

בעזה"יית

באר יעקב

ממעגל
החיים

דרשות, מאמרים, שביבים, סיפורים, השקפה
ומוסר על שמחות וארועים במעגל החיים

נלקט ונערך בע"ה ע"י:

יעקב בן לאאמור"ר יצחק ז"ל יעקב

מחה"ס: שערי נחמה, שער האמונה, באר יעקב (עה"ת והמועדים)
באר יעקב (על הש"ס), מעשי אבות (בראשית), סימן לבנים (שמות),
עבודה שבלב (ויקרא), עושה שלום, מעגל השנה

ב"ב, שנת ה'תשע"ח

© כל הזכויות שמורות

אולם מותר לצלם ולהעתיק חלקים מהספר, ובלבד שיהיה לזיכוי הרבים שלא למטרות רווח.

כשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לספר בלא טעות, על כן אבקש מאת הקוראים, אם ימצאו טעות או כל הערה או הארה אשמח לקבלם.

כתובת המחבר:

גני גד 7 ב"ב

03-6190018

גרפיקה, עימוד והכנה לדפוס:

י. יעקב

052-7657859

y6190018@gmail.com

נר ה' נשמת אפרים

ספר זה מוקדש לע"נ

אבי מורי

יצחק בן לולו ז"ל

נלב"ע ביום כ"ה באייר תש"ע

חמותי מרת ביאטריס בת שרה ע"ה

והדודים היקרים:

יוסף חיים בן לולו ז"ל

ורחמים בן חיה יהודית ז"ל

תנצב"ה

הסכמת ראש הישיבה הרה"ג רבי משה יפרח שליט"א ונשיא הישיבה הגאון הגדול רבי שמעון בעדני שליט"א

ישיבת שערי תשובה וחיים

YESHIVAT SHAARE TESHOUVA VEHAIM

רח' גיבורי ישראל 6 רמת אלחנן, בני ברק ת.ד. 2747 מיקוד 51100 מנל. 5742877, פקס. 03-5742711, 03-5742876
6 Gibore Israel, Ramat Elhanan, Bnei Brak p.o.b 2747 Tel. 03-5742877, 5742711

יום ב', ט' תמוז ה'תשע"א

בסי"ד

מכתב הסכמה

הריני להמליץ בזה עבור האברך היקר הר' יעקב יעקב שליט"א, שלומד במסגרת ישיבתנו, ועלה במעלות התורה והיראה, וידיו רב לו בזיכוי הרבים ע"י מסירת שיעורים ודרשות למבוגרים ונוער.

ועתה הראני גליונות מספרו "באר יעקב" על התורה והמועדים, אשר בו ערך והביא ביאורים נפלאים עפ"י מדרשי חז"ל ורבותינו מפרשי התורה. ובטוחני שרבים יהנו מהמאמרים ויתחזקו מהם בתורה, אמונה ויר"ש טהורה.

ולא צריך להסכמתי, אלא 'כיהודה ועוד לקרא'. והריני לברכו שיפוצו מעיינותיו חוצה, ויזכה להוסיף עוד כהנה וכהנה חיבורים יקרים לכבודה של תורה, ויגדיל תורה ויאדירה, ויעלה ברום המעלות בתורה ויר"ש טהורה.

בברכה, ידיו ומוקירו

משה יפרח
ראש הישיבה

הני געבט מיט אן הילף ונדאגות היקר צאנז
און אירענדיג געלייגטער געלייגער וויס
דינן מיט אקראפ לעיליקע אעצאגנדיג איה
רבי געלייגט געמיינליכע לעגענדיג איה
ו"ה געלייגט געמיינליכע געלייגט געמיינליכע
אל"ן

שמעון בעדני

הסכמת הגאון הגדול הרב יצחק יוסף שליט"א ראשון לציון, הרב הראשי לישראל, מחה"ס ילקוט יוסף

Yitzhak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, ג' ניסן תשע"ה
ה"פ/822-ע"ה

דברי ברכה

הובא לפני ספר "שערי נחמה" פרקי אמונה ונחמה, וספר "באר יעקב" על הש"ס, מעשה ידיו של היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נזרו, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, כה"ר יעקב יעקב שליט"א.

ראיתי את אשר עשה בעט סופר מהיר, ללקט דברי אמונה וחיזוק הלכות ודרשות לבית אבלים, וגם דברי עידוד ונחמה, ובפרט לציבור שאינו מקפיד לשמור תורה ומצוות כראוי, ובדבריו מחזקם ומעודדם ומקרבים לאבינו שבשמים בשעה שלבם פתוח וקשוב לשמוע את דברי ה', כתב וסידר הדברים בסדר נכון, ובס"ד זכה והוציא בעבר את ספרו שערי נחמה באלפי עותקים ונתקבל ברצון, ועתה מוציאו במהדורה חדשה מורחבת ומתוקנת לזיכוי הרבים, אשריו ואשרי חלקו שזכות שמזכה את הרבים תלויה בו, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי למחבר נר"ו שיה"ר שחפץ ה' בידו יצלח, להגדיל תורה ולהאדירה, להמשיך ולשקוד על דלתות תורתנו הקדושה, ולזכות, בכריאות גופא ונהורא מעליא.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא בית הדין הרבני הגדול

הסכמת הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
רב שכונת רמת אלחנן וראש כולל "בית דוד" חולון

RABBI YITZHAK SILBERSTEIN
Rabbi of Ramat Elchanan
Bnei Brak

יצחק זילברשטיין
רב שכונת רמת אלחנן
בני ברק

בס"ד, יום ה' אדר א' תש"פ

האני מצדק את הר"ר ר' יצחק זילברשטיין שליט"א
על שפ"י ראויים שראו חתמו עליהם וראו עמו כי צ"ל

הסכמת הר"ג רבי מרדכי בונים זילברברג שליט"א
מרא דאתרא דשיכון ה' בני ברק ת"ו

Rabbi Mardechi Bunim Zilberberg
Rabbi of Shikun Hey
Bnei Brak
TEL. 03-5740398

הרב מרדכי בונים זילברברג
רב שיכון ה'
בני ברק
טלפון: 03-5740398

יום ה' אדר א' תש"פ

ד"ס ב'

הריני להמליץ בכל לב על הספר הנפלא 'באר יעקב' עה"ת, שהוציא הר"ג רבי
מזכה הרבים רבי יעקב יעקב שליט"א. וכבר יצא שמו לתהילה בספריו
הקודמים, 'שערי נחמה' (פרקי אמונה ונחמה) ו'שער האמונה'.

הרב הנ"ל הוא מתושבי שכונתנו, יר"ש ועמל תורה, ומהמעט שעיינתי בספר,
ניכר שזוכה לכוון לאמיתה של תורה.

הכותב וחותם לכבוד

התורה ולומדיה

מרדכי בונים זילברברג

האני מצדק את הר"ר ר' מרדכי בונים זילברברג שליט"א

הסכמת ראש הכולל הרה"ג רבי שלום יפרח שליט"א
מחבר סדרת הספרים "מנחת שלום" על הש"ס

כולל אברכים "מנחת שלום"

שע"י ישיבת שערי תשובה וחיים

רח' ניבירי ישראל 6 רמת אלחנן, בני ברק ת.ד. 2747 מיקוד 51100 נזל. 5742877, 03-5742711 פקס. 03-5742876

בס"ד יא' תמוז התשע"א

הנה ראיתי מעט מהספר 'באר יעקב' אשר ערך וליקט האי גברא רבה ויקירא מזכה הרבים הרה"ג יעקב יעקב שליט"א, בו הביא בשפה ברורה דרשות וחידושים נפלאים על התורה והמועדים עפ"י מדרשי חז"ל ראשונים ואחרונים ערוכים בטוב טעם ודעת, ובטוחני שרבים יהנו מהספר אשר ודאי ראוי להעלותו על שולחן מלכים, מאן מלכי רבנן.

והנני לברכו שימשיך לעלות במעלות התורה והיראה כפי שאיפותיו הנעלות, ויזכה להרבות כבוד התורה וכבוד שמים מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא, אכי"ר.

בברכת התורה

שלום יפרח

תוכן העניינים

1	פתח דבר
6	הולדת בן
6	בנים זכרים
7	הבנים הם שבונים
8	קריאת שם לתינוק/תינוקת
12	הולדת בת
12	זכר הבת
14	סימן יפה לבנים
14	הולדת בת
17	ברית מילה
17	תיקון לחטא אדם הראשון
19	למה האדם לא נברא מהול
20	ברית מילה וארץ ישראל
23	מהות ברית המילה
24	ברית המילה מבדילה בין ישראל לשאר העמים
25	מחילת עוונות
26	גדולה מילה
29	שמחת דוד המלך על מצות הברית
31	זה הקטן גדול יהיה
32	מסירות ושמחה
34	שביבים
42	סיפורים
50	פדיון הבן
50	הטעם למצות פדיון הבן
51	פדיון הבן לבכור מאם
53	דרשה לפדיון הבן
54	מצוה על האב או הבן

55	פדיון הבן כנגד מכירת יוסף
56	מדוע התקדשו הבכורים?
60	דרשה ממורן הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף זצ"ל
62	מקצת הלכות פדיון הבן
64	שביבים
69	סיפור
72	חלאקה
72	איש חלק
73	המוסר הנלמד ממנהג החלאקה
77	תורה אינה עוברת בירושה
78	טעם מנהג החלאקה
79	שביבים
80	סיפור
82	בת מצוה
82	בת של מצוה
83	הזכות להיות בת ישראל
84	צניעות בת ישראל
86	למה חוגגים בת מצווה?
87	בר מצוה
87	בן שלוש עשרה למצוות
88	גדול המצווה ועושה
90	דרשה לחתן בר מצוה בעניין שבת המצוות
92	דרשה בעניין טעמי הנחת התפילין
94	דרשה לחתן בר מצוה בעניין תפילין
95	דרשה משולבת לחתן בר מצוה
97	דרשות לחתן בר מצוה על דרך הפלפול
97	איך הניחו בנ"י תפילין בהיותם במדבר
99	בענין היסח הדעת בתפילין
104	בדיון מי שאין דעתו מיושבת בחיוב הנחת תפילין
109	תפילין של רש"י ור"ת

111.....	דרשה מהראשל"צ הגר"י יוסף שליט"א
116.....	שביבים
139.....	סיפורים
159.....	סיום מסכת
159.....	דרשה לסיום מסכת מהרמ"א
161.....	יושבי קרנות
168.....	שביבים
171.....	סיפור
174.....	אירוסין ונישואין
174.....	תכלית הנישואין
178.....	ויקרא את שמים אדם
180.....	גוף אחד
181.....	שני הצאים
183.....	נתינה
185.....	קשה בקריעת ים סוף
187.....	בעניין הקשר בין קריעת ים סוף, פרנסה וזיווג
188.....	את יפה כמו הסוס של אבו מאזן
190.....	אם דוצים - יכולים
191.....	לשבע ברכות
192.....	לשבת חתן
195.....	ארבע פרשיות
195.....	מה' אשה לאיש
197.....	מחילת עוונות
198.....	דרשה בשבח חתן שהוא בן תורה
199.....	דרשה בשבח חתן שהוא בעל חסד גדול
199.....	כבוד האשה = פרנסה
200.....	הכרת הטוב
203.....	שביבים
212.....	סיפורים
222.....	סיפורים על רבנים שעשו שלום בית

230.....	סיפורים על שידוכים.....
246.....	חנוכת בית
248.....	החשיבות של חנוכת הבית.....
249.....	להוציא מן הכח אל הפועל.....
250.....	להודות לקב"ה.....
252.....	השמחה שבחנוכת הבית.....
253.....	חנוכת הבית הלכה למעשה.....
256.....	יום הולדת
259.....	יום הולדת חגיגה נחמדת.....
260.....	שביבים.....
266.....	סיפורים.....
267.....	אבלות
267.....	האמונה שהכל לטובה.....
272.....	אין מקרה.....
275.....	זיכרון יום המיתה.....
278.....	למה באנו לעולם?.....
281.....	מעשה במלך.....
284.....	שלושה דברים.....
286.....	רבי אומר... ..
294.....	מי באמת חכם, גיבור, עשיר ומכובד?.....
301.....	לדון לכף זכות.....
307.....	הספר שרה.....
310.....	חשיבות קיום המצוות.....
313.....	ערכן של מצוות.....
315.....	משל יפה על ערכן של מצוות.....
318.....	גרביים של מיליונר.....
320.....	חלק לעולם הבא.....
322.....	משל בעניין העולם הזה והעולם הבא.....
323.....	הכל צפוי והרשות נתונה.....
333.....	לזכות את ישראל.....

334.....	מעלת היסורים.....
339.....	מעשה קטן, אבל גדול.....
341.....	מעשה אמיתי בעניין השכר בעוה"ב.....
347.....	תקוות אנוש דימה.....
349.....	האדם - גוף ונשמה.....
353.....	דרשה בנושא ברכות.....
355.....	הקב"ה רחמן.....
359.....	תכלית בריאת האדם.....
362.....	מה המתים היו עושים.....
364.....	קיום מצוות בזמן תחיית המתים.....
367.....	שביבים.....
375.....	סיפורים.....
381.....	יתגדל ויתקדש.....
381.....	מבוא לקדיש.....
385.....	קדיש יתום.....
387.....	קדיש מזרז את בוא המשיח.....
388.....	אמן יהא שמיה רבא.....
391.....	פירוש הקדיש.....
394.....	הלכות קדיש.....
400.....	עניינים שונים באמירת קדיש.....
405.....	סיפורים.....

פְּתַח דְּבַר

"אֹדָה ה' בְּכָל לֵבָב, כָּל הַנְּשָׁמָה תְהַלֵּל יְהוָה הַלְלוּהָ", על כל נשימה ונשימה, כי הקב"ה מחייה אותנו בכל רגע ורגע ונותן לנו מתנה גדולה ועצומה והיא "מתנת החיים". אך האם אנו מנצלים אותה כראוי?

נבאר במשל: מדענים לחקר ההתנהגות האינטלקטואלית עשו ניסוי בקרב שני שבטים פרימיטיביים באפריקה. הם החליטו להכניס מקרר אמריקאי משוכלל למרכז הכפר, באישון לילה, ולצפות מרחוק באמצעות מצלמות נסתרות כיצד יגיבו הילידים המקומיים לנוכח הממצא החדש.

בשבט "קוקו לוקו" השכים קום אחד הילידים כדי להוציא את הטיגריס שלו לטיול, בדרך הוא ראה עב"ם (עצם בלתי מזוהה), תיבה ענקית בצבע חום, עשויה מחומר בלתי מוכר. הוא בודק בעיניו, והטיגריס מרחרחר ובודק באפו, ממשש, מנסה להזיז ולבסוף מגיע למסקנה שבתוך התיבה מונח משהו חשוב וכבד (כנראה מתנה משמים בגלל שאנחנו, בני שבט "קוקו לוקו" מאוד נחמדים).

הוא קורא לראש השבט המכובד, בעל הנוצה האדומה והעצם באף. ראש השבט בודק את הממצא לעיני עשרות סקרנים (ולעיני המדענים שנמצאים הרחק משם ורואים הכל דרך מסך ענק). הוא מקיש על הקופסא, מבקש שיביאו לו סכין גדולה ומצליח לפתוח את האריזה לקול מחיאות כפיים סוערות. לעיני כולם נגלה חפץ מלבני גדול. ראש השבט מסתובב סביב החפץ, בוחן ומתבונן, הוא מושך בחוזקה באחת הבליטות, ולפתע נפתחת הדלת, ושוב - מחיאות כפים סוערות מצד הקהל.

הם רואים בפנים מדפים ומגירה. ראש השבט פותח את המגירה ומוציא משם חוברת. הוא מדפדף, מעביר לידי נתיניו וכולם נהנים מאוד מהתמונות המדויקות.

ראש השבט חושב: "מה אפשר לעשות במתנה? מעניין למה זה משמש? מהי התועלת שיכולה לצמוח מזה?"

ואז עולה במוחו רעיון גאוני. במקום שכל החפצים והבגדים שלו יהיו מפוזרים על רצפת הצריף, אפשר לסדרם על המדפים. איזה רעיון נפלא... ושוב מחיאות כפים סוערות, כמה חכם ראש השבט...

בשבט "בונה בטטה", הסיפור חזר על עצמו. גם שם ראש השבט פתח את האריזה לקול מחיאות כפים. אולם לאחר שמצא את החוברת, החל להתבונן ולחשוב, סקר את החלקים והשווה אותם למה שמצויר בחוברת. הוא ראה חוט חשמל, והבין שזה צריך להתחבר לחורים בקיר. לכן קדח חורים בקיר הצריף, הכניס את התקע וכלום לא קרה.

הוא הבין שמשוהו אמור להתרחש כאשר מכניסים את התקע, ואם לא קורה כלום, סימן שהחורים שקדח בקיר אינם מתאימים. בסוף הוא הבין שהוא לא מבין, ולכן שלח שני נציגים עם החוברת לעיירה הרחוקה, אולי שם מבינים. בעיירה שלחו את הנציגים לעיר הגדולה, שם הסבירו להם על המצאת החשמל...

בסופו של דבר הם חזרו לכפר עם גנרטור וטכנאי שחיבר את המקרר לחשמל. ראש השבט הבין שהמקרר שומר על טריות המזון. אפשר לקרר או להקפיא ומעתה לא צריך לצוד בכל יום.

למעשה, שני המנהיגים הפיקו תועלת מהמוצר, אך ברור, שההנאה והתועלת הגדולה ביותר מכל מוצר מופקת כאשר משתמשים בו לפי הוראות היצרן ולצורך התכלית (אף אחד לא קונה יאכטה מפוארת כדי להשתמש בה כבמחסן).

בורא עולם, ברא אותנו ואת העולם, יש תכלית לבריאה, אם לא ננצל את **מתנת החיים** ונשתמש בעולם לפי התכלית הרי שזה פספוס, כמו אותו אדם שחי עשרות שנים בעוני מזעזע, ובגיל 85 פתאום נודע לו שמחפשים אותו כבר 50 שנה, כי מגיעה לו ירושה גדולה מדוד עשיר בחו"ל.

על כל אחד מאתנו לעצור ולשאול: מה התכלית שלי, מהיכך באתי, מהי מטרת חיי, לאן אני הולך, האם אין שאלות אלו דורשות חשיבה? אנו כל הזמן אומרים שמחשבה לפני מעשה חוסכת טעויות מבישות אח"כ. האם על שאלת השאלות על מהות חיינו אין צורך להקדיש מחשבה כדי לחסוך טעויות אח"כ?

אדם שמתעלם משאלות אלו ומתכחש לצורך להישיר את מבטו אל המציאות, יום אחד הוא מגלה שהחטיא את המטרה שלשמה הוא הגיע לעולם, אלא שאז כבר מאוחר מדי...

התכלית היא לעשות כמה שיותר מצוות ומעשים טובים, ולהתרחק מעבירות וממעשים רעים, ובכך להגיע לאושר האמיתי וההנאה המכסימלית, שזה בעולם הבא לאחר פטירת האדם (כמו שמובא בעמודים: 278, 310, 359).

תורתנו הקדושה היא אלוקית, יש הוכחות רבות לכך (כמו שהבאתי בהרחבה בספר "שער האמונה"), ולא יתכן שנכתבה בידי בשר ודם. בורא העולם, שיצר את כל הבריאה הנפלאה, הוא זה שנתן לנו תורה. אנו צריכים להתייחס לתורה כאל הוראות יצרן. בכל מוצר, היצרן מכיר יותר טוב מכולם את המוצר שלו. אם כתוב בהוראות היצרן, שאין לחשוף את המוצר לשמש, ואין להרטיב במים, ולא לבדוק את עמידות המוצר עם פטיש 5 ק"ג, אין מה להתחכם.

כך גם בהוראות היצרן של בורא העולם והאדם, יש בתורה מצוות עשה ומצוות לא תעשה, ואם עוברים עליהן, הרי שזה מזיק למוצר שנקרא אדם ומזיק גם לעולם, גם אם אין הדבר נראה לעין (כמו שמובא בעמוד 355).

כדאי לשמוע לעצת החכם מכל אדם: "וְיִזְכֹּר אֶת בּוֹרְאֵיךָ בְּיָמֶיךָ בְּחִוְרְתֶיךָ עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֶיךָ הָרְעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵינִי לִי בָהֶם חֶפֶץ... סוּף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יִרְא וְאֶת מִצְוֹתָיו שְׁמֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם. כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יָבֹא בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נְעֻלָּם" (קהלת יב, יג).

ספר זה מוקדש לזכרו ולעילוי נשמתו של אבי מורי, היקר באדם, ה"ה **יצחק** בן יעקב ולולו **יעקב ז"ל**, אשר כל ימיו זכה להרבות במעשי צדקה וחסד בגופו ובממונו. היה אוהב תורה ותומך תורה, קבע עתים לתורה וקיים מצוות במסירות. הוא זכה לחיות באמונה תמימה ונפטר מן העולם מתוך יסורים קשים במוצש"ק, כ"ה באייר ה'תש"ע. יה"ר שהקב"ה ירחם עליו, יזכור לו מעשיו הטובים ויגמול לו חסדים טובים, לפתוח לו שערי חסד ורחמים. שיזכה להתענג על ה', ליהנות מזיו שכינתו, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, וילוה אליו השלום ועל משכבו יבוא שלום ונשמתו תהיה צרורה בצרור החיים ויעמוד לגורלו לקץ הימין, נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארץ. אכ"ר.

חוב קדוש עלי, להודות ולהכיר טובה מרובה לבאר ששתיתי ממנה מים חיים, ישיבת **"שערי תשובה וחיים"** בראשות מורנו ראש הישיבה הרה"ג ר' **משה יפרח** שליט"א. וכן ראש הכולל הרה"ג ר' **שלום יפרח** שליט"א, מחבר הספרים **"מנחת שלום"** על הש"ס, שזכיתי ללמוד ולשמוע מהם רבות בתורה, מוסר ועצה. יה"ר שהקב"ה יזכה אותם להמשיך להעמיד תלמידים ולהרביץ תורה, ללמוד וללמד מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא. אכ"ר.

כאן המקום להודות לכל מי שסייע, תמך ועזר ע"מ שספר זה יצא לאור עולם: לקב"ה בורא העולם על כל החסדים, הנסים והטובות שעשה ועושה עמדי, לרבנים הגאונים ר' **יהודה מקסימוב** שליט"א ור' **נסים דיין** שליט"א על העצות המועילות. לכל התורמים, ולכל הידידים היקרים שעזרו בהגהת הספר. תודה מיוחדת לידידי הרב **אוריאל בטאט** הי"ו על שהקדיש מזמנו, עבר על הספר, הגייה באופן מקצועי והעיר הערות מחוכמות. וכן לכל ידידי אברכי הכולל על העידוד, היעוץ, ההארות, וההערות החשובות. יה"ר שיזכו לשפע של ברכה והצלחה ושהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה.

ברכות שמים מעל לאמי מורתי, **שרה יעקב** תחי', על כל העזרה, התמיכה והחסדים הרבים שעשתה ועושה עמדי, ה' ימלא כל משאלות לבה לטובה ושתזכה לאריכות ימים בטוב ובנעימים,

שתרווה רוב נחת מילדיה ויוצאי חלציה ותחזה באור פני מלך המשיח שיבוא בקרוב, אמן.

ובזאת אבוא לברך בברכה מיוחדת ממקור הברכות את חמי היקר, איש החסד, ר' **שאל רוקח** הי"ו על כל העזרה והתמיכה, ועל התרומה הנכבדה להוצאת ספר זה. ה' ית' יברכהו וישמרהו מכל דבר רע, ויזכה לשפע של ברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות, וירווה נחת מכל יוצאי חלציו מתוך בריאות איתנה.

ולסיום, את ברכתי ותודתי אני חייב לנוות ביתי, אשת חיל עטרת בעלה, רעיתי הצנועה והנאווה **שרה** תחי', אשר עושה לילות כימים, בעול הפרנסה ובמלאכת הבית, כדי שאוכל לישב באהלה של תורה, ללמוד וללמד. ה' ימלא כל משאלות לבה לטובה וזכות התורה תעמוד לה שתזכה לשפע של ברכה והצלחה ובריאות איתנה ושנזכה לגדל כל בנינו לתורה ולמצוות, ליראת שמים, לחופה ולמעשים טובים, מתוך נחת ושמחה.

ואחתום בתפילה מעומקא דליבא לריבון העולמים: יה"ר שלא תצא תקלה מתחת ידי, שאזכה לכוון לאמיתתה של תורה ויהיו כל מעשינו לשם שמים, וכשם שזכיתי להוציא לאור עולם בס"ד את הספרים "שערי נחמה" (לבתי אבליס), "שער האמונה", "באר יעקב" (עה"ת ומועדים, ש"ס, דרשות), "מעשי אבות" (על אבות האומה וחומש בראשית), "סימן לבנים" (על סיפור יציאת מצרים וחומש שמות), "עבודה שבלב" (על חומש ויקרא), "עושה שלום" (פרקי הדרכה לנישואין מוצלחים ושלום בית), "מעגל השנה" (מאמרים על מועדי השנה), וספרי זה "**מעגל החיים**", כן אזכה להוציא ספרים נוספים בע"ה, להגדיל תורה ולהאדירה, אכ"ר.

הצב"י **יעקב יעקב** ס"ט

הולדת בן

בנים זכרים

במדרש אגדה מובא :

כאשר שלמה המלך נשא את בת פרעה, היא אמרה לו שרוצה שיכניס את כל מיני העופות שבעולם לבית אחד, ישחט את כולם ויבנה לה בית מעצמותיהם. גזר המלך שלמה על שר העופות שיביא לו נציג מכל עוף עד לתאריך מסוים. התכנסו ובאו כל העופות, חוץ מעוף אחד שהתאחר לבוא, כאשר הגיע לבסוף, שאל אותו שלמה המלך: "מדוע התמהמהת?"

ענה לו העוף: "התעכבתי כי עסקתי במחקר אוכלוסין, האם יש בעולם יותר זכרים או נקבות".

"ומה היתה מסקנתך במחקרך?", שאל המלך.

"גיליתי שיש יותר נקבות מזכרים!".

אמר לו המלך: "טעות ידידי המלומד, לפי הידוע לי יש בעולם זכרים ונקבות באופן שווה!".

ענה לו העוף: "אדוני המלך, לא הבנת את כוונתי! אינני מתייחס לזכרים ולנקבות במשמעות הרווחת בעולם, אלא התכוונתי לכך שיש זכרים שהם כמו נקבות, כמו למשל מי שאשתו שולטת עליו..."

שלמה המלך, החכם מכל האדם, הבין את הרמזו של העוף החכם ושיחרר את כל העופות.

אומר הבן איש חי זצ"ל, לפי זה יש בעולם הרבה זכרים שהם כמו נקבות: אינם לומדים תורה, לא מניחים תפילין, ויש גם המהדרין לגדל שיער ארוך ולעשות עגיל באוזן כמו נקבה. אפשר לומר בהלצה שלכך התכוונה הגמרא: "אשרי מי שבניו זכרים אוי לו מי **שבניו נקבות**" (פסחים סה.) - אוי לו למי שבניו מתנהגים כמו נקבות.

ולכן נוהגים לברך: "שתזכה לבנים זכרים לעבודתו יתברך!"

הבנים הם שבונים

בסיום מסכת ברכות חז"ל דורשים: "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: 'וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך' (ישעיה נד, ג), אל תקרי 'בניך' אלא 'בונך'".

ולכאורה קשה, לשם מה הגמרא מדקדקת זאת מפסוק? ועוד קשה, אם הנביא ישעיהו היה מתכוון לדרשה זו היה כותב את המילה בוניך, מדוע כתב בניך? אלא שמכאן מוכרח שחז"ל רצו ללמד אותנו יסוד גדול בעניין הבנים. אי"כ מהו המסר מדרשה זו?

הרב יוסף שילת שליט"א ביאר שהקבילו חז"ל את ה"בניך" ל"בונך" לומר לכל אחד שהבנים הם שבונים את הבית, הם דור ההמשך, אנו היסודות שלהם ובכדי שהבניין יהיה חזק ואיתן הוא צריך לעמוד על יסודות חזקים...

כעת כשנולד בן חדש במשפחה, אבי המשפחה מקבל את האחריות להמשיך את מסורת ישראל מדור לדור. אם הוא יתן לבנו דוגמא אישית, יתנהג כמו יהודי וישלח אותו למוסדות חינוך ההולכים לפי מסורת ישראל, יזכה הבן לבנות את החוליה הבאה בשרשרת הדורות של העם הנבחר ו"נצח ישראל לא ישקר"...

קריאת שם לתינוק/תינוקת

כתוב בספרים הקדושים שקריאת שם לתינוק הרי זה מעין נבואה קטנה. ובספר ערבי נחל (בראשית דרוש ט') מובא שכל הנמצאים, הן מהטוב והן מהפכו, שמם הוא חיותם, שאותיות שמותם הן צינורות המשפיעים להם חיות מלמעלה, וזהו שאמר הכתוב (בראשית ב, יט) 'נפש חיה הוא שמו'.

ובספר שער הגלגולים (הקדמה כ"ג) כתב רבי חיים ויטאל: "כאשר נולד האדם, וקוראים לו אביו ואמו שם אחד העולה בדעתם, אינו באקראי ובהזדמן, כי אם הקב"ה משים בפיו השם ההוא המוכרח אל הנשמה ההיא, כמו שכתוב 'אשר שם שמות בארץ', כפי חלקו שבאדם העליון, אשר ממנו חוצב, והשם הזה נרשם למעלה בכסא הכבוד כנודע, ולכן אמרו רבותינו ז"ל שמא גרים" (שמו גורס).

מעשה ברבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי שהלכו בדרך, כשהגיעו למקום אחד בערב שבת, הגיעו לאכסניה ושאלו את בעל המקום: מה שמך? אמר להם: כידור. אמר ר' מאיר בלבו: משמע מכאן אדם רשע הוא דכתיב (דברים לב, כ) "כִּי דֹר תִּהְיֶה הָאָרֶץ", רבי יהודה ורבי יוסי הפקידו אצל זה האיש את כיסם עם המעות, אבל ר' מאיר לא רצה לתת לו את מעותיו לפקדון. הלך רבי מאיר ושם את המעות בכד אחד והטמינו ליד קברו של אביו של בעל האכסניה.

בלילה הנפטר בא בחלום אל בנו ואמר לו: בוא וקח את המעות המונחים אצלי. למחרת בא זה האיש אצל ר' מאיר וסיפר לו את החלום, אמר לו ר' מאיר: חלומות של ערב שבת הם בטלין ואין בהם ממש (הוא התכוון לדחותו שלא ילך ליטול את המעות), הלך ר' מאיר ושמר כל היום שלא ילך לשם. לעת ערב, במוצאי שבת, לקח ר' מאיר את מעותיו.

למחרת אמרו רבי יהודה ורבי יוסי לבעל הבית: תן לנו את המעות שלנו, אמר להם: לא היו דברים מעולם. אמר להם רבי מאיר: ולמה

אין אתם מדקדקים בשם של בעל הבית? אמרו לו: ולמה לא אמר לנו כבודו לדקדק בשמו? אמר להם: אני לא אמרתי אלא רק שצריך לחשוש ולדקדק על בעל הבית, אבל להחזיקו לגנב לא אמרתי... משכוחו והכניסוהו (את בעל האכסניה) לחנות אחת והשקוהו יין, וראו על זקנו עדשים, הלכו לאשתו ואמרו לה שבעלה ציווה שתתן להם את מעותם ונתן להם סימן למסור לה, שאכל היום עדשים, היא האמינה להם ונתנה להם את כיסם והלכו, ואחר כך בא הוא לביתו והרג את אשתו בגלל שנתנה להם את המעות. (יומא פג:)

למדנו מכאן, עד כמה שמו של האדם, מזהה ומשקף את פנימיותו האמיתית. שהרי ר' מאיר, יכול היה לקבוע אם אדם זה ישר ואמיתי, או נוכל ושקרן, והכל על פי שמו בלבד!

וא"כ, כמה כסילים הם אותם הורים, שקוראים לילדיהם בשמות גויים, או בשמות מודרניים, שזרים לרוח היהדות (ומנמקים את מעשיהם, ששם זה הוא בעל "צליל יפה ונעים", שמתאים מאד לרוח ה'דור הצעיר', ומקובל בחברה), ואין הם מעלים על דעתם שבזה הם קובעים את כל עתידו של בנם! כל מהותו, אישיותו, ומידותיו, גנוזים בתוך שמו האישי!

מעשה בבחור שגדל בבית מסורתי, וברבות הימים יצא לתרבות רעה, והתדרדר למעב רע מאוד. הוריו, חשכו עיניהם בראותם כל זאת, היו אובדי עצות וחשבו מה ניתן לעשות כדי להחזיר את בנם למוטב.

יום אחד, שמעו ההורים, שבעיר אשדוד, מתגורר רב צדיק וקדוש, ר' מאיר אבוחצירא זצוק"ל, אשר היה מלומד בניסים, וגם היתה עומדת לו זכות אבותיו הקדושים. זיק של תקווה התעורר בעיני ההורים, והם התחילו להתחנן בפני בנם, שיאות לבוא עמם אל הרב, כדי להתברך מפיו. ואכן, לאחר שידולים ושכנועים רבים, הסכים הנער להגיע בלווי הוריו, אל ביתו של הצדיק.

כשהגיע תור ההורים להכנס אל הקודש פנימה, פרצה האם בבכי, וסיפרה לרב, איך שבנה סטה מדרך היהדות, עד שהגיע לשפל המדרגה. במר ליבה ביקשה האם מהרב, שיאות לברך את בנה שיזכה לחזור למקור היהדות, ושהוריו ירוו ממנו נחת.

הרגיע הצדיק את האשה ואמר לה: אני אעשה לבנך "תיקון" מיוחד, ובעזרת ה' זה ישפיע עליו לטובה. רק אמרי לי את שמו של הנער, שאדע להזכירו בתיקון. שמחה האשה, ומיד אמרה לצדיק: שמו הוא "נמרוד בן רחל"!

כשמע זאת הרב, החווירו פניו, ואמר בקול דואג להורים: עכשיו אני מבין מה גרם לבנכם לצאת לתרבות רעה! אתם חייבים להחליף מיד את שמו של הילד! "נמרוד" זה שם של אדם רשע, שמסופר עליו בתורה, שהיה ממריד את האנשים נגד הקב"ה ואתם קראתם לבנכם על שם אותו רשע, ואח"כ אתם עוד מתפלאים מדוע הוא יצא כך?!

ההורים נבהלו לשמע הדברים ואמרו שמעולם לא שמעו על דבר כזה, ששמו של הילד יכול להשפיע על עתידו הרוחני, וכי הם עשו זאת בתמימות, ומחוסר ידיעה, ללא שום כוונה לרעה. ואכן, בו במקום החליפו לנער את שמו, מנמרוד לאברהם, ואז הבטיח להם הרב, שכעת יתחילו לראות מבנם רוב נחת!

התוצאות הטובות לא אחרו לבוא, פתאום עזב הנער את כל חברותו המקולקלת, ונמשך מאליו ללכת לישיבה קדושה. עד שברבות הימים השתנה בצורה משמעותית, והיה לאדם אחר!

ממעשה זה רואים עד כמה השם שקובעים לילד בשעת לידתו, משפיע וקובע על אופיו של הילד. ולצערנו, כיום מחפשים ההורים לתת לילדיהם כל מיני שמות "מודרניים", של כל מיני זמרים, או שחקנים, ואילו היו ההורים יודעים, עד כמה דבר זה פוגע קשות בעתיד ילדיהם, בוודאי שהיו מוותרים על כל "הכבוד" הזה, והיו

מחפשים לילדיהם שם יהודי 'מקורי' מהמקורות, שכולם יזהו אותם, שהם מזרע אברהם יצחק ויעקב!

כל הורה, חייב לקחת את הדברים הללו לתשומת ליבו, וילחשוב פעמיים לפני שבא לקבוע שם לילדו, שילווה אותו לאורך כל חייו, ומן הראוי להתייעץ עם תלמיד חכם המבין בעניינים אלו. ואגב, יש לעורר ולהזהיר, שיש להקפיד, לא רק על נתינת שם יהודי טהור ומקורי, אלא גם צריך להקפיד לקרוא לאדם בשמו המלא, ולא "לקצר" את שמו (וכמו מאברהם ל"אבי", בנימין "בני", וכיוצא בזה), משום שלפי תורת הקבלה עיקר מזלו של האדם תלוי בשמו, ולכן יש להקפיד להזכירו דווקא בשמו המלא.

דניאל ה'יצ בפ'ט הראשנה לפסיכולוג.
אמר לו הפסיכולוג לשכה על הספה ואח"כ
על אותו: "מה שמק?"

"דניאל", ענה המטופל.

על אותו הפסיכולוג: "אולי אפשר
לקרוא לך בקיצור דני?"

ענה לו המטופל בשאלה: "אולי אפשר
לקרוא לך בקיצור פסיכוי?"

הולדת בת

זבד הבת

מסיבת ההודיה על הולדת הבת נקראת "זבד הבת", המקור לזה נמצא בתורה (בראשית ל, כ): "וַתֹּאמֶר לָאָה זְבַדְנִי אֶלּוֹקִים אוֹתִי זְבַד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי יִלְדֵתִי לוֹ שְׂשֻׁה בָּנִים וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ זְבַלּוֹן".

בשעה שלאה יולדת את בנה השישי זבולון, היא מודה לה ומשתמשת במילה "זבד" המופיעה פעם אחת בלבד בכל התנ"ך.

רש"י פירש בעקבות תרגום אונקלוס: "זבד טוב" = חלק טוב. כלומר, הקב"ה נתן לי חלק טוב יותר משאר נשותיו של יעקב, שהרי כל אחת מהארבע הייתה אמורה ללדת שלושה ילדים ומכיוון שלאה ילדה את הבן השישי משמע שקיבלה חלק נוסף על האמהות האחרות (לבסוף התברר שהיא קיבלה פי 3 מהאחרות).

רבי אברהם אבן עזרא כתב שמסמיכות הפסוק הבא: "וַיֵּאָחַר לְלֵדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה" לומדים חז"ל כי עם זבולון היתה בבטן אחת ועל כן שיבחה את הקב"ה: "וַתֹּאמֶר לָאָה זְבַדְנִי אֶלּוֹקִים אוֹתִי זְבַד טוֹב" - על החלק הנוסף שהיה עם זבולון והיא הבת. ובכך מתפרשת המילה "זבד" כמעין ראשי תיבות של התאומים: זבולון ודינה.

פירוש המילה "זבד" הינו: "מתנה", כלומר בעת הולדת בת העניק לנו הקב"ה מתנה. ועל כך אנו מודים לקב"ה ועושים לכבודו מסיבת הודיה על הולדת הבת.

בזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים

אחד מהיסודות הגדולים ביהדות הוא ענין יציאת מצרים. מטרת המצריים בשיעבוד ישראל הייתה לנצל את כוח עבודתם,

ולחכחיד את זהותם של כלל ישראל. הם שללו את חירותם של הגברים מישראל, והשפילו את כבודם לעיני נשותיהם, תוך כדי שימוש בעינוים פיזיים ונפשיים. בהמשך אף גזרו על השמדת דור ההמשך של ישראל. גזירות פרעה שנמשכו לאורך עשרות שנים, גרמו לישראל לאובדן כל תקווה לשינוי, ולייאוש מוחלט. אפילו מנהיגי ישראל הנאמנים, כרעו תחת הנטל ואיבדו את טעם החיים, כמובא בגמרא: "עמרם גדול הדור היה, כיון שראה שפרעה הרשע אמר: 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו'. אמר: 'לשווא אנו עמלין?!', עמד וגירש את אשתו. עמדו כולם וגירשו את נשותיהם" (סוטה, יב.).

במצב זה של ייאוש וחוסר תקווה, הרעיפו נשות ישראל על בעליהן העבדים המיואשים, אהבה שאינה תלויה בדבר, ובתעצומות נפש כיבדו ועודדו הנשים את הגברים, על מנת להצילם מן הייאוש וחוסר התקווה.

נשות ישראל פעלו במרץ כנגד כוונותיהם של המצרים, והעמידו בראש סולם העדיפויות את חיזוקו והגדלתו של התא המשפחתי, למרות כל הקשיים. שנאמר: "וכאשר יענו אותנו כן ירבה וכן יפרוץ" (שמות א, יב). לפיכך: "דרש רב עוירא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים" (סוטה י"א:).

פעולתן של נשות ישראל במצרים, שימשה כדוגמא ומופת לכלל נשות ישראל בכל הדורות. וכן אמר ר' אחא: "אין הדורות נגאלים אלא בזכות נשים צדקניות שבדור. שנאמר: 'זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל' (תהלים צה, ט), 'לבני ישראל' לא נאמר, אלא 'לבית ישראל' - אלו הנשים" (מדרש זוטא, רות ד').

התורה מיעטה לספר בשבחן של נשות ישראל, כדי לשמר את "הנשק הסודי" של עם ישראל שהוא הצניעות, בבחינת "אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין" (תענית ח:). אך למרות זאת התורה רמזה על תפקידן המכריע של נשות ישראל בגאולה.

סימן יפה לבנים

מובא בגמרא (ב"ב קמא.): "אמר רב חסדא: בת תחילה סימן יפה לבנים".

ושני טעמים לדבר: יש אומרים שהיא תגדל את שאר האחים שיוולדו, כלומר, תשמש עזר להוריה בגידולם. ויש אומרים שלא תשלוט שם עין הרע - כשרואים אנשים שיש בת בראשונה לא באים לומר: "וואו... כמה בנים יש להם..."

המהרש"א ביאר את עניין עין הרעה באופן הבא: התורה מצווה לתת לבן הבכור פי שניים מיתר האחים: "כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוֹאָה יִכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ כִּי הוּא רִאשִׁית אֲנֹלוֹ מִשְׁפֵּט הַבְּכֹרָה". כל זה דווקא בבן אך אם נולדה בת מתחלקים בירושה שווה בשווה.

ולפי זה, הולדתה של בת בכורה משכינה שלום בין האחים שכולם נוטלים שווה בשווה ואין עינו של האחד צרה באחיו.

כמה ברכה שורה בבית שאין בו קנאה וכל זה בזכות הבת הראשונה.

הולדת בת

נאמר בגמרא: "וה' ברך את אברהם בכל" - מאי בכל? רבי מאיר אומר: "שלא היתה לו בת". רבי יהודה אומר: "שהיתה לו בת". אחרים אומרים: "בת היתה לו לאברהם ויבכל' שמה".

ולכאורה קשה, היתכן לומר שעצם זה שאין לו בת זו הברכה?! והרי כדי לקיים מצות "פריה ורביה" חייב שיהיו לו בן ובת, ובמשנה (מע"ש ה, יג) לגבי וידוי מעשרות אומר: "השקיפה ממעון קדשך מן השמים, עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה עשה מה שהבטחתנו השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל בבנים ובבנות", הרי לנו להדיא שגם הולדת בת נחשב לברכה. וגם יש להבין, במה נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר?

אפשר ליישב עפ"י הרמב"ן (בראשית כד, א) שכתב שהברכה לגבי אברהם היתה בכך שלא היתה לו בת, כי אם היתה לו בת לא היתה בזה ברכה לגביו שהוא היה העברי היחיד, ואם היתה לו בת היה נאלץ להשיאה לבני כנען הארורים, ואם היתה נישאת לבן משפחתו, היה לוקח אותה לארצו והיא היתה נכשלת בעוון עבודה זרה כמותם, כי האשה ברשות בעלה, ואברהם לא יחפוץ שזרעו הכשר משרה אשתו יכשל בעוון עבודה זרה.

אך רבי יהודה דרש כי בת היתה לו, והיא הברכה "בכל", כי היה לו כל אשר יחמדו האנשים, לא חסר דבר. וצריך לומר שלרבי יהודה אותה בת לא נישאה לאיש. ויש הדורשים על פסוק: "וַיָּבֵא אֲבִרְהָם לְסֹפֵד לְשָׂרָה וְלִבְפֶתָה" - האות כ' זעירא, ובלעדיה אפשר לקרוא "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבתה", שאותה בת שהיתה לאברהם ולשרה נפטרה גם היא באותו יום, ומסתמא שלא היתה נשואה.

אל אחד מבתי היולדות הגיעה אשה שכרעה ללדת, וסימנים של דאגה ופחד נוראים היו על פניה. האשה הרבתה לבכות וניכר היה שנמצאת במצוקה קשה. לאחר שהרבו האחיות להפעיר בה שתספר מה עובר עליה, סיפרה האשה: "לפני כתשע שנים נישאתי לבעלי, כבר בלידה הראשונה הוא 'הזהיר' אותי שאביא לו אך ורק בן זכר, וחלילה לא אחזור מבית היולדות עם בת, אולם בשמים החליטו אחרת ונולדה לנו בת. כך היה גם בלידה השניה והשלישית, עד שנולדו לנו שש בנות, ולבן זכר טרם זכינו. עתה לקראת הלידה השביעית, איים בעלי: "אם גם הפעם תביאי בת, אין לך מה לחזור הביתה! לא את ולא הילדה!"

כך אמרה האשה לפני הלידה, והנה בסימן טוב ובמזל טוב גם הפעם נולדה בת! והיולדת היתה מפוחדת ונבוכה...

המיילדת סיפרה למנהל המחלקה את סיפורה העגום של היולדת המסכנה, והוא החליט לעשות מעשה. הוא מיהר להתקשר לבעל,

ובישר לו בשמחה כי סוף סוף נולד לו בשעה טובה בן זכר! לא היה גבול לאושרו של האב, אך הוסיף הרופא ואמר: "אולם יש בעיה עם התינוק, אני מבקש שתגיע לכאן בהקדם האפשרי".

האב המבוהל מיהר להגיע ונכנס לחדרו של מנהל המחלקה. הרופא ביקש מהאב לשבת ולשתות כוס מים, אולם האב המודאג ביקש לשמוע מיד במה מדובר.

"ראה נא", אמר הרופא, כשארשת רצינות נסוכה על פניו, "אמנם זכית לבן זכר, אך לדאבונו אצל הרך הנולד התגלו בעיות חמורות מאוד... אין סיכוי שתעשו לו ברית מילה בשנה הקרובה אם בכלל... יש לו מומים קשים מאוד" ... וכאן התחיל הרופא למנות מומים קשים... "בעיה מוחית קשה, פגם קשה בלבו המצריך ניתוח מסובך בהקדם..."

את צערו של האב לא היה ניתן לתאר במילים. את ראשו הטמין בין ברכיו ומירר בבכי תמרורים... "אני אשם בכל", צעק האיש במר לבו, "לחינם ציערתי את אשתי, ובעטתי בטובתו של מקום, שנתן לי שש בנות בריאות וטובות... מה היה נורא כל כך אם גם הפעם הייתי זוכה לבת בריאה וטובה..."

ואז, כאשר הגיע הבכי לשיאו, נעמד הרופא על רגליו, הושיט לאב את ידו והכריז בשמחה ובקול גדול: "מזל טוב! נולדה לך בת בריאה ושלימה!"

תכניתו של הרופא החכם הצליחה. האב הודה לו על שפקח את עיניו ויצא מחדרו שמח וטוב לב. הוא הודה לקב"ה על שזכה לבת בריאה, וגם הודה לרעייתו והודה בטעותו. (והערב נא)

ברית מילה

תיקון לחטא אדם הראשון

בפרשת לך לך נאמר: "זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר, ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם, וכן שמנת ימים מול לכם כל זכר לדרתיקם" (בראשית י"ב)

ובפרשת תזריע נאמר: "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים כימי נדת דותהה תטמא, וביום השמיני מול בשר ערלתו" (ויקרא יב, ג).

ויש לשאול: מדוע הקב"ה ברא את האדם ערל? לכאורה יכול היה לברוא את האדם מהול מבטן אמו, ולא היה צריך לצוות על המילה. כיצד יתכן שהקב"ה יברא את האדם בלתי מתוקן, ויצטרך לתיקון מעשי ידי אדם?

מפרשי התורה כתבו שאדם הראשון נברא בצלם אלקים, מהול וזך, בלי ערלה שהיא מכח הטומאה, עד שמלאכי השרת כמעט טעו בו ורצו לומר לפניו קדוש.

כאשר הנחש החטיא את חוה, הטיל בה זוהמה, שהיא קללה של טומאה. מהפסוק: "אֵל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבֵּה אֲרֵבָה עֲצָבוֹנָה וְהַרְגֵד", דרשו חז"ל, שהאשה נענשה להיות בעצבון, בטומאה ובנידה. "בְּעֶצֶב תֵּלְדֵי בָנִים", זו טומאת הלידה (צרור המור). מה שנענשה בדמים הוא מידה כנגד מידה, היא גרמה למיתה בעולם שהיא בגדר של שפיכות דמים וטומאה (טומאת מת), שנאמר: "בְּיוֹם אֲכַלְדָּה מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת", ולכן נענשה בטומאה של דמים.

אדם הראשון שלא המתין, ואכל מהפרי קודם זמנו ולפי המקובלים הפרי היה צריך להיות מותר באכילה במוצאי השבת, שהוא בבחינת ערלה,

נענש גם בכך שנוצרה בו ערלה, לזאת רמזו חז"ל באומרם (סנהדרין ח:): "אדם הראשון מושך בערלתו היה".

בעניין חטא עץ הדעת, חטאה של חוה היה חמור ועמוק יותר מאשר חטאו של אדם הראשון, שהיה חיצוני ועקיף שלא ידע שאוכל מהפרי האסור (עפ"י אחד הפירושים באוה"ח הק'). לכן חוה נענשה בטומאה פנימית חזקה, שלא ניתן להסירה לצמיתות (שחזרת ונטמאת), ואילו אדם נענש בטומאת הערלה, שהיא חיצונית וניתן להסירה ע"י כריתת הערלה.

לפי זה הקב"ה באמת ברא את האדם מתוקן בלא ערלה, אולם חטאו גרם לטומאה וזה בא לידי ביטוי בערלה. ומכיוון שהאדם חטא, עליו דווקא מוטל להסיר את הערלה שהיא תוצאה של החטא.

באדם הראשון היו תלויות כל הנפשות אשר עתידות לצאת ממנו, וכאשר חטא, כולן טעמו טעם חטא, ועליהן להריק תחלואיהן. הקב"ה נתן לעם ישראל תורה ומצוות שמטרתן לצרף ולנקות את הלכלוך שדבק בנפש האדם מחמת החטא הקדמון. כל מצוות "לא תעשה" נועדו כדי להסיר תחלואי הנפש, וכל מצוות "עשה" נועדו כדי להאיר את בחינת הנפש, כיוון שבעצם החטא הקדמון הוחשכו מאורי הנפש.

בפרשת תזריע הסמיך הכתוב את טומאת הערלה (ברית המילה) לטומאת הלידה לפי ששניהם תוצאה של החטא הקדמון, ומכיוון שחוה היתה הגורם לחטאו של אדם, לכן גם התיקון של הסרת הערלה, תלוי בטומאת הלידה. "עובר ירך אמו", וכאשר הוא יוצא מן הרחם אף הוא נטמא בטומאת הלידה. המילה, דהיינו הסרת הערלה, היא גילוי שם ה' באדם, לכן צריך להמתין עד שיעברו עליו שבעה נקיים וביום השמיני ימול (עיין עוד במאמר הבא).

למה האדם לא נברא מהול

במדרש תנחומא (פרשת תזריע) מובא: שאל טרונוסרופוס הרשע את רבי עקיבא: מדוע הקדוש ברוך הוא לא ברא את האדם מהול, וציווה למולו? אם יש צורך במילה, אזי האדם חסר בלא זה, וכיצד אפשר שהבורא ברא את האדם כשהוא חסר? והשיב לו ר"ע מהלחם אשר אנו אוכלים (שהקב"ה עושה חטים, ואנו לאחר עמל ויגיעה עושים מהן לחם)... לפי שלא נתן הקב"ה לישראל את המצוות אלא כדי לצרף בהן את ישראל.

והדברים מתבארים עפ"י מצות פדיון הבן, שואלים המפרשים: אם יש בו קדושה מדוע יש צורך לפדותו? מדוע שלא ישאר בקדושתו? למה מחללים את הקדושה שבו?

אלא שכאן רמוז רעיון יסודי ביהדות: עיקר העבודה היא בעבודה עצמית, והגעה עצמית למדרגה גבוהה, מבחינת יגתי ומצאתי תאמין. ואדם לעמל יולד. וכל בואו של האדם לעולם הזה כדי לעמול בקיום המצוות, ולזכות בעולם הבא בזכות, ולא במתנת חנם וחסד. שלא יהיה בגדר נהמא דכיסופא. ולכן דווקא משום כך צריכים לפדות את הבכור ולחללו מקדושתו, כדי שיגיע לקדושה מתוך עבודה עצמית, ולא שיוולד מעיקרא כשהוא קדוש.

רעיון זה בא לידי ביטוי בהכנת הלחם, כי ה' יתברך לא ברא את הלחם מוכן, אלא צריך שהאדם יעמול ויעבוד קשה כדי להגיע אל הלחם. צריך לזרוע, ולקצור, לנפות הקמח, לברור, לטחון, ללוש ולאפות, עד שמגיעים אל המוכן. וזה שהשיב רבי עקיבא לאותו רשע, מן הלחם שאנו אוכלים - לכן הקב"ה ברא את האדם לא מהול, עם ערלה, כדי שהאדם יטרח בעצמו וימול, והשלימות תגיע על ידי מעשה אדם, ולא מאליה. (עפ"י ילקוט יוסף)

ברית מילה וארץ ישראל

מצינו קשר מיוחד בין מצות המילה לבין ירושת הארץ שנאמר: "וְהִקְמַתִּי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין זָרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ. וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזָרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ אֶת אֶרֶץ מִגְרִיף אֶת כָּל אֶרֶץ כְּנָעַן לְאַחֲזֹת עוֹלָם וְהִיִּיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִשְׁמֹר אַתָּה וְזָרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ לְדֹרֹתֶם. זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינִיכֶם וּבֵין זָרְעֶךָ אַחֲרָיִךְ הַמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר" (בראשית יז, ז-י).

וכן מובא במדרש: "אם מקיימין בניך את המילה הן נכנסים לארץ ואם לאו אין נכנסים לארץ וכו'... כתיב: 'וזה הדבר אשר מל יהושע', דבר אמר להם יהושע ומלן, אמר להם: מה אתם סבורין, שאתם נכנסין לארץ ערלים?! כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו ונתתי לך ולזרעך אחרריך וגו'..." (בראשית רבה מו).

לפי זה כל גאולת עם ישראל וכניסתם לארץ, הכל תלוי במצות ברית המילה, וכן הוא במדרש: "כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה". זה שאמר הכתוב: "הבט לברית כי מלאו מחשכי ארץ נאות חמס". הבט לברית, אעפ"י שאין לישראל מעשים טובים, הקדוש ברוך הוא גואלן בזכות המילה (אגדת בראשית פרק י"ז).

וכן הוא גם בנביא: "גם את בידם בְּרִיתֶךָ שְׁלַחְתִּי אֶסְרִיף מְבוֹר אֵין מַיִם בּוֹ" (זכריה ט, יא). וכתב על זה הרמב"ן (כתבי הרמב"ן, שה"ש ה'): "רמז בכאן על עקבות משיח, שיהיה הדור כולו חייב, ותשתכח תורה מישראל, ותרבה החוצפה והעזות, כדכתיב: 'מבור אין מים בו', ולא ישאר בידם, רק זכות מצות מילה". כלומר, יש כאן נבואה מדהימה, שעתידים ישראל להיות בלא תורה ובלא מצוות, לא שבת, לא פסח, לא כשרות, לא כיפור... אך דבר אחד בלבד הם אכן ישמרו, והוא מצות ברית מילה. ואכן ראינו שבזמן העליה מאירופה לארץ ישראל, הגיעו יהודים רבים שלא שמרו תורה ומצוות, ועברו על כל התורה כולה, אולם ברית מילה כולם עשו.

ולכאורה הדבר תמוה, כיצד יתכן שדווקא מצות ברית המילה, שהיא לכאורה אכזרית מאוד, לחתוך עם סכין בבשר החי לתינוק חסר ישע, ולפי ההגיון זו אולי המצוה האחרונה שיהודי כופר,

שאינו מאמין, ירצה לקיים, ולמעשה דווקא מצוה זאת כולם מקיימים!:

והתירוץ לזה עפ"י הנאמר בגמרא (שבת קל.): תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר: "כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהם למיתה בשעת גזרת המלכות, כגון עבודת כוכבים ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמן עליה למיתה בשעת גזרת המלכות, כגון תפילין, עדיין היא מרופה בידם".

ומצינו במדרש שאכן, בכל הדורות, יהודים מסרו נפשם על מצות ברית המילה: "רבי נתן אומר, לאוהבי ולשומרי מצוותי, אלו ישראל שהם יושבין בארץ ישראל ונותנין נפשם על המצוות. מה לך יוצא ליהרג? על שמלתי את בני וכו'..." (מכילתא דרבי ישמעאל יתרו, פרשה ו').

אחד מעובדי מחנות הכפייה בשואה מספר כי יום אחד שמע זעקות כאב נוראות שכמותן לא שמע מעולם. התברר כי באותו יום נערכה סלקציה של תינוקות שנשלחו להשמדה. "המשכנו בעבודתנו כשעינינו דומעות, ופתאום שומע אני קול אשה יהודיה: "תנו לי סכין", חשבתני שהיא רוצה ליטול את נפשה. אמרתי לה: "מה את ממחרת כל כך לעולם האמת...", לפתע צעק החייל הגרמני: "כלב, מה אמרת לאשה זו?", ודרש ממני תשובה. ענית לו: "האשה ביקשה אולר, והסברתי לה כי אסור לה ליטול את חייה".

האשה בחנה בעיניים קודרות את הגרמני, מבטה רותק לכיס מעילו, ממנו בעבץ אולר. "תן לי את האולר", התחננה האשה, והגרמני נתן לה את האולר בחיוך מרושע.

היא גחנה והרימה חבילה של סחבות. בין הסחבות, נח תינוק רך, האשה נטלה את האולר, בירכה ברכת המילה, ומלה את הילד, אח"כ אמרה: "ריבונו של עולם, נתת לי ילד בריא ויפה, ואני מחזירה לך יהודי כשר..." ("סיפורים על השואה" י. אליהב).

ונשאלת השאלה, מנין היו ליהודים אלו, ולעוד רבים אחרים, כאלו כוחות נפש, למסור את עצמם ונפשם על מצות המילה?

כפי הנראה, כוחות אלו של מסירות נפש על מצות מילה, הם ירושה לנו מאבותינו יוצאי מצרים. בני ישראל היו צריכים לקחת את העבודה הזרה של המצרים, שהיא הטלה, לשוחטו מול עיניהם, למרוח את דמו על המזוזות, לצלות אותו, כך שריחו נודף למרחוק ולאכול אותו.

ולא עוד, אלא שהיו צריכים אף למול את עצמם, והרי ידוע שמי שנימול נחלש ועלול להגיע למצב של סכנה, ומחללים עליו את השבת, ומסיבה זו יכלו שמעון ולוי להרוג את כל בני שכם. עם ישראל נצטוו למול קודם עשיית הפסח, והיו יכולים לטעון: "זה מסוכן לקיים מצוות מילה דווקא עכשיו, שהרי יכולים המצריים להורגנו על שאנחנו שוחטים את אלוהיהם, ולא יהיה בידינו לעמוד כנגדם בגלל חולשת המילה".

כל זה הכניס את בני ישראל לשאלה של התגרות במצריים ופיקוח נפש ובכל זאת נאמר: "וַיֵּלְכוּ וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כִּן עָשׂוּ", הרי שהיו מוכנים לסכן את עצמם, וקיימו את ציווי ה' בלא שום חשבונות, מתוך מסירות נפש.

ומנין היו לבני ישראל כאלו כוחות של מסירות נפש?

מאברהם אבינו!

כאשר אברהם אבינו נצטווה על המילה, הוא היה בן תשעים ותשע שנה, זקן, חלש ותשוש. ובכל זאת, בלי לעשות חשבונות, ובלי להסס, תוך כדי מסירות נפש עצומה, הוא מל את עצמו, כמו שנאמר: "וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה בָּהֵמְלוֹ בָּשָׂר עָרְלָתוֹ". "מעשה אבות סימן לבנים", אין ספק שמעשה גדול זה, חדר לגנים של בניו וצאצאיו, ונתן להם את הכח לקיים ברוב עוז ותעצומות, אפילו מתוך מסירות נפש את מצות ברית המילה.

מהות ברית המילה

הגמרא (סנהדרין נט:) אומרת, כי מצוה שהיתה בידינו לפני מתן תורה ונאמרה שוב בקבלת התורה, הינה מצוה השייכת גם לבני ישראל וגם לבני נח, וכל מצוה שלא נשנתה בהר סיני מצווים בה עם ישראל בלבד.

על כך שואלת הגמרא: והרי מצות ברית מילה, מצינו שנאמרה לאברהם אבינו, לפני מתן תורה, ואף אחרי, בפרשת תזריע. ולפי הכלל הנ"ל גם בני נח כביכול מצווים בברית המילה.

עונה הגמרא: באברהם נאמר **"ואתה את בריתי תשמור"**, אתה וזרעך בלבד. אך האם גם זרע ישמעאל, בנו של אברהם יחויב בברית המילה? כשאומר הקב"ה לאברהם לשלח את הגר הוא מבטיח לו כי **"ביצחק יקרא לך זרע"** (ולא ישמעאל). והאם גם יֵשׁוּ וזרעו יהיו חייבים בברית המילה? עונה הגמרא: **"ביצחק"**, ולא כל יצחק.

בסוף פרשת חיי שרה, מסופר שאברהם אבינו ע"ה לקח אשה בשם קטורה. ולמדו המפרשים על הפסוק **"וערל בשר אשר לא ימול בשר ערלתו, את בריתי הפר, ונכרתה הנפש ההיא"**, כי הוא בא לרבות את בני קטורה, שאף הם חייבים בברית מילה.

ואכן הרמב"ם פוסק להלכה (מלכים י, ה) כי בני קטורה, בניהם של אותה אשה חייבים במילה. על כך מקשה רבי אריה לייב גינצבורג, בעל השאגת אריה, כי לא ייתכן שבני קטורה יהיו חייבים בברית מילה באופן גורף ובעצם, יותר מאשר בני יצחק, שכן אצל יצחק רק חצי מזרעו, בני יעקב (ולא בני עשיו) חייב בברית מילה.

ומתרצים שבמצות המילה יש שני חלקים:

החלק הראשון הינו שלב המילה שבו מתבצע חיתוך הערלה, זהו השלב הראשון והמרכזי בברית המילה.

החלק השני הינו הפריעה בו מתבצעת חשיפת העטרה על ידי הפרדתה מהקרום הרך הנותר תחת עור הערלה.

התנהגות האדם בעולמו מתחלקת אף היא לשני חלקים : הראשון הינו החלק הבסיסי יותר בהתנהגות האדם בעולם, חלק ה"סור מרע". חלק זה משול לשלב המילה שאף הוא השלב הבסיסי. ואילו החלק השני, "עשה טוב", הינו החלק העליון יותר והוא משול לשלב הפריעה.

אם כן ניתן להבין כי ההבדל בין בני יצחק לבני קטורה אינו הבדל בכמות, אלא הבדל באיכות, שכן בני קטורה חייבים רק בחיתוך הערלה, ואילו בני יצחק חייבים אף בשלב הגבוה יותר שהוא הפריעה.

התורה מצפה מאתנו בחיים, לא להישאר רק במצב של סור מרע, אלא להתעלות איש איש לפי מדרגתו ולהגיע לרובד העמוק והפנימי יותר, ולעשות טוב.

ברית המילה מבדילה בין ישראל לשאר העמים

אנו עם ישראל מובדלים משאר העמים על ידי ברית-המילה. ונשאלת השאלה: מדוע בחר ה' דווקא במצוה זו בכדי להפוך אותנו לעם שונה ומובדל?

ויש לומר שמהותו של עם ישראל שונה ממהותם של יתר העמים. המילה "קדוש" בדתות אחרות באה לידי ביטוי באנשים המזירים עצמם מתענוגות העולם הזה ממאכל ומשקה ופורשים מהאשה.

לא כן הוא אצל העם היהודי, דווקא בתאוותיו הוא מתקדש. הוא אינו פורש מהאשה אלא דווקא על ידי האשה הוא מקיים מצוה של פריה ורביה, וכן הוא מתקדש דווקא על ידי מאכל ומשתה: עושה סעודת מצווה (כמו סעודת ברית מילה), ואוכל מעדנים בשבתות ומועדי ישראל, ודווקא ע"י זה מקיים מצוה. זה מה שנקרא אצלנו "לקדש את החומר".

אם כן זו הסיבה שהקב"ה בחר לכרות את בריתו דווקא באבר זה שהוא אבר המסמל חומריות ותאוה... להראות שאין שום פסול באבר זה אלא דווקא אתו אנו מקיימים מצוה חשובה של פריה ורביה ומקיימים רצון ה' כמאמר חז"ל: "לא תוהו בראה לשבת

יצרה" - הקב"ה עשה את הבריאה לצורך המשכיות הדורות ולא להנזרות מיותמת תוכן...

זאת ועוד, לא בכדי נבחרה מצווה זו למצווה הראשונה שמקיים יהודי בחייו ובבשרו לאות עולם. שהרי מראה היא באופן ברור את מהותו של העם היהודי ואת השונות שלו אל מול גויי העולם והדתות השונות... (דבר תורה)

מחילת עוונות

על פינחס בן אלעזר הכהן נאמר: "תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאֵלֶיהוּ וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר כה, יג), ובמדרש (ילקוט"ש תשע"א) ובזוהר הק' (שמות קצ.) מובא שפינחס הוא אליהו הנביא.

בספר מלכים מסופר על תקופת זמנו של המלך אחאב הרשע ואשתו איזבל, שחטאו והחטיאו את הרבים. הם עבדו והעבידו את כל דורם בעבודה זרה, והרגו את כל נביאי ה' בחרב.

מתוך כל נביאי ה' אליהו הנביא נותר כמעט לבדו, וכדי להציל את נפשו ברח והגיע עד למערת הר חורב במדבר סיני. שם ניגלה אליו הקב"ה ושאל אותו: "יְמָה לָךְ פֹּה אֵלֶיָּהוּ?", ענה לו אליהו הנביא: "קָנָא קָנֵאתִי לַה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי עֲזָבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֶיךָ הָרְסוּ וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בְּחָרֶב וְאֹתָרְךָ אֲנִי לְבַדִּי וַיִּבְקְשׂוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ" (מ"א יט, י).

כלומר, אליהו הנביא קטרג על עם ישראל, ואמר עליהם שהם עובדי 'עבודה זרה'. הם בגדו בקב"ה ועזבו את בריתו. ובמדרש (פרקי דר"א כ"ח) מובא שהקב"ה אמר לו: לעולם אתה מקנא, קנאת בשיטים על גילוי עריות, שנאמר 'פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן', וכאן קנאת, חייך שאין עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. מכאן התקינו חכמים לעשות כסא אחד מכובד לאליהו מלאך הברית.

והיינו שאליהו הנביא נענש בכך שהוא חייב להיות בכל ברית מילה, בכל מקום בעולם, ולהעיד שעם ישראל מקיימים את מצות ברית המילה במסירות ובשמחה! (ויש לו צער בזה לפי שמפסיד חידושים

שמתחדשים ברקיע באותה השעה, ובנוסף, אם ישנם מספר בריתות באותה השעה, הוא צריך להתחלק לכמה ניצוצות וזהו צער לנשמה).

במדרש מובא דו שיח מעניין בין הקב"ה לבין אליהו הנביא :

אמר אליהו לה': "הואיל, ומידתי קנאה, ולא אוכל לסבול עוונות, כיצד אבוא אם אבי הבן יש בו עוונות?", אמר לו הקב"ה: "אמחל לו". שאל אותו אליהו: "ואם למוהל ישנן עוונות?", השיב לו ה': "אמחל גם לו", המשיך אליהו: "ואם לסנדק?", ענה ה': "גם לו אמחל", התעקש אליהו: "ואם יש מישהו מהקהל עם עוונות?", השיב לו הקב"ה: "אמחל לכולם"...

וזהו שכתוב: "תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיוּ וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" - בזכות הקנאה שיש בו, גורם הוא שה' יתברך ימחל ויכפר כל עוונותיהם של כל המשתתפים בברית המילה!

גדולה מילה

בגמרא (נדרים לב.) נאמר: גדולה מילה שאלמלא היא לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: 'אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמתיו, ופליגא דר' אליעזר, דאמר רבי אליעזר, גדולה תורה שאלמלא היא, לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: 'אם לא בריתי יומם ולילה'. והמהרש"א שם פירש, שרבי אליעזר למד מהפסוק 'ובהם נהגה יומם ולילה', וכאן כתוב 'אם לא בריתי יומם ולילה'.

ולכאורה צריך ביאור מדוע רבי אליעזר לא ראה לפרש את הפסוק כפשוטו, דהיינו על מילה, אלא קישר אותו לפסוק 'ובהם נהגה יומם ולילה' ולמד שזה על התורה? ובמה נחלקו רבי אליעזר וחכמים?

והביאור בזה על פי מה שחקרו המפרשים, אם מצות מילה היא בעצם פעולת החיתוך, או שהמצוה בתוצאה שהבן יהיה מהול, והמילה היא רק הכשר מצוה. = (ראה בחקירה זו בספר בית הלוי חלק א' סימן י', ובצפנת פענח, ובשו"ת יביע אומר חלק ה' חלק יורה דעה סימן כ"ב).

מרן הגר"ע יוסף זצ"ל (ביביע אומר שם) הביא מדברי המהר"ח אור זרוע, שכתב להוכיח שהמצוה היא להיות נימול, שהרי בגמ' מנחות (מג:): אמרו, בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר: אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שזכר במילה שבבשרו, נתיישרה דעתו. לאחר שיצא אמר עליה שירה, שנאמר 'למנצח על השמינית מזמור לדוד', על מילה שניתנה בשמינית.

וכתב המהר"ח או"ז, שאם נאמר שהמצוה במילה היא רק בחיתוך, אם כן מה שמח דוד, הלא מאחר שכבר נתקיימה המצוה, דומה הדבר לזרוע שעליה קיים מצות תפילין, אלא ודאי דהמצוה היא להיות נימול, ובמה שהוא מהול מקיים המצוה, ולכן דוד המלך שמח דווקא על המילה ולא על הזרוע, שהרי בזרוע מניחין תפילין ורק באותה שעה שהתפילין עליו מקיים המצוה, אבל במילה הרי מקיים את המצוה בכל רגע ורגע.

ולכאורה היה מקום לדחות ראייה זו מדברי רש"י בשבת (קל). שכתב דעל כרחך 'שש אנכי על אמרתך' קאי על מילה, דכל שאר מצוות אינן מוכיחות כל שעה, כמו ציצית, תפילין ומזוזה, דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו מעיד עליהם לעולם, כדאמרינן במנחות (מג:): בדוד שראה עצמו בבית המרחץ ונצטער, אמר אוי לי שאני ערום מכל המצוות, כיון שזכר במילה נתיישרה דעתו, ע"כ. ואם כן נימא דלעולם המצוה היא הפעולה למול, ודוד שמח במילה שהיא מעידה עליו לעולם בכל עת.

אולם זה אינו, דהא נאמר "אוי לי שאעמוד ערום ממצוות", אלמא דשמח כאשר נוכח לראות שהוא מקיים מצוה עתה ממש, ועל כרחך דהמצוה היא להיות נימול.

והנה בגמרא (קידושין כט.) למדו דאשה אינה חייבת למול את בנה, מדכתיב אצל אברהם, כאשר ציווה ה' אלוקים אותו, אותו ולא אותה. והקשו התוס' למה לי קרא הא בלאו הכי הוה ליה מצות עשה שהזמן גרמא, שמילה אינה אלא ביום ולא בלילה. ואי נימא דהמצוה היא להיות מהול, נמצא שקיום המצוה נעשה בין ביום ובין בלילה, וממילא אין המילה בכלל מצות עשה שהזמן גרמא. ורק גבי הכשר המצוה, החיתוך, בזה ילפינן מקרא דדוקא ביום

ולא בלילה (וכנראה שהתוס' הבינו שהמצוה היא בחיתוך, ולכן לא תירצו שמקיים המצוה בין ביום ובין בלילה).

ובזה נבין מה שנחלקו בגמרא נדרים הנ"ל, בביאור הפסוק 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתני, אי איירי על המילה, או על התורה, דאי נימא דהמצוה היא בחיתוך ולא שיהיה מהול, נמצא שהמילה היא רק ביום ולא בלילה, ואם כן היאך אפשר לפרש הפסוק אם לא בריתי יומם ולילה, דקאי על המילה, הרי מילה אינה אלא ביום, ועל כרחך דקרא קאי על התורה שהיא ביום ובלילה. אבל אי נימא דהמצוה היא להיות מהול, ממילא קיום המצוה בין ביום ובין בלילה, ורק הכשר המצוה, שהוא החיתוך, צריך להיות דווקא ביום ולא בלילה. ולכן שפיר שייך לבאר הפסוק 'אם לא בריתי יומם ולילה', דקאי על המילה, שגם המילה היא גם ביום וגם בלילה. ואפשר דבחקירה הנ"ל נחלקו בגמרא.

והנה הנפקא מינה אם המצוה היא למול או שהמצוה להיות מהול, היא בכמה עניינים, כמו לעניין הרדמה בסם למילה לגר גדול, דבזה אינו יכול לכוון, דאי נימא דהמצוה למול, בעי כוונה בשעת המצוה, ואם ירדימו את הנימול בעת קיום המצוה, לא יוכל לקיים המצוה בכוונה.

אך יש לדחות על פי מה שאמרו בגמרא, על נדה שנפלה לנהר, דכוונה דחבירתה מהני לה, וגם כאן כוונת המוהל תועיל לנימול גם כשהוא רדום, וגם אי נימא דהמצוה היא בחיתוך, יוכל לקיים את המצוה בהרדמה, על ידי כוונת המוהל. (עפ"י ילקוט יוסף)

שמחת דוד המלך על מצות הברית

בגמרא (מנחות מג:): מובא: בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר: אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו, נתיישרה דעתו. לאחר שיצא אמר עליה שירה, שנאמר 'למנצח על השמינית מזמור לדוד', על מילה שניתנה בשמינית.

בגדר קיום מצות מילה, היה מקום לומר שקיום מצות מילה בפעולת הסרת הערלה, והאדם שמלו אותו הריהו חתום בחותם זה, אבל אינו מקיים כל רגע מצות מילה. אך המהר"ח אור זרוע (שו"ת סי' י"א וסי' קפ"ג) כתב להוכיח מגמרא זו שמי שהוא נימול הריהו מקיים מצות מילה בכל רגע, כי אם לא נאמר כן, במה נתיישרה דעתו של דוד המלך בהזכרו במילה, סוף סוף אינו מקיים עכשיו מצוה זו? אלא על כרחנו לומר שמקיים מצות מילה בכל רגע ורגע.

עפ"י דברי האור זרוע כתב השפת אמת (זבחים צא.) שמצות המילה נקראת תדירית, שלעולם רושם המצוה בגוף האדם, בניגוד לכל מצוה אחרת שאינה עושה רושם אלא רק בשעת עשייתה.

בספר תולדות יעקב יוסף (פרשת פקודי) מובא שדוד המלך ע"ה נכנס לבית המרחץ - להתרחץ ולהיטהר מפניות ומחשבות זרות, שנכשל בהן בעת עשיית המצוות. אמר אוי לי שאעמוד ערום - כי אין מצוה בלא פניה חיצונית, ואם אדקדק בכך אשאר ערום בלא מצוות, כיון שנזכר במילה - שנעשתה בזמן שאינו ראוי להתייחר, כשהיה קטן, בלי שום פניה חיצונית, נתיישרה דעתו.

עפ"י כתב האדמו"ר מפרימשלאן זצ"ל, שלכן אומרים "כשם שנכנס לברית, כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים", כלומר כמו שנכנס למצות ברית המילה - בלי פניות, כן יכנס לתורה לחופה ולמעש"ט בלי פניות.

החתם סופר זצ"ל כתב בדרושים ואגדות (עי' קל"א): דהנה מדרך הצדיקים וחסידי עליון כשעושים חשבון הנפש לעצמם ומפשפים במעשיהם, אז אינם מוצאים אף מעשה אחד טוב שיהיה ישר בעיניהם שעשו רצון הבורא בשלימות, וכמו שפירש

בעל ההפלאה לעולם יעסוק אדם שלא לשמה, פירוש "לעולם" שכל ימיו יעבוד שלא לשמה, היינו שאותה המדרגה שהיתה בו היום ועשה לשמה בכוונה שלימה, למחר כשנתעלה במדריגה, אזי מבין שהעבודה שעשה אתמול לא היתה עדיין בשלימות, וכן לעולם עולה מדרגה אחר מדרגה, עד שלעולם לא יוכשר בעיניו כוונותיו ומחשבותיו בעבודת הבורא יתברך.

ולכן כשנכנס דוד המלך ע"ה לבית המרחץ, היינו לרחוץ ממעשיו לבררם כדרך הצדיקים, ראה עצמו ערום, פירוש שהיה נראה לו כאילו הוא ערום מכל מצוה, כי לא הוכשר בעיניו שום מעשה ממעשיו, וכיון שנזכר במילה שמח.

והנה יש לומר טעם הגון על שנצטוונו לחוקק ברית קודש בבשרנו בן שמונת ימים, ולא כשיעמוד על דעתו ויהיה בן י"ג או יותר, משום שהוא שורש כל הקדושות, ובזה תלוי הכל, שהרי כל זמן שהוא ערל, אפילו הוא צדיק גדול לא יזכה לראות פני השכינה אלא אם נופל על פניו, ואם יופסד הכוונה במצוה זו, הרי יפסיד בכל אשר יעשה וישיג על ידה, ועוד כי שאר מצוות אפשר לעשות פעם אחרת בכוונה יותר נכונה, משא"כ מילה שאי אפשר שימול שתי פעמים, ולכן טוב שתעשה מצוה זו בלי כוונה כלל וכלל, רק על דעת המקום ית', דקיימא לן בכמה מקומות שקטן העושה על דעת גדול מועיל, ולכן נצטוונו שיעשה מצוה זו מיד כשנולד בלי כוונה כלל וכלל.

ובזה מובן על ששמח דוד המע"ה במצוה זו, כיון שלא היו לו אז כלל פניות ומחשבות בלתי נכונות, כי הברית נעשתה כשלא היה עדיין בר דעת כלל, בזה נתיישרה דעתו שנעשה רצון הבורא ית"ש בשלימות כאשר ציוונו בלתי מחשבות לא נכונות כלל.

● בגמרא (סוטה י:) מובא: 'למנצח על יונת אלם רחוקים לדוד מכתם', 'מכתם' - שהיתה מכתו תמה, **שנולד כשהוא מהול**. ופירש רש"י: מכתו תמה - מקום מילה, שהוא ראוי למכה, היה תם ושלם, שלא הוצרך לחסרו. הרי מפורש שדוד המלך נולד מהול.

ולכאורה קשה, דהרי מהגמרא הנ"ל במנחות משמע שדוד המלך נולד ערל ונימול, כי אם לא כן על מה שמח בבית המרחץ כשנזכר

במילה, שהרי אם לא קיימו בו מצות מילה בפועל, לכאורה הוא עדיין ערום מן המצוות?

בספר מרפסין איגרא (ענייני אגדה - פרק נ"ו) כתב בשם מרן הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א ליישב שגם אם דוד המלך נולד מהול, אך מ"מ בוודאי עשה הטפת דם ברית, וזה נחשב עבורו לקיום מצות מילה. לפיכך כשנכנס למרחץ ונזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו, שהרי גם הוא קיים מצות מילה, בהטפת דם ברית.

ובשם הגאון ר' יחיאל מיכל פיינשטיין זצ"ל כתב ליישב שבמצות מילה נתחדשו שני חלקים: האחד בעת עשיית המילה ביום השמיני, והשני: בעצם היותו נימול, שזה נמשך מאליו וללא עשייה כל ימי חייו של האדם הנימול.

לפי זה, אמנם דוד המלך שנולד מהול, חסר היה את אותו חלק מהמצוה הכרוך בעשיית המילה ביום השמיני, אך מ"מ את אותו חלק מצוה הכרוך בהיותו נימול ונושא מאליו את אות ברית קודש, הרי בוודאי שמקיים. לפיכך נתיישרה דעתו בעת היותו במרחץ, למרות שבאמת הוא נולד מהול (אך יש להקשות על זה דהרי החלק השני הוא רק בתנאי שעשה את החלק הראשון, וא"כ לא מובן למה שמח דוד הרי הוא נולד מהול ולא התחייב במצוה וצ"ע).

זה הקטן גדול יהיה

לאחר הברית מברכים את הרך הנימול בברכת: "זה הקטן גדול יהיה".

בכדי להבין את מהות הברכה, יש להתבונן בפסוק: "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמְּאֹר הַגָּדֹל (שמש) לְמַמְשְׁלַת הַיּוֹם וְאֶת הַמְּאֹר הַקָּטָן (ירח) לְמַמְשְׁלַת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים" (בראשית א, 16).

אמנם השמש היא גדולה ועצומה ואילו הירח הוא זעיר ביחס לשמש, אך נראה שאין זו הסיבה העיקרית שהשמש נקראת

"המאור הגדול" והלבנה "המאור הקטן", השוני בין השמש לירח לא בא לידי ביטוי רק בגודלם אלא גם בעוצמת השפעתם.

השמש מפיצה אור בקרניה ומאירה את כל העולם - היא נותנת לכל הבריאה את היכולת להתקיים, לראות ולהבשיל את הפירות. הלבנה לעומתה איננה מפיצה מאומה משל עצמה אלא כל כוחה רק מכח השמש.

לפי זה מי שמשפיע ונותן נקרא גדול ומי שמושפע ומקבל נקרא קטן. וכעת מובנת הברכה שמברכים את התינוק בכל ברית מילה. התינוק הוא "קטן" כי הוא רק מקבל, אין הוא יכול לעשות כלום מכח עצמו, ואנו מברכים אותו שזה ה"מקבל" הקטן, "גדול יהיה", כלומר שיהיה תמיד מהנותנים והמשפיעים ולא מהמקבלים.

מסירות ושמחה

מצות מילה מיוחדת ושונה משאר מצוות, בכך שדווקא מצוה זו נתקבלה אצל עם ישראל בשמחה, והיא גם נשמרה בעם ישראל בכל הדורות ובכל המצבים והגזירות, במסירות נפש ממש.

ובאמת מנין האדם שואב כוחות נפש כאלו עצומים לקיים מצוה במסירות נפש? מהו הסוד בדבר? (עיין עוד מ"ש בעמוד 21)

בגמרא בשבת (קל). אמרו: תניא רשב"ג אומר כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, עדיין עושים אותה בשמחה, שנאמר: 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב'. ובגמרא מגילה (טז): נאמר: 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר', ששון זו מילה. רואים מכאן, שמסירות הנפש באה משמחה וחדוה. אם אדם לומד תורה בשמחה וחדוה ועובד את הקב"ה בשמחה, משמחה זו הוא יכול לשאוב כוחות נפש עצומים המביאים לידי מסירות נפש.

גם דוד המלך אמר, 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב'. לא אמר כמי שיש לו שלל רב, אלא כ"מוצא". מציאה באה לאדם בלא טורח ויגיעה כלל, ואילו ממונו של האדם בא לו בטורח. במציאה של שלל רב השמחה גדולה יותר מאשר ממון שהגיע לידי

בטרח. ואף שיש לו סיפוק והערכה יותר בממון שהשיג מתוך עמל ויגיעה, מ"מ בוודאי שיש לו לאדם שמחה גדולה על שלל רב שמגיע לו כמציא. וכך דוד המלך שמח על ברית המילה כמוצא שלל רב.

הרמב"ם באגרת תימן שלו כותב, שדוד המלך נקרא נעים זמירות ישראל, מאחר שהוא הפה של כלל ישראל, ולכן נקרא דוד נעים זמירות ישראל. ואם דוד המלך אומר 'שש אנכי על אמרתך', לא על עצמו בלבד הוא אומר כך, אלא כלל ישראל אומר 'שש אנכי על אמרתך'. וכיון שקיבלוה בשמחה זה מה שנתן להם כח לעמוד בזה במסירות נפש בכל הדורות והשפיע עליהם לקיים מצוה זו בכל מצב.

והנה יש להבין, מה המיוחד במצות ברית מילה שדווקא אותה קיבלוה בשמחה? מה הייחודיות שיש במצוה זו יותר משאר המצוות?

יש לומר שברית המילה מסמלת בעצם את האות והסימן לברית קודש שיש לעם ישראל עם אביהם שבשמים. זה הוא האות והראיה הברורה שיש קשר בין ישראל לאביהם שבשמים: 'ואתה את בריתי תשמור'. ועוד יותר, הרי זו המצוה היחידה הבאה לאדם על ידי חבלה בגופו, והרי מטעם זה מבואר בגמרא (כתובות ה.) שמותר לעשות סעודת ברית בחול המועד, ואין בזה משום אין מערבין שמחה בשמחה משום צערא דינוקא, ואין כאן שמחה לבד. ואם כן היה מקום לטעות שעושים מצוה זו בעל כרחינו, שהרי מי יחפוץ לחבול בעצמו? ולכן דווקא מצוה זו קיבלוה בשמחה, להודיע שאף מצוה זו הכרוכה ביסורים, אם זה ציווי של הקב"ה, אזי עושים אותה בשמחה, ולכן עמדו במצוה זו בכל הדורות ובכל המצבים.

שביבים

הרמב"ם ז"ל כתב (מורה נבוכים ג, מט). שמצוות המילה תורמת ליהודי השפעה עצומה, הן מבחינה גשמית, והן מבחינה רוחנית :

הישג גשמי - אדם שלא נימול ונשאר עם בשר ערלתו יסבול בעתיד מהתאוה של יצר העריות! יהיו לו משיכה וניסיונות קשים לתאוות אלו.

ולאדם כזה צופה הרמב"ם סוף רע ומר מאוד! משום שכאשר אדם נמשך יותר מדי לתאוות אלו - הוא 'פוגם' בכל מערכות גופו, וכוחותיו אוזלים. זיקנה קופצת עליו, והרבה יסורים ומכאובים באים עליו!

לכן הקב"ה, שהוא אוהב את בניו, ורוצה לקדש אותנו שלא ניגרר אחר תאוותינו ונהרוס בזה את בריאותינו, לכן מטעם זה - ציווה אותנו לחתוך את בשר הערלה, שבזה אנו מרסנים את עצמינו מתאוות אלו!

הטבה רוחנית - עפ"י הכתוב "וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשַׁר עֲרֻלְתְּכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם" (בראשית יז, יא), וכתב הרמב"ם, שברית המילה היא "אות ברית" בינינו לבין הקב"ה. כלומר, זה כמין 'זיהוי' שנחקק על בשרנו, ומוכיח לכולם שאנו העבדים השייכים להקב"ה! אף אחד לא יכול לְבֹלֵל אותנו ולערב אותנו בין הגויים! שהרי יש עלינו חותם ברית קודש - שחוצץ ומבדיל אותנו מהם! (ואע"פ שגם חלק מהגויים נימולים, אין הם עושים אלא רק 'חיתוך ערלה', משא"כ אנו היהודים שעושים גם חיתוך ערלה, וגם מצות פריעה של בשר הערלה! וזה מה שמטביע עלינו את "חותם" ברית הקודש).

● הציווי על ברית מילה מופיע פעמיים בתורה, בפרשת לך לך נאמר: "וּבֶן שְׁמֹנֶת יָמִים יְמוּל לְכֶם כָּל זָכָר לְדֹרְתֵיכֶם" (בראשית יז, יב), ובפרשת תזריע נאמר: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יְמוּל בְּשַׁר עֲרֻלְתּוֹ" (ויקרא יב, ג). וכתבו המפרשים שכפילות זו באה ללמד שיש למול

ביום השמיני גם אם הוא חל ביום שבת קודש, כי מילה דוחה שבת. אם היה כתוב רק בפרשת לך לך, לא היינו יכולים ללמוד זאת, כי שם (קודם מתן תורה) עדיין לא נצטוו על השבת, ומה ששמרו שבת, היה זה בגדר חסידות בלבד והיה ברור שמילה שהיא חיוב גמור, דוחה שבת. החידוש בפרשת תזריע, שגם לאחר מתן תורה, ואנו מצווים על שמירת שבת, בכל זאת מילה דוחה שבת.

● וביום השמיני ימול בשר ערלתו (שמיני יב, ג). בוא וראה כמה ישראל מחבבים את המצוות, שהם מוציאים הוצאות כדי לשמור את המצוות ולשמוח בהם. אמר הקב"ה: אתם משמרים את המצוות ושמחים בהן, אני מוסיף לכם שמחה שנאמר (ישעיה כט, יט): "וַיִּסְפוּ עֲנָוִים בְּה' שְׂמֵחָה" (מדרש תנחומא תזריע ה').

נהגו ישראל לעשות סעודה ביום המילה, וראיה לדבר מאברהם אבינו, שנאמר: "ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק", וכשנחלק תיבת "הגמל" לשתי תיבות, יצא הג-מל והיינו שביום ה"ג ביום שמיני (ה"ג בגימטריה שמונה), מל את יצחק (תוספת שבת דף קל).

ומובא בספרים הקדושים שיש לאדם להשתדל בכל עוז לעשות סעודת מילה, אפילו אם יראה מניעות ועיכובים, צריך להתגבר על כל המכשולים. כי עיקר השתדלות השטן הוא שלא יעשו סעודת מילה. וכמו שמרומז בשמו של המלאך סמא"ל - ראשי תיבות סעודת מילה אין לעשות, כדי שלא תגדל זכות ישראל כבמעשה יצחק וכו', ועל כן אם רואה האדם מניעות ידע שמעשה שטן הוא ויתחזק במצווה זו (לבוש יוסף).

● "כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים". מסופר על הגאון רבי בצלאל הכהן מוילנא שכבר בילדותו היה ניכר כעילוי ובגאונות מופלאה. שמו יצא ברחבי המדינה כבקי וחרף והוא הפך מושא להערצה.

השדכנים בוילנא, דיברו בו נכבדות בעודו צעיר לימים, ולא אחר היום וכאשר הגיע לגיל שתיים עשרה נעשה חתן.

בסעודת התנאים קם אחד הלמדנים ואמר: בברית מילה נהוג לברך את הרך הנימול:

"כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה לחופה ולמעשים טובים" דהיינו גיל בר מצווה - גיל של מעשים טובים ורק אחר כך נכנס ל"חופה".

אם כן מדוע אנו מברכים הפוך: "כן יכנס לחופה ולמעשים טובים?!"

אלא - ביאר הדרשן בדרך מליצה - הברכה היא שהתינוק יהיה כל כך גדול בתורה, עד שירצו בו הכל לחתן ומתוך כך יכנס לחופה עוד קודם גיל בר מצווה...

● מסופר על הרב מבריסק רבי יצחק זאב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל שפעם אחת התקיימה בביתו ברית מילה לאחד מנכדיו. בסיומה של הברית ניגש המוהל אל הרב ואמר: נו... ברוך ה' שזכינו לקיים מצוות ברית מילה ועוד בבית הרב לאחד מצאצאיו...

התפלא הרב ותהה: למה כוונתך?! האם אתה חושב שקיומה של ברית בביתי ולנכדי שונה היא מחשיבות ברית אחרת?!

אמשול לך משל למה הדבר דומה:

מלמד תינוקות שהיה עושה מלאכתו נאמנה אולם, שכרו היה זעום וכל ימיו היה עני ואביון. פעם אחת התבטא המלמד: אם היה לי כל אוצרותיו של רוטשילד הייתי עוד יותר עשיר ממנו.

תלמידיו התפלאו ושאלו: "למה כוונתך?!"

המלמד השיב בחיוך: דמיינו רגע!... למעשה יהיו לי את כל אוצרותיו של רוטשילד, אבל בנוסף יהיה לי גם את המשכורת שאני מקבל בתור מלמד...

כן הוא הנמשל, גם במצות ברית המילה :

מצווה זו כה חשובה לאין ערוך עד כדי שאין ערך וחשיבות כלל ליחוסו של הנימול...

● ה' אמר לאברהם: "ואתה את **בריתי** תשמור", זוהי ברית מילה. מעניין לראות שגם לגבי התורה נאמר: "אם לא **בריתי** יומם ולילה". אלוקים, מילה, תורה - אלו הם ראשי תיבות **אמת!** שלושת הדברים הללו מביאים לשלימות. לכן, בברית מברכים: "כשם שנכנס לברית, כן יזכה לתורה.." כיון שכעת יש שלימות בגופו מברכים את הרך הנימול שתהיה לו השלימות גם בנשמה. לכן גם הברית נקראת "אות". וזו גם הסיבה לאמירת קדיש אחרי הברית, כי יש כאן שלימות, נשלמה המצוה. מה שאין לאחר החופה, כי שלימות החתונה הינה בפריה וברביה...

● מעשה שהיה באחד ממלכי אומות העולם פנה לר' תנחום ואמר לו: הבה ונהיה עמי ועמד לעם אחד!

השיב לו ר' תנחום: טוב ויפה! אך אנו היהודים הננו נימולים ועל כן לא נוכל להיות כמוכם, הגויים. המולו אפוא אתם, ותהיו כמונו, היהודים.

ירד המלך לסוף כוונתו של ר' תנחום והבין את הפקחות שבתשובתו. אמר לו: אכן, נצחתני בדבריך. ואולם, על פי החוק מי שמנצח את המלך מושלך הישר אל גוב האריות.

מיד קרא למשרתיו והללו אמנם השליכו את היהודי אל הגוב. וראו זה פלא: האריות ניצבו ליד ר' תנחום, הביטו בו אך לא נגעו בו לרעה!

באותו מעמד נכח מומר אחד, והלה התרעם על הנס שארע ליהודי. בזעמו הרב פנה אל המלך ואמר לו: נראה שאין האריות רעבים עתה, ועל כן לא נגעו ביהודי.

הבה נערוך ניסיון ונזכר אם רעבים האריות אם לא, הציע המלך וקרא למשרתיו: השליכו אל הגוב את האדם הזה, ציווה בהצביעו על המומר. הושלך המומר לגוב האריות, ובאחת התנפלו עליו האריות ואכלו את בשרו לתאבון... (סנהדרין עח).

● מעשה שהיה בקיסר רומא שונא ישראל שמלך בתקופה בה שלטה מלכות רומי בישראל. קיסר זה חיפש בכל הזדמנות להרע ליהודים. יום אחד, עת ישב על כסאו, ושריו ויועציו סביבו, שאלם הקיסר שאלה: "אדם אשר ברגלו נהיה נמק (ריקבון), מה יעשה, האם יקטע את רגלו ובכך יציל את חייו, או לא יעשה כן, ואז הרי יכאב לו ויצטער מאד, מה עדיף?"

אמרו לו חכמיו ויועציו: "כדאי לו שיקטע את רגלו ויחיה".

בשאלה זו כיוון הקיסר נגד היהודים ששנא אותם ודימה אותם למחלה ונמק שצריך לקטוע ולהורגם. ושמח על תשובת החכמים שיעצו לו לקטוע את היהודים, וקיבל עצתם.

בין יועציו היה אחד אוהב יהודים ושמך קטיעא בר שלום, הוא התנגד לגזרה זו נגד היהודים ואמר לקיסר: "אי אפשר לעולם להתקיים בלי עם ישראל כשם שאי אפשר לעולם להתקיים ללא ארבע רוחות השמים. ישראל הם חלק מהעולם וכיצד תהרגם?", ועוד הוסיף קטיעא ואמר: "דע לך שכולם יקראו לך קיסר בעל מלכות קטועה".

שמע הקיסר את דבריו והבין כי צודק הוא, אמר לו: "דבריד נכונים, אך בוודאי ידועים לך חוקי המלוכה ברומא שאין לנצח את את הקיסר. לפיכך אסור לך לנצח אותי, והנה עתה עצתך טובה מהחלטתי. לכן, עלי להענישך בעונש הראוי והוא להשליך אותך לכבשן האש".

לקחו עבדי הקיסר את קטיעא בר שלום והוליכוהו לכבשן האש. בדרך פגשה אותם גבירה רומית אשר הבינה לאן מועדות פניהם

ומדוע נענש. אמרה לנדון למוות: "אתה הולך למוות, אוי לה לספינה שהולכת בלי מכסה" - כוונתה היתה שספינה שלא משלמת מכס אינה יכולה להיכנס לתוך המדינה. כך אתה, אינך יכול לקבל חלק לעולם הבא יחד עם היהודים מכיוון שלא מלת את עצמך.

שמע זאת קטיעא בר שלום, מל את עצמו ומיד אחר כך זרקוהו לכבשן האש. יצאה בת קול ואמרה: "קטיעא בר שלום מזומן לחיי העולם הבא". (עפ"י ילקוי"ש תרכ"ו).

● במדרש מסופר על קיסר רומי שגזר גזירה על עם ישראל שלא ימולו את בניהם, אך עם ישראל לא שמעו לו והיו הולכים בחדרי חדרים ומלים את בניהם בהחבא.

באותו זמן, אשתו של רבן גמליאל שהיה נשיא ישראל, ילדה בן. שרבן גמליאל לא וויתר על מילת בנו, והלך ומל את בנו בסתר. אך היה יהודי אחד רשע מומר, שהלך והלשין אצל הקיסר שהוא ראה היאך רבן גמליאל מל את בנו. הקיסר כעס מאוד והזמין את רבן גמליאל אליו עם התינוק כדי לדון אותו.

רבן גמליאל בא עם אשתו הרבנית והתינוק שקראו לו יהודה, ולא פחד ולא חשש כלל, כי שם בטחונו בה' יתברך ובטח ברחמיו ובחסדיו. בינתיים כשהמתינו בתור כדי להכנס אצל הקיסר, עברה אשת הקיסר וראתה את אשתו של רבן גמליאל והכירה אותו, שאלה אותה, מדוע באתם לכאן? אמרה לה בעלך הקיסר ציוה שלא למול, ואנחנו לא יכולים לוותר על מצוה זו, לכך מלנו את בנו, אך הלשינו עלינו אצל הקיסר, והקיסר קרא לנו לשפוט אותנו.

אמרה לה אשת הקיסר, אל תדאגי, גם לי נולד בן לפני כמה ימים ושמו אנטונינוס, והקיסר בקושי יש לו זמן לראות את בנו, ובפרט שהוא קטן והוא לא יבחין בין בנו ובין תינוק אחר. לכך שמעי לעצתי: קחי את בני ותתני לי את בנך בינתיים, ותראי לקיסר

שבאמת לא מלתם את בנכם. מצא הרעיון חן בעיני הרב והרבנית, והחליפו את התינוקות.

עוד הם ממתנינים בתור, ופתאום התחיל אנטונינוס התינוק לבכות שהוא רעב, ובכדי להראות שהיא באמת אמו, הניקה אותו הרבנית. לאחר זמן מה קרא להם הקיסר וטען בפניהם שהם עוברים על חוקו שמלו את בנם, אמר לו רבן גמליאל, אדוני הקיסר! מה לך לשמוע מלשינות עלינו, הנה התינוק, בוא ונבדוק.

בדק המלך, הסתכל והשתומם למראה עיניו, הנה ילד ערל ולא מהול, אמר המלך ליהודי המומר המלשין, תפקע עיניך, היאך אמרת שראית שהרב מל את בנו, והרי הוא ערל?! אמר המומר, אבל בעיני ראיתי שמלו אותו, אלא שהקב"ה עושה להם ניסים. לא קיבל המלך את דבריו, וציווה לתלותו. וביקש את סליחת הרב נשיא ישראל שהטריח אותו בחינם, וכפיצוי ופיוס לזה, ביטל המלך את הגזרה, והתיר לעם ישראל למול את בניהם.

עברו שנים רבות, ויהודה הקטן גדל בתורה עד שנעשה נשיא ישראל ומגדולי התנאים. ולהבדיל אנטונינוס גדל ונעשה קיסר של רומי אחרי אביו. נקשר אנטונינוס בקשרי אהבה עם רבי יהודה הנשיא, וללא ידיעת שריו, הלך וחפר מנהרה מביתו לבית רבי יהודה הנשיא, כדי ללמוד מפיו תורה ודעת. וכל יום היה מביא עמו שני עבדים שילוו אותו בדרך. ומהפחד שמא הם יגלו זאת, היה הורג עבד אחד קודם שהיה נכנס לבית רבי יהודה. ועבד שני היה הורג בחזרה על פתח ביתו. וביקש אנטונינוס מרבי, שבזמן שהוא בא אליו שלא יימצא שום אדם.

יום אחד בא אנטונינוס כהרגלו ומצא את רבי חנינא בר חמא שהיה יושב ולומד תורה עם רבי. אמר לו אנטונינוס לרבי יהודה: הלא אמרתי לך שבזמן שאני בא לא יימצא אצלך אף אחד. אמר לו, זה הוא לא בן אדם אלא מלאך. אמר לו, אם כדברך נראה אותו שילך ויקרא לאותו העבד שישן בחוץ שיקום ויבוא לכאן.

הלך רבי חנינא בר חמא ומצא שאין עבד ישן אלא עבד מת. וחשב בדעתו כיצד לנהוג, אם אומר לו שהוא מת, הרי למדונו רבותינו שאין משיבין על הקלקלה. ואם אלך ולא אחזור אליו כלל, הרי שאני מזלזל במלך. אלא אבקש עליו רחמים מה' יתברך שיחיה אותו. וכך היה וחי, ובא לפני רבי יהודה ואנטונינוס. מיד אמר אנטונינוס יודע אני שאפילו הקטן שבכם יש בכוחו להחיות מתים. אלא שבכל זאת מבקש אני שבזמן אני בא, שלא ימצא אף אחד.

ובכל יום היה אנטונינוס משמש את רבי יהודה ומאכיל אותו ומשקה אותו. וכשהיה רבי יהודה רוצה לעלות למטתו, היה אנטונינוס מתכופף לפני המטה, ואומר לרבי יהודה, תעלה עלי למטתך. אמר לו רבי, אין דרך העולם לזלזל כל כך במלכות, ולמה אתה מזלזל כל כך במלכותך? ענה לו אנטונינוס, מי ישימני מצע תחתך לעולם הבא.

בתלמוד הירושלמי מובא שאנטונינוס התגייר ועשה ברית מילה. וכיצד אנטונינוס שהיה גוי הגיע לדרגות כל כך גבוהות, ללמוד תורה, ולהדבק ברבי יהודה הנשיא? מבארים רבותינו שאותו חלב קדוש וטהור שינק אנטונינוס מאמו של רבי יהודה הנשיא, השפיע עליו וחלחל בו עד שהחליט בדעתו ללמוד תורה ולהדבק בה' יתברך.

סיפורים

הפחד והאימה שררו ברחובות קורדובה. אנשים מיעטו להסתובב ברחובות, נמנעו מליצור קשרים עם הסובבים והסתגרו בבתיהם. החיים בצל שלטון האימים של האינקוויזיציה, הפכו את המקום לעיר רפאים. המלכים הקתולים האדוקים שברצונם להילחם בפושעים ובכופרים הקימו את האינקוויזיציה הידועה לשימצה, שאנשיה לא בחלו בשיטות עינויים אכזריות ביותר בשביל להעניש את החוטאים לדת הנצרות. אלו שנתפסו ושפר עליהם גורלם, אלה שהצליחו לשרוד את עינויי התופת, ולחזור ממרתפי האינקוויזיציה סיפרו על שבעה מדורי גיהנום שבהם מענים את הנתפסים האומללים.

לתוך המציאות המבעיתה הזו נולד עמנואל או בשמו המוסווה מנואל, ילד יהודי עם גאווה יהודית בוערת. הוא נולד לתוך משפחת אנוסים שנקרעה בין רצונם להמשיך לשמור על גחלת יהדותם בסתר לבין חששם המוצק לסיים את חייהם בצורה הנוראה ביותר שהשכל יכול לדמיין.

כבר בגיל צעיר 'זכה' עמנואל לראות מקרוב את אכזריותם של אנשי האינקוויזיציה. היה זה כאשר הוזמנה משפחתו עם עוד כמה מכרים קרובים לחגיגת בר המצוה של חברו הטוב פרננדו. הוא ידע היטב שבנו משפחתו של פרננדו עמלו במשך חודשים רצופים על בניית מקום ההסוואה שבו תיערך חגיגת בר המצוה. אולם, מיד לאחר הנחת התפילין נשמעו על דלת המרתף דפיקות חזקות ובעיטות גסות בדלת, היו אלה הלמות מגפיהם של אנשי האינקוויזיציה. הם צעקו: 'לפתוח את הדלת מיד!'. פניו של האב אלברטו נהפכו ללבן, ואמו התעלפה במקום. אנריקו אחיו הגדול של פרננדו דחף במהירות את שני החברים מהכניסה האחורית של המרתף, ובכך הציל את חייהם. אנשי האינקוויזיציה לקחו את שני ההורים ל'חקירה' במרתפים הידועים לשימצה, שממנה הם חזרו שבורים ורצועים ועם צלקות בגוף ובנפש.

באותו יום גורלי, גמלה בלבו של עמנואל ההחלטה: הוא לא יתן לאינקוויזיציה לשבור את רוחו ויהי מה, הוא יישאר יהודי נאמן לעמו בכל מחיר. הוא הקפיד על קיום המצוות ככל שהתאפשר וחיכה בקוצר רוח ליום שבו יוכל לעזוב את אדמת ספרד הארורה.

כעבור חמש שנים, פגש עמנואל את ז'אן שניהל מניין מחתרתי מתחת לאפס של מלשיני האינקוויזיציה. השניים חברו לקבוצת אנוסים שתכננו לברוח מספרד. באותה תקופה הציע לו ז'אן שראה בו חתן ראוי, לשאת את בתו אנדריאה לאשה. עמנואל ואנדריאה נפגשו והחליטו להתחתן כדת משה וישראל עם מניין משתתפים, למרות הסכנה המוחשית. השניים התחתנו בשעה טובה, והקימו את ביתם. במשך שנה שלמה חיכו חברי הקבוצה להפלגה מחתרתית להולנד, הדיבורים והתכניות הפכו לתכנית מפורטת ומסודרת. אבל לבס של עמנואל ואנדריאה פרפר מדאגה, בן נולד להם לפני ימים ספורים. כיצד יוכלו לטלטל עמם תינוק בין שבוע בהפלגה המסוכנת? וכיצד יוכלו לעשות לו ברית מילה?

ראש הקבוצה הבהיר לעמנואל שהוא מאוד מצטער, למרות ההערכה הרבה שהם רוחשים לז'אן אביה של אנדריאה ולעמנואל עצמו, הקבוצה לא תוכל לחכות לתינוק הקטן עד שיתאושש מהלידה כי סביר להניח שלא יוכל לשרוד את הנסיעה מיד אחרי ברית המילה. ההודעה נפלה על בני הזוג כרעם ביום בהיר, משמעות הדבר הייתה ברורה לחלוטין: או ברית מילה בזמן לתינוק, או שהם הולכים לאבד את הסיכוי היחיד שלהם לחופש. עמנואל ניגש בדמעות לראש הקבוצה ואמר: 'אנחנו נעשה את הברית במועד, וה' יעזור שנצליח לברוח מאדמת ספרד בקרוב'.

ביום הברייחה, מיד עם הנץ החמה, אָרגנו עמנואל ואנדריאה את הברית. הם התאספו במקום מסתור שהוכן מראש, והמוהל ניגש למול את הילד. מספר דקות לאחר סיום הברית בעוד התינוק בוכה נשמעו נקישות חזקות בדלת: 'לפתוח מיד!' נשמעה ההוראה מעבר לדלת. המראות הקשים מבר המצווה של פרננדו צפו לעמנואל בראש. האם

זהו הסוף? שאל את עצמו, הוא הרגיש את הרעד מחלחל כזרם בעצמותיו. הדלת נפתחה בבעיטה ובפתח ניצב אינקוויזיטור מאיים עטוי בגלימה שחורה. ליבם של הנוכחים צנח באימה למראה האיש. היה זה דייגו לואיס, יהודי מומר שהצטרף לאינקוויזיציה כדי להוכיח קבל עם ועדה שהוא נאמן לדת הנוצרית. הוא הביט בנוכחים במבט של שמחה לאיד ואמר: 'נתפסתם יהודים! היכן המוהל?'

עמנואל הרגיש איך נשימתו נעצרת וזיעה קרה שוטפת אותו, אנדריאה התיישבה על הכיסא בחולשה כשתינוקה הבוכה בידה, יהודי קשיש מהנוכחים הצביע על עצמו שהוא המוהל. להפתעת כולם יצא האינקוויזיטור החוצה, וכעבור רגע נכנסה פנימה אשה עטופה בגלימה ארוכה כשבידיה תינוק, דייגו פנה אל המוהל בקול רועד: 'מהר, זהו בני. האם אתה יכול למול אותו בשבילי?'

הנוכחים הביטו במחזה וסירבו להאמין, ואילו דייגו המשיך: 'הבטחתי לאבי, רגע לפני שנרצח על ידי הכנסייה, שעל אף שאחיה את חיי כאנוס בגלל אימת האינקוויזיציה, אעשה הכול בשביל למול את בני. בזכותכם קיימתי את נדרי, כבר כמה חודשים שאני עוקב אחרי קבוצת הבריחה שלכם. לצערי הרב, חלקם נתפסו עוד לפני שהצליחו לעלות על הספינה. אבל אני מייעץ לכם לצאת הלילה בחצות כשהירח במלואו, בשעה זו עושים חבריי האינקוויזיטורים חילופי משמרות וערנותם פוחתת. גם אני אצטרף אליכם כדי שאוכל לחיות את חיי כיהודי בגלוי ולא כאנוס בסתר'. כעבור אחת עשרה שעות היו עמנואל ואנדריאה, עם ילדם, על הסירה בדרך לעתידם החדש... (שלום לעם)

● מסופר על הגאון הצדיק רבי מרדכי פרוגמנסקי זצ"ל שהיה מגאנו ליטא ועבר את כל גיא ההריגה בשואה האיומה וניצל בחסדי ה', ואח"כ אור אומץ בגבורה עילאית והחל לתור אחרי ילדים יהודים שלא זכו להכנס בבריתו של אברהם אבינו מחמת ימי הזעם והאימה שעברו עליהם בשנות השואה האיומה והנוראה. וכך הגאון ר' מרדכי

זצ"ל היה מכתת רגליו מעיר לעיר ומכפר לכפר, כדי לזכות להביא עוד ילדים פליטי ימי הזעם בבריתו של אברהם אבינו.

במסגרת נסיעותיו אלו שמע פעם הגאון ר' מרדכי זצ"ל, על ילד יהודי הגר בעיר קובנה, שלא נימול, מיד לקח עמו מוהל ועלה לרכבת לקובנה כשאליהם מצטרף הגאון רבי אייזיק אונבנד שהוא היה עד למעשה וסיפר זאת לדורות הבאים. וכך כדרכם של תלמידי חכמים התפתחה ביניהם שיחה של דברי תורה, וכשהם שקועים עמוק בעומקא דשמעתתא, לא שמו לבם שהרכבת כבר עברה מזמן את התחנה של העיר קובנה. לאחר זמן כשכבר התרחקו מאוד מהתחנה בה היו צריכים לרדת, שם לבו הגאון רבי אייזיק אונבנד לדבר ומיד אמר: אוי, עברנו את התחנה מזמן, אנחנו תועים בדרך! יום שישו היום ורכבת חזור כבר אין לנו! היכן נעשה את השבת? ענה לו הגאון ר' מרדכי זצ"ל במשפט חד רווי אמונה: 'יהודי לעולם אינו תועה בדרך!'

כשהגיעו לתחנה הבאה ירדו, ואז גילו כי הם נמצאים בקרבו של כפר של גוים, וחששות היכן יעבירו את השבת שמתקרבת ובאה צצו ועלו בלבם, אבל רבי מרדכי זצ"ל המשיך להרגיעם באמונתו החזקה ובאמרו: 'יהודי אינו תועה בדרך', אם "תעה", הקב"ה הובילו לשם בכוונת מכוון!

וכך כשהם מהרהרים על מצבם ומקומם, שמעו לפתע צעקות רמות: 'העהר רבינער.. העהר רבינער' (כבוד הרב), וכשהם מסובבים ראשם לעבר מקור הצעקות, רואים הם יהודי שרץ לקראתם בכל נפשו וכוחו, ומחבקם בעוז. כשנרגע מהמפגש המפתיע הוא סיפר להם כי הוא היהודי היחיד שגר כאן בכפר, ולפני שמונה ימים זכה ונולד לו בן זכר, ומאז כולו חשש שלא יזכה ח"ו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה ביום השמיני להולדתו, וכל יום נשא תפילה מעומק ליבו שיזכהו ה' לקיים מצוה גדולה זו.

והנה הגיע היום השמיני וחשש כבד חדר ללבו, שמא לא יזכה לקיים המצוה בהידורה, ואז שמע שמועה כי בתחנת הרכבת בפתח הכפר

עומדים כמה יהודים הדורי פנים... הוא סיפר להם שהוא עזב את כל אשר לו ואץ רץ בכל כוחו עד שפגשם כאן.

הוא שאל אותם אם מישהו מהם יודע למול, וכשהתברר לו שיש מוהל ביניהם פרץ בבכי עז בכי של התרגשות והודאה לה' על השליחים ששלח אליו ממש ברגע הנכון כדי לזכות לקיים את מצות ברית המילה לבנו בעתה ובזמנה!

כשהם מתפעמים מגודל ההשגחה העליונה, פנה הגאון ר' מרדכי פרוגמרסקי זצ"ל להגאון ר' אייזיק ואמר לו: 'יהודי לעולם אינו תועה בדרך! הקב"ה מסובב הסיבות ומשגיח על כל הנעשה, כדי שתיווק יהודי בן שמונה ימים בכפר נידח במרחבי ליטא יזכה להכנס בבריתו של אברהם אבינו בגיל שמונה ימים!'

וכך זכו לקיים מצוה יקרה זו בעוד ילד יהודי, ואף לשהות בשבת מרוממת בביתו של היהודי שלא גמר להודות ולהלל על ההשגחה הניסית שהתגלתה לעיניו.

● מספר המוהל רבי אברהם סילם שליט"א: באחד מימי הקיץ לפני כשש שנים הייתי אמור למול מספר לא מבוטל של תינוקות, כן ירבו, בשפע בריתות בנתניה ובסביבתה. מדובר בקצב לא פשוט הדרוש ממני זריזות ומיומנות.

היה זה באחד מימי השרב, של חודש אלול, את הברית הלפני האחרונה עשינו באולם באזור התעשייה הצפוני בשעה שבע בערב, כאשר השקיעה בעוד כרבע שעה. הברית האחרונה היתה אמורה להתקיים בשכונה הדרומית של העיר, קרית נורדאו בבית הכנסת "אליהו הנביא" ונותרה לנו פחות מרבע שעה להגיע לשם. עלינו בזריזות על מכונית, עוזרי המיומן והצדיק רבי יעקב ואני, ושעטנו לכיוון כביש החוף.

טרם עלותינו לגשר הצפוני המוביל לכביש החוף, חשתי שההגה כבד ואינו מגיב וחששתי מפנצ'ר. עצרתי בשולי הכביש, ירדתי מן הרכב, הצצה מהירה אימתה את חששותי, ואכן הגלגל הקדמי הימני העלה עשן מן החיכוך עקב התקר. הבטתי בשעון, ופעימות לבי החלו לנסוק.

הרגשתי שהרקות שלי מכות בי בהתרגשות... נותרו לי בקושי 10 דקות להגיע לקרית נורדאו, הרכב מפונצ'ר, עד שאזמין מונית, עד שהיא תגיע, מדובר בזמן יקר... אחרי השקיעה אסור למול כי לא מלים בלילה.

מבטי האכזבה של ההורים והאורחים החלו לצלוף בי בדמיוני, ובשניות הלחוצות הללו חיפשתי נואש אחרי פיתרון ניסי, אך מאחר והיה ברור לי שלא ינחיתו לי את המלאך גבריאל מן השמים כדי להטיסני במשק כנפיים עד לבית הכנסת "אליהו הנביא", הייתי חייב לייצר לעצמי את המלאך הזה.

נעמדתי במרכז הכביש, והנהג המבוהל שהגיע למולי החל לצפצף ארוכות. הוא חשש שכנראה מדובר באדם לא יציב בנפשו. סימנתי לו לעזור. הוא עזר. נכנסנו רבי יעקב עוזרי הנאמן ואנוכי למכוניתו, וביקשתי ממנו: "סע צדיק שלי, סע... אתה לא עוזב אותנו... אתה חייב לעזור לנו..."

הנהג היה המום. מי אתם?! מה אתם רוצים ממני?! מה פתאום נכנסתם בלי רשות למכוניתי?! אולי אתם שוודים... תעשו לי טובה רדו מן הרכב...!!!

סע!!! שאגתי... תן גאז, אני כבר מסביר לך מה ולמה. רד מן הגשר ימינה, היכנס לכביש החוף סע דרומה 7 ק"מ, ומשם בזריזות לשכונת קרית נורדאו, אני מוהל, יש לי ברית מילה שם, עוד 9 דקות שקיעה, תבין אותי מכונית התפנצ'רה, הקב"ה שלח אותך אלי, כי אתה המלאך שלי...

זיק של חיוך ניצת בעיניו של הנהג שהיה חילוני למהדרין אבל עם לב חם: "אתה מוהל... זה כבוד בשבילי להסיע מוהל בשביל מצות ברית מילה".

הוא לחץ על הגאז ומכוניתו החדשה כמו ננערה מן ההלם וטסה במהירות לכיוון היעד המבוקש. באותן דקות שנידמו לנו כמו נצח, עסקנו רבי יעקב ואנוכי באמירת פרקי תהלים ובתחינה לפני הקב"ה,

שנצליח להגיע לפני השקיעה לתינוק הזעזעורי הממתין בקוצר רוח להיכנס לבריתו של אברהם אבינו ביום השמיני.

השמש נטתה מערבה וצבעה הפך כתום, קרני אור אדומים החלו להבליח מן הים. פחדתי להביט בשעון. עצמתי עיני, ואמרתי: "ריבנו של עולם, לא ביקשתי את המלאך גבריאל, אבל אין לי ספק שהיהודי החביב הזה שמחזיק בהגה רוצה לזכות במצוה, והתינוק המתוק גם הוא שואף לבריתו ביום השמיני, והוריו בוודאי מצויים במתח נורא, שלא יגרם להם שברון-לב. עשה למענם אם לא למעני".

לפתע חריקת בלמים. אני פוקח עיניים ולמולי בית הכנסת "אליהו הנביא". אני מביט בשעון: נותרו עוד ארבע וחצי דקות לשקיעה. אני ורבי יעקב שועטים מן הרכב. והרצים יצאו דחופים לבית הכנסת. השקטתי תוך שניות את הרוחות הנרגנות, ותוך דקה וחצי התינוק היקר נכנס בדלת הקדמית לעם היהודי, נימול כדת וכדין, כשאנו מזמרים בכל פה: בסימן טוב בן בא לנו בימיו יבוא הגואל... ואכן הרגשתי כמי שזוכה לגאולה השלמה...

יצאנו מבית הכנסת והותרנו את בני המשפחה לאכול ולשמוח. רעינו להזמין מונית... אך הנה אני מבחין בחוץ ב"נהג שלנו", זה שחטפנו אותו בעל-כרחו באמצע נסיעתו. "בואו עלו, אחזיר אתכם לרכב, או לכל מקום שת רצו", הוא קרא לי. עלינו לרכב, ואז נישקתי אותו במצחו בחוס. "ידידי, אין לך מושג לאיזו מצוה אתה שותף. בזכותך נכנס ילד נוסף לבית היהודי של אברהם אבינו. אשריך ואשרי חלקך...".

הנהג 'החטוף' והאדיב שתק כמה שניות, שמתי לב שהוא מהורהר ואז התחיל לדבר נרגש כולו: "שמי שמעון. אם לפי דברך עשיתי מצוה גדולה, ואתה רב ומוהל חשוב, אז אני מבקש ממך ברכה מיוחדת, כי אולי זו עת רצון. אני בן 45 שנים, ועדיין לא נישאתי, אני רווק בעל כרחי, לא מצאתי את בת זיווגי מן השמים. העיכוב הזה מעיק עלי וגורם לי עצב. וכידוע, אם אין לי אשת חיל, אזי ודאי גם

לזרע של קיימא לא זכיתי... אז ברכני רבי שאזכה להינשא בקרוב.,
אני מרגיש חצי בנאדם."

הוא עמד לפרוץ בבכי... ואז נשמתי עמוק, הנחתי את יד ימיני על ראשו וברכתיו מכל הלב עד טיפת דמי האחרונה: "מי יתן ותנשא בקרוב לאשת חיל חסודה משורש נשמתך ותקים בית נאמן בישראל על אדני התורה, ואזכה למול את בנך ביום השמיני... רק אל תשכח אותי."

חלפה לה שנה בדיוק, ואני מקבל עלצול טלפון: "שלום מדבר שמעון, אתה זוכר אותי... אני הנהג שלך, אני המלאך גבריאל שלך שהובלתי אותך לברית מילה ארבע דקות לפני השקיעה... רבי אברהם, חודשיים אחרי הברכה שלך נישאתי לנוות-ביתי, והיום בשעה טובה ומוצלחת נולד לי בני בכורי... הבטחת לי שתזכה להיות המוהל והקב"ה שמע וקיבל ברכתך."

הספקתי מאז למול את שני בניו של שמעון, 'הנהג החטוף', שיהיו בריאים בלי עין הרע, כאשר לפני הברית אני מספר בין פיוט לפיוט את הסיפור הזה. למותר לציין ש'הנהג החטוף' שלנו, רבי שמעון, כיום שומר תורה ומצוות וגם הוא מחזק אנשים בסיפור ההשגחה הפרטי שלו. (הרב קובי לוי)

פְּדִיּוֹן הַבֵּן

הטעם למצות פדיון הבן

בתורה הקדושה נאמר: "קִדְּשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנִי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא" (שמות יג, ב).

ובטעם המצוה כתוב בספר החינוך (מצוה י"ח) בזה"ל: משורשי מצוה זו, שרצה ה' לזכותנו לעשות מצוה בראשית פרינו, למען דעת כי הכל שלו, ואין לו לאדם דבר בעולם רק מה שיחלק לו השם יתברך בחסדיו. ויבין זה בראותו כי אחר שיגע האדם כמה יגיעות וטרח כמה טרחות בעולמו והגיע לזמן שעשה פרי, וחביב עליו ראשית פריו כבבת עינו, מיד נותנו לקב"ה, ומתרוקן רשותו ממנו ומכניסו לרשות בוראו וכו' עכ"ל.

על פי הדברים הנ"ל ניתן להבין כמה פרטים בדיני פדיון הבן:

- א. אין פודים בת בכורה אלא רק בן.
 - ב. פודים רק בן בכור ולא את שאר הבנים הבאים אחריו.
 - ג. אם אבי הבן או אמו משבט לוי (כהנים או לוויים) אין הבן צריך פדיון.
 - ד. אם הוא יוצא דופן (מה שנקרא כיום "ניתוח קיסרי") ולא פטר רחם, אינו צריך פדיון.
- והנה לפי דברי ספר החינוך שכל מטרת פדיון הבן היא למען דעת כי הכל שלו, הכל יתבאר היטב:
- א. מי שנולדה לו בת יודע שאין היא שלו, כי כאשר תגדל ותתחתן תלך אחר בעלה ומשפחתו שנאמר: "למשפחותם לבית אבותם".
 - ב. אחרי שאדם פדה את בנו הראשון ויודע שהכל של ה' יתברך, כבר אינו צריך לפדות את שאר בניו כי אם הראשון אינו שלו היאך השאר יהיו שלו?!

ג. הכהנים והלוויים פטורים מפדיון הבן היות והם תמיד סביב המשכן והמקדש ומתעסקים בקדשים ואינם צריכים תזכורת שהכל שלו יתברך, ואפילו אם רק האשה מבני משפחה של כהנים או לוויים והבעל מישראל, די בכך בכדי לזכור את היסוד הנ"ל.

ד. יוצא דופן פטור מפדיון הבן משום שבשעת הלידה היו האשה ובעלה בפתח גדול יותר משאר הנשים שיוולדות בלידה רגילה, והיתה האשה זקוקה לרחמי שמים מרובים שיצא הוולד בריא ושלם, ובוודאי התפללו היולדת ובעלה אל ה' יתברך, ובזכות כך יצא הוולד לחיים טובים ולשלום, וממילא זוכרים הם את חסדי ה' יתברך ומבינים שהכל ממנו, ואינם צריכים תזכורת נוספת ע"י פדיון. (שמעתי בפדיון הבן מכהן החפץ בעילום שמו)

פדיון הבן לבכור מאם

בתורה הקדושה נאמר: "קִדַּשׁ לִי כֹל בְּכוֹר פֶּטֹר כָּל רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא" (שמות יג, ב).

הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל שאל: מדוע פדיון הבן נעשה רק לבכורים מאם ולא לבכורים מאב? הלא אם מצות פדיון הבן נובעת מהנס שעשה ה' לבכורי ישראל במצרים (שאת בכורי מצרים הרג ואת בכורי ישראל הציל). הרי כל בכורי מצרים נהרגו, גם בכורים מאם וגם בכורים מאב, נמצא כי אף בכורי ישראל מאב היו בכלל הנס, וא"כ מדוע בכור מאב (שאינו בכור לאמו) אינו בכלל מצות פדיון הבן?

ואמר על כך ביאור נפלא עפ"י הנאמר בהגדה של פסח: "וְעַבְדְּתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם - אֲנִי וְלֹא מְלֻאָדָּךְ. וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר - אֲנִי וְלֹא שְׂרָף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים - אֲנִי וְלֹא שְׁלִיחַ. אֲנִי הִי - אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֲרָי". כלומר: הקב"ה בכבודו ובעצמו הכה כל בכור בארץ מצרים. מדוע אם כן, נאמר לבני ישראל לשים את הדם על המזוזות "וְעַבְרָה ה' לְנִגְף אֶת מִצְרַיִם וְרָאָה אֶת הַדָּם עַל הַמַּשְׁקוּף וְעָל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וַיִּפְסַח ה' עַל הַפֶּתַח וְלֹא יִתֵּן הַמַּשְׁחִית לְבָא אֶל בְּתִיכֶם לְנִגְף" (שמות יב, כג), והרי לא המשחית נגף את בכורי מצרים אלא, הקב"ה בכבודו ובעצמו!?

זאת ועוד, בני ישראל לא היו רשאים לצאת מפתח ביתם עד בוקר. את טעם הדבר ביאר רש"י (שמות יב, כב) בשם המכילתא: "מאחר שניתנה רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע", והלא הקב"ה בכבודו ובעצמו נגף את בכורי מצרים, והוא כן מבחין בין צדיק לרשע?

אלא, אומר רבי עקיבא איגר זצ"ל:

במכת בכורות מתו כל הבכורים, גם בכורים מאב וגם בכורים מאם. לזהות את הבכורים מהאם, אין כל בעיה. אבל קיים קושי לזהות בכורים מאב, כי יכול להיות שיהיה לאבא ילד שהוא בכור שנעשה מזימה וניאוף (כמו שהיה מצוי מאוד אצל המצריים) ואין איש יודע על קיומו אף לא אביו.

ולפי זה, במכת בכורות הייתה חלוקת עבודה מיוחדת: הקב"ה הרג את הבכורים מהאב, כי רק ה' יודע מיהו, כמו שדרשו חז"ל: אני הוא שהבדלתי בין טיפה של בכור לטיפה שאינה של בכור (ב"מ סא:), והמלאך המשחית הרג את הבכורים מאם.

אך כיוון, שניתנה הרשות למשחית להשחית - אינו מבדיל בין צדיק לרשע, ולכן, הבכורים מהאם היהודייה היו בסכנה, והיו צריכים כאן ישועה גדולה. ומה עשו? שמו דם על הדלתות כסימן למשחית שכאן גרים יהודים והכניסה אסורה!

זאת הסיבה שפדיון הבן נעשה רק לבכורים מאם ולא לבכורים מאב. כי פדיון הבן נובע מהנס שעשה ה' לבכורי ישראל במצרים. אותה המשחית שהרג בכורים מאם, שעליו נאמר שכאשר יש לו רשות להשחית אינו מבדיל בין צדיק לרשע - בכל זאת לא הרג את בכורי ישראל מאם, וזה הנס!

דרשה לפדיון הבן

מהראשל"צ הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

מצות פדיון הבן היא לזכר גאולתם של ישראל שיצאו ממצרים, והפלה ה' בין בכורי ישראל לבכורי מצרים, ועלינו לציין הצלה זו בפדיון הבן. באמת יש כמה מצוות שנעשות לזכר הניסים שאירעו לאבותינו במצרים. כל חגי ישראל הם "זכר ליציאת מצרים". והמפרשים מסבירים זאת, כי הנה עם ישראל במצרים היו עובדי עבודה זרה, וכמו שטען הים בקריעת ים סוף: מה אלו (המצריים) עובדי עבודה זרה אף אלו (בני ישראל) עובדי עבודה זרה וכו', והקב"ה הוציא אותנו משם "גוי מקרב גוי". למעשה המצריים ביקשו להשאיר את עם ישראל כך בשיעבוד רוחני ופיזי, ברוח וגשם. ולכן, לאחר נס יציאת מצרים אנו מזכירים בכל חג "זכר ליציאת מצרים", שהדבר שזכינו להיות עם מיוחד, עם סגולה, זה בזכות אותה הצלה במצרים. כי לולי זאת עדיין היינו אנו ובנינו משועבדים לפרעה במצרים.

ובזה יובן מדוע במצות הפדיון לא ממתנינים עד שיגדל הילד ויפדה את עצמו, אלא הטילו על האב את החיוב לפדותו. והיינו טעמא, שהרי דוקא ההורים הם אלה שהרגישו במצרים את "והפלה ה' בין בכורי מצרים לבכורי ישראל", הם אלה שהרגישו את הנס, כרחמי האב על בנים, ולכן דוקא עליהם לציין זכר לנס. יתר על כן, המנחת חינוך כותב, שהאב חייב לפדות את הבן אפילו אחר שהבן הגדיל, כי החובה עדיין מוטלת על האב, שנאמר "וכל בכור בניך תפדה", תלה הכתוב באחרים, ולדעת המנחת חינוך אם הבן הגדיל ופדה את עצמו, חייב לשלם עשרה זהובים לאביו, כדין החוטף מצוה מחבירו. לא כן הדבר במילה, שרק ביום "השמיני" יש חיוב מיוחד על האב. אגב, הרמ"א (יו"ד שה) מביא להלכה מה שכתב הריב"ש, שאין האב יכול לפדות את הבן על ידי שליח, וגם בית דין אינם יכולים לפדות את הבן. והפוסקים תמהים, מאי שנא מכל דוכתא דשלוחו של אדם כמותו.

והגאון רבי עקיבא איגר הביא בשם השער המלך, שיש ראייה דלא כהריב"ש, דהנה קיימא לן כל תנאי שאי אפשר לקיימו על ידי שליח אינו תנאי, ולכן לא מועיל תנאי בחליצה, שהרי אי אפשר

לקיימו על ידי שליח. ובגמרא (קידושין ו:) אמרו, הילך מנה על מנת שתחזירהו לי, בנו פדוי. ואי נימא דלא מהני שליח בפדיון הבן, אם כן הוה ליה דבר שאי אפשר לעשותו על ידי שליח, ולא מועיל בזה תנאי, ואיך מועיל התנאי על מנת שתחזירהו לי, אלא ודאי מוכח ומבואר מכאן, דמהני פדיון הבן על ידי שליח.

מצוה על האב או הבן

האם פדיון הבן היא מצות האב המחוייב לפדות את בנו, או שמא היא מצוה של הבן שמוטלת על האב?

מצינו שבדבר זה נחלקו הראשונים: הרשב"א (ח"ב סי' שכ"א) סובר כי פדיון הוא מצות האב, ואילו הריב"ש (סי' קל"א) סובר שזוהי מצוה הבן המוטלת על האב.

לכאורה יש להביא ראיה לריב"ש שסובר שזו מצוה הבן המוטלת על האב, מהגמרא בבכורות (מט:) תנו רבנן: הוא לפדות ובנו לפדות, הוא קודם לבנו. רבי יהודה אומר: בנו קודמו שמצותו על אביו ומצות בנו עליו. אמר ר' ירמיה הכל מודים היכא דליכא אלא חמש סלעים (אם יש לו רק חמישה סלעים) הוא קודם לבנו מאי טעמא **דמצוה דידיה עדיף**. מניסוח זה משמע כהריב"ש, שזוהי מצוה הבן, ועל כן פדיון עצמו, שהוא מצוותו שלו, עדיף על פדיון בנו. שאינה מצוה שלו.

אך בגמרא בקידושין (כט:) מוזכר טעמו של רבי ירמיה בשינוי לשון קטן אך משמעותי? **מצוה דגופיה עדיף**, והיינו שעדיפות האב לפדות את עצמו אינה בהכרח נובעת מכך שאין זו מצוה אביו, אלא שמכל מקום, עדיפה מצוה הנוגעת לגופו של העושה, על פני מצוה הנוגעת לגופו של אדם אחר.

ולפי"ז יש לומר שהריב"ש פסק כהגמרא בבכורות והרשב"א פסק כהגמרא בקידושין.

והנה כתב הגאון האדר"ת זצ"ל (חשבונות של מצוה שצ"ב), יש להסתפק אם כבר גדל הבן, האם עדיין חובת המצוה על האב, או אולי כיון שהבן כבר גדול, נפקעה המצוה מהאב וחלה רק על הבן לבד, ומה

שנצטווה האב הוא לפי שהמצוה חלה על הבן תיכף משנעשה בן שלוש יום, ואז לא שייך לחייבו בעצמו, ולכן האב מצווה לפדות את בנו, אבל כשכבר גדל, שהוא חייב בעצמו, ויכול לקיים המצוה בעצמו, יש לומר שאין עוד על האב שום חובה.

ולהנ"ל נראה שחקירה זו תלויה במחלוקת הריב"ש והרשב"א, שלפי הריב"ש שזו מצוה של הבן ורק מוטלת על האב כי תינוק אינו יכול לפדות את עצמו, א"כ כאן כשהילד הגדיל ונעשה לאיש כבר אין לאב שום חלק במצוה זו והיא מוטלת על הבן בלבד.

אולם לפי הרשב"א שזו מצוה המוטלת על האב, יתכן שגם לאחר שהגדיל הילד עדיין לא הסתלק האב ממצוה זו, ומצוה זו מוטלת כעת על שניהם. ומצאתי בספר החינוך (מצוה שצ"ב) שכתב שהאב חייב לעולם לפדות בנו ואפילו אחר שהגדיל הבן המצוה מוטלת על האב, והמנחת חינוך שם פלפל בזה והביא שכן דעת הרשב"א.

פדיון הבן כנגד מכירת יוסף

הנה ידוע שמצות פדיון הבן באה להודות על כך שבעצם גם בכורי ישראל היו ראויים להיענש במצרים, והקב"ה עשה עמם חסד והציל את בכורי ישראל. והטעם שבכורי ישראל היו ראויים לעונש, הוא מפני שתי סיבות: א. שהיו עובדים לטלה, וכמו שכתב האברבנאל (שמות יג, א). ב. על פי מה שמובא בירושלמי (שקלים ב, ג), אתם מכרתם את בנה בכורה של רחל בעשרים כסף, אף אתם תנו בעד בכורכם חמשה סלעים, שנאמר 'עשרים גרה'. ובמדרש אמרו, אמר הקב"ה לפרעה, אי אתה יודע כמה חיבבתי את הבכורות שכתבתי בתורתך 'לא תעבוד בבכור שורך', אתה שלחת ידך בבכורי, דין הוא שתלקה.

והיינו, ששבטי ישראל שלחו ידם ביוסף הצדיק, בנה הבכור של רחל אמנו למוכרו לעבד, ועברו על מה שכתוב בתורה 'לא תעבוד בבכור שורך', ויוסף נקרא שור, וכמו שנאמר: 'בכור שורו הדר לו', ואם כן דין הוא שילקו כמו המצרים במכת בכורות, אלא שחס עליהם הבורא ופדאם לחיים.

ולפי זה מובא בספר 'פדיון כהלכה' שמה שנהגו הבכורים להתענות בערב פסח, הוא כדי לכפר על חטא מכירת יוסף (וגם לכפר על חטא עבודה זרה). ובזה מובן למה אין הבכורות הנקבות מתענות, שהרי רק האחים היו במכירת יוסף.

ולפי זה יש תירוץ גם למה שהקשה רבי עקיבא איגר, למה בכור מאב אין צריך לפדותו, הרי גם בכורים מאב מתו במכת בכורות, אלא לפי שעיקר הפדיון הוא לכפר על מכירת יוסף, וא"כ הרי יוסף היה בכור מאם ולא מאב. ולכן המדרש כתב: אתם מכרתם את בנה בכורה של רחל, להדגיש שהוא בכור לאם.

ובזה מובן גם מה שכתב הרמ"א שאין האב יכול לפדות על ידי שליח, אע"פ שבכל מקום שלוחו של אדם כמותו, כי הפדיון הוא זכר למה שהקב"ה הרג את בכורי מצרים, ושם נאמר 'אני ולא שליח'. וכן מכירת יוסף היתה ע"י האחים עצמם בלא אמצעות שליח, ולכן אין שליחות מועילה בפדיון הבן. (עפ"י ילקוט יוסף)

מדוע התקדשו הבכורים?

מפני שהיו צינור לקידוש שם שמים בעולם. בזמן שהרג הקב"ה את בכורי מצרים והשאיר בחיים את בכורי ישראל, ראו הכול את כוחו יתברך, וע"י זה התקדש שמו של ה' בעולם.

העיר על כך החפץ חיים: מתוך כך שהבכורים לא עשו מאומה לצורך זה, ולא השקיעו מאמצים מיוחדים לקדש את השם, אלא הדבר בא מאליו ממילא, אנו למדים שכאשר מתקדש שם שמים על ידי מאן דהוא, אף שהוא עצמו לא פעל מאומה, גם זה נחשב קידוש שם שמים, והשכר שלו יהיה בהתאם לכך.

ואם כך במי שמקדש שם שמים בלי שעושה שום דבר בפועל, קל וחומר מי שמקדש שם שמים ע"י שעושה מעשים ומוסר נפשו.

בטרקלינו המפואר ישב הצאר ניקולאי מוקף בשריו ויועציו. בתווך, מסודרים כחיילים על משמרתם, ניצבו חברי הלהקה המלכותית: כנרים, חצוצרנים, פסנתרנים ומתופפים.

ולדימיר, מנעזח הלהקה, ניצעז במיומנות על התזמורת, האות ניתן וזו פצחה במארש צבאי קצבי, לקול תשוואותיהם של כל הנוכחים.

הצלילים שהתנגנו בחלל הטרקלין התחלפו בזה אחר זה, מעלזים לרוגעזם, וחוזר חלילה. ואז הכריז המנעזח כי כעת עומדת הלהקה לנגן יעירה קלאסית מיוחדת במינה. הנגנים דיפרפו בספרי התווים שלפניהם לדה הרעזי, היטיבו את כליהם ופתחו בנגינה.

אלא, שחדי האוזן מקרב הקהל הבחינו כי התזמורת מתקשה לבצע את הניגון, ואכן, עד מהרה הוא הוחלף באחר.

הדבר לא נעלם מאוזנו של הצאר, ומאחר יותר הוא שאל את המנעזח, מדוע לא הצליחו הנגנים עתירי הנסיון לנגן את הקטע הזה.

"הוד מלכותו", הסביר לו ולדימיר, "יעירה זו היא אחת מהיעירות המורכבות והמסובכות ביותר. רק נגן יהודי יוכל לבצע אותה באופן מדויק, שכן חכמת הנגינה ירושה היא להם מאבותיהם מן הימים שמקדשם עמד על תילו".

"אם כן", נענה הצאר, "אני מטיל עליך לחפש נגן מקצועי מקרב היהודים, כמהה נפשי לשמוע את היעירה המופלאה הזו על בוריה".

איש תם וישר היה ראובן, וידע נגן היה, ומכך היתה פרנסתו. כאשר עמד והעביר את הקשת על כינורו, היו השומעים מתענגים על הצלילים הערבים שהפיק ממנו.

ביום בהיר התפלא ראובן לראות כמה מאנשי התזמורת המלכותית ניצבים בפתח ביתו. לשאלתם מה הביאם אליו, שחו לו: "תרים אנו אחר אמן מקצועי שיוכל לנגן את היעירה המורכבת הזו לפני הוד מלכותו הצאר". תוך כדי דיבור פתחו לו את ספר התווים, לראות היוכל לפענח את צפונותיה של היעירה.

נטל ראובן את כינורו בידו, הביט בתווים והחל מנגן ביד אמן את היצירה הקשה, מול עיניהם הפעורות של הנגנים המלכותיים. הללו עמדו נדהמים לחלוטין: חודשים ארוכים התאמנו בביצוע יצירה זו ולא הצליחו לנגנה באופן מושלם, והנה יהודי זה מבצע אותה בדיוקנות כלאחר יד.

הם הצליחו לשכנע את ראובן לבוא עמם ולנגן לפני הצאר, כשהם מבטיחים לו הון עתק בשכרו.

בשעה שסיים ראובן להפיק את היצירה המורכבת מכינורו בטרקלינו של הצאר, רעש האולם הגדול ממחיאות הכפיים הסוערות.

לאחר ששולם לו שכרו, שב ראובן לביתו. לתמו חשב כי בזאת תם העניין, אך לא ארכו הימים והוא קיבל הזמנה בשנית אל ארמון הצאר.

"הנגינה שלך שבתה את לב כולנו", פנה ניקולאי אל היהודי. וכאן הנחית אליו את סופו של המשפט, שגרם לו כמעט ליפול תחתיו מזעזוע: "בתי המושלמת חפצה להנשא לך..."

ר' ראובן חש שהשמים קורסים על ראשו! להנשא לבת נכר?! אוי לאוזניים שכך שומעות!

קולו של הצאר המשיך להלוט באוזניו כאלפי פטישים: "לשם כך, עליך להפוך לנוצרי כמונו".

לאמיתו של דבר, קדמו להצעה זו וויכוחים סוערים בין ניקולאי לבתו, הוא לא היה מוכן לשמוע על אפשרות שבתו תינשא ליהודי, אך לאחר שראה כי לא ניתן לשנות את רצונה בשום אופן, החליט להתנות את העניין בהמרת דתו של היהודי. בטוח היה כי הלה יקפוץ על ההזדמנות הנדירה והמבטיחה להיות חתנו.

אך מה התפלא, כאשר ענה ר' ראובן ללא היסוס: "לצערי, עלי לדחות את הצעת הווד מלכותו, תורתנו אוסרת עלי את הדבר".

באותו רגע אדמו פניו של הצאר מחרון. כיעד שם אותו היהודי ללעג ולקלס?! הלא בנישואין אלו יכול הוא להפוך לאדם המאושר ביותר במדינה! כיוון שכך, הבהיר לו חד משמעית, כי אין זו שאלה, אלא צו מלכותי שהוא חייב להשמע לו.

ראה ר' ראובן כי כלתה אליו הרעה, ונתן את הסכמתו.

ביום המיועד עשתה הפמליה המלכותית את דרכה במרכבה הדורה, לעבר הנהר, שם אמור להערך טקס ההטבלה של האמן היהודי. גם כמרים נלוו לפמליה, כדי שיערכו את הכל "כדת וכדין".

בתוך המרכבה יושב ר' ראובן ומכין עצמו בדחילו ורחימו לרגע הנשגב שבו יזכה לקדש שמו יתברך. מפעם לפעם הציץ מבעד לחלון המרכבה, הוא הבחין כי עולים הם על הגשר העובר מעל הנהר. המתין שהמרכבה תגיע לאמצע הגשר ואז זינק בין-רגע מהחלון, היישר אל מימי הנהר העמוקים.

בתוך דקות ספורות עלתה נשמתו הטהורה של ר' ראובן השמיימה. הצאר ובני לווייתו היו נדהמים ונבוכים. מעשה הגבורה של היהודי שמסר נפשו ובלבד שלא ישא גויה, גם אם היא בתו של הצאר בכבודו ובעצמו, היכה גלים והתפרסם בעולם כולו, כשהוא גורם לקידוש ה' נורא הוד.

כתב רבי אלימלך מליז'ענסק זצ"ל, שביד כל יהודי לקיים בחיי חיותו מצוה נשגבה זו של קידוש ה' בכל עת ורגע פנוי, על ידי שיהיה מהרהר ומדמה בנפשו, ומצייר במחשבתו, כאילו אש גדולה ונוראה בוערת לפניו, ובשביל קדושת ה' יתברך הוא שובר את טבעו, ומפיל את עצמו לכבשן האש על קדושת ה' יתברך. ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ונמצא שהוא מקיים מצות עשה מן התורה.

דרשה ממרן הגאון הגדול רבי עובדיה יוסף זצ"ל

הנה בענין פדיון הבן יש לעמוד, במה שהתורה אומרת: "קדש לי כל בכור", דלכאורה אם הבכור קדוש למה יפדוהו לחללו ח"ו מקדושתו, אדרבה שישאר בקדושתו? והנה לפי הפשט עיקר הקדושה היא עבור עבודת הקרבנות, ובחטא העגל נבחרו הכהנים במקומם, לפיכך צריכים הבכורות פדייה. אבל הרי פרשה זו נאמרה בסוף פרשת בוא: 'וכל בכור אדם בבניך תפדה', עוד בטרם יחטאו בעגל. וא"כ אי אפשר לומר דפדיון בכור בא לכפר על חטא העגל. והספורנו כתב, שהפדיון להתירם בעבודת חול, כענין שנאמר: 'לא תעבוד בבכור שורך'. וקשה, דאטו אם לא נפדה מפני שאין לו אב ופודה את עצמו רק כשיגדיל, יהיה אסור קודם פדיון להשתמש בו בעבודות חול, וזה בודאי אינו להלכה.

ויתכן בדרך דרש, על פי מה שכתב הגאון מוילנא בספרו "קול אליהו" (על מסכת עדיות ד"ה איתא בגמ' כל וכו') על מה שאמרו חז"ל: 'כל הלומד תורה ואינו מקיימה נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם'. ותמוה, מה הוא הלשון שתפס שנהפכה שלייתו על פניו, האם לא די היה לומר 'נוח לו שלא יצא לאויר העולם'? ויש לבאר, כי הנה ידוע שמה שמשיג אדם בלי עמל ויגיעה רק במתנה מן השמים, נוח מאוד לאבדו, כענין דור המדבר שזכו לנבואה כשאמרו זה אלי ואנוהו, כמו שאמרו ראתה שפחה על היס מה שלא ראה יחזקאל במעשה מרכבה. הרי שהגיעו להשגה גדולה, ובפרט במעמד הר סיני, ובדבר קל חלף הלך לו במעשה העגל. וגם לאחר מכן זכרנו את הדגה, ואחר כך את החציר בצלים ושומים, ובעד חתיכת בצל היו מוכנים לוותר על ארץ ישראל. וזאת למרות מדרגת הנבואה שהגיעו אליה, ודרגת חכמתם. והטעם לזה, לפי שלא יגעו להשיג מדרגות אלו, ולכן היה נוח להם לאבדם בשביל בצלים ושומים.

וכן כתבו המפרשים לגבי מה שאמרו חז"ל, שהעובר לומד תורה במעי אמו, ונר דלוק לו למראשותיו, ולומד את כל התורה כולה, וכשיוצא לאויר העולם מלאך סוטר ומשכחו. ולכאורה למה מלמדים אותנו תורה ואחר כך משכחין אותה ממנו, מה תועלת יש

בלימוד זה? ונראה על פי מה שכתב האלשיך הקדוש, בענין מה שאנו אומרים ותן חלקנו בתורתך, לפי שכל הנשמות עמדו על הר סיני וקבלו כל אחד חלקו בתורה. והיינו כדי שיעמול וישיג את לימוד התורה על ידי יגיעתו, כי יגעת ומצאת תאמין, לא יגעת ומצאת אל תאמין. ובכל זאת מה שלמד מתחילה הוא לעזר ולהועיל, כדי שכאשר ילמד אחר כך, זוכר לאט לאט לימודו, וכמו שאמרו חכמי הטבע שמים רותחים שנצטננו נוחים לקבל רתיחה מחדש יותר מאשר מים צוננים שלא רתחו מעולם.

וכן כאן הקדושה של הבכור היא מידי שמים, ללא עמל ויגיעה, וצריך הבכור לעמול ולהשיג קדושה אמיתית וביגיע כפיים, כמו שאמרו גדול הנהנה מגיע כפיו יותר מירא שמים, והיינו ירא שמים מטבעו ללא עמל ויגיעה, ולכן ציוה השי"ת לפדותו תחלה כדי ללמד ההורים שמכל מקום עליהם ללמדו תורה ולחנכו למצוות, אלא שהקדושה מסייעתו אחר כך להשיג בנקל ב את קדושתו בעמל קטן.

ולפי זה מובן מה שאמרו הלומד תורה ואינו מקיימה נוח לו שלא יצא לאויר העולם ונהפכה שלייתו על פניו, כי טוב היה לו אילו היה נשאר שם ללמוד תורה במעי אמו, כי גם במעי אמו למד את כל חלקו, אבל המקיים את התורה ומצוותיה משלים כוונת ומטרת הבריאה, שלא היה יכול לקיים המצוות בעודו במעי אמו, ואם בשביל לימוד תורה יצא, הרי גם במעי אמו למד תורה, וזהו שאומרים לא המדרש עיקר אלא המעשה.

ואנו תפילה שיזכו הוריו ללמדו תורה בעמל ויגיעה כדי שיעזור ה' ויהיה קדוש מרחם. והברכה הראשונה שמברכים את התינוק בליל הפדיון היא בברכת כהנים, בה נאמר: "אמור להם", כוביאר המגיד מדובנא על פי משל שיהיו הם ראויים לברכת הכהנים, וזהו 'אמור להם', כי הקב"ה ודאי חפץ לברך אותנו כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל, וכן יה"ר שיהיה הבכור הזה ראוי לכל הברכות שבתורה, השקיפה ממעון קדשך וכו'.

והנה סך הפדיון עלה בסך הגון של חמשה סלעים טבין ותקלין, אבל פדיונם של ישראל נאמר: 'חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו'.

ואנו פונים בתפילה: "עשינו מה שגזרת עלינו אף אתה פדה את בנך בכורך ישראל" (שישראל הם שפרסמו את אלהותו יתברך בעולמו, כבן בכור הזה שעושה חוריו לאב ואם) במהרה בימינו, אמן.

מקצת הלכות פדיון הבן

מתוך הספר ילקוט יוסף

• מעיקר הדין די בשיעור שלושים דרהם כסף מזוקק למצות פדיון הבן, או שווי השיעור הנ"ל, שהוא תשעים גר'. אולם לפי המנהג שנהגו מדורי דורות בירושלים, יש לתת שלושים ואחד דרהם כסף טהור, או שוויו, שהוא כתשעים ושלוש גרם כסף טהור, ויש לעקוב תמיד אחר מחיר כסף טהור, ולתת פדיון הבן בהתאם למחירו המשתנה בשוק (כולל מס ערך מוסף וכו').

• כשאבי הבן נותן המעות לכהן (וכל כהן שמוחזק בכהונה כשר לכך), צריך שיגמור בדעתו לתת לו במתנה גמורה, אך אם רצה הכהן להחזיר לאבי הבן את דמי הפדיון, ראוי, אבל אבי הבן לא יתן בדעתו ליתן המעות לכהן על מנת שיחזירם לו, ואם עשה כן והחזיר לו אין בנו פדוי, עד שיגמור בלבו לתת לכהן במתנה גמורה. ואם רצה הכהן אח"כ להחזיר לו יחזיר, אך לא יהיה הכהן רגיל להחזיר לכולם, כדי שלא להפסיד לשאר הכהנים, שמתוך כך לא יתנו כולם פדיוני בכוריהם אלא לו, ועובר משום 'שחַתָּם בְּרִית הַלְוִי', אבל לאבי הבן שהוא בן ישיבה או עני, ראוי להחזיר. וזו מצות עשה על כל איש מישראל לפדות את בנו הבכור לאמו הישראלית, (שאם אינו בכור לאם, אע"פ שהוא בכור לאב, כגון שהאשה היתה נשואה לאדם אחר והביאה ממנו ילד, ונתאלמנה או נתגרשה ונשאת לאחר ולנולד לו בן בכור ממנה אין צריך לפדותו).

• בן בכור שנולד ע"י ניתוח קיסרי, אביו פטור מלפדותו, כי קדושת בכור היא רק כשהוא פטר רחם ונולד באופן רגיל, וכן הבן שיולד אחרי בן זה אינו טעון פדיון, וכן אם בנייתוח הקיסרי הולד היה נפל פוטר את הבא אחריו מפדיון. אמנם אם הולד נולד על ידי מלקחיים חייבים לפדות אותו, אלא שיפדוהו בלי ברכה, אך

המברך יש לו על מה לסמוך. ואם הוציא והו מרחם אמו ע"י מכשיר ואקום, הרי זה חייב בפדיון בברכה.

• חיוב פדיון הבן כשהוא קטן, מוטל על האב, ואם אינו רוצה לפדותו יש לבית הדין לכופו על כך. עבר האב ולא פדה את בנו, כשיגדל חייב לפדות את עצמו.

• אין האשה חייבת לפדות את בנה, ואם האשה פדתה את בנה, אין הבן פדוי, שהחיוב על האב, ולכן כשיבוא בעלה יפדנו בלי ברכה.

• אשה שיש לה בעל שאינו שומר תורה ומצוות ואינו רוצה לפדות את בנו, ופדתה את בנה בלא רשות בעלה, אין פדיונה פדיון, שהרי עיקר החיוב הוא על האב, וכיון שהוא אינו מרוצה מכך לא נפקע ממנו החיוב המוטל עליו, ולא יצא ידי חובת המצוה.

• אם אבי הבן נמצא בחו"ל ואינו יכול לחזור כדי לפדות את הבן ביום השלושים, יפדה את בנו אצל כהן במקום שהוא נמצא, ואף יכול לברך, וטוב הדבר שקודם שפודה את הבן יתקשר לביתו ויברר שהילד קיים, ואז לכל הדעות יכול לברך. ושליחות מועילה בפדיון הבן (ואפילו אשתו).

• אם הבן הבכור נמצא בבית החולים ואי אפשר להביאו למעמד הפדיון, אין לעכב את הפדיון בשביל זה, אלא יערכו את הפדיון בזמנו גם שלא בפניו.

• בכור יתום מאב, אין הסבא או האמא יכולים לפדותו, במלאות לו שלושים יום, אלא עד שיגדל ויפדה את עצמו לכשיגדל, וכן אין לבית דין לפדות יתום בכור שאין לו אב, ולכן יש לתלות על צווארו טס של כסף שכתוב בו: בכור שאינו פדוי, וכשיגדל ויהיה בר מצוה יפדה את עצמו ויברך על פדיון בכור.

• בן בכור שנולד לאשה יהודיה מאיש נכרי חייב בפדיון, ויש להמתין עד שהילד יגדל לבר מצוה ואח"כ יפדה את עצמו.

שביבים

● כאשר מתו בכורי מצרים במכה האחרונה - מכת בכורות, ובכורי ישראל נצלו, ציווה הקב"ה את משה רבינו: "קִדַּשׁ לִי כָל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא" (שמות יג, ב).

וכאשר חטאו ישראל בחטא העגל, אמר הקב"ה למשה: "וְאֲנִי הִנֵּה לֹקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּם מֵתוֹדֶ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם, כִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיוֹם הַפְּתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲדָם עַד בְּהֵמָה לִי וְהָיוּ אֲנִי ה'" (במדבר ג, יב-יג).

הלוויים החליפו את הבכורים, ומפני שהבכורים קדושים במהותם, ציווה לפדותם שנאמר: "וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֹאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים, וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פְרַעֲה לְשַׁלַּחַנוּ וַיַּהַרְג ה' כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַה' כָּל פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי אֶפְרָיִם" (שמות יג יד-טו).

הבכור הוא בדרך כלל מעמודי התווך של הבית, הוא החוליה המקשרת בין דור ההורים לדור ההמשך - הבנים.

כאשר הקב"ה הרג את בכורי מצרים המשמעות של זה הייתה למעשה: הרס החברה המצרית. וכנגד זה - לעומתה נועד פדיון הבכורות לחזק את קישורו של הדור הבא עם מורשת הוריו ועם ביתו.

● הגאון רבי אליהו מוילנא אמר פעם לתלמידיו: כל תרי"ג מצוות מרומזות בפרשה הראשונה בתורה.

שאל אחד התלמידים: ילמדנו רבנו, היכן מרומזות שם מצות פדיון הבן? השיב הגאון לשואל בלי שהיות: מצות פדיון הבן

מרומזת במלה הראשונה של התורה, שכן המלה "בראשית" נדרשת בראשי תיבות: **בן ראשון אחר שלושים יום תפדה.**

● מובא בתיקוני הזוהר, כשפודה האב את בנו, מתעוררים רחמי אבינו שבשמים לגאול את ישראל, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה אתה קראתנו "בני בכורי ישראל", בניך אנו ואתה אבינו, חמשה דברים חייב האב לבנו, ואחד מהם לפדותו, אנא ממך פדנו מבין האומות!

וכן רבי ישמעאל אומר, שלושה עשר דברים חיבבן הקב"ה וקראן "לי" וכו' ואחד מהם זה הבכורות, שנאמר: "קדש לי כל בכור", וגדולה חביבות מצוה זו שחזרה התורה על ציווי זה תשע פעמים.

● הדבר המיוחד בלידת הבן ה"בכור" - שהוא נותן כעת שם חדש להוריו! עד עכשיו ההורים היו נקראים: זוג 'נשואים' בעל ואשה, ומעכשיו ואילך - הם זוכים לתואר של אב ואם! הבעל נקרא מעכשיו ה"אבא" של הילד, והאשה נקראת מעכשיו ה"אמא" של הילד!

ולכן, כיון שכעת נוספו "שמות חדשים" לזוג הצעיר, לכן נוהגים להרבות בשמחה דווקא בבן ה"בכור" שנולד! כיון שהוא הפך את הוריו מבעל ואשה - לאבא ואמא!

ולכן גם עם ישראל נקרא בתואר של "בכור" ("בני בכורי ישראל") כיון שגם הם כביכול העניקו לקב"ה תואר של "אבא"! שהרי עם ישראל היה הראשון שהכיר במלכותו של האלוקים, ומאז ואילך, הקב"ה נקרא גם "אבא"! ה"אבא" של עם ישראל!

ולכן במעשה זה של פדיון הבן, אנו גם מעוררים "רחמי שמים" למעלה, שכשם שהאבא פודה את בנו בכורו - כך גם הקב"ה שהוא אבינו שבשמים, צריך כבר "לפדות" את בנו בכורו ישראל מידי כוחות הטומאה, ולגאול אותו גאולת עולמים, במהרה בימינו אמן! (אמרי יחזקאל), וראה עוד בהקשר לזה מ"ש לעיל בעמוד 19.

● מסופר על הצדיק הנסתר רבי יוסף וולטוך זצ"ל, שלאחד האברכים בירושלים נולד בן בכור, ולקראת פדיון הבן הזמין ידידים ומכרים רבים וביניהם את הרב וולטוך שהבטיח לו כי יבוא להשתתף בשמחה.

ביום השלושים להולדת הבן התחוללה סופת שלג בירושלים, הכבישים נחסמו בגלל השלג הרב שנערם בדרכים והבריות נכלאו בבתייהם. מתי מעט הגיעו לפדיון הבן, אך בין הבאים בלט הרב וולטוך, שלמרות מזג האויר הסוער וסכנת הדרכים במצב כזה, עשה מאמץ מיוחד להגיע מתל-אביב ולשמח את אבי הבן בשמחת פדיון בנו בכורו.

● בפדיון הבן אומר הכהן לאבי הבן: במאי בעית (מה אתה רוצה יותר) בבנך בכורך או בחמשה סלעים. ולכאורה אם אבי הבן ירצה יותר בחמשה סלעים האם באמת הבן יהיה שייך לכהן? וודאי שלא! אם כן מה הרמז בשאלה זו?

בפשטות שאלה זו באה כדי לפתוח בדברים עם אבי הבן קודם הפדיון. אבל יש לומר גם בדרך רמז, עפ"י הנאמר: "בני בכורי ישראל", עם ישראל נקרא בנו בכורו של הקב"ה, וכידוע ישראל זכו בעוה"ב, ואומות העולם זכו בעוה"ז ולהם הכסף והזהב. וכאן באה השאלה של הכהן: במה אתה רוצה, בבנך בכורך, 'בני בכורי ישראל', דהיינו הרוחניות, או בחמשה סלעים, הרומז לכסף והחומריות וענייני עוה"ז שבזה זכו אומות העולם.

● אומרים העולם שסעודת פדיון הבן עולה במקום פ"ד תעניות, וזה רמוז במילה "פדיון" - פ"ד יום. רבי חזקיהו מדיני בספרו "שדי חמד" (מערכת סי' כלל נ"ד) כותב, כי אין כל מקום לדברים אלו ואין זה אלא "שיחה נאה בפי הבריות".

אולם, בשו"ת "עמק יהושע" (ח"ג, יו"ד, סימן יח) כתב זאת בשם האר"י הקדוש, כי אדם שנמצא בסעודת פדיון הבן, נחשב לו שהתענה פ"ד יום.

פעם נפקד מקומו של אחד התלמידים מהשיעור היומי שמסר מרן הגרא"מ שך זצ"ל בישיבה. אחר הצהריים ראהו מרן, ושאלו בדאגה מרובה לשלומו.

"שלומי טוב, ברוך השם", השיב הבחור בפליאה.

"הודו לה'!" שמח מרן, "כבר חששתי... היכן היית בזמן השעור?"

"השתתפתי בסעודת פדיון הבן לאחיני", השיב הלה. כשראה את הפליאה המסתמנת על פני מרן, פליאה על העדפת סעודת מצוה על פני השיעור הקבוע, מיהר להצטדק: "בספרים הקדושים מובא כי גדול עניין סעודה זו כנגד פ"ד תעניות..."

התרגש מרן ואמר: "האמן לי, גם שעה של לימוד חשובה לא פחות מפ"ד תעניות..."

מאותו יום, לא הפסיד הבחור ולו שיעור אחד! ויש אומרים שמרן ענה לו: גם דף (גמרא) הוא פ"ד בהיפוך אותיות.

● כתוב בספר חסידים (סימן שלי"ד), מעשה בבחור אחד שהיה נוטה למות, והיה צועק ואומר: "תפדוני". שאלו לחכם מה הוא אומר? אמר להם: שמא הוא בכור? אמרו: כן. אמר להם: יש לפדותו ויחיה. מיד נתנו לכהן חמשה סלעים, וחי עוד 25 שנים אחר כך.

ובספר 'מקור חסד', הביא את הגמרא בבבא קמא (פ.), שרב ושמואל ורב אסי הזדמנו למקום שעשו שם פדיון הבן. רב לא רצה להכנס לפני שמואל, ושמואל לא רצה להיכנס לפני רב אסי, ורב אסי לא רצה להיכנס לפני רב, ועד שלבסוף החליטו להיכנס,

בינתיים בא חתול וקטע את ידו של התינוק. וטעם הדבר, משום שעיקבו קצת את הפדיון, וזה גרם שהתינוק בא לידי נזק.

ובספר תורת יעקב (פי קרה) נכתב בשם הגאון מבוסק, שהביא בשם תשובות הגאונים הקדמונים, שהתינוק כל זמן שלא נפדה, הוא נמצא תחת רשות הסטרא אחרא וכת דיליה, ועל ידי שהאב פודה את בנו, מוציאו מרשות הסטרא אחרא.

ובספר ליקוטי פנחס מובא מעשה באחד שבנו הבכור נחלה מאוד, והלך לציונו של בעל "קול אריה" שאצלו פדה את בנו, וצעק במר נפשו: רבי, אנכי פדיתי את בני כדון, ולא לקחתי בחזרה את המעות אף כי עני אני, כי רציתי לקיים המצוה כראוי. בבקשה, תועיל להמליץ טוב על הילד. ותיכף ומיד נראו סימנים טובים בילד, והוא חזר לאיתנו, והיה הדבר לפלא.

ובספר טל חיים, מובא בשם רבינו בחיי ז"ל, שבזכות מצות פדיון הבן זוכים לקבלת פני שכינה.

● כתב רבי חיים פלאגי בספרו "רוח חיים" (יו"ד שה, ב): "כן אירע מעשה על ידי, למעלה מכ' שנה, באדם שהיה בכור וכבר עברו רוב שנותיו, וחלה חולי כבד מאד, עד שכמעט היה מסוכן ונתייאשו הרופאים. וכשנכנסתי לבקר עלה על דעתי שמא בקטנותו לא עשו לו פדיון הבן כהוגן. ואמרתי לו שרוצה אנכי לפדותו על ידי כהן אחד בעד ה' סלעים כסף, ותיכף הודה והסכים לדברי, ונתן בידי ה' סלעים ליתנם לכהן תלמיד חכם שהיה לפניו, ותיכף ומיד נתרפא ועמד מחוליו, וחי עוד עשרים שנה."

סיפור

סיפורנו על בחור בשם יוחאי, בנם של עופר וחמדה. בילדותו הוא הצטיין בלימודיו, אבל היה חסר ביטחון עצמי וספג מכות מילדי כיתתו. גם לאחר שעבר לישיבה קטנה לא הצליח להיקלט מבחינה חברתית.

אחרי שעזב את הישיבה, עבר לישיבה אחרת וגם בה לא נקלט. לאחר מכן עבר לפנימייה של נערים שנפלטו מכל המסגרות ונפלט גם ממנה. הוא נשאר בבית ולא הסכים לעבוד או ללמוד והתרוועע עם נערי שוליים. הוריו נכנסו יחד אתו למשבר עמוק ושלום הבית שלהם התערער.

ואז נולד נכדם הראשון, בנו של בנם הבכור, והכניס מעט אור לחייהם. הם סיכמו עם המחזתנים שפדיון הבן ייערך בביתם. ועם כל השמחה, צרת הבן, יוחאי, לא נשכחה. חמדה שמעה על יהודי מיוחד בשם גדליה שמטפל בבחורים כאלה, ודחקה בעופר לפנות אליו. הוא הציע לעשות זאת לאחר הפדיון, אבל היא טענה שאסור להם להפסיד אפילו רגע.

עופר התקשר לגדליה והלה הזמינו לביתו שהיה בשכונה מרוחקת, שעופר לא ביקר בה מעולם, וברחוב שאת שמו לא שמע אף פעם, ברחוב הבנים 15, קומה רביעית. איכשהו הצליח עופר לאתר את המקום ונפגש עם גדליה, יהודי מרשים כבן שישים, ששמע בקשב רב על מקרהו של יוחאי. בסיום שיחתם אמר כמה תובנות מאוד מעניינות וביקש שעופר יגיע עם יוחאי במוצאי השבת הקרובה. זה לא היה פשוט, כי ביום ראשון הייתה צריכה להתקיים מסיבת הפדיון, אבל עופר בכל זאת קבע אתו.

עופר חזר לביתו והחל לארגן את האירוע. הוא לקח את ספר הגמ"חים כדי לחפש גמ"ח למגש מיוחד בשביל פדיון הבן. פורסם שם גמ"ח למטרה זו ועופר התקשר למספר.

"שלום, אני מתקשר בקשר לפדיון הבן".

"הגעת למקום הנכון", אמרה האשה מעבר לקו, "יש לנו מגש כסף מהודר".

"אנחנו עושים פדיון הבן לנכד ביום ראשון בצהריים. הייתי מעוניין לקבל מכם את המגש".

"תגיע אלינו במוצאי שבת. אי אפשר לפני כן".

אז נזכר בפגישתם עם הרב גדליה במקום המרוחק והצטער בלבו. מן הסתם הגמ"ח נמצא באזור הדתי ליד ביתם. איך יספיק לעשות את שני הסידורים בנוסף לסעודת מלווה מלכה וההכנות לפדיון הבן?! הוא שאל: "מה הכתובת שלכם, בבקשה?"

"רחוב הבנים 15, משפחת סגל..."

לקח לו כמה שניות לעכל את דבריה. הוא מתגורר חמש עשרה שנה בעיר ועוד לא שמע את שם הרחוב הזה, והנה הוא צריך להגיע באותו זמן לאותו בניין לשתי מטרות שאין ביניהן לכאורה שום קשר...

"איזו קומה?", שאל.

"קומה שלישית", אמרה, והוא נזכר שזו קומה אחת מתחת לדירתו של גדליה.

הוא קבע עם גברת לבני שיבוא כשעה לאחר מועד הפגישה עם גדליה. הוא הצליח לשכנע את יוחאי לבוא עמו לגדליה ולא התאפק מלספר לו על צירוף המקרים.

"נחמד. זה על הדרך", אמר הבן.

האב חייך וענה: "השגחה פרטית זה לא רק עזרה משמיים, אלא אמירה מהקב"ה שהוא אתנו".

הגיע מוצאי שבת. יוחאי חזר להבדלה אחרי בילוי עם חבריו. לאחר מלווה מלכה מקוצר יצאו ביחד לרחוב הבנים 15. לאחר נסיעה של רבע שעה הגיעו לבניין דירות בן ארבע קומות. הם עלו במעלית לקומה הרביעית. גדליה קידם אותם במאור פנים. לאחר שיחה קצרה בחדר עבודתו שבה נכחו שלושתם, ביקש גדליה מהאב לעצת כדי שישוחח עם יוחאי ביחידות.

לאחר כחצי שעה יצאו גדליה ויוחאי מהחדר. לראשונה מזה כמה שנים שעופר ראה את יוחאי שמח באמת. היה ניכר שהוא התחבר ליהודי החכם והטוב הזה. גדליה לא האריך במילים, אלא חייך מעט ואמר לעופר: "קבעתי עם יוחאי למוצאי שבת הבאה. אתה לא צריך לבוא אתו".

עופר התקשה להאמין. סוף סוף מתחיל לזוז משהו עם יוחאי!

האב והבן נפרדו מגדליה, ובמקום לפנות למעלית ירדו ברגל קומה אחת למשפחת סגל כדי לקחת את מגש הכסף לפדיון הבן. הם הוזמנו פנימה. גברת סגל ביקשה מעופר למלא טופס ולהשאיר צ'ק עירבון. לאחר שהודדה לה לקח בחרדת קודש את מגש הכסף.

כשירדו במעלית לפתע קלט עופר מה הקשר השמימי בין שני העניינים: בזכות הקשר עם גדליה תיפדה, בעזרת השם, נפשו של בנו יוחאי מכל העניינים הרעים. פדיון הבן כפשוטו...

איש חלק

כל מי שלמד את סיפורו של שמשון הגיבור, יודע שכל גבורתו הייתה בהיותו נזיר, שלא נגע ברזל בשערות ראשו, ואילו בזמן בו נגזזו שערותיו, הלכה לאיבוד כל גבורתו. יוצא אם כן שבשיער יש כוח חיות גדול מאוד.

ולא בכדי דווקא הנשים צריכות לכסות את שיער ראשן, זאת משום שהן צריכות להביא הרבה חיים לעולם - הן האשה נקראת בתורה: "אם כל חי". ועפ"י בדיקת שיער אפשר לגלות על מצבו הרפואי של האדם.

יוצא איפוא שיש השלכה בין החיות של האדם לשערות שבגופו. אם נתבונן בקצב הגדילה של האדם נווכח שבשלוש השנים הראשונות, הילדים גדלים ביחס גדול הרבה יותר מאשר בכל חייהם, ולכן משאירים להם את השיער.

עם זאת השיער מבטא את החומריות (יוסף סילסל בשערו ועמד בניסיון קשה עם אשת פוטיפר). בגיל שלוש אנחנו מספרים אותם כדי שלא להרבות שיער - שלא להימשך לצד החומריות. סמליות השיער כחומריות באה לידי ביטוי גם בשוני שבין עשיו שהיה אדמוני - "כולו כאדרת שיער" לעומת יעקב אבינו שהיה איש חלק "ואנוכי איש חלק".

גזיזת שערות הילד והפיכתו מאיש שעיר (עשיו) לאיש חלק (יעקב), יש בה כדי לסמל את כניסתו של הילד לעולם התורה, עולמו של יעקב.

על פי זה, המילה "חלאקה" מתפרשת על פי לשון המקרא (בראשית כז, יב): "ואנוכי איש חלק". (הרב שמואל אליהו שליט"א)

המוסר הנלמד ממנהג החלאקה

מדוע חז"ל בחרו דווקא את מצוות "פיאת הראש" - שזו תהיה המצווה הראשונה שבה נתחיל לחנך את הילד הקטן בגיל שלוש, וכי חסרות מצוות אחרות שיותר נחוצות עבור חינוכו של הילד? מה ה'מעלה המיוחדת' שיש דווקא במצוות פאת הראש?

כל הורה חייב לדעת יסוד חשוב, שאותו הוא צריך להעמיד למול עיניו במשך כל ימי הנעורים של ילדיו, והוא: כל הנהגה טובה, וכל מעשה טוב, שרוצים להקנות לילד שישאר עמו לכל אורך חייו - חייבים להשריש לו זאת כבר מקטנות! כבר מגיל קטן צריך להחדיר לראש שלו את הרגלי המעשים הטובים, עד שבמשך הזמן זה יהפוך להיות אצלו כדבר 'טבעי' המובן מאלין, שזורם כבר בתוך דמו, ושוב לא יעזוב אותו לעולם.

ואולם אם ממתנינים לילד עד שיגדל קצת - אז כבר קשה יותר לשנות את הרגליו, ולהתחיל לומר לו שינהג אחרת, מאחר שלא הורגל לזה מקטנות.

ולכן גם במעמד חגיגי זה של ה'חלאקה', אנו נוקטים באותה שיטה, ומתחילים כבר מקטנות, שהילד בגיל שלוש, לחנך אותו במצוות ובהנהגות טובות, כדי שהילד התרגל לחינוך זה כשיגדל, והדבר ישאר אצלו לקניין נצחי!

אך עדיין קשה, מדוע המצווה הראשונה שבה מתחילים לחנך את הילד כבר מקטנות, אינה מצוה שהחיוב שלה הוא מעיקר הדין, אלא מצוה שעושים אותה "לפנים משורת הדין", הנקראת בלשון חז"ל "הידור מצוה" וחסידות. שהרי מעיקר הדין די בהנחת מעט שיער בפאתי הראש. שהרי התורה כתבה "לא תקיפו פאת ראשכם", כלומר, שחל איסור על האדם לגלח בסכין או במספרים את השיער של פאות הראש. מה שנוהגים לגדל פיאות ארוכות, לסלסל אותן ולהוריד אותן על פני הלחי בגאווה ובגאון - זה ודאי רק בגדר של "הידור מצוה", שרוצה להדר במצות איסור השחתת הפאות!

לפני שנפתח בביאור הדברים, נקדים תחילה הקדמה קצרה: כולם רואים שבסופרמרקט יש על המדפים מוצרים, שעל חלק מהם כתוב "כשר". ועל חלק מהם נוספת תווית שכתוב עליה - "כשר למהדרין".

ולכאורה קשה, מה מקום לחלוקה הזאת, הרי אם זה 'כשר' - זה כשר לכולם. ואם זה 'לא כשר' - אז לכולם זה לא כשר. אי"כ כיצד יתכן שליהודי אחד זה כשר, ולשני - זה "טרף"?

והנה, כתשובה לשאלה הנ"ל - נוסיף לשאול שאלה נוספת:

מדוע בחוקי המדינה אנו לא נפגשים כלל במושגים כאלו, הרי מעולם לא שמענו שיצא חוק ממשד התחבורה האומר "מהירות הנסיעה המקסימלית המותרת היא 90 קמ"ש, ו"המהדרין" נוסעים במהירות של 80 קמ"ש בלבד, למה באמת מוצאים את המושג של 'מהדרין' - דווקא בחוקי התורה, ולא בחוקים אזרחיים?

התשובה לכך היא ברורה ופשוטה, וּמְתַמָּצֶת במילה אחת ויחידה: את חוקי המדינה - עושים בגלל שמוכרחים, ואילו את חוקי התורה - עושים בגלל שאוהבים!

ולכן: לגבי חוקי המדינה - עושים רק את המינימום, כדי "לצאת ידי חובה"! ואת חוקי התורה - משתדלים לעשות עד המקסימום!

מי שעושה את המצוות המוטלות עליו, בגלל שהוא מוכרח או בגלל שאין לו ברירה אחרת, או מחמת שיש עליו אילוץ מצפון שרוצה לשמור על 'תדמית דתית' - אדם כזה תמיד יחפש לעשות רק את ה'מינימום' הכרחי, לצאת ידי חובה - וזהו!

הוא מרגיש מסכן שהערימו על גבו ערימה של ציווים ואיסורים, ולכן בכל מצוה תהיה לו מלחמה פנימית קשה בכדי לקיים אותה, ובכל הזדמנות הוא יחפש את הרב ש"מיקל" ביותר. העיקר להשתמט ולהפטור! הוא ממש מרגיש כאילו 'עול כבד' מונח לו על צווארו! הוא תמיד יסתפק בהכשר המינימאלי, בתפילין הפשוטות והזולות ביותר, בכיפה הקטנה ביותר, העיקר לשמור פחות או יותר על המסורת שקיבל וזהו! הכל נעשה אצלו בלב קר ואדיש, מבלי שום רגש של לב חם!

כך נראה מצבו העלוב, של מי שמקבל את המצוות מחמת כפייה ואילוץ!

אולם, מי שזוכה לקיים את המצוות מתוך חשק ואהבה, מתוך הנאה ורצון, ומתוך סיפוק עצמי - אדם כזה, בשום פנים ואופן לא יסכים להתפשר על פחות מהמהודר ביותר! הוא תמיד ישאף לעשות יותר ממה שציוו אותו, להדר בכשרות שנעשתה בהשגחה יותר קפדנית, לקחת תפילין ומזוזות המהודרות ביותר, שלא היו בהן שום שאלות וספיקות וכו'. ולמה? בגלל שהוא עושה את המצוות מתוך אהבה ורצון עצמי, לכן הוא מחפש לתת את המקסימום!

ולשם תוספת המחשת הדברים, ניקח על זה דוגמא מן המציאות היום יומית: הנה, יצרן 'מטבחים' יצא במבצע, והבטיח שכל מי שיקנה מטבח - יקבל תנור 'מיקרוגל' - חינם!

ואולם, כאשר הקונים באים לקבל את המתנה, הם יוצאים בהרגשה של אכזבה! הם מגלים שהם קיבלו את המיקרוגל הפשוט והזול ביותר שקיים בשוק!

אם הם יתבעו את היצרן למשפט - היצרן יצא הצודק בדין! בגלל שבחוזה כתוב 'מיקרוגל' - וגם זה נקרא 'מיקרוגל'! הרי הוא "יצא ידי חובה"!

לעומת זאת, בעל שאומר לרעייתו: עשרים שנה את טורחת בשבילי לבשל לי מטעמים ומעדנים, הבית מסודר והילדים מחונכים, לכן, לאות הערכתי הכנה חשבתני לך מיקרוגל.

במקרה כזה, ברור שהבעל ילך עמה לחנות, ויקנה לה את המיקרוגל הטוב ביותר, והמשוכלל מכולם שרק קיים במציאות! הוא בשום אופן לא יתפשר על פחות!

מדוע? מה ההבדל בין היצרן לבין הבעל? פשוט מאד, היצרן מביא את המתנה מחמת שהוא 'מוכרח' על פי סעיף תקנון המבצע. ולכן הוא מביא רק את ה'מינימום' לצאת ידי חובה! ואולם הבעל שמביא מתנה, מתוך הכרה עצמית ורצון טוב, להעניק ולהטיב לאשתו - הוא יביא את ה'מקסימום' שהוא רק יכול! מעל ומעבר למה שהוא חייב!

זהו הלך הגדול והעצום שלומדים ממנהג החלאקה - איזה יחס צריך היהודי לתת לכל מערכת תרי"ג המצוות, לא לקיים אותן מתוך הרגשה של כפייה ואילוץ, כי בכך מרגיש שהוא "סוֹחֵב" את המצוות, הוא "מוֹרֵחַ" הכל מלמעלה באופן שטחי, מבלי שום קשר 'נפשי' עמוק - שיקשר אותו למצוה שהוא עושה. הוא עושה רק את המינימום, וגם זה בלי שום חשק ורצון!

אלא עליו לעשות את המצוות מתוך ידיעה שזה לטובתו! המצוות תורמות לרמת החיים שלנו - שיהיו קלילים, יותר עם שמחה ואושר, ויותר עם סיפוק נפשי! אדם שמקיים את המצוות מתוך זווית מבט כזו - אז הוא גם יחפש היאך לעשות את המצוה יותר בהידור, יותר בשלימות ויותר בחשק ורצון!

וזהו בדיוק גם הלימוד שאנו באים לחזק ולהחדיר לתוך ראשו של הילד הקטן בגיל שלוש: עליו להתחיל לקיים את המצוות דווקא מתוך מעשה של "הידור מצוה", כדי להשריש בתת ההכרה שלו, שאת המצוות מקיימים לא מחמת שיגרה והרגל, וגם לא מחמת פחד ואילוץ, אלא אך ורק מחמת אהבה פנימית שאנו חשים לקב"ה! ותחושת אהבה זו - היא זו שדוחפת אותנו להוסיף 'הידור' על המצוות, לא להסתפק במינימום - אלא במקסימום, לא "לסחוב" את המצוות, אלא להראות שאנו באמת גאים, שמחים ומרוצים ממצוות ה' יתברך!

לקח חשוב זה, חודר ומטפטף לתוך תת ההכרה של הילד הרך, ולכשיגדל - הוא ירגיש כבר מעצמו דחף ומרץ להדר בכל המצוות! הוא לא יסתפק להיות יהודי ממוצע, או מסורתי, שעושה פשרות על כל מיני מצוות, אלא הוא ישאף תמיד להיות יהודי שמהדר ומחמיר במצוות!

וכל זאת יזקף לזכותם של הוריו, שחינכו אותו כבר מקטנות לעשות את המצוות מתוך הידור מצוה, שלא להסתפק רק בהנחת מעט שערות לאורך הפאות, אלא להוסיף עוד פאות ארוכות, שכולם יראו וידעו שהוא 'גאה' במצוות ה', ולא מתבייש מפני המלעיגים עליו! (אמרי יחזקאל)

תורה אינה עוברת בירושה

בתחילת פרשת וזאת הברכה, אומרת התורה: "תּוֹרָה צְנָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב" (דברים לג, ד).

אמרו חז"ל (סוכה מב.): תנו רבנן קטן היודע לנענע - חייב בלולב, להתעטף - חייב בציצית, לשמור תפילין - אביו לוקח לו תפילין, יודע לדבר - אביו מלמדו תורה וקריאת שמע. תורה מאי היא? אימר רב המנונא "תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב".

זה הדבר הראשון שמלמדים ילד קטן ברגע שהוא יכול ללמוד תורה. ויש לשאול: מדוע מלמדים אותו דווקא את הפסוק הזה?

בגמרא (פסחים מט:) דרשו: 'תּוֹרָה צְנָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קְהֵלֶת יַעֲקֹב' - אל תקרי מורשה אלא מאורסה. מפשט הכתוב: תּוֹרָה צְנָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה", אפשר לחשוב שאת התורה אפשר להעביר בירושה.

לכן באו חז"ל ואמרו (אבות ב, יב): "הַתִּקֵּן עֲצֻמְךָ לְלִמּוּד תּוֹרָה, שְׂאִינָה יִרְשָׁה לְךָ" - תורה אי אפשר להעביר בירושה. ובאבות דרבי נתן נוסף: שאילו הייתה התורה ירושה לך, היה אדם מורישה לבנו ולבן בנו ולבן אחותו עד סוף כל הדורות, שכן מצינו במשה, שבשעה שהיה סבור שבניו עומדים תחתיו, אמר: 'וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר: יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בֶּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה' (במדבר כז, טו).

ומה אומר לו הקב"ה? 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת הַחוֹשֶׁעַ בֵּן נוֹן' - תורה איננה עוברת בירושה, מי שזכה בה, הוא יהושע.

יוצא איפה, שאם אי אפשר להעביר את התורה בירושה, ממילא מה שנאמר כאן 'תּוֹרָה צְנָה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה', אין הכוונה לירושה, אלא הכוונה היא לימאורסה'.

והיינו, כמו שהאירוסין אינם נעשים ברגע אחד, אלא נבנים שלב אחר שלב, כך זה גם קנין התורה.

לפי זה, בפסוק זה באים לרמז לילד: תדע לך, אתה מתחיל עכשיו ללמוד תורה. התורה לא באה בירושה, זה שאבא שלך תלמיד

חכם, ראש כולל, ראש ישיבה, אין זה אומר שאף אתה תהיה כן. משה רבינו ע"ה היה ראש ישראל, אך זה לא נתן לו את האפשרות למנות את הבנים שלו אחר כך, בתור מנהיגי ישראל!

מה שנתן ליהושע בן-נון את הכוח, לקבל את ההנהגה של כלל ישראל, היה שתורה איננה עוברת בירושה, אלא תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, אל תקרי מורשה אלא מאורסה...

שלב אחר שלב, נדבך אחר נדבך, כל שלב, מקרב אותך יותר, אל הדרגה הזאת של האירוסין עם התורה. לכן ביאר רש"י: "תורה אשר ציווה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב, אחזנוה ולא נעזבנה".

טעם מנהג החלאקה

יש נוהגים שלא לספר את שיער בניהם הקטנים עד שיגיעו לגיל שלוש, ואז מספרים את שערותיהם, ומשאירים להם פאות. ובזה, מחנכים אותם למצות "לא תקיפו פאת ראשכם" (ויקרא יט, כז), שעניינה, לא לספר את שערות הראש בעיגול, תוך גזיזת הפאות.

ומצאו לזה רמז במצוות ערלה, שאמרו חז"ל על שלוש השנים של ערלה, שמרמזות לשלוש השנים הראשונות של תינוק שאינו יודע להשיח ולדבר, ואז אין מקיימים בו מצוות. "ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש" (ויקרא יט, כד), שאביו מקדישו לתורה (תנחומא קדושים י"ד).

וכך למדו, שבשלוש השנים הראשונות הילד דומה לעץ ערלה ואין גוזרים שערותיו, ובשנה הרביעית שכבר יכול להתקדש, גוזזים את השערותיו ומשאירים לו פאות, וזו המצווה הראשונה שמקיימים בו (חוץ מהברית ופדיון הבן אותן קיימנו בו כשלא היה בר הבנה)... (פניני ההלכה)

שביבים

● מנהג זה של ה"חלאקה" היה נהוג מקדמא דנא, אצל כל יהודי ארץ ישראל, ספרדים, אשכנזים, וחסידיים כאחד. שורש המילה "חלאקה" מהשפה הערבית, שפירושה "תספורת".

ובזוהר הקדוש (שמות קע.) הפליגו מאוד בתספורת לבן הרך, כיון שלפי הקבלה ה"שערות" של האדם מסמלות את הדינים הקשים, כידוע. ואילו 'גילוח' השיער מסמל על 'סילוק' הדינים. ולכן ביום זה של החלאקה שמגלחים את השיער - ממילא מתמתקים הדינים, וזהו הזמן המתאים להתפלל על הילד הרך, שיהיה תלמיד חכם, צדיק, ובעל מידות טובות.

● ביום החלאקה נכנס הילד הרך לגיל "חינוך" של המצוות. המצוה הראשונה שמתחילים לחנך אותו, זה בהנחת ה'פיאות' על הראש, ומאותו יום ואילך מתחילים לחנך אותו גם בַּיְתָר המצוות: הנחת טלית קטן, לימוד אמירת ברכות השחר, אמירת בַּרְפָּת המזון (בקיצור), אמירת קריאת שמע על המיטה, וכן מאותו זמן מתחילים ללמדו אותיות א'-ב', כדי שידע לקרוא בתורה, וכך מתקדמים אתו בהדרגה לחנכו בשאר המצוות, הכל לפי יכולתו והבנתו של הילד הרך.

● מנהג זה של ה'חלאקה' נהגו לעשותו בהגיע הילד לגיל 3 שנים, ויש שמקפידים להסמיך אותו ליום "ל'ג בעומר" דווקא, שזהו יום ההילולא של רשב"י. בספר "טעמי המנהגים" (עמוד רס"ג, בהערה) כתב המחבר: בעינינו ראינו, שהרבה חשוכי בנים שנדרו נדר, שבהולד להם בן - יקראו את בנם הנוולד "שמעון" על שם רשב"י, או שנדרו שיעשו את התגלחת הראשונה של הילד במירון - מיד נושעו אותם אנשים בבנים בזכות התנא רשב"י!

● יש שנהגו שלאחר תספורת החלאקה, לוקחים את השיער הראשון שנגזז לשם מצוה, וגונזים אותו בביתם לשם חיבוב מצוה. ויש הנוהגין לשקול את השיער שנגזז, ולתת צדקה - במשקל השיער. ומנהגים אלו הם סגולה להביא 'יראת שמים' על הילד הרך. (אמרי יחזקאל)

סיפור

אהבתו של מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל לילדי ישראל היתה מפורסמת וידועה. ילדים רבים, שזכו לעביטת לחי של חיבה מידו, נשאו בליבם את אותה עביטת אהבה, למשך שנים רבות. גם הדקות היקרות שהקדיש מרן מידי יום, לאחר תפילת שחרית ולאחר תפילת מנחה, על מנת לשמש כסנדק לילדי ישראל בברית המילה שלהם, נבעו מאהבה עזה ויוקדת.

במעמד נוסף זכו ילדי ישראל לחוש את אהבתו של מרן, במעמד החלאקה. הורים רבים התכוננו בלב נרגש ליום בו יגיע בנם לגיל שלוש, על מנת לעלות עמו אל ביתו של מרן, ולזכות שהרב יגזור תלתל משער הבן, ויברך אותו שיזכה להיות גדול בתורה ובמצוות.

הבן, חתן החאלקה, היה לבוש בחליפה חגיגית. כיפה חדשה הודקה לתלתליו בסיכות שחורות, ופניו הקטנות קרנו מאושר.

מעשה באב לילד בן שלוש שרצה שמרן הרב עובדיה זצ"ל יתכבד לגזור תלתל לבנו. באותה שעה בה הגיע האב לבית מרן, שב גם הרב לביתו, מאירוע כלשהו בו השתתף. שמחה נכנסה בליבו של האב, שהבחין ברכבו של מרן מתקרב.

"ברוך ה', באתי בשעה מצוינת. אבקש ממרן ברכה לבני בדרכו לביתו, וכך לא אעכב אותו בזמן לימודו", הרהר בלבו. הוא אחז בידו של ילדו הקטן, והתקרב אל מרן בעדים זריזים. מלוויו של מרן הבחינו בחתן החלאקה ובאביו, והבינו למטרת בואם. הם פילסו להם את הדרך, והאב הנרגש מצא עצמו קרוב למרן.

הוא הגיש את בנו לפני מרן, ומרן הביט בילד בעיניים אוהבות, והעניק לו טפיחה של חיבה, על לחיו. מי שזכה לקבל טפיחה כזו ממרן, חש תמיד מאושר עד אין קץ, אולם הילד הקטן, שלא הבין

את משמעות הטפיחה, נבהל, שמט את ידו מידו של אביו, וברח
לנפשו...

הנוכחים איבדו לרגע את עשתונותיהם. מה כבר ניתן לעשות מול ילד
קטן, שנבהל מטפיחת אהבה של גדול הדור?

אך מרן, שהיה באותה עת בן למעלה משמונים, לא השתחה אפילו
לרגע. הוא החל לרוץ אחרי הילד, כשהוא קורא אחריו. "בוא, בני.
בוא, בני".

לשמע הקריאה נעצר הילד, ומרן התקרב והחל... לבקש מחילה. הוא
ליטף את לחיו של הילד, ובמשך דקות ארוכות הסביר לו, בשפה של
ילדים, שהוא אוהב אותו אהבה גדולה, ושהוא מכבד אותו כמו
שמכבדים איש מבוגר. אולם גם לאחר שהילד השתכנע, מרן לא נרגע.
הוא אחז בידו של הילד ואמר לו: "בוא עמי". וכך עלה עמו לביתו,
לעיני הנוכחים המשתאים.

הוא העלה את הילד לחדרו, הושיב אותו לעדו, על כסא מכובד,
ושלף מן הספרייה את אחד הספרים שחיבר.

מרן פתח את הספר בעמוד הראשון, שלף את עטו, וכתב לילד
הקדשה אישית, חמה ומרגשת. ולאחר מכן מסר את הספר לידו של
הילד. רק אז, לאחר שהילד קיבל את המתנה בחיוך של אושר, נפרד
ממנו מרן לשלום ושקע בתלמודו... (סיפורים מבית אבא)

בת מצוה

בת של מצוה

כל ילדה שמגיעה לגיל מצוות (גיל 12), נקראת: "בת מצוה".
נשאלת השאלה:

לכאורה ההיפך מ'בת מצוה' הוא 'בת עבירה', אך אם נשים לב
חז"ל אינם משתמשים במונח 'בת-עבירה' אלא דווקא במונח:
"בעלת עבירה" מדוע?

ומתחזקת השאלה שאם חז"ל משתמשים לאחת שנקשרה
בעבירות: "בעלת עבירה" מדוע לא קראו לזו שנקשרה בעול
המצוות - "בעלת מצוה"?

ננסה לעמוד תחילה על ההבדל בין "בת" - שבמשמעותה הכוונה
לזיהוי הקשר שלה עם הדור הקודם. לעומת המילה "בעלת"
שמשמעותה היא 'נשואה' ('בעלת-עבירה' = נשואה לעבירה).

ההבדל בין 'בת' לבין 'בעלת':

'בת' - הוא קשר שאינו מתנתק לעולם. "אמא יש רק אחת", הבת
איננה יכולה להתנתק מאמה והראיה לזה הקשר בניהן חזק
ומשמעותי.

לעומתה:

'בעלת' - הוא קשר זמני שניתן להפסיקו ע"י גט. בשעה שהבעל
נותן לאשתו 'גט כריתות' הרי כבר אין כל קשר ביניהם...

יוצא איפוא, שלא בכדי הקפידו חז"ל על המונחים הללו:

"בת מצוה" - הוא קשר שלא מתנתק לעולם גם לאחר 120
המצווה עומדת לאשה.

לעומתה "בעלת עבירה" - הוא קשר זמני שניתן להפסיקו ע"י חזרה בתשובה.

באים אנו לשמחת "בת המצוה" ואומרים לה דווקא בפתיחת גיל המצוות: דעי לך! את יכולה וצריכה להיות כמו בת לעניין המצוות - כל מצווה שתעשי מעתה תירשם על שמך ותגן עליך לא רק בעולם הזה אלא גם לעולם הבא... (הרב שלמה הלוי)

הזכות להיות בת ישראל

שלמה המלך אומר: "חַכְמוֹת נָשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה וְאִנּוֹלֶת בְּיָדֶיךָ תִּהְיֶינָה רְסוּנֵי" (משלי יד, א), וחז"ל דרשו: "ויבן ה' אלהים את הצלע" מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש.

המילה בינה היא מלשון בניין. לאישה יכולת מדהימה לבנות עולם. להמשיך את עם ישראל מתוך יכולת יתירה של התבוננות לדעת מה טוב ומה חלילה להיפך.

את הבינה וכושר ההחלטה של הנשים נמצא בתורה, אם נשים לב נראה כי למשכן תרמו הנשים תחילה, קודם לגברים. "וַיָּבִיאוּ הַנְּשִׂאִים עַל הַנְּשִׂאִים כָּל נְדִיב" (שמות לה, כב), ופירש"י: מלמד שהיו הנשים מקדימין לאנשים.

ואילו בחטא העגל: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶהְרֹן פָּרְקוּ נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשִׂיכֶם בְּנִיכֶם וּבְנִתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלַי, וַיִּתְּפְּרוּ קוֹל כָּל הָעָם אֶת נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל אֶהְרֹן" (שמות לב ב-ג) תרגום יהונתן מפרש: "וְסָרְיָבוּ נְשִׂאֵי לְמִיתָן תְּכַשִּׁיטִיהוּן לְגַבְרִיהוּן" (ויסרבו הנשים לתת תכשיטיהן לבעליהן).

במשכן - נתנו הנשים בשמחה, ואילו בעגל - סירבו.

שתי סיטואציות דומות. אך על ידי הבינה וההתבוננות ידעו הנשים, למה יש לתת ולמה אסור לתת.

הבינה של הבת והתבוננות תביא אל הגאולה השלימה והאמיתית.

זהו שבזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ממצרים, ובזכותן עתידים להיגאל.

אכן זו זכות גדולה לבת היקרה להיכנס לעול המצוות ולהימנות על נשות ישראל הכשרות והצנועות... (דבר תורה)

צניעות בת ישראל

מצנת הצניעות היא מהמצוות החשובות ביותר לבת ישראל, ולכן יש יצר הרע גדול מאוד ללכת שלא בצניעות, כי היכן שיש קושי, שם עיקר התיקון. אשה השומרת על צניעותה, זוכה לשכר שלא יסולא בפז, ולעומת זאת אשה שהולכת שלא בצניעות עתידה לתת על כך את הדין.

וכתב המהר"ל (גבורות ה' פרק ס'): "עיקר שבח האשה ומדרגתה העליונה היא הצניעות ולכן נשתבחו האמהות בפרט בצניעות", וכעין זה מובא בשם הגר"א שהיה אומר שהמדרגה הגדולה ביותר לאשה היא הצניעות ובה נמדדת צדקתה, וכך היה החזו"א אומר שיראת השמים של האשה ניכרת ונמדדת לפי גודל זהירותה והידורה בצניעות ובכיסוי הראש, ובעל הפלא יועץ כתב (בספרו חסד לאלפים על שו"ע או"ח ס"ג ד'): כמעט כל שכר האשה וכל עונשה לעוה"ב תלוי בצניעות.

במוקד 100 של המשטרה התקבלה פעם שיחת טלפון מזוהה, היתה זו אשה במעב של מצוקה, וכך פחות או יותר היא נשמעה: הלו... הצילו... הוא רוצה להרוג אותי... אח"כ נשמעה צרחה מקפיאת דם, ואז לאחר שהטלפון צנח לריצפה, נשמעו קולות עמומים של צווחות וזעקות...

עד מהרה הצליחו לבצע איכון לטלפון ולזהות את הכתובת המדויקת ממנה התבצעה השיחה, ומכיוון שהמוקדנית במשטרה לא הצליחה לדובב את האשה, ולא ידעו במה המדובר, החליטו לשלוח למקום בדחופות את יחידת היס"מניקים, על גבי אופנועים, וגם מסוק עם היחידה ללוחמה בטרור...

תוך חמש דקות הגיעו כוחותינו למקום האירוע. מסביב לבניין היתה התקהלות של אנשים, אך אף אחד לא ידע במה המדובר. הלוחמים האמיצים עלו בזריזות לקומה השלישית, פרצו את הדלת, חדרו לבית, ולתדהמתם מצאו, אשה גדולה עומדת על שולחן קטן, בידיה האחת מצקת של מרק, וביד השנייה מערוך, צועקת בהיסטריה, רועדת ונפחדת, ומולה עומד עכבר קטן מבוהל, ויש אומרים ג'וק גדול...

כמעט כל אשה פוחדת מעכבר וכל שכן מג'וק (ובמיוחד אם הוא גדול ומפחד עם מחושים ארוכים ופרצוף אכזרי שמשדר בטלפניה: "אני הולך לאכול אותך..."). ועכשיו ניגש לפואנטה - אם מג'וק את מפחדת, האם לא ראוי לפחד, ולו במקצת, ממלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר בידו נפש כל חי, והוא מחייה אותנו בכל רגע ורגע. העולם אינו הפקר, יש דין ויש דיין, יש שכר ועונש ויש עוה"ב.

וגם אם אינך דואגת לעתידך, מדוע אינך דואגת לכלל ישראל, שהרי עוון זה של חוסר צניעות בוודאי מגדיל ח"ו את חרון האף יותר משאר הדברים, כי על שאר העבירות אין השכינה מסתלקת וכמו שכתוב (ויקרא ט"ז ט"ז) "אני ה' השוכן אתם בתוך טומאתם", מה שאין כן על ענין זה של צניעות כתוב: "וְלֹא יִרְאֶה בָּךְ עֲרוֹת דָּבָר וְשֵׁב מֵאַחֲרַיִךְ" (דברים כג, טו).

וכתב החפץ חיים זצ"ל שכל ההשפעות וההצלחות בגשמיות וברוחניות ובפרנסה הם בזכות הצניעות, ולעני"ד דבר זה רמוז במה שנאמר בגמרא: אמר רבי יצחק אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר 'יצו ה' אתך את הברכה באסמיקך', תנא דבי ר' ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו (תענית ח:).

ויש לדעת שכל שהאדם מתלבש יותר בצניעות כך הוא יותר חשוב, וכמו שקרא ר' יוחנן לבגדיו מְכַבְּדֵי תַי (סנהדרין צד). לפי שהבגדים מכבדים את בעליהם (רש"י). מלכת אנגליה ושאר בנות המלוכה, אינן יוצאת החוצה בבגדים שאינם צנועים משום שאין זה מכובד. בת ישראל היקרה, גם את ממשפחת המלוכה, כי עלינו עם ישראל נאמר: "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם... כִּי עִם קְדוֹשׁ אַתֶּה

לה' אֱלֹהֶיךָ, וּבָדָד בְּחַר ה' לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה" (דברים יד, א-ב), ועלינו להתנהג ולהתלבש בהתאם.

למה חוגגים בת מצווה?

בדורות הקודמים לא היה מקובל לערוך בת מצווה כלל וכלל, לא ראינו תיעוד של מישהו מהראשונים שערך בת מצווה לבתו ואף לא מהאחרונים שחיו לפני 100 שנה. כל אחד שישאל את סבתא שלו האם חגגו לה 'בת מצווה'? יענה בתשובה שלילית.

א"כ יש לשאול: מה קרה שבדורות האחרונים הפך הדבר לאירוע מושקע לא פחות מבר מצווה!?

אלא שאם בעבר היתה באה ילדה בת האחת עשרה וחצי לאמה ואומרת: "גם אני רוצה שיחגגו לי בת מצווה כמו שחגגו בר מצווה לאחי הגדול!".

אז היתה האם היקרה מושיבה אותה על ברכיה ומסבירה לה: "בתי היקרה, וכי את חושבת שזה כיף?! ראי את אחיך הגדול מיום שנהייה בר-מצווה קם הוא כל בוקר בהנץ החמה להניח תפילין... כל יום כשחוזר הוא מבית הספר עליו לרוץ להתפלל מנחה וערבית במניין... ראי איזה סדר יום עמוס יש לו ולא עוד אפילו בחופשת סוכות נאלץ הוא להסתובב עם לולב ואתרוג כל חול המועד ולחפש סוכה על מנת לאכול ולישון בה..."

אך שמעה זו את דברי אמה הפסיקה לנדנד שכן ראוי הוא אחיה למסיבה שכזו!

אך היום, לצערנו מביטה הילדה אל אחיה ורואה שלא פעם היא מקיימת מצוות יותר ממנו... אז מסתתמת טענתה של האם ונאלצים לערוך לכבודה מסיבת בת מצווה לא פחותה מזו של אחיה... (אמרי יחזקאל)

בר מצוה

בן שלוש עשרה למצוות

אמרו חז"ל (אבות ה, כא) : "בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצוות". אמנם רבנן תיקנו גם לקטנים לקיים מצוות כפי הבנתו ויכולתו של הילד (קטן היודע לנענע - חייב בלולב, להתעטף - חייב בציצית, לשמור תפילין - אביו לוקח לו תפילין, יודע לדבר - אביו מלמדו תורה וקריאת שמע... סוכה מב.), כך שעד גיל המצוות ידע הילד מה עליו לעשות ויהיה בקי ומנוסה, אך מן התורה עד גיל שלוש עשרה הילד פטור מכל המצוות ונעשה בר חיוב רק מיום היותו בר מצוה. בכדי שנוכל להבין מהי הסיבה לכך, עלינו לבדוק מה דורש קיום המצוות.

קיום המצוות דורש מהאדם ריסון עצמי. המצוות הן חוק חיצוני ומטילות על האדם לבצע מעשים אשר אינם עולים בהכרח בקנה אחד עם רצונו הפנימי ותשוקותיו. יתרה מכך, מצוות רבות הן מעשים אשר נראים לנו כחסרי פשר ותועלת. כאשר אדם תוקע בשופר או מנענע לולב הוא עושה מעשה אשר בינו לבין זריקת אבן או פדרור כדור לכאורה אין שום הבדל מעשי. כולן פעולות אשר נראות טכניות ותו לא.

כדי שהמעשים יהיו בעלי משמעות ולא סתם מעשים חסרי תוכן, יש להעניק להם משמעות. על ידי הבנת משמעות המצוות.

על האדם להבין מה משמעותה של התעטפות בטלית, תקיעה בשופר, מצוות השבת וכן שאר המצוות. על ידי הבנת משמעות קיום המצוות והשלכותיהן, תתמלאנה המצוות תוכן, והדגש בקיומן יהיה בסמליות, בהשלכותיהן ובמה שהן מייצגות, ופחות במעשה הטכני עצמו.

התורה קבעה כי בגיל שלוש עשרה הבן מגיע לבגרות מסוימת המתבטאת בשני מישורים: א. יש לו את היכולת לריסון עצמי, לבלימה וקיום דברים העומדים אף מעבר לרצונו הרגעי. ב. בגיל

זה האדם רוכש את היכולת להבין את השלכות מעשיו, הבנת המשמעות העומדת מאחורי הדברים ואת תכליתם, ולכן בגיל זה חל חיוב קיום המצוות.

גדול המצווה ועושה

נאמר בתורה: "וַיִּצְרַח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֲפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב, ז) ודרשו על כך חז"ל: "מאי דכתיב ויצר בשני יודי"ן? שני יצרים יש בו באדם יצר טוב ויצר רע" (ילקו"ש בראשית א').

שלמה המלך אומר: "טוב ילד מספן וְחָכָם מְמַלְךְ זָקֵן וְכָסִיל אֶשֶׁר לֹא יָדַע לְהִזְהָר עוֹד" (קהלת ד, יג), ודרשו חז"ל (מדרש רבה שם) 'טוב ילד מספן וחכם' - זה יצר טוב, ולמה נקרא שמו ילד? כי אין מזדווג לאדם אלא מבן י"ג שנה ולמעלה, ולמה נקרא שמו מספן? שאין הכל שומעין לו, ולמה נקרא שמו חכם? שהוא מלמד את הבריות לדרך ישרה, 'ממלך זקן וכסילי' - זה יצר הרע, 'ולמה קורא אותו מלך? שהכל שומעין לו, ולמה קורא אותו זקן? שהוא מזדווג לו מילדותו ועד זקנתו, ולמה קורא אותו כסיל? שהוא מלמד לאדם לדרך רעה.

וכן כתב רש"י על הפסוק "כִּי יֵצֵר לֵב הָאָדָם רַע מִנְעוּרָיו" (בראשית ח, כא) וז"ל: "מנעוריו כתיב משננער לצאת ממעי אמו ניתן בו יצר הרע". ולכן אין בית דין דנים את האדם על מה שעשה לפני שהגיע לגיל י"ג שנה ויום אחד.

וכתב האשל אברהם (בספרו עזר מקודש סי' כ"ב) בטעם מה שגדול המצווה ועושה משום שעל ידי זה שמחוייב בדבר, יש לו התנגדות היצר. ולכן אצל הקטנים אע"פ שיש בהם יצר הרע ועדיין אין בהם יצר הטוב, מכל מקום ההתנגדות להוציא לפועל עבירות הוא בעיקר לאחר שנכנס למצוות, שאז הוא בגדר מצווה ועושה, וזו כוונת הפסוק "כי יצר לב האדם רע מנעוריו", דהיינו כאשר נכנס למצוות ונעשה איש, נעשה אז היצר יותר רע מבהיותו בנעוריו (האות מ' משמשת כמי' היתרון).

מכל מקום, מגיל בר מצוה נעשה האדם בעל "זכות בחירה", ויכול הוא לבחור אם לשמוע ליצר הטוב או אם לשמוע לידידו משכבר הימים הלא הוא היצר הרע.

ובפרשת נצבים נאמר: "רְאֵה נִתַּנִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים וְאֶת הַטּוֹב וְאֶת הַמָּוֶת וְאֶת הָרָע... הַעִידֹתִי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נִתַּנִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וּבַחֲרָתְךָ בְּחַיִּים לְמַעַן תִּחַיֶּה אֶתְּךָ וְזָרְעֶךָ" (דברים ל, טו-יט). התורה מראה לנו כאן שתי אפשרויות של בחירה: או ברכה, חיים וכל טוב סלה לנצח נצחים, או לבחור בקללה, במוות וברע, ויש גם המלצה "ובחרת בחיים". ונשאלת השאלה אם הבחירה היא בין שק מלא אבנים טובות, מרגליות ויהלומים, לבין שק מלא בתפוחי אדמה רקובים, האם צריכים לעצה הטובה לבחור בשק היהלומים?! מדוע כאן צריכים אנו לעצה לבחור בחיים, מי טיפש לבחור במוות וברע?!

אפשר לענות על כך במשל... (המשל על אי היהלומים נמצא בעמוד 324)

מטרת האדם בעולם הזה היא להתגבר על היצר הרע, לעשות מצוות ולברוח מעבירות, ועל כך יקבל שכר רב בעולם הבא. בנמשל, אנו אותו אדם שהגיע לעולם על מנת לאסוף יהלומים, שהם: תורה, מצוות ומעשים טובים, אשר נמצאים רק כאן בזה העולם, ושווים הון תועפות בעולם הבא. הילידים הם היצר הרע והחברה שמסיטים ואומרים שהדבר האמיתי זה הנאות, במקום ללכת לבית הכנסת, בוא נלך לים, במקום שיעור תורה, בוא למסיבה. בקיצור, תפוחי אדמה רקובים שאינם שווים כלום בעולם הבא, רק בושה ובזיון.

הקב"ה נותן לנו לבחור בין החיים והטוב (יהלומים) לבין המוות והרע (תפוחי אדמה רקובים), אבל ישנם אנשים שחושבים שה"טוב" זה מה שהם מכנים "לעשות חיים", כלומר, לרדוף אחרי הנאות ותענוגי העולם. אך זו טעות מבית היוצר של היצר הרע. עליהם אומר הנביא: "הוֹי הָאֹמְרִים לְרַע טוֹב וּלְטוֹב רַע שְׁמַיִם חֲשָׁף לְאוֹר וְאוֹר לְחֲשָׁף שְׁמַיִם מֵר לְמֵתוֹק וּמֵתוֹק לְמֵר" (ישעיה ה, כ).

הקב"ה מגלה לנו שהחיים והטוב האמיתי זה הליכה בדרכיו וקיום תורה ומצוות: "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְלַבֵּת בְּדַרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר

מְצוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו וּמִשְׁפָּטָיו, וְחַיֵּיתָ וְרַבִּיתָ וּבְרַכָּךְ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ
אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ" (דברים ל, טז). וכן: "לֹא־הָבָה אֶת ה'
אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַע בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָה בּוֹ כִּי הוּא חַיִּידָ וְאֶרֶץ יִמִּידָ" (שם, כ).
ועל כך אומר דוד המלך בתהלים: "וְאַנִּי קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי טוֹב",
הטוב האמיתי זה קרבת אלקים, שעיקרו בעולם הבא, וזהו
התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא.
ואפשר להגיע לכך רק באמצעות העולם הזה ע"י בחירה בתורה,
מצוות ומעשים טובים. לפי זה אפשר לומר בהלצה שמטרת
בריאת האדם היא כדי ש"יעשה חיים", כלומר, שיעשה כאן
בעולם המעשה את מה שיביא לו חיים לעולם הבא, שזה תורה,
מצוות ומעשים טובים (ראה מה שכתבנו על כך בעמוד 278).

דרשה לחתן בר מצוה בעניין שבח המצוות

ברשות הורי היקרים, הרבנים החשובים, אורחים נכבדים.

אוֹדָה ה' מְאֹד בְּפִי, וּבַתּוֹךְ רַבִּים אֶהְלֶנּוּ, שהחייני וקיימני והגיעני
לזמן הזה, בו זכיתי להיות גְּדוֹל הַמְצוּהָ וְעוֹשֶׂה לְקִיּוּם את המצוות
של תורתנו הקדושה בדרך חיוב, וכמו שאמרו בגמרא (בבא קמא לח).
גְּדוֹל הַמְצוּהָ וְעוֹשֶׂה יוֹתֵר מִמִּי שְׁאַיִנוּ מְצוּהָ וְעוֹשֶׂה.

וכתוב במשנה (אבות ב, א): רַבִּי אֹמֵר... וְהוּי זְהִיר בְּמְצוּהָ קְלָה
כְּבַחְמוּרָה, שְׁאִין אַתָּה יוֹדַע מִתֵּן שְׂכָרְךָ שֶׁל מְצוּת. וְהוּי מַחֲשֵׁב הַפְּסֵד
מְצוּהָ כְּנֶגֶד שְׂכָרָה, וּשְׂכָר עֲבָרָה כְּנֶגֶד הַפְּסֵדָה.

ולכאורה קשה - מצד אחד נאמר: "אין אתה יודע מתן שכרן של
מצוות", ומצד שני: "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'".
אם השכר אינו ידוע, כיצד אפשר לחשב?

והתירוץ, שאנו אכן לא יודעים מהו השכר הניתן על קיום
המצוות, ואיזו מצוה נחשבת קלה ואיזו חשובה. אבל אנו כן
יודעים שהמצוה הקלה ביותר, ערכה כה רב, עד שלא ניתן לשלם
עליה בעולם הזה, כי כל העולם כולו לא יספיק עבור שכר מצוה,
אפילו הקלה ביותר. ואם כן דבר זה מספיק לנו כדי להבין שכדאי

לרדוף אחר המצוות, ולא שווה להפסיד הזדמנות לקיים מצוה, אפילו הקלה ביותר (ראה בהרחבה בעמוד 286).

אחת המצוות החשובות ביותר, והיא גם הסמל של בר המצווה, הינה מְצִוֹת התפילין, וכתב הכלבו: שנו רבותינו, ליום הדין, אם יש לאדם מחצה עוונות ומחצה זכויות, ובאותן מחצה עוונות עון פושעי ישראל בגופן שהוא קרקפתא דלא מנח תפלין, מעולם - מכריע לחובה, ואם במחצה זכויות מצות תפילין - מכריע לזכות.

וצריך להבין, מה כל כך מיוחד במְצִוֹת התפילין?

בְּמְצִוֹת התפילין טמונים שני רעיונות:

א. גם את הדברים הפשוטים והמגושמים ביותר, כמו עור של בהמה, אם עשו אותם בכוונה הראויה, אפשר לקדש ולהשתמש בהם לְמִצְוָה. כך גם בכל דבר - אדם צריך לאכול ולשתות ואם הוא מכוון שעושה זאת כדי שיהיה לו כח לעבוד את ה' - הרי הוא עושה מצוה.

ב. קודם מניחים תפילין של יד ורק אח"כ תפילין של ראש, וזה מרמז את היסוד של נעשה ונשמע - קודם עושים את המצוות ללא שאלות מתוך כניעה לבורא, ורק אח"כ מחפשים הסברים, ולא מתנים את קיום המצוות עם הבנת השכל.

ולסיום ברצוני לברך את הסבים והסבתות, יהי רצון שירונו נחת מכל יוצאי חלציהם, ויזכו לראותם גדולים בתורה וביראת שמים טהורה, מתוך נחת ובריאות איתנה.

וכן אברך את הורי היקרים שלא חסכו עמל וטורח לגדלני על ברכי התורה כדרך ישראל סבא, שיזכו לשפע של ברכה והצלחה, שובע שמחות וכל טוב סלה.

ואסיים בתפילה לבורא עולם, יהי רצון שיקוים בי מקרא שכתוב: "שִׁבְתִּי בְּבֵית ה' כָּל יְמֵי חַיִּי, לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה' וּלְבַקֵּר בְּהִיכְלוֹ", ויזכני לגדול בתורה ויראת שמים, ולעשות רצונו יתברך. אמן.

דרשה בעניין טעמי הנחת התפילין

ערב טוב ושלוש רב.

תודה רבה לכל האורחים היקרים, שהגיעו מרחוק ומקרוב.

ברשותכם אומר כמה דברים בעניין מצות התפילין.

מצַנת הנחת תפילין היא אחת מהמצוות החשובות שעליהן נאמר, כי הן שקולות כנגד התורה כולה. מצוות התפילין מהווה אות לקשר שבין עם ישראל לקב"ה, התפילין כוללים שתי יחידות קשיחות העשויות מעור בהמה כשרה, לקשירה, אחת על הראש נגד המוח, והשנייה על היד השמאלית נגד הלב, כל יחידה מורכבת מחלק חיצוני ופנימי. החלק החיצוני הוא כמין קופסא קטנה, שבצדו הפנימי מכניסים קלף שעליו כתובות ארבע פרשיות מרכזיות מהתורה, שתי פרשיות מקריאת שמע, 'שמע ישראל', 'והיה אם שמוע', שבהן כלולים עיקרי הדת, קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצוות, ושתי הפרשיות האחרות הן פרשת 'קדש לי כל בכור', ופרשת והיה כי יביאך (המופיעות בתורה בסוף פרשת בא), שבהן מסופר על ראשית התהוותו של עם ישראל והוצאתו ממצרים בניסים ונפלאות.

טעם מצוה זו מבואר בכמה אופנים בידי רבותינו מבארי טעמי המצוות, וכל הטעמים נכונים ומשלימים זה את זה, יש מסבירים כי מכיוון שמחשבת האדם מרוכזת יותר בעניין שעליה הוא חושב באם יעשה מעשה בפועל בכיוון המחשבה שלו, ולכן מכיוון שעל האדם לחשוב בכל יום ויום בחובתו בעולמו כאדם וכיהודי, לכן כשיקשור התפילין - שבהן כתובות ארבע פרשיות שמבוארות בהם חובת אדם ויהודי בעולמו - כנגד כלי המחשבה והרהורי הלב, יגרום המעשה בפועל שיוכל לרכז את דעתו יותר לעניין בו הוא עסוק, וכך יהיה קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות במשנה תוקף.

עוד ביאור נאמר מפי גדולי המפרשים, כי בזמן הקדום שהיו עבדים משועבדים לאדוניהם, היה המנהג שהאדון חוקק איזה סמל של עבדות, והעבד היה חובש את הסמל במקום גלוי להראות

לכל כי עבד הוא לאדונו, וכי מסור הוא אליו לעשות את רצונו לכל מה שיצווה עליו, ולכן גם אנחנו בני ישראל שזכינו שהקב"ה בחר אותנו לעובדו ולעשות רצונו, אנו חובשים על גבי גופינו את התפילין שהם מסמלים את 'סמל העבדות' שלנו כלפי בוראנו, עד כדי כך שכמה וכמה מגדולי ישראל הועד עליהם בתלמוד שלא הלכו בכל ימי חייהם ארבע אמות ללא תפילין, שחשו לעצמם שלא יוסר מעל גבי גופם סמל השתעבדותם לבורא עולם אפילו לרגע אחד.

ונאמר בזה גם טעם סגולי, שכמו שספר תורה אף שהוא עשוי מדברים גשמיים, מכל מקום מכיוון שנכתב ונתפר בדיוק כפי רצון הבורא חלה עליו קדושה עליונה שאין כמוה, כך התפילין הנעשים כדת וכדין כפי רצון הבורא חלה עליו קדושה עליונה, עד כדי שיש בכך כשנניח אותן אל מול כלי המחשבה בכדי לזכך ולקדש את המוח ואת הלב, שיחשבו ויהרהרו רק לפי מה שרצון הבורא שנחשוב בהם, ובכך יקל על האדם לשעבד את המוח ואת הלב ולהתגבר על יצרו הרע של האדם המושך אותו לכל מיני דברים שליליים.

ערוך (אורח חיים סימן כה) כתוב תמצית מכל הני"ל בלשון הזה: "יכוון בהנחתם שציוונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שנזכור ניסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכוח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וישעבד להקב"ה את הנשמה שהיא במוח, וגם את הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובזה יזכור הבורא וימעיט הנאותיו".

יהי רצון, שכולנו נזכה מדי יום בעת הנחת תפילין, לכוון לתכלית מצוה חשובה זו.

כאן המקום, להודות ולהוקיר את הורי ואחיי וכל מחנכי ושאר הקרובים והחברים, שליוו אותי בחום ואהבה עד הלום.
תודה לכולכם על שבאתם להשתתף בשמחתי...

דרשה לחתן בר מצוה בעניין תפילין

ברשות הורי היקרים, והאורחים הנכבדים...

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. במלאת לי שלוש עשרה שנה הנני נושא את עיני לשמים, ומודה לבורא העולם על אשר זיכני להיוולד לתוך עם סגולה, ממלכת כהנים וגוי קדוש, ולהתחנך ברוח ישראל סבא, ולהתקדש במצות שציוונו הקב"ה, ובפרט כיום עם הגיעי לגיל הבר-מצוה, שנעשיתי לאדם שחייב בכל המצוות כולן, כאדם גדול, ובפרט במצות התפילין, תפילין של יד ותפילין של ראש, הרומזים לכל יהודי ויהודי, ואני בכללם, שצריך לזכור את כל הניסים והנפלאות שעשה לנו הקב"ה בימים ההם, כאשר יצאנו ממצרים, ונבחרנו לעם סגולה.

והנה קודם הטעם שקבעו לנו רבותינו להקדים ולהניח תפילין של יד, ואחר כך להניח תפילין של ראש, בא הדבר לרמז לנו, כי קודם כל צריך לעשות את מעשה המצוות, על כך מרמזין תפילין של יד המורים ומסמלים על עשיית הדבר, מבלי להבין קודם כל את טעם המצוה, אלא על סמך האמונה בתורתנו הקדושה, שדרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

ולאחר שאנו מניחים את התפילין של יד, באה הנחת תפילין של ראש לרמז לנו שלאחר עשיית המצוה בידו בפועל, רק אז יש לנו רשות להתעמק ולהבין ולהשכיל את טעמי המצות, והתפילין של ראש הם כנגד המח והשכל, ששם מקור המחשבה של האדם, וכמו שרמזו על זה את הנאמר: 'אין כאלוקינו אין כאדונינו', קודם כל החלטה ברורה שאין כאלוקינו, ורק אחר כך רשאים אנו לחקור 'מי כאלוקינו מי כאדונינו'.

והנני אסיר תודה להורי היקרים ולמשפחתי, אשר לא חסכו עמל וטורח, מאמץ ויגיעה, כדי לגדל ולחנך אותי מקטנותי ועד היום.

ותודתי נתונה לכל מורי ורבותי שלימדוני ועשו ממני איש מצפון וידע, וחוש מוסרי יהודי, לתפארת עם ישראל, במורשתו עתיקת היומין.

חן חן לכל האורחים שבאו לכבדני בשמחתי, ותקוותי ותפילתי שאצליח בלימודי להיות בן נאמן לאלוקי ישראל, ולתורת ישראל.

יהי רצון ובזכות קיום המצוות ובזכות התורה הקדושה נזכה לראות במהרה בהרמת קרן עם ישראל בקרב אומות העולם, והקב"ה יפיל את כל אויבנו מסביב, אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר, ויקבץ במהרה כל נדחי עמו ישראל מארבע כנפות הארץ, ויבנה לנו את בית המקדש, במהרה בימינו, אמן ואמן. (עפ"י ילקוט יוסף)

דרשה משולבת לחתן בר מצוה

ברשות הורי היקרים, הרבנים החשובים, אורחים נכבדים...

מנהג ישראל תורה הוא, שחתן בר המצוה אומר דרשה בחגיגת בר המצוה. ומצינו בזה כמה מנהגים. ישנם בחורים שאומרים דרשה על דרך הפלפול כמו למשל החקירה המפורסמת בענין גדר היסח הדעת בתפילין דהרמב"ם (הלכות תפילין ד, יג-יד), כתב: "מצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו פטור מן התפילין, **שהמניח תפילין אסור לו להסיח דעתו מהן**. חייב אדם למשמש בתפילין כל זמן שהם עליו, שלא יסיח דעתו מהם **אפילו רגע אחד**", נמצא שהיסח הדעת הוא פסול במצות הנחת תפילין. אולם הרא"ש (ברכות ג, כח) הביא בשם רבנו יונה דהיסח הדעת לא הוי אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק, אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו, אעפ"י שעוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש, אין זה נקרא היסח הדעת...

ויש האומרים וורט על דרך המוסר שלומדים מהתפילין שגם את הדברים הפשוטים והמגושמים ביותר, כמו עור של בהמה, אם עשו אותם בכוונה הראויה, אפשר לקדש ולהשתמש בהם למצוה. כך גם בכל דבר - אדם צריך לאכול ולשתות ואם הוא מכוון שעושה זאת כדי שיהיה לו כח לעבוד את ה' - הרי הוא עושה מצוה.

ויש האומרים רעיון על דרך הדרש למה נקרא "בר מצוה" ולא בעל מצוה כמו שאומרים על בעל עבירה? ומתמצים שלגבי המצוות אנו כמו בנים שלעולם אין הבן מתנתק מהוריו, משא"כ לגבי עבירות שהיהודי הוא כמו בעל לאשה שיכול להתנתק ממנה ולגרש אותה ממנו ע"י גט.

אבל אני הקטן "לא איש דברים אנכי", אין אני מהפלפלנים ולא מבעלי המוסר ואף לא מהדרשנים... ולכן רק אומר תודה להורי היקרים שגידלו אותי בדרך התורה והיראה והביאוני עד הלום, ותודה גם כל האורחים החשובים והיקרים שטרחו ובאו לשמוח בשמחתי.

ואסיים בתפילה לבורא עולם, יהי רצון שיקוים בי מקרא שכתוב: שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ויזכני לגדול בתורה ויראת שמים, ולעשות רצונו יתברך. אמן.

דרשות לחתן בר מצוה על דרך הפלפול

דרשות אלו מובאות כאן אע"פ שרובן ארוכות ומסובכות, וזאת על מנת שהאב ישב עם בנו, חתן בר המצוה, ילמדו אותן ויכינו מהן יחדיו דרשה קצרה ומתאימה

איך הניחו בני"י תפילין בהיותם במדבר

אמרו בגמרא (מנחות לד.): "ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו". ויש לדון, דהרי על כל המצוות נצטוו בסיני, ואז עדיין לא נאמרו פרשיות 'שמע ישראל' ו'והיה אם שמוע' שנאמרו רק אחרי ארבעים שנה במשנה תורה, א"כ קשה היאך הניחו בני ישראל תפילין במדבר לפני שהיו להם כל הפרשיות והרי הן מעכבות זו את זו?

והיה אפשר ליישב עפ"י הגאון רבי יוסף משאש זצ"ל בספרו 'מים חיים' (אוי"ח ר"ו) שדן בעניין מחלוקת רש"י ור"ת לגבי סדר הפרשיות, היאך נפלה בזה מחלוקת, וכתב דכיון שמשנה תורה נאמר רק אחר ארבעים שנה, א"כ לא היו בתפילין שהניחו מתחילה, אלא רק פרשיות 'קדש' ו'והיה כי יביאך', ואח"כ כשנאמרו שתי הפרשיות הנוספות: 'שמע ישראל', ו'והיה אם שמוע' תשמעו, נשתכחו בימי אבל משה בכלל שלוששת אלפים הלכות שנשתכחו, ולא ידעו מקום הנחתם. עכתי"ד.

ולפי זה צריך לומר שלפני שניתנו הפרשיות של 'שמעו' והיה אם שמוע', היו בתפילין רק שתי פרשיות וכך היתה מצוותן, ורק אחרי שניתנו הפרשיות הנוותרות, התחדש הדין שצריך שיהיו בתפילין ארבע פרשיות, ומה שמבואר בגמרא שארבע הפרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו, יש לומר שזה אחרי שניתנו כולן (לפני כן עיכבו רק שתי פרשיות). וכעין זה מצינו שם במנחות (דף מה:) דבמדבר היו מקריבים כבשים בלא לחם ואח"כ התחדש שהלחם מעכב את הכבשים.

אולם מרן הראשלו"צ הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל (יבי"א ח"א או"ח ג) התייחס לדברי הגר"י משאש זצ"ל וכתב שדבריו תמוהים, וכי משה רבינו ע"ה וכל הקדושים עמו לא הניחו תפילין עם ד'

פרשיות? ואע"פ שמצינו בגמרא (בי"ב קי:) ניתנה תורה ונתחדשה הלכה, היינו דווקא לענין פרשת נחלות שזכו בנות צלפחד שתכתב על ידן, כמ"ש שם (ק"ט:), אבל שאר מצוות הרי שנינו בתורת כהנים ובפרש"י (ר"פ בהר), מה ענין שמיטה אצל הר סיני? אלא לומר מה שמיטה כללותיה ופרטיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני. וא"כ הכי נמי כל הד' פרשיות ניתנו להם מסיני. וכמ"ש "טטפת" יט' בכתפי שתיים ויפתי באפריקי שתיים (סנהדרין ד:). ובפרט ק"ש שהיתה ידועה גם לאבותינו. ויעקב לא נשק ליוסף מפני שהיה קורא ק"ש, וכמ"ש רש"י בחומש (בראשית מו כט). לכן ודאי דליתא להאי מילתא. עכ"ל.

ויש ליישב בפשטות עפ"י הרשב"א בחידושו למנחות שכתב: ויש לומר דאין מוקדם ומאוחר בתורה... ועל כרחך נראה שפרשיות 'שמע' ו'והיה אם שמוע' נאמרו בשעת פסח מצרים, ואעפ"י שנכתבו במשנה תורה, שהרי קדש והיה כי יביאך נאמרו בשעת יציאת מצרים וכתוב בהן 'והיה לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך', אלמא הזהיר אז הקב"ה על התפילין והתפילין נעשים מארבע פרשיות הללו, א"כ צריך לומר שנאמרו אז בשעת יציאת מצרים. עכ"ל.

ואפשר שבני ישראל היו מניחים תפילין אף קודם מתן תורה, עפ"י העקידת יצחק (שער נ"ג) על הפסוק: "וַיִּשְׁמַע הָעָם אֶת הַדְּבָר הַרְע הַזֶּה וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא שָׁתוּ אִישׁ עֵדָיו עֲלֵיו" (שמות לג, ד), שכתב: ומהראוי שנתעורר עליו תחלה שזה העדי אינו תכשיט הדיוט של כסף או זהב. אלא ודאי קודש הוא, כדאיתא במדרש (ש"ר פי מ"ה) מהו 'הורד עדיך מעליך'? רשב"י אומר כלי זיין שנתן להם הקב"ה ושם המפורש חקוק עליו. ואני אומר שכוונה במאמר הזה על לבישת תפילין שיהיו עליהם לכבוד ולתפארת כמו שאמר (יחזקאל כד, ז) פארך חבוש עליך, כי עדי ופאר הם שמות נרדפים.

ומקודם מתן תורה נצטוו עליהם, שנאמר בפרשת קדש לי וגוי' (שמות יג, ט) 'והיו לך לאות על ידך' וגוי'. והעדי הזה הוא ודאי כלי זיין בידם, דכתיב (דברים כח, י): 'וראו כל עמי הארץ' וגוי', ותנא דבי ר' ישמעאל אלו תפילין שבראש (ברכות ו.), ולזה נאמר (שמות לג, ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים שקבלוהו בחורב, שהוא כנגד נעשה

ונשמע, תפילה של יד ותפילה של ראש. ולפי דעתי שאלו הם הכתרים שאמרו חז"ל שנטלו בסיני, ושניטלו מידם במעשה העגל (שבת פח.) כי הדברים קרובים. עכ"ל. הנה מפורש בדבריו שכבר קודם מתן תורה נצטוו בתפילין, ומסתמא היו בהן ארבע פרשיות.

בענין היסח הדעת בתפילין

עפ"י שו"ת שרידי אש (א, ד)

א. בגמרא (שבת יב. יומא ז.) אומר רבה בר רב הונא: חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה קל וחומר מציץ, מה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה 'והיה על מצחו תמיד', שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה.

והנה יש מחלוקת בראשונים מהו היסח הדעת. הרמב"ם (הלכות תפילין ד, יג-יד), כתב: "מצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו פטור מן התפילין, שהמניח תפילין אסור לו להסיח דעתו מהן. חייב אדם למשמש בתפילין כל זמן שהם עליו, **שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד**, שקדושתן גדולה מקדושת הציץ, שהציץ אין בו אלא שם אחד, ואלו יש בהם אחד ועשרים שם של יו"ד ה"א בשל ראש וכמותן בשל יד".

והנה על "רגע אחד" אין לומר שאסור בשחוק וקלות ראש בלבד. ויוצא שאיסור היסח הדעת הוא אם אינו חושב תמיד שהתפילין בראשו, שהאדם צריך לחשוב שהתפילין בראשו, כדי שיזכור תורת ה' כמו שכתוב בתורה (שמות יג, ט): "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך, כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים".

נמצא שהיסח הדעת הוא פסול במצות הנחת תפילין. והדברים מסתברים, שהרי עיקר המצוה של הנחת תפילין אינו המעשה גרידא, כמו נטילת לולב וכיו"ב, אלא מצוה של זכרון יציאת מצרים, ובמסיח את דעתו אינו מקיים מצוה זו. א"כ נמצא לפי הרמב"ם, שבהיסח הדעת אין איסור מיוחד של היסח הדעת אלא איסור של ביטול מצות תפילין, ולכן מי שאין דעתו מיושבת עליו, פטור ממצוה שאינו יכול לקיימה.

ב. אולם דעת הרא"ש אינה כן, שהוא כתב (ברכות ג, כח) על מה שאמרו (שם כג): "ת"ר לא יאחז אדם תפילין בידו וספר תורה בזרועו ויתפלל... ולא יישן בהם לא שינת קבע ולא שינת עראי (רש"י פירש: "שמא יפ"ח", ובסוכה כו. פירש: "שמא יפלו מידו") - "אבל כשהן בראשו... מותר לישן בהם שינת עראי כדאמר בסוכה: הנכנס לישן ביום רצה חולץ רצה מניח. ואם תאמר, היאך שינת עראי מותר והלא אסור להסיח דעתו מהם ובשעה שמתנמנם נמצא שהוא מסיח דעתו? והיה אומר רבנו יונה... היסח הדעת לא הוי אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק, אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו, אעפ"י שעוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש, אין זה נקרא היסח הדעת. דאי לא תימא הכי איך יוכל אדם להניח תפילין כל היום? וכן נמי כשמתנמנם אין כאן היסח הדעת, כי הוא שוכח הבלי העולם ואין כאן קלות ראש".

הרי לנו שהרא"ש ורבינו יונה ז"ל סוברים שהיסח הדעת הוא רק כשעומד בשחוק וקלות ראש, ואמנם מצוה למשמש בתפילין כל שעה, דרבנן דבי רב אשי הוו מברכי כל אימת דממשמשי (סוכה מו.) משום שחייב אדם למשמש בתפילין כל שעה, אבל אין זה משום איסור היסח הדעת, אלא משום מצות זכירה וסברי בגמרא דעל מצות זכירה צריך לברך.

וקשה על הרמב"ם שכתב, דאיסור היסח הדעת הוא אפילו בלא קלות ראש, ואוסר להסיח אפילו רגע אחד, א"כ איך התיר (בהלכות תפילין ד, טו) לישון בתפילין שינת עראי אם הניח עליהן סודר? הרי בשעה שהוא ישן הוא מסיח דעתו.

ובשאגת אריה הקשה עוד על הטור (יו"ד שפ"ח), שהביא את דברי הרמב"ן, שהאבל מותר לו להניח תפילין רק בשעה שדעתו מיושבת עליו, אבל בשעת בכי והספד אין לו להניח תפילין, שע"י בכי והספד הוא מסיח דעתו מן התפילין, א"כ הוא סובר כהרמב"ם וגם עליו קשה קושיא זו: איך מותר לישן בהם שינת עראי?

ג. והטור (או"ח סי' מ"ד) הביא את דברי רבנו יונה הנ"ל, שכאשר התפילין בראשו פורס עליהן סודר וישן ואין זה היסח הדעת, דלא הוי אלא כשעומד בשחוק וקלות ראש.

והנה השאג"א דחה את דברי הטור ודברי רבינו יונה ופסק שהדין עם הרמב"ם, שהיסח הדעת הוא כשמסיח דעתו אף רגע אחד ויש איסור. אבל לא תירץ אמאי מותר לישן שנת עראי.

ובספר ישועות יעקב תירץ דברי הרמב"ם, שלא התיר אלא כשפורס סודר על התפילין ואז ליכא איסור, וזה כמ"ש התוס' (יומא דף ה. נ.) שהקשו: מאי יליף ק"ו מציץ, הרי שאני התם שהשם בגלוי אבל תפילין מחופין השמות בעור? והרמב"ם תירץ, שהשי"ן של התפילין היא בגלוי, ולפי"ז אם פורס סודר אין איסור בהיסח הדעת.

ותירוץ זה קשה מאד, שאין כיסוי התפילין מועיל אלא רק לענין הליכה לבית הכסא או לאיסור שמא יפיח, דהתם האיסור משום ביזוי התפילין וכשמכסה אין כאן ביזוי, אבל אין זה מועיל להיסח הדעת, וכי אם מכסה את התפילין הוא מכסה את מחשבתו?! והרי הוא מסיח דעתו ואין חילוק אם הם גלויים או מכוסים, וכן הקשה השפת אמת ביומא.

ד. וראיתי בספר ישועות דוד, שהביא מה שהקשה הגר"י בלאזר זצ"ל בספרו פרי יצחק על הישועות יעקב, למה אסר הרמב"ם למצטער להניח תפילין, ולמה אסר הרמב"ן להניח תפילין לאבל בשעת בכי והספד והרי יכולים לכסות את התפילין בסודר? ועוד, א"כ יהיו חייבים בתפילין של יד, שהם מכוסים?

ובפרי יצחק תירץ עפ"י מש"כ המג"א (שח, יא), דלמ"ד שבת לאו זמן תפילין אינו חייב למשמש בתפילין, דאין איסור היסח הדעת אלא בזמן מצותן, אבל שלא בזמן מצותן, כגון בשבת ויו"ט, אין איסור של היסח הדעת, כיון שאינו חייב בשבת ויו"ט במצות תפילין וכשהם בראשו הרי כאילו הם בידו או מונחים על השולחן, וא"כ יש לומר שגם בשעת שינה אין איסור של היסח הדעת, שאז פטור ממצות תפילין.

ובאמת דזה מפורש בתוס' ישנים (יומא דף ה. נ.) שהקשו, אמאי צ"ל דאסור לישן שמא יפיח בהן, תיפוק ליה משום היסח הדעת? ותירץ ר' אלחנן דטעמא דהיסח הדעת לא שייד אלא כשהוא

ניעור. וכן כתב הרשב"א (סוכה כו.) שהיסח הדעת שייך רק כשהוא ער ופונה לבו לדברים אחרים, אבל לא כשהוא ישן.

אולם התוס' (שבת מט. ד"ה שלא ישן בהן) וכן הרשב"א שם כתבו, שאסור לישון עם התפילין משני טעמים: גם שמא יפיח וגם משום היסח הדעת, וכן סובר רבינו יונה הנ"ל, שגם בשינה יש היסח הדעת ולכן הוכרח לומר שהיסח הדעת הוא רק כשעומד בשחוק וקלות ראש.

ה. וצריך לבאר במה נחלקו הראשונים ז"ל ומהי סברת כל אחד. ונראה שהרמב"ם סובר שענין היסח הדעת כשאינו עומד בשחוק וקלות ראש, אין בו איסור מצד עצמו, אלא שיש מצוה בהנחת תפילין. כשאדם מניח תפילין צריך לזכור שהוא נושא פאר של הקב"ה, כמו שאמרה הגמרא שאבל פטור מתפילין שנאמר בהם "פאר".

וזה דין מיוחד בתפילין שכשעושה מצות תפילין צריך לשים מחשבתו למצוה זו ולא להסיח דעתו ממנה, ולכן אבל ומצטער שאין דעתם מיושבת פטורים מתפילין, אבל ישן שהוא פטור מעצם המצוה, ממילא הוא גם פטור מלחשוב על המצוה ואין כאן איסור של היסח הדעת, אלא שיש ביזוי לתפילין אם הולך לישון בעודן בראשו, ולכן כתב הרמב"ם שמניח סודר עליהם, שאז מסיר את הביזיון.

אבל הרשב"א והתוס' ורבנו יונה סוברים שאיסור היסח הדעת הוא מחמת ביזוי התפילין, שכשהוא נותן התפילין בראשו ומסיח דעתו מהם, בזה עצמו הוא מבזה התפילין. משל למה הדבר דומה? לספר תורה שעובר לפניו ואינו עומד בפניו, שהוא מבזה את ספר התורה, ולהכי סוברים, שאף שישן פטור ממצות תפילין, מ"מ אסור לו לבזות את התפילין, וא"כ היה לנו לאסור לאדם לישון עם התפילין, שבשעה שהולך לישון עם התפילין בראשו הוא מבזה אותם, ולכן כתב שביזוי יש רק בעומד בשחוק וקלות ראש, אבל בעסוק במלאכתו או בישן אין כאן ביזוי.

ומעתה מיושבת הקושיא על הטור. דהוא ז"ל סובר באמת כהרמב"ם והרמב"ן, שמצוה לחשוב בשעת הנחת תפילין שנושא

תפילין בראשו, כנ"ל, אבל בישן אין כאן מצוה ואין כאן איסור של היסח הדעת ואי משום ביזוי - הרי כתב הטור שנותן סודר על התפילין וסודר מועיל להסיר את הביזוי, שכיון שנותן סודר הוא מראה שנוהג בהם כבוד (כמו שכתב במגדל עוז ה"ל תפילין פ"ד). ולפי הנ"ל יש לומר שאין כאן מחלוקת בין הראשונים, שלא פליגי אהדדי וכולם מודים שיש מצוה למשמש בתפילין ולזכור שנושא תפילין בראשו והוא ק"ו מציץ, וזה נקרא היסח הדעת מחמת מצוה.

ו. ויש היסח הדעת שני, היינו שעומד בשחוק וקלות ראש, שזה אסור מחמת ביזוי מצוה. והרמב"ם סובר שמותר לישון שינת ארעי, שאיסור היסח הדעת מחמת מצוה ליכא, שהרי הוא פטור ממצוה כשהוא ישן, ואי משום ביזוי, שהולך לישון עם תפילין בראשו, יש עצה שמניח סודר בראשו. ורבנו יונה סובר, שבשינת ארעי אין כאן שום ביזוי, ולכן מותר לישון שינת ארעי, ורק בשחוק וקלות ראש יש ביזוי.

וגם הרשב"א והתוס' הנ"ל סוברים שבישן אין כאן איסור היסח הדעת מחמת מצוה, כנ"ל, אלא לדעתם בישן שינת קבע יש איסור היסח הדעת של ביזוי, שבאם הולך לישון שינת קבע הוא מבזה את התפילין, ולא מהני פריסת סודר, דאיכא גם חשש שני, שמא יפח.

ומתורצת קושיית השאג"א על רבנו יונה, שסובר דאיסור היסח הדעת הוא רק בשחוק וקלות ראש, דא"כ למה לן למילף בק"ו מציץ והלא בלאו הכי אסור לעמוד בשחוק וקלות ראש כשהציץ בראשו ולמה לן קרא? שבוודאי הלימוד הוא על מצות הזכירה שתפילין או ציץ בראשו. ורבנו יונה לא אמר אלא שבישן לא שייך דין זה דזכירה, ואיסור בזיון ליכא אלא בשחוק וקלות ראש.

בדין מי שאין דעתו מיושבת בחיוב הנחת תפילין

דרשה מתוך שו"ת ציץ אליעזר (ח"ד סי' כ"ז)

מן הדין התפילין אסורין בהיסח דעת וכמו שאומרת הגמ' (מנחות לו:). אמר רבה בר רב הונא חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה קל וחומר מציץ, ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה 'והיה על מצחו תמיד', שלא יסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה.

מיסוד הלכה זאת שתפילין אסורין בהיסח הדעת פוסק הרמב"ם (תפילין ד, ג) בזה"ל: מצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו פטור מן התפילין שהמניח תפילין אסור לו להסיח דעתו מהן.

הכסף משנה הביא בשם רבינו מנוח שכתב בהסברת דברי הרמב"ם דאע"ג דבשאר מצוות אמרינן מצטער איבעי ליה ליתובי דעתיה, הכא שאני משום היסח הדעת. והיינו דכוונתו שיש להקשות בזה על הרמב"ם ממה דאמרינן במסכת סוכה (דף כה:). אמר ר' אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה, פשיטא [מאי שנא הא משאר מצוות דאשמעינן רב לעיל דאבל חייב בכל המצות, רש"י], מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה האי נמי מצטער הוא, קמשמע לן הני מילי צערא דממילא [שהסוכה מצערתו כגון חמה או צינה או סירחון בדברים שסיכך בהן, רש"י], אבל הכא איהו דקא מצער נפשיה איבעי ליה ליתובי דעתיה [חובה עליו ליישב דעתו למצוה, רש"י].

הרי לנו שאם הוא מצער עצמו אינו פטור משום כך ממצות סוכה, אלא עליו ליישב דעתו, וא"כ קשה מדוע בתפילין פוטר הרמב"ם מצטער ואף מי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו מן התפילין? ולמה לא אומרים גם שם שעליו ליישב דעתו? ועל זה תירץ רבינו מנוח דשאני הכא גבי תפילין דמכיון שיש במצוה זו דין מיוחד של איסור היסח הדעת לא אמרינן דאיבעי ליה ליתובי דעתיה משום דכל כמה דיינתב דעתיה לא ימלט מאיסור הסחת הדעת שישנו גבי תפילין.

והנה הב"ח (או"ח ל"ז) עמד ג"כ בקושיא זו על הרמב"ם מההיא דסוכה וכתב לחלק דשאני מצטער זה שכתב הרמב"ם בהלכות

תפילין שאין דעתו נכונה עליו נגירסת הטור בדברי הרמב"ם הוא בלשון המצטער שאין דעתו נכונה ולא כמו שכתוב אצלנו בלשון המצטער ומי שאין דעתו מיושבת ונכונה עליו, כלומר דאי אפשר ליה ליתובי דעתיה דכשבא ליישב דעתו חוזר ומצטער ואין דעתו נכונה עליו אם כן איכא היסח הדעת ופטור.

עולה לנו מדברי הבי"ח שמחלק בין מצטער זה שכתב הרמב"ם בהלכות תפילין דכשבא ליישב דעתו חוזר ומצטער ואין דעתו נכונה עליו, ובין המצטער דההיא דסוכה שאפשר לו ליישב דעתו עליו, ומשמע מזה הא מצטער כזה שאי אפשר לו ליישב דעתו עליו גם בההיא דסוכה היה פטור ואף על גב דאיהו הוא דקא מצער נפשיה ואין הצער בא לו ממילא מחמת הסוכה, ויש להבין מאיזה טעם נפטור מצטער כזה מסוכה. דבשלמא בתפילין יש לפטור מטעם איסור היסח הדעת שישנו בתפילין, אבל בסוכה הא לא מצינו איסור כזה של היסח הדעת, והדין של מצטער פטור מן הסוכה כותבים התוס' (סוכה כז.). שהוא מטעם דבעינן תשבו כעין תדורו דאין אדם דר במקום שמצטער, וזה שייך דוקא היכא שהצער בא לו מחמת הסוכה.

ונראה ליישב דברי הבי"ח דהנה באמת בדבר זה דכשהצער בא לו שלא מחמת סוכה אי ג"כ פטור מן הסוכה, מצינו בזה מחלוקת בדברי הראשונים.

המרדכי מביא בשם רבינו אליעזר ממיץ ונפסק גם ברמ"א באו"ח (סי' תרי"מ סעי' ד') דס"ל דאין המצטער פטור מן הסוכה אלא דוקא כשהצער בא לו מן הסוכה ובצאתו מן הסוכה ינצל מן הצער אזי הוא דפטור משום דלא הוי כעין תדורו, אבל בלא"ה חייב לישוב בסוכה אף על גב דמצטער. ובשיטה זאת ס"ל גם להרא"ש בפ"ב דסוכה סי' ז' ומשו"ה מפרש דזה דאמרינן בגמ' דהיתה הו"א לפטור את האבל מן הסוכה משום מצטער, אע"ג שהצער הזה לא בא לו מחמת הסוכה, משום דמיירי שהאבל מצטער בישיבת הסוכה יותר מבישיבת הבית דאבל חפץ הוא להיות מתבודד ויושב במקום צער ואפילה כדי להיות טרוד בצער.

אבל המהרי"ק (שורש קע"ו ענף ב') כותב לחלוק על דברי הרא"מ הנ"ל וס"ל דמצטער פטור מן הסוכה אפילו כשהצער לא בא לו מחמת סוכה, ומסתייע לדבריו מדברי הגמ' בסוכה הנ"ל שרצתה לפטור את האבל מן הסוכה משום מצטער אי לא דאיבעי ליה לייטובי דעתיה ואף על גב שהצער לא בא לו מחמת הסוכה, וכותב דדוחק גדול הוא לומר ששיבת הסוכה תרבה עליו צער אבלו ואדרבה הסברא להיפך.

ויש להבין במאי פליגי הראשונים הנ"ל, ובעיקר מה היא סברת המהרי"ק לפטור את המצטער אפילו כשהצער לא בא לו מחמת הסוכה, הא לא שייך בכה"ג הפטור של תשבו כעין תדורו מכיון שיש לו אותו הצער אפילו כשלא ישב בסוכה.

ואפשר לומר דיסוד פלוגתתם הוא בעצם סברת הטעם של פטור מצטער, דהר"מ והרא"ש ס"ל כהתוס' דיסוד הפטור הוא משום הדרש דבעינן תשבו כעין תדורו ואין אדם דר במקום שמצטער ומשו"ה ס"ל דפטור זה שייך דוקא היכא שהצער בא לו מחמת הסוכה ולא היכא שהצער בא לו מחמת דבר אחר וישנו בין כשישב בסוכה ובין כשלא ישב. אבל המהרי"ק ס"ל שפטור מצטער הוא לא משום תשבו כעין תדורו, אלא מטעם אחר לגמרי, והוא דמכיון דגבי סוכה כתיב בתורה למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתו את בני ישראל, אי"כ גם בסוכה ישנו דין של איסור היסח הדעת, ובשעת ישיבתו בסוכה צריך שלא יסיח דעתו מהלמען ידעו הזה, ולכן כל מצטער שאינו יכול לאותיבי דעתיה פטרינן ליה מן הסוכה, ואין הבדל בין אם הצער בא לו מחמת הסוכה או מחמת דבר אחר, מכיון שעיקר הטעם הוא משום שאינו יכול לכוון דעתו, וזה שייך בכל מצטער שהוא, דומיא שפסק הרמב"ם הכי גבי תפילין שהזכרנו בראש דברינו.

ויסוד לחידושנו זה בטעם מצטער פטור מן הסוכה מצינו בט"ז באו"ח (סי' תרמ"ג סק"ז) שמקשה על הר"א ממיץ דמאי קמ"ל דמצטער פטור מן הסוכה דוקא כשהצער בא לו מן הסוכה, הא זה פשיטא דלמה יפטר כשאין לו צער בסוכה טפי מביתו ולמה יבטל מצות סוכה בחנם, ומתרץ דס"ד דטעמא דפטור במצטער משום

דעיקר מצות סוכה להזכיר ענין הסוכה שנאמר כי בסוכות הושבתי וזה המצטער הוא טרוד בצערו ואינו שם לבו לזה ע"כ הוא פטור, קמ"ל דהטעם אינו בשביל זה אלא שכעין דירה בעינין ואין אדם דר במקום צער כל שיוכל להנצל מזה בצאתו.

וא"כ יש לומר שזהו באמת יסוד סברתו של המהרי"ק, שטעם הפטור של מצטער הוא משום דעיקר מצות סוכה הוא להזכיר ענין הסוכה כמו שנאמר למען ידעו - כי בסוכות הושבתי, וזה המצטער הוא טרוד בצערו ואינו שם לבו לזה, ולכן ס"ל להמהרי"ק דכל מצטער פטור בין כשמצטער מחמת סוכה ובין כשמצטער שלא מחמת סוכה.

ולפי"ז מיושב כבר בפשוטו גם דברי הב"ח שמדמה מצטער דסוכה למצטער דתפילין, והיינו משום די"ל דס"ל בדעת הרמב"ם לפטור מצטער בסוכה מאותו הטעם שפוטר מצטער בתפילין, והיינו משום איסור היסח הדעת, דגם בסוכה בעינין זכירה שיזכור הלמען ידעו כי בסוכות הושבתי, ולכן גם בסוכה פוטר מצטער כזה שאינו יכול ליתובי דעתיה.

הכס"מ בה' תפילין שם מביא עוד בשם רבינו מנוח שהביא מקור לדברי הרמב"ם, ממה דמסופר במדרש על אחד שהיה חושש בראשו לא היה מניח תפילין של ראש משמע דמצטער פטור מתפילין, וכוונתו למה דאיתא בירושלמי (פ"ב דברכות ה"ג) מוזכר גם בביאור הגר"א באו"ח סי' ל"ח סק"א דר' יוחנן בקיץ שלא היה חושש בראשו היה לובש גם תפילין של ראש ובחורף שהיה חש בראשו לא היה לובש אלא של יד. וכותב ע"ז הכ"מ דאע"פ שיש להשיב על ראיה זו דשאני התם שהצער היה בא לו מצד הנחת התפילין אילו היה מניחן, מ"מ קצת סמך הוא.

אבל אפשר לומר דאדרבה בגלל חילוק זה שישנו בין מצטער לבין ההיא דחש בראשו הראיה מתחזקת מההיא דירושלמי, והוא דהנה הטי"ז (או"ח שם תר"מ סק"ח) כתב לתרץ דברי הרא"מ שלא תיקשי עליו מההיא דאבל שהיינו פוטרים אותו מסוכה אי לאו דטעמא דאיבעי ליה ליתובי דעתיה, ואף על פי שהצער לא בא לו מחמת סוכה, דישינו תרי גווני צער: א. שהסוכה מביאה לו הצער.

ב. שהצער בא לו מצד אחר, וזה שמחייב הרא"מ כשלא ינצל מהצער, הוא דוקא בגוונא שהצער בא לו מחמת הסוכה שבכה"ג לא שייך לפטור משום טירדא דאדרבה בזה הוא זוכר טפי מצות סוכה כיון שהוא מוכרח לישב במקום שהוא צער לו, וכל הפטור בצער כזה הוא רק משום תשבו כעין תדורו ולכן קאמר הרא"מ שפיר שאינו פטור א"כ יש לו מקום שיוכל להנצל מהצער, אבל כשהצער בא לו מצד אחר אזי הפטור הוא מצד טירדא דזה אינו יכול להתכוון לסוכה. ואזי אין חילוק בין שכשיצא מן הסוכה ינצל מן הצער או לא ינצל, ובכל גוונא פטור, ולכן באבל שהצער בא לו מצד אחר הו"א שפיר לפוטרו מן הסוכה אי לאו טעמא דאיבעי ליה לייטובי דעתיה עיין שם בט"ז.

ולפ"י ישנו שפיר מקור נאמן לדברי הרמב"ם דפוטור מצטער מן התפילין מההיא דירושלמי דר' יוחנן כשהיה חש בראשו לא היה מניח של ראש, דהדברים ק"ו, דמה התם בההיא דירושלמי שהצער בא לו מחמת הנחת תפילין גופא שאין כ"כ היסח הדעת די"ל דאדרבה בזה הוא זוכר טפי מצות תפילין, וכסברת הטי"ז בההיא דסוכה, ובכל זאת לא היה מניח משום חשש היסח הדעת קל וחומר כשהצער בא לו מחמת מקום אחר דבודאי פטרינן ליה דאמרינן דמשום הצער הזה לא יוכל לכוון דעתו למצות תפילין, ותפילין אסורים בהיסח הדעת. ומיושבים דברי הרמב"ם.

ובזה יתיישב ביותר גם דברי הב"ח ממה שהקשינו עליו לעיל נכי על תירוצנו הקודם בדברי הב"ח שיסבור כשיטת המהרי"ק יש מקום לדון כי הב"ח בס"י תר"מ ס"ל להלכה כהר"א ממיץ, ולא מזכיר בשום רמז שהרמב"ם לא יסבור כן] והיינו משום דלפי הנ"ל הרי אפילו להר"א ממיץ אם הצער בא לו ממקום אחר פטור נמי משום היסח הדעת, ושם בה' תפילין הרי המדובר כשהצער בא לו ממקום אחר וכנ"ל, ולכן ס"ל שפיר להב"ח דבכה"ג גם בסוכה פטור אם אינו יכול לייטובי דעתיה. [אך גם על תירוץ זה יש מקום להעיר כי שם בס"י תר"מ בדבר הב"ח על הקושיא מאבל לא מזכיר לחלק בכזה דשאני אבל שהצער בא לו ממקום אחר וכנ"ל בט"ז, וי"ל].

עם סיום דברינו נזכיר טעם חדש שמצינו בדברי הלבוש (סימן תר"מ סעי' ד') על פטור מצטער מן הסוכה, הוא כותב וז"ל: ומצטער

דפטור אסמכוה אקרא גם כן דכתיב הכא כל האזרח בישראל ישבו בסוכות וכתיב ומתערה כאזרח רענן ודרשו בו איזהו אזרח שחייב לישוב בסוכה מי שהוא שליו ושקט ורענן בתוך סוכתו שיוכל לישוב בה בשמחת לבו אבל לא המצטער מחמת ישיבתו בה, ע"כ. והנה לענ"ד לא מצינו במדרשי חז"ל שלפנינו שדרשו דרש זה, אבל לעומת זה מצינו רמז לטעם זה ברמב"ן עה"ת ויקרא (כ"ו מ"ב), ומדעת עצמו. ואחרי שמביא דרשות חז"ל בפסוק זה מסיים וכותב וז"ל: ויתכן שיאמר כל האזרח כל אשר כאזרח רענן בביתו להוציא מפרשי ימים והולכי על דרך, ע"כ. ויש להעיר דתלמודא דידן בודאי לא ס"ל דרש זה דאל"כ תקשי דברי הגמ' בסוכה ד' כ"ה ע"א שהובא בראש דברינו דמדמי להדדי מצטער דתפילין למצטער דסוכה כמובן, ויש להאריך.

תפילין של רש"י ור"ת

כתב השו"ע (או"ח לד, א): סדר הנחתן בבתים: לרש"י והרמב"ם 'קדש' (שמות יג, א-י) משמאל המניח בבית החיצון, ואחריו 'כי יביאך' (שמות יג, יא - יז) בבית שני, וישמע' (דברים ו, ד-ט) בבית השלישי, 'והיה אם שמוע' (דברים יא, יג-כא) בבית הרביעי שהוא בית החיצון לימינו (כסדר שהם כתובים בתורה), ולר"ת בבית השלישי 'והיה אם שמוע', ובבית הרביעי שהוא החיצון 'שמע' (הויות באמצע), ומנהג העולם כרש"י והרמב"ם.

ומרן הראשלי"צ הרב עובדיה יוסף זצ"ל כתב (יבי"ע אומר א, ג) שמחלוקת המיוחסת לרש"י ור"ת, היא באמת מחלוקת קדומה מימי חכמי התלמוד, בין המכילתא לירושלמי. דלהמכילתא (ס"פ בא) סדר הפרשיות כרש"י, קדש, והיה כי יביאך, שמע, והיה אם שמוע. אולם בירושלמי קדשים (שנאבד מאתנו, אבל היה בידי הראשונים) מבואר דהויות באמצע, כד' ר"ת. וכמו שהעיד הראב"ד בפ"י ספר יצירה שהוא עצמו ראה בתלמוד ירושלמי מסדר קדשים, דהויות באמצע. והביאו מרן החיד"א בשם הגדולים (מע' ספרים, ע' ירושלמי). וכתב שכן הוא בתיקוני הזוהר (דף ט): ובגין דא אוקמוה מארי דתלמודא ירושלמי הויות באמצע ע"ש.

ואמרתי להציע בקצרה מדברי הפוסקים בזה מערכה מול מערכה. הנה דעת רבים ונכבדים סוברים כדברי רש"י, וגדולים ועצומים כדברי ר"ת. כי מבואר בתוס' ובמרדכי שכדעת ר"ת פסקו רב שרירא גאון, ורב האי גאון, ור' חננאל, ור' יהודה בר ברזילי, ור' יוסף טוב עלם, והרי"ף. וכן דעת הראב"ד בהשגות (פי"ג מה' תפלין ה"ה). וכן ד' רב סעדיה גאון, הובא בבעל העיטור (ה' תפלין ח"ג), ובשו"ת הרשב"א המיוחסות (סי' רלד). וכן ד' הר"א ממיץ בסי' יראים (סי' טו). וכן ד' הר"א אב"ד בסי' האשכול ח"ב (דף פב), ובשו"ת תמים דעים הני"ל, ושכן דעת השימושא רבה. וע"ע בנמקי יוסף ה' תפלין. [נהנה אף הראב"ד בפי' ס' יצירה שהובא בשה"ג ס"ל הכי. וכי בסי' קורא הזרות שהראב"ד הלוי שחבר ס' הקבלה זהו הראב"ד שעשה פי' על ס' יצירה. ע"ש. והסכים לזה הנחל אשכול במבוא לסי' האשכול (אות ה) ע"ש. וא"כ נוסף לנו עוד הראב"ד דקאי בשטת ר"ת. והמהרח"ו בהקדמת עץ חיים (ד"ה ע"א) כ' שאין זה להראב"ד, אלא לחכם גדול אי' והיה גדול בחכמת הקבלה]. ועל סברת הרי"ף שכי' המרדכי דס"ל כר"ת, הנה במגדל עוז כ' דהרמב"ם (שפסק כד' רש"י) קיבל מרבתינו ר"י אלפס ור"י בן מיגש וכו'. נראה מדבריו דאדרבה ד' הרי"ף כרש"י והרמב"ם. ועי' בב"ח שכי' דמ"ש המרדכי בשם הרי"ף אף על פי שלא נמצא כן בהלכות, אפשר דבתשו' כתב כן. ועוד וכו'. ע"ש. ובאמת כן מפורש בתשו' הרמב"ם (ירושלים תרצ"ד, סי' ז), שכ"כ הר' יצחק אלפסי ז"ל בתשו' אחת שיש לו במעשה התפלין (כד' ר"ת). ע"ש. והובאה בשנוי לשון קצת בכ"מ הלכות תפלין שם. הנה כל הגדולים הללו ס"ל כר"ת.

כל קבל דנא דעת הרמב"ם, ובעל העיטור, ור' ישעיה מטראני בסי' המכריע (סי' פו) כד' רש"י. וכי' שם שגם רבינו יצחק בן מלכי צדק (בפי"ח דכלים) כ' כן. וכן ד' הרמב"ן ור' יונה, והסכים עמהם הרשב"א בתשו' המיוחסות (סי' רלד). וכ"כ בסי' החינוך (מצוה תכא). ובשה"ל השלם. ובסי' המנהיג (דף קיח:). וכי' התוס' והרא"ש שכן הוא בשימושא רבה. וגם רב האי גאון נראה דלמעשה חזר בו ופסק כרש"י, וכמו שהעיד עליו הרמב"ם בתשו', ואביאנה בסמוך. וכ"כ החינוך שם בשם רה"ג. וכי' הסמ"ג והגמ"י והמרדכי והארחות חיים (סוף אות כו) שכן מנהג העולם כד' רש"י וכ"כ בשיטה מקובצת (מנחות לד:).

והנה חכמי לוניל שלחו לשאול את פי הרמב"ם בזה, על כי גם הם קבלו מרבותיהם בשם רב האי גאון דהויות באמצע, וזה דלא כמו שכתב הרמב"ם בחיבורו. והשיבם בתשובה (ירושלים תרצ"ד, סי' ז) הני"ל, זה שהיה בדעתכם וכו', כך היה דעתי מקודם ככם, ותפלין שהיו לי במערב כך היו, וכ"כ אותו שכתב חיבור בתפלין שמו ר' משה מקורטובא, ואותו חיבור הוא שהטעני והטעה כל אנשי המערב מלפני. וגם ה"ר יצחק אלפסי ז"ל כוותיהו ס"ל בתשובה. וגם חכם אי שמו ר' יעקב קלעי כמותכם עשה. והרבה גאונים חלקו ע"ז, וא"ל חכמים נאמנים שפתחו תפלין של רב האי גאון, והיא כתובה על הסדר שכו' בחיבורי. ור' משה דרעי כשבא מן המערב לא"י היתה תפלה שלו כאנשי מקומכם, וכשהראוהו דברי הגאונים הקדמונים השליך תפלו ועשה על הסדר שאמרנו.

מבואר מתשובת הרמב"ם שתפלין דר"ת פסולים הם לרש"י. וכ"כ הסמ"ג והרא"ש שתפלין של אלו פסולים לאלו, וכ"ה בשטמ"ק. וכ' עוד הסמ"ג, שהירא את דבר ה' משום ברכה לבטלה ניח גם תפילין של רש"י וגם תפילין של ר"ת, וכן פסק שם השו"ע.

דרשה מהראשל"צ הגר"י יוסף שליט"א

ברשות הורי היקרים, הרבנים הנכבדים, מורי ורבותי.

אודה ה' מאד בפי ובתוך רבים אהללנו, שהחייני וקיימני והגיעני לזמן הזה, אשר בו זכיתי להיות גדול המצווה ועושה, ואיתא בגמרא (קידושין לא.) אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות, עבידנא יומא טבא לרבנן, דהא לא מפקידנא והא עבידנא, השתא דשמעיתא להא דאמר רבי חנינא גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה, אדרבה מאן דאמר לי דאין הלכה כרבי יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן. כלומר, שרב יוסף היה אומר שכאשר נודע לאדם שנעשה למצווה ועושה במצוות, עליו לעשות סעודה לחכמים.

ומכאן הוכיח הגאון רבי שלמה לוריא בספר "ים של שלמה" על מסכת בבא קמא (פרק שביעי), שיש לעשות סעודת מצוה לחתן הבר

מצוה, ביום שהגיע למצוות, כיון שנעשה לגדול המצווה ועושה. וטעם הדבר שהמצווה ועושה חשוב יותר ממי שאינו מצווה ועושה, הסבירו התוס' בקידושין (דף לא), שהמצווה ועושה יצרו הרע מקטרג תמיד ומפריע לו לקיים המצות, מה שאין כן במי שלא מצווה, מאחר ובלאו הכי אינו מצווה ועושה.

שלמה המלך אומר במשלי: 'טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל'. והסבירו המפרשים, שכוונת שלמה המלך ליצר הטוב והיצר הרע. כי ידוע שיצר הרע נכנס באדם מיד בשעת לידתו, שנאמר, לפתח חטאת רובץ. ואילו יצר הטוב אינו נכנס באדם עד יום הגיעו למצוות. ולכן קרא שלמה המלך ליצר הרע זקן וליצר הטוב ילד, כי יצר הרע מבוגר יותר מיצר הטוב בשלש עשרה שנה, וכן יצר הרע משלם מיד לשומעי לקחו, ההולכים בעצתו. כי האדם שעושה עבירה נהנה מיד מן העבירה שעשה, ואילו יצר הטוב אינו משלם שכר מיד לעושי מצוה, כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וכמו שאמרו: היום לעשותם ומחר לקבל שכרם. ויש חשש גדול שמא חס ושלוש יתפתה האדם לשמוע ליצר הרע, כי ההנאה מהעבירה היא מיידי, ולכן בא שלמה המלך ונותן לנו עצה טובה: 'טוב ילד מסכן וחכם, ממלך זקן וכסיל'. כי אמנם יצר הרע זקן ומלך המשלם ביד רחבה. ואילו יצר הטוב הוא ילד מסכן ואין לו לשלם במזומנים, אבל יצר הטוב הוא חכם, ויצר הרע הוא כסיל. והחכם עדיף מהכסיל, והפתרון ליצר הרע, מגלים לנו חז"ל שהוא על ידי התורה, וכמו שאמרו בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין.

ואמרו עוד בגמרא (קידושין ל:), אם פגע בך מנוול זה, משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא נימוח, אם ברזל הוא מתפוצץ. שנאמר הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע. ושואלים המפרשים למה אמרו חז"ל משכהו לבית המדרש, ולא אמרו יעסוק בתורה. ומסבירים, שהנה אמרו בגמרא (בבא בתרא קל), במסיבה הלך אחר הזיקנה, בישיבה הלך אחר חכמה, כלומר שכאשר נמצאים במסיבה מכבדים את הזקן אף על פי שאינו חכם, ומקדימים אותו לפני התלמיד חכם שהוא צעיר בשנים, שהצעיר, הרי השנים הם עדיין לפניו, ויכבדו אותו כאשר יהיה זקן, אבל בישיבה הלך אחר

חכמה, כי לא מתחשבים שם בשנים, כי מה יועיל זקן שאינו יודע תורה, ושם זכות הקדימה היא לחכם בתורה, אף שהוא צעיר לימים. ולכן כאשר בא היצר הרע לאדם וטוען בפניו שלו משפט הבכורה לשמוע בקולו, כי הוא זקן מיצר הטוב, ובמסיבה הלך אחר הזיקנה, אמרו חז"ל משכהו לבית המדרש, שהרי בבית המדרש אין מתחשבים כלל בשנים זולתי בחכמה לבדה. וביצר הטוב שהוא אמנם ילד וצעיר לימים, אבל חכם ולו משפט הבכורה להאזין ולשמוע בקולו, לשמור מצוות ה'.

והנה איתא בגמרא (סוכה כו.) תניא אמר רבי חנניא בן עקביא, כותבי ספרים תפילן ומזוזות, הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורין מקריאת שמע ומן התפילה ומן התפילין, ומכל המצוות האמורות בתורה, לקיים את דברי רבי יוסי הגלילי, שהיה רבי יוסי הגלילי אומר, העוסק במצוה פטור מן המצוה. ובגמרא (בבא קמא נו.) נחלקו רבה ורב יוסף, אם שומר אבידה הוא כשומר חנם או שהוא כשומר שכר. ולדעת רב יוסף שומר על האבידה הוא כשומר שכר, משום שכאשר עוסק במצוה זו של שמירת האבידה, ובא עני לקבל ממנו צדקה, פטור הוא מלתת לו צדקה, ובאותה ההנאה שיש לו שפטור מלתת צדקה לעני, נעשה כשומר שכר. ורבה סבירא ליה ששומר אבידה הוא כשומר חנם, משום דפרוטה דרב יוסף לא שכיחא.

וכתבו התוספות שם, שדוקא בשעה שעוסק באבידה כגון ששוטח את הבגד, או מאכיל בהמת אבידה, שאז באותו שעה הוא פטור מלתת צדקה לעני, אבל אינו פטור מן המצוות כל זמן שהאבידה בביתו, שאם נאמר שהוא פטור כל זמן שהאבידה היא ברשותו, אם כן למה אמרו פרוטה דרב יוסף לא שכיחא, אדרבה שכיחא היא. וכתב על זה המהר"ץ חיות (בחי'דושי' סוכה כה.), ולדידי קשיא קושיא חמורה, דבכהאי גונא היכא שעומד העני עליו ואינו נותן לו צדקה, הרי עובר גם בלא תעשה אם קופץ ידו ונמנע מלתת לו צדקה. וכתבו התוספות (סוכה דף מט:), דבצדקה יש שני לאוין, לא תקפוץ את ירך, ולא תאמץ את לבבך. ומטעם זה כופין על הצדקה, אף על פי שבכל מצות עשה שמתן שכרה בצידה אין כופין עליה, ואם כן, הא דהעוסק במצוה פטור מן המצוה, הוא רק במצות

עשה, אבל ממצות לא תעשה אינו נפטר כשהוא עוסק במצוה, וכי סלקא דעתך דעוסק במצוה יהיה מותר לו לאכול נבילות, וגם כאן איך נפטר מלא תעשה דלא תקפוץ ודלא תאמץ על ידי שעוסק במצות השבת אבידה, והשאיר הקושיא בצריך עיון גדול.

ושמעתי מכבוד מוריני ורבינו עטרת ראשינו הראשון לציון מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל, שתירץ את הקושיא בדרך זו, כי הנה בגמרא (קידושין לג:.) אמרו שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ומצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות, ואיזו היא מצות עשה שלא הזמן גרמא, מעקה, השבת אבידה, ושילוח הקן. והקשו התוספות שם, שהרי אף אם היו הנשים פטורות ממצות עשה שלא הזמן גרמא, היו הנשים חייבות במצות אלו, שהרי יש בהן גם מצות לא תעשה, שבמצות לא תעשה נשים חייבות תמיד. במעקה נאמר: ולא תשים דמים בביתך. באבידה נאמר: לא תוכל להתעלם. ובשילוח הקן נאמר: לא תקח האם על הבנים. ותירצו הרמב"ן והריטב"א שם, שיש בתורה שני סוגי מצות לא תעשה, יש מצות לא תעשה רגילה שהתורה מזהירה אותנו שלא לעשות, וכגון שלא לאכול נבילה. ויש מצות לא תעשה הבאות רק כדי לחזק את העשה. וכגון, מעקה, אבידה, ועיקר רצון התורה שנשיב אבידה לבעליה, ובכדי לחזק אותנו במצות עשה זו, מוסיפה התורה גם לא תעשה של לא תוכל להתעלם. וכן בשילוח הקן עיקר רצון התורה שנשלח את האם ואת הבנים נקח לנו, ובכדי לחזק אותנו אומרת התורה לא תקח האם על הבנים. ואם היו הנשים פטורות מהמצות האלו, היו פטורות במצות אלו גם ממצות לא תעשה שבהם, שהרי לא תעשה אלו באו רק כדי לחזק את העשה, ודינם שווה לעשה. עד כאן תוכן דבריהם של הרמב"ן והריטב"א.

ולפי זה הוא הדין כאן במצות צדקה, כי אין לדמות מצות צדקה לעני לאיסור לאו של אכילת נבילה, כי אף שבצדקה יש גם לא תעשה של "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחיך האביון", מכל מקום עיקר רצון התורה שנעשה צדקה, ורק כדי לחזק אותנו לקיים את מצות צדקה, לכן מוסיפה התורה לאו לא תאמץ את לבבך, ולכן שייך לומר לגבי צדקה דין זה העוסק במצוה פטור מן המצוה, כי אף שאין אומרים כלל זה במצות לא

תעשה, במצות לא תעשה של צדקה אומרים כלל זה, שלא זו דינו כדין עשה, שהוא בא רק כדי לחזק את העשה של צדקה, ועיקר מצות צדקה היא מצות עשה של פתוח תפתח את ידך.

והנה בגמרא (כתובות מט:) אמרו, אכפייה רבא לרב נתן בר אמי ואפיק מניה ארבע מאה זוזי לצדקה. והקשו התוספות שם, ואם תאמר, היאך כפה אותו בשביל צדקה, והא כתיב מתן שכרה בצידה, דכתיב, למען יברכך ואמרינן בחולין (ק"י:), כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין של מטה מוזהרין עליה. ויש לומר דאכפייה בדברים, אי נמי כשקבעו ביניהם בני העיר לתת כך וכך לחודש. ועוד שבצדקה יש שני לאוין, לא תאמץ ולא תקפוך.

ולכאורה קשה על קושיית התוספות ועל תירוצם הראשון, וכי לא ידעו מתחילת דבריהם שיש בצדקה שני לאוין, ודקארי לה מאי קארי לה, ולפי מה שביארנו בשם הרמב"ן והריטב"א מיושבים היטב דברי התוספות. כי אף שמתחילה ידעו בודאי התוספות שיש בצדקה שני לאוין, אבל מאחר ולאוין אלו באו כדי לחזק את העשה של צדקה, הרי העיקר הוא העשה, ולכן הקשו התוספות למה כפה אותו על צדקה, הרי אין כופין על מצות עשה שמתן שכרה בצידה. ובתירוצם השני אומרים התוספות שעל אף שהלאוין בצדקה באו רק כדי לחזק את העשה, בכל זאת למה התורה אמרה שני לאוין לחזק את העשה, האם לא היה מספיק לאו אחד לחזק את העשה, אלא ודאי שהתורה באה לתת חיזוק מיוחד למצות צדקה, שעל אף שבכל מצות עשה שמתן שכרה בצידה אין בית דין של מטה מוזהרין עליה, ואין כופין עליה, בצדקה שיש שני לאוין שונה מצוה זו משאר המצוות, שאף שמתן שכרה בצידה יכולים בית דין לכופ עליה. ודבר זה למדנו מכך שהוצרכה התורה לתת חיזוק בשני לאוין למצות צדקה.

שביבים

● כשהגיע בנו של רבי חנוך הַנִּיךְ מאלכסנדר למצוות, בירך האב את ברכת "בְּרוּךְ שֶׁפָּטַרְנִי מֵעֲנָשׁוֹ שֶׁל זֶה" כנהוג, ואחר כך אמר לבנו: "אני כבר פטור ממך, אבל אתה עדיין לא פטור ממני".

● רבי יהונתן אייבשיץ ביום היותו בר מצוה נשאל על ידי אחד מבני ביתו: מכיון שעד היום - יום מלאת לך י"ג שנה - לא היה בך היצר הטוב, ורק היצר הרע ביקש להשפיע עליך, כיצד היית נוהג כאשר בא אליך היצר הרע לפתותך, במה היית דוחה אותו?

השיב הנער החכם: כאשר היה בא יצר הרע ומנסה לשדלני, כך הייתי עונה לו: כתוב בתורה: "שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטֶתֶם צְדָק", ועל כך אומרים חז"ל (סנהדרין ז:): הרי זו אזהרה לבית דין - שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חברו, ואזהרה לבעל דין - שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבוא בעל דין חברו.

בהלכה מפורשת זו - התלהב הנער כמנצח - דחיתיו, את יצרי הרע, וכך אמרתי לו: שתוק והפסק מיד את שידולך, שכן לפי ההלכה אסור לך להשמיע את דבריך, ואף לי אסור לשמוע את טענותיך לפני בוא בעל הדין השני, הלא הוא היצר הטוב. רק כאשר יהיה אף הוא נוכח במשפט, תוכל להשמיע דבריך, ואשפוט עם מי משניכם הצדק...

● נער שהגיע למצוות, נקרא בפי הבריות "בר מצוה". לעומתו, אדם השטוף בעבירות מכונה בשם "בעל עבירה". ויש להבין מה פשר השינוי, הלא גם "בר" (שהוא תרגומו הארמי של "בן") וגם "בעל" באים לבטא שייכות, כמו "בן עיר" או "בן חיל" וכמו כן "בעל בית" או "בעל מלחמות". מדוע, אם כן, הקשר למצוה בא לידי ביטוי על ידי המלה "בן", ואילו הקשר לעבירה במלה "בעל"?

לכשנתבונן בדבר נבחין שישנו הבדל מהותי בין "בן" לבין "בעל". בן הנולד להוריו, נקשר אליהם בקשר של קיימא שלא ינתק לעולם. לא תועיל כאן שום פעולה משפטית של גט וכדו', הרחקת הבן מהוריו או העלמתו מהם - לעולם ישאר הבן בנם של אביו

ואמו. לעומת זאת, קשר הנוצר בין בעל לאשתו על ידי חופה וקידושין, אפשר לבטלו על ידי גט.

לפי זה מוסברת היטב התמיהה דלעיל. הקשר שבין אדם שהגיע למצוות לבין המצוות הוא קשר תמידי, בכל משך ימי חייו הוא יהיה חייב במצוות. לכן אומרים אנו "בר מצוה", כי מדובר כאן בקשר מסוג הקשר שבין בן להוריו. עם זאת אנו מתעודדים מכך שמי שעובר עבירות נקרא "בעל עבירה", כי דבר זה מלמדנו שגם אם נוצר קשר עם עבירות, אפשר להתירו ולהינתק מהן.

● מדוע נער שהגיע למצוות נקרא "בר מצוה" ולא "בן מצוה"?

אמר על כך בעל ה"משך חכמה": נער הנכנס למצוות אין אנו יודעים מה צופן לו העתיד, ואם אמנם יחזיק במצוות ויהיה בן קיימא לגבם, ולכן הוא נקרא "בר מצוה", כי המילה "בר" - פירושה בארמית: בחוץ, כלומר: הנער הנכנס למצוות עומד על הסף - על מפתן המצוות, ואי אפשר לקרוא לו בן מצוה, מפני שבן הוא בדרך כלל בן של קיימא, ועל הנער להצדיק את השם הנקרא עליו, ובהיותו לבר מצוה אין סיפק בידו להצדיק כבר את השם: "בן מצוה".

● ב"פסיקתא זוטרת" (בראשית לד, כה) מובא, כי הסיבה לכך שבהיות הנער בן שלוש עשרה הוא כבר נקרא "איש" ונעשה ל"בר מצוה" היא משום שבעל הגיל המוקדם ביותר שמצינו בתורה שנקרא "איש" היה באותו הזמן בגיל שלוש עשרה, שנאמר (סם): "ויקחו שני בני יעקב, שמעון ולוי... איש חרבו", ולפי חשבון השנים היה לוי באותו הזמן בן שלוש עשרה.

מסיבה זו, בחרה התורה לגלות את שנת החיוב במצוות במעשה שמעון ולוי, להורות שאופן קבלת המצוות של יהודי צריך להיות במסירות נפש ובהקרבה, כשם ששמעון ולוי הערו נפשם למען קדושת ה' עם היכנסם למצוות, וזה היה המעשה הראשון שעשו, ובתר רישא גרירא.

● הגאון רבי אלחנן וסרמן הי"ד שואל: כיצד התורה מטילה על כל ילד בגיל שלוש עשרה להבין ולהאמין שהקב"ה ברא את העולם, דבר שחכם כמו אריסטו לא הבין?

הגר"א וסרמן מתרץ תירוץ, שכדי להבינו נקדים בסיפור שאירע לאחד מראשי ישיבת "קול תורה".

הרב אלחנן קונשטט זצ"ל נזקק בהזדמנות כלשהי להכנס לחנות למוצרי פרזול ברחוב יפו בירושלים. כאשר נכנס לחנות, גילה שבעל הבית יצא לזמן מה מחנותו, ועל כן עמד והמתין לבעל החנות, כשהוא מהרהר בדברי תורה.

תוך כדי המתנתו נכנס אדם לחנות, וכאשר ראה שהמוכר איננו, שאל את הרב קונשטט: "מיהו בעל החנות?" ענה לו הרב: "אין לחנות בעלים". שאל הקונה: "אם אין לחנות בעלים, מי הביא את כל המוצרים?" ענה הרב: "האם לא שמעת? בשבוע שעבר אירע פיצוץ אדיר במפרץ חיפה, מהפיצוץ הגדול הזה נוצרו אטומים ומולקולות.

הרוח נשאה את האטומים והמולקולות ומהן נוצרו החנות ותכולתה".

הקונה חשב שלפניו עומד אדם שאינו שפוי בדעתו ואמר לרב: "אדוני, נראה לי שברחת מבית חולים לחולי נפש בירושלים, וכי יכול להיות שמפיצוץ נוצרה חנות?"

הלא אף אדם הגיוני לא יקבל הסבר משונה כל כך?"

ענה לו הרב קונשטט: "האני הוא המשוגע? הלא יש אנשים האומרים שלא רק החנות נבראה מפיצוץ, אלא תבל ומלואה. וכי יתכן הדבר שמפיצוץ נוצר העולם כולו? ומדוע בכל זאת יש המאמינים שכך נברא העולם, אף על פי שדבר זה אינו הגיוני? כי נח להם לומר כך, כדי שיוכלו לחיות כרצונם, וגאוותם אינה נותנת להם להכיר שיש בורא ומנהיג מעליהם".

זהו תירוצו של הגר"א וסרמן הי"ד. אמנם אין קושי להגיע להכרה שה' אחד, אלא שאריסטו וחביריו - מידותיהם היו מושחתות

במידות רעות ובגאווה, ולכן לא הכירו באמת הפשוטה שיש בורא ומנהיג לעולם. משום כך דורשת התורה מכל אדם להאמין בקב"ה, שהרי אם אדם נוהג במידות טובות ובענווה, הריהו מבין בפשטות את האמונה.

● מובא במדרש: אמרו ישראל לפני הקב"ה: "רצוננו לעסוק בתורה יומם ולילה אלא שאין לנו פנאי", אמר להם: "הניחו תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה יומם ולילה".

ועל פי זה יש לפרש את הפסוק "והיה לך לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך", שכאשר התפילין הם "לאות על ירך ולזיכרון בין עיניך", אז תהיה כאילו תורת ה' בפיך, שאתה עוסק בתורה. וגם בזה יובן מה שאמר הכתוב "והיה לך לאות על ירך", ש"והיה" הוא לשון שמחה, כידוע, ומה השמחה שיש כאן בהנחת התפילין? על פי האמור ניחא שמכיון שהמניח תפילין הרי הוא כעוסק בתורה, ועל התורה נאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב", לכן נאמר "והיה לאות על ירך", שהוא לשון שמחה.

וכשם שהתורה מתקיימת במי שדעתו שפלה, וכמובא בגמרא (תענית ז): למה נמשלו דברי תורה למים? לומר לך, מה מים מניחין מקום גבוה והולכים למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. כך גם התפילין נכתבים בקנה שהוא רמז למידת הענווה כמובא בגמרא (תענית כ): כנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש: לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז, ולפיכך זכה קנה ליטול הימנה קולמוס לכתוב בו ספר תורה תפילין ומזוזות.

וכמו כן, עצם מקום הנחת התפילין מורה על מדת הענווה, שהרי התפילין שבראש כנגד השכל והתפילין שביד כנגד הלב רומזים שיש להכניע את הלב והשכל לה' יתברך.

ושלוש כריכות רצועות התפילין שעל האצבע, כתב הרב החיד"א זצ"ל שהן רומזות לשלושת אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ע"ה, שבזכותם זכינו למצות תפילין.

● מדוע נבחרו ה"תפילין" להיות הסמל של בר המצווה, הרי הוא מתחייב בכל המצוות?

נביא לכך ארבעה תירוצים:

א. על התפילין כתוב "וקשרתם אותם לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך" – למה זה מועיל? "למען תהיה תורת ה' בפיך", לכן, דווקא התפילין הם הסמל. להורות לחתן בר-המצווה מהי התכלית שלו.

ב. איך יתכן שנבילה אסורה באכילה, ואילו העור שלה כשר לכתובת תפילין, ובפרט שמעבדים אותו עם צואת כלבים? (דרך אגב, זה השכר שקיבלו הכלבים, על כך שביציאת מצרים לא חרצו לשונם: האחד שיש להשליך לכלב את הטריפה, והשני שבצואתם יעבדו את עורות לכתובת סת"ם).

אלא, שלא יחשוב נער הבר מצווה: מה לי ולשמירת מצוות, אין בי כלום?! כאן באים התפילין, כדי ללמדו ששור של בהמה נבילה שעובד בצואת כלב שזו תחתית המדרגה, אפשר להעלות לרמה של תפילין, שאם נופלים המה, יש לצום עליהם יום שלם. ובנוסף, ללמד את הנער, שהכלב בעל תכונה טובה והיא נאמנות שאין כדוגמתה. כך גם חתן בר המצווה, אם הוא יהיה נאמן לקב"ה, דבר זה יכול להביאו למדרגה גבוהה מאוד.

ג. תפילין מניחים על היד - כלי המעשה, ואח"כ על הראש - כלי המחשבה, להורות על הנעשה ונשמע. ודווקא על יד שמאל שהיא היד הכחה והחלשה, שאפילו שקשה לי ואני לא מבין, בכל זאת אני עושה. וזהו המסר לבר המצווה ביומו הגדול, כשנכנס לעול המצוות. גם אם אני לא מבין, וגם אם קשה לי, אני עושה כמצווה בגזירתו של מלך.

ד. קושרים את התפילין של יד כנגד הלב - משכן הרגש. ואת התפילין של ראש כנגד המוח שהוא משכן השכל. להראות שקושרים ורותמים את הרגשות והמחשבות להקב"ה גם כשהלב אומר לא לעשות (כמו ברית מילה שזה לכאורה אכזרי וכואב) או השכל לא מבין (כמו פרה אדומה), ובכל זאת אננו עושים, כי אין להסתכל על "קטנות" המצווה, אלא על גדלותו וגדולתו של מי שציווה עליה.

מכל זה רואים שהתפילין מלמדות אותנו להיות קשור לקב"ה עם או בלי הבנה. להכיר לו טובה, לא להיות כפוי טובה. ולדעת מה התכלית - "למען תהיה תורת ה' בפיך".

● אל רבי יחזקאל אברמסקי הגיע אדם אחד וסיפר כי הוא "בעל תשובה" והוא מקיים את המצוות שהוא מבין, אולם תפילין עדיין אין הוא מניח, כיון שאין הוא מבין את פשר המצוה, ומבקש הוא מהגאון שיבאר לו עניין תפילין.

השיבו רבי יחזקאל: תחילה תניח תפילין למשך חודשיים ימים ולאחר מכן שוב אלי ואסביר לך טעמן.

חלף זמן רב והלה לא שב אל הגאון. יום אחד כשפגשו שאלו מדוע לא שב אליו לשמוע טעם מצות תפילין.

השיב הלה: לאחר שהתחלתי להניח תפילין, חשתי בנפשי גודל ומעלת המצוה ושוב אין לי צורך בהסבר נוסף...

● כאשר נער מגיע לגיל המצוות, הדבר הראשון שצריך הוא, קבלת עול מלכות שמים והיא נעשית ע"י הנחת התפילין. מיום הבר מצוה בא היצר הטוב אל תוך לבו של האדם ואז מתחילה מלחמה גדולה. יצר הטוב מגלה לאדם את האמת שתורה מצוות ומעשים טובים, הן הם המפתח להצלחה בעולם הזה ולזכות לחיי העולם הבא. ומאידך יצר הרע תפקידו לבלבל את האדם בעזרת כל מיני תענוגי עולם הזה ולהסיח דעתו מתורה ומצוות.

החת"ס זצ"ל כתב שהטעם לסדר הנחת התפילין, שבתחילה מניחין של יד ולאחר מכן של ראש, עפ"י משל לבני מדינה שרצו להמליך עליהם מלך אמר להם בתחילה אֶסְרוּ באזיקים את אותו המערער על המלכות ואח"כ תמליכוני עליכם.

וכך גם לגבי הנחת התפילין, הרשעים ברשות לבם, והם הולכים בשרירות לבם להרע, והצדיקים לבם ברשות שכלם וברשות נשמתם, על כן טרם שיניח תפילין, עטרה על המח להקדישו, צריך תחילה להניח תפילין של יד לאסור באזיקים את המערער על המלוכה, היינו הלב ששם שוכן לו יצר הרע. וצריך להניח תפילין

נגד לבו שיהיה קשור ואסור בזיקי קדושה ורק אח"כ מניח תפילין של ראש על ראשו שם משכן השכל והמחשבה.

● בספר "שערי תשובה" לרבינו יונה (שער ג, כב) מובא: "מצות תפילין ומצות מזוזה - מצוות עשה הן, ובכלל קבלת מלכות שמים, כי על כן נכתבו בפרשת שמע ישראל".

בהגיע הנער למצוות ומניח תפילין, נשלם בו גם מה שכתב הרמב"ם (הל' מזוזה ו, א): "אמרו חכמינו הראשונים: כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו, וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הן המלאכים שמצילים אותו מלחטוא, שנאמר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם".

לפי האמור, שבהכנס הנער לעול מצוות צריך הוא לקבל על עצמו "עול מלכות שמים", ניתן לבאר מדוע נער זה נקרא בשם "בר מצוה" - בלשון יחיד, והלא הוא מקבל על עצמו את עולן של כל המצוות, ואם כן יותר היה מתאים לכנותו "בר מצוות" - בלשון רבים?

אלא, המצוה שאותה הנער צריך לקבל על עצמו היא קבלת עול מלכות שמים, ועל כן הוא מכונה בשם "בר מצוה" - בלשון יחיד. קבלת עול מלכות שמים כבר תגרור אחריה באופן אוטומטי את קבלת עולן של כל המצוות, כפי ששנינו בגמרא (ברכות יג.): "למה קדמה פרשת 'שמע' לפרשת 'והיה אם שמוע' כדי שיקבל על עצמו עול מלכות שמים ואחר כך עול מצוות".

● אמר פעם מרן החפץ חיים: רואים אנו לדאבונינו, כי ישנם אנשים הרחוקים ממצוות כמו תפילין וציצית ועוד, ואפשר לחשוב כי חכמים הם בעיניהם, והמצוה אינה נחשבת להם לכלום. אבל האמת היא שלא ראשם הוא שגדל והתרחב עד שהתפילין "התקטנו" עליו, אלא נהפוך הוא, "ראשם התקטן" והצטמק עד שהתפילין החליקו ונפלו ממנו.

דומה הדבר למי שתפרו לו בגד כפי מדתו. לימים בא אל החיים בטענה שהבגד רחב יותר מדי. התבונן בו החיים בתמהון ואמר:

"סלח לי ידידי, הבגד היה תפור בדיוק כפי מידתך, אבל אתה חלית במחלת השידפון והירקון ובשרך כחש".

התפילין הן כפי מידת ראש האדם, אבל אם הראש התקטן והצטמק מפני חולי הרזון, הן נופלות מעל ראשו.

זהו שאמר הכתוב: "כי לא דבר ריק הוא מכס" - ואם "ריק הוא" - אין זה אלא "מכס".

● לשמחה עילאית זכו צדיקים מסולאים בשעת הנחת תפילין, וכך מובא בגמרא (ברכות ל): אביי ישב לפני רבה, וראה אותו שמח מאוד, אמר: "וגילו ברעדה" כתיב, אמר לו רבה: "אני מניח תפילין", ופרש"י: "והם עדות שממשלת קוני ומשרתו עלי...".

חיים ארוכים ושפע קודש - "גדול שכר מצות תפילין", כך כותב השו"ע (או"ח ל"ז) והמשנה ברורה מעתיק בשם הטור: כל המניח מאריך ימים בעולם הזה... ומובטח שהוא בן עולם הבא, ואין אש של גיהנם שולט בו, וכל עוונותיו מחולים לו" (טור בשם ה"שמושא רב"א). ובטעם שזוכה לאריכות ימים - לפי שעיקר חיות האדם היא בלב ובמוח, ולכן מי שמניח תפילין במקום חיותו, ומקדש מוחו ולבו, הרי הוא מאריך ימים" (יפה ללב).

וכך כתב ה"אור החיים" (פי' שופטים): "כל אדם המעוטר בתפילין, בורחים ממנו כל מלאכי החבלה, ואין להם כח להתקרב אליו, כיון ששמו של הקב"ה על ראשו...".

● על מעלותיה הרוחניות של מצות התפילין כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' תפילין) "קדושת תפילין גדולה היא, שכל זמן שהתפילין על ראשו של אדם ועל זרועו, הוא עניו וירא שמים, ואינו נמשך בשחוק ובשיחה בטילה, ואינו מהרהר מחשבות רעות, אלא מפנה ליבו בדברי האמת והצדק...".

מצות הנחת תפילין מקדשת ומטהרת את האדם, ואזי הוא דבוק בקב"ה ומשעבד לבו ומוחו רק לעשות רצון הבורא, ואז השכינה שורה עלינו. וכה הם דברי ה"ראשית חכמה" (שער הקדושה פ"ו): "בענין התפילין, סודם לטהרת המחשבות ולהמשיך קדושה כמו שנקראו (תשמישי) "קדושה" בלשון חכמינו, וב"מדרש הנעלם" (זוהר

חיי שרה קכט) אמרו: על סוד התפילין נאמר: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

המהרש"א (ברכות ו') כתב במעלת התפילין המביאים דביקות בה' והשראת השכינה בנו: "ענין תפילין הוא שיש לנו להיות דבקים בה'. והנחתן עלינו משרה שכינה עלינו, שיהיה לישראל דביקות וקדושה בה'. ולעומת זה יש להקב"ה דביקות בישראל, שהקב"ה מניח תפילין, להתדבק ולהתפאר בנחלת ישראל".

גדולי הצדיקים הניחו תפילין ביראה מהקדושה שבהם, וכה סופר על רבי שלמה מלענטשנא זצ"ל שאמר בעת הנחת תפילין, מרגיש אני יציאת הנפש מפחד ומבושה, שעל הראש הזה אני תפילין (עשר עטרות).

● הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל, חמיו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, סיפר מעשה מופלא על מצות תפילין עם מוסר השכל בצדו.

רבי אריה שימש כרב האסירים בתקופת המנדט, וכשהוציאו להורג את הקדושים ברזני ופינשטיין הי"ד, ביקשו הנידונים להכניס אותו לחדרם. כשניראתה דמותו של ר' אריה בתא האסירים, ביקשו ממנו שיניח להם תפילין בפעם האחרונה בחייהם.

ההתרגשות בחדר היתה נוראה, וכשהוזמן פעם ר' אריה לוי למסיבת בר מצוה קולקטיבית בבית ספר שאינו דתי, תיאר את הצמרמורת שאחזה באסירים בעת קיום המצווה, כיוון שידעו שזו היא המצוה האחרונה שהם מקיימים עלי אדמות.

ואז שאל ר' אריה את התלמידים: וכי בגלל שהקב"ה נותן לנו עוד הרבה שנות חיים, אין אנו צריכים לקיים את מצות התפילין בהתרגשות ובשמחה?

ובאמת, הלא זו היא תמיהה רבתי גם על כל אלה המגיעים לבית הכנסת ממש ברגע האחרון ומניחים תפילין במהירות רבה, ואינם שמים על ליבם את הכוונות המונחות במצוה זו.

● מסופר על יהודי בשם רבי בנימין בינוש פרנקל הי"ד, שהתמסר מאד לקיום מצות תפילין, וגם בשנות השואה הקשות ביותר לא עבר עליו יום ללא הנחת תפילין.

פעם, באמצע תפילתו, תפס אותו חייל נאצי כשהוא עטור בתפילין, וברוב זעמו הוריד הרשע את התפילין מראשו של רבי בנימין בינוש, והיכה עם התפילין על קדקדו פעמים רבות עד שנפל ארצה מתעלף. הגרמני ימ"ש היה בטוח שקורבנו נפח את נשמתו ועזבו לנפשו לא לפני שהוציא את סכינו וחתך את התפילין.

לא יהודי כרבי בינוש ייכנע לשלטון הרשע. כשהתעורר מעלפונו גנז את התפילין הקרועות, ומששמע שבמחנה הסמוך, מעבר לגדר, יש יהודי נוסף המצוייד בתפילין, חצה מדי יום את הגדר - תוך חירוף נפש אמיתי - והניח את התפילין ההן.

● נוהג היה הגאון רבי יצחק יעקב ווייס זצ"ל, בעל ה"מנחת יצחק", להתרפא במעיינות הישועה שבעיר קרעניץ. שם גם קשר קשרי ידידות עם עוד גדולי ישראל שאף הם באו לפוש ולהתרפא, וביניהם מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל.

מאותם ימים, רגיל היה בעל ה"מנחת יצחק" לספר שהרב מבריסק נוהג היה להתבונן בראי קטן כדי לראות האם התפילין של ראש מונחות במקומן.

"הדבר חרה לאחד החסידים מבאי בית הכנסת, שלדעתו לא היה זה מדרך החסידות להסתכל במראה, כידוע מתשובת בעל ה"דברי חיים" (שו"ת "דברי חיים" חלק ב, או"ח סימן ו), שכתב: שלהסתכל במראה שהתפילין יהיו באמצע - אין זה אלא דברי בורות". הלך אותו חסיד ו'החרים' את הראי של הרב מבריסק...

אמר לו הרב מבריסק: "הן חסיד אתה, ומחמת חסידותך עשית זאת, הבה אספר לך סיפור חסידים. וממקום שבאת לטעון כנגדי, מהגאון בעל ה"דברי חיים" מצאנו בעצמו, מדידה אדידיה! "פעם ישן מרן ה'דברי חיים' בסוכתו, וגשמי זעף התחילו לרדת עד שהכרים והכסתות התמלאו במים. וכידוע, 'המצטער פטור מן הסוכה', ו'כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט'. אבל ה'דברי

חיים' לא הלך לביתו. הוא נשאר בסוכה מתחת למטרות העז, וצעק: 'אהיה קרוי הדיוט - ומצות סוכה אקיים!'

סיים הגאון מבריסק: אף אני אומר לך, אמנם ה'דברי חיים' כתב שלהסתכל במראה הוא מנהג בורות - אבל מוכן אני שאהיה קרוי בשם 'בור' ומצות תפילין אקיים בהידורה...'' (עפ"י "תל תלפיות").

● אל ביתו של רבי אברהם מרדכי מגור נכנס עני וביקש נדבה מהרבי.

הורה הרבי לעני להמתין ויצא אל החדר השני שם היו מונחות תפילין קדושות ויקרות ערך, אותן כתב הצדיק רבי משה מפשעוורסק. רבים השתוקקו לתפילין הללו, ונאותו לשלם בעבורן סכומי עתק, אך רבי אברהם מרדכי לא הסכים למוכרן תמורת כל הון שבעולם.

ועתה, הוציא הרבי את התפילין הקדושות ממקומן, שב עמן אל החדר בו ישב עדיין העני, הגישן לו ואמר: "קח את התפילין הללו, ר' יהודי, אני נותן לך אותן במתנה, כדאי לך לקחת אותן אל אחי הצדיק, רבי משה בצלאל, הוא בוודאי ישלם לך בעבורן סכום גדול מאוד, כי זה ימים רבים משתוקק הוא לתפילין הקדושות האלו, ובכסף שתקבל ממנו, תוכל לקיים את משפחתך ואף לפתוח לך עסק ראוי לשמו".

בלי להסס נטל העני את התפילין מידי הרבי. "תודה רבי, תודה", אמר, ומיהר אל ביתו של רבי משה בצלאל, הן שם צפוי לו סכום ענק!

עבר זמן ושני האחים הצדיקים נפגשו. שאל רבי משה בצלאל את אחיו, רבי אברהם מרדכי: "מדוע נתת לו לאותו עני את התפילין הקדושות והיקרות, הרי יכולת לתת לו כסף או חפץ יקר ערך אחר?"

השיב לו רבי אברהם מרדכי: "הן נאמר בתורה 'כל חלב לה', ולפי מה שדורשים חכמינו על הפסוק הזה - כל דבר מובחר וטוב שיש לו לאדם, עליו לתת אותו לה', כלומר: להקדישו לצורך מצוה,

ומכיון שהחפץ החשוב והיקר ביותר שהיה לי בביתי היו אותן תפילין קדושות - נתתי אותן לעני, לקיים בכך את מצות ה'...".

● בשמחת בר מצוה אחת אמר הגר"י גלינסקי את הדברים הבאים: בין הדברים שאומרים השוטרים לעם לפני היציאה למלחמה, אנו מוצאים: "מי האיש הירא ורך הלבב, ילך וישוב לביתו". במסכת סוטה (מד.) אומר ר"י הגלילי, שהכוונה למי שמתירא מן העבירות שבידו. כדוגמא לעבירה אשר עליה חוזרים מעורכי המלחמה הביאו שם את הסח בין תפילין של יד לתפילין של ראש, ויש בעבירה זו רמז לעניין חשוב בהשקפת התורה, כפי שיבואר.

חז"ל אומרים: "אם יאמר לך אדם 'יש חכמה בגויים' - תאמין, 'יש תורה בגויים' - אל תאמין" (איכה רבה ב, ג). ההבדל בין תורה לבין חכמה הוא, שחכמה אינה מחייבת התנהגות לאורה, לעומת זאת תורה מורה ומדריכה אותנו כיצד להתנהג בחיי היום-יום.

אצל הגויים אפשר למצוא בני אדם חכמים ומשכילים היודעים פרק בדרך ארץ ובמידות, אך אין הם רואים את עצמם מחוייבים להתנהג בהתאם לכך. זו החכמה שישנה בגויים. בחיי התורה אין מציאות כזו - ידיעת התורה מחייבת את קיום הדברים שהיא מצווה.

על אריסטו, שהיה מגדולי חכמי יוון, מסופר, שהיה נתפס מדי פעם כשהוא עושה מעשים שפלים אשר לא תאמו את חכמתו ומעמדו. כאשר נשאל לפרש הדבר, השיב: 'עזבוני לנפשי, עכשיו אינני אריסטו!' דבר דומה לזה אירע בהרצאתו של מומחה גדול למחלות הסרטן על הקשר בין העישון לבין המחלה הנוראה. במשך שעה ארוכה הוכיח באופן משכנע ביותר שקיים קשר הדוק בין המחלה לבין העישון, ותוך כדי הדברים עישן המרצה כמות גדולה של סיגריות. על כגון דא נאמר: אם יאמר לך אדם 'יש חכמה בגויים' - תאמין'.

אצל חכמי ישראל לא קיימת כלל התנהגות הסותרת את השקפתם ואת דבריהם, כי תורה אינה חכמה גרידא. כשם שאין להעלות על הדעת שתלמיד חכם יאמר במצב כל שהוא "עכשיו

אינני רבי", כך גם על כל אחד מאתנו לדעת שחיובי התורה חלים עלינו בכל עת ובעל מצב.

תפילין של ראש הם כנגד המחשבה שבמוח, ותפילין של יד כנגד המעשה. האיסור לדבר בין הנחת תפילין של יד לבין הנחת תפילין של ראש, מרמז על החובה לדאוג לכך שלא יהא כל נתק בין החכמה והידיעה לבין המעשה.

מי שסח בין תפילין של יד לבין תפילין של ראש, מראה כאילו הידיעה אינה קשורה למעשים. אדם כזה אינו ראוי להימנות עם היוצאים למלחמה.

● בשמחת "בר מצוה", נתבקש רבי יהודה צדקה זצ"ל לתת אמרי שפר לכבוד המאורע, ולתמוך יתדותיו בהלכה האומרת, שאסור להפסיק בין תפילין של יד לתפילין של ראש. וכה היו דבריו: התפילין "של יד" רומזים לבעלי בתים, אנשי אומנות ומלאכה, שעיקר עיסוקם הוא במעשי ידיהם. התפילין "של ראש" רומזים לתלמידי חכמים עמלי תורה, שעיקר יגיעתם בשכל שבמות. וההלכה האומרת שאסור להפסיק ביניהם, רמז גדול וחשוב יש בה, שחייבים לשמור על הקירוב ביניהם בלי שום חציצה.

החכמים ישפיעו מתורתם על בעלי הבתים, ואלה יתמכו בהם מן הכסף שהרוויחו מיגיע כפיהם, כזבולון ביששכר...

● תפילין של ראש מחולקות לארבעה בתים. דבר זה בא לרמוז על כך שעם ישראל חלוק לשבטים, עדות וחוגים, ו"כשם שאין פרצופיהם שווים, כך אין דעותיהם שווים". ארבעת הבתים הם כנגד ארבעה בתים הקיימים בעם ישראל, והם: בית אהרן, בית ישראל, בית הלוי, בית יעקב.

אמנם כל זאת רק כלפי חוץ, כתפילין של ראש, שהם גלויים לכל, אולם בתוך תוכם אין הם אלא בית אחד, כשם שתפילין של יד שהם נסתרים (בתוך שרוול החולצה), אינם אלא בית אחד.

להורות, שמטרת כל העדות והחוגים היא אחת: "לעובדו בלבב שלם".

● סח האדמו"ר מוויזניץ-מונסי: יסוד גדול בעבודת ה' רמזה לנו התורה בציוויה להקדים תפילין של יד לתפילין של ראש.

הנה על תפילין של ראש נאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך". ואילו תפילין של יד מקום הנחתן "כנגד הלב", כאומרנו בתפילה קודם הנחתן: "לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו".

על כן ציוותה אותנו התורה להניח תחילה תפילין של יד ולהקדימן לשל ראש, לאלפנו בינה, שעל האדם לזכך עצמו תחילה, ולשעבד לבו לעבודת השי"ת, קודם בואו לתקן אחרים בראותם "כי שם ה' נקרא עליך". ואי אפשר להפוך את היוצרות, להתחיל תחילה בזיכוי הרבים ועסקנות למען הכלל, קודם ששיעבד האדם את לבו.

הנסיון מוכיח, שאין רואים הצלחה והשפעה כאשר מזכי הרבים הללו לא זיכו וזיככו תחילה את עצמם.

● ההבטחה של "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ויראו ממך", נתקיימה בגר"א כפשוטה וכמשמעה. בשעתו, נכלא הגר"א יחד עם ראשי הקהל בוילנא, על מאמציו להציל צעיר מציפורני השמד ואף חוייב שבועה. משהוכנס לבית המשפט הנכרי, כשהוא עטוף בטלית ומעוטר בתפילין כדרכו תמיד, הרי למראה פניו המאירים, נהפכו האויבים לאוהבים. השופטים קיבלו אותו בסבר פנים יפות, ותוך שעות אחדות שוחרר מכלאו.

● חבורת שודדים התפרצה אל ביתו של הגאון רבי אליהו מוילנא. שמעו השודדים כי בבית זה מתגורר ה"רבי" הגדול של היהודים, ובוודאי מצויים במעונו אוצרות של כסף וזהב, אבנים טובות ומרגליות.

אכן, אוצרות היו בביתו של הגאון מוילנא, אך הללו היו אוצרות רוחניים - אוצרות תורתנו הקדושה. אבל אוצרות גשמיים כמו כסף וזהב לא היו בבית זה, שכן הגאון מוילנא חי חיי דחקות ועוני.

השודדים שחדרו לבית, נכנסו בתחילה אל חדר המבוא. בחדר זה ישבו תלמידי הגאון שהיו תלמידי חכמים מופלגים ולמדו תורה. השודדים התנפלו עליהם והפליאו בהם את מכותיהם ודרשו את הכסף והזהב שבבית.

בחדרו הפנימי ישב הגאון רבי אליהו עטוף בטלית ועטור בתפילין והתבודד בלימוד התורה, לשמע הרעש והמהומה קם ממקומו ויצא אל חדר המבוא. והנה ברגע בו ראו השודדים את דמותו של רבי אליהו, הרימו רגליהם ונמלטו מהבית כל עוד נפשם בם.

התפלאו התלמידים ושאלו את רבם: "מדוע נמלטו השודדים כשנכנס רבנו לחדר?"

הצביע הגאון על התפילין שעל ראשו ואמר: "על הפסוק בפרשת כי תבוא: 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך' - דרשו רבותינו: אלו תפילין שבראש".

התפלאו התלמידים עוד יותר: "הן גם אנחנו עטורים בתפילין, מדוע לא פחדו השודדים מאתנו?"

הסביר הגאון מוילנא: "לא נאמר: 'אלו תפילין שעל הראש', אלא נאמר: 'אלו תפילין שבראש'! לא די בכך שאדם נושא את התפילין על ראשו, עליו גם לחוש את משמעותם ותוכנם בתוך ראשו, אז ורק אז, נקרא עליו שם ה'!"

• מסופר על "בעל התניא" שבשעת מאסרו הידוע לא הותר לבוא עמו לבית האסורים אלא רק אחד מנאמני ביתו. בבוקר לאחר שנתפס, רצה ה"בעל התניא" להניח טלית ותפילין ולהתפלל, וביקש מאותו מלווה שיגיש לו את הטלית והתפילין. חרדה טמונה היתה בלבו של אותו חסיד, איך יגיב שר בית הסוהר הקפדן על הנחת תפילין בכותלי בית הסוהר? התעטף בעל התניא בטלית ועיטר עצמו בתפילין, ועמד לשפוך צקון לחשו ולעבוד את בוראו בעבודת הלב - זו תפילה, ולפתע נשמעו צעדי הממונה על בית הסוהר שהתקרבו אליהם.

בראותו את בעל התניא עומד מעוטר בתפילין, נרתע לאחוריו באימה וביראה ושב לאחוריו לקיטונו. ראה זאת החסיד והבין

בלבו שמראה התפילין שעל הצדיק, שנאמר בהם: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", הרתיע את הערל הגוי והטיל עליו אימה, אף הוא עשה מעשה, הניח תפילין ועמד להתפלל בחדר החיצון, ובראות זאת שר בית הסוהר, הרים עליו קול צעקה ונזיפה: "וכי בית הכנסת אתה עומד לפתוח כאן?! חלוץ מיד את הקוביות הללו!", הוכרח החסיד לחלוץ את תפיליו. לאחר מכן ניגש אל בעל תניא ושאלו: מדוע לא התקיימו בתפילין שעל ראשי "ויראו ממך", כמו שנתקיים ברבי?!", אמר לו: נאמר "וראו כל עמי הארץ את שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - אלו תפילין שבראש. ולא נאמר אלו תפילין ש"על" הראש... שצריך שיהיו במוחו כל הכתוב בתפילין, אז יקוים הכתוב "ויראו ממך"

● יש אדם שמתפלל כל יום, כלומר: מגיע לבית כנסת, "שם" את התפילין ואומר את כל מה שכתוב בסידור מעמוד 3 ועד עמוד 155.

אבל יש אחד שעושה את העבודה כראוי. איזו היא עבודה שבלב? הני אומר זו תפילה! הוא עובד ומתפלל, וכשהוא מניח תפילין הוא באמת מתכוון, כמו שאומרים ב"לשם ייחוד": שהתפילין שבראשי עם שאר חושי וכוחותי כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך שמו, והתפילין על היד כנגד הלב לשעבד בזה תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך שמו.

כשה כך, אז באמת התפילין הן בראש, להבדיל מתפילין שעל הראש.

● הגר"מ רובמן זצ"ל נוכח פעם בסעודת בר-מצוה. כאשר החל חתן הבר-מצוה לדרוש, הפסיקו אותו חבריו בשירה כמקובל. כיון שהחלו לשיר, התיישב חתן הבר-מצוה על מקומו. כאשר סיימו הנערים לשיר פקד הרב רובמן על הנער לקום ולהמשיך את הדרשה. שוב הפסיקוהו חבריו בשירתם, וכאשר נדס קול המשוררים אמר הרב לנער להמשיך את דרשתו. כך נמשכו הדברים, עד שסיים החתן את כל הדרשה.

משנסתיימה הדרשה, קם הרב רובמן ונשא דברים. בדבריו פנה אל הבר-מצוה ואמר לו: הבה אפרש לך את כוונתי בדרישת העיקשת שתסיים את הדרשה עד תומה.

לא התכוונתי חלילה לענות אותך, אלא רציתי ללמדך יסוד חשוב לחיים.

הנה היום הגעת למצוות. לקראת יום זה הכינו עבורך דרשה נאה ואתה שיננת אותה בעל פה, כדי שתוכל לאומרה בפני הציבור. לכאורה הכל טוב ויפה. אלא שהנך עלול לטעות בעקבות דרשתך, טעות גדולה ומרה. דהיינו, יתכן שתחשוב שלימוד התורה וכן שאר המצוות, הם דברים המתבצעים ללא קושי. לכן באים חבריך ומפריעים לך, כדי ללמדך שכאשר באים לקיים מצוות נתקלים לעתים קרובות בקשיים. אך כאשר יש קשיים אין פורשים מקיום המצוה, אלא לוחמים ומתגברים על הקושי. לפיכך אמרתי לך: קום, המשך! וזהו לימוד גדול לכל ימי החיים. ישנם קשיים, והם באים לאדם כנסיונות, ועל האדם להתמודד עמהם ולהתגבר עליהם.

● לקהל המשתתפים בשמחת בר המצוה של אחד מילדי העיר בני ברק, נכונה הפתעה. בפתחו של אולם השמחות נראתה לפתע דמות מוכרת, "הסטייפלר"! עברה הלחישה מפה לאוזן, והכל קמו ממקומותיהם, מבקשים לחזות בהדרת פניו של הצדיק, אשר זה זמן רב לא יצא מפתח ביתו מפאת חולשתו.

נרגשים במיוחד היו בני משפחתו של חתן השמחה, נרגשים ונבוכים כאחת - הן אין הם קרובי משפחה של הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי. אי"כ על מה ולמה זכו לכך שהצדיק, ששנים רבות אינו משתתף אף בשמחות משפחתיות יגיע דוקא לשמחתם?

עד מהרה התבררו הדברים. שכן, עם היכנסו לאולם השמחות, ביקש הסטייפלר לשוחח ביחידות עם חתן הבר-מצוה. נפעם ונרגש, שמע הנער מה בפיו של גדול הדור. בתום השיחה, עזב האורח הנכבד את המקום.

"מה אמר לך?!", הקיפו הנוכחים את הנער, "מה אמר לך הסטייפלר?"

מרוב התרגשות הצליח הנער רק לומר: "הוא בא לבקש ממני מחילה..."

התברר, כי אביו של חתן השמחה נוהג להתפלל בבית המדרש "לדרמן" - בו התפלל הסטייפלר זצ"ל.

בעת שהיה ילד כבן שבע שנים, נדמה היה להגריי קנייבסקי זצ"ל, כי הילד לומד בזמן התפילה. הוא גער בו על כך, ואחר כך התברר לו כי סידורו של הילד דומה לגמרא, והילד אמנם התפלל ולא למד.

כיון שכך, חפץ הצדיק לבקש את מחילתו של הילד, אך לפי שהקטנים (טרם בר מצוה) אינם בני מחילה - לא יכול היה לבקש את מחילתו. לפיכך, בירר הסטייפלר זצ"ל, את שמו של הילד ואת גילו.

שש שנים שמר את הדבר בלבו, ובהתקרב מועד בר המצוה של הנער, ביקש לדעת היכן תערך שמחת המצוה. מיד עם צאת הכוכבים, ביום בו מלאו לנער י"ג שנים והוא יצא מגדר "קטן", מיהר הצדיק לבקש את מחילתו...

● זוג תפילין היה לו לאור החיים הקדוש, רבינו חיים בן עטר, שבהן היה מעוטר במשך כל היום. כל מי שנכנס אליו וראהו בתפיליו, היה נתקף אימה והתרגשות רבה. כזה היה כח התפילין של רבינו חיים בן עטר. קודם פטירתו נכנסה אצלו נוות ביתו ומיררה לפניו בבכי מר: מנין תמצא לי פרנסתי? ומנין יבוא עזרי? הן בלכתך ממני אשאר בעירום ובחוסר כל...

בעלה הצדיק מיהר להרגיעה באומרו לה בלשון הנביא: "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה", רואה את תפילין אלה שעל זרועי ועל ראשי, תפילין אלו יפרנסו אותך. אחרי מותי יבוא אליך איש אחד שמוצאו מקושטא שבתורכיה ויתן לך תמורת התפילין שלוש מאות אדומים של זהב. ברם, תנאי אחד תתני עמו, שישמור היטב על קדושתן של התפילין ולא ישיח בהן שיחת חולין.

ואכן, כפי שדיבר אור החיים הקדוש, בדיוק כך היה. זמן מועט אחר פטירתו בא לביתו יהודי אחד עשיר מקושטא והציע לרבנית שלוש מאות אדומים של זהב תמורת התפילין. הרבנית בראותה כי דברי בעלה המנוח מתגשמים, הסכימה למוכרם, והזהירה את

היהודי לבל ישיח בתפילין הקדושות שיחת חולין, וכל עוד הן על זרועו וראשו, יקפיד מאוד שלא להוציא מילה מיותרת מפיו.

שמע האיש את דברי הרבנית וקיבל על עצמו לקיים אותם. נטל את התפילין ושב לביתו. מיד עם שובו לביתו התעטר בתפילין וחש בו ברגע התעוררות נפלאה. כיסופין וגעגועים של קדושה לקראת האור הנעלם, והטוב והיפה שבחיי עולם נתעוררו בו, והוא התפלל באותו יום בהתעוררות ודבקות עצומה. אין מילים לתאר עד כמה השפיעו התפילין הללו על האיש ועל הליכותיו.

איש זה עשיר היה ואת ענייני מסחרו מסר לסוכנים שניהלו את מסחרו, והוא קיבל מאת פקידיו וסוכניו מידי ערב וערב דין וחשבון על מהלך ותנועת עסקיו.

פעם הופיע פקיד מפקידיו באמצע היום ונכנס לחדרו, לשאול מאדונו עצה בענייני מסחר. לרגע שקע האיש בעניין כדי להשיב לפקידו דבר, ונתעלם ממנו שהוא משוחח בענייני חולין בעוד שהתפילין הקדושות של אור החיים הקדוש עטורות לראשו. כאשר החל האיש בתפילה, הרגיש שכל השפעת הקדושה סרה ממנו ואין עוד עמו טעמה של תפילה כפי שהורגל בה מאז שהחל להניח את התפילין.

מיד הסיר את התפילין ומיהר להזמין סופר סת"ם, על מנת שיבדוק אותן. כאשר בא הסופר ופתח את הבתים, מצא שהקלף של הפרשיות ריק וכל הפרשיות נמחקו... אז הבין האיש כי כל זאת בא לו על שלא נשמע לדברי האור החיים ולא מנע עצמו משיחת חולין.

מעשה זה סיפר האדמו"ר רבי יצחק מסקווירה, והוסיף ואמר: צאו וראו, כמה יש לדייק ולהזהר במצות תפילין שלא להשיח בהם שיחה בטלה ושומר נפשו תבוא עליו ברכת טוב.

● האדמו"ר מבעלזא זצ"ל היה מעורר את הנערים שהגיעו למצוות והחלו להניח תפילין, שיקבלו על עצמם שלא לשוחח בדברי חולין כל עוד התפילין עטורים לראשם.

אחד הבחורים שהצליח לשמור על קבלה זו, והגיע בסייעתא דשמיא ליום נישואיו, נשאל ע"י הרבי האם יהיה מוכן לקבל על עצמו שלא לשוחח בדברי חולין גם בהיותו מעוטף בטלית לאחר החתונה. החתן הסכים, והקפיד מאוד שלא לשוחח שיחת חולין עם הטלית והתפילין.

האדמו"ר סיבר את אוזנו של החתן שהוא בדבר צחות, ואמר לו: כאשר תגיע לבית דין של מעלה, ויתחילו לדון בעניינך, ואימת הדין תהיה נוראה, תוכל להשיב כדלהלן: כדרך כל נפטרי ישראל (כמובא בשו"ע יו"ד סימן שני"א) גם אנכי עטוף בקברי בטלית שבה התפללתי כל ימי חיי, וכיוון שבחיי-חיותי הקפדתי שלא לשוחח בדברי חולין בעת שאני עטוף בה, רק בדברי תורה, הרי גם עכשיו אני מבקש מבית דין של מעלה לא לשוחח עמי אלא בדברי תורה, ואבקש רשות שלא לדבר על יתר המעשים שעשיתי בעולם התחתון...

● כשרבי זאב מזבארז', בנו של רבי מיכל מזלאטשוב, היה ילד קטן - לא ניכר כל הבדל בינו לבין יתר חבריו בני גילו.

גדל הילד, ומועד בר-המצוה שלו התקרב, ואז נקרא סופר סת"ם אל בית אביו, ורבי מיכל הורה לו להכין תפילין עבור בנו. "רק זאת אבקש ממך", סיים הרבי: "בטרם תכניס את פרשיות התפילין לתוך הבתים - הביאם אלי".

ביראת קודש שקד הסופר על מלאכתו, ומשנשלמה - הביא את הפרשיות והבתים לפני הרבי. אחז רבי מיכל בבתים והחל לבכות בהתרגשות עצומה, דמעות שטפו את לחייו וגלשו אל תוך בתי התפילין, עד אשר נתמלאו הבתים, והדמעות עברו על גדותיהם.

כשהתאושש הרבי מבכיו, הריק את הבתים מן הדמעות, ולאחר שיבשו הבתים הורה להניח בתוכם את הפרשיות.

הגיע יום בר-המצוה, והנער זאב, רק נגע בתפילין - ורוח קדושה החלה לפעמו. ומהיום ההוא והלאה עלה ונתעלה במעלות התורה והקדושה, ובחכמתו האיר את עיני ישראל.

● מספרים על הגאון הצדיק רבי אליהו לופיאן זצ"ל, שראה פעם אדם שהחזיק בידו טרנזיסטור קטן, וכאשר שמע קול בוקע מתוכו, שאל בתמיהה גדולה: האם באמת אפשר להפעילו גם בלי חיבור של חוט חשמל לשקע? כאשר נענה בחיוב, הוסיף לשאול: ומה יקרה אם יחסר במכשיר אפילו בורג קטן אחד, הרי בלי ספק שהמכשיר לא יוכל לפעול כלל, לא כן?! כאשר השיב לו הנשאל שנכונים דבריו בזה, אמר: ולמה אם כן קשה להאמין שכאן על הראש מונחת קופסה קטנה המושכת שפע של קדושה ממרום, בלי שום חיבור הנראה לעין, והכל באמצעות הדברים שהיא מכילה בתוכה - שהן הפרשיות שנכתבו בתכלית השלימות ובקדושה, ואם חסר אפילו קוצו של יו"ד נפגמה הפעולה ונפסק השפע, לא כן?!

● בפוסקים מובא, כי דרושה הגהה אחראית ביותר בפרשיות התפילין, כדי לוודא שלא נפלה טעות בכתיבת המילים. המציאות מורה שטעויות רבות פוקדות את פרשיות התפילין והאנשים המניחים אותן הינם: "קרקפתא דלא מנח תפילין".

מרון הגאון רבי ברוך בער מקמניץ זצ"ל סיפר למרון הגרא"מ שד זצ"ל מעשה שהיה: עשיר נפטר בדמי ימיו, ומלבד הירושה הכספית הגדולה, השאיר אחריו זוג תפילין יקרות שנכתבו בידי סופר שהיה ידוע כקדוש נשגב. כשבאו בניו לחלוק ירושתו, ביקש כל אחד לזכות בתפילין היקרות. משלא הגיעו לעמק השווה אמרו: הן יש לנו אח צעיר שטרם הגיע למצוות. במקום שנקנה לו תפילין, נשאיר תפילין אלו ברשותו.

הנער גדל והיה לאיש, נעשה לסוחר גדול, והקפיד להניח אך ורק את התפילין היקרות.

פעם, בעיצומו של חורף, הוצרך לשוב בכמה כפרים לגבות את חובותיו. סופת שלגים שהתחוללה מנעה שיבתו לביתו. הוכרח ללון בכפר, ולראשונה בחייו הניח תפילין אחרות, תפיליו של בעל האכסניה. חשב שישוב לביתו מבעוד יום ויניח את התפילין היקרות, אבל הסופה שיבשה את הדברים, והגיע לביתו באישון ליל. לא היה קץ לצערו, וכל חייו נקפו לבו.

בינתיים חלפו השנים, והגיעה עת פקודתו. כשעלתה נשמתו למרום, נחסמה דרכו לגן עדן. הכריזו עליו כ"קרקפתא דלא מנח תפילין", מאחר שאותן תפילין יקרות היו פסולות, ונמצא שלא הניח תפילין מימיו! עודו מרתת, ומלאך רחמים בא וזעק: "הרפו ממנו, הלא פעם אחת לן בכפר, והניח שם תפילין כשרות כהלכתן! והוברר, שדווקא אותה פעם בודדת, שלא החשיבה, היא שהצילתו מדינה של גיהנם!..."

● מסופר על האדמו"ר רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל, שיום אחד הופיע לפניו בחור המרותק לכסא גלגלים. הבחור ישב לפני האדמו"ר וסיפר שנפצע במלחמת יום הכפורים, ולאחר סידרת ניתוחים נשאר רתוק לכסא גלגלים, כאשר רגל אחת בכלל לא מתפקדת, ומצב הרגל אף החל להתדרדר, והיה חשש שיצטרכו לקטוע לו אותה.

אותו בחור שהיה מרוחק מתורה ומצוות, שוכנע כמעשה של יאוש, לנסוע לנתיבות אל הצדיק, אולי יש אמת בכל אותם סיפורים ששמע, על ה"ניסים" שיכול הצדיק לעשות, ואולי יזכה גם הוא לרפואה בדרך נס.

לאחר ששמע הרב את סיפורו של הבחור, פנה אליו ושאלו: תפילין אתה מניח בכל יום? לא, ענה הבחור. על השבת אתה שומר? לא, באה התשובה.

אם כן התפלא הרב: "תן תודה שרגל אחת שלך כן בריאה... הרי את הכח אנו מקבלים מאתו יתברך, ואם אין אנו עושים את רצונו, בידו לקחת מאתנו את אשר נתן לנו, ולשתק אותנו כליל, ואתה שאינך הולך בדרך התורה והמצוות, מה שכן יש לך - הוא מתנת חיים".

מששמע זאת הבחור פרץ בבכי מר, שגרם התרגשות אצל כל הנוכחים. לאחר שהשתררה דומיה בחדר, הישיר הרב את מבטו אל עיני הבחור ושאלו: אם אברכך ברפואה שלמה, ותוכל לקום על רגליך, האם תהיה מוכן לקבל עליך עול מצוות? כן, באה התשובה.

אם כן, אמר הרב, תן לי את ידך, ואני מברך אותך ברפואה שלמה לעבודתו יתברך. לאחר שנישק הבחור את ידי הרב, אמרו לו הנוכחים לנסות ולקום על רגליו. להפתעתו, הצליח מיד לעמוד, ואף לצעוד מספר צעדים ללא עזרה...

בעודו המום מהשינוי הכביר שחל במצבו, ניסה להלך במהירות יותר גדולה, ועד מהרה מצא את עצמו ליד דלת דירתו של הרב. בקפיצה יצא החוצה והחל לרוץ כשהוא פונה לעוברים ושבים בשאלה, היכן יש טלפון ציבורי? הטלפון הקרוב ביותר היה בישיבת הנגב, מרחק כמאתיים מטרים מבית הרב, לשם הגיע הבחור בריצה, ובהתרגשות לא רגילה, דיבר עם משפחתו, וסיפר להם בפרוטרוט את אשר קרהו בבית הרב.

בחורי הישיבה ששמעו בהשתאות את סיפורו, לא האמינו למשמע אזנם, אך לאחר שחזר על סיפורו, נתפסו לאווירת התעלות נפלאה, שילבו יד ביד ויצאו בריקוד של שמחה ביחד עם הבחור, להודות לה' יתברך על הישועה הגדולה. מאוחר יותר הגיעו רבים לבית הרב, והשתתפו שם בסעודת הוודיה מיוחדת לכבוד הנס הגדול.

הבחור המאושר שמר את הבטחתו ושינה באופן יסודי את אורחות חייו, אך לא רק הוא חזר בתשובה, אלא רבים שנוכחו ושמעו את הסיפור לא שכחוהו זמן רב, והתחזקו באמונה וביראת שמים.

☺ יהודי מסורתי רצה לקנות תפילין עבור בר-המצוה של בנו בכורו. הוא הגיע לסופר סת"ם מומחה, ושאל אם יש אפשרות לצבוע את הרצועות בכחול. הסביר לו הסופר שדבר זה בלתי אפשרי שהרי מ"הלכה למשה מסיני" הרצועות חייבות להיות **שחורות**. ניסה היהודי ושאל, אולי לכל הפחות את הבתים אפשר לצבוע בכחול? לא, השיב הסופר הלכה למשה מסיני בתפילין הכל צריך להיות **שחור**! אמר היהודי: טוב, כמה אתה רוצה עבור התפילין? אמר הסופר: אלף דולר. שאל היהודי: האם אתה יכול לתת לי קבלה? לא, השיב הסופר, הלכה למשה מסיני בתפילין - הכל צריך להיות **שחור**!

סיפורים

רבי שבתאי יודלביץ זצ"ל היה בחוץ לארץ, והוצרך להתעכב שם בגלל שלגים שירדו ללא הרף. בינתיים הרבי ישב באחד מבתי הכנסת ללמוד במשך היום. אחד האנשים שם שאל את הרב אם הוא יכול ללמד את את הבן שלו להניח תפילין, כי בעוד כמה ימים יש לו בר מצוה. הרב כמובן הסכים, והחל ללמד את הילד. בתוך כדי הלימוד הרב הבין שהילד לא חונך בדרך התורה והמצוות, ואמר לילד: 'אם אתה תזכה ותניח תפילין יום יום במשך כל ימי חייד מובטח לך שאתה בן העולם הבא וכל עוונותיך נמחלים ואין אש הגיהנם תשלוט בך ותאריך ימים! (כך מובא במשנה ברורה סימן ל"ז ס"א). אך אם חלילה הפעם הראשונה שתתעטף בטלית ובתפילין זה יהיה בבר מצוה, והפעם הבאה תהיה כשיעטפו את הגופה שלך בטלית אחרי מאה ועשרים, אזי אין זה "בר מצוה", אלא "בר עבירה"!

אחר כמה ימים הגיע טקס הנחת התפילין בבית הכנסת ואחר כך ישבו לאכול, אמר לו הארב המאושר: אולי כבודו יגיד לנו כמה מילים לכבוד המעמד? הרב ניצל את ההזדמנות ואמר להם את דברי הגמרא על הפסוק 'אבן מקיר תזעק', שהאבנים בבית יעידו על האדם אם הניח תפילין או לא... 'הכף הזאת בסעודה תעיד אם האדם שמר מצוות או לא'.

לפתע קם אחד האורחים ואמר לרב: 'מה אתה מדבר שטויות, וכי לכף יש רגליים לבוא להעיד? וכי לכף יש פה לדבר?', השיב לו הרב: 'נחיייה ונראה!', בינתיים הסתיימה הסעודה והרב עזר לילד להוריד את התפילין והטלית, לקפל אותם ולשימן במקומו, ואחר כך לקח כף אחת מזהב, ותחבה בכיסו לעיני כולם.

למחרת הגיע אליו אביו של חתן בר-המצוה וביקש את כף הזהב היקרה. אבל הרב אמר לו: 'אני בכוונה לקחתי את הכף כי רציתי

לשאול אותה אם הבן שלך הניח היום תפילין או לא, ולצערי הכף אמרה לי שכבר ביום שאחר הבר מצוה הבן שלך לא הניח תפילין! 'מה פתאום!', אמר האב, 'איזה שטויות, בוודאי שהבן שלי הניח'. אמר הרב: 'אני אשאל שובאת הכף, אולי טעיתי'. הרב הלך וחזר כעבור דקה ואמר לאב: 'לצערי, הבן שלך לא הניח תפילין, ואם אתה רוצה אני יכול לשאול מחר את הכף לעיני כולם!'

מיד התפשטה השמועה בכל האזור וכולם הגיעו למחרת לבית הכנסת לתפילת שחרית, למחרת, התאספו כולם לראות את הפלא הגדול, כיצד הכף תבוא ותעיד... כשהגיע הרב ראה את בית הכנסת מלא מפה לפה וגם חתן בר המצוה הגיע. וכל העיניים של המתפללים עוקבות אחריו לראות מהיכן הכף תגיע אם מהתקרה או שמא דרך הדלת.

ואכן רק החל חתן בר המצוה להתעטף בטלית, נשמע רעש של מתכת הלא זו הכף הידועה... התפלא האב ושאל: 'כבוד הרב, מה עשית שהכף באה לכאן בעצמה?', אמר לו הרב בחיך: 'אני לא עשיתי כלום, ובכלל הכף לא היתה אצלי, אלא שכשעזרתי לבן שלך להוריד את הטלית והתפילין, הנחתי את הכף בין קיפולי הטלית... וכששאלת אותי למחרת היכן הכף, הבנתי שהבן שלך לא הניח תפילין, כי אם הוא היה מניח, אזי הכף שנעלמה היתה מתגלה!...

● הסיפור הבא החל לפני כשלושים שנה והסתיים לפני כשמונה שנים, ובעם לא יסתיים עד סוף כל הדורות. מדוע? זאת יספר לנו בעל המעשה בעצמו:

אני ואחי תאומים. גדלנו בבית די אמיד. אבי הוא איש מלומד ונשוא פנים ממוצא אנגלו-סכסי, והוא חונך את ילדיו חינוך מלא תוכן וערכים. למרות מצבנו הכלכלי המשופר חיינו בעניעות יחסית לאזור שבו התגוררנו, הידוע כאזור מבוסס.

כחודשיים לפני בר המצווה שלנו נסענו לארצות הברית, ארץ הולדתו של אבי. זה היה כמו טיול בר מצווה שארך שבועיים וחצי. היינו בכל המקומות שרק שמענו עליהם, בפארקים הידועים בעולם, בבית הלבן, במפלי הניאגרה ובכל המקומות שרצינו לבקר בהם.

יום אחד ביקש אבי להיפגש עם רב שלמד אתו בימי בחרותו. משרדו היה ממוקם באמפייר סטייט בילדינג, אחד המגדלים הגבוהים בעולם באותם ימים, ולמעשה גם היום. בעצם, איני בטוח שזה היה משרדו. שם נקבעה הפגישה, אולי במשרד של חבר משותף.

הצטרפנו לפגישה, אך מיד כשהגענו לפגישה ראינו את הרב מתכונן לצאת משם. כשראה את אבי, התנצל ואמר כי לא יוכל לשבת אתנו יותר מחמש דקות, מאחר שהוא חייב לטפל בעניין של פיקוח נפש.

עוד לפני שאבי שאל אותנו מה העניין, הוא התנדב לספר, אולי משום שהוא חש אי נעימות מכך שביטל פגישה לאחר שהאנשים הגיעו. הוא סיפר על זוג עולים מברית המועצות, חוזרים בתשובה, שבמשך עשר שנים לא היו להם ילדים. הם נאלצו לעבור טיפולים מסובכים, ובסופו של דבר לפני כשנה נולד להם בן ראשון.

לפני שבועיים, כך מספר הרב, התגלה אצל הילד גידול ממאיר. הרופאים בדקו ואמרו שאין לו סיכויים רבים להירפא. הם המליצו על תכנית טיפול רגילה, באמרו שגם היא לא תעזור. כשהלכו ההורים השבורים להתייעץ באופן פרטי, נאמר להם כי ניתן להציל את בנם באמצעות טיפול חדשני ויקר, שעלותו 20,000 דולר.

הם החלו לבדוק מה האפשרויות שלהם והגיעו לעשרת אלפים דולר לכל היותר. כעת חסרים להם עשרת אלפים דולר להציל את הילד שלהם. "אני מוכרח לצאת ולהתדפק על דלתות כמה אנשים, כי אם רוצים להציל אותו עריכים להתחיל בטיפול מחר או מחרתיים לכל היותר."

שמענו את הסיפור. הוא נגע ללבנו מאד, מפני שהרב תיאר את תלאות העלייה שלהם לארץ בזמן השלטון הקומוניסטי, את הדרך המופלאה שבה גילו את האמונה, את הקשיים שהיו להם בהבאת הילד הזה, וכעת את השבר הגדול לנוכח מחלתו הקשה.

הרב סיים את סיפורו, התנצל, יצא מהמשרד ואנחנו יצאנו אתנו. במעלית אני שואל את אבי: "אולי תתרום את הכסף לניתוח של התינוק הזה?", אבי אומר: "הוצאנו על הטיוול הזה הרבה כסף. בעוד חודשיים יהיה אירוע בר המצווה שלכם, ואז נצטרך להוציא עוד יותר כסף. אני חושב שאוכל לשלם כעת סכום כזה".

אמרתי לו: "ואם אותר על חגיגת בר המצווה שלי ואחגוג בבית?", אבי הביט בי ושאל: "אתה מבין מה משמעות הדבר?", ודאי שהבנתי. באזור שלנו היו משפחות מבוססות שנהגו לערוך שמחות מושקעות מאד. למעשה, הייתה מעין תחרות בין עורכי השמחות איזו שמחה תהיה יותר מושקעת.

אמרתי לו: "אני מותר על החגיגה, העיקר שהילד הזה יינצל". אבל אתה צריך לשאול רשות גם את אחיך", ציין אבי, "אינך יכול לוותר בשמו". כבר הגענו למטה, ניגשתי לאחי והסתודדתי אתו. הוא הסכים במהירות, ללא היסוס. גם ללבו נגע הסיפור. ניגשנו לאבא ואמרנו לו שאנו מותרים על חגיגת בר המצווה שלנו ורוצים שיתרום את הכסף לילד החולה.

הרב כבר התקרב למונית שתיקח אותנו משם, ואז אבי קרא לו והודיע כי אינו צריך לנסוע לשום מקום. הוא ירשום לו המחאה על סך 10,000 דולר, והניתוח יוכל להתבצע. הרב התרגש מאד. חזרנו למשרד בקומה השבעים ומשהו וישבנו שם שעה ארוכה, שבסיומה רשם אבי המחאה והעביר אותה לידי הרב.

חזרנו הביתה. לא התחרטנו לרגע על ההחלטה. סיפרנו לחברינו שנחגוג את בר המצווה בבית וכמובן בשבת בבית הכנסת עם קידוש רגיל. בתחילה הם הסתכלו עלינו קצת עקום, אך כשהסברנו שתרמנו את הכסף לילד חולה בארצות הברית, איש לא ביקר אותנו על כך. להפך, ראינו מבטי הערכה רבים.

בר המצווה הגיע, הכנו את המסיבה בחצר הבית שלנו, ערכנו שולחנות, הזמנו משפחה וחברים, קרובים ומכרים. את האוכל בישלנו בבית. הייתה זו סעודת בר מצווה שמחה מאד, גם אם לא מפוארת. גילינו שבתקציב פעוט ניתן לערוך שמחה מכובדת ושנאשים נהנים מאד מאוכל ביתי, בעיקר כשניתן לשלב נגינה באורגן ואפילו שירה של בני משפחתנו, שמצטיינת מאד במוזיקה.

באמצע בר המצווה מגיע אורח שכלל לא הוזמן. חברו של אבי, הרב מניו יורק. הוא הגיע עם מתנה דקה וארוכה, ולאחר קבלת הפנים שעשינו לו מבלי שאיש סביב מבין מי הוא, הוא ניגש אל שולחן הכבוד וביקש לדבר.

הוא הציג את עצמו ולאחר מכן סיפר לנוכחים מדוע בר המצווה הזו מתנהלת בבית ולא באולם כמקובל. הוא תיאר בעזרה מאד יפה ומחמיאה כיצד ראה אותנו מסתודדים ואיך הדבר הגיע מצדנו, ללא לחץ מצד ההורים. לאחר מכן אמר שיש ארגון באמריקה העוסק במעשים טובים, ובכל שנה בוחר בסיפור שהוא בבחינת "המעשה הטוב של השנה".

הרב סיפר שהוריו של הילד החליטו לכתוב את הסיפור על שני ילדים מישראל שהחליטו לוותר על מסיבת בר המצווה שלהם לטובת ילד חולה. לפני שבועיים נבחר המעשה שלנו למעשה הטוב ביותר של אותו ארגון. הוא קרע את המעטפה, הוציא תעודה גדולה ממוסגרת

עם כיתוב באנגלית המכריז על אחי ועליי כ"עושי המעשה הטוב של השנה".

אני רוצה לומר שקיבלנו הרבה מתנות, אך הייתה זו באמת מתנה מיוחדת. בכלל, הסיפור הזה גרם לבר המצווה להיות המיוחדת ביותר מכל אלו שהיו באותה שנה באזור שלנו. אך המתנה הגדולה ביותר שקיבלנו היא הדברים שאמר הרב לאחר מכן. הוא בישר לכולם שהטיפול הצליח וכי הילד החולה הולך ומבריא. קשה לי לחשוב על מתנה גדולה מזו.

עשרים ושתיים שנה מאוחר יותר, לפני כשמונה שנים, ערכתי בר מצווה לבני בכורי. הייתה זו חגיגה גדולה. לא ציפיתי שיוותר עליה, משום שזה לא היה במקום. שלא כמוני, הוא לא עמד מול סיפור אנושי שהעדיק ויתור כזה. מצפוני היה רגוע, שכן תרמתי סכומים נאים לכמה ארגוני חסד וערכתי את בר המצווה.

אבי, שכבר היה די מבוגר, ישב במזרחה, וכולנו העלינו זיכרונות מבר המצווה המיוחדת שנערכה לנו. לפתע נכנס לאולם רב מבוגר, שמיד זיהינו כידידו של אבי, ואתו איש צעיר שנראה כנכדו. הוא ניגש לשולחן הכבוד, חיבק את אבי ולאחר מכן אמר לי: "הבאתי לך מתנה גדולה יותר מזו שהבאתי לך בבר המצווה שלך".

לא הבנתי מה הוא רוצה ממני. מה פתאום שאקבל מתנה בבר המצווה של בני? הוא נוטל את המיקרופון, משתיק את התזמורת ומבקש לספר סיפור. שוב הוא מספר לנוכחים, שרק מעטים מהם ידעו, כל מה שקרה לפני עשרים שנה, כשאחי ואני ויתרנו על מסיבת בר מצווה מפוארת לטובת ילד חולה. הוא גם סיפר שנבחרנו לעושי המעשה הטוב של אותה שנה על ידי אותו ארגון.

ואז הוא אמר: "בבר המצווה הבאתי לכם כמתנה את התעודה על המעשה הטוב שעשיתם. בבר המצווה של בן החלטתי להביא את

המעשה עצמו. הנה הוא". הוא הציג את האיש הצעיר שעמד לצדו: "הוא התינוק שהצלתם על ידי אותו ויתור. כבר זמן רב הוא מבקש להודות לכם על חלקכם בהצלחתו, והחלטתי שבר המצווה של בנך יהיה הזמן הטוב ביותר לעשות זאת".

איני יכול לתאר מה קרה שם. אחי ואני בכינו כמו ילדים קטנים. גם אבי האריסטוקרט, שמעולם לא ראיתיו בוכה, רעד מבכי. צילומי הווידאו שראיתי לאחר המסיבה גילו לי שרבים מהנוכחים בכו אף הם. לא היה פשוט לראות את התינוק החולה, שרק היה בדמיון שלך, עומד מולך כאיש צעיר ונשוי, כך הסתבר לנו, ואב לשני ילדים. מעבר למתנה, הייתה כאן העצמה למעשה הקטן שעשינו אז. פתאום הבנו את משמעותו. פתאום קלטנו מה עשינו, והיה זה רגע כל כך מפחיד בעוצמתו, כל כך קשה להבנה, עד כמה צעד קטן של ילד שעוד לא קיבל עליו עול תורה ומצוות יכול להציל עולם ומלואו.

כתבתי שהסיפור הסתיים לפני שמונה שנים, אך בעצם לא יסתיים לעולם. כעת אולי תבין מדוע. אמנם פגשתי את האיש לפני שמונה שנים, אך המשפחה שהקים, שבינתיים כבר גדלה, והמשפחות שיקימו ילדיו, הופכים את הספור שלנו לסיפור ללא סוף, כמו המעשה הטוב שיימשך עד סוף כל הדורות. (מתוך אנשים מספרים על עצמם)

● דיוויד מילר הוא איש עסקים חרדי, צעיר, אשר נאלץ מעת לעת לטוס ברחבי U.S.A. לפגישות עסקים. מלבד מזוודת המסמכים שלו, הוא מחזיק עמוד ללב את תיק התפילין שלו, העטוף בקטיפה כחולה עליה רקום באותיות זהב D.M.. דיוויד מקפיד לא להפסיד אף תפילה במניין, שלא לדבר על מסירותו לומר קריאת שמע של שחרית בזמן "מגן אברהם".

באותו יום היה אמור דיוויד לטוס במטוסה של חברת יונייטד טיסה 175, לפגישה עסקית ממנה היה עתיד לקטוף סכום נכבד. שש שעות

טיסה הפרידו בינו לבין העסקה. הוא המתין בטרמינל לאיתות לעלות למטוס.

האיתות הגיע, ודיוויד חמוש במזוודת המסמכים. בידו השמאלית ובידו הימנית תיק התפילין. הוא רץ בזריזות לכיוון המנהרה המובילה לכבש המטוס. לפתע צלצל הפלאפון בכיס חולצתו. דיוויד נעצר, על הצג הופיע שמה של אשתו.

"כן, רבקה" השיב והניח את תיק התפילין על כסא מתכת שניעב סמוך לכניסה למנהרה. הוא איזן ויישר את הפלאפון על אוזנו והמשיך לצעוד. השיחה הסתיימה, דיוויד עלה בזריזות לכבש, נכנס למעבה המטוס ותפש כיסא בעד הימני. הוא הביט בשעונו והבחין כיצד דלת המטוס נסגרת, אחרי הנוסע האחרון שעלה.

"להדק חגורות" ביקש הקברניט.

דיוויד הבחין לפתע שתיק התפילין איננו מונח על ברכיו כמו תמיד. "איפה שכחתי אותו" הרהר. ואז נזכר, התיק מונח לא רחוק מכאן. המטוס התחיל לנוע.

דיוויד הנסער פנה לדיילת וביקש "אנא בקשי מהטייס להמתין לי דקה. שכחתי את התפילין שלי בכניסה למנהרה המובילה למטוס. זה בקושי 30 מטר מכאן. הדיילת השיבה לו בנימוס אמריקני "סליחה אדוני, יש לוח זמנים מדוקדק. הדלת כבר סגורה".

דיוויד לא ויתר. והוא הרים את קולו. "אני מבקש לשוחח עם הטייס. זה פשוט לא הוגן... יהודי לא יכול להישאר בלי מצוות תפילין".

נוסעי המטוס הצטרפו אף הם למקהלה "תנו לו לרדת, ביג דיל תוך דקה וחצי הוא חוזר עם התפילין...".

הטייס התעקש: "סליחה אדוני, אתה לא ממונה פה על לוח הזמנים, ועם כל הכבוד לתפילין שלך, לחברתנו יש כללים וחוקים... ואנחנו גם תלויים בלוחות הזמנים של נמלי התעופה בעולם ובנתיבי טיסה... מילר הצעיר לא ויתר. הויכוח עלה לטונים גבוהים, אם כי נשמרו כללי הכבוד ההדדי.

זה נמשך דקות ארוכות. הוא מתחנן, הם מסרבים.

"יכולתי כבר כמה פעמים לצאת ולחזור " זעק דיוויד "נפלתם פה על הראש".

בשלב מסוים הטייס נכנע והודיע לנוסע הבעייתי: "דידי אני פותח לך את הדלת, רוץ לתפילין שלך, אבל לא תוכל לחזור. אני נועל את הדלת וטס. גוד-באיי. להתראות".

דיוויד ניסה לשכנע שהוא כבר חוזר, שיחוס ויחמול עליו. הוא פּרץ מן המטוס ושעט לעבר המנהרה, בכניסה היה מונח תיק התפילין על אותו כיסא. הוא פנה בריצה חזרה לעבר המטוס... אך מאוחר מדי. מנועי הסילון הרעישו ובתאוצה קלה החלה ציפור הברזל בשעטה לקראת מעופה.

הבעת אכזבה ניכרה על פניו. העיסקה בסכנה.

טיסת 175 של יונייטד מעולם לא הגיעה ליעדה המקורי. מחבלי "אל-קעידה" השתלטו על צוות המטוס באמצע הטיסה, וניווטו אותו לעבר בנייני התאומים, ניו-יורק. אסון ה- 11 בספטמבר 2001 למנינם.

על פי התוכניות המדוקדקות והגאוניות של חניכי בן-לאדן, היו אמורים שני המטוסים להתנגש בטווינס בעת ובעונה אחת. באותה שניה ממש - כך תוכנן - יפגעו מטוסי הנוסעים במגדלי הענק, ויגרמו

להדף אדיר של רעש, רוח וחום לוחט ולדליקה עצומה במימדים דמיוניים, מה שאמור היה להפוך את הפיגוע לקטלני פי כמה וכמה. מומחים אומרים שבמצב כזה היו אפס ניצולים.

18 דקות נמשך הויכוח בין דיוויד מילר העקשן, לבין צוות המטוס. ח"י דקות בדיוק. באותן 18 דקות, מן הבהלה עקב פגיעת המטוס הראשון, הספיקו להימלט מן הבנון השני, שעדיין ניצב על תילו 10,000 בני אדם. דקות של חיים אלו נמשכו כמו נצח, כאשר אף אחד עדיין לא העלה בדעתו שמתוס שני עומד להתרסק. הפאניקה עשתה את שלה.

רבבת בני אדם שנמלטו משם ניצלו מן התופת האימתנית.

הנה לפניכם סיפור השגחה. יהודי צעיר שמוסר נפשו על מצוות תפילין, גם אם על פניו הוא הולך להפסיד כסף גדול. העיקר לעשות רצון השם, לפני רצון הכיס.

רבבה של אנשים בתוכם גם אלפי יהודים, קיבלו את חייהם במתנה בזכות התפילין של דיוויד מילר, וליתר דיוק, בזכות מסירות נפשו לא לאבד מצווה יקרה זו.

● ר' שלומי בן דור הוא משגיח הכשרות הכי דינמי שיש על פני הגלובוס. הוא מומחה ובעל ידיעות עצומות בכל הקשור לאותם חומרים כימיים, ותמיסות טבעיות או מהולות, ושאר אבקות המתערבבות להן עם כל מאכל מצוי, ומוסיפות לו צבע, גוון, ארומה, טעם ואריכות ימים.

אירגוני כשרות חשובים דואגים לאמץ אותו אל קירבן, על מנת שיתן להם מידיעותיו, ולא פחות חשוב, יצא מטעמם למשימות עלומות לאותם מפעלים נידחים בקצה הגלובוס, מפעלים המייצרים את אותם

חומרים ייחודיים, ודי נחשקים אצל יצרני הממתקים, המאפים והגלידות.

לאור הנ"ל ובהתאם ליכולותיו ומיומנותיו לבצע תחקירים ובדיקות כימיות שונות ומשונות, נאלץ ר' בן דור לעזוב מפעם לפעם את רעייתו ושבעת ילדיו, לעלות על מטוס, ולנוע על כנפיו לאחת מארבע מכנפות הארץ, תלוי מי המשלח.

"ר' שלומי, יש לי בשבילך משימה עצומה, שאם תעלה יפה, אזי אוכל לשפר בעזרה פנטסטית את מוצרי הגלידות של מפעלינו, הן בטעם, הן בריח, והן באיכות", כך הודיע לו יום אחד מר צביקה מיכאלי, יצרן ומנכ"ל חברת הגלידות ההולכת וכובשת מקום של כבוד בפריזרים של הציבור החרדי.

"המשימה היא להגיע לסין, המדינה האדומה, נחיתה בשנחאי ומשם בטיסה פנימית של חצי שעה תגיע לחלק המערבי של המדינה, לאזור עני ודי זניח. מדובר באזור הררי שיש בו עשרות כפרים. העיירה המרכזית באותו מחוז, שמה קלי, היא מונה לא יותר מ- 20.000 תושבים. זו עיירה תעשייתית אפורה ודי עלובה, המפעל שם קטן אך מודרני מאוד. מייצרים בו חומר כימי מיוחד המייצב גלידות פרווה, וחומר נוסף המזרז ומעורר את תאי-הטעם בעזרה בלתי רגילה, כך שגלידת פרווה תצא יותר טעימה מגלידה חלבית. עליך לבדוק אם אכן תהליך הייצור והחומרים כשרים ומתאימים לכשרות המהודרת שלנו. אם כן, נפתח שם קו ייצור זמני. לצערי בעיירה קלי אין מלון ראוי לשמו, אך איתרתי לך מלונת ברמה סבירה, בכפר מקסים אחד, צימוניו, 50 קילומטר מקלי, פחות משעה נסיעה. אתה תתארח שם כמה ימים ומשם תנוע מדי בוקר למשימתך במפעל בקלי".

ר' שלומי הגיע לנתב"ג, בידו השמאלית המזוודה עם הבגדים וכלי הרחצה, ובימינו תיק התפילין הקטן ובו הטלית, סידור התפילה והגמרא הקטנה, מסכת "בבא קמא".

הבודק הבטחוני מלוכסן העיניים מודיע לשלומי באופן חד משמעי: "שני התיקים נכנסים בלעדיך למחסני המטוס, אצלנו איסור חמור להיכנס עם תיקים למטוס". שלומי מנסה לשכנע אותו באנגלית מהוקצעת: "תראה זה תיק קטן, פה מונחים התפילין שלי, יהודי לא יכול להישאר בלי תפילין, אני אניח אותו על ברכיי".

אבל הסיני עקשן כמו פרד. "אצלנו בסין החוקים שונים, שני תיקיך בבטן המטוס, אחרת אתה נשאר כאן". זו תקנה חדשה, אבל לך, תתווכח עם סיני...

ר' שלומי נפרד מתיקיו ונכנס לבטן המטוס. נוחתים בשנחאי, בשעות הבוקר המוקדמות.

המשגיח החרוץ ניצב במרכזו של שדה התעופה, וממתין כמו רבים וטובים למזוודה שלו ולתיק התפילין. השעון רץ, צריך להתפלל ולהניח תפילין, עוד שעה וחצי הוא אמור לעלות על המטוס הקל ולטוס לכפר הקטן שליד קלי. יש עדיין מספיק זמן.

נו, איפה המזוודות? גלגלת המזוודות נעה לה באיטיות בתוך הטרמינל, ומאות הנוסעים נוטלים את שלהם ונוטשים את הלובי. לפתע הוא מבחין במזוודת הבגדים, נפלא, כנראה שמיד אח"כ יופיע גם תיק התפילין במלוא הדרו.

דקה ועוד דקה, המחוגים דוהרים, זהו! תם מסע המזוודות. "הנוסעים מתבקשים לעזוב את אולם הנוסעים", מצפצפים הרמקולים.

ר' שלומי בן דור נסער. "איפה תיק התפילין שלי? עדיין לא התפללתי... מזל שלפחות אמרתי "קריאת שמע" בזמנה... ריבוננו של עולם מה עושים!?"

הוא רץ למשרדים, משם למחסני שדה התעופה, ואח"כ שטח למודיעין לתור אחר התיק האבוד, שם בישרו לו לקונית: "מצטערים מאוד אדוני, תיק התפילין שלך נשכח במטוס, זה קורה, טעות לעולם

חוזרת. המטוס כבר יוצא לטיסה פנימית אבל אנחנו מבטיחים לך שתוך 24 שעות התיק שלך יגיע אליך לכל פינה שתתארח כאן בסין".

הפלאפון רוטט "מיסטר בן דור, עוד 10 דקות יוצא המטוס הקל ממנחת המטוסים לכפר צימוניו 50 ק"מ דרומית לקלי. מחכים לך ברציף 128 בדרום השדה".

נושא ומתנשא רץ משגיח הכשרות שלומי בן דור לרציף 128 עם מזוודת בגדיו בידו הימנית, עם עיניים לחות ועם תקווה כמוסה שאי שם בכפר הבלתי הנודע, במלונית הקטנה הוא ימצא תפילין. אוי, אוי, רק זה לא. אוי לי ואבוי לי, אם לא אמצע שם תפילין".

ליבו פעם בקצב כזה שאם מתנדב "הצלח" היה בודק אותו, הוא היה מחייב אותו להתאשפז מיידית, שלא לדבר על לחץ הדם. שלומי בן דור מחייג לכל מי שהוא מכיר בארץ ובעולם ומתחנן על נפשו, שילחו לי תפילין לכפר צימוניו בסין, אנא!".

השעה 11.00 בבוקר. הוא כבר התפלל את רוב תפילת השחרית. הוא דוהר לכיוון המלונית, מקבל את המפתחות ונכנס לחדר. זו הפעם הראשונה בחייו הבוגרים שהוא מתפלל תפילת שחרית ללא טלית ותפילין. הרגשה נוראה, תחושה של חידלון, של ריקנות, משהו מהותי-רוחני חסר.

הוא יורד ללובי המלונית ולא מפסיק לחייג לאנשי עסקים, לבלדרים, לרבנות הראשית לחבריו המשגיחים "אנא ד' הושיעה נא..." שישלחו לי לכאן תפילין. כבר ארבע אחה"צ, עוד שעתיים שקיעה, בעוד שעה נקבעה לו פגישה עם ד"ר מאוניו ציאגני, כימאי סיני בעל שם שאמור להצטרף אליו לביקור במפעל שבעיירה קלי מחר בבוקר.

אנשים נכנסים ללובי ויוצאים ממנו, אך לכולם חזות סינית, נמוכי קומה, עיניים מלוכסנות ולשון מתגלגלת בשפה שהוא לא הצליח להתחבר אליה.

במשך השעות הללו הוא אמר תהלים בעל פה... "מאין יבוא עזרי, עזרי מעם ה'".

בשעה דקה לחמש נכנס ד"ר מאונו ציאגני ללובי המלונות, ולצידו אדם מגולח גבה-קומה בעל חזות מערבית, ולראשו כובע קסקט בצבע חום בהיר. לאחר לחיצות ידיים נימוסיות, הציג הסיני את מלווהו "זה ד"ר סטיבן איינשטיין מאנגליה, אנחנו עובדים באותה מעבדה..."

"איינשטיין?!", תמה בליבו שלומי המשגיח, שחש באותן שעות בלתי מושגח לחלוטין, "תסלח לי מיסטר איינשטיין האם אתה יהודי?"

"כן, כן" הנהן הד"ר האנגלי.

"תגיד לי, מיסטר איינשטיין, אולי במקרה יש לך כאן זוג תפילין?"

"בוודאי, תיק התפילין שלי מונח בבאגז' מכוניתו של ידידי ד"ר מאונו ציאגני..."

אין כאן מה להאריך, ר' שלומי בן דור נישק את זוג התפילין של איינשטיין, עלה בזריזות במדרגות לחדרו והניח אותן בברכה כמונה מעות, וכולו רעד ודמעות של התרגשות על הנס שנעשה עמו.

"ריבונו של עולם, סלח לי. ללא ספק העונש הזה מגיע לי, אבל הנה במעמד זה אני נשבע שלעולם לא אעזוב את תיק התפילין שלי, לעולם! גם במחיר שאתקע באיזה נמל תעופה, גם במחיר שאפסיד עבודה, בכל מחיר!"

כך נשבע בלחט המשגיח המוכשר. הוא התיישב לצד שני הכימאים המומחים ופתח עמם בשיחה מקצועית, לא לפני שהתפלל וחזר והתפלל: "אנא אבא שבשמיים, שהסינים יעמדו במילה שלהם, ותיק התפילין שלי יגיע אלי מחר בבוקר".

לילה מסוייט ושופע זיעה קרה עבר על המשגוח שלומי בן דור, ובחלומו הוא רואה אלפי זוגות תפילין מרחפים באוויר, הוא מנסה לתפוש אותם, אך הם גבוהים מדי, הוא מתחנן לקב"ה שירחם עליו, ובחסדיו המרובים, ינחית זוג תפילין אחד בשבילו. ומן האופק – בחלומו – הוא שומע בת קול: "קרקפתא ד'לא מנח תפילין, פושע ישראל בגופו".

"אבל הנחתי, הנחתי!" זועק שלומי, ונע במיטתו ימינה ושמאלה רטוב מזיעה קרה. הוא פקח את עיניו, קם, נטל את ידיו והסיט את הווילון. השמים עדיין זרועי כוכבים, ואיוושה חרישית של משאבת מים מרוחקת בלב הכפר, זימזמה באוזניו, "כן, אני בכפר הסיני צימוניו, אבל עדיין בלי תפילין, עוד שעתיים וחצי זריחה, אנא ריבנו של עולם, עשה עמדי חסד של אמת, ושחברת התעופה הסינית תעמוד במילה שלה, ותיק התפילין שלי יגיע עוד הבוקר, אינני מסוגל לחוות עוד יום של סיוט...".

שלומי חזר להתכרבל במיטתו אך לא נרדם. באוזניו זימזמה אותה בת קול מן החלום: "קרקפתא ד'לא מנח תפילין פושע ישראל בגופו", הוא תקע עיניו על מכשיר הפלאפון שלו שהונח על השידה ושיחזר את מאורעות היום.

לפתע צילצול. על הקו צביקה מיכאלי מנכ"ל חברת הגלידות: "שלומי בוקר טוב, שמעתי שעברת חוויה עם התפילין, מה בדיוק קרה שם?".

"אל תשאל צביקה, אני עדיין באמצע החוויה, ואם חברת התעופה הסינית לא תעמוד בדיבורה, אני בבעיה לא קטנה. ולא פחות חשוב צביקה, עשה לי טובה אני לא חוזר עם מטוס סיני לישראל, סדר לי מקום ב"אל-על" הסינים לא מוכנים שאכנס למטוס עם תיק התפילין, ואני נשבעתי שאני לא נפרד מהם לשניה אחת כל עוד אני בחו"ל, או בטיסה".

"אל תדאג, אסדר לך, ואוודא שהסינים מחזירים לך עוד הבוקר את התפילין", אמר עביקה.

בשורות טובות. השעה 6.45 נקישה על הדלת. משיגה הכשרות פותח, בפתח עומד פקיד קבלה ובידו תיק התפילין, "הרגע זה הגיע לכאן בשבילך", הוא מאנפף באנגלית טבולה בצליל סיני צורמני.

"תודה, תודה!", ושלומי הנסער פועץ בשיר ובזימרה, ורגליו מקפצות להן כעופר האיילים על הרי בתר, "איזה אושר! התפילין חזרו!".

בשמונה ושלושים, אחרי תפילת שחרית וארוחת בוקר קלה, צפצוף מכונית.

הכימאי הסיני ד"ר מאוניו ציאגני בלוויית עמיתו הכימאי האנגלי היהודי ד"ר סטיבן איינשטיין ממתנינים לשלומי בן דור. פניהם לעיירה קלי, למפעל המיוחד לייצור אותן אבקות כימיות עלומות, המייצבות את גלידות הפרווה ומוסיפות להן ארומה משובחת.

שלומי מתיישב מאחור, מחבק חזק חזק את תיק התפילין, ואומר לשניים "לא עוזב את תיק התפילין שלי".

ד"ר איינשטיין מחייך, אתה כנראה בטראומה..."

"נכון, ד"ר איינשטיין, אתמול היית שליח נפלא בשבילי, אבל אינני רוצה לסמוך על הנס, כל עוד אני בחו"ל ובטיסות, התפילין שלי עמי יומם ולילה".

לאחר 30 קילומטרים של נוף הררי רווי מתלולים ועמחיה מוריקה, גלשה המכוננית לאתר מישורי משמים וצהבהב. לא בדיוק מדברי, אבל חסר שמחת חיים ודליל בעמחיה. במרכזו של אותו מישור, תקועה לה העיירה קלי וכמו שעביקה מיכאלי המנכ"ל תאר, "זו עיירה אפורה, משמימה, אבל עם אזור תעשייה מודרני ושוקק חיים".

השלושה ירדו מן המכונת ופניהם לדלת החשמל הזכוכיתית, האוטומטית, ורחבת הידיים.

המפעל להפקת תמיסות מזון כימיות, לא היה אלא מעבדת ענק, כשלעידה פס ייצור קטן. כמאה ועשרים כימאים שקדו על מחקרם, מודדים, שוקלים, בודקים מערבבים.

"שמי רודריגז אמריליו, אני מנהל המפעל. נכון אני כימאי ספרדי, וכולם פה כימאים ילידי סין וגם יפאן, אבל בעלי המפעל הוציאו מכרז לפני עשר שנים, ודווקא אני זכיתי בו."

הספרדי ישוב על כס המנהלים, חייך אל השלושה ולחץ ידיהם בחום רב. "תראה מיסטר בן-דור, מבחינתי אתה יכול לעשות כאן מה שתרצה. לתחקר כל כימאי, לבדוק כל חומר, לנטרל תמיסות, ולהרכיבן מחדש. הכל מותר, כי אנחנו המפעל הכי הגייני בעולם, וגם הכי מתוחכם, ואין לנו מה להסתיר."

לפתע דפיקה בדלת המשרד, אשה קשישה נמוכת קומה בעלת חזות אמריקנית נכנסה פנימה.

"שלום גברתי. רבותי, זו גברת מרינה יוסטון-רייס, היא בעלת המפעל ובזכותה הרבה מאכלים טובים בעולם זוכים לטעם טוב ולשימור מעולה". מציין הספרדי.

הגברת יוסטון-רייס היתה קצת נבוכה ושאלה "זה האורח מישראל?"

"כן", השיב רודריגז המנכ"ל, "הוא מייצג חברת גלידות גדולה בישראל, ובא לבדוק אם ניתן לייצר גם עבור היהודים, שכידוע שומרים על כשרות מסוימת, את יודעת?"

"כן, יודעת יודעת", הפטירה הגברת, "הם יהודים".

במשך שבוע ימים נסע המשגיח החרוץ והמיומן שלומי בן דור, מחדרו שבמלונת לעיירה קלי ובמשך 12 שעות רצופות בחן כל מבחנה וכל גרגיר תמיסה, תיחקר כל כימאי, ועקב בדקדקנות אחרי כל פסי הייצור. ומה מונח וצמוד וקרוב לחזהו כל הזמן? כמובן תיק התפילין שלו. לא נע ולא זע, כי שבועה זו שבועה.

היום האחרון, השעה האחרונה. השעה שש בערב, במפעל בקלי, הפלאפון מצלצל. על הקו עביקה מיכאלי: "נו שלומי, לסיכום התחקיר בסין מה סיכויינו לזכות מהם לחומרים כשרים".

"מצויין, מעולה ממש. בהשקעה של כמה אלפי דולרים אנחנו פותחים כאן פס ייצור כשר למהדרין, הגלידות שלך עביקה יכבשו את ישראל".

שלומי חיבק את תיק התפילין שעל לחזהו ופנה לצאת. לימינו מנכ"ל המפעל רודריגו. "שיהיה בהצלחה", איחל הספרדי, "תעדכן אותי לאן פנינו".

"יהיה בסדר", הפטיר בן דור.

שלומי נכנס למונית טרק את הדלת ולחש לנהג: "צימוניו". הנהג לחץ על דוושת הגאז.

לפתע נשמעה קריאה: "עצור!!! עצור בבקשה!".

בעלת המפעל הגברת בת ה- 82 מרינה יוסטון-רייס נופפה בידיה לעבר שלומי בן דור. המונית נעצרה, ושלומי עם תיק התפילין בידו ניגש אליה. "כן גבירתי, סליחה שלא נפרדנו. פשוט חשבתי שאת לא במפעל. באמת מפעל לתפארת תודה על הארוח, אני בדרך לישראל...".

"יש לי בקשה קטנה אליך, אתה יהודי נכון?".

"נכון", השיב שלומי, "גם אני יהודיה, וגם בעלי צ'רלס יוסטון רייס הוא יהודי, הייתי רוצה להכיר לך אותו".

שלומי צעד לימינה. צריף עץ שבדי רחב ידיים, היה צמוד לקיר הדרומי של המפעל. הם בפנים. "כאן אנחנו גרים בעיירה, מאז שנוסד המפעל שלנו לפני 55 שנה. אתה אולי לא תאמין, אבל אתה היהודי הראשון שאני נתקלת בו מאז בעלי ואני היגרנו לסין. צ'רלס תכיר, זה שלומי בן דור מ"שאל".

צ'רלס יוסטון – רייס גבר כבן 83 יושב על כסא גלגלים, חלוש וענום, מחובר למכשיר הנשמה קטן. "ברוך הבא מיסטר", חירחר צ'רלס.

"צ'רלס, האם אני יכולה לספר לך?", שאלה הגברת את בעלה. "כן, בשמחה... ואני מקווה שהוא יכול לעזור לי".

"מיסטר בן-דור. אנחנו ניצולי שואה, בלי להיכנס לפרטים מיותרים שנינו ללא תיאום מראש החלטנו להגר לסין ולנטוש את אמונתנו. כאן נפגשנו, כאן נישאנו, כאן עשינו עסקים ולא עסקנו ביהדותינו. לפני מספר חודשים צ'רלס חלה, ומעבו הדרדר... ומאז יש לו בקשה קטנה.. למות כיהודי. אתה יכול לעזור לנו?".

שלומי הרגיש שמדובר בעת רצון.

"צ'רלס, האם הנחת תפילין אי פעם בחיידך?".

"לא", השיב הקשיש, "אבל אני זוכר את אבא שלי מתפלל עם טלית ועם תפילין... וגם סבא".

שלומי פתח את תיק התפילין, עיניהם של צ'רלס ומרינה ברקו וזההרו, מהתרגשות. הוא הוציא את הטלית. צ'רלס, תברך מילה במילה אשר קדשנו... להתעטף בציצית", הטלית גלשה על כל גופו של צ'רלס, עד כפות רגליו.

"אשר קדשנו במצוותיו.. להניח תפילין", שלומי הידק את הרצועות השחורות על ידו הרזה של צ'רלס, הקטין את התפילה שעל הראש למימדי קרקפתו, והכריז בקול רם: "עכשיו צ'רלס אנחנו אומרים קריאת "שמע ישראל" ומקבלים על עצמנו עול מלכות שמים, בסדר?".

הזקן הנהן בראשו, ושלומי העמיד את סידור התפילה לנגד עיניו של היהודי המרוחק.

"שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" ... צ'רלס יוסטון רייס בן ה 83 אומר קריאת שמע מילה במילה, לאט לאט, ועיניו בוכיות כאותן מעיינות זכים ודקים בנקיקי הסלעים, ומחבר ומדביק עצמו בחזרה לשורש נשמתו.

"כן, אני יודע מגיל שלוש להגיד קריאת שמע, אבל אחרי המלחמה אחרי שנותרתי יתום חסר שמחת-חיים, נטשתי הכל. תודה שהזכרת לי, תודה שזכיתי להניח תפילין לראשונה בחיי", בכה הזקן.

שלומי בן דור חזר למונית, חובק חזק חזק את תיק התפילין, "אם לא הייתי צמוד אליו, ספק אם היהודי הזה היה זוכה להניח תפילין ולו פעם אחת בכל ימי חייו".

שלומי עצם את עיניו, ובאוזניו הדהדה אותה בת קול: "קרקפתא דלא מנח תפילין....".

שבועיים אח"כ מכתב בתיבת הדואר: "עבור שלומי בן דור, חבר יקר. שלושה ימים אחרי שביקרת אותנו, נפטר בעלי עם חיוד על פניו "מרינה, זכיתי להניח תפילין". אלו היו מילותיו האחרונות, כמו בן בעזרת הקונסול הישראלי הבאנו את צ'רלס לקבר ישראל, תודה לך שלומי מכל הלב. מרינה יוסטון רייס".

סיוּם מסכת

דרשה לסיום מסכת מהרמ"א

עפ"י מה שמובא ביש"ש (בי"ק ספ"ז)

הנה מה שנוהגין ורגילין אנו להזכיר בסיום כל מסכתא את רב פפא עם עשרת בניו, שהיו מאירים וגדולים בתורה, ע"י שהיה עושה להם סעודה בסיום המסכתא, כי עשיר היה, והיה מחזיק את עוסקי התורה. לכן זכה שמזכירין אותו עם עשרת בניו, הרומזים לעשרת הדברות, כי מילת רב פפא רומזת על מעלת משה רבינו ע"ה, שנאמר בו (שמות כ, יט) "דבר אתה עמנו ונשמעה". ועיקר מעלתו של משה רבינו שדבר עם השי"ת פ"ה אל פ"ה, שהוא דומה לשם פפא. כי נוטריקון של פפ"א פת"ח פ"א, שבגימטריא אנכ"י.

כנגד מצות "לא יהיה לך" וגומר, שנאמר בעובדי ע"ז לא תחנם, והוא בהיפך משאר בני אדם, שראוי לחננם ולרחם עליהם, כמו שדרז"ל (א"ר פכ"ו) "והלכת בדרכיו" (דברים כח, ט) מהו חנון אף אתה תהא חנון. לכן נקרא האחד חנינא.

כנגד "לא תעשה לך פסל", שלבסוף אחר העשייה ינחם על העשייה, שרואה שפה להם ולא ידברו, והן הם פשוטי וגולמי כלי עץ. נקרא האחד נחמן, מלשון (בראשית ו, ד) נחמתי כי עשיתים. כנגד "לא תשא", שהוא לשון רוממות והתנשאות, שלא יחשוב האדם, שבזה מנשא ומכבד השם, שנשבע בשמו, וכמו שנשבע יוסף בחי פרעה. נקרא האחד רמי, שהוא לשון רוממות.

כנגד מצות "זכור את יום השבת" נקרא האחד אדא, שבגימטריא שש, נגד ששת ימי המעשה. ונגד "כבד את אביך ואת אמך" נקרא האחד אבא מורי, שהוא הכבוד, שהבן קורא לאביו אבי מורי. נגד "לא תרצח" נקרא האחד אחאי, לשון אחוה. כי כשיחשוב כל אחד לחבירו כאח לא ינצחנו, וכמו שנאמר (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך".

וכנגד "לא תנאף", שדרך המנאפים לקרוץ ולרמוז בעיניים, כמו שנאמר (משלי י, יג) "קורץ בעיניו", נקרא האחד **פרס**, מלשון **פרץ** בעיניו. ונגד "לא תגנוב" נקרא האחד **רכיש**, מלשון **רכוש**, כי הגונב אפילו נפשות, גונב כדי למוכרו. כנגד "לא תענה" נקרא האחד **סורחב**, מלשון **סרח בת אשר**, שהיא העידה ליעקב שיוסף חי (תוב"ע במדבר כו, מו), אמר לה כה תחיה. וכנגד "לא תחמוד", שנאמר בו בית ואשת רעיך, נקרא האחד **דרו**, מלשון **דירת בית**, וגם האשה נקראת בית, כמו שאמר ר' יוסי (שבת קיח:): מעולם לא קריתי לאשתי אלא ביתי כו'.

וכמו שמתחילין אחר סיום התורה בשמחת תורה בראשית, שאין עומדין על הפרק, וכן בסיום התורה אין עומדים, כדי שלא ליתן פתחון פה לשטן לקטרג, לומר שכבר סיימו התורה, ומבטלין ח"ו מהתורה. לכן מתחילין מיד, וחוזרין לעסוק בתורה, לקרות מבראשית. ולזה ירמזו בני רב פפא בעשרה שמות אלו, נגד העשרה מאמרות שבהן נברא העולם, בשביל התורה הנקראת ראשית. וארז"ל (ר"ה לב.) בראשית נמי מאמר א' הוא.

ולהיות כי העולם נברא בחסד **וחנינא** מאת ה', כמו שנאמר (תהלים פט, א) "עולם חסד יבנה", לכן נקרא האחד **חנינא**. ונגד "ויאמר אלהים יהי אור", שאמרו חז"ל (חגיגה יב.) שהאור שנברא ביום ראשון גנזו הקב"ה לצדיקים והבדילו לעתיד לבוא, נקרא האחד **רמי**, מלשון **הרומות** והבדלה. ונגד "ויאמר אלהים יהי רקיע", שאמרו חז"ל (ב"ר ה, א) שהמים התחתונים בוכים, עד **שניחמן** הקב"ה, ואמר להן שעתידין להתקרב על גבי המזבח, נקרא האחד **נחמן**.

וכנגד "ויאמר יקוו המים", שארז"ל (עירובין כב:) שים אוקינוס מקיף הארץ, והארץ נראה מתוכן, נקרא האחד **סורחב**, מלשון **סרח** המשכן. וכנגד מאמר "תדשא ארץ דשא עשב", ונאמר "וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ", עד "ואד יעלה מן הארץ", נקרא האחד **אדא**, מלשון אד. ונגד מאמר "יהיו מאורות", שנבראו מתחילה שניהם גדולים, הרומזים על יעקב ועשו, שהיו **אחים**. ולכן הגוים מונים לחמה, וישראל ללבנה. ועל זה ארז"ל (סוכה כט.)

שהמאורות לוקין על שני אחים שנשפך דמם כמים, לכן נקרא האחד **אחא**.

ונגד מאמר "ישרצו המים שרץ נפש חיה", והדגים **פריס ורביס** יותר מכל בעלי חיים, לכן נקרא האחד **רפרס**, מלשון פריה ורביה. ונגד מאמר "תוצא הארץ נפש חיה", והם נבראו לעבוד עבודת משא בכתף, ישאו כל צרכי בני אדם, לכן נקרא האחד **דרו**, מלשון **דרו באגרא**. ונגד מאמר "נעשה אדם בצלמנו", שנברא האדם יחיד, והוא היה **אב** לכל הבאים אחריו, נקרא האחד **אבא מורי**. ונגד מאמר "הנה נתתי לכם את עשב זורע זרע", זה הוא עיקר ממונם ו**רכושם** של בני האדם, שהיה להם לאכול זרע השדה, לכן נקרא האחד **רכיש**. עד כאן דברי הגאון הגדול כמהר"ר משה איסרל"י זצ"ל.

יושבי קרנות

בנוסח סיום המסכת (שמקורו בתפילת רבי נחוניא בן הקנה ביציאתו מבית המדרש, ברכות כח:), אנו אומרים: מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שְׁשִׁמְתָּ חֻלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְלֹא שְׁמַתָּ חֻלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קֶרְנוֹת. שְׁאֲנוּ מְשֻׁפְּיִים וְהֵם מְשֻׁפְּיִים אֲנוּ מְשֻׁפְּיִים לְדַבְּרֵי תוֹרָה וְהֵם מְשֻׁפְּיִים לְדַבְּרִים בְּטָלִים. אֲנוּ עֹמְלִים וְהֵם עֹמְלִים. אֲנוּ עֹמְלִים וּמְקַבְּלִים שְׂכָר וְהֵם עֹמְלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שְׂכָר. אֲנוּ רְצִים וְהֵם רְצִים. אֲנוּ רְצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רְצִים לְבָאֵר שַׁחַת. שְׁנֵאמַר: וְיִאֲתָה אֱלֹהִים, תוֹרְדִם לְבָאֵר שַׁחַת, אֲנִשֵּׁי דְמִים וּמְרָמָה, לֹא יִחְצוּ יְמֵיהֶם וְאֲנִי אֶבְטַח בְּךָ.

מי הם אותם יושבי קרנות הרצים לבאר שחת?"

רש"י שם פירש: יושבי קרנות - חנוונים, או עמי הארץ, שעוסקים בדבר שיחה. ובמסכת בבא קמא (דף פב.) כתב שהם יושבי חנויות, שכל ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני ובחמישי תקון בגינייהו קריאה יתירה במנחה של שבת.

ולפי זה מדובר כאן באנשים מסורתיים ואפילו דתיים, שעמלים לפרנסת בני ביתם בימות החול ובאים בשבת לבית הכנסת. וא"כ

קשה מדוע אנו מזכירים אותם כאן לגנאי, קוראים להם אנשי דמים ומרמה ומקללים אותם שלא יחצו ימיהם וירדו לבאר שחת? (יש לציין שבגמרא בברכות אין את הסיומת של הפסוק "אנשי דמים ומרמה" וכו', אך גם בלי זה הם רצים לבאר שחת).

ובאמת שהנוסח בתלמוד הירושלמי (ברכות ד, ב) כך: "מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שנתת חלקי מיושבי בית המדרש ובתי כנסיות ולא נתת חלקי בבתי **תרטיות** ובבתי **קרקסיות**".

ושם בעלי תמר כתב: לפי נוסח זה מובן הסיום אני עמל לירש גייע והם עמלים לבאר שחת, אולם לפי נוסח הבבלי ולא נתת חלקי מיושבי קרנות, קשה הסיום אני רץ לחיי העוה"ב והם רצים לבאר שחת, ולמה כן, והרי יושבי קרנות היו אמנם הדיוטות ועמי ארצות, אבל דנו אפילו בין איש לרעהו כמ"ש בריש סנהדרין ובכל מקום ובמה הם רצים לבאר שחת? ונראה שהירושלמי מבאר זה והכוונה שיושבי קרנות ע"י שעוסקים בדברים בטלים וקשה עליהם השעמום שמים חלקם בבתי תיאטראות וקרקסאות, נמצא שעיי"כ כשהם יושבי קרנות הם רצים לבאר שחת, עכ"ל.

ויש להוסיף על דבריו, דזה ברור שאותם יושבי קרנות שעליהם מדובר כאן, הם אנשים שאינם קובעים עיתים לתורה ואינם לומדים תורה כלל, ובגמרא (קידושין ל:.) מובא: כך אמר להם הקב"ה לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר 'הלא אם תטיב שאת', **ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו** שנאמר 'לפתח חטאת רובץ'.

וכתב הרמח"ל (מס"י פרק ה'): והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה, ויראה טעותו לבסוף כשימות בחטאו. כי הנה היצר הרע באמת חזק הוא באדם מאד, ומבלי ידיעתו של האדם הולך הוא ומתגבר בו ושולט עליו. ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, כמו שכתבתי, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חוליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו.

ולפי זה הכל מובן, שאותם יושבי קרנות שאינם עוסקים בתורה הקדושה שהיא הרפואה כנגד חולאי היצר הרע, הרי הם נמסרים בידו ויורדים לבאר שחת.

וראיתי לבעל שו"ת יד אפרים' שהביא שהגאון הראי"ה קוק זצ"ל כתב על הסיום: ומתמיה מאוד על זה שלא מצינו בשום מקום שיתייחסו ליושבי קרנות במידה של איבה כל כך גדולה ועוד לקללם, וכתב שיש כאן טעות סופר דהנוסח בבלי היה "יושבי קרו"ת", שפירושו יושבי קרקסאות ותאטראות, ונפלה טעות בהעתקה, וסייע לדבריו מדברי הירושלמי הנ"ל ובסוף דבריו כתב "ומצוה לתקן".

וכתב על כך בעל היד אפרים': לא זה שאין מצוה לתקן, אלא שזו עבירה לקלקל, כי כל הראשונים גרסו בתלמוד הבבלי "יושבי קרנות", וכך היא הגירסא ברמב"ם בפירושו למשניות ובטור ובשו"ע, ועוד דבכל מקום שמוזכר בש"ס תאטראות וקרקסאות, תמיד כתוב קודם תאטראות ואח"כ קרקסאות. ועוד דעל תאטראות וקרקסאות לא מצינו לשון יושבי אלא רק הולכי.

ועל מה שכתב שלא מצינו שגינו חז"ל יושבי קרנות, נעלמה ממנו משנה מפורשת בסוף קידושין לא ילמד אדם את בנו חמר גמל קדר ספן רועה וחנוני שאומנותן אומנות לסטים, ופירש"י חנוני מלומד באונאה להטיל מים ביין וצרורות בחיטין. ואמרו באבות אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שכל שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף, את"ד.

וכמובן שכל זה באותם עמי ארצות שאינם עוסקים בתורה כלל, אבל מי שעובד למחייתו וקובע עיתים לתורה, הרי שהוא יצא מכלל ארור ובא לכלל ברוך, ואף הוא ביציאתו מבית המדרש ובסיימו מסכת מודה לה' יתברך ששם חלקו מיושבי בית המדרש ולא שם חלקו מיושבי קרנות.

כי התורה מגנא ומצלא בעוה"ז ובעוה"ב, כפי שמעיד המעשה הבא:

היה זה באיסטנבול לפני כארבע מאות שנה, מנחם אלקריף ואברהם בנבנישתי היו חברים בלב ונפש עוד מימי ילדותם בחדר ואף לאחר שהגיעו לפרק האיש מקדש. מנחם אלקריף לקח לאשה את בתם של משפחת בן סניור, שהיתה משפחה עדינה ופשוטה של אוהבי תורה ובעלותם היתה חנות קטנה של אריגי משי מובחרים. הורי הכלה שמחו מאד על שזכו במנחם כחתן כי הוא היה בן תורה אמיתי השוקד על תלמודו, וקיבלו על עצמם לכלכלו במשך עשר שנים, בעוד הבת, רעייתו של מנחם תבוא לעזור לאביה בחנות.

לאחר כחודשיים מהחתונה החל גלגל המזל של משפחת בן סניור לרדת פלאים, חנות האריגים שהיתה ברשותם החלה לעבור הפסדים גדולים, בהתחלה אב המשפחה ניסה להעמיד פנים כאילו לא אירע דבר, ולא סיפר לחתנו מאומה על המצב הקשה אליו נקלע כי לא רצה להפריעו בלימודו, אך כעבור זמן מה הרהר הוא בקול במהלך ארוחה משותפת ודיבר כאילו לעצמו: "אולי כדאי שמנחם שלנו יכנס לעסק, הוא חכם וכשרוני ובטוחני שיביא ברכה לעסק שלאחרונה רק צובר הפסדים וחובות".

בהתחלה מנחם השקדן ואשתו הצדקת לא התייחסו לרעיון, אולם כשהלחץ החל להכביד וגברו הדיבורים על סגירת החנות שעוברת הפסדים, החלו בני הזוג הטרי להרהר מחדש, האם ניתן לשבת בשויון נפש כשהחורים כורעים תחת משאם? להיכן נעלמה המצוה החשובה "וכי ימוך אחיך והחזקת בו", ומה עם חיוב הכרת הטוב?

בלב קרוע הסכים מנחם ליטול חלק במסחר חמיו. מעשה שטן הצליח ומאותו רגע שמנחם היטה כתף, גלגל המזל שוב נטה כלפי מעלה והחנות הכושלת הגיעה לפריחה ושגשוג. מנחם ניסה בכל כוחותיו להישאר בן תורה כפי ששאף כל ימיו ושלא להיגרר אחר המסחר, אך טעם ההצלחה משכר וסוחף. תחילה הוא נכנס למסחר בעל כרחו כמי שכפאו שד, אבל לאחר שהפגין כשרון מזהיר וספג ללא הרף

טפיחות שכס נלהבות מחותנו המאושר, החל ראשו להיות שקוע רובו בעסק ומיעוטו בתורה, עד שלעיתים היו ימים בהם לא פתח כלל ספר.

בינתיים אברהם בנבנישתי ידידו הטוב משכבר הימים שהיה עליו מופלג זכה לשידוך בהתאם, הוא נכנס לבית משפחת פרדו עתירת היחוסין, אבי המשפחה רבי נתן פרדו היה ראש הקהילה עליה נמנו עשרות מטובי העיר, וכאשר נוכח בלמדנותו העצומה של חתנו הצעיר, עלה בדעתו לפתוח ישיבה בבית הכנסת הגדול של הקהילה ובראשה יעמוד רבי אברהם חתנו הכשרוני. רבי אברהם נענה לאתגר ברצינות גמורה ומן היום ההוא והלאה מסר שיעורים לפני בחורי החמד ואברכים השוקדים על תלמודם.

מנחם אלקריף כבר היה שקוע עד למעלה מראשו במסחר, ואילו רבי אברהם בנבנישתי היה מרביץ תורה וכל יומו נע סביב הלימוד. ראה מנחם כי למגינת לבו הוא נסחף לעבר מחזות שלא פילל להגיע אליהם, ובקושי מצליח לחטוף כמה דקות של לימוד ביום, חלום בלהות טרד את מנוחתו, אם ימשיך כך הוא עלול לאבד את חייו הנצחיים ח"ו, וחשב כיצד לטכס עצה כנגד היצר הרע.

לילה אחד בשעה מאוחרת כאשר בני הבית נמו את שנתם וראשו העייף לא קלט ולו מילה אחת מדברי הגמרא אותה ניסה ללמוד, שם פעמיו לבית רבי אברהם, חברו הוותיק, וביקש ממנו בתחינה: "אנא ממך עשה עמי חסד וקבע עמי עיתים לתורה ללימוד בחברותא". רבי אברהם שאהב את מנחם אהבת נפש, לא היה יכול לעמוד מנגד וקבע עמו מאותו יום סדר לימוד יומי קבוע בן ארבע שעות.

מנחם עזב את החנות אחרי הצהרים לטובת הלימוד עם החברותא, ולא היו מאושרים יותר מן השניים באותן שעות שהיו קודש לה', שום סיבה שבעולם לא יכלה להפריע לאותן ארבע שעות, היתה זו חומה בעורה שלימים יתגלה חוזקה הנצחי. הם למדו יחדיו בהתמדה

עצומה יותר משישים שנה, וכאשר התקרבו לגיל הגבורות ולשניהם צאצאים רבים השתולים על פלגי מי התורה והיראה, החלו להכין עצמם אל המסע הארוך לעולם הנצח.

יום אחד לאחר הלימוד הקבוע אמר רבי מנחם לחבירו רבי אברהם: "הלילה ימלא לי שמונים שנה, רגלי האחת כבר שקועה שם, וטרם דאגתי לתכליתי, שמונים שנות ידידות עומדות להסתיים בקרוב, מי יודע כמה זמן נשאר...". רבי אברהם אמר: "הבה נתקע כף ונתחייב זה לזה כי מי שיפטר ראשון יבוא אל רעהו ויספר לו כל מה שעבר עליו, מעת שהתייצב בפני בית דין של מעלה, כך ישמר בינינו קשר הידידות". ואכן רבי מנחם ורבי אברהם התחייבו זה לזה בתקיעת כף.

עברו מאז עשר שנים, ולילה אחד נפטר רבי מנחם במפתיע במיתה נשיקה בשנתו, יום לפני כן עוד למד את הלימוד הקבוע עם החברותא רבי אברהם, ובבוקר כבר לא היה בין החיים. רבי אברהם בכה עליו רבות, הספיד אותו מרות וחיכה שחבירו יתגלה אליו בחלום כפי שהתחייבו בתקיעת כף.

לא עברו יותר משלושים יום ורבי מנחם התגלה לו בסבר פנים שוחקות כפי שהיה בחיי חיותו. "מה נעשה בדינך?", שאל רבי אברהם כשכולו צמרמורת, "האם עברת אותו בשלום? האם תוכל לגלות לי מה קורה בבית דין של מעלה?", רבי מנחם ענה ואמר: דע לך שבאמת אין רשות לנשמה לרדת לעולם הזה השפל לאחר שהיא מסתלקת ממנו, אך כיון שתקעתי לך את כפי חייב הייתי לרדת למטה. עם זאת אין לי רשות לספר לך מה נעשה בעולם העליון אלא רק מה שעבר עלי אישית.

אחרי מותי התקהלו סביבי כל בני משפחתי, הורי ואחי ואחיותי הסבים והסבתות והגיסים והגיסות וכל מי שכבר נפטר, והכריזו: כל מי שיודע להעיד על האיש הזה משנות ינקותו יבוא ויעיד. מיד

נתאספו ובאו מלאכים טובים ומלאכי חבלה, וכולם העידו על מעשי הטובים והרעים, וכאשר הכריזו שמי שיוודע על מעשי בשנים הבאות מן הנעורים והלאה יבוא להעיד, מיד נתקבעו לשם מלאכי חבלה בדמות שביבי אש קטנים וגדולים שנבראו מכל עבירה שעשיתי וצווחו עלי וביישו אותי לעיני כולם, רציתי להתחבא כי אוי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה כלימה, אך לא היה לי היכן להסתתר.

המלאכים השחורים מנו את כל חטאותי ופשעי אחד אחד והתקרבו אלי בחמת זעם לטורפני ולבולעני. הייתי בחרדה איומה ממחזה נורא זה. פתאום ירדה חומה גבוהה וחצעה ביני לבין מלאכי החבלה האיומים, ואז יצא קול והכריז כי יצאתי זכאי בדיני. הייתי אחוז פליאה, לאחר רשימה כה ארוכה ומפורטת של עבירות, כיצד זה זכיתי בדין? סיפרו לי כי חומה זו שהצילה אותי ממלאכי החבלה נוצרה מקביעת העיתים לתורה. חומה זו נוצרה מאותן ארבע שעות של תורה שהיו לנו ביחד, הן בימות החמה והן בימות הגשמים, בקור ובחום בשלג ובשרב, וכפי שאתה זוכר, אפילו בימים של שמחה במשפחתינו ובשאר זמנים של טרדות, מעולם לא ביטלנו את הזמן הקבוע ללימוד התורה.

אילו היתה החומה נפרצת על ידי ביטול תורה והפסקות בשיעורים, היתה ניתנת אפשרות למלאכי החבלה לעבור דרך פריצות המחיצה ולתופסני, אך מכיון שהחומה היתה שלימה ומבוצרת מלמעלה עד למטה על כל נדבכיה, לא היתה אפשרות בידם להגיע אלי. את כל זאת התיירו לי לבוא מהעולם העליון ולספר לך כדי שתדע מה כוחה של קביעת עיתים לתורה, וכדי שתפרסם זאת לכל אשר יראת ה' נוגעת בלבו, שידעו הבריות גודל מעלת קביעת עיתים לתורה בלי שום ביטול כלל וכלל.

שביבים

● נוהגים שהרב או ראש ישיבה כשיבואו לסוף המסכתא, לא יסיים כל המסכתא, אלא יסיים מעט עד שעת הכושר, יומא דראוי לתקן סעודה נאה לכבוד התורה והתלמידים, ואז ראוי לקבץ כל הקהל כשבא הרב לסיים כל מי שראוי לבוא לסיום המסכתא. וסמך יש במסכת אבות ההולך ואינו עושה שכר הליכה בידו, ולכך נהגו כל הבעלי בתים לילך בישיבה כשמתחילין מסכתא, ולכך מנהג להודיעם שבא הרב לסיים מסכתא כדי שיבואו הבעלי בתים גם כן ואז יהיו שמה תחילה וסוף. עוד טעם אחר שהוא כבוד התורה בשיש שם אסיפת עם, וכן טוב לחזר אחר מנין לומר קדיש. (כנסת הגדולה או"ח תרס"ט)

● הנה בסיום מסכת מצינו דבר מה שלא מצינו בשאר מקומות, למשל בדברים גשמיים - מי שאכל (לחם או אפילו ירקות) מצטרף לזימון ומי שלא אכל אינו יכול להצטרף.

אבל בסיום מסכת המנהג שאם אחד סיים, באים אנשים שלא למדו כלום ובכל זאת מצטרפים לשמחת הסיום, ואפילו בתשעת ימי האבלות של חודש אב, אם אחד עושה סיום מסכת, באים אנשים אחרים שלא למדו והם מצטרפים, ועל סמך זה הם יכולים לאכול בשר, אע"פ שאין להם שום שייכות לסיום המסכת.

רואים שברוחניות זה אחרת, אע"פ שבגשמיות לכאורה יותר נרגש השייכות, אבל המציאות היא שבגשמיות היא הנותנת, כדי שתהיה שייכות צריך ג"כ שיהיה נהנה משהו, ואם לא נהנה משהו הוא לא יכול להצטרף, אבל ברוחניות - כן. (מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל)

● בסיום מסכת אומרים: "מודים אנחנו לך... ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות, שאנו עמלים, והם עמלים... אנו עמלים ומקבלים שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר".

וקשה, הרי ודאי שגם חייט, סנדלר וחנווני מקבלים שכר על עבודתם. אם כן מדוע נאמר שיהם עמלים ואינם מקבלים שכר?

מסביר החפץ חיים זצ"ל, שחנווני גם אם יעמוד כל היום בחנותו ויעמול לפרנסתו מבוקר ועד ערב, הרי השכר הוא בתוצאה במאזן הכספים ויתכן שלא ירוויח פרוטה, למרות שעמל בכל כוחו.

אבל העוסק בתורה מקבל שכר על עמל התורה. גם אם ישב יום שלם והתייגע להבין סוגיא קשה ובסוף לא הבין, בכל זאת יקבל שכר על היגיעה והעמל שהשקיע. כי עמל התורה הוא מצוה בפני עצמה בלי קשר לתוצאה. לכן 'אנו עמלים ומקבלים שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר' על העמל, אלא רק על התוצאה.

● **הִדְרוּ עֵלְךָ וְהִדְרֵךְ עֲלֶיךָ.** בעל חידושי הרי"מ ביאר שזו תפילה שנחזור למידה זו שנשמח בטובת חבירנו וזת"ד: הנה בית המקדש נחרב על שנאת חינוס, היינו שהיה לו צער בלימוד של חבירו או בשאר עניינים וכדומה, ועל זה אנו בגלות לתקן זאת, ובמדה זו התפאר אביי שהיה שלם במדה זו, שהיתה לו שמחה שראה דבר טוב אצל חבירו עד שעשה סעודה לכל חבריו (תייתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן - שבת קיט.), וכל זה בכדי להמשיך גם אותם לזו המדה ע"י סעודת ריעות של מצוה, וזה הפירוש למה שאומרים בסיום מסכת הדרן עלך וכו', פירוש ע"י אותה השמחה נחזור למקום הראשון שלפני החטאים של שנאת החינוס שגרמו לגלות ולחורבן, וזה מה שעושין סעודות אלו בחודש אב, לפי שזה התיקון לכך. (עפ"י ספר הזכות)

● יש לפרש מאי דאמרינן בסיום מסכת "הדרן עלך" וכו', על פי עובדה שפעם נסע חסיד אחד ללמוד אצל הרה"ק מוהר"ר דב בער זי"ע המגיד ממעזריטש, ושאלו אותו מדוע אתה נוסע דווקא לשם, וכי במקום אחר אינך יכול ללמוד תורה? והשיב שאפשר ללמוד תורה גם במקום אחר, אבל במקום אחר התורה לא תלמד אותי כלום, ולכן נקרא שמה "תורה" מלשון הוראה, שהיא מורה דרך לאדם, וזה דווקא אם לומדים תורה לשמה. ו"הדר" הוא מלשון יופי, וזו הכוונה "הדרן עלך" - היופי שלנו שהגיע לנו ע"י שלמדנו אותך היא "הדרך עלך", כי התורה לימדה אותנו מדות טובות. (ויגד יעקב)

● **לֹא תִתְנַשֵּׂי מִיַּנְדָּךְ וְלֹא תִתְנַשֵּׂי מִיַּנּוֹן, לֹא בְעֵלְמָא הָדִין וְלֹא בְעֵלְמָא דְאַתֵּי.** ר' צדוק הכהן מלובלין כתב: שמעתי מרבינו הקדוש זצוק"ל ביחוד שכל אחד מזרע ישראל לעתיד בתחיית המתים מתברר שלא מת רק היה כישן וכמו שנאמר (ישעיה כו, יט) "הִקִּיצוּ וּרְנְנוּ שׁוֹכְנֵי עֶפְרַיִם", וכמו שנדרש בגמרא (תענית ה:) מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, ואין היקש למחצה כן מקיש זרעו לו, דכל זרע יעקב יתבררו במדריגת יעקב לא מת, וכשינער משנתו יזכור כל הדברי תורה, ועל זה מבקשים **לא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי.** (פרי צדיק)

● החשבון של כל שמותם של עשרת בני רב פפא עם תיבת שם האב פפא עולה בגימטריא שני אלפים שש מאות תשעים ושלושה, מכון בדיוק כנגד העלים (הדפים) שבכל הש"ס... לכן לרמוז זה אומרים אחר כל מסכתא העשרה בני רב פפא הנ"ל. ואנו מתפללים שבזכותם נזכה לסיים את כל הש"ס. (דובר מישרים, חשב ישראל)

● בעשרה מקומות בתלמוד הבבלי רב פפא אומר שלהלכה יש לקיים את כל דעות החולקים (הלכך נירינהו לתרווייהו). בהוראה זו הרבה רב פפא שלום בעולם, ומשום שעשה זאת עשר פעמים זכה לעשרה בנים תלמידי חכמים, וזכה שיזכרום בסיום המסכת, להורות חשיבות השלום בעולם והערכת חז"ל לרודפי השלום (הדר יצחק).

● בתלמוד הבבלי ניתן למצוא שרב פפא נחשד ע"י תלמידי וחבריו פעמים רבות על התנהגותו ודרכי חייו. חשדות אלו היו כמובן חשדות שווא, שכן רב פפא היה ישר וצדיק. כשכר על חשדות אלו זכה רב פפא לעשרה בנים תלמידי חכמים, וכעין שמצינו באשה שחשדה לשווא לסוטה "וְאִם לֹא נִטְמָאָה הָאִשָּׁה וְיִטְהַרָה הוּא וְנִקְתָּהּ וְנִזְרְעָה זָרַע", שאם היתה עקרה, מעתה היתה נפקדת ויולדת תינוקות בריאים ויפים. ומשום כך היו תלמידי רב פפא מזכירים ומברכים את בניו בסיום כל מסכת ומסכת, לעשות נחת רוח לרב פפא ולבניו על שחשדוהו חנם, ולהראות לכל עד כמה נחשד רב פפא לחנם, שהרי זכה לעשרה בנים תלמידי חכמים מופלגים. (תורה מציון)

סיפור

מעשה ביהודי עם הארץ מדאורייתא ומדרבנן, מתאגרף מגושם, שהיה גר במדינה שאין בה בתי ספר יהודים רגילים, ולבית ספר ציבורי הוא לא רצה לשלוח את בנו, ולכן בלית ברירה הוא שלח אותו ללמוד בתלמוד תורה. הוא לא באמת רצה בכך, אבל העדיף את זה על פני בית ספר כללי של גוים.

יום אחד הבן הגיע הביתה עם ציעית. האבא פתח את הדלת, ראה את הבנו לבוש בעיעית, התעצבן, הנחית עליו סטירה מצלצלת ואמר: "אני שלחתי אותך רק ללמוד, לא להיות דתי, לא להיות עם ציעית".

למחרת הגיע הילד לתלמוד התורה כשהוא בוכה. שאל אותו המלמד: מה קרה? סיפר לו הילד בבכי קורע לב. אמר לו המלמד: תשמע, אתה תשים גם היום ציעית, תדפוק בדלת ותלך שני מטר אחורה. אם תראה שאבא פותח את הדלת והוא עצבני אז תגיד לו, סתם צחקתי ותוריד את זה, אם זה יעבור, תכנס.

הילד, שהיה מחונן וציותן עשה כפי שהורה לו המלמד. האבא פתח את הדלת, ראה אותו ואמר: טוב אם אתה רוצה ככה תכנס. הילד המשיך ללכת כל יום לתלמוד תורה, אחר כך לישיבה קטנה, ישיבה גדולה, התחתן ולמד בכולל.

הוא נסע לא"י ולא שכח את אביו. כל כמה זמן היה שולח לו דפים של דברי תורה, שמחלקים בבית הכנסת, כדי שיהיו לו קצת מושגים באודישקייט ובכל פעם עירף מכתב.

פעם אחת, האבא ראה שכתוב באחד העלונים שה'חפץ חיים' זצ"ל היה אומר: "אינו יכול להבין, איך יהודי ייצא מהעולם הזה, בלי ללמוד דף אחד גמרא". הרב אינו יכול להבין כיצד יהודי יחיה בעולם הזה שבעים שמונים שנה ודף אחד גמרא לא ילמד...

הדבר נגע אל לבו והוא אמר לעצמו: "אני יהודי. ואף פעם לא ידעתי מה זה גמרא ולא ראיתי דף גמרא, אבל אם כתוב פה שזה דבר שאי אפשר לחיות בלעדיו, אני מוכן ללמוד".

מה עשה? הלך לתלמוד תורה שבו למד בנו בילדותו, נכנס לחדרו של המנהל, ברכו לשלום ושאל: "האם אתה זוכר אותי? אני אבא של פלוני אלמוני".

"כן, בוודאי", השיב לו המנהל, "במה אוכל לעזור?"

"תראה", אמר לו האיש, "אני רוצה ללמוד דף אחד גמרא".

המנהל תמה לרגע ומיד השיב: "תראה פה זה תלמוד תורה, פה לא מלמדים גמרא למבוגרים".

אבל האב מתעקש ומסביר: "תראה אין פה בסביבה שום מקום שבו אני יכול ללמוד ואני קראתי, במכתב ששלח לי בני, שהחפץ חיים כתב שלא יכול להיות שיהודי ייצא מהעולם בלא ללמוד דף גמרא ואני רוצה ללמוד דף אחד".

ראה המנהל שהוא רציני ואמר לו: "טוב תשמע, אני אעשה אתך משהו, אני אכניס אותך לאחת הכיתות שמתחילים בה ללמוד גמרא ואתה תשב שם ותלמד כאחד הילדים. אבל אם ישאלו אותך התלמידים מה עושה אדם בגילך פה? נגיד להם שאתה ממשרד החינוך ובאת לבדוק את רמת הלימודים".

הסכים האיש לתנאי והוזמן להצטרף לכיתה. התחיל ללמוד ולאט לאט לטפס. שלוש שנים לקח לו ללמוד דף אחד גמרא, כמו שעריך, וכשסיים את דף הגמרא, צלצל לגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל ואמר: "שלום כבוד הרב, מדבר פלוני אלמוני, אני רוצה להזמין את כבודו לסיום הדף".

"סיום הדף? על מה אתה מדבר?"

סיפר הלה את ספורו: "ראיתי שכתוב בשם ה'חפץ חיים': 'איני יכול להבין, איך יהודי יצא מהעולם הזה, בלי ללמוד דף אחד גמרא', אז אני למדתי דף אחד גמרא, עכשיו סיימתי אותו אחרי שלוש שנים ואני רוצה לעשות סיום".

הרב שמע, כנראה מהקול הנרגש והכנה ניכר שהעניין רציני, הסכים ואמר: "אני בא".

הגר"מ פיינשטיין זצ"ל טרח ובא למקום בו נערכה סעודת המצוה. האבא המתאגרף לשעבר, חגג את 'סיום הדף'. באירוע נכחו רבנים ותלמידי חכמים רבים ועד לשעות הקטנות של הלילה דיברו במעלת התורה ובשבח לומדיה.

בשתיים לפנות בוקר, האבא הלך לישון מאושר, על שזכה לעשות את שכתב ה'חפץ חיים' וסיים את הדף.

בבוקר הוא כבר לא קם. הוא נפטר.

כל גדולי ישראל ומהם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, שהשתתפו כמה שעות לפני ההסתלקות, ב'סיום הדף' של הנפטר, עשו שוב את הדרך להלוויה. אמרו עליו, על אותו יהודי, בדברי ההספד: "יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו ב'דף אחד', כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים..."

אִירוֹסִין וְנִישְׂדָּאִין

תכלית הנשואין

בתורה נאמר: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ אַעֲשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: וַיִּצַּר ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרְאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נָפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ: וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וְלָעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: וַיִּפֹּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה: וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיָּבֵאָהּ אֶל הָאָדָם: וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הִפְעַם עִצָּם מֵעַצְמִי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזָאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לָקַחָה זֹאת: עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: (בראשית ב, יח-כד)

ולכאורה קשה, מדוע לאחר שהקב"ה אמר שלא טוב לאדם להיות לבדו, הוא קודם מביא לאדם את כל בעלי החיים כדי שיקרא להם שמות, ורק אח"כ בורא ממנו את חוה אשתו? מדוע הם לא נבראו באותו זמן? ומדוע היה צריך לברוא את חוה מתוך גופו של אדם?

נאמר במדרש: "וַיִּצַּר ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לְרְאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נָפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ" - מלמד שהעבירן כולן לפניו לקרות להן שמות, וקרא לכל אחד ואחד מהן שם לפי מה שהוא, ולפי מה שהסתכל בהן ידע סוד כולן, ואותם השמות עומדים לדורות, שנאמר "וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נָפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ". ולמה הביאן אצלו? להראות למלאכי השרת חכמתו של אדה"ר.

בשעה שביקש הקב"ה לברוא אדם, נמלך במלאכי השרת. אמר להם: "נעשה אדם" אמרו לפניו: "רבון העולמים, "מה אָנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֵנוּ וַיִּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ" אמר להם: "אדם זה שאני מבקש לברוא, חכמתו מרובה משלכם", הביא לפניהם את הבהמה ואת החיה ואת העוף, אמר להם: "זה מה שמו", ולא היו יודעין.

העבירן לפני אדם, אמר לו: "זה מה שמו", אמר: "זה אריה, זה חמור וזה גמל". "ואתה מה שמך" אמר לו: "אני נאה להקרא "אדם" שנבראתי מן האדמה", "ואני מה שמי", אמר לו: "לך נאה להקראות "אדני" שאתה אדון לכל בריותיך", אמר רב אחא: "ה' הוא שְׁמִי" - הוא שמי שקרא לי אדם הראשון. חזר והעבירן לפניו זוגות, אמר: "לכל יש בן זוג ולי אין בן זוג!" ולאדם לא מצא עזר כנגדו, אתמהא, ולמה לא בראה לו תחלה אלא צפה הקדוש ברוך הוא שהוא עתיד לקרות עליה תגר לפיכך לא בראה לו עד שתבעה בפיו, כיון שתבעה מיד "וַיִּפֶּל ה' אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן". (מדרש הגדול, בראשית).

שמו של דבר - זהו מהותו. לאדם ניתן כח מיוחד, כח הדעת, שעל ידו הוא יודע להגדיר דברים לאמיתות פשיטותם, ולהעניק להם את שמם המתאים. אדם הראשון ידע בחכמתו לכוון לאמת ולקרא שמות לפי שורשו הרוחני של כל בעל חיים, וכך "הוא שמו" באמת, מיסודו וטבעו.

אריה - מטיל יראה בהופעתו, "אריה" בגימטריה "גבורה". חמור - מלשון חומר, בהמה חסרת אצילות ודעת, ומסמלת יותר מכל את כבדות ועצלות החומר הבהמי. גמל - גבעה מעל (דבשת), וגם גרה מעל (שהוא היחיד שמעלה גרה בלי הפרסת פרסה). הוא גם מסוגל להגמל זמן רב ממזון ושתיה וגם גומל טוב לבעליו ומשרתו נאמנה. (עפ"י ספר 'הצופן')

ולכאורה קשה, אם לכל הבהמות והחיות קרא האדם שם שיש בו משמעות עמוקה לתכונות שיש בכל אחד ואחד מהם, מדוע לעצמו קרא "אדם" על שם הגוף שנברא מהאדמה, ולא קרא לעצמו על שם החלק הרוחני שבו שהוא העיקר?

הסבא מסלבודקא כתב שדווקא בשם זה גילה האדם את עצמיותו האמיתית שבה נעוץ כל יסוד מהותו. אמנם אדה"ר הכיר שמצד אחד גדול הוא מאוד ונעלה על כל הברואים, עד שהקב"ה התפאר בו ואמר למלאכים "ראו שחכמתו גדולה משלכם", ואפילו המלאכים טעו בו ובקשו לומר לפניו "קדוש". אולם מצד שני הוא הכיר בעובדה שהוא נברא מהאדמה, ועליו ללכת ולעלות

ממדרגה למדרגה, ובגלל סטייה כלשהי בעלייתו, עלול הוא לרדת בבת אחת למדרגות הפחותות ביותר.

הראשונים ביארו שהשם "אדם" הוא גם מלשון "אֲדָמָה לעליון". כלומר תכלית בריאת האדם היא כדי שיתעלה מהגוף והחומריות וידמה לקב"ה. כיצד? אמרו חז"ל: "לָלַקְתָּ בְּכָל דָּרְכָיו וּלְדַבְּקָהּ בּוֹ" - במידותיו - מה הוא רחום, אף אתה היה רחום... חנון... גומל חסדים... קדוש... וכן בכל המידות. הקב"ה ברא אותנו כדי להיטיב לנו, וגם עלינו לדבוק במידותיו ולהשתדל להיטיב לסובבים (עייין במאמר הבא).

וכתב הרמח"ל (בידרך ה" פ"ב), שכדי להדבק בקב"ה לעתיד לבוא, צריך להדבק במידותיו בעוה"ז, ועיקר הדבקות במידותיו של רחום וחנון וגומל חסדים, זה לאחר הנישואין, שצריכים הבעל והאשה להיטיב האחד לשני תמיד.

לפי המדרש שהבאנו לעיל, הקב"ה ברא את האשה לאחר שאדה"ר קרא שמות לחיות, כדי שהוא יראה שלכל החיות יש בן זוג ואז גם הוא ירצה ויבקש. ואז אם יהיו תלוונות, הקב"ה יגיד לאדם: "אתה ביקשת!"

אולם אפשר לומר גם דבר נוסף, עפ"י הנאמר לעיל, שכאשר אדה"ר קרא שמות לחיות, עשה זאת לפי המהות והתכונה שיש לאותה החיה. כאשר הוא רצה לקרוא שם לעצמו, הוא לא היה יכול, משום שלא הכיר את תכונותיו. הוא לא יכול היה לדעת אם כעסן הוא או רגוע, קמצן או בזבזן, עניו או גאוותן וכד', משום שהיה יחידי ולא היה לו על מי לכעוס או למי להעניק.

כאשר הקב"ה ברא את האשה והביאה לאדה"ר, אז קרא לעצמו "איש" ולאשתו קרא "אשה" משום שהבין שכל המידות והתכונות הן מיסוד האש וצריך לעבוד עליהן. עיקר מידותיו של האדם באות לידי ביטוי בהיותו בביתו, שם הוא אינו חושש מהסובבים ולא עושה "הצגות" להראות כמה שהוא נחמד וטוב לב.

הקב"ה ברא את האשה מהאדם. דבר זה בא לרמוז לתפקיד האשה בעולם, שמעצם בריאתה היא קשורה לאיש לעזור לו ולהשלימו,

ואין האשה כורתת ברית אלא עם בעלה, ואין האיש שלם אלא ע"י אשתו. רק כאשר שניהם ביחד, הם נקראים "אדם", כמו שנאמר: "זָכַר וַיִּנְקְבָהּ בְּרָאָם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם", ובשותפותם הם בונים בית לשכינה.

תכלית זיווגו של האדם שונה מתכלית החיות והבהמות, כי עניין הבהמות והחיות הוא להביא תולדות לקיום מינן. בעלי החיים אינם מקפידים על בן זוגם, ולכן הקב"ה ברא אותם כל אחד בפני עצמו. אולם האדם נברא כדי לעבוד את בוראו והאשה משלימה אותו ועוזרת לו לקדש את עצמו שלא יחטא, ובכך יוכל לגדול ביראת שמים ובלימוד התורה הקדושה. וכתב הטור (אה"ע א, א): "כל מי ששרוי בלא אשה שרוי בלא טובה בלא ברכה בלא דירה בלא תורה בלא חומה בלא שלום ואמר רבי אלעזר: כל מי שאין לו אשה אינו אדם".

האיש והאשה הם גוף אחד כי התכלית שלהם אינה רק לתולדות או להנאה עצמית, אלא להשלים האחד את השני כדי שיוכלו לעבוד את ה'. האשה היא "עצם מעצמו ובשר משרו" של האיש, והם גוף אחד, משום שגם נשמותיהם נחצבו ממקור אחד. ובספר הזוהר הקדוש (ויקרא פא.) נאמר, שאיש בלא אשה הוא פלג גופא (חצי גוף). שלמות נשמתם היא רק אם שניהם יהיו ביחד ע"י נישואין. עליהם להתקדש יחדיו ולהשלים תיקון נפשם ע"י שיקימו את ביתם לשם שמים, להעמיד בנים צדיקים, ובכדי שהאשה תשלים את תיקון נפשו, תהיה לו לעזר בעבודת ה' וכדי שיהיה לו על ידה "פת בסלוי", ובכך יהיה שלם בתורה וביראת ה'.

"איש ואשה שזכו שכינה ביניהם, לא זכו אש אוכלתן" (סוטה יז.). גם באיש וגם באשה יש את המילה "אש", אך יש בהם גם אותיות י"ה, שהוא כינוי לשכינה. אם הם זוכים להשלים נשמתם, שכוונתם לשם שמים והם מכבדים האחד את השני. הם זוכים לכך שהשכינה תשרה ביניהם, תהיה להם סייעתא דשמיא ויזכו לבנים צדיקים, כמו שאמרו: "שלושה שותפים באדם: אביו, אמו והקב"ה".

ואיך אפשר לזכות לכך? אם כל אחד מהם ירגיש שהוא זכה בן הזוג בתורת מתנה, "זכייה", ולא ירגיש שמגיע לו. אם כל אחד

ירצה לתת לשני ולא רק לקבל ולקחת מהשני. אם כל אחד יוותר "ויזכך" את עצמו, ינסה להתאים את עצמו לבן זוגו ולא ירצה לשנות את השני - אז הם "זכו".

פעם אחת היה ביער צבי עם קרניים מפותלות, ארוכות ויפות. בכל פעם שהיה נרדף מבני אדם או מחיות רעות, היו קרניו מסתבכות בענפים ובסבך העצים, והיה ניצל בנס. ומכיוון שלא רצה יותר לסמוך על הנס, החליט הצבי לנסר את כל עצי היער, כדי שלא יפריעו לו במנוסתו. הוא קנה מסור חשמלי והחל במלאכה. פגשו בו חבריו והציעו לו: "במקום לנסר את כל עצי היער, פשוט תנסר את הקרניים שלך". אל תנסו לשנות את השני, נסו להשתנות בעצמכם.

ויקרא את שמם אדם

(עפ"י מה שכתב הרב אפרים עובד שליט"א בהקדמת ספרו האושר שבנישואין)

אמרו חז"ל (יבמות סג.) "כל אדם שאין לו אשה אינו אדם, שנאמר: זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאם וַיְבָרַךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם" (בראשית ה, ב).
וצריך להבין מדוע לפני הנישואין אינו אדם?

בכדי לבאר דבר זה עלינו קודם להבין דבר נוסף, בתורה נאמר: "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נֶשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב, ז), הרי שהאדם מורכב מגוף ונשמה, וא"כ קשה, מדוע הוא נקרא "אדם" (מלשון אדמה) על שם הגוף שהוא הטפל, ולא נקרא על שם הנשמה הרוחנית שהיא העיקר?

כתבו הראשונים על שם "אדם" שהוא גם מלשון "אדמה לעליון", והיינו שתכלית בריאת האדם היא לעלות מהגוף והחומריות ולהדמות לקב"ה. ובמה אדם נדמה לקב"ה? כבר פרשו לנו חז"ל "ולדבקה בו" במדותיו, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים, שהרי השם יתברך ברא העולם הזה והעולם הבא כדי להיטיב לנו, שהרי אינו צריך אותנו.

וכתב הרמח"ל (דרך ה' ח"א פ"ב) שבכדי לזכות להדבק בקב"ה לעתיד לבוא, צריך להדבק במדותיו בזה העולם, וכמו שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלקיכם (במדותיו) חיים כולכם היום" - ליום שכלו ארוך. ונמצא לפי זה שמהות האדם להדמות לעליון במדותיו, ועיקר הדבקות במדותיו של רחום וחנון וגומל חסדים זה בעיקר לאחר הנישואין שאז יש לו אשה שצריך להיטיב לה יום יום, כל זמן שנמצא עמה, מה שאין כן לפני הנישואין שבדרך כלל אינו נותן אלא נוטל, ואף שנותן הוי נתינה זמנית ולא תדירית יום יום.

והנה השם יתברך ברא את האשה שהיא בטבעה צריכה לקבל מבעלה כל הזמן, וכמו שכתוב בקדושין (דף מא.) דאמר ריש לקיש: "טב למיתב טן דו מלמיתב ארמלו", ופירש רש"י משל הוא שהנשים אומרות על הבעל כל דהוא טוב לשבת עם שני גופים משבת אלמנה. ולכן האשה מוכנה להתקדש אף בשווה פרוטה, ואפילו למוכה שחין, כי היא צריכה לקבל חמימות מבעלה.

וכתב הגר"א דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו חלק א' בקונטרס החסד), שמטרת בריאת האדם שיהא נותן ולא נוטל, וכתב (שם בפרק ו') שזו תכלית הנישואין, לתת ולהעניק זה לזה ועל ידי זה אוהבים זה את זה. וכן לפרות ולרבות ולהעניק ולתת לילדיו, ולכן צריך להרבות בילדים.

ונאמר: "טוב לגבר כי ישא על בנעוריו" (איכה ג, כז), ופירשו חז"ל (איכה רבה ג, ט), שזה "עול אשה", והיינו שהוא עול כיון שצריך להיטיב לאשתו, לכבדה, להעניק לה ולוותר לה על ידי שבירת מדותיו. אבל זהו עול טוב כמו שכתוב "טוב לגבר", שעל ידי זה זוכה להיות אדם שדומה לעליון, וזוכה לעולם שכלו ארוך.

ולכן צריך לשאת העול בנעוריו ולא אחר זמן רב, כדי שיתרגל בזה מנעוריו. וכתוב "טוב לגבר" ולא טוב לאיש, כי בזה צריך להיות גבר על דרך אומרם: "איזהו גיבור, הכובש את יצרו (אבות ד, א), שאם לא יכבוש את יצרו לא יוכל לעמד בעול זה, כי יחשוב רק על עצמו, ולא על אשתו.

ובגמרא (סוטה יז.) דרש רבי עקיבא: "איש ואשה זכו שכינה ביניהן, לא זכו אש אוכלתן", ופרש רש"י שכינה ביניהם שהרי חילק את

שמו ושכנו ביניהן, יו"ד באיש וה"י באשה, לא זכו אש אוכלתן, שהקדוש ברוך הוא מסלק שמו מביניהן ונמצאו אש ואש.

ויש לעין מה הכונה "זכו" ובמה תלויה זכות זו. ולפי מה שכתוב לעיל יש לפרש "זכו" מלשון כי זך וישר הוא, דהיינו זכוך המדות. שאם האיש והאשה זככו עצמן וכל אחד חושב להיטיב לשני ולותר מנוחיותו למען השני הם דומים לשכינה שנדבקים במדותיו ולכן שכינה ביניהם. אבל אם לא זכו אלא כל אחד חושב רק על עצמו אינם דומים לשכינה והשכינה מסתלקת מביניהן ונשאר ביניהן אש המחלקת, רחמנא ליצלו.

גוף אחד

נאמר: "וַיִּפֹּל ה' אֱלֹקִים תְּרֻדָּמָה עַל-הָאָדָם, וַיִּישָׁן; וַיִּקַּח, אֶחַת מִצְלָעָתָיו, וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר, וַתְּחַתְּנָה. וַיִּבֶן ה' אֱלֹהִים אֶת-הַצֶּלַע אֶשֶׁר-לָקַח מִן-הָאָדָם, לְאִשָּׁה; וַיִּבְרָאָהּ, אֶל-הָאָדָם. וַיֹּאמֶר, הָאָדָם, זֹאת הַפֶּעַם עָצָם מַעְצָמִי, וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי; לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה, כִּי מֵאִישׁ לָקַחָהּ-זֹאת" (בראשית ב, כא-כג). ויש לשאול מדוע ה' ברא את האישה מתוך האיש ולא בראה ברייה בפני עצמה כפי שברא את שאר בעלי החיים?

יש ליישב ולבאר עפ"י דברי האברבנאל (בראשית ב, א): "הנה ראה יתברך לברוא את האשה מצלע האדם, ולא בראה בפני עצמה כנקבות שאר בעלי-החיים? לפי שנקבות בעלי-החיים אינן מתחברות לזכרים ולא נשמעות אליהם אלא לענין המשגל בלבד, משום היותן נפרדות ביסודן מהזכרים, ודבר אין להן עמהם. אמנם נקבת האדם הוצרכה להיות עזר בכל ענייניו לזכר, ובעבור זה הוצרך להיותה חלק מגופו. כי החלק יתחבר לחלקו, ותאהב אותו ותגן בעדו. ולכן לקח ה' אחת מצלעותיו של אדם ומזה עשה בנין האשה".

כלומר המציאות של הזיווג, שהאשה היא חלק מהאדם עצמו. לפני שנפרדה ממנו, היתה בת זוגו חלק ממנו, לאחר מכן היה פירוד, ואחר שיצר הקב"ה את האשה מהאדם כתוב: "ויביאה אל האדם".

מצורתו של הזיווג הראשון שהיה בעולם, למדים אנו שעניין הזיווג אינו סתם לחבר בין שני דברים, אלא עניינו למצוא את החלק של האדם עצמו, כמו שאמרו חז"ל שהאדם הוא "פלג גופא": כלומר, ביקש ה' ללמדנו הכרח הזכירה ששני בני הזוג הם זה מבשרו של זה למען יחיו באהבה וכבוד הדדיים ויהפכו יחד לאדם אחד שלם בבחינת הפסוק (בראשית ב, כד): "וַיִּבְרַךְ בְּאַשְׁתּוֹ, וְהָיוּ לְבֶשֶׁר אֶחָד": וכדרך שפסק הרמב"ם (הלכות אישות טו, יט): "ציוו חכמים שיהא אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו", וכמו המעשה הידוע עם רבי אריה לוי זצ"ל, שהגיע עם אשתו לרופא ואמר בכאב: "דוקטור, הרגל של אשתי כואבת לנו", וזוהי דרך המוכרחת לו לאדם, שיכאב בכאבה של אשתו, יתעצב בעיצבונה, וגם, ישמח בשמחתה.

ואל יטעו בני אדם לחשוב חלילה שייטב להם זה בלעדי זה, אלא תמיד ישימו על ליבם כי (בראשית ב, יח): "לֹא טוֹב הָיְתָה הָאָדָם לְבַדּוֹ": וכמו שנאמר (בראשית ה, ב): "זָכָר וּנְקֵבָה, בְּרָאָם... וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמֵם אָדָם": הרי שניהם יחד קרויים אדם וכל אחד לחוד הריהו חצי אדם ("פלג גופא"). על כן, כל שיש להם הוא ללמוד את הדרך להיבנות יחד, על ידי שיציירו בשכלם שאינם שני יחידים - אלא שני חצאים אשר ביחד הם אחד שלם, והם כאילו גוף אחד, וכמו שלא שייך שאדם יעניש ויכה את ידו הימנית על שבגללה נחתכה יד שמאל, כי זה יכאב לו, כך גם צריך האדם להרגיש כלפי אשתו, ולא יצער אותה שהרי הם גוף אחד, ובזה ייטב להם הטבה אמיתית.

שני חצאים

בבריאת האדם נאמר בתורה: "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיִּבְרָךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵם אָדָם" (בראשית ה, ב), הקב"ה ברא אותם בתחילה מחוברים, גוף אחד עם נשמה אחת, ואח"כ הפריד ביניהם והוציא את האשה מתוך האיש ומאז הבעל והאשה הם נשמה אחת עם שני גופים. מכל מקום רק בהיותם יחד הם קרויים אדם. מתוך ענין זה מובן שיש כאן שני חצאים שבעצם משלימים זה את זה.

הבעל והאשה אינם סתם חצאים, אלא כל אחד מהם הוא "חצי שמשלים" את חברו.

אם ניקח עיגול ונחצה אותו לשניים, נקבל שני חצאים שווים בגודלם ובצורתם. חצאים אלו אינם "משלימים זה את זה". הם אמנם נראים אותו הדבר אך כל אחד מהם "איתן בדעתו", אינו עוזר ולא מוכן להתגמש עבור השני, וכמותם יש עוד הרבה שנראים בדיוק אותו הדבר.

לעומת זאת "חצי משלים" נראה כמו שתי חתיכות פאזל שכל אחת שונה מחברתה בצורתה ובתמונתה, אולם חתיכות אלו משלימות באופן מושלם האחת את חברתה, בכל אחת יש שקעים ובליטות המתאימות ועל ידי כך יוצרות חיבור טוב וחזק שאינו מתנתק בקלות. לכל אחת מהן יש רק חלק אחד בלבד שיכול להשלים אותה בצורה מושלמת.

כשנראה אותם כל אחד בפני עצמו, לא נבין מה הקשר ביניהם, הם כ"כ שונים! אבל בכל זאת כשהם מחוברים, הם משלימים האחד את השני בצורה הכי מושלמת שיכולה להיות, במצב כזה כל צד הוא אולי קצת מעוקם, אבל זה רק בגלל שהוא חושב גם על הצד השני, הוא מוכן להתגמש בשבילו, לבוא לקראתו ולהכניע את עצמו בשביל שההשלמה תהיה מושלמת. הצדדים מבינים זה את זה, מזדהים זה עם זה, משתלבים זה עם זה, אך גם מכבדים זה את זה. ולפעמים כשהם יודעים שמשוה מסוים סתם יפריע לצד השני, ולא יועיל בכלום - הם משתמשים במדת "ההכנעה" ושותקים.

כך גם צריכים להיות הבעל והאשה, על כל אחד מהם להיות "החצי המשלים" של בן זוגו, וזה אומר שלכל אחד יש תפקיד שונה, וכאשר כל צד מקיים את תפקידו, אז יש השלמה. צריך שלכל צד יהיה תפקיד שונה, ואין ענין איזה תפקיד יותר חשוב, או יותר גדול, אין פה בכלל מה להשוות! אלו פשוט תפקידים שונים!

זה כמו בתזמורת שצריכים את כל כלי הנגינה כדי ליצור הרמוניה מושלמת, וכל הנגנים חשובים באותה מידה, למרות שכל אחד

מנגן בכלי אחר ותווי נגינה שונים, אך דווקא זה מה שיוצר את המוסיקה וההרמוניה הנפלאה.

נתינה

(מהרב יצחק פנגר שליט"א)

העולם מורכב מארבעה יסודות: מים, עפר, רוח, ואש. גם האדם מורכב מאותם ארבעה יסודות. מידת הכעס מקורה ביסוד האש. היפוכו של יסוד האש הוא יסוד המים, שמהותו נתינה, אחדות וחיבור. על קשר זוגי אומרת הגמרא (סוטה יז): **"דרש רבי עקיבא, איש ואשה, זכו - שכינה ביניהן"**, שהרי חילק הקב"ה את שמו ואת שכינו ביניהן, אות י' באיש ואות ה' באישה. **"לא זכו - אש אוכלתן"**, שהקדוש ברוך הוא מסלק שמו מביניהן, ונמצאו אש ואש.

כאשר רוצים לחבר בין שני דברים, יש צורך באמצעי חיבור כלשהו - דבק, מסמר, וכד'. מהו הדבק המחבר בין בני זוג? מהו הדבק שתוצאותיו תהיינה אהבה הדדית? אומר רבי עקיבא: **"השראת השכינה"** היא החיבור בין בני הזוג, ומסבירים חז"ל שהכוונה לנתינה.

במילה איש ובמילה אשה טמון שם ה'. הבורא יתברך אינו צריך מאתנו דבר, ואינו מקבל מאתנו כלום. מהות הנישואין היא השפעה, נתינה בלי כל תמורה. מכיוון שהאותיות של ה' יתברך הושתלו בשמותיהם של האיש והאשה, הנתינה שהיא מהות הבורא, היא המחברת בין שני בני הזוג.

עלינו להפנים את הנוסחה הבאה: **"אהבה היא תולדת הנתינה"** (הרב דסלר, "מכתב מאליהו", קונטרס החסד), כלומר: האדם שלו תעניק - אותו אתה תאהב, אם אדם ישקיע בכלב שהוא מגדל, הוא יאהב אותו. אם אדם ישקיע בציור, הוא יהיה מחובר לציור. להבדיל, אם בני הזוג ישקיעו זה בזה בנתינה אמיתית, תהיה ביניהם אהבה אמיתית.

"נתינה" - זו אמנות. כדי לתת באופן נכון, צריך לדעת מה השני רוצה וצריך, וזה לא בהכרח מה שאני רגיל לתת. נתינה כוללת גם מחמאות, עידוד, תמיכה, הקשבה, פרגון, סליחה וכד'. מאושרים הם בני הזוג ש"זכו", ולא מדובר כאן על זכייה בלוטו, אלא על "הזדככות".

הזיכוך הטוב ביותר, שאדם יכול לעבור, הוא ע"י ליטוש האישיות שלו בעבור אדם אחר. ליהלום גולמי יש ערך רב וגם יופי, אבל רק בפוטנציאל. כדי לממש את הערכים המיוחדים של היהלום, צריך ללטש ולזכך אותו. להסיר ממנו את כל הלכלוכים והסיגים. כך גם האדם - אם הוא ישכיל להשיל מעליו את רפש המידות הרעות וההרגלים הגרועים, הוא יממש את הפוטנציאל הגבוה שלו ויזכה להיות פאר היצירה.

ע"י נתינה נכונה לזולת, שנותן מה שהזולת צריך לקבל, האדם מזכך את עצמו. הוא משיל מעליו את האגואיזם והאנוכיות, ורוכש מידות טובות תחתיהם. כאשר בני זוג משכילים לנהוג כך, הם זוכים שהשכינה תשרה בביתם. אם בני הזוג לא משתמשים ב"דבק" הראוי של נתינה, אזי הבורא יתברך ששיכן את שמו בתוך שני בני הזוג, מסלק את עצמו מהם, ונשארות האותיות "אש" בשמות שניהם, ו"אש אוכלתם".

בטבע יש מערכות גומלין: הצמח משתמש באדמה, אבל הוא גם מיטיב עם הקרקע, במידה מסוימת. יש מערכות גומלין. אך יש דבר אחד בעולם הטבע, שהוא שיא האגואיזם, שכל המהות שלו היא "כילוי" של השני, וזאת האש. כל המהות של אש היא כילוי. היא "חיה" על חיסול השני. היא לוקחת עץ ומכלה אותו, היא תיקח דף ותכלה אותו. האש היא סמל האגואיזם.

איש ואשה שלא זכו - שלא עבדו על עצמם, שלא מסוגלים לתת זה לזה, אלא מלאי כעס זה על זה - האש אוכלתם!

על כן צריכים בני הזוג להשקיע ולעבוד על עצמם כדי שיזכו שהשכינה תשרה ביניהם ואז השלום ישרור בביתם ותהיה להם ברכה, הצלחה, אושר ושמחה.

קשה כקריעת ים סוף

קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף. (פסחים קיח.)

קשה זיווגו של אדם כקריעת ים סוף. (סנהדרין כב.)

האם לקב"ה, שהוא כל יכול, היה קשה לבקוע את ים סוף? וודאי שלא! כמו כן, זה פשוט שלקב"ה לא קשה לפרנס את הבריות ולזווג זיווגים, א"כ יש להבין מה כוונת הביטוי "קשה כקריעת ים סוף"?

התשובה היא, שבאמת מצד הבורא יתברך לא היה שום קושי בקריעת ים סוף (שעשה תנאי עם הים מששת ימי בראשית שיקרע בשביל עם ישראל), וגם לא קשה לו לפרנס את האדם (שהרי בראש השנה נקצבים מזונותיו של האדם, ובטרם נולד האדם כבר נגזר עליו אם יהיה עשיר או עני), וגם לא קשה לו לזווג זיווגים (שהרי ארבעים יום קודם יצירת הוולד מכריזין בת פלוני לפלוני). אלא כל הקושי הוא רק על האדם עצמו!

כאשר עמדו בני ישראל על שפת הים, ופחדו מהמצריים הרודפים אחריהם, וצעקו אל משה רבינו וטענו: "הַמַּבְלִי אֵין קָבְרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בַּמִּדְבָּר, מֵה זֹאת עֲשִׂיתָ לָנוּ...". הם עוררו על עצמם את המקטרגים שטענו שבני ישראל אינם ראויים שיקרע להם הים, לפי שהללו (המצריים) עובדי עבודה זרה, והללו (בני"י) עובדי ע"ז, נמצא שבני ישראל בעצמם הפכו את קריעת ים סוף לדבר קשה.

והוא הדין גם בכל הנוגע למזונות ופרנסה, שהאדם חי במחשבה מוטעית של "פְּחִי וְעֵצֶם יָדִי עֲשֶׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה", גורם לעצמו קטרוג, ומזונותיו מגיעים אליו בטורח ובקושי. וכן גם לעניין הזיווג, אם האדם אינו סומך על הקב"ה שיסדר לו את הזיווג המתאים לו ביותר בעתו ובזמנו, אלא תולה בעצמו, וטורח ומשתדל מעבר למה שצריך, גורם לעיכוב בזיווגו, וגם יכול "לזכות" לאשה רעה שאינה משורש נשמתו. וכן דרשו: "וּמִוֹצֵא אֲנִי מֵרַמְפוֹת אֶת הָאִשָּׁה" (קהלת ז, כו), אם הוא בגדר של "מוצא אנני" - שסומך רק על עצמו ולא על הקב"ה - יזכה ל"מר ממוות",

אך אם תולה בקב"ה, ומשליך עליו יהבו, עליו נאמר: "מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב וַיִּפְקֶר רָצוֹן מֵה'" (משלי יח, כב).

לסיכום: אם האדם בוטח בעצמו ולא בקב"ה, אזי הוא מושך עליו דינים וקטרוגים, וגורם לעצמו קשיים מרובים. אך אם הוא בוטח בקב"ה שיסדר לו את כל העניינים על הצד הטוב ביותר, הוא מושך על עצמו חסדים, והכל אצלו יתנהל על מי מנוחות, מתוך נחת ושלווה.

• לגבי הקשר בין זיווג לקריעת ים סוף, אומרים העולם שכמו שהים לא נבקע עד שנחשון בן עמינדב קפץ למים, והתקדם בתוך הים עד שהמים הגיעו לחוטמו, ורק אז באה הישועה, כך גם לעניין הזיווג - ככל שהבחור עם אף יותר גבוה, כך מעכב הוא יותר את הישועה מלהגיע.

• האגור כתב, שהקשר שבין קריעת ים סוף עם הפרנסה והזיווג הוא כך: כשפרעה והמצריים רדפו אחרי בני ישראל, נאמר בתורה: "וַיִּירָאוּ מֵאֵד וַיִּצְעְקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'". (יד, ט). בפני בני ישראל עמדו כמה ברירות: א. לצאת למלחמה נגד המצריים. ב. לברוח למדבר. ג. להרים מטפחות לבנות, להכנע ולחזור למצרים.

אבל על האפשרות שהקב"ה יעשה להם נס והים יקרע להם, על זה הם לא חשבו. והישועה באה דווקא מהכיוון שעליו לא חשבו כלל.

כמו שבקריעת ים סוף הישועה באה מהכיוון הבלתי צפוי, כך גם הפרנסה והזיווג של האדם מגיעים מהכיוון הבלתי צפוי - אדם קם בבוקר, חושב ומתכנן, מאין אביא את לחמי, ואם יתבונן, יראה שלבסוף הפרנסה הגיעה מכיוון שהוא כלל לא ציפה, הוא רץ לפה והיא הגיעה משם... על זה נאמר: "רְבוֹת מִחֻשְׁבוֹת בָּלֵב אִישׁ, וְעֵצַת ה' הִיא תִקְוֹת" (משלי יט, כא).

וכן גם לגבי הזיווג, הרבה פעמים חושב האדם על כיוון מסוים ולבסוף זיווגו מגיע מכיוון בלתי צפוי.

בעניין הקשר בין קריעת ים סוף, פרנסה וזיווג ומה הקושי המיוחד שיש בהם?

הקב"ה התנה עם הים עוד מששת ימי בראשית, שיקרע בשביל עם ישראל, איך אמר הים לקב"ה: איך אדע מי הם בני ישראל? אמר לו הקב"ה: אל תדאג, אני אראה לך. והחל להראות לו את הנשמות של כל מי שעתיד לעבור בים: זה שמעון, וזה יוסי, זו חנה...

אולם כשהגיעה השעה והים היה צריך להיקרע, הוא סרב לכך בתוקף. הוא נשאל מדוע, הרי היה הסכם! אמר הים: לא את אלו הראה לי הקב"ה, הללו אינם בני ישראל! מה קרה? הים ראה את הנשמות של בני ישראל, קודם שבאו לעולם הזה, אז היו נשמות קדושות וטהורות, אבל כאשר הנשמות האלו ירדו לעולם והתלבשו בגוף, הן עשו עבירות (שנאמר עליהם הללו עובדי עבודה זרה), התלכלכו, ונראו אחרת. לכאורה, היה קשה לשכנע את הים שאלו אותן נשמות של בני ישראל, שראה בששת ימי בראשית לפני שחטאו.

לגבי הפרנסה נאמר: כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה (ביצה טז.), ואיך האדם נראה בראש השנה? צדיק תמים, מתפלל בכוונה עצומה, וכולו אומר רוחניות ויראת שמים טהורה. רואים אותו המלאכים, מתפעלים ממנו, עולים למעלה וממליצים עליו לפני הקב"ה, ומבקשים שיתן לו שנה טובה ומתוקה עם פרנסה טובה. הבקשה מתקבלת, מתויקת במקום הנכון, עם תמונתו של זה האדם הצדיק מראש השנה. אולם כאשר באים לתת לו את המענק, מחפשים אותו ולא מוצאים, המלאכים אינם מזהים אותו, כי מיד אחרי יום הכיפורים הוא חזר לסורו וכבר אינו אותו הצדיק שהיה בראש השנה, וקשה לשכנע את המלאכים שזהו אותו האדם שגזרו עליו שנה טובה ופרנסה טובה.

וכך גם בעניין הזיווג: אמר רב יהודה אמר רב: ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני לפלוני (סוטה ב.), אותן נשמות כבר נפגשו בעולם הנשמות, כבר קודם בואן לעולם, אך כאשר הגיעו לכאן, הם לא נשארו צדיקים כמו שהיו קודם ביאתם לעולם, "כי אדם אין צדיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא

יְחָטָא" (קהלת ז, ט), לכן כאשר הם כעת נפגשים, אינם מזהים זה את זה, וקשה להם להחליט אם זה הזיווג שנקבע משמים.

את יפה כמו הסוס של אבו מאזן

שלמה המלך, החכם מכל האדם, שהיו לו כאלף נשים, מסתמא ידע איך לדבר, להחמיא ולשבח את האשה, ואכן בשיר השירים בין שאר מילות האהבה אנו מוצאים את השבח הבא: "אִם לֹא תִדְעִי לֶךְ הַיְפָה בְּנָשִׁים... לְסֹסְתִי בְּרֶכְבִּי פְרָעָה דְּמִיתִיךְ רַעֲיִתִי" (שה"ש א, ח-ט).

אם בימינו בעל יאמר לאשתו: "את היפה בנשים, בעיני את דומה לסוס, ולא סתם סוס, את דומה לסוס של אבו מאזן". במקרה הטוב אשתו תיעלב מהמחמאה המקורית, ובמקרה הפחות טוב הוא יעוף מהחלון וינחת על שושנה בין החוחים...

אלא שברור שפסוק זה אינו כפשוטו, ואפשר לבארו על פי שירת מרים (שמות טו כ-כא) שם נאמר: "וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אַחוֹת אַהֲרֹן אֶת הַתֵּן בְּיָדָהּ וַתִּצְאֶנּוּ כָל הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתַפִּים וּבַמַּחֲלֹת, וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוֹ ה' כִּי גָאָה גָאָה סוּס וְרָכְבוֹ רָמָה בְּיָם". אך קודם יש לשאול על כך כמה שאלות:

- א. מה שאלו הנשים את מרים ומה ענתה להן?
- ב. למה נאמר "ותען להם" בלשון זכר, ולא "להן" בלשון נקבה?
- ג. מדוע מרים חוזרת על מה שאמר משה רבינו: "אֲשִׁיחָה ה' כִּי גָאָה גָאָה סוּס וְרָכְבוֹ רָמָה בְּיָם" (שם בתחילת השירה)?

שמעתי שמבארים שבאמת היתה כאן שאלה מצד הנשים: הרי גם הן יצאו ממצרים ביחד עם האנשים, גם הן טעמו טעמה של גלות, וגם הן חשו ביציאה מעול השעבוד. אולם לגבי התכלית של יציאת מצרים לא דמו הנשים לגברים, שהרי כל מטרת היציאה ממצרים היתה כהקדמה והכנה לתכלית העיקרית שהיא קבלת התורה.

כאשר הציעה מרים לבנות ישראל לצאת בתופים ובמחולות, לשיר ולהלל לה' יתברך ויתעלה על כל הטוב, הנסים והנפלאות

שעשה לעמו, תמהו על כך נשים חכמניות בטענה שמאחר שהן פטורות מתלמוד תורה, ותפקידן הוא לשאת בעול הבית וגידול הילדים, מה להן לצאת במחול על יציאת מצרים שהיא דבר טפל, בעוד שאין להן שייכות לתורה שהיא הדבר העיקרי ועוד הרי במצרים הן היו צריכות לעבוד ולעמול, לסדר ולנקות, לבשל ולאפות, וגם כעת עליהן לדאוג ולעשות את כל זאת, א"כ על מה השמחה הגדולה

על טענות אלו "ותען להם מרים" - היא אמרה להן להתבונן, "סוס ורוכבו רמה בים", הרי לא רק את רוכבי מצרים הטיל ה' לים, אלא גם את הסוסים שהובילו את המצריים.

ולכאורה, המצריים הרשעים, באמת הגיע להם למות, אך מה אשמים הסוסים המסכנים אלא שהסוסים סייעו בידי רוכביהם המצריים לרדוף אחרי בני ישראל, ולכן הם נידונו כמותם.

ואם במידת פורענות כך, שהמסייע דינו כמו המבצע, כל שכן במידה טובה שהיא מרובה ממידת פורענות, שהמסייע בדבר מצוה נחשב כאילו הוא בעצמו עשה את המצוה.

לכן אמרה להן מרים: אתן הנשים הצדקניות המסייעות לבעליהן בלימוד התורה וקיומה, שכרכן בתורה מרובה בדיוק כמו בעליהן שלומדים תורה, לכן נאמר "להם" בלשון זכר, שאף הן כמו בעליהן, וא"כ גם הן צריכות לשמוח ולצאת במחול כמו האנשים (מה גם שמרים לקחה דוקא תוף, כי זהו כלי נגינה שאי אפשר לנגן בו מנגינות, אלא הוא כלי ליווי, והוא גם מסייע לשאר הנגנים לשמור על הקצב הנכון, ובזה רמזה לנשים שעליהן ללוות את בעליהן ולסייע להם).

ולפי זה מתבאר ששלמה המלך מדבר על האשה הצדיקה ששולחת את בעלה ללמוד תורה, ועושה הכל כדי להסיר ממנו את כל הטרדות כדי שיהיה לבו פנוי ומיושב ללימוד התורה. ומכיוון שהיא מסייעת לו התורה שלו נחשבת שלה (ובכך היא דומה לסוס שסייע לרוכבו המצרי ונדון כמותו).

וכן מצינו עם רבי עקיבא שרחל אשתו שלחה אותו שילמד תורה מחוץ לבית במשך עשרים וארבע שנה, וכשחזר עם עשרים

וארבעה אלף תלמידיו, ואשתו נגשה אליו, אמר לתלמידיו: שלי ושלכם שלה הוא!

אם רוצים - יכולים

אשה אחת קמה צמאה בשתיים בלילה והלכה למטבח לשתות מים. היא הביטה מהחלון וראתה שהמחסן שלהם פתוח והאור שם דולק. היא העירה את בעלה ואמרה לו: "בוריס יש אצלנו גנבים במחסן, עשה משהו". בוריס קם מהמיטה, והתקשר למשטרה. במוקד ענתה לו שוטרת חצי רדומה, והוא סיפר לה שכעת נמצאים אצלו שודדים במחסן והוא מבקש שישלחו מהר ניידת לרחוב חרציצית החולות 24 לתפוס אותם. השוטרת אמרה: "כעת אין לנו ניידת כי כל השוטרים יצאו לטפל באירוע דחוף, אולי נוכל לשלוח ניידת יותר מאוחר..." בוריס אמר: "טוב בסדר, אני אנסה להסתדר לבד!"

אשתו שאלה אותו: "מה נעשה?" בוריס אמר לה להמתין מעט. לאחר דקה בוריס התקשר שוב למשטרה ואמר לשוטרת: "זה בסדר, כבר לא צריך ניידת, יריתי בהם!"

בוריס ירד מהר לכביש, ותוך עשרים שניות הגיעו שתי ניידות. בוריס כיוון את השוטרים למחסן והם תפסו את הגנבים. אחד השוטרים אמר לבוריס: "תגיד לי, אתה עושה מאתנו צחוק? חשבתי שירית בהם!" אמר לו בוריס: "ואני חשבתי שאין לכם ניידות!"

מכאן רואים שאם רוצים אזי יכולים, וכמו שאומרים: "אין כזה דבר לא יכול, יש לא רוצה".

אם יש רצון, אפשר לפעול אף נגד הטבע, וכמו שמספרים על רבי זלמן מוואלוז'ין זצ"ל, שהיה חלוש מאוד, ובבית המדרש בו למד, חלק מהספרים היו בחדר אחר, והיתה שם ספריה גדולה שחסמה את המעבר, ובכדי להזיזה היה צורך בעשרה בני אדם. פעם אחת רבי זלמן למד בבית המדרש, והיה שם לבד, והזדקק לספר מסוים מהחדר השני, והזיז לבד את הספריה הגדולה כדי להגיע לשם.

כדי שבין בני הזוג יהיה שלום בית והשכינה תשרה ביניהם, על כל אחד מהם להשקיע, לעבוד על מדותיו, לוותר ולבוא לקראת הצד השני, וזה אינו קל, אבל אם רוצים - יכולים, ואם מחליטים - מצליחים, ואם עושים - זוכים.

לשבע ברכות

אחת משבע הברכות שמברכים תחת החופה היא "שִׁמְחַתְּךָ שְׂמֵחָה רַעִים אֶהְיֶינָהּ וְיִצְרְךָ בְּגֹן עֵדֶן מְקַדֵּם". וצריך להבין איזו שמחה מיוחדת היתה בזיווג של אדם הראשון עם חוה אשתו, משאנו מברכים את הזוג הצעיר שיזכו גם הם לכך?

נאמרו על כך כמה תירוצים:

א. הרבה בני זוג חוששים שאולי הם לא בחרו באדם הנכון להקים אתו את ביתם, ואולי אין זה זיווגם האמיתי. וספק זה גורע משמחת הנישואין, וכמו שאמרו חז"ל שאין שמחה כהתרת הספיקות. לכן אנו מברכים את הזוג הצעיר שיהיה זיווגם כמו הזיווג הראשון, שלא היה להם שום ספק שזה זיווגם האמיתי, משום שלא היתה להם שום אופציה אחרת.

ב. ידוע הדבר שהדאגות שיש לאדם (אם בעניין פרנסה או בכל דבר), ממעיטים את השמחה ומפריעים לשלום הבית. אך "אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין" (סנהדרין נט:), כלומר אדם הראשון וחוה אשתו היו נטולי דאגות, ואנו מברכים את הזוג הצעיר שחיהם יתנהלו "על מי מנוחות" בלא צער ויזכו לששון ושמחה.

ג. רוב המחלוקות בין איש לאשתו מקורם בגאווה והתנשאות שכל אחד מהם חושב שהוא מיוחד וחשוב יותר, אולם אדם הראשון ואשתו היו שניהם יצירי כפיו של הקב"ה ולא היה להם להתגאות האחד על השני.

ד. אפשר ליישב עפ"י המעשה הידוע עם רבי אריה לוי זצ"ל, שהגיע עם אשתו לרופא ואמר בכאב: "אדוני הרופא הרגל של אשתי כואבת לנו". והיינו שהרגיש באמת ובתמים שאשתו כגופו.

וכמו שאם אדם חתך בטעות את יד שמאל הוא לא יאשים ויעניש את יד ימין כי היא חלק מגופו ואם יעשה כן ירגיש הוא בצער, כך האדם צריך להתייחס אל אשתו, וגם אם היא עשתה לו משהו לא יתנקם בה ויעניש אותה כי אם הוא יעשה כן הרי שהוא פוגע גם בעצמו.

וזה למעשה מה שהיה עם אדם הראשון ואשתו בגן עדן, שלפי הקבלה הם נבראו בגוף אחד (כמו תאומים סיאמים) ואח"כ הקב"ה ניתח אותם והפריד ביניהם, ולכן קרא האדם לאשתו "אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לְקָחָהּ זֹאת", כדי שיזכרו בני האדם שהאשה היא חלק מהאיש, ויתנהגו האחד כלפי השני כאילו הם גוף אחד, ולא יצערו האחד את השני, ואז יהיה שלום ביניהם.

ולפי זה מובנת הברכה, שכמו שהיו שמחה, אהבה ושלום בין אדם וחווה אשתו קודם שנפרדו לשני גופים, כך ישמחו הרעים האוהבים כאילו הם גוף אחד, ואז יהיה שלום ביניהם, וכשיש שלום אמיתי ממילא יש גם שמחה.

לשבת חתן

הקבלה בין שבע ברכות ליום השבת

בשלוש התפילות של שבת, תיקנו חכמים לומר נוסח שונה בכל אחת מהן: בערבית אומרים: "אתה קידשת", בשחרית אומרים: "ישמח משה", במנחה אומרים: "אתה אחד". אולם ביום טוב בכל התפילות אנו אומרים את אותו הנוסח: "כי בנו בחרת ואותנו קידשת מכל העמים", א"כ יש לשאול, על מה ראו חכמים לתקן נוסח שונה בתפילות השבת?

השלי"ה הק' כתב (שבת, נר מצוה, כט): "ויש לומר, מפני ששבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן, תקנו 'אתה קדשת' על שם הקידושין שנותן החתן לכלה. ואחר כך 'ישמח משה', על שם שמחת החתן בכלה. ואחר כך תפילת מוסף על שם התוספות, שמוסיף החתן על כתובת הכלה, וכן על שם שמקריבים קרבנות כעין סעודת מצוה, ואחר כך 'אתה אחד', על שם שמתייחד החתן עם הכלה".

ועל פי מה שדימה השלי"ה הקי את השבת לכלה, ואת תפילות השבת לשמחת הנישואין, אפשר לומר שגם שבע ברכות שיש בתפילות העמידה בשבת הן כנגד השבע ברכות שאומרים בנישואין ובשבעת ימי המשתה.

ומצינו גם שהנישואין מצילים את האדם בשבעה תחומים, שהרי אמרו בגמרא (יבמות סב:) אמר רבי תנחום א"ר חנילאי: כל אדם שאין לו אשה שרוי ⁽¹⁾ בלא שמחה, ⁽²⁾ בלא ברכה, ⁽³⁾ בלא טובה, במערבא אמרי: ⁽⁴⁾ בלא תורה, ⁽⁵⁾ בלא חומה, רבא בר עולא אמר: ⁽⁶⁾ בלא שלום, א"ר אלעזר: כל אדם שאין לו אשה ⁽⁷⁾ אינו אדם, וכתב הקרן אורה שכנגן אותן שבע מעלות שמוסיפה האשה לאדם באמצעות הנישואין, תיקנו את שבע הברכות.

את אותן שבע המעלות מצינו גם ביום השבת:

א. **שמחה** - כל עניין השבת זה להתענג ולשמוח, וכן אנו אומרים בתפילה: "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג".

ב. **ברכה** - כתוב: "ויברך ה' את יום השביעי". לקראת שבת לכו ונלכה, כי היא מקור הברכה".

ג. **טובה** - הקב"ה אמר למשה: "מתנה טובה יש לי בבית גנזי ו**שבת** שמה" (שבת י:).

ד. **תורה** - "הכל מודים שבשבת ניתנה תורה לישראל" (שבת פו:). ואמר רבי ברכיה בשם רבי חייא בר בא לא ניתנו **שבתות** וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי **תורה** (ירושלמי שבת טו, ג).

ה. **חומה** - הכוונה שמירה (האשה שומרת את בעלה מן החטא), וידוע שמי ששומר את השבת, השבת שומרת עליו.

ו. **שלום** - בשבת מברכים איש את רעהו בברכת: "**שבת שלום**", וכן תיקנו להדליק נרות **שבת** משום **שלום** בית.

ז. **אדם** - דרשו חז"ל על הפסוק: " וְאַתָּן צִאֲנֵי צֶאֱן מִרְעִיתֵי אָדָם אֲתָם" (יחזקאל לד, לא), אתם קרויין אדם, ואין העובדי כוכבים קרויין אדם (יבמות סא:), דהיינו רק מי שיהודי נקרא אדם ולא

גוי, ובהלכות שבת נאמר שהמחלל שבת דינו כגוי, יינו נסך ושחיטתו פסולה נמצא שאינו אדם.

כמו כן מצינו עוד הקבלות בין השבת לעניין הנישואין:

א. **מחילת עוונות** - "שלושה כל עוונותיהם נמחלים: גר צדק, חתן ומי שעולה לגדולה" (ירושלמי ביכורים ג, ג). ולגבי שבת דרשו (פרקי דרבי אליעזר פרק י"ט) "שומר שבת מחללו" - אל תקרי מחללו אלא מחול לו על כל פשעיו.

ב. **הארת פנים** - "מה המלך פניו מאירות כאור החמה, כך חתן פניו מאירות כאור החמה" (פרקי דרבי אליעזר פרק ט"ז), ואמרו (ב"ר יא, ב): "לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבוע, כמו שהוא דומה בשבת".

ג. **אהבה** - הבסיס לנישואין מוצלחים זה אהבה בין בני הזוג, ועל יום השבת נאמר בתפילה: "כִּי לְעִמּוּדָא יִשְׂרָאֵל נִתְתּוּ בְּאַהֲבָה, לְזַרְעָא וְלְעַקְבָא אֲשֶׁר בָּם בְּחַרְתָּ".

ד. **גאולה** - "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאלים" (שבת קיח:), וכן הבעל והאשה ע"י מצות פריה ורביה שמורידים נשמות לעולם מזרזים את הגאולה שנאמר: "אין בן דוד בא - עד שיכלו כל נשמות שבגוף" (יבמות סב.).

ה. **שכינה** - "איש ואשה שזכו שכינה ביניהם" (סוטה יז.), ונאמר בזוהר הקדוש (עקב דף ערב:) שכאשר אומרים בקבלת שבת: "בואי כלה, שבת מלכתא", הכוונה לשכינה הנקראת "שבת", ו"מעולם לא זזה שכינה מישראל בשבתות וימים טובים" (זוהר קורח קעט:).

ו. **כ"ד תכשיטים** - אמרו חז"ל שכאשר הקב"ה הביא את חוה אל אדם הראשון "קישטה ככלה בכ"ד מיני תכשיטין ואחר כך הביאה לו" (ב"ר יח, א), וכן במסכת שבת יש כ"ד פרקים שמי שלומד אותם הוא נחשב כמקשט את שבת הכלה.

ז. **כבוד** - את השבת צריך לכבד שנאמר: "וְכַבְּדְתוּ מְעֻשׂוֹת דְּרַךְכִּיד" (ישעיה נח, יג), ודרשו (שבת קיג.): 'וכבדתו' - שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול, 'מעשות דרכיך' - שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול, ומצינו דברים רבים שגזרו עליהם משום כבוד השבת. ולגבי חיוב האשה כלפי בעלה, וחיוב הבעל כלפי אשתו מצינו ברמב"ם שהדבר המשותף היחיד אותו הוא דורש משני בני הזוג גם יחד ברשימת הדרישות ההכרחיות לחיי נישואין מאושרים, הוא הכבוד. מהבעל דורש הרמב"ם: "שיהא מכבד את אשתו יותר מגופו" (אישות טו, יט). ומהאשה הוא דורש: "שתהא מכבדת את בעלה ביותר מְדִי" (אישות טו, כ).

ארבע פרשיות

ארבע הפרשיות האחרונות בתורה הן: נצבים, וילך, האזינו, וזאת הברכה, ואפשר ללמוד מהן כלל חשוב על שלום בית:

אם בני הזוג בגדר של "נצבים", כלומר שכל אחד מהם עומד איתן בדעתו, ואינו מוכן לוותר, אזי הנישואין שלהם הם בגדר "וילך", כמו שאומרים היום: "הלך עליהם", כי בקרוב הם ילכו לרבנות...

אולם אם הם בגדר של "האזינו", שהם מקשיבים האחד לשני, ובאים האחד לקראת השני, אז הם יזכו ל- "וזאת הברכה", שתהיה להם ברכה גדולה כי יהיה שלום אמיתי ביניהם.

מה' אשה לאיש

מסופר במדרש (ויקרא רבה ח, א): מטרוניתא (אשה חשובה) אחת שאלה את רבי יוסי בר חלפתא, בכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו? אמר לה: לששת ימים, וכמו שכתוב "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ", אמרה לו: ומאותה שעה עד עכשיו מה הוא עושה? אמר לה: מזווג זיווגים, בתו של פלוני לפלוני... אמרה לו: אף אני יכולה לעשות כן, כמה עבדים יש לי, וכמה שפחות יש לי,

ואני יכולה לזווגן בשעה אחת. אמר לה: אם קלה היא בעינייך קשה היא להקב"ה כקריעת ים סוף, הניחה והלך לו.

מה עשתה? שלחה והביאה אלף עבדים ואלף שפחות, והעמידה אותם שורות שורות, אמרה להם: פלוני ישא פלונית ופלוני לפלונית וזיווגה אותם בלילה אחד. למחרת באו כל אותם עבדים ושפחות אצלה, זה מוחו נפצע, וזה עיניו שמוטות, וזה נשברה רגלו. אמרה להם: מה קרה לכם? השיבו לה כי לא היו חפצים זה בזו וזו בזה ואין הם מתאימים.

מיד שלחה והביאה את רבי יוסי בר חלפתא. אמרה לו: רבי! אמת היא תורתכם, נאה משובחת היא, יפה אמרת כל מה שאמרת!

מעשה במלך אחד שנפגש פעם עם רב יהודי ושאל אותו מה הקב"ה עושה בעולמו? אמר לו היהודי את המדרש הנ"ל.

אמר המלך שאותה מטרוניתא לא הצליחה בכך משום שרצתה לשדך אלף זוגות ביום אחד, אבל אני אעשה זיווג אחד ואצליח, הוא יצא אל הרחוב וראה שם נערה ענייה יפת תואר, הוא כתב מכתב, שם בתוך מעטפה רשמית של המלוכה, ניגש לאותה נערה ואמר לה שאם היא תמסור את המכתב לשר האוצר היא תקבל ממנו עשרת אלפים זהובים.

למעשה המלך כתב לשר האוצר שלו, שהיה אלמן טרי שהוא מצווה עליו להתחתן עם האשה שתביא לו את המכתב הזה, לכבד אותה ולדאוג לה לכל מחסורה.

אותה נערה שהיתה בעלת חסד ומדות טובות, הלכה למסור את המכתב כמצות המלך, אך לא רחוק מביתו של השר היא ראתה אלמנה זקנה שביקשה פת לחם להשקיט את רעבונה. הנערה ריחמה עליה, ואמרה לה שאמנם אין לה כסף וגם לא פת לתת לה, אולם יש לה מכתב מהמלך אל שר האוצר, ואם היא תמסור לו אותו תזכה בסכום רב, והיא מוכנה לוותר על כך ולתת לה את המכתב כדי

שהיא תזכה בכסף ותוכל לצאת ממעגל העוני. ואכן, האלמנה המאושרת לקחה את המכתב ומסרה אותו לשר.

כעבור שבוע הוזמן המלך לחתונת שר האוצר שלו. המלך שמח לראות שהוא הצליח לעשות את השידוך המוצלח, והלך לשמוח בחתונת השר. כשהגיע לשם, ראה את שר האוצר שלו מחפש אחר פירות רכים ומבקש שיביאום אל אשתו. המלך התפלא ושאל את השר: "מדוע אתה מביא לה דווקא מאותם הפירות הרכים והפחות יפים? אמר לו השר: האשה ששלחת לי וציווית עלי לקחת אותה לאשה היא אכן אשה טובה מאוד, אולם היא זקנה ואין לה שיניים, לכן אני חיפשתי לשלוח לה דווקא מהפירות הרכים כדי שהיא תוכל לאכול וליהנות מהם. המלך התפלא מאוד, הרי שלח לו אשה צעירה, ולאחר חקירות ובירורים התברר כל המעשה, והודה בעל כרחו שמה' אשה לאיש, ועצת ה' היא תקום.

מחילת עוונות

מובא בחז"ל: "שלושה כל עוונותיהם נמחלים: גר, חתן ומי שעולה לגדולה" (ירושלמי ביכורים ג, א). ובאמת שזה מובן וצודק שגר יזכה למחילת עוונות, שהרי הוא כמו בעל תשובה, אבל חתן ומי שנעשה מנהל גדול או להבדיל ראש ישיבה, מה הסברא שנמחלים לו עוונותיו?

והסביר הראשלי"צ רבי יצחק יוסף שליט"א, שאחד הדברים הקשים של האדם, זה לצאת מהחופשיות והעצמאות שלו, ולקבל עליו עול של אדם נוסף ולחוות גם את האנכי של האדם הנוסף, ולא רק את האנכי הפרטי שלו עצמו.

וממילא הכל מובן, גר שהיתה לו חופשיות לחיות כגוי, שיכול לאכול מה שרוצה ולעשות כמעט כל מה שיחפוץ, והוא בכל זאת וויתר על הכל והגיע לעם המחוייב בתרי"ג מצוות, שהן למעשה הגבלות, ומוותר על האנכיות שלו. וכן חתן שעד עכשיו היה עושה

מה שנוח לו, ועכשיו הוא צריך להשתתף עם בת זוגו על כל דבר בחיים, וזה עול אמיתי כמו שדרשו חז"ל (איכה רבתי פ"ג פכ"ד) על הפסוק (איכה ג, כז) "טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו", שזה 'עול' אשה', רק שיש לזכור שעול זה טוב הוא, ובלעדי האשה אינו קרוי אדם ושרוי בלא שמחה ובלא חומה ובלא ברכה (יבמות סב:).

וכשהאדם מוכן לקיים את המצוה הזו של הנישואין, הרי שהוא מוותר על אנכיותו ובכך גורם שימחלו לו על כל עוונותיו.

וכן גם מי שעלה לגדולה, שרבותינו אמרו שאין זו גדולה אלא עבדות, שעכשיו הוא אחראי על הרבה אנשים, וצריך לשמוע את הצרות והבעיות של כולם ולנסות לפתור להם אותם, זהו ויתור על אנכיות, ולכן ה' מוחל לו על כל עוונותיו.

דרשה בשבח חתן שהוא בן תורה

ישנם שני משחקים מאוד מוכרים שיש בהם מלך, הלוא הם השחמט והדמקה, אך הבדל גדול יש ביניהם: בעוד המלך שבדמקה יכול להתקדם ולאכול את היריב בצעדים גדולים, המלך שבמשחק השחמט יכול להתקדם בכל פעם רק צעד אחד קטן. למה?

והתירוץ הוא שהמלך שבשחמט היה מלך מתחילת המשחק ולא עשה שום דבר בשביל להיות מלך, הוא פשוט נולד לכך כבר בפס הייצור בבית החרושת. אך לעומתו המלך שבדמקה עבר תהליך קשה, ארוך ומייגע בכדי להיות מלך, לכן אחרי שעמל ויגע ועבר את כל המכשולים, ראוי הוא לכך שיוכל להיות יותר מכולם.

וכך גם החתן שלנו, שאמנם חז"ל אמרו על כל החתנים: "חתן דומה למלך", אולם (פלוני) החתן שלנו אינו מלך רק בגלל היותו חתן, אלא הוא עמל וטרח ויגע והתמיד בלימוד התורה הקדושה וכעת הוא תלמיד חכם, ואמרו חז"ל "מאן מלכי? רבנן", שבני התורה הם המלכים האמיתיים המולכים ושולטים על יצרם הרע.

דרשה בשבח חתן שהוא בעל חסד גדול

ישנם בעלי חיים אשר הם טהורים ומותרים באכילה ויש גם כאלו האסורים באכילה. ואומרים חכמי המוסר שאותם בעלי חיים האסורים באכילה הם בעלי תכונות שליליות ומי שאוכל אותן יכול להיות מושפע מתכונותיהן הרעות.

אולם בין החיות הטמאות מצינו גם את החסידה, וכתב רש"י (ויקרא יא, יט) "ולמה נקרא שמה חסידה? לפי שעושה חסד עם חברותיה במזונות". ולפי זה החסידה היא בעלת מדות טובות, וא"כ קשה מדוע היא טמאה ואסורה באכילה? מתרצים שאומנם חסד היא מדה טובה עד מאוד, אבל החסידה עושה חסד רק עם חברותיה, ולכן היא טמאה, כי חסד אמיתי יש לעשות עם כולם.

ולפי זה החתן שלנו הוא קדוש וטהור שהרי הוא גומל חסדים עם כל אחד ואחד ותמיד עוזר לכולם...

כבוד האשה = פרנסה

חז"ל אמרו: "כבודו נשותיכם כדי שתתעשרו" (ב"מ נט.). וידוע הדבר שחז"ל הקדושים לא המציאו כלום, אלא לכל מה שאמרו חיפשו ומצאו לכך רמז בתורה הקדושה, וא"כ יש להבין היכן רמז בתורה שאם אדם יכבד את אשתו הוא יזכה לעושר?

הגר"א ברלנד שליט"א אמר שמצא לכך רמז בפרשת בראשית, שם מסופר שאחרי שאדם וחוה חטאו הם נענשו: אדם נענש: "בזיעת אפך תאכל לחם" - שהפרנסה שלו תהיה קשה, בטורח וביגיעה. וחוה נענשה: "אל אישך תשוקתך והוא ימשול בך" - שתהיה תחת שלטון בעלה.

ואכן אם בעלה מתנהג עם אשתו כפי הקללה - כלומר ששולט בה ומתנהג כמו שליט ורודן, לא שואל לדעתה ולא מתחשב או מקשיב לה, ממילא מתקיימת גם בו הקללה שלו: "בזיעת אפך תאכל לחם".

אך אם הוא מוציא אותה מהקללה שלה - שלא שם אותה תחת שלטונו, אלא אדרבה מכבד אותה ומקשיב לה, מתייעץ אֶתה ואף נותן לה שתמשול, שהיא תחליט וכו' - אז גם הוא יוצא מהקללה שלו, והשם נותן לו פרנסה בשפע בלי טרחה ויגיעה.

על זה סמכו חז"ל את דבריהם כשאמרו שעל ידי שהבעל מכבד את אשתו ולא נותן שתתקיים בה הקללה: "והוא ימשול בך", אז הוא זוכה לעשירות וניצל מקללת "בזיעת אפך". ודברי פי חכם חן.

הכרת הטוב

בגמרא (יבמות סג:) מסופר על רבי חייא שאשתו היתה אשה רעה שעשתה לו צרות ומיררה את חייו. ובכל זאת כאשר היה חוזר לביתו, היה מחפש לקנות לה משהו שראוי לה (ולא חבל תלייה), עוטף לה אותו בנייר עטיפה יפה ומגיש לה את המתנה בחיוך ובמאור פנים. יום אחד ראה זאת רב (שהיה אחיין שלו) ושאל אותו מדוע הוא נוהג כלפיה כך, הרי היא אשה רעה?

ענה לו רבי חייא: "דיינו בכך שנשותינו מגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא (פירש"י מהרהורי עבירה).

ומי שיושב בלא אשה נכשל בהרהורי עבירה בכל יום, וכבר אמרו (יומא כט.) שהרהורי עבירה קשים מעבירה. ואשה שהיא ה"עוזר כנגדו", בכוחה לעזור לבעלה להינצל מן החטא.

כדי להבין את תשובת רבי חייא, יש להקדים שני משלים: נהג חדש נהג ברכב בלי מלווה כאשר הוא היה מעט שתוי, ותוך כדי נהיגה במהירות מופרזת, דרס ילד ופצע אותו קשה. כמובן ששללו לו את הרשיון במקום והזמינו אותו למשפט.

הוא שכר עורך דין שאמר לו שאין לו סיכוי לצאת מזה בלי מאסר בפועל לכמה שנים טובות (שהן למעשה רעות למי שמתבונן אל העולם מתוך סורגים). שבוע לפני המשפט מתברר לנהג שהשופט שאמור לשפוט אותו הוא לא אחר מאשר השופט רוטווילר האכזר, שאף אדם

מעולם לא יצא אצלו זכאי בדינו, ותמיד הוא נותן לנאשם את העונש המקסימלי.

הנהג נבהל, וכאשר עורך הדין שמע מי השופט, הוא מיד התפטור. הנהג היה מיואש, עד שניגש אליו אדם שאמר לו: "תראה אני מכיר את השופט, אני הצלתי פעם את חייו והוא חייב לי על כך טובה, אם תתן לי עשרים אלף דולר, אני אדבר אתו שיוציא אותך זכאי... אתה לא חייב לתת לי הכל עכשיו, תן לי אלף לפני המשפט ואת כל השאר אם אוציא אותך זכאי..." האם כדאי לו לקחת את הסיכון ולשלם לאותו אדם כעת אלף דולר? ברור שכן, הרי אין לו מה להפסיד...

ואם נניח שמישהו רואה איזה אדם זקן וחביב שמופיע פתאום מול עיניו בחדרו, והוא שואל אותו: "מי אתה? איך נכנסת לכאן?!", ואותו זקן אומר לו: "אני אליהו הנביא, ובאתי במיוחד לומר לך שאתמול עשית כך וכך ובשמים מאד כועסים עליך ורוצים להכניס אותך עמוק עמוק בתוך הגריל של הגיהנום ולצלול אותך בחום הכי גבוה, אבל אל דאגה, אני יכול לעזור לך, יש לי שם פרוטקציות, אם תתן לי עשרים אלף דולר אני מבטיח לך שלא תראה פני גיהנום..."

ונשאלת השאלה, האם באמת שווה לו לפתוח כעת חסכון כדי שלא יראה פני גיהנום?

ברור שכן, כי אין אדם שהוא נקי לגמרי מחטא ועוון, "כִּי אָדָם, אֵין צְדִיק בְּאָרֶץ יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא" (קהלת ז, כ). אפילו צדיקים גדולים צריכים לתת למעלה דין וחשבון על מעשיהם. והרי על חטאים צריכים 'לשלם', החטא הוא 'כתם' על הנשמה וגורם לבושה גדולה בעולם האמת, ולכן צריכים לעבור זיכוך בגיהנום כדי 'לכבס' את הכתם. ככל שהעבירות גדולות וקשות יותר, כך הכתמים גדולים וקשים יותר, ויותר קשה לנקות אותם. ואמר הרמב"ן ששבעים שנה של ייסורי איוב אינם מתקרבים אפילו לשעה אחת בגיהנום, כי העולם הרוחני הוא הרבה יותר מרוכז ועוצמתי מהעולם הגשמי.

אשתו של אדם מצילה אותו מן החטא, בכוחה להציל אותו מהגיהנום, האם היא אינה ראוייה להכרת הטוב על כך ולכל הפחות לקבל מתנות גם אם היא מצערת אותו? לכן רבי חייא שהבין זאת היה מקפיד להכיר טובה לאשתו ולתת לה מתנות יפות.

ואמנם דרשה זו מתאימה לאשה רעה, עליה נאמר שבעלה אינו רואה פני גיהנום, כי היא עושה לו כבר גיהנום כאן בעוה"ז, אבל רבי חייא למעשה לא אמר זאת דוקא על אשה רעה, אלא על כל אשה (הוא לא אמר שהוא מכיר לה טובה על כך שבזה שהיא אשה רעה לא יראה פני גיהנום, וגם לא אמר בלשון יחיד שהיא עושה עבורי וכו', אלא אמר בלשון רבים "דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא", הרי שדיבר על כל הנשים), שהרי על אדם נשוי נאמר שיש לו פת בסלו והוא ניצל מחטאים והרהורי עבירה, לכן לכל אשה מגיעה הכרת הטוב גדולה על כך שהיא מצילה את בעלה.

☺ גבר אחד שכב בבית החולים בתרדמת במשך חודשיים. במשך כל הזמן הזה אשתו כל הזמן היתה יושבת לצדו ומתפללת שיקץ מתרדמתו.

פתאום הוא מתעורר, מסמן לה להתקרב ואומר: "את היית לצדי כל הזמן... כשפיטרו אותי את היית שם לתמוך בי... כשהעסק שהקמתי פשט את הרגל, נשארתי לצדי לחזק אותי... כשמחבל ירה בי, ישבת ליד מיטתי כל הלילות... כשהפסדנו את הבית בגלל החובות, את עדיין המשכת להאמין בי... כשחליתי לא הפסקת לרגע לאהוב אותי ולקוות שאחלים..."

האשה מתרגשת ודומעת מהכרת התודה של בעלה... ואז הוא אומר לה את משפט המחץ: "אני חושב שאת מביאה לי מזל רע!"

שביבים

● נאמר במדרש (ב"ר סח, ד): מטרונה אחת שאלה את ר' יוסי בר חלפתא אמרה לו לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו? אמר לה לששת ימים כדכתיב 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ', אמרה לו מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו? אמר לה הקדוש ברוך הוא **יושב ומזווג זיווגים** וכו', א"ר ברכיה כלשון הזה השיבה ר' יוסי בר חלפתא הקדוש ברוך הוא **יושב ועושה סולמות** משפיל לזה ומרים לזה ומוריד לזה ומעלה לזה.

וצריך להבין, מה הקשר בין "מזווג זיווגים", לבין "עושה סולמות"?

והתשובה היא שבכדי להעמיד סולם אי אפשר להעמידו זקוף, אלא שצריך להשפיל אותו ולהעמידו בשיפוע, כי אם יעמידנו זקוף הוא עלול ליפול. וכן גם לעניין זיווג וגם אחרי החתונה, שבכדי להצליח אין לעמוד זקוף, אלא שצריכים להתגמש ולנהוג בשפלות ובענווה. (מהגר"ש יפרח שליטי"א)

● מעשה באדם אחד, שהיה מעל גיל מאה, בריא וחזק. יום אחד, הגיע חכם אחד לפני אותו זקן, ובפיו שאלה: במה זכה כבודו לאריכות ימים? מהו הסוד שבו זכה להגיע לזקנה כה מופלגת?

השיב לו אותו זקן: אם אתה רוצה לדעת במה זכיתי לאריכות ימים עליך לבוא עמי אל ביתי!

הסכים החכם והלך אחרי הזקן לעבר ביתו, כשכולו מלא סקרנות לגלות את סוד אריכות הימים של אותו זקן. כשהגיעו פנה הקשיש לרעייתו הקשישה ואמר לה: "רחל, תגישי בבקשה אבטיח טוב לכבוד האורח שלנו!"

הלכה האשה והביאה אבטיח. לקח הבעל לבדוק בידיו את טיבו של האבטיח, דפק על האבטיח ואח"כ אמר: "רחל, האבטיח הזה לא משהו, אולי תביא מהמטבח את האבטיח השני".

צייתה האשה לדברי בעלה, לקחה את האבטיח, נכנסה שוב למטבח ויצאה עם אבטיח אחר בידה.

קיבל הבעל את האבטיח השני, דפק שוב בידיו, ואח"כ פנה לאשתו ואמר: "אולי כדאי שתביא את האבטיח השלישי". מבלי אומר ודברים, הלכה האשה שוב למטבח, ויצאה עם האבטיח השלישי בידה.

וכך חזר הדבר שוב באבטיח השלישי והרביעי, עד שסוף סוף השתכנע הבעל באבטיח החמישי, ואמר: "הא! זה באמת אבטיח טוב!".

האורח מבחין בכל המתרחש, שומע את כל ה'דין ודברים' שהתנהל בין הבעל ואשתו הישישים ובין חמשת האבטיחים, ועדיין לא הבין היאך כל זה עונה על שאלתו: במה זכה זקן זה לאריכות ימים?

הבחין הזקן בסימני השאלה שעלו על פני האורח, חיך ואמר לו: עדיין לא הבנת את התשובה לשאלתך? א"כ בוא עמי למטבח... הכניס אותו למטבח, והראה לו שבאמת לא היה שם אלא רק אבטיח אחד בלבד...

הסביר לו הזקן את הסוד: רעייתי - היא הסוד שלי לאריכות ימים! כלומר, בזכות האשה הכשרה שיש לי שעושה נחת רוח לבעלה, בזכותה אני זוכה לחיים בריאים, מאושרים וארוכים!

הנה ראה, שאפילו שבמציאות לא היו בבית חמשה אבטיחים, בכל זאת, כיון שרצתה לגרום לבעלה קורת רוח, נכנסה שוב ושוב למטבח והביאה שוב את אותו אבטיח, כאילו היו בבית באמת חמשה אבטיחים.

שכן, בית שיש בו אהבה והקרבה האחד למען השני, יש בו גם אושר ושלווה, וכשיש לאדם חיים כאלו נעימים ושלווים - כבר אין זה פלא שמאריך ימים... (מהגר"ש יפרח שליט"א)

● אשה אחת תהתה למה כאשר אני ובעלי עולים לרכב וקול של אשה ממכשיר ה-G.P.S אומר לו מה לעשות הוא מקשיב, ואילו כשאני אומרת לבעלי לפנות ימינה או שמאלה, הוא כועס ואומר לי: "אל תתערבי!"

כדי לנסות להבין את פשר הדבר, החליטה האשה לשבת ברכב, להקשיב ולברר עם עצמה, את פשר הכח הקסום שיש לאותה אשה ממכשיר ה-G.P.S על בעלה, ואלו הממצאים:

א. טון הדיבור הרך: "בעוד מאתיים מטרים תפנה שמאלה", היא מבקשת ממנו בקול עדין, ולא כמוני שאני אומרת לו: "עיוור! אתה לא רואה את השלט?!".

ב. אם הוא טועה בדרך, היא לא קוראת לו מטומטם, או בשאר שמות גנאי המעידים על חכמתו הנדירה, אלא מעודדת אותו: "מחשב מסלול מחדש", במילים אחרות: "לא נורא, זה קורה שטועים, אפשר לתקן. גם אם לא הקשבת לי, בכל זאת אעזור לך..."

ג. כאשר הוא מגיע למקום אליו היה צריך להגיע, היא מריעה לו: "הגעת ליעד".

אותה אשה חשבה לעצמה: "איפה אני ואיפה הגברת ממכשיר ה-G.P.S! אני אומרת לו בציניות ובלעג: "סוף סוף הגעת..." ומי שמתבונן נכון, יכול ללמוד רבות גם ממכשיר ה-G.P.S היאך לדבר נכון עם בן/בת הזוג, ואיך להתנהל נכון עם הסובבים אותנו: א. טון דיבור נעים (לא בצעקות וזעם). תמיכה ועידוד (ולהתעלם מטעויות). ג. חיזוק חיובי ומילה טובה.

● יהודי חכם סיפר לבנו קודם כניסתו לחופה: כשהייתי ילד, אמא שלי מאוד אהבה לאפות ובעיקר אהבה להכין כעכים. ערב אחד זכור לי במיוחד, כאשר היא הכינה את הכעכים לאחר יום עבודה ארוך, קשה ולא מוצלח שעבר עליה, והכעכים שהכינה מעט נשרפו.

באותו ערב, הניחה אמא מול אבא ספל תה לצד צלחת ובה כמה כעכים שרופים. אני זוכר את עצמי מחכה לראות את תגובתו לנוכח הכעכים השרופים, אולם אבא התנהג כאילו שלא שם לב לכך שהכעכים נשרפו, הוא חייד אל אמא, אמר לה "תודה רבה", הפנה מבטו אלי ושאל אותי איך היה היום שלי בבית הספר...

אני לא זוכר מה אמרתי לו באותו ערב, אבל אני זוכר כיצד אמא התנצלה בפני אבי על כך שהכעכים יצאו הפעם שרופים. אבא אמר לה: "אשתי היקרה, אני אוהב כעכים שרופים".

בלילה מאוחר, כאשר הלכתי לתת לאבא נשיקת לילה טוב, שאלתי אותו אם הוא באמת אוהב כעכים שרופים? הוא עטף אותי בזרועותיו ואמר: "על אמא שלך עבר יום ארוך וקשה בעבודה, והיא באמת עייפה מאוד, וחוף מזה, כעך מעט שרוף מעולם לא הזיק לאף אחד... אתה יודע, החיים מלאים דברים שאינם מושלמים, גם אני לא מושלם, ובמשך השנים שמת לי לב שהיא לומדת לקבל את הפגמים שלי ובוחרת לשים לב ולהעצים את התכונות החיוביות והטובות שלי".

אבי היקר לימד אותי שיעור בזוגיות ובחיים, שתמיד יש להתבונן על מה שחיובי וטוב אצל השני, להבין את השני וללמד עליו כף זכות, ואת השיעור הזה רציתי כעת להעביר גם לך... מזל טוב!

● אב ובנו יצאו לטייל, הם עלו לטבריה וירדו לרחוף בכנרת. ראה הבן את המים המתוקים ואת הדגים השוחים שם להנאתם, מסביב היו עצים וצמחייה ירוקה, והרבה ציפורים. אחר כך הם נסעו בעקבות נהר הירדן שממשיך לזרום דרומה ונשפך לים המלח. הילד הסתכל וראה ששם המים אינם מתוקים, אין שם דגים חיים, לא צמחייה ולא ציפורים. פנה הבן אל אביו ושאל: "אבא, מדוע כשהיינו בכנרת המים היו מתוקים, היתה שם צמחייה ירוקה, שחו בה דגים ומעליהם עפו ציפורים, ואילו כאן בים המלח המים מלוחים, אין דגים ולא צמחייה וציפורים?"

"אכן אתה צודק", ענה לו אביו, "שניהם מקבלים מים מנהר הירדן, אך ים הכנרת שמקבל את המים אינו שומר אותם לעצמו, הוא מזרים אותם הלאה לים המלח, ומזרים אותם גם לנו באמצעות המוביל הארצי, ואילו ים המלח שומר את כל המים לעצמו, כל טיפה שמגיעה אליו הוא שומר ולא נותן לאחר. ים הכנרת נותן משלו ולכן יש בו חיים, אך ים המלח שאינו נותן מאומה נקרא "ים המוות".

גם אנו מקבלים מלמעלה שפע. יש כאלה שנותנים לאחרים ויש כאלו שאוגרים ושומרים הכל לעצמם. כדי להיות "חיי", עם סביבה פורחת, עליך לתת ממה שקבלת לאחרים ובעיקר לבן/בת זוגך, ואז גם השפע שתקבל משמים יגדל.

● בתלמוד תורה ירושלמי, בזמן ההפסקה, שני ילדים החלו להתווכח ולצעוק האחד על השני בקולי קולות. לאחר שהסתיימה ההפסקה, המחנך נכנס לכיתה ושאל את התלמידים: "למה כאשר אנשים רבים הם מרימים את קולם, אם השני נמצא ממש לידם?" שקט השתרר בכיתה, התלמידים לא ידעו מה לענות!

אמר להם המחנך: "כשאנשים רבים, חוסר שביעות הרצון שלהם האחד מהשני גדל, והלבבות שלהם מתרחקים, כשהלב מתרחק, מתרחקות גם הנשמות שלהם... לכן, על מנת לשמוע האחד את השני, עליהם להרים את הקול, כי נשמתם רחוקה. ככל שהכעס והעלבון חזקים יותר, כך נשמותיהם רחוקות יותר והם צועקים חזק יותר".

המורה ניצל את השקט ששרר בכיתה והמשיך: "ומה קורה כשאנשים אוהבים? הם לא מרימים את הקול, הם מדברים בשקט. הלבבות שלהם קרובים, והמרחק בין הנשמות כלל לא קיים. ככל שהאהבה שולטת בהם, הם אפילו לא צריכים לדבר, הם יכולים להתלחש, ולפעמים אף זה מיותר כי כשאוהבים באמת אין צורך במילים, כי העיניים שלהם כבר מבינות הכל..."

ריב לפעמים נפתח מכלום, והסוף שלו בדרך כלל אינו נראה באופן המריבות לא רק שמרחיקות אותנו זה מזה, אלא שהמילים הנאמרות והצעקות המתלהמות תוך כדי המריבה, מרחיקות אותנו פי כמה וכמה. לא פעם, מנצלים את המריבה לעקיצות, עלבונות ופגיעה אישית, ואז לפעמים כבר קשה למצוא את הדרך חזרה...

"מוות וחיים ביד הלשון", מילים יכולות להרוג, וסייג לחכמה שתיקה. שמירת הפה והלשון היא הפתרון שהוויכוחים הקטנים והרצויים לא יהפכו למריבה, כמו שנראה מהסיפור הבא.

● אשה אחת הגיעה לרב ואמרה שהיא כל הזמן רבה עם בעלה והיא מבקשת עצה כיצד לשפר את שלום הבית שלהם.

הרב הגיש לאשה בקבוק מים ואמר לה: "אלו מים קדושים, וטמונה בהם סגולה עצומה ונוראה לשלום בית. בכל פעם שאת רבה עם בעלך, גשי מהר לבקבוק הזה, מלאי פיך מים, ורק לאחר שהרוחות יירגעו תבלעי אותם". האשה הודתה לרב, לקחה את בקבוק המים הקדושים ושבה לביתה.

כבר באותו יום 'זכתה' האשה לריב עם בעלה, בתחילת המריבה היא נזכרה במים הקדושים שנתן לה הרב, לקחה לגימה גדולה, ועם פה מלא מים חזרה אל בעלה, לבעלה היו טענות, אך היא שתקה, היא סימנה עם הראש כן ולא, וכאשר בעלה ראה שהיא לא צועקת עליו, גם הוא נרגע, הוריד את טון הדיבור, והוויכוח נעשה ענייני. לאחר כמה דקות הם הגיעו לעמק השווה, היא בלעה את המים וסיפרה לבעלה על המים הקדושים שקיבלה מהרב כסגולה לשלום בית.

הבעל אמר שבפעם הבאה שהם רבים גם הוא רוצה ללגום מהמים הקדושים, והאשה בטוב לבה הסכימה לכך.

לאחר יממה, שוב פעם הבעל והאשה התחילו לריב, ומיד נזכרו במים הקדושים. הפעם שניהם מילאו פיהם במים, והתווכחו באמצעות פתקים, עתה הוויכוח נעשה ענייני יותר, כל אחד מהם הבין את הצד השני, ואף הרגיש עמו הזדהות. הוויכוח נגמר מהר בלי פגיעות אישיות והטחות הדדיות האחד על השני, והם מאוד שמחו שיש להם רב כל כך צדיק וקדוש שנתן להם מים כה קדושים ומופלאים.

במשך הזמן המריבות ביניהם הלכו ופחתו עד שכבר בכלל לא נזקקו ללגום מהמים הקדושים. בני הזוג באו אל הרב להחזיר לו את המים הקדושים, והוא גילה להם את הסוד שאלו מים רגילים מהברז, ו'קדוש' הוא מי שבולם פיו בשעת מריבה.

● ה'יו' ה'יו איש ואשה שהיו נשואים באושר שישים שנה. הם שיתפו זה את זה בכל עניין, ושוחחו ביניהם על כל נושא, לא

הסתירו זה מזו וזו מזה כלום כל שנות נישואיהם, מלבד דבר אחד - לאשה היתה קופסת נעליים בארון למעלה, והיא הזהירה את בעלה שלעולם לא יפתח אותה ושאל אותה מה פשר הקופסא.

במשך כל שנות נישואיהם הוא אכן לא שאל לפשר הקופסא ומה יש בה, אבל יום אחד חלתה האשה הזקנה, ומצבה הלך והחמיר, עד שהרופאים אמרו שהיא לא תחלים לעולם. אז סבר הבעל שהגיע הזמן לפתור את התעלומה, הוא הוריד את הקופסא ממרומי הארון והניחה על המיטה בצד, ליד רעייתו. גם היא הסכימה שהגיע הזמן לספר לבעלה מה יש בקופסא המסתורית.

הבעל פתח את קופסת הנעליים, ונדהם לגלות בה שתי מפיות ארוגות, וחבילת מזומנים בסך \$25,000. בעלה שאל אותה מה הפשר ומה הקשר?

השיבה לו אשתו: "כשעמדנו להינשא, סבתי סיפרה לי מהו סוד הנישואין המאושרים, ואמרה כי אסור לכעוס, ואם פעם ארגיש כעס או עלבון צורב, עלי לנצור את לשוני, להיות שקטה ולרקום מפית כדי להעביר את התחושות".

האיש הזקן היה נרגש ונסער וניסה לעצור את דמעותיו... "יש רק שתי מפיות בקופסא", חשב לעצמו, "זה אומר שהיא כעסה עלי רק פעמיים במשך כל שנות חיינו הארוכות, המשותפות והאהובות". גל של שמחה ואושר פרץ בו.

"זה פשוט מדהים", אמר הבעל, "אבל זה ההסבר של המפיות הארוגות, אמרי לי בבקשה מה ההסבר של סכום הכסף הגדול, מאין זה בא?" השיבה האשה: "זה הכסף שעשיתי ממכירת המפיות!!!"

● פעם היו בעל ואשה שחיו ביחד שנים. הבעל לא היה זהיר בכבוד אשתו, פיו היה חד כתער והוא פגע בה לרוב. לימים יצא לנוח בגינת החצר של ביתם, והוא שם לב שעל אחד העצים היו תקועים הרבה מסמרים. תמה האיש ושאל את אשתו לפשר הדבר. אמרה

לו אשתו: "בכל פעם שאתה פוגע בי או מעליב אותי, אני באה לכאן ודופקת מסמר בעץ.

הבעל הביט בעץ והבחין שתקועים בו מסמרים לאורכו ולרוחבו וחשכו עיניו, הוא הבין שפגע באשתו אין ספור פעמים ולא שם לכך לב! מיד הוא התחרט והבטיח לאשתו כי מעתה ישפר את דרכיו ויתנהג כלפיה בכבוד. אך בקשה אחת היתה לו: "בכל פעם שאתנהג אליך בכבוד, תוציאי מסמר אחד מהעץ, עד שבסופו של דבר לא ישארו מסמרים בעץ". הסכימה האשה, ואכן מאותו יום הבעל שיפר את דרכיו והתנהג אל אשתו בכבוד רב, והיא עמדה בהבטחתה ובכל פעם הורידה מסמר אחר מהעץ.

עברו ימים וחלפו השנים, יום אחד יצא הבעל לחצר, והנה העץ נקי ממסמרים. הוא שמח מאוד, קרא לאשתו ואמר לה: "הביטי רעייתי, הצלחתי להתנהג יפה, ועתה העץ נקי ממסמרים!", ענתה לו אשתו בחכמה: "אכן העץ נקי ממסמרים, אבל תראה כמה חורים נשארו בו".

שלום בית אמיתי, הוא להיזהר שלא לפגוע בשני. אדם הפוגע בחברו, אף שלאחר מכן מבקש את סליחתו ומתפייס, בכל זאת הפגיעה אינה נמחקת, ונשארת צלקת בלב שלעיתים תישאר לעד.

● דני ודינה היו נשואים במשך שנים רבות, ולמרות שהיחסים ביניהם היו טובים מתמיד, דני החל להיות מוטרד מכך ששמיעתה של אשתו אינה כפי שהיתה בעבר. הוא חשש להעלות את הנושא הזה לפני דינה משום שחשש שהיא תיפגע מכך שהוא אומר לה שהיא צריכה מכשיר שמיעה, אז הוא החליט להתקשר לרופא המשפחה על מנת לקבל עצה מה עליו לעשות.

הרופא סיפר לדני שיש בדיקה פשוטה מאוד, אותה הוא יוכל לבצע בעצמו, ולשפוט את בעיית אובדן השמיעה של אשתו: "עמוד במרחק של כ- 10 מטרים ממנה, ובקול שיחה רגיל אמור לה משהו, וראה אם היא שומעת. אם היא לא מגיבה התקרב לכדי 8 מטרים ואח"כ 6 מטרים וכן הלאה, עד שאתה מקבל תגובה".

באותו ערב דינה בישלה במטבח את ארוחת הערב בעוד שדני ישב בסלון. לפתע הוא נזכר בעצת רופא המשפחה וחשב לעצמו: "כעת אני נמצא במרחק של 10 מטרים ממנה, אנסה לבצע את בדיקת השמיעה".

דני פנה אל אשתו בקול שיחה רגילה ואמר: "דינה מה אוכלים הערב?", אך לא נשמעה שום תגובה. הוא התקרב עוד שני מטרים ואמר: "אשתי היקרה, מה אוכלים היום לארוחת הערב?", אך שוב, לא היתה כל תגובה. הוא התקרב עוד שני מטרים ושאל: "מה אוכלים היום לארוחת ערב?", אך אין קול ואין עונה! דני היה מאוד מודאג ממצב השמיעה של אשתו, הוא קרב אליה יותר ואמר: "דינה'לה, מה את מכינה לארוחת הערב?".

ואז הוא שמע: "דני, אתה לא שומע? זאת כבר הפעם הרביעית שאני אומרת לך שאני מכינה עוף עם תפוחי אדמה!"

גם כשאנחנו חושבים שהבעיה אצל השני, לפעמים אנחנו טועים, והבעיה היא דווקא אצלנו!!!

● על הבעל והאשה להיות חברים טובים מא' ועת ת':

אָוֹהֵב אוֹתְךָ, בְּרוֹטֵחַ בְּךָ, גֹּמֵל לְךָ בַּחֶפֶץ לֵב, דּוֹאֵג לְשִׁלוֹמְךָ בְּכָל עֵת, הִמְשַׁעֲנֵת וְחֹלִיפֵת הַהֲצֵלָה שֶׁלְךָ, זֹכֵר אֶתְךָ אֶת הַחוּוִּיּוֹת, הַיּוֹשֵׁב עֲלֶיךָ דְּבָרִים טוֹבִים, שׁוֹרֵר עֲבוּרֶיךָ, יוֹדֵעַ מַה אֶתְּךָ צָרִיךְ גַּם אִם לֹא תִּבְקֶשׁ, בּוֹלֵל אוֹתְךָ בַּחַיִּיּוֹ, לְיֹמֵד לְהַכִּיר אוֹתְךָ, בְּפִרְגָּן לְךָ מִכָּל הַלֵּב, גִּוֹתָן לְךָ לְנֹצֵחַ לְפַעֲמִים, שׁוֹלֵחַ לְךָ, עֵוֹזֵר לְךָ, בְּיוֹתֵר לְךָ דִּילְמוֹת, צְרוּחַ אֶתְךָ, קְוֹרָא אוֹתְךָ בְּלִי מִיֵּלִים, רּוֹצֵה בְּטוֹבֵתְךָ, שׁוֹתֵף לְחוּוִּיּוֹת שֶׁלְךָ, תּוֹמֵךְ בְּךָ.

● איש אחד קיבל מתנה מבנו - מעטפה ובה 500 ₪ ופתק: "אבא, אני רוצה שבכסף הזה תקנה לעצמך משהו שיעשה את החיים שלך יותר נוחים וקלים".

אז הוא קנה בזה מתנה לאשתו!

סיפורים

• לב שכולו זהב!

נישאנו, בעלי ואני, לפני 15 שנה. המשפחות של שנינו עשו את כל מה שיכלו למעננו. כל צד הביא ככל יכולתו. נערכה לנו חתונה די יפה, ונרכשה עבורנו דירה סבירה. בסך הכול היינו שמחים ומאושרים.

לפני החתונה הגיעה הסבתא של החתן לתת לי מתנה. היא הוציאה מהתיק קופסא קטנה עטופה. פתחתי אותה ובתוכה הייתה טבעת יהלום.

לא הייתי צריכה להיות מומחית ביהלומים כדי להבין שמדובר כאן במתנה יקרה מאד. היה זה יהלום ע-נ-ק-י. לא ראיתי יהלום כזה מימי.

כולם השמיעו קריאות התפעלות הסבתא אמרה לי שזו המתנה שלה לחתונה שלי. הסתבר לי שהסבתא רוכשת לכל כלה במשפחה תכשיט יקר מאד. כזה שהולך עם האישה כל חייה כדי שתזכור אותה. האמת שהסבתא הזו לא הייתה צריכה מתנה כדי שיזכרו אותה - היא הייתה אישה אצילה ומקסימה ומתוקה שכולם אהבו אותה ממילא. אבל מנהג הוא מנהג ומי אני שאחלוק עליו במיוחד אם הוא שווה 5000 דולר?

כן, זה היה השווי של הטבעת. ומנין אני יודעת? מיד תדעו.

תגובתו של אבי הייתה שזו שחיתות לענוד כזו טבעת כשאנשים רעבים מסתובבים ברחוב. מצד שני גם לי היו ייסורי מצפון לענוד כזו טבעת, וחוץ מייסורי מצפון היו גם יסורים אחרים שרק אישה תבין.

הטבעת הייתה גדולה עלי. כל אישה יודעת כמה מעצבן זה הרווח בין הטבעת לאצבע. זה פשוט משהו שמסיח את דעתך, וכל הזמן אתה חייב לחוש את זה אם הוא עדיין נמצא שם.

במשך כל החתונה הידקתי את הטבעת שוב ושוב, ובגלל שנוספה אליה גם טבעת נישואין היו לי שני טבעות למשש באותו מחיר. בעצם, במחשבה שנייה, לא ממש באותו מחיר.

החתונה עברה. ימי ה"שבע ברכות" היו נפלאים ומדהימים. את השבת עשו שתי המשפחות אצלנו. ארוחת ליל שבת הייתה נפלאה עם השירים והדרשות וכך גם למחרת. לאחר ארוחת השבת הלכנו קצת לטייל רגלית בטיילת. לאחר מכן אכלנו סעודה שלישית שנמשכה עד למוצאי השבת.

השבת הסתיימה, ואז פתאום הסתכלתי וראיתי לחרדתי שהטבעת לא על האצבע.

התחילה מהומה קטנה ובעלי אמר "אני ארוץ לחפש בבית. יכול להיות ששכחת את זה בחדר".

חיכיתי במתח, כוססת ציפורניים. משהו בליבי אמר שייתכן והוא לא ימצא אותה. המשהו הזה נבע מהעובדה שידעתי שהטבעת הייתה קצת גדולה עלי, ונזכרתי שפשוט זמן רב מדי לא מיששתי אותה. אשר יגורתי בא לי.

בעלי חוזר: "הטבעת לא נמצאה."

"חיפשת בארון?" "במגירות?"

בקיצור, הוא חיפש בכל מקום שניתן לחפש והטבעת לא נמצאה. בשלב זה, לא היה איש במשפחה, שלא ידע שאבדה הטבעת בשוויו 5000 דולר.

השוויגער (החותנת) עלתה אלינו לחדר ולבושתי ולחרפתי החלה יחד עם עוד כמה דודות נחמדות לחפש בכל המזוודות ולחטט בחפצים האישיים שלנו.

אחרי חיפוש שארך אולי שעה, החלו כולם להעלות רעיונות היכן היא נעלמה. כאן העזתי לספר שהטבעת הייתה קצת גדולה עלי וכמובן לשמוע מיד את הדודה שאומרת "אז למה לא אמרת את זה בהתחלה?" ולענות "דווקא כן אמרתי?" והנה המתח מתחיל.

בשחזור שעשינו עלה, כי קרוב לוודאי הטבעת נפלה בחוף הים, כך שלחפש אותה זה כמעט כמו לחפש יהלום בערימה של חול, וכמה שהיהלום גדול ככה גם החוף בנתניה.

קשה להצביע על הרגע שזה התחיל מאז הפרצופים של כולם נראו לי חמוצים. בליבם חשבו איך נתתי לעצמי לאבד כזו טבעת. גם אם לא צעקו עלי זה היה רשום להם במודגש על הפנים.

חזרנו אני ובעלי חפויי ראש הביתה. בעלי ניסה להתלוצץ ולפזר את האווירה הקשה אבל אני הפלתי עליו את כל הכעס שחשתי כלפי עצמי. הוא התנצל והתנצל ולא עזר לו כלום. אני הייתי פגועה עד עמקי נשמתתי גם מהכאב על אובדן הטבעת וגם על כך שהאשמה נפלה עלי.

בעלי ניחם אותי והסביר לי שאני לא אשמה, אלא כל מי שאמר לי לענוד את הטבעת למרות שהייתה גדולה עלי. הוא ניסה ליטול את האשמה על עצמו, עד שבסוף הלילה הודיתי ביני לבין עצמי שאם זה היה מבחן הוא עבר אותו בהצלחה.

במשפחה שלו, בכל פעם שנפגשנו זה ריחף באוויר. היו כל מיני דקירות קטנות שעשו את החיים שלי לבלתי נסבלים ממש. אני לא מאשימה אותם אבל מסתבר שכשמישהו נכשל, בעיקר באבדן של משהו יקר, זה עולה לו ביוקר הרבה יותר מהסכום. יחד עם הטבעת אבדה כל ההערכה ואהבה שחשו אלי - כאילו נמאסתי עליהם. כמה כבר אתה יכול לאהוב מישהו חסר אחריות כזה שמסוגל לאבד משהו בשווי 5000 דולר? מה היא ילדה קטנה? אי אפשר לצפות ממנה לשמור על דבר יקר ערך שכזה?

עברו עלי חודשים ארוכים ועצובים מאד. חשתי שלעולם לא אוכל להחזיר את הערכת המשפחה. אבדן הטבעת גרם לאיזה "סטמפל". חותמת המעידה עלי שאני לא אחראית ואי אפשר לסמוך עלי, וחוף מזה שאני סתם אחת מעצבנת שמאבדת יהלום יקר כזה.

השיא היה בקטע מסוים שקנינו איזה אגרטל יקר, ואחד האחים אמר לבעלי "עדיף שאתה תסחוב את זה, אתה יודע". הוא אמר את זה בפני כולם ואני התפרצתי כפי שלא התפרצתי מעודי

ואמרתי שאני לא דורכת יותר בבית הזה וששופכים את דמי. ועוד הרבה דברים אמרתי שהבהילו אפילו אותי.

ואז הגיעה תקופה של מריבה שבעלי המסכן ניסה כל הזמן לפשר. הוא לא ממש שיתף אותי בזה אבל הבנתי שהוא עצמו התעמת עם אחיו והודיע להם שאם ימשיכו לעשות לי צרות הוא יתנתק מהמשפחה. אחר כך בא פיוס שהיה בעצם פגישה שכולה אי נעימות בה השויגער התנצלה ובהסבירה שלמעשה היא הכי אוהבת אותי מכל הכלות, ואני עניתי בחזרה שתמיד הרגשתי את זה, וכל הדברים הבלתי נעימים שבדרך כלל נאמרים בכל מיני משפחות.

אבל העניין הזה עייף אותי לחלוטין. כביכול שרר שלום אבל היה זה שלום קר. אני חשתי מובסת. כאילו ידעתי שאפסו סיכויי ובחיים לא יאהבו אותי ולא יעריכו אותי.

המפנה הגיע ארבעה חדשים לאחר מכן. אנחנו התחתנו יומיים לאחר חג השבועות, ובעלי הלך כמנהג בני הישיבה עם "פראק" בגד שנוהגים ללכת אתו רק בחגים. וכמובן בחתונה ובימי שבע הברכות.

ראש השנה מגיע. בעלי שולף את הפראק מהארון לובש אותו ושואל אותי אם זה עדיין מתאים לו, ואז הוא מתחיל לטפוח על הלב שלו. נבהלתי. חשבתי שקרה לו משהו. הוא שולח את היד לתוך הכיס של הפראק, ואז הוא מוצא שם משהו, את הטבעת שלי.

הסתכלנו בטבעת במשך כמה דקות בלי לומר מילה ואני זוכרת מה הוא אמר: "אני בהלם. אני שמתני את זה כנראה בפראק שלי".

ישבנו זה מול זה ואני פשוט בכיתי. מהתרגשות ואולי מהמתח שפתאום נפרק לו ממני. הוא התקשר מיד לאימא שלו והודיע על מציאת הטבעת, ואז החלה עלייה לרגל אלינו הביתה ההורים שלו והאחים שלו שבחנו את הטבעת, ולבסוף הסבתא והסבא בכבודם ובעצמם שהגיעו והביעו את שמחתם. כולם נשמו לרווחה וכמובן ביקשו סליחה שהאשימו אותי בחוסר אחריות, וממש באותה

נשימה נזכרו כולם שאיך לא חשבו מיד שזה אצל בעלי, הלא הוא היה ידוע כשכחן כל ימיו ואי אפשר היה לסמוך עליו. בעלי אולי קצת נעלב אבל השמחה על מציאת הטבעת איזנה אותו.

מרגע זה ואילך, עד היום הזה, הפכתי למלכה של המשפחה. כולם הבינו שטעו, ואני בן אדם אחראי שמעולם לא איבד דבר.

אני הרגשתי בשמים כי פתאום נחתו עלי טונות של אהבה והתנצלויות שבכל חיי לא קיבלתי. ובעלי, גם אם קצת נפגע מהאשמה שהוטלה עליו הוא די שמח בשבילי, מה עוד שהוא הרוויח אשה מרוצה ושמחה בחלקה, אווירה טובה ושלוש בית בינינו למשך כל החיים. אבל הסיפור עדיין לא נגמר.

בכל הזדמנות הייתי עוקצת אותו עם הטבעת הזו. אם זה היה בכסף שהעדפתי שלא יחזיק אצלו בסכומים גבוהים, ואם בסתם דברים שצריך לסמוך על מישהו. הייתי אומרת לו: "עדיף שתיתן לו שמישהו אחר ייקח את זה, אתה יודע, שלא יאבד בארגז חול". המילה "ארגז חול" הפכה לאיזה מטבע לשון בינינו שבה הייתי משתמשת כדי לרמוז לו. אני נורא מתביישת לספר את זה אבל אני חושבת שהרבה אנשים משתמשים בכל מיני חולשות כדי לפגוע באנשים היקרים להם, ולצערי עשיתי את זה.

בעלי סבל בשקט ולא התלונן. היו פעמים שראיתי כאב על פניו בשעה שאמרתי לו והייתי מתחרטת ומפייסת, אותו אבל מלבד זאת הוא כמעט ולא התלונן.

החיים שלנו עברו בסדר. נולדו לנו שבעה ילדים מקסימים וטובים שאוהבים את ההורים שלהם ומכבדים אותם. כולם גדלו וידעו בעל פה את הסיפור על הטבעת שכולם חשבו שאימא איבדה בחוף הים ובסוף התברר שאבא המפוזר שכח בפראק שלו.

עוברות חמש עשרה שנים.

הטבעת עדין שימשה אותי בשמחות רצינות וזיכתה אותי במחמאות. אך יום אחד עלתה לי מחשבה להחליף את הטבעת בתכשיטים אחרים.

רציתי לעשות זאת כהפתעה לבעלי ופניתי לשוויגער שתספר לי היכן הייתה סבתא קונה את התכשיטים. היא אמרה לי את השם של הסוחר - תכשיטן ידוע, ואני הלכתי אליו בהזדמנות הראשונה. הגשתי לו את הטבעת ואמרתי לו "היא נקנתה אצלך ואני רוצה שתעריך לי אותה".

הוא בוחן את הטבעת ומשמיע שריקת התפעלות ואומר "זה יהלום יפה ומקסים. הוא עולה המון כסף, יותר מששת אלפים דולר ולא איכפת לי להחליף אותו במה שתרצי, אבל רק סתם כך בשביל ההשכלה - היא לא נקנתה אצלי".

אני אומרת לו "מה לא נקנה אצלך - וכאן נקבתי בשמה של הסבתא.

הוא אמר "נכון, היא באמת נהגה לקנות אצלי את כל התכשיטים אבל תכשיט כזה בחיים לא מכרתי. כנראה את זה היא קנתה במקום אחר".

הגעתי הביתה והחלטתי לחפש קצת בתיבת התכשיטים. שם בתחתית כפולה היו כל מיני מסמכים ותעודות של התכשיטים. חיפשתי את התעודה של התכשיט הספציפי הזה, וגיליתי אותה עד מהרה. התכשיט באמת לא נקנה אצל אותו הסוחר אלא בחנות מפורסמת ויוקרתית. המחיר אכן היה 5000 דולר והבנתי פרט נוסף שכנראה המחיר עלה מאז עם השנים. אבל אז, לפתע משך את עיני משהו שאולי הייתי מפספסת אותו.

המתנתי שבעלי יחזור מעבודתו. ליבי דפק כמו מכונה. הוא הגיע. סיפרתי לו שחשבתי להחליף את הטבעת ושהלכתי לסוחר התכשיטים שסבתא הייתה רוכשת אצלו והוא אמר שהתכשיט שווה 6000 דולר.

יופי אמר בעלי: "הרווחנו".

"כן", אמרתי, "אבל הסוחר אמר שלא הוא מכר אותו. התכשיט נקנה במקום אחר".

"נו, יכול להיות", אמר בעלי.

אתה אומר לי שיכול להיות שהסבתא קנתה דווקא את התכשיט שלי במקום אחר?

"מה הבעיה שלך?" הוא שואל.

ודמעות החלו לזלוג מעיני. "אני אומר לך מה הבעיה שלי", אמרתי, "שבמשך חמש עשרה שנה אני לא משערת איזה בעל נפלא וטוב לב יש לי, שבכלל לא מגיע לי. עשית את זה בצורה הכי מקסימה ונפלאה שאפשר. אני איבדתי את הטבעת ואתה הלכת בשקט, לא יודעת איך עשית את זה, לקחת הלוואות וקנית לי...טבעת חדשה. לא אל תתחמק, אמנם עשית את זה בצורה הכי אלגנטית וחלקה שניתן. מצאת את אותה הטבעת בדיוק, וגם באותו מחיר, אבל דבר אחד שכחת..."

"את ה... תאריך!"

וכאן הנחתי מול עיניו את המסמך עם תאריך הקנייה. "יד אלול. "אולי אתה שכחת אבל אני עדיין זוכרת שהתחתנו בט' בסיוון. סבתא שלך קנתה את הטבעת עוד לפני החתונה. כך שבכל מקרה, הטבעת הזו נקנתה לפחות ארבעה חדשים אחרי שקיבלתי את המקורית. התאריך הסגיר אותך", אמרתי לו ופרצתי בבכי תמרורים.

קשה לי לתאר את המחשבות שעברו לי בראש. איזה צעיר שלוקח על עצמו הלוואה של 5000 דולר כדי לגרום למשפחתו להאמין שהוא אשם בכל הסיפור. ידעתי שאני האישה הראשונה שקיבלה מתנה כזו. אני לא מתכוננת לטבעת אלא לחמש עשרה שנים של אשמה שהועברה ממני אליו. ועוד איך הועברה. עד היום אני מתכווצת כשאני נזכרת עד כמה פגעת בי בדיוק בנקודה שאסור היה לי לפגוע. בדיוק בנקודה שהוא היה הכי גדול בה.

הוא ישב וסיפר לי את כל התלאות שעברו עליו כדי לשלם את הכסף. הוא הסביר לי שהבין שלא יוכל לנקות את האווירה ביני לבין משפחתו אם אלה לא יאמינו שאני לא איבדתי את הטבעת. לקח לו שנים להחזיר את ההלוואה ובעיקר היה קשה לעשות זאת עם ההשתלחויות שלי אבל דווקא הן היו מזכירות לו את מה שהרוויח - אישה שמחה, שקט נפשי ושלוש בית.

לכאורה, זהו סיפור על טבעת יהלום, אבל באמת, זהו סיפור על לב שכולו זהב. (מתוך אנשים מספרים על עצמם, הרב חיים ולדר)

• סיפורו של אברך בעל חסד

ביום חמישי אחד, אחרי הצהריים, ראש הכולל שלנו כינס אותנו לשיחה מוסרית בנושא חסד. הוא מתאר לנו בצבעים חדים את דמותו של אברהם העברי, איזה חסד עשה עם שלושת המלאכים שחשב אותם לערביים, הוא מכניס אותנו לתוך האוהל שלו, עם החמאה והחלב, עם לשונות החרדל. אנחנו מריחים את ניחוח הטיגון ושכרון המאפה והעוגות. הוא משעין אותנו תחת העץ עם אורחיו, שומעים אותו פוקד על ישמעאל להביא מים, ושרה לשה ועושה עוגות... אנחנו שם, עיננו בורקות מהתרגשות כמו ילדים קטנים המרותקים לגננת. לראש הכולל יש כשרון מופלא להפוך את החסד שנעשה שם לדבר מוחשי הניתן למישוש. יש לו כשרון מפליא לעורר בנו קינאה לשאוף ולהדמות לאבא הראשון, לרוץ כמותו מהכא להתם, כדי לשמח שלושה אנשים שאבק עבודה זרה מונח על רגליהם.

לקראת סוף השיחה המדהימה, הוא רוצה לספר סיפור קטן שארע לו השבוע וכך מספר ראש הכולל: "ביום ראשון בבוקר הלכתי ברחוב, עד שהגעתי לתחנת האוטובוס והתיישבתי שם ממתין להסעה. מבלי שרציתי הגיעו לאוזני שברירי משפטים של שיחה בין בעל לרעייתו. לא בדיוק הבנתי את פרטי הוויכוח אבל מה שהבנתי, מאותה האזנה אקראית, שהבעל איננו יכול למלא את בקשתה של אשתו. נו מילא, חשבתי לעצמי, לא כולם מלאכים, הוא כנראה עסוק עד למעלה מראשו. ארבעה ימים חלפו, והנה אתמול בלילה מצלצל הטלפון בביתי, ואשה אחת פונה אלי בבקשה: 'כבוד הרב, אתה לא מכיר אותי, אבל שמעתי שאתה הרב הכי חשוב בשכונה... יש לי בעיה קטנה שמעיבה על תפקוד הבית, גם הילדים סובלים... אולי כבוד הרב יכול לשלוח בעל מקצוע שיעזור לי לתקן... אנא!' כך היא ביקשה".

ראש הכולל לגם מכוס המים שלפניו ואמר: "רשמתי כאן את השם הכתובת והתקלה שיש בבית.. לדאבוני אינני מיומן במלאכת הנגרות... אבל אולי מישהו מכס מוכן לעשות חסד עם אשה צדיקה ברוכת ילדים?".

"מיד קפצתי ממקומי, כולי מרוגש מן השיחה המוסרית והודעת לראש הכולל, שאני מוכן עוד הערב לתקן את התקלה, כי יש לי מושג בכל המלאכות כולל נגרות, אינסטלציה, זגגות ומה לא. ברוך ה' חנן אותי בשתי ידיים ימניות, ומי אינו אוהב לעשות חסד. "ראש הכולל חייד, חיטט בכיס חולצתו ושלף משם פתק קטן, "הנה, כאן השם והכתובת".

אני מציץ בפתק וחשכו עיני. רשום בפתק בכתב יד ברור "הגב' שושנה כהן רח' האתרוגים 18 מבקשת שיתקנו את ארון הבגדים של ילדיה.

רק במקרה, הגב' שושנה כהן היא אשתי, ואנחנו מתגוררים עם שמונת ילדינו ברח' האתרוגים 18. סמוך לתחנת האוטובוס שם התיישב לו ראש הכולל באותו יום ראשון. אולי בפעם החמישים ביקשה ממני אשתי, קצת בקול רם, שאתקן את הארון הרעוע, ובפי, כמו תמיד, התשובה הנצחית, "עכשיו אני ממחר לכולל.... אולי אמצא זמן מחר". (מתוך "קוטף סיפור", הרב קובי לוי)

עם ישראל הוא עם שאוהב לגמול חסדים יותר מכל עם אחר. אנו רודפים אחר עשיית חסד ורק מחפשים היכן ניתן לעזור לאחר. אך אם נתבונן היטב במעשינו אנו נבחין שאת החסדים אנו מחפשים לעשות בעיקר מחוץ לבית (ולפעמים על חשבון הבית). אולם עלינו לזכור את פסק השולחן ערוך בהלכות צדקה (יו"ד רנא, ג): "עניי ביתו קודמין לעניי עירו, ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת". וכמובן שזה הדין בענייני חסד: "בני ביתך קודמים! עלינו להשכיל להבין שהבית שלנו הוא "בית חרושת" למצוות וחסדים, מידי רגע אפשר לזכות במצוה של חסד עם האשה/הבעל או הילדים.

● בישיבת ליקווד בארה"ב, בזמן שרבי אהרן קוטלר היה ראש הישיבה, אחד האברכים היה נכדו של החפץ חיים. ראש הישיבה והמשגיח היו גאים בתלמיד זה, אולם הם הבחינו אצלו בתופעה מוזרה, האברך היה מרבה לאחר לישיבה, ולעיתים לא היה מגיע כלל. יום אחד ביקש המשגיח לבדוק את פשר הדבר, הוא קרא לאברך ואמר לו: "אברך יקר, שמנו לב שכבודו מרבה לאחר, ולעיתים אף אינו מגיע כלל, בטוחים אנו שיש לך סיבה טובה לכך, אך בכל זאת רצינו לשמוע הסבר לדבר".

השפיל האברך את ראשו ואמר: "אני מאוד רוצה להגיע בזמן, אך לא תמיד הדבר עולה בידי, מידי בוקר בדרכי לישיבה אני נתקל במקרה מעורר רחמים ואיני יכול לעמוד מנגד, אשה ברוכת ילדים וילדיה בוכים, לאחד צריך להכין את הבקבוק, לשני צריך לארגן תיק לתלמוד תורה, לשלישי כריך... כשאני עומד שם אני מרגיש שיש לי חובה לעזור! לכן לפעמים אני מאחר לכולל".

המשגיח הקשיב מרוגש ואמר: "מעשה אצילות כזה אכן מתאים לסבך החפץ חיים, רק אמור לי, האם האשה הזאת אלמנה או גרושה? אולי היא צריכה עזרה נוספת?", ענה לו האברך: "האשה הזו אינה גרושה ולא אלמנה, היא נשואה, והיא אשתך..."

☺ ערבי אחד נחמד בשם אחמד, נשא לאשה את פטמה בת לאטמה. הוא היה ג'נטלמן והעלה את אשתו הטרייה על עגלה רתומה לסוסו האהוב מוסטפה, וכך הם נסעו לירח הדבש... לאחר כמה דקות של נסיעה, הסוס הלך אל צד הדרך, נעצר והחל לאכול ברעבתנות מעשבי הדרך. אחמד כעס, ירד מהעגלה, קרב אל מוסטפה הסוס, אמר לו: "זו פשלה ראשונה" והנחית עליו סטירת לחי מצלצלת... אחמד חזר לעגלה, תפס את המושכות, אמר דיו, מוסטפה המשיך ללכת בחוסר רצון.

לאחר חמש דקות, בזמן שאחמד היה שקוע בשיחה פילוסופית עם פטמה, הם הרגישו שהעגלה שוב נעצרת. אחמד הביט על סוסו הרעב וראה שהוא שוב נעצר להתרעננות בצד הדרך. אחמד כעס, ירד מהעגלה, קרב אל מוסטפה הסוס, אמר לו: "זו פשלה שנייה"

ושוב הנחית עליו סטירת לחי מצלצלת... אחמד חזר לעגלה, תפס את המושכות, אמר דיו, ומוסטפה המשיך ללכת בחוסר רצון.

לאחר שבע דקות כאשר פטמה המשיכה לדבר עם אחמד, שעצם את עיניו כדי להקשיב לאשתו ביתר ריכוז וגם נחר בקולי קולות, פטמה הרגישה שהעגלה שוב נעצרה. היא העירה את אחמד, הוא כעס, ירד מהעגלה, קרב אל מוסטפה הסוס, אמר לו: "זו פשלה שלישית". אחמד הוציא אקדח תשע מילימטר חצי אוטומט, כיוון על הסוס מוסטפה היקר, וירה בו צרור...

פטמה צעקה על אחמד בהיסטריה: אחמד יא מג'נון... מה עשית? עכשיו אין לנו נהג... מי יקח אותנו לירח הדבש?! איפה השכל שאין לך...

אחמד כעס, עלה לעגלה, קרב אל פטמה אשתו, אמר לה: "זו פשלה ראשונה" והנחית עליה סטירת לחי מצלצלת...

סיפורים על רבנים שעשו שלום בית

• פעם היה עשיר גדול, וכגודל עושרו כך היה גודל קמצנותו. באחד הימים נכנס העשיר אל רב העיירה ובקשה מוזרה בפיו: "היום החלטתי לשנות ממנהגי, ומוכן אני לתרום לעניי העיירה חמישים אלף זהובים, ובתנאי שכבוד הרב יתפלל על נוות ביתי שתמות".

"מדוע אתה רוצה שאשתך תמות?" שאל הרב בסקרנות, והעשיר גולל לרב את מסכת ייסוריו שמקורם הוא בהתנהגות אשתו כלפיו. אמר העשיר: "אע"פ שקשה לי להוציא פרוטה מכיסי, קשה לי יותר לחיות עם אשתי המכשפה!"

הרב אמר: "מדבריך עולה שאכן יש צורך להתפלל על אשתך שתמות, אולם משום שמדובר בדיני נפשות עלי לעיין בדבר. שוב אלי בעוד שלושה ימים".

הרב שהיה פיקח וחכם בתורה הבין שאם אשתו של הקמצן כל כך מצערת אותו, כנראה שיש לכך סיבה, ומסתמא שאף הוא מצער אותה. הוא ידע שאם יזמן אליו את אשת הקמצן לשמוע מה בפיה, דבר זה יוודע לבעלה הקמצן שיכעס על הרב ושום דבר טוב

לא ייצא מזה. על כן התחכם הרב וקרא לשכנתה, אולי היא יודעת מה מתרחש בבית הקמפן.

ואכן השכנה סיפרה שאשת הקמפן לא מזמן סיפרה לה על בעלה שהוא קמפן חולני, ומה שמעניין אותו זה רק הוא בלבד. אינו מעניק ולא מחמיא ולמרות כל מה שהיא עושה עבורו, הוא תמיד מוצא על מה להרגן, להעיר ולהתלונן... הוא ממוטט אותה נפשית, ולכן היא רוצה להוציא את נשמתו לפני שהוא יוציא את נשמתה.

כאשר חזר העשיר הקמפן אל הרב, אמר לו הרב: "חשבתני רבות על בקשתך ומצאתי דרך קלה ונקייה למיתתה המהירה של אשתך. אמנם לא מצינו בתורה ובחז"ל תפילה מיוחדת על כך, אולם יש הלכה שכל הנודר ואינו משלם קובר את אשתו, כל שעליך לעשות הוא לנדור נדר גדול ולא לקיים אותו, ואז תמות אשתך, ואתה תמשיך לחיות באושר ועושר".

שאל הקמפן: "ומה הרב מציע לי לנדור?", אמר הרב: "בעיירתנו אין מקווה טהרה לנשים. הסכום הנדרש הוא מאתיים אלף זהובים. כל שעליך לעשות הוא להתייצב בפני בית הדין ולומר: 'הריני נודר לבנות מקווה טהרה לקהילה בסכום של מאתיים אלף זהובים, והבנייה תחל בעוד חודש בדיוק'. וכיוון שאינך מתכוון לכך באמת, לאחר חודש תמות אשתך ובא לציון גואל".

הרעיון מצא חן בעיני הקמפן, ועשה כעצת הרב, מיד לאחר מכן קרא לו הרב ואמר: "כיון שנוותר לאשתך רק חודש ימים לחיות, בקשה לי אליך, אל תניח לאשתך למות מתוך צער. כיוון שבין כה וכה היא עומדת לעזוב את העולם, התחל להחמיא לה, קנה לה מתנות, שבח אותה, תן לה צומי והרגשה טובה, רומם אותה מכל הלב, שכן רק אני ואתה יודעים כי נחרץ גורלה".

לאחר שלושה שבועות נכנס העשיר אל בית הרב ובעיניו דמעות: "כבוד הרב, אינני רוצה שאשתי תמות!"

"למה ומדוע?", תמה הרב.

"משום שרק עכשיו גיליתי את אשתי האמיתית. היום כשאני מעניק לה מכל הלב והנשמה, היא מחזירה לי בכפל כפליים. בטוחני שלא אמצא בכל העולם אשה כמותה, ואילו אני

בטיפשותי גרמתי לה להחביא את כל הטוב הזה... אנא ממך מצא לי פתרון שאשתי לא תמות!"

"יש בעיה", אמר הרב, "נדר כזה אין שום אפשרות להתירו".

"אז מה עושים?", נבהל הקמצן.

"אמר לו הרב: "ישנה רק אפשרות אחת ויחידה להציל את אשתך, עליך לקיים את נדרך, אם תבנה את המקווה כפי שנדרת, לא תהיה בגדר 'נודר ואינו משלם', וממילא אשתך תשאר בחיים".

• מעשה באדם שהיתה לו אשה רעה הממרת לו את החיים, למרות שהיה מעניק לה כל טוב, ולא היה יכול לסבול יותר. בצר לו פנה לרב העיר, וסיפר לו הצער הגדול שיש לו מאשתו, למרות שנותן לה כל טוב, הרב אמר לו שיקרא לאשתו לבוא אל הרב.

האשה הגיעה לרב, והרב שאל אותה: "מה הסיבה שאת מצערת את בעלך? וכי חסר לה איזה דבר? ענתה לו האשה שיש לה "שמחה מיוחדת לצער את בעלה". שאל אותה הרב: מה תרצי שבעלך יהיה בגיהנם, או בגן עדן? אמרה לו, שרצונה שיהיה בגיהנם. אמר לה הרב: "דעי לך שבעלך בזכותך יזכה לגן עדן כי כך אמרו חז"ל (עירובין מא:): שלושה אינם רואים פני גיהנם, ואחד מהם מי שיש לו אשה רעה. נמצא, שאת גורמת לו שיהיה בגן עדן". שאלה האשה את הרב: "מה אוכל לעשות כדי לגרום לו לסבול בגיהנם?", ענה לה הרב: "פשוט מאד, מעכשיו תתחילי להתנהג אליו בצורה יפה, תכבדי אותו ותעשי רצונו, כך לא תהי בגדר "אשה רעה" שמצילה את בעלה מגיהנם".

האשה חזרה הביתה, והתחילה לכבד את בעלה ולקבלו בסבר פנים יפות, בעלה התפלא מאוד איך נהפכה אשתו מן הקצה לקצה, והלך לשאול את הרב, מה "הסגולה" שנתן לאשתו שתהיה "אשה טובה"? הרב אמר לו, שהסביר לאשתו כי על ידי הצער שהיתה עושה לו, היא גורמת לו שלא יראה פני גיהנם, כמו שאמרו חז"ל, ולכן יעץ לה שתהיה "אשה טובה" וכך לא תציל אותו מגיהנם, אולם אין לו לדאוג מזה, ואדרבא איש ואשה שזכו שכינה ביניהן (סוטה יז). ויצא האיש מהרב שמח וטוב לב.

• מעשה ברבי מאיר בעל הנס שהיה דורש בערב שבת בבית הכנסת, והיתה שם אשה אחת ששמעה את הדרשה, נהנתה מדברי התורה ונשארה עד סוף השיעור. כשחזרה לביתה מצאה שכבר כבה הנר. שאל אותה בעלה: היכן היית אמרה לו: הייתי בדרשה של רבי מאיר. מיד נשבע בעלה שלא תיכנס לבית עד שתלך ותירוק לרבי מאיר בפניו.

אליהו הנביא התגלה לרבי מאיר וסיפר לו על אותה אשה שבעלה ביקש ממנה שתירק לו בעינו. רבי מאיר ישב בבית הכנסת, והעמיד פנים כאילו חש כאב בעינו. הוא שאל: האם יש כאן מישהו שיודע ללחוש על העין אמרו לה חברותיה שתיגש אליו. שאל אותה אם היא יודעת כיצד לרפא את עינו, אמרה שאינה יודעת מה לעשות. אמר לה: הרפואה היא שתירקי לי בעין שבע פעמים. לאחר שעשתה זאת אמר לה רבי מאיר: לכי תאמרי לבעלך, אתה ביקשת שארוק פעם אחת, ואני ירקתי בפניו של רבי מאיר שבע פעמים.

שאלו תלמידיו את רבי מאיר: כל כך כבודו מבוזה את עצמו היית צריך לומר לנו ואנחנו היינו מטפלים באותו אדם נבזה. אמר להם רבי מאיר: לא יהיה כבוד העבד יותר מכבוד רבו, ומה הקב"ה לא חס על כבודו ואמר ימחה שמו על המים, בשביל אישה סוטה שעשתה מעשה נבלה, כדי להשכין שלום בין בעל לאשתו, כל שכן כבודו של רבי מאיר, שבוודאי העבד צריך למחול על כבודו כדי להשכין שלום (ירושלמי סוטה א, ד).

• מעשה באחד ששהה עשר שנים עם אשתו ולא ילדה. באו לרבי שמעון בר יוחאי כדי להתגרש. אמר להם: כשם שהתחתנתם במאכל ובמשתה, כך אין אתם מתגרשים אלא מתוך מאכל ומשתה. הלכו ועשו לעצמם יום טוב וסעודה גדולה. האשה השקתה את בעלה יין והוא השתכר. כיון שנתיישבה דעתו עליו, אמר לה: בתי ראי כל חפץ טוב שיש בביתי, טלי אותו ולכי לבית אביך. מה עשתה? לאחר שיישן רמזה לעבדיה ואמרה להם: שאוהו במטה וקחו אותו והוליכוהו לבית אבא.

בחצי הלילה התעורר משנתו, כאשר פג יינו אמר לה: בתי היכן אני נתון? אמרה לו בבית אבא, אמר לה מה לי ולבית אביך? אמרה

לו לא כך אמרת לי בערב, כל חפץ טוב שיש בביתי טלי אותו ולכי לבית אביך, אין חפץ טוב לי בעולם יותר ממך. הלכו להם אצל רבי שמעון בן יוחאי, ועמד והתפלל עליהם ונפקדו (מדרש רבה שה"ש א, לא).

• הצדיק הירושלמי רבי זליג ברוורמן, למד בחברותא עם יהודי שהיה לקוי בראייתו. פעם אחת התלונן בפניו החברותא, שאשתו מציקה לו מאוד, כי בגלל ההגבלה בראייתו הוא אינו מסוגל לעזור לה בעבודות הבית והיא מעליבה אותו וקוראת לו בטלן וכיו"ב. ביקש היהודי מר' זליג, אולי יוכל לעזור בתפילה וברכה להשכנת שלום בביתו.

עברו כמה ימים ואותו היהודי נראה יותר שמח ומעודד. הוא אמר לר' זליג: כנראה שהתפללת טוב עבורי, כי המצב בבית התחיל להשתפר, ואשתי כבר אינה מתלוננת עלי ומזלזלת בי. עבר עוד זמן מה, הכל הסתדר על הצד הטוב ביותר, ואותו יהודי התפעל מאוד מכח התפילה של אותו צדיק.

מסתבר שרבי זליג לא רק התפלל עליהם אלא עשה הרבה ומעבר לכך. הוא בירר ומצא שבזמן שהבעל יוצא לתפילה, יוצאת האשה לשוק כדי לערוך את קניותיה, ובדיוק באותה שעה היה נכנס ר' זליג לביתם, מנקה את הרצפה ושוטף את הכלים, וכאשר חזרה האשה הביתה ומצאה שהכל נקי ומסודר, בטוחה היתה שבעלה תיקן את עצמו, וממילא הכל היה טוב ויפה...

• פעם אחת הופיע אדם אחד לפני הרב הגאון רבי יוסף כהנמן זצ"ל, וביקש מהרב בתוקף שיסדר לו גט גירושין. ההחלטה להיפרד מאשתו גמלה בליבו כבר לפני זמן רב. הרב ניסה להניא את אותו יהודי מהחלטה זו, "הרי גם מזבח מוריד דמעות על המגרש אשתו", אך ללא הועיל.

האיש אמר שלאשתו אין תקנה: "אשתי עצלנית, והסדר ממנה והלאה. כל הבית כמהפכת סדום ועמורה ואני אינני יכול לסבול זאת יותר". כשראה הרב שאין תקווה למנוע ממנו את אשר יבקש אמר לו הרב: "תבוא מחר בשעה עשר ואנחנו נסדר לך גט". קרא הרב לרבנית ואמר לה: מחר, לפני שיבוא אותו בעל כדי לכתוב גט

לאשתו, אבקשך לעשות בבית בלגאן, את כל הכביסה המלוכלכת תפזרי בחדרים, את כלי האוכל תפזרי במטבח ובחדר האורחים".

למחרת, עשתה הרבנית כמצוות הרב, ואכן כעבור כמה דקות הגיע אותו יהודי לבית הרב עם אשתו. השתומם האיש על "הסדר" בביתו של הרב, הרהיב עוז בנפשו ושאל את הרב: "כבוד הרב מה זה? האם גם אצל כבודו שוררת כזו מהפיכה בבית?" אמר לו הרב: "אמנם גם אצלי לפעמים יש עניינים כאלה ולפי דבריך הייתי צריך לגרש את אשתי מזמן, אבל אתה רואה שלמרות אי הסדר אנו חיים בשלווה ובנחת. בשביל דברים כאלה לא מפרקים את הקן המשפחתי". אותו אדם התחרט על בקשתו וויתר על תביעתו למתן הגט.

• פעם אחת באו איש ואשה לפני רבי ישראל, המגיד מקוזניץ, בכדי להתגרש. לאחר ששמע הרב לאיזה מטרה באו, התחיל לשדלם בדברים שיתפייסו ויעשו שלום ביניהם.

אולם הבעל שהיה איש תמים ופשוט מאוד עמד בשלו: איך אפשר לדור עם אשה זו שאינני יכול ליהנות מהפשטידה שלה ולקיים מצוות "עונג שבת" כהלכתה. כל ימי החול, טען הבעל, הריני עובד קשה כדי להרוויח פרנסתי, ובאכילתי אני מסתפק בפת יבשה בלבד. אני מקמץ ומצמצם בימות השבוע כדי שאוכל לענג את השבת כהלכתה.

והנה אשתי זאת מונעת ממני את העונג הזה, כשאני בא בשחרית של שבת מבית הכנסת, הריני מקדש על הכוס, נוטל את ידי ומיסב לסעודה. והיא, האשה הזאת, מגישה לי דגים ממולאים, כבד מרוסק עם בצל, "טשולינט", ואחרי כן מנה הגונה של בשר עוף או עגל, חתיכה הראויה להתכבד בה, אבל הצרה היא שכאשר אשתי מגישה לי אחרי כן את הפשטידה, שוב אין לי כל תיאבון, וכמעט שאין לי הנאה מהפשטידה.

ועתה סיים הבעל את דבריו, יאמר נא רבינו הקדוש בכבודו ובעצמו, האם יכולים ורשאים לדור עם אשה שכזו, שמשביתה את עונג השבת שלי?! לא אוכל להמשיך עמה את חיי, ואני רוצה לגרשה.

חיוך קל עבר על שפתי הצדיק, והוא פנה לשמוע מה יש לאשה לומר להגנתה. "רבינו הקדוש!", השיבה האשה, "בעלי זה, מיד לאחר שהוא מקדש על היין קידושא רבא, הוא דורש ממני להעלות מיד על השולחן את הפשטידה, ואילו אני, שאשה פשוטה אני, מנהג אבותי בידי: מתחלה אוכלים דגים, כבד מרוסק עם בצל, "טשולינט", ואחרי כן בשר מבושל או צלי, ואת הסעודה מסיימים בפשטידה".

פנה אליהם הצדיק ואמר: מצאתי "עצה" טובה להשלים בניכם. מעתה תכין האשה מערב שבת שתי פשטידות: אחת לאוכלה אחרי הקידוש, והשנייה בסיום הסעודה. מצא הפתרון חן בעיני הזוג והתפייסו.

מאז הנהיגו בבית הצדיק, וכן זרעו אחריו, להכין שתי פשטידות לשבת קודש, ואת הפשטידה שנועדה לאוכלה לאחר קידוש היו מכנים בשם "פשטידה של שלום בית"...

• הגביר ר' יוסף שרשבסקי, סיפר כי פעם נכנס לרבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל, ונתגלה לפניו מחזה שלא ייאמן:

הרב רוקד במעגל עם גבר, אשה וילד, גדול הדור, ה"אור שמח", מחזיק ביד אחת את הבעל ובידו השניה את הבן והבעל והבן מחזיקים בידי האשה! ר' יוסף ממש לא ידע את נפשו מרוב תדהמה לנוכח "חזיון בלתי שכיח" שכזה והיה כולו תמיהה גדולה.

לאחר שנסתיים הריקוד הנלהב וכולם התיישבו, סיפר לו רבי מאיר שמחה מה שקרה:

הבעל ואשתו באו אתמול לפניו כדי לקבל גט. הבעל הרצה את טענותיו, והאשה שטחה את טענותיה. ואז שאל אותם רבי מאיר שמחה: וילדים יש לכם? השיבו: כן, יש לנו בו אחד. ואצל מי יהיה הבן אחרי הגט, אצל האבא או אצל האמא? שאל רבי מאיר שמחה כאילו לעצמו, ומיד אמר להם: תבואו אלי מחר ביחד עם הילד.

ואכן, למחרת שוב באו והילד אתם. נטל רבי מאיר שמחה את הילד והושיבו על ברכיו והתחיל לבכות. "בני", אמר הגאון, "אתה נשאר מעתה יתום חיי", בלי אבא, בלי אמא. התחיל הילד לבכות

גם הוא, ואחריו פרצה האם בבכי מר, וכשכולם בכו - התייפח גם האבא, ואז החליטו שניהם לא להתגרש. וכולנו יחד התחלנו לרקוד מרוב שמחה!

• מספרים על הגאון רבי מרדכי לבטון זצ"ל (מחכמי ארם צובא), שבא לפניו אדם שרצה לגרש את אשתו כיוון שלא היו לו בנים ממנה. אמר לו הרב לחזור אליו מחר. כשיצא אותו אדם מהרב קרא הרב לאחד ממקורביו ואמר לו: "מחר כשיבוא אותו אדם לגרש את אשתו, אתה תיכנס ותלחש לי באוזני, ואני אעשה עצמי כועס וצועק עליך, ואתה תעשה עצמך כאילו נעלבת".

למחרת באו האיש ואשתו לפני הרב. הרב ביקש מהסופר שיתחיל לכתוב את הגט. פתאום נכנס אותו אדם ממקורבי הרב ולחש באוזני הרב. הרב כעס מאוד וצעק על האיש, והוא יצא מבויש ונכלם. שאל האיש בעל הגט את הרב: "מדוע הרב כעס וצעק על האיש שיצא?" השיב הרב חוצפתו של האיש הזה עברה כל גבול, האשה עדיין לא קבלה את הגט, וכבר הוא לוחש באוזני שאזרו את כתיבת הגט, כי הוא רוצה להתחתן אתה?!"

כששמע האיש את דברי הרב התחרט וביקש להפסיק את כתיבת הגט. הרב התפלל עליהם ונפקדו בזרע של קיימא.

• אל מרן ראש הישיבה הרב שך זצ"ל הגיעו פעם זוג צעיר כדי שישכין שלום ביניהם. הם היו נוהגים ללכת שבת אחת אצל הורי החתן, ושבת אצל הורי הכלה, כך בכל שבת ושבת, עד שפעם אחת הבעל היה חולה והם נאלצו להשאר ולעשות את השבת בביתם.

ביום חמישי הם החלו להתווכח אצל מי עליהם השבת להתארח. האשה טענה שהיות ובשבת הקודמת הם נשארו בבית למרות שהיו אמורים להיות אצל הוריה, הרי שזה מתבקש שאת השבת הקרובה יעשו כעת אצל הוריה. ואילו הבעל טען שהם כבר חילקו מראש את כל שבתות השנה ועכשיו הם צריכים ללכת להוריו.

הרב שך שמע את שני הצדדים, חייד ואמר: "אני מציע לכם שגם את השבת הקרובה תעשו בביתכם, ובשבת שאחריה תמשיכו להתארח כפי הסדר הרגיל".

• אברך בן תורה נכנס לבית מרן בעל "קהלות יעקב" זצ"ל, לקבל הדרכה בלימוד. ישב רבינו ובמשך שעה ארוכה הדריכו בסדרי הלימוד ובדרכיו, באר היטב, בהם כלל את כל השיטות הקיימות בלימוד, ואיזו מהן היא הדרך הישרה שיבור לו האדם.

כאשר פנה האברך ללכת עמוס במגילה ארוכה של הוראות והדרכות, ביקשו הסטיפלר לשוב. יש לו דבר מה להוסיף: "ואל תשכח לעזור בבית" אני רואה שאתה בן תורה, הוסיף ואמר, ומתמיד בלימודך במסירות נפש גדולה, אבל גם בני הבית דורשים תשומת לב. כשתשוב כעת לביתך, תשאל אם עזרתך דרושה בדבר מה...

אבל אשתי מוכנה "שאקדיש כל כולי למען התורה", אומר האברך, ורבינו אומר לו בלבביות: אמנם זוהי מצוותה וזוהי חובתה, אבל החובה שלך היא לעזור בבית!!!

סיפורים על שידוכים

• באחת מעיירות פולין חי לו יהודי בשם ר' אפרים. הוא היה עשיר גדול ועצום, היו לו שדות ופרדסים, נכסים רבים ואחוזה ענקית ועשרות משרתים. זוגתו של ר' אפרים העסיקה כובסת בשם אסתר שהיתה אלמנה גלמודה שעסקה לפרנסתה ככובסת בבתי עשירים, אך מעולם לא הספיק לה עיסוק זה כדי מחייתה.

ימים רבים בילתה בביתה, תוך שידיה עסוקות היו במלאכת הכביסה, ולא חדלה מלתנות את צרותיה ובעיותיה לאוזניה הקשובות של אשת הגביר. יום אחד, תוך כדי שיחה, אומרת אסתר לבעלת הבית: "את יודעת, שמעתי שממשלת פולין עורכת הגרלת פיס על סכום עצום", שאלה אותה אשת הגביר: "ומה זה קשור אליי", השיבה הכובסת: "הכרטיסים נמכרים במשרד מיוחד שנפתח לשם כך בעיר לייפציג, אם זה לא קשה, תבקשי מהאדון שבפעם הבאה שהוא נוסע לשם לרגל עסקיו, אם יועיל בטובו לקנות לי כרטיס הגרלה, מי יודע, אולי אזכה ואהפוך למיליונרית".

"אין בעיה, בסדר גמור", השיבה אשת הגביר.

לאחר שבוע נסע הגביר ללייפציג, דבר ראשון נכנס למשרד הממשלתי לקנות כרטיס. הוא שילם תמישה רובלים, קנה את הכרטיס ואח"כ פנה לסידוריו ועסקיו. בדרכו חזרה, בזמן הנסיעה בעגלה, מרוב שעמום הוא לקח את כרטיס ההגרלה והתחיל לקרוא כל מה שכתוב עליו ישר והפוך, את כל ההוראות והתעריפים... אח"כ התחיל לחשב את הגימטריה של המספרים, ואז גילה דבר מדהים: הגימטריה של המספרים היא "בהצלחה".

לא היה צריך לחשב יותר מדי כדי להגיע לתוצאה - על הכרטיס היו רשומים, שחור על גבי לבן, המספרים: 2 (ב), 5 (ה), 90 (ז), 30 (ל), 8 (ח), 5 (ה). זה אמנם היה מדהים, אבל הגביר ר' אפרים לא התרגש יותר מדי. כשהגיע הביתה, קרא לאסתר ונתן לה את הכרטיס.

"כמה זה עלה", שאלה אסתר.

"חמישה רובלים", השיב ר' אפרים.

"חמישה רובלים!?", אסתר כמעט התעלפה, "סכום כזה אני מרוויחה בקושי בשבועיים... כיצד אוכל לעמוד בתשלום של סכום כזה?"

הגביר כבר עמד להציע לה שותפות, אך ברגע האחרון חזר בו. אין זה מכבודו להיות שותף בכרטיס הגרלה עם כובסת ענייה. במקום זה הוא אמר לה: "תשמעי, עכשיו הכרטיס שווה חמישה רובלים, אבל ככל שהולך ומתקרב מועד ההגרלה, כך המחיר עולה. בעוד חודשיים תוכלי למכור את הכרטיס בעשרה רובלים. חמישה תרוויחי לעצמך וחמישה תחזירי לי".

עברו כמה חודשים ואשת הגביר נפלה למשכב. מצבה היה קשה, הרופאים הכי גדולים בווינה בדקו אותה, ואמרו לגביר: "הגברת סובלת ממחלה קשה מאוד שאין לה מזור ומרפא, אין מה לעשות, רק לתת לה משככי כאבים ולהמתין לגרוע מכל".

האשה הלכה ודעכה אל מול עיניו והוא ישב לצידה. לא עניין אותו דבר. כמה ימים אח"כ היא נפטרה. עשו לה הלוויה גדולה. ר' אפרים הגביר קם מהשבעה שבור לרסיסים, חודשיים ישב ביתו מביט בחוסר עניין בכל מה שקורה סביבו, ולא מדבר עם איש.

אחרי חודשיים, המשרת דופק על דלת החדר ונכנס פנימה:
 "אדוני, סליחה על ההפרעה, אבל מוכרחים לטפל בעסקים.
 אנשים דופקים על הדלת ומבקשים משכורות".

- "בסדר תשלם להם, שלום".

- "אבל אין מאיפה לשלם!"

- "מה זאת אומרת, אין מאיפה לשלם?"

המשרת הסביר לגביר שמלבד חובות אין לו כלום. היו לו מחסנים
 אדירים של עצים בלייפציג ומחיר העץ החל לרדת בצורה
 דרסטית. אנשיו רצו למכור את הסחורה, הם שלחו לו מדי פעם
 מברקים דחופים, אך הגביר לא השיב - הוא היה עסוק באבלו
 והתעלם מכל ענייני העולם. אם הגביר לא עונה, לא עושים כלום.
 בינתיים המחיר ירד בשמונים אחוזים, ודבר לא נעשה.

באותו הזמן מחיר הדונג החל לעלות. מחסנים של דונג לא היו
 לגביר, אבל חובות המוצמדים לשער הדונג היו לו הרבה. העץ
 שהמתין במחסנים הרקיב והיה צריך לפנותו. פינוי עצים רקובים
 מתוך מחסנים, לפני עידן הטרקטור והסמיטריילר, עלה כסף רב,
 שכבר לא היה לו.

בלית ברירה ר' אפרים התנער מאבלותו ונכנס לעניינים, אבל אז
 התברר לו שגם אם ימכור את אחוזתו וכל רכושו, לא יצליח
 לשלם את כל חובותיו. הגביר העשיר הפך לאלמן עני ואביון חסר-
 כל, ללא כסף ואפילו ללא קורת גג לראשו. הוא שכר מחסן קטן
 בקצה העיר ומצא עבודה כעוזר קצב. מהבוקר עד הערב היה
 חותך את הבשר ואח"כ היה סובב בין בתי הלקוחות, מחלק את
 הבשר וגובה את התשלום.

יום אחד שלח אותו הקצב לעיר לסדר כמה עניינים. שם ראה שלט
 גדול המודיע לציבור הרחב כי בהגרלה הממשלתית השנתית זכה
 הכרטיס שמשפריו: 2, 5, 30, 8, 5. היה זה כרטיס ההגרלה של
 אסתר הכובסת.

"איך שהגלגל מתגלגל", חשב לעצמו אפרים הקצב, "אסתר,
 הכובסת הענייה, הפכה כעת לגבירה עשירה, בעוד אני, הגביר

הגדול, הפכתי לשוליית קצב". פתאום עלה רעיון במוחו: "אני אלמן והיא אלמנה... נשמע מתאים... אך מצד שני, איך יכול גביר להתחתן עם כובסת ענייה! אבל בעצם כעת המצב התהפך, היא הגבירה ואילו אני פועל פשוט ועני".

כל הלילה חשב, ובבוקר ניגש לשדכן. השדכן הציע לאסתר את ההצעה, והיא שמחה מאוד. הקב"ה שמע את תפילותיה... מי היה מאמין שהיא תתחתן עם גביר. אמנם כרגע הוא לא ממש גביר עשיר, אבל הוא גם לא סתם אדם פשוט, הוא אדם מכובד ונבון.

השידוך נסגר ותקופה קצרה אח"כ הם התחתנו. ר' אפרים לא שאל מיד על הכרטיס. זה לא לעניין. לאחר חודש, בארוחת הבוקר, אזר אומץ ושאל את אסתר: "את זוכרת את כרטיס ההגרלה שקניתי לך פעם בלייפציג?"

"בטח שאני זוכרת!", השיבה אסתר, "זכרתי גם את ההצעה החכמה שהצעת לי למכור את הכרטיס בעשרה רובל, באמת תודה רבה!"

עולמו חשך עליו. פתאום התחיל לחשוב מחדש אם השידוך היה מתאים... עוד באותו היום נסע ר' אפרים לרבי מקוצק, שם פרק את כל המטען שהעיק עליו. לא רק את עניין השידוך, אלא את כל צרותיו שעברו עליו מאז חלתה אשתו ועד עצם היום הזה..."

הרבי הקשיב בהשתתפות ולבסוף שאלו: "ומה עכשיו אתה רוצה במה יכול אני לעזור לך?"

"אני רוצה להתגרש!", אמר הגביר לשעבר.

אמר לו הרב: "תראה, במהלך תקופה קצרה הקב"ה הפך את כל העולם. שלח אותך, הגביר, לקנות כרטיס הגרלה, דאג שתזכור את המספרים, לקח ממך את אשתך, הוריד את מחיר העץ והעלה את מחיר הדונג, כל העץ שיה לך במחסנים נרקב ולבסוף אילץ אותך למכור את כל רכושך ולהפוך לשוליית קצב שישלח אותך לעיר כדי שתראה את המודעה..."

וכל כך למה?

כדי שתתחתן עם אסתר!

סוף סוף התחתנת אתה, ועכשיו אתה רוצה להתגרש!!
האם אינך רואה את מה שהקב"ה עשה בשביל שתתחתן אתה?!"

• בעיירה קטנה במזרח אירופה, הרבנית ואשת הקצב היו חברות טובות בלב ובנפש, אמנם היה ביניהן הבדל גדול במעמד, שכן האחת אשת הרב הראשי, בת למשפחת רבנים חשובים ואילו השנייה אשת קצב עם הארץ. אולם היה ביניהן דבר אחד משותף - לשתיהן שנים רבות לא היו ילדים.

פעם אחת בעת עריכת ברית מילה בעיירה, בזמן של עת רצון, בירכה אותן אם התינוק ואמרה בקול רם ובעיניים עצומות: "יהי רצון שבשנה הבאה תהיו שתיכן אימהות מאושרות".

"אמן", ענו כולן לברכה שנאמרה מכל הלב. הרבנית התרגשה מאוד ואמרה בדמעות לחברתה: "אם הברכה תתקיים ויהיה לי בן ולך בת, או להיפך, נעשה שידוך בינינו ונהיה למחותנות".

בערב כאשר הרב שב לביתו, שמע מזוגתו את אשר עבר עליה במשך היום, והיא סיפרה לו בבדיחות הדעת על ברכתה של אם התינוק ואת מה שאמרה היא לאשת הקצב לגבי השידוך. הרב עיקם את אפו לשמע הרעיון להיות מחותנו של הקצב ואמר לאשתו שתחשוב היטב לפני שאומרת דברים כאלו, שעדיף היה שלא ייאמרו.

לאחר שנה תמימה, התברר שאכן היתה זו שעת רצון והברכה התקיימה. לאשת הקצב נולד בן יפה תואר שנקרא שמו בישראל "נחמן", על שם הנחמה שהביא לביתם לאחר שנים של ערירות. לאחר זמן קצר נולדה בת לרב הראשי והעיירה כולה זרחה מאושר.

כאשר נחמן השובב היה בן ארבע שנים, הוא יצא לשחק בחצר ביתו, תוך כדי שאמו, אשת הקצב, מציצה עליו מדי פעם מחלון ביתה כדי להשגיח עליו שהכל כשורה. אולם בין הצצה להצצה נחמן נעלם, האם המודאגת יצאה מיד לחצר וחיפשה את בנה האהוב תוך כדי שהיא מרעיפה עליו מחמאות לרוב. היא ראתה שהשער פתוח והחלה לחפש אצל השכנים והחברים, אך נחמן לא

נמצא. האם זעקה מרה על מחמד לבה שאבד, וכל יהודי העיירה יצאו לסייע בחיפושים. כולם שמחו בשמחת ההורים כאשר נחמן נולד ואילו כעת כולם משתתפים בצערם. לאחר שבועות של חיפושים וחקירה משטרתית בלא תוצאות, כולם התייאשו. כולם מלבד האם האומללה שלא איבדה תקוה והיתה אומרת: "כשם שלא התייאשתי במשך שנים רבות של עקרות, כך לא אתייאש מלקבל בחזרה את נחמן שלי... עוד תראו שהוא ישוב".

השנים חלפו ובת הרב הגיעה לפרקה והגיעה העת למצוא לה חתן מתאים. הרב מנה באזני זוגתו את המעלות הרבות שחתנם צריך להיות ניחן בהם, שהרי בתם מיוחדת, מיוחדת, ממש מושלמת, ומן הראוי לה להיות אשת תלמיד חכם מושלם במידות וביראת שמים.

הרב ביקר בכמה ישיבות ובחן את טובי התלמידים אולם בכל אחד מהם הוא מצא פגם או חסרון. באחת מהישיבות שבעיר הגדולה, חש הרב שמצא את שאהבה נפשו. בין הבחורים שראש הישיבה הציע לפניו בלט בחור מיוחד במינו. מבין ריסי עיניו כבר היו ניכרים פיקחות, טוב לב ויראת שמים טהורה. וכאשר תהה על קנקנו מצא בו כל מה שחיפש בחתן המושלם עבור בתו היחידה. אולם היה בו חסרון אחד קטן, הבחור היה בן יחיד להורים פשוטים בתכלית. הרב ערך אצלם ביקור נימוסין וראה שיש בהם מידות טובות וטוב לב, ולמרות שכל חייו תכנן להשתדך עם משפחה מפוארת ומיוחדת מישראל, בכל זאת ביקש מהם את היהלום שברשותם עבור בתו היחידה. ההורים כמובן הסכימו מיד. הרב לקח את הבחור לעיירתו כדי לפגוש את בתו, והשניים הסכימו מיד על חתונה. הבחור נשאר בעיירה לשבת. כאשר הוא חש עצמו רגיל ובקי ברחובות העיירה, ביקש ללכת לבדו, ואז הבחין באיש ואשה שעומדים ליד ביתם ומביטים בו בעיניים דומעות. הוא ניגש אליהם ושאל לפרש הבכי ואם הוא יוכל לעזור.

האשה אמרה לו בדמעות: "בן יחיד היה לי לאחר שנים רבות של עקרות, הוא נולד זמן קצר לפני שנולדה כלתך, בת הרב. בני זה היה מיועד להיות חתנו של הרב, כך הבטיחה לי הרבנית עוד בטרם נולדו הילדים. בבוקר עצוב אחד, שלא ישכח ממני לעד, בני יחידי נעלם, ומאז חיי אינם חיים. יום יום אני מתפללת עליו

ומבקשת מריבונו של עולם שאם עדיין בני בעולם, ששייב לי אותם אל זרועותי. מעולם לא התייאשתי ולא אבדתי את התקוה". זכרון אותו יום מר שב אליה וטלטל אותה בבכי נורא חסר מעצורים.

הבחור הביט בהם בחמלה, חשב מה אפשר לומר, ובעודו סוקר בעיניו את החצר הגדולה, משהו עמום הלם במוחו, תווי פניהם של הזוג המבוגר, החצר והמבנה הזכירו לו זכרון ילדות ישן וטוב. ואז נזכר גם בדבר נוסף, רחוק ולא נעים, שתמיד ניסה להדחיק...

באותו בוקר עברה בעיירה משפחה צוענית עלובה. ראש המשפחה הבחין בפתח חצר של בית בילד יפה ועליו. הוא קרץ לילד והראה לו חופן של דובדבנים אדומים. הילד התקרב לצועני שנטל אותו בידי, ובחיפוי שאר בני המשפחה העלימו אותו תוך כמה שניות. הצוענים נדדו עם הילד וכאשר הגיעו לעיר אחרת הציעו אותו למכירה.

זוג יהודים שעבר במקום ראו שעל לחייו של הילד מסתלסלות פאות יפות כיאה ליהודי. הם ניסו לדבר אותו ומצאו שהוא מבין רק אידיש והחליטו לקיים בו מצוות פדיון שבויים. הם קנו אותו מהצוענים ורצו להשיב אותו למשפחתו, אולם הילד לא ידע לומר פרטים על הוריו ועל מקום מגוריו, אלא רק את שמו הפרטי "נחמן". זוג היהודים שהיו חשוכי ילדים החליטו לאמץ אותו לבן ודאגו לו לכל מחסורו, אך לא הסתירו ממנו את האמת שאין הם הוריו האמתיים.

נחמן החתן פתח בסדרה של שאלות חקרניות אל הזוג שמולו, ובסיומה של השיחה היה ברור לו מעל כל ספק כי הם הוריו האמתיים. הוא סיפר להם את סיפור חייו ואת מה שנודע לו זה עתה תוך כדי שהוא בוכה מהתרגשות. רק דבר אחד העיק עליו - הרב עלול לחזור בו מהשידוך אם ייודע לו שהוא הופך להיות מחותן עם הקצב המקומי. נחמן ביקש מהוריו שלא לומר לאיש את דבר הגילוי: "הכינו את עצמכם ובואו אל החתונה בבגדי השבת, שמחים וטובי לב, אך כלפי חוץ אל תאמרו דבר. השאירו עבורי את מלאכת הגילוי..."

הגיע יום החתונה. החתן היה לבוש בשיא תפארתו, התזמורת ניגנה ניגונים מרגשים שובי לב והקהל הגדול החל לצעוד לעבר החופה. ואז תחת החופה, לפני טקס הקידושין, ביקש החתן לומר כמה מילים. התזמורת השתתקה ונחמן דיבר בקול נרגש וצלול:

"אני נחמן שעומד כאן תחת חופתי, בן עיירתכם אני, בנם של אנשים יקרים... הקצב ואשתו. זכור לכם בוודאי שבהיותי ילד פעוט, נעלמתי, אולם בזכות תפילותיה הזכות של אמי האמתית בורא עולם השיבני לכאן. אני מבקש מהורי האמתיים לעלות אלי לבמה ולהשתתף עמי בשמחתי. יהיה זה מעט נחת ומזור על שנות הבדידות הקשות והעצובות שחלפו עליהם".

כולם קפאו על מקומם ללא יכולת תנועה מרוב תדהמה. הורי הכלה חשדו בחתן הנערץ שהשתבשה עליו דעתו. אך החתן לא נתן לשמחה להיפסק. הוא לחש באוזני אביו המאמץ והרב כמה מילות הסבר, והם עצמם קראו לקצב ואשתו להצטרף אליהם ולעמוד ליד החתן והכלה. החופה נערכה ומפלס ההתרגשות גאה לשחקים ואפילו הקשוחים שבחבורה הזילו דמעות של התרגשות. כולם שמחו בשמחתם של הקצב וזוגתו שמעולם לא נראו כל כך מאושרים.

בשעת לילה מאוחרת, לאחר שהסתיימה החתונה, כאשר הגיע לביתם, אמר הרב לאשתו הרבנית: "רוח הקודש נזרקה בך באותה שעה שערכת בה שידוך עם אשת הקצב לפני שנולדו הילדים. הקב"ה יושב ומזווג זיווגים, מה' אשה לאיש, בשמים מכריזים "בת פלוני לפלוני" ודבר לא ימנע מההכרזה להתקיים..."

• רחמים ואבישי היו צמד חמד בישיבה המפוארת בה למדו, ובגלל גילם המבוגר יחסית הם הוגדרו כ'מעוכבי שידוך'. רחמים נפגש כמה פעמים עם בנות מבתים טובים אך לא מצא עמן שפה משותפת. אבישי הביישן חשש מתקופת השידוכין ואמר שאינו רוצה להתחתן לפני רחמים חברו הטוב.

יום אחד הגיעה הצעה לרחמים להיפגש עם העלמה שושנה, בתו של רב חשוב מאחד מיישובי הדרום, והפגישה אכן עלתה יפה.

השניים מצאו שפה משותפת, והשיחה קלחה בשטף, בנינוחות ובעדינות. בפגישה השלישית כבר היה ברור לשניהם שהכיוון הוא חתונה.

ליל החתונה, השעה שמונה בערב, האולם מלא. החופה נקבעה לשמונה וחצי... הכלה ישרה על הכסא המלכותי, לבושה בשמלת כלה צחורה. ברבע לתשע כולם כבר היו באולם: הרבנים, בחורי הישיבה, המשפחה המורחבת... כולם היו, חוץ מהחתן...

בשעה רבע לעשר כולם כבר היו ממש מודאגים, היה זה בתקופה שטלפונים סלולריים היו לעשירים בלבד. ראש הישיבה והמשגיח ירדו למשרדי האולם והחלו בקריאת פרקי תהלים. לפתע נכנס שליח חבוש קסדה ובידו מעטפה עבור ראש הישיבה. הרב פתח את המעטפה בנוכחות ההורים המודאגים, שלף ממנה דף שורות מקופל, ספוג בדמעות, ובו נכתב בכתב ידו הרועדת של החתן:

"לכבוד הרב, ראש הישיבה. אינני יודע איך להביע במילים את סערת רגשותי... ביממה האחרונה אני סובל מאי שקט נורא, בלבול וחששות. פתאום הרגשתי שושנה אינה הזיווג שלי, בהתחלה דחיתי את כל אותן מחשבות בטענה שזה מעצת היצר הרע, אולם כאשר הלכתי לנוח בצהרים ראיתי את סבתא שולה הצדיקה, ע"ה, שבאה אלי בחלום, מוארת באור גדול ואומרת לי: "היום זה לא יום חתונתך... זהו יום חתונתו של מישהו אחר..."

קפצתי מהמיטה כנשוך נחש ורצתי בכל כוחי לכותל המערבי. עכשיו אני כאן יושב במקום הקדוש ובוכה ללא הפסקה. צר לי על כל העוול שאני עושה לכלה, אבל אם אתחתן איתה, יהיה זה עוול גדול יותר... עדיף בכי רגעי מסבל ממושך...

סליחה מהכלה ומכולם... רחמים."

שני הרבנים ההמומים ביקשו לקרוא לכלה. ראש הישיבה הקריא לה את המכתב, ואז אמר: "שושנה היקרה, הסכיתי, אנחנו יהודים מאמינים שהכל משמים, ו'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אם לא מכריזים על כך מלמעלה'. ללא ספק, רחמים אינו החתן שלך. את עומדת כרגע בפני נסיון קשה ועצום, שכולו ביטוי של רצון ה' ית', וספק אם יש כלה בעולם שחווה "חוויה כזו". אני

מכיר את רחמים, ולבו טהור. אבל אני רוצה להציע לך הצעה שתזכה אותך בחיי אושר עד אין קץ".

שושנה הדומעת זקפה ראשה ופתחה עיניים מופתעות.

"יש לי חתן בשבילך, עטור במעלות נפלאות. צדיק, עדין נפש, למדן עצום, מתמיד... הוא בדיוק הטיפוס שלך, בדיוק מה שחיפשת ומצאת אצל רחמים, שיהיה בריא. אין לי כל ספק, שאם תסכימי להשתדך עמו כאן ועכשיו במשרד, נשמח כאן כולנו הלילה בליל נישואיך, ואני מעמיד את כל התורה שלי ואת כל מעשי הטובים להצלחתכם".

היו אלו כפות ידיה של ההשגחה העליונה שהניעו את ראשה של הכלה השבורה להשיב בחיוב.

הרב ביקש לקרוא מיד לאבישי, והוא הגיע למשרד מתנשף. הוא קרא את מכתבו של החברותא שלו, שלא הגיע לחופה, ואמר: "אני המום, כבוד הרב, חשתי שרחמים מרוגש, אבל לא העליתי בדעתי בחלום הכי שחור שלי שלא תהיה כאן הלילה חתונה..."

"אבישי", לחש הרב, "הלילה תהיה כאן חתונה... ואתה יקירי, אתה תהיה החתן!!!".

משקפיו של אבישי כמעט ונפלו. "אני החתן! אינני מכיר כלל את הכלה ולא את הוריה, לא היו אירוסיין... איך אפשר?"

הרב התחנן: אבישי, תלמידי האהוב, אנא ממך, קבל על עצמך עכשיו עול מלכות שמים, ותסכים להתחתן. אם רק תגיד "כן", הכלה תכנס לכאן. שוחחו ביניכם עשר דקות, ואני מניח מולך את כל העולם הבא שלי שאתם שידוך מן השמים. אני בדקתי ומכיר את כל מעלותיה של הכלה ואין לי ספק שאתם מתאימים... אתה עושה כאן חסד של אמת, ואם יש בי תורה וזכות אבות, אני מעמיד אותם עכשיו להצלחת הזיווג שלכם..."

אותן כפות ידיים של ההשגחה העליונה שהניעו את ראשה של הכלה, הניעו גם את ראשו של אבישי, 'החתן התורן', להשיב בחיוב. אותה השגחה עליונה דאגה גם שהוריו של אבישי יהיו נוכחים באולם, שכן אבישי ורחמים היו חברים בלב ובנפש עוד

מילדות. שיחת השידוך בין אבישי לשושנה נמשכה עשר דקות, ובס"ד הכל עלה יפה.

בשעה אחת עשרה שבר אבישי החתן את הכוס והשמחה היתה גדולה. כיום לזוג המאושר יש ששה ילדים, וכנראה שזה מה שהשגחה העליונה היתה צריכה לעשות כדי שאבישי הביישן יזכה להתחתן.

• רבקי נולדה משותקת עם מחלת גפיים נדירה, אשר גרמה לה ל-100% נכות. ואמנם בגופה היתה חלשה, אבל שכלה היה מבריק ושנון והנהגותיה שופעות חן ואצילות.

הוריה ואחיותיה מאוד אהבו אותה ונהנו מחברתה, אלא שענני דאגה עבים וכהים כיסו את עין העתיד, שכן מאין ימצא שידוך טוב ומתאים לרבקי הנבונה? מיהו זה ואיזה הוא שיוכל לעמוד במשימה הלא פשוטה הזו, להתמודד מול המגבלה הקשה של נכות מלאה.

גלגל הזמן דוהר לו, והנה רבקי כבר נערה בוגרת המצליחה בלימודיה, חברותית ונעימת הליכות, ואלמלא כסא הגלגלים יכלה להיות מלכת הכיתה.

רבקי היתה נוהגת ללכת בכל שבוע לשמוע דרשה על פרשת השבוע מרב צעיר שפיו היה מפיג מרגליות. שם מצאה מזור ועידוד לנפשה, היא היתה יושבת על כסא הגלגלים בעזרת הנשים קולטת כל רעיון, ונהנית מכל רגע.

לאחר השיעור רבים היו צובאים על פתח בית הכנסת ומבקשים בעצת הרב. גם רבקי היתה שם ישובה על כסאה ומחכה שיגיע תורה לגשת אל הרב. היא הודתה לרב על דברי התורה הנפלאים והמחזקים וגם ביקשה שהרב יברך אותה שתזכה לזיווג הגון עם בן תורה אמיתי ובעל מדות טובות.

הרב היה מברך אותה מעומק הלב, וכך היה במשך שבע שנים, עד שפעם אחת הציע לה לגשת עמו אל מורו ורבו, הרב הגאון רבי יעקב אידלשטיין שליט"א, אינה דומה ברכה של רב צעיר, כמו ברכה של גדול הדור.

למחרת נסעה רבקי עם הרב ורעייתו למעונו של גדול הדור, הגר"י אידלשטיין האזין בקשב רב לתלמידו שסיפר לו שמדובר בבחורה טובה, עם יראת שמים טהורה, חכמה ונבונה, מעלת מדות אצילות שרוצה חתן בן תורה אמיתי.

הרב עצם את עיניו ושאל אותה את שאלת המחץ: "מדוע את מחזיקה מכשיר טמא הפרוץ לכל המרעין בישינ? הלוא מפורסמים הדברים שמכשיר זה, אשר נאסר ע"י כל גדולי הדור, מונע ברכה והצלחה וסייעתא דשמיא"!!!

רבקי רעדה ואמרה: "חלילה, כבוד הרב, המכשיר שלי אינו פרוץ, אלא הוא מסונן היטב ומאושר ע"י ועד רבנים. אין בוא אינטרנט אלא רק משחקים אותם התירו לי משום שאני נכה, ומעת לעת זקוקה לזה כי זה מרגיע אותי".

אמר הרב: "אמנם המכשיר שלך מסונן, אבל למראית העין רואים בחורה חרדית, צדיקה, המחזיקה מכשיר עם מסך ענק, בדיוק כמו המכשירים הטמאים, ויש בזה חשש חילול השם! לבחורה צדיקה כמוך ראוי להשתמש אך ורק במכשיר כשר למהדרין מן המהדרין ולא כשר לשליש או לרביע... דבר זה מעכב שידוכין וחבל!"

רבקי בלב כבד שלפה את המכשיר המסונן, ושברה אותו לרסיסים של רכיבי טכנולוגיה מתקדמת. דבר זה בכלל לא היה לה קל, וגדול הדור שידוע כמה קשור האדם לאייפון, מאוד העריך את המעשה האצילי שרבקי עשתה מתוך מסירות נפש, ואמר: "אני מברך אותך שעוד לפני חג הפסח הבא עלינו לטובה, תזכי להקים בית נאמן בישראל בשעה טובה, עם חתן בן תורה ירא שמים ובעל מדות טובות". רבקי היתה אז בת 27, והיה זה בחודש טבת (כשלושה חודשים לפני פסח).

רבה של רבקי שמע שהוצע לה שידוך מצוין, היא נפגשה עם הבחור מספר פגישות וכבר נקבע תאריך לחתונה (לפני פסח). הוא מאוד רצה לדעת מי החתן המאושר, אבל העדיף לחכות לחתונה. הוא הגיע לשם קצת אחרי החופה, פנה למעגל הריקודים, ובלש בעיניו כדי למצוא את החתן המאושר, שללא ספק אף הוא יושב

על כסא גלגלים... אלא שלא היה שום כסא גלגלים ברחבת הריקודים.

הוא עצר בחור צעיר ושאלו היכן החתן, וזה הצביע לו על בחור חסון, גבה-קומה, כבן 30, לבוש כחסיד, רוקד במלוא המרץ. חמד בחורים, מאיר עיניים, חייכן ואהוד על חבריו שהקיפוהו במעגל ענק.

הרב של רבקי ניגש לחתן והציג את עצמו, החתן שמח ואמר לו שכל השמחה שלהם כעת היא בזכותו. לאחר הריקודים החתן יצא לשוחח עם הרב וכך סיפר:

לפני כחמש שנים תקפה אותי המחלה הארורה, עברתי טיפולים, ניתוחים תרופות... הייתי אפוף בדאגה ובפחד מפני המוות... ביקשתי מכל מי שהכרתי שיתפלל עלי... אני רוצה לחיות.

בעזרת ה' ותפילות הרבים, לאחר שנה יצאתי מזה, ולא היה זכר למחלה. אולם לאחר זמן מה, היא הופיע שוב במלוא חוצפתה, והפעם היתה קשה יותר. ושוב עברתי טיפולים, ניתוחים תרופות וכל המרעין בישין. ושוב פעם התפילות עזרו ולאחר בדיקה יסודית הכל נעלם. עשיתי מסיבת הודיה, הייתי משוכנע שזה מאחורי, אך התבדיתי, היא פרצה בשלישית, והפעם הרופאים כבר אמרו נואש, על פי כל הסטטיסטיקות והממצאים, ידם קצרה מלהושיע...

התחלתי שוב עם הטיפולים הקשים, עד שיום אחד ניגש אלי הפרופסור ואמר בקול סמכותי: "אני מאוד מצטער, אבל אנחנו מרימים ידיים..."

נסעתי מיוסר אל האדמו"ר, סיפרתי לו מה הרופאים אומרים וביקשתי ממנו: "אנא רבי, אני רוצה לחיות!", האדמו"ר בכה, וגם אני בכיתי אתו, הוא אחז בכפות ידיי ממרר בבכי ואומר לי בקול משתנק: "יש אנשים שמקבלים פתיל של חיים באורך שמונים שנה, ויש שפתילים שישים... ויש שפתיל חייהם רק עשרים ותשע שנים".

אבל אני לא נתתי ליאוש להשתלט עלי, ואמרתי: "אני לא מוותר! אני מבקש מהרב חבל הצלה, היאך לאחוז ולהישאר כאן בעולם הזה". האדמו"ר הביט בי בעינים אוהבות ולחש: "יקירי,

אם תקדיש את כל חיידך לרעייתך שבעזרת ה' תזכה בך, תקבל חיים ארוכים מן השמים, רפואה שלמה".

יצאתי נסער מחדר האדמו"ר. בדרך לביתי הטלפון הנייד שלי מצלצל ועל הקו הגבאי של האדמו"ר שהתקשר כדי להציע לי שידוך, בחורה שהיא משכמה ומעלה, אולם יש לה חסרון אחד, שהיא משותקת בשתי רגליה ושמה רבקי... הרגשתי שמשמים שלחו לי את האשה שראוי שאקדיש לה את חיי, והיא זו שתעניק לי חיים בריאים.

האדמו"ר שהכיר את משפחת הכלה, המליץ בחום על השידוך, ואף דאג לכך בעצמו. הכל ברוך ה' עלה יפה. אני המשכתי בטיפולים למרות שהרופאים לא נתנו לכך שום סיכוי. שבועיים לפני החתונה עשיתי בדיקה יסודית נוספת, והתרחש הנס בפעם השלישית, גופי נמצא נקי לחלוטין לתדהמת הפרופסור וכל הסקטור הרפואי.

אין לי ספק שחיי ניתנו לי במתנה בזכות הכלה המיוחדת, ואני מוכן להקדיש את חיי בעבורה עד מאה ועשרים שנה. (הרב קובי לוי)

• בוקר אחד, בשנת תשס"ה, באולם ההמתנה של שדה התעופה, עמדה בחורה צעירה, פניה בסידורה הקטן, והיא מרחפת בתוך ענן משלה במרכז ההמולה השוקקת, היא היתה שקועה בתפילה. כאשר הכריזו שכל הנוסעים בטיסה מספר 707 לפריז מוזמנים לעלות למטוס, היא היתה כה שקועה בתפילת העמידה, עד שלא שמעה כלום, וגם לא ראתה איך כל הנוסעים נעלמים מאולם ההמתנה ונכנסים אל תוך שרוול המטוס.

כעבור כמה דקות המטוס התמלא, אך הדיילים הבחינו במושב ריק ולאחר בירור קצר גילו שמושב זה שייך לאותה בחורה מתפללת, במערכת הכריזה הכריזו על שמה וקראו לה לעלות למטוס, אולם היא היתה כה שקועה בתפילה וכלל לא שמעה את הכרוז.

לאחר כמה דקות של המתנה, נותק השרוול מהמטוס והטייס קיבל רשות להמריא. הבחורה הצעירה עדיין היתה שקועה בתפילתה, ולא היה לה שמץ של מושג שהמטוס כבר יצא לדרכו ונסק אל על.

קצת אחרי שהמטוס החל להמריא, נורית אדומה, המעידה על תקלה חמורה, החלה להבהב בתא הטייס. ממגדל הפיקוח הורו לטייסים המנוסים לבצע פניית פרסה ולחזור לנחיתת חירום בנתב"ג. המטוס נחת בשלום, הנוסעים הורדו וטכנאים מקצועיים החלו לסרוק ולבחון את כל מערכות המטוס.

בינתיים הבחורה הצעירה סיימה את תפילתה הנרגשת, הביטה לרגע באולם הנוסעים והבינה שהטיסה יצאה בלעדיה. היא לקחה את תיק היד הקטן, ועשתה את דרכה אל משרדי החברה, לברר על הטיסה הבאה... בדיוק בשלב זה הגיחו מבטן המטוס הנוסעים המאוכזבים.

היא הבחינה בהמולה השוקקת, ואותם אנשים שהמתינו אתה וכבר עלו למטוס נראו שוב באולם ההמתנה, היא התפלאה וביררה, ונאמר לה כי עקב תקלה לא צפויה המטוס הוחזר.

הבדיקה של טכנאי המטוסים נמשכה למעלה משעתיים, ובסופה התברר שהתקלה לא היתה כלל במטוס עצמו, אלא רק בנורת הבקרה. הנוסעים התבקשו לעלות שוב למטוס והפעם הנערה היתה עמם. בין הנוסעים היה גם הרב חיים זאיד שליט"א.

המטוס המריא ללא שום תקלה, ולאחריה אחד הדיילים ניגש לרב ושאל אותו מדוע לדעתו התרחשה התקלה המסתורית במטוס?

הרב ענה שתקלות אינן מתרחשות סתם כך, הכל מכוון משמים. אמר הרב: אני לא מקובל ולא מבין את דרכי ה' יתברך, אבל לדעתי כל התקלה הייתה כדי שהמטוס יחזור ויקח את אותה נערה שלא עלתה קודם לכן למטוס משום שהיתה שקועה בתפילה.

הדייל היה המום ונרגש: "עד כדי כך להיות מחובר לתפילה?! היא לא הרגישה שקוראים לה במערכת הכריזה?", הוא נדהם!

הרב הסביר לדייל כי רגעי התפילה הם רגעי התחברות וקירבה יקרים עם בורא עולם, רגעים בהם, מבחינת המתפלל, העולם עוצר מלכת. הקב"ה אוהב את קולות התפילה, ולפי דעתי כל

העיכוב מחמת התקלה המסתורית לא היה אלא למען אותה נערה מתפללת.

הדייל התעניין מאוד בעניין התפילה והיהדות, והרב זאיד (שהנו מבחירי המרצים ב"ערכים"), הזמין אותו להצטרף לסמינר להכרת היהדות שם יוכל להרחיב את ידיעותיו. הם החליפו טלפונים כדי להמשיך להיות בקשר, ולאחר כמה ימים הם נפגשו בחזית המלון בו נערך הסמינר. הדייל מצא שם תשובות לשאלות רבות שהעסיקו אותו והוקסם מיופייה של היהדות, אותה החל להכיר באמת רק עתה.

חלפה תקופה, והדייל שכבר עשה צעדים משמעותיים בשמירת התורה והמצוות, התקשר אל הרב ואמר לו: "מציעים לי שידוך ואני מבקש שהרב יברר לי על הבחורה". הרב הסכים, ולאחר בירור קצר הופתע שמדובר באותה בחורה שהתפללה באולם ההמתנה של שדה התעופה וכמעט שפספסה את הטיסה. היתה זו נערה שלא גדלה על ברכי התורה והמצוות, והיא זכתה להכיר את היהדות ולחזור בתשובה שלמה, היא התחברה מאוד לעניין התפילה, ובאותו יום שהיתה שקועה בתפילה לפני הטיסה, היא התפללה בין היתר על זיווגה שמתעכב.

והנה הפלא ופלא, אותה בחורה שחזרה בתשובה והתפללה לפני הטיסה - היא זו שהוצעה לאותו דייל, שחזר בתשובה בעקבות תפילתה! הדייל שהכיר את יופי היהדות וקסם התפילה והנערה שכמעט והפסידה את הטיסה משום שהיתה שקועה בתפילתה, והיתה לו לדמות מופת - הפכו לזוג מאושר!

חֲנוּכַת בַּיִת

המגן אברהם (או"ח תקסח, ה) ועוד אחרונים כתבו שהסעודה שעושים בחנוכת הבית היא סעודת מצוה. ומצינו רמז לזה בתורתנו הקדושה: "וַיִּדְבְּרוּ הַשְּׁטָרִים אֶל הָעַם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חֲדָשׁ וְלֹא חָנְכוּ יִלְדוּ וַיָּשִׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחַנְכֶנּוּ" (דברים כ, ה). הרי לנו, שיש מצוה לחנוך את הבית בתחילת ישובו, ומי שלא הספיק לעשות 'חנוכת הבית' - עליו לחזור מהמלחמה ולקיים מצוה זו.

ויש לשאול מדוע יש עניין לחנוך בית חדש ולעשות סעודה?

האמרי יחזקאל כתב לבאר עפ"י מה שמפורש בתורה: "פֶּן תֵּאָכַל וְשִׁבְעַת וּבַתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וַיִּשְׁבַּת... וְרָם לְבַבְךָ וְשִׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים" (דברים ח, יב-יד). כלומר, לאחר שהנכס רשום על שמו ב"טאבו" - האדם מרגיש את עצמו "גבוה", והוא נעשה בטוח על כוחו וממונו, והקב"ה כבר לא נמצא אצלו בתמונה.

ולכן כדי לעקור את ההרגשה הזאת, עושים סעודה לכבוד הקב"ה, כדי להזכיר לנו, שכל הבית הוא לכבודו של הקב"ה, ומידו הכל, והוא נתן לנו משלו, ולכן אין מקום לגאווה זו!

וזו בעצם כל המטרה העיקרית שבשבילה עורכים את טקס מסיבת חנוכת הבית: בכדי לעורר את האדם לזכור, שאפילו אם יש לו בית וקרקע פרטית משלו - עדיין אסור לו להרגיש "בעל הבית" על הנכסים שלו, כיון שבאמת הקב"ה הוא זה שנתן לך את העושר הזה, ולכן צריך לערוך "סעודת הודאה" לכבוד הקב"ה, כיון שהוא בעל הבית האמיתי על הדירה הזאת, ועל כל הנכסים והממון והחיים של האדם.

ויש לשאול, מדוע באמת בניין הבית משפיע כל כך על האדם עד כדי שעלול לשכוח את הקב"ה?

אלא שזהו כוחו ההרסני של ההרגל והשגרה, ועשיית דברים בלא התבוננות ובלא שימת לב! אדם בונה בית - מפני שכולם בונים בית! הוא עושה סעודת "חנוכת הבית" - מפני שכולם רגילים לעשות כך! הוא שומר מצוות - מפני שכולם בסביבתו הם אנשים שומרי מצוות! לָמָּה אדם זה דומה? לכדור שזרקו אותו בכח כלפי מעלה, כל זמן ש"כח התנופה" פועל בו - הוא עולה לגובה כי כח זה דוחף אותו, אך ברגע שמסתיים כח התנופה, פועל כח המשיכה המושך אותו למטה והכדור נופל ונוחת לארץ, כיון שאין מי שידחוף אותו יותר... וכך גם מי שמקיים את המצוות מ"כח ההרגל"! בהתחלה הוא מחזיק מעמד בגובה - רק בגלל כוח ה'תנופה' שההרגל נתן לו, אולם ברגע שהוא יתקל בנסיון הכי קטן, מיד הוא יפול...

המטרה בחנוכת הבית היא להוציא אותנו מתרדמת ה"הרגל", ולהתעורר לראות את טובותיו של הקב"ה - גם בתוך חיי היום יום שלנו! גם כשזוכים לחנוך בנין מגורים - אין זה סתם 'מקרה' שנפלנו אליו, או 'הרגל' שנוהגים כמו כולם, אלא כאן בעצם אנו מצביעים על יד ההשגחה העליונה, שגלגלה לידינו את הזכות לזכות לדירה המרחיבה דעתו של האדם!

ולכאורה קשה, אם כח ההרגל הוא באמת כל כך גרוע, עד שהוא גורם לאדם לשכוח מה' יתברך וכן להסתחף בזרם של השיגרה, ולעשות את המצוות "כמו כולם", א"כ מדוע הקב"ה ברא אותו בכלל בטבעו של האדם? איזו תועלת יש לנו, מכח הטבע הזה של ה"הרגל"?

והתשובה לזה, שאמנם בדברים רבים כח ההרגל הוא דבר רע, אולם יש גם דברים אשר בהם כוח ההרגל הוא דבר טוב, ומועיל הרבה לאדם. ונביא לכך כמה דוגמאות:

בזכות כח ההרגל אדם יכול לבצע הרבה פעולות מסובכות (וכגון, הדיבור השוטף של האדם. וכיצא בזה). וכל זאת מבלי שום מאמץ מיוחד, והכל הודות לכוח ההרגל, שהתרגל לכך!

וכן בזכות כח ה"הרגל" - האדם שוכח כל מיני מקרים מעציבים שעברו עליו בחיים. מסלול החיים מחזיר אותו לשגרה היום-

יומית, וכך הוא שוכח מכל הטרגדיות שהיו לו. אחרת - האדם היה ממש 'יוצא מדעתו', אם כל פעם הוא היה נזכר בדברים הרעים שעברו עליו!

וא"כ, בוודאי שחייבים אנו את הכח של ה"הרגל והשגרה", אלא שעל האדם צריך לדעת גם את "הקו האדום" - מתי אסור לו להסחף אחרי הזרם והשגרה!

החשיבות של חנוכת הבית

בתורה הקדושה נאמר על היוצאים למלחמה: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חֲדָשׁ וְלֹא חָנְכוֹ יֵלֶךְ וַיָּשֶׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחַנְּכֵנוּ" (דברים כ, ה). ופירש"י: 'ואיש אחר יחנכנו' - ודבר של עוגמת נפש הוא זה.

אדם שטרח ובנה בית והשקיע את כל אשר לו, ועכשיו יוצא למלחמה, וחושש שמא ימות, ולא יוכל לגור בבית זה, אלא איש אחר יגור בבית זה, בוודאי דבר של עוגמת נפש הוא.

אולם יש לשאול: אם כך, מדוע אמרה התורה באופן הזה: "ואיש אחר יחנכנו", הרי אם הסיבה היא שזה דבר של עוגמת נפש, שיחזור מהמלחמה כיוון שיתכן שלא יוכל הוא לחנוך את הבית, היה לתורה לכתוב: ואיש אחר יקחנו?!

אלא שמכאן אנו למדים, שחשיבות מיוחדת החשיבה התורה את עניין חינוך הבית. כדי להבין זאת, יש להקדים:

בתהלים נאמר "מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד" (ל, א), בפשטות נראה במפרשים כי הייתה כוונתו של דוד המלך על בית המקדש, אך יש במפרשים שמקשים, שבכל הפרק אין אנו מוצאים כי מוזכר כלל בית המקדש...

לכך כתב האבן עזרא: "והקרוב אלי, כי זה המזמור חיברו בחנוכת ביתו בית ארזים, כי הכתוב לא הזכיר בית השם".

אומרת הגמרא (פסחים קיז.): כל מקום שנאמר קודם "לדוד", ואח"כ "מזמור", מלמד שקודם שרתה עליו שכינה, ואחר כך אמר

שירה. וכשאמר קודם "מזמור", ואח"כ "לדוד", מלמד שאמר שירה, ואחר כך שרתה עליו שכינה.

מבואר בכך כי כאשר בנה דוד המלך ע"ה את ביתו אמר "מזמור שיר... לדוד", מלמד שקודם אמר שירה ואח"כ שרתה שכינה עליו.

והסבר העניין הוא, שכאשר דוד המלך ע"ה רצה שתשרה שכינה בביתו, אמר קודם 'מזמור שיר חנוכת לדוד', ורק לאחר מכן שרתה השכינה.

יוצא איפא שישנה חשיבות למעמד חנוכת הבית שבו אומרים דברי תורה ו"מזמור שיר לקב"ה", ובכך זוכים להשראת השכינה.

להוציא מן הכח אל הפועל

דוד המלך ע"ה אומר: "מְזִמֹּר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד" (תהלים ל', א), ולכאורה קשה, הרי הבית שדוד המלך פוצח עליו במזמור הוא לא אחר מבית המקדש, והרי אנו יודעים שבית המקדש לא נבנה בתקופת דוד אלא בתקופת בנו שלמה, אם כן, נשאלת השאלה מה פשר העניין של חנוכת הבית לדוד?

רש"י כתב שדוד המע"ה כתב מזמור זה "שיאמרוהו הלוויים בחנוכת הבית בימי שלמה". בדרך זו הולכים גם הרד"ק והמצודות. אולם במכילתא דרבי ישמעאל יש פתרון שונה, המזמור אכן מיוחס לדוד, כיון שמסר את נפשו על בניין הבית.

הדברים יתבארו יותר אם נבין מה משמעות חנוכת הבית אך קודם עלינו להבין מהו חינוך. תפקיד המחנך הוא להוציא מן הכח אל הפועל, לפתח אצל התלמיד את היכולת להגיע לתכלית ולמטרה שאליה הוא צריך להגיע, המחנך נוטע בו את היסודות וע"י כך בסופו של דבר בונה את עצמו.

ילד מחונך הוא ילד שנטעו והשרישו בו יסודות טובים, והם משפיעים עליו ובאים לידי ביטוי בהיותו מבוגר.

דוד המלך בנה את יסודות בית המקדש, הוא ישב עם שמואל הנביא וביחד קבעו מתוך נבואה ומתוך לימוד התורה הקדושה היכן מקומו, הוא בנה את היסודות הגשמיים, אך העמיד גם יסודות רוחניים, הוא כל כך חיכה וציפה ליום שיבנה בית המקדש, כמו שמעיד על עצמו: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמִיחָתִי בְּאֶמְרֵים לַיְיָ ה' בֵּית ה' יִבָּנֶה" (שם קכב, א), כל כולו היה נתון בתכלית של בניית בית ה'.

הוא נטע יסוד חשוב זה בבית המקדש ושלמה בנו זכה לבנות את הבית הגדול, שיסודות הבית הם מעצם חינוכו של אביו, לכן כיוון שמסר נפשו על בניין הבית ובנה את יסודותיו הגשמיים והרוחניים נחשב כאילו דוד המלך חנכו בעצמו.

להודות לקב"ה

דבר ידוע הוא, שאין האדם יכול להודות למי שהטיב עמו, אלא רק אם ירגיש בעצמו מה היה חסר לו, לולי המתנה שקיבל! כי אין האור ניכר אלא מתוך החושך. רק אז יבין את גודל הטובה שעשו עמו, ויתעורר להודות למטיבו מעומק ליבו.

רק אדם שעבר ניתוח בעיניים - הוא יודע טוב מאד לברך את ברכת 'פוקח עיוורים' בהתרגשות עצומה! רק אדם ששכב כמה ימים חולה מרותק למיטה - הוא יודע לברך את ברכת 'רפאינו' בדמעות שלישי! רק אדם שישב בכלא יודע לעריך את ברכת מתיר אסורים! משום שכל אלו הרגישו על בשרם את מה שהיה 'חסר' להם, וכעת הם יודעים טוב מאוד על מה הם באים להודות לקב"ה.

ולכן גם כאן בחנוכת הבית, כדי להכיר היטב את הטובה שהקב"ה עשה עמנו, עלינו לברר תחילה מה היה "חסר" לנו. כלומר, איך זה לחיות בלא בית, האם זה באמת כל כך גרוע לחיות באוהל בדואי או בקרוואן? לאחר שנגלה, איך נראים חיים שמתנהלים ללא בית של קבע, רק אז רק נדע להעריך כראוי את המתנה שנתנו לנו מהשמים בביתנו החדש!

דבר זה ניתן ללמוד מקין, שכאשר הקב"ה רצה להענישו על שרצח את הבל אחיו, קין היה מוכן - לקבל ולסבול כל עונש שיטילו עליו משמים. ואולם כששמע שהקב"ה גוזר עליו את העונש של "נע ונד תהיה בארץ", כלומר, שכל הזמן יהיה נודד בעולם, מבלי קורת גג לראשו, קין לא יכול היה להשלים עם עונש מר זה, ואמר להקב"ה "גָדוֹל עֲוֹנִי מִנְשׂוֹא", וכביכול מתלונן על העונש הנורא ואומר: וכי העוון שלי חמור כל כך - עד שנתת לי עונש איום ונורא כזה?

למדנו מכאן, שהעונש הכבד והגרוע ביותר שיכול להיות לאדם - זה להיות "הומלס" חסר בית! לנדוד ממקום למקום, מבלי להגיע לחוף מבטחים, לבית שיתן לו רוגע ושלווה!

ואילו אנו, שזכינו ב"ה להגיע לבית משלנו, וכי לא צריכים לומר מילת 'תודה' לקב"ה, ולהעריך ולהוקיר כראוי את המתנה שהעניק לנו?

וכן מצינו עם בני ישראל שכאשר היו במדבר היה להם שם כעין "גן עדן": ענני הכבוד היו מיישרים להם את הדרך, עושים להם "מיזוג אוויר" קור או חום לפי העניין ומכבסים להם את בגדיהם. היו יורדות להם ארוחות קבועות מהשמים: בבוקר מנות של "מן", שהיו טועמים בו את כל הטעמים שבעולם. ובערב - שליו. הם גם לא היו צריכים לקנות בגדים חדשים, כיון שהבגדים היו גדלים איתם, לפי מידתם וזוכים לכביסה וייבוש ע"י ענני הכבוד. הם היו לומדים תורה מפי משה רבינו, אבי הנביאים ולא היה חסר להם כלום!

ובכל זאת, כשהתורה באה לתאר איך היו נראים חייהם של יוצאי המדבר, היא מגדירה זאת במילים: "ויענך... וייסרך!" (דברים ה, ג-ה). והיינו שהיו להם חיים של עינוי וסבל! ולכאורה קשה על מה ולמה? וכי מה היה חסר להם?

אלא שהיתה חסרה להם קורת גג לראשם! משכן של בית! אדם שחסר לו בית בו הוא יוכל לשבת ברוגע ושלווה - כל מה שיתנו לו אינו שווה לו לכולם! גם אם יורידו לו בכל יום 'מעדנים' מהשמים, ויוליכו אותו תחת 'שטיחים אדומים' של ענני הכבוד, בכל זאת בשבילו כל זה יהיה נחשב לעינוי וסבל! וזאת משום

שחסר לו את הדבר העיקרי והחשוב - בית מחסה! אדם מעדיף את ה"פינה השקטה" שלו יותר מכל הטובות שבעולם!

ולכן אדם שזכה לבנות בית, ועוד בארץ ישראל, צריך לדעת שהוא "חסד" לעצמו חיים של "עינוי וסבל"! ולכן גם ההודאה לקב"ה על כך - צריכה להיות כפולה ומכופלת, כיון שכעת הוא כבר יודע, איך נראים חיים ללא קורת גג של בית!

מסיבת חנוכת הבית באה לעורר אותנו להודות להקב"ה!

השמחה שבחנוכת הבית

לקיחת אשה נקראת בלשון המקרא בשם: "לבנות בית": "אשר לא יבנה את בית אחיו" (דברים כה, ט), "אשר בנו שתיהם את בית ישראל" (רות ד, יא). חנוכת בית ולקיחת אשה הועמדו בתורה על דרגה אחת: "ודברו השוטרים אל העם לאמור מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו, ילך וישב לביתו... ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה, ילך וישב לביתו" (דברים כ, ה-ז). מכאן אפשר ללמוד כי חנוכת הבית דומה לשמחת לקיחת אשה (עי' שו"ת חוות יאיר סי' ע).

לפי המהרש"ל ביים של שלמה (בבא קמא סוף פ"ז) סעודת חנוכת הבית שאומרים בה דברי תורה, היא סעודת מצוה. ואפשר להוסיף ולומר כי חנוכת הבית בארץ ישראל היא גם שמחה (עיין במועד קטן ט).

מלבד זה יש לחנוכת הבית בארץ ישראל משקל מיוחד וחשיבות מיוחדת. לפי הירושלמי (סוטה פ"ח, ה"ד), יש מצוה בחנוכת בית בארץ ישראל. וכך שנינו שם: "יכול הבונה בית בחוצה לארץ יהא חוזר, תלמוד לומר ולא חנכו, את שמצוה לחנכו, יצא זה שאינו מצוה לחנכו" (ועי' שו"ת באר שבע סימן ע' ודבריו מובאים במגן אברהם או"ח תקסה, ה), וכן פוסק הרמב"ם (הלכות מלכים ז, ד). ולפי זה סעודת חנוכת הבית בארץ ישראל היא שמחה יותר גדולה משמחת חנוכת הבית בחוץ לארץ. וסמוכין לדבר הוא שמשום ישוב ארץ ישראל מותר לנכרי שיכתוב שטר אונו בשבת בקנית בתים ושדות (גיטין ח:).

חנוכת הבית הלכה למעשה

מקדמת דנא נהגו בכל תפוצות ישראל לערוך סעודת מצוה במשתה ושמחה בעת חנוכת הבית.

בשו"ת דברי מלכיאל (ג, ל) ובשו"ת תורה לשמה (סי' תפ"ד) הביאו מקור לחנוכת הבית מדברי המדרש תנחומא: "כד ברא קודשא בריך הוא לעלמא, ברכיה בשיתא יומי ונח ביומא דשבתא וברכיה וקדשיה (כשברא הקב"ה את העולם בששה ימים ונח ביום השביעי אז ברכו וקדשו), כמאן דבנה ביתא וגמר ליה לעבידתיה עביד יומא טבא (כאדם הבונה את ביתו וכשמסיים את עבודתו עושה לכבוד כך "יום טוב").

נמצא שכאשר הקב"ה סיים את "בנין העולם" עשה "יום טוב" בשבת, וזה בעצם המקור לציון חנוכת הבית כ"יום טוב". ובשו"ת תורה לשמה הביא לזה גם מקור מדברי הזוהר: "אמר לו הקב"ה למשה, חנוכא דביתא במאי הוי, בסעודתא".

ולכאורה "חנוכת הבית" מוזכרת בתורה בפרשת היוצאים למלחמה, בלשון הכתוב: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית חֶדֶשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ יֵלֶךְ וְיֵשֵׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחְנַכֵּנוּ" (דברים כ, ה). אך מדברי הכתוב עדיין אין ראייה שיש דין סעודת מצוה בסעודת חנוכת הבית, כמו שכתב בשו"ת חוות יאיר: "וסעודת חינוך הבית יש להסתפק, אע"פ דמדמי לה הכתוב ללקוחי אשה וחילול כרמו דוודאי מצוה הם, עי"ש בתרגום יונתן, מכל מקום שיהיה הסעודה סעודת מצוה, מנא לך?".

אולם בקונטרס חנוכת הבית הביא מדברי רבי יונה אבן ג'אנח, שפירש ב"ספר השורשים" כי "וְלֹא חֲנָכוֹ" היינו בסעודת חנוכת הבית, וכן פירש הרד"ק (ספר השורשים, ערך חנך) "כי התחלת האכילה בבית החדש יקרא חנוך, כמו שיקרא תחילת הלימוד בנער, ומנהג הוא שעושים סעודה ושמחה באכילה הראשונה שיאכלו בבית החדש". ומבואר בדבריהם, כי "חנוכת הבית", פירושו תחילת השימוש בו, ויש עניין מיוחד שתחילת השימוש תהיה בדבר מצוה.

בשו"ת 'תורה לשמה' הוכיח מדברי השאילתות "שראוי לעשות סעודת החינוך בתחילה ולא יאחר", דהיינו מיד ביום שנכנס לגור בבית החדש. אולם הגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק שניתן לעשות סעודה בתוך שלושים יום, ובקונטרס חנוכת הבית הביא בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א, שיכול לעשות הסעודה כל זמן שיש לו עדיין שמחה מהבית החדש. ובספר 'לב בניס' הוכיח מדין החוזרים מעורכי המלחמה שהשמחה היא במשך השנה הראשונה.

מ"מ אם אינו חונך ביתו מיד כשנכנס לגור, ודאי שלא יתעכב מלקבוע את המזוזות בחדרים שדר בהם, אפילו יום אחר.

במסכת ברכות מפורש במשנה: "בנה בית חדש אומר ברוך שהחיינו", ובסוגיית הגמרא מפורש שהוא הדין כאשר קנה בית, וכן נפסק בשו"ע (או"ח רכג, ג), וכתב המשנה ברורה (סק"ב) "והוא הדין אם נשרף וחזר ובנאו".

וכתב הבן איש חי (ש"א ראה ז') "ועתה נהגו שאין מברכין שהחיינו על הבית, אלא עושין לו חינוך בסעודה, להודות לה' על הטובה הקיימת הזאת, ויש סמך לסעודה מדברי רז"ל במדרש, ולכך נקראת סעודה של מצוה. ונהגו שילבש בעל הבית בגד חדש בתוך אותה סעודה, ויברך עליו שהחיינו ויכוון על הבית". והוסיף: "לאו דווקא בנה בית שלם, דהיינו החצר וכל חדריו ועליותיו, אלא אפילו בנה בחצר שהיה לו מכבר, חדרים ועליות מחודשים, שהוא שמח בהם, יעשה כן לקנות בגד חדש לברך שהחיינו, ויכוון על הבניין החדש, אך אין צריך לעשות חינוך בסעודה".

בספרים קדמונים ובפוסקי דורנו, אנו מוצאים התייחסויות שונות לעניין חנוכת הבית. למעשה אין חובה הלכתית לקיים טקס חנוכת הבית, אולם לכל הדעות יש בזה מנהג טוב.

לפי התלמוד הירושלמי ישנה חובה לחנוך בית דוקא בארץ ישראל משום חשיבות מצות יישוב הארץ. המקור לכך מדברי התורה שמי שבנה בית ולא חנכו, משוחרר מלהילחם במלחמת הרשות. אך אין הכוונה שהוא משוחרר לטקס חנוכת הבית, אלא להיות ולשהות בבית שבנה לתקופת מה. לכן לכל הדעות חנוכת הבית

אינה מצווה מחייבת. לאור זאת נראה שמי שאינו בעלים על הדירה אלא רק שוכר, אינו מחוייב כלל בכך.

● הרב ווזנר זצ"ל (שבט הלוי י, קלה) פסק שקביעת מזוזות בבית בשעת הכניסה לגור בו, היא חנוכת הבית וראוי לומר באותה עת, מזמורי תהלים וללמוד תורה דווקא בראשית השחייה בבית.

על פי רוב הפוסקים אם עושים לרגל הכניסה לבית סעודה הכוללת דברי תורה ותשבחות לה' הרי זו נחשבת סעודת מצוה.

לפי דברי הרב וולדנברג (בספרו שו"ת ציץ אליעזר), סעודה בעת חנוכת הבית ואמירת דברי תורה בהם הינם, הידור מצוה הכלול במשמעות הפסוק: "זה אלי ואנוהו".

יש מנהגים שונים (על פי הקבלה) בדבר 'התנהלות' טקס חנוכת הבית. קהילות ספרד אומרים קטעים ארוכים מספר הזוהר ובקשות ותפילה על בעל הבית ובני ביתו, שיהיה מוצלח בישיבתו בביתו בעושר ובנים ובריאות וחיים טובים ויזכה הוא ובני ביתו לקיים בו תורה ומצות ומעשים טובים.

יש הנוהגים לכנס מניין של עשרה אנשים בעת קביעת מזוזות בבית, אומרים כמה דברי תורה, אוכלים דבר מה ונפרדים בברכות ותשבחות בשלום.

בספר ילקוט יוסף מובא: ראוי לעשות חנוכת הבית לפני שילונו בבית. לטעמו, גם בבית שכור ראוי לקיים סעודת מצוה במניין, ולשלב בה דברי תורה ותודה לה'. בדירה מיד שנייה, מן הראוי (על פי חכמי הקבלה) לצבוע את הדירה לפני שחונכים אותה.

יום הולדת

רבים מתלבטים מה יחס ההלכה למנהג המקובל בעולם לציין ולחגוג את "יום ההולדת" - האם יש למנהג זה שורש ועיקר, או שמא זהו חיקוי למנהגי העמים? ציון יום ההולדת מוזכר בתורה בפרשת וישב: "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הַהֲלָדָת אֶת פְּרָעָה וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל עֶבְדָיו" (בראשית מ, כ). מכאן גם מגיעות הדעות נגד ציון יום ההולדת, שמנהג זה מצינו בתורה רק אצל פרעה הרשע.

גם בש"ס, מוזכר יום ההולדת בהקשר להנהגת גויים עובדי אלילים, כדברי המשניות הפותחות את מסכת עבודה זרה: "לפני אידיהן של גוים שלושה ימים, אסור לשאת ולתת עמהן, ואלו אידיהן של גוים: יום גנוסיא של מלכים, ויום הלידה, ויום המיתה". וכתבו המפרשים שיום הלידה הוא יום ההולדת של המלך (ויש האומרים שיום גנוסיא הוא יום הולדת). ונראה שדבר זה אינו שייך רק במלך אלא אף בכל אדם וכמו שכתב הרמב"ם (ע"ז ה, ט ונפק בשו"ע יו"ד קמח, ז): עובד כוכבים שעושה הוא חג לעצמו ומודה לכוכב שלו ומקלסו **ביום שנולד בו**... וכיוצא באלו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד. ולפ"ז יום ההולדת מוזכר בהקשר שלילי, כיום 'אידיס' של עובדי כוכבים, שהיו מייחדים אותו לעבודה זרה.

ואכן האדמו"ר המנחת אלעזר ממונקאטש ביאר בספרו 'דברי תורה' על פי הגמרא (עירובין יג:): שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא, **נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא**, ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו וכו', וכתב שאם טוב לו לאדם שלא נברא - אז אין מה לשמוח ביום הולדתו של האדם (דרך אגב בכמה חסידויות נהגו לחגוג יום הולדת לאדמו"ר שלהם, וטענו שכל מה שנמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, כל זה בסתם אדם, אבל הרבי שהוא צדיק, ברור שנוח לו ולכל העולם שנברא, ועל כך יש לחגוג ולערוד סעודת הודיה לה' ית').

מאיך, המנהג לציין את יום ההולדת, מובא בבו איש חי (פרשת ראה) שכתב: "ויש נוהגין לעשות בכל שנה את יום הלידה ליום טוב, וסימן יפה הוא, וכן נוהגים בביתנו". ובספרו בן יהודע (ברכות כ:): כתב לדייק מדברי הגמרא המדברת על התמנותו של רבי אלעזר בן עזריה לנשיא: "הוא יומא בר תמני סרי שני הוי (אותו היום היה בן שמונה עשרה שנה), אתרחיש ליה ניסא (נעשה לו נס) ונעשו לו י"ח שורות של שערות לבנות בזקנו", ולא נאמר שם "הוא זימנא", כי אותו יום היה יום ההולדת של רבי אלעזר בן עזריה ולכן הצליח לעשות לו נס זה, כי ידוע שיום הלידה יהיה המזל של האדם חזק בו ומוצלת, על כן נוהגים שכל אדם יעשה יום הלידה יום טוב לעצמו.

וכן כתב רבי צדוק הכהן מלובלין בקונטרס דברי חלומות (אות כ'): וז"ל: "כי היום שהאדם נולד בו אז הוא בתוקף מזלו ואין לו לירא באותו יום בכל שנה משום דבר שיורע מזלו אז". וכן כתב החיד"א בספרו חומת אנך בשם המקובלים: "היום שנולד בו האדם מזלו בריא וחזק מכל השנה".

וכן מצינו להדיא בירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ח): בענין מלחמת עמלק: עמלק כושפן (מכשף) היה. מה היה עושה? היה מעמיד (למלחמה עם ישראל) בני אדם ביום גינוסיא שלו. לומר, לא במהרה אדם נופל ביום גינוסיא שלו (ביום הולדתו, שאז המזל השולט ביום ההוא עוזר לו). מה עשה משה? עירבב את המזלות (שלא ישלט ביום ההוא המזל שנולד בו), הדא הוא דכתיב 'שמש ירח עמד זבולה'.

וכתב האדמו"ר מליובאוויטש (הובא בספר רץ כצבי) לבאר בזה, שביום ההולדת חוזר ונשנה ענין הלידה, חידוש המשבח החיות. ולכן, כשם שבלידתו קיבל חיות על ידי המזל שנולד בו, הרי גם ביום הולדתו בכל שנה חוזר ונשנה המשכת חיותו ממזל זה. ועל פי זה, ענין השמחה ונתינת שבח והודיה ביום ההולדת דכל אחד מישראל, הוא לא רק ביחס למאורע דהלידה הראשונה (שזכר ביום זה), אלא גם ביחס לענין הלידה כפי שנעשה ביום זה ממש, שחוזר ונשנה המשכת חיותו על ידי מזל זה (ובאופן שהמזל שנולד בו עוזר לו, עד לעזר באופן של התגברות - וגבר ישראל), המשכת חיות חדשה על כל השנה כולה.

אולם בשו"ת דברי ישראל נכתב שאין שום השפעה מיוחדת לעם ישראל ביום ההולדת, כי כל זה שיך רק לגויים שנשלטים במזלות, אך עם ישראל נמצא מעל המזל.

אולם אני הקטן לא זכיתי להבין דבריו, דהרי דבר זה שנוי במחלוקת בגמרא (שבת קנז): "רבי חנינא אומר מזל מחכים מזל מעשיר ויש מזל לישראל, רבי יוחנן אמר אין מזל לישראל", ופירש רש"י: "יש מזל לישראל - שאין תפילה וצדקה משנה את המזל. אין מזל לישראל - דעל ידי תפילה וזכות משתנה מזלו לטובה". הרי שלכל הדעות יש מזל לישראל וכל מחלוקתם היא רק אם אפשר לשנות את המזל ע"י תפילה ומעשים טובים (ולא מצאתי מי שחולק על רש"י בזה), וכן מוכח מהמשך הגמרא שם, ולפי"ז אין שום מניעה לומר שגם מזלו של בן ישראל מתעלה וגובר ביום הולדתו (ועיין שם בתוס' שכתבו: ואף דאמר רבא (מועד קטן כח.) בני חיי ומזוני, לאו בזכותא תליא מילתא, אלא במזלא תליא מילתא, מכל מקום על ידי זכות גדול משתנה המזל. והקשה המהרש"א דלפי זה, רבי חנינא דאמר "יש מזל לישראל", קסבר דאף על ידי זכות אין המזל משתנה, ואיך יתכן לומר כן? הא מקראות מפורשים הם, דהכל תלוי בזכות ישראל וחובתם. שהרי בברכות כתוב "אם תשמעו". ובקלות, "אם לא תשמעו". ותירץ דיש לומר, דמקראות אלו נאמרו על כלל ישראל, וזכות הרבים ודאי אינה תלויה במזל. ולא נחלקו כאן אלא ביחיד).

ומ"מ יש להזהר שלא לחגוג את יום ההולדת כמנהג הגויים, בתאריך לועזי, אלא רק בתאריך העברי, ולא לכבות את הנרות שעל העוגה בנשיפה תוך אמירת משאלה (כי זה מנהג הנוצרים). ואם עושים סעודה ואומרים בה דברי תורה ושבח לה' יתברך, סעודה זו נחשבת כסעודת מצוה.

ויש לשמוח על מתנת החיים שקיבלנו ועל כך שזכינו להיוולד יהודים בני העם הנבחר, ולהודות לה' יתברך על כל הטובות אשר עשה עושה ויעשה לנו.

יום הולדת חגיגה נחמדת

יש הנהגים לציין את יום ההולדת בשמחה על ידי סעודת הודיה, לברך שהחיינו על בגד חדש ולכוון על השנה. בנוסף יש לערוך חשבון נפש על השנה שחלפה ולהסתכל קדימה. מסופר על הכתב סופר שביום הולדתו ה-54 תלמידיו ראו אותו בוכה, וכשנשאל למה, סיפר שעשה חשבון נפש. עוד יצוין כי יום ההולדת זה זמן גדול לתפילה, ככתוב: "אֶסְפְּרָה אֶל חֶק ה' אֶמַר אֵלַי בְּנֵי אֶתֶּה אֲנִי הַיּוֹם יְלִדְתִּיךָ, שָׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה" (תהלים ב, ז-ח).

בחסידות נוהגים לציין את יום ההולדת של צדיקים מנהיגי ישראל בדרכים שונות. הבעל שם טוב הקדוש, מייסד החסידות, היה עורך סעודה מדי שנה ביום הולדתו ("יח אלול), ואומר דברי תורה.

בחסידות חב"ד מתייחסים ליום ההולדת כראש שנה אישי לאדם הפרטי. וכמו שבראש השנה תשובה, תפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה, כך ביום ההולדת נוהגים להתחזק במצוות הללו, כולל חשבון נפש. בחסידות ברסלב מקובל מפי הרב יצחק בנדר זצ"ל, שחסידי ברסלב ביום הולדתם היו נוהגים להיות ערים כל הלילה, כל אחד ביום הולדתו, לומר ליקוטי תפילות, לעסוק בתשובה ולקבל קבלות טובות על עצמו.

לבעל שם טוב הקדוש יש מסר ליום ההולדת: שום אדם שחי אי פעם עלי אדמות ויחיה בעתיד, לא יכול למלא את התפקיד המיוחד והספציפי שאותו נתן לך אלוקים, ולכן באת לעולם. על חתן יום ההולדת לדעת שלפני מספר שנים החליט אלוקים שהעולם לא יכול להתקיים בלעדיו, לכן הוא ברא אותו עם תפקיד ייחודי שאף אחד לא יכול לעשות במקומו. בגלל זה אומרים חז"ל: "אין העולם נברא אלא בשבילי...".

שביבים

● יום ההולדת - על פי התאריך העברי, כמובן - נחשב כראש השנה הפרטי של האדם. זה היום בו הוא בא לעולם. האדם מציין את יום ההולדת שלו ומודה על ניסי ביאתו לעולם. ביום זה נעשו לבני האדם ניסי ניסים המוזכרים בתלמוד הבבלי: העובר מונח בבטן אמו כפנקס, ובא מלאך ומלמדו את כל התורה. וכשהוא יוצא אז נפתח הסתום ונסתם הפתוח. בכל שנה ביום ההולדת חוזרת ומתעוררת אותה המשכה עליונה של מזל שהתחילה בשעת הלידה, וכתוב בירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ח): "ביום ההולדת של האדם מזלו שולט ועוזר לו".

● ביום ההולדת יש מקום לעניין של שמחה שבח והודיה לה' יתברך על הלידה. לידה היא ענין של שמחה, ההורים שמחים שנולד להם בן או בת ויש עליהם חיוב לברך על שמחה זו, ויש גם שמחה לכלל ישראל שניתווסף עוד יהודי לכלל ישראל. ופשיטא שזה הוא עניין של שמחה לנולד עצמו, לא רק שמחה על דבר פרטי (ככל שמחת לבב הבאה על האדם מטובת עולם הזה שחייב לברך עליה), כי אם שמחה על עצם מציאותו... ומכיוון שביציאתו לאוויר העולם אין בו דעת להרגיש השמחה, להודות ולברך עליה, היו צריכים לקבוע חיוב של שבח והודיה על שמחת הלידה על האדם עצמו ביום הולדתו, לאחר שנעשה בן שלוש עשרה ונתחייב במצוות. ועל דבר זה ביום ההולדת, בכל שנה ושנה, שמצד הזכרון על עניין הלידה יש מקום לחיוב שבח והודיה לה' יתברך. (הרבי מליובאוויץ ספר השיחות תשמ"ח)

● גדולי ישראל נהגו לערוך סיום מסכת ביום הולדתם, וכך מסופר על החתם סופר ובנו הכתב סופר. יש כאלו מגדולי ישראל שלכבוד יום ההולדת שלהם היו מוציאים ספר לאור, כמו רבי דוד פרדו שסיים את הספר "שושנים לדוד" ביום הולדתו. החפץ חיים הוציא את הקונטרס "בית ישראל" בי"א שבט תרפ"ח, וערך סעודה לכבוד יום הולדתו וגם לכבוד ההוצאה של ספרו החדש.

● כתב הבן איש חי: "כשיגיע לשישים או לשבעים, נכון ללבוש בגד חדש או יקח פרי חדש, **ויברך עליו שהחיינו**, ויכוון גם על שנותיו. ויש שעושים סעודה כשיגיעו לשבעים".

בספר 'רץ כצב' הביא להטעים את האפשרות לברך שהחיינו בכל יום הולדת, על פי דברי הב"ח (או"ח סוף סימן כ"ט) שחידש להלכה כי דין ברכת שהחיינו הבאה על שמחת הלב שונה מכל ברכות שהחיינו האחרות, ואפילו כשיש ספק אם לברך שהחיינו, רשאי לברך בשם ומלכות ולמרות בדרך כלל קיימא לן "ספק ברכות להקל" ולא לברך), באופן שיש לו ודאי שמחה.

ועל פי זה יש לומר שכאשר האדם מרגיש שמחה בלבו ביום הולדתו, רשאי לברך שחיינו בשם ומלכות לדעת הב"ח, ובפרט ביום הולדת שישים או שבעים, שיוצא מכלל עונשי שמים.

● לימדונו חז"ל שיום לידתו של אדם הוא יום בו קיבל שפע כוחות של חיים, ושפע זה חוזר בכל שנה ביום הלידה ומוסיף לו מזל וחיות. לכן צריך אדם לנצל יום זה בשני אופנים:

א. חשבון נפש - על האדם לברר לעצמו האם השתמש בכוחות שנתנו לו להגשים את ייעודו, או שמא ניצל אותם לדברים אנוכיים. בסידור עולת ראיה מפרש הרב זצ"ל שזהו תוכן הווידוי ביום הכיפורים - "אלוקי עד שלא נוצרתי איני כדאי, ועכשיו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי". לכל אדם ייחוד ותפקיד משלו, לכן לא נוצר עד עתה כי לא היה צורך בו, ועכשיו שנוצרתי הריני בוגד בשליחותי וכאילו לא נוצרתי. כך מפרש הרב סולוביצ'יק זצ"ל את תפילת יום הכיפורים - "למען נחדל מעושק ידנו", שאין הכוונה דווקא לגזל, אלא לשימוש בכוחות שה' נתן לנו לצרכינו האנוכיים ולא למען שליחותינו המיוחדת. יום ההולדת הוא זמן נאות לברר את הפער בין מה שהיינו אמורים להשיג לבין מה שהשגנו.

ב. להוסיף טוב - ביום זה אנו מקבלים תוספת כוחות, ועלינו להשתמש בהם לדברים טובים כדי לפתוח בפני הכוחות האלו מסלול חיובי למשך כל השנה. בשם האדמו"ר מליובאוויץ זצ"ל מוסרים, שיום ההולדת הוא זמן לחגוג את הלידה עצמה מתוך שמחה של תורה ומצוה. זה זמן להוסיף במתן צדקה, בתפילה ובלימוד תורה. רצוי לעלות לתורה ביום השבת שלפני יום

ההולדת, ואם יש קריאת התורה ביום עצמו, יעלה גם באותו יום. מסופר על ר' ישראל מסלנט שהיה נותן ביום ההולדת צדקה כמניין השנים שהגיע אליהם ביום ההולדת, כך אנו מודים לה' על החיים שהעניק לנו, לא רק בפה, אלא במעשים, ומראים בזה, שמה שהשקיע בנו היה כדאי, ושבעתיד נצל את הכוחות לרמה עליונה יותר.

● ההתייחסות המקובלת ליום ההולדת היא בבחינת יום עליז וקליל, עם בלונים צבעוניים ומתנות. לא פלא שאנשים מבוגרים נוטים לזלזל ביום הזה ולראות בו דבר שנועד בעבור ילדים.

האמת היא שיום ההולדת הוא יום חשוב ורציני ביותר. זה יום של חשבון נפש אישי. יום ההולדת מציין את התבגרותו של האדם בשנה, וזה הזמן המתאים לעריכת הי'מאזן של מעשיו בשנים שחלפו, לתקן את הדורש תיקון ולקבל על עצמו החלטות טובות לגבי העתיד.

בספר המנהגים של חסידות חב"ד נאמר: "ביום ההולדת על האדם להתבודד, ולהעלות זיכרונותיו ולהתבונן בהם, והצריכים תיקון ותשובה (כלומר, אותם זיכרונות הדורשים תיקון ותשובה) - ישוב ויתקנם".

עוד נהוג לעלות לתורה ביום ההולדת, אם הוא יום של קריאה בתורה, או בשבת שלפניו. ביום ההולדת עצמו יש להוסיף בלימוד התורה, במתן צדקה ובכוונת התפילה. ביום הזה גם מתחלף פרק התהלים האישי שכל אחד ואחד אומר על פי גילו (מי שמלאו לו עשרים שנה, למשל, מתחיל לומר את פרק כ"א, מכיוון שהוא עומד עכשיו בשנה העשרים ואחת לחייו).

● ביום ההולדת גובר מזלו (הרוחני והגשמי) של האדם. הגמרא (מגילה יג:) מספרת, שהמן הרשע קבע את יום השמדת היהודים לחודש אדר, משום שידע כי בחודש זה מת משה רבינו. אבל הוא לא ידע שבחודש אדר משה רבינו גם נולד, ולכן נחל המן מפלה. מכאן, שיום הולדתו של צדיק הוא יום זכאי לכלל ישראל!

רבים מגדולי ישראל נהגו לערוך סעודה מיוחדת ביום הולדתם. בקרב גדולי החסידות בולט הדבר עוד יותר. הבעל שם טוב,

למשל, נהג לערוך סעודה מדי שנה ביום הולדתו, בחיי באלול, והיה מגלה שמחה יתרה.

● בשו"ת בית דוד מובא שמותר לחוג יום הולדת אלא שיש לסיים מסכת בסעודה זו, כדי שלא יראה הדבר כחוקות הגויים. והוסיף שהיו מגדולי ישראל, שהתענו ביום הולדתם, וסיום המסכת פוטר מחובת התענית.

מקור המנהג להתענות ביום ההולדת, בכך שבלידה התינוק נחלץ ממצב סכנה, ולכן מתענים "על משקלי" תענית בכורות בערב הפסח, ויש שחגגו את הנס בסעודת מצווה (כמו שכתב המשנה ברורה (תרצו, ב) שסעודה שעושים בשביל נס היא סעודת מצוה כמו כל סעודה שעושים לזכר נפלאות ה').

● כשנולדנו קיבלנו את החיים במתנה. כל אחד מקבל זמן קצוב לחיות כפי מה שנגזר עליו לפני שנולד. בכל שנה ביום ההולדת אנו לפתע קולטים שהנה חלפה לה שנה, ואנו הולכים ומתקרבים אל "יקו הסיום" במרוץ החיים.

הקב"ה ברא אותנו כדי שנצל את חיינו ונמלא אותם בתורה ומעשים טובים ובכך נזכה לחיי העולם הבא. הזמן הוא מצרך יקר ביותר, רגע שעובר - אינו חוזר!

יום ההולדת הוא זמן של עריכת מאזן - לעבר, וחשבון נפש - לעתיד.

בכל התורה כולה נאמר רק על ארבעה אישים הביטוי - "בא בימים": אברהם (בראשית כ"ד), שרה (בראשית ח"י), יהושע (פרק י"ג) ודוד (מל"א א'). הם באו עם ימים מנוצלים. הם הנציחו כל רגע בחייהם, שכן הזמן הוא מצרך יקר, וכלשון חכמי המוסר: העבר - אין! העתיד - עדיין! וההווה - כהרף עין! מי שמנצל את הזמן, הריהו חי תמיד.

הרמב"ם היה חכם גדול בתורה ובחכמה, והיה רופאו האישי של מלך מצרים, לפני כשמונה מאות שנה. אותו כולם זוכרים ומכירים, ואילו את המלך המצרי בו טיפל הרמב"ם אף אחד אינו מכיר ולא זוכר. זאת משום שהרמב"ם ניצל כל רגע בחייו והשאיר אחריו ספרים רבים וחשובים, ואילו מלך מצרים בזבז את זמנו.

● **בעניין חגיגות יום הולדת** כתב הגר"ח דוד ב"ר משה הלוי זצ"ל שאעפ"י שמקורן במנהגי עובדי עבודה זרה קדמונים, אין נראה לי שום איסור לחוג כיום ימי הולדת בחוג המשפחה. שכן עצם החגיגה היא דבר מובן והגיוני, שכל שנת חיים נוספת שזוכה בה אדם מעניקה לו ולמקורביו שמחת הלב. העמים הקדמונים ביטאו שמחה זאת בדרכם שלהם בקרבנות לע"ז, אבל אם ירצה אדם מישראל לבטא שמחה זאת בסעודת הודיה לה' על שזיכהו לשנת חיים נוספת, הרי שאין כאן שום סרך עבודה זרה, שכן כאמור אין חגיגת יום ההולדת עצמה עצם האיסור, אלא אותם קרבנות לע"ז, ולמה ייאסר לנו לחוג בדרכנו שלנו. וכי מפני שהם מתפללים לע"ז שלהם נאסור אנו על עצמנו להתפלל לאלקינו, או שמא כל דבר טוב והגיוני שהם עושים יהא אסור לנו לעשותו...

אבל פשוט הדבר שאין בחגיגות אלה של יום הולדת אלא הוללות חסרת טעם, ואם מדובר בילדים שרוצים לשמחם הנה מה טוב, אבל חגיגות שעושים מבוגרים לעצמם בהזמנת בני משפחה וידידים, אף אם אין בכך שום איסור, ודאי שגם טעם אין בהם.

אבל אלה החוגגים יום הולדת בשבח והודיה לה' בסעודה של מצוה ודברי תורה ודאי שיש בזה גם משום שמחת מצוה, כי אדם המאריך ימים ומשלים שנותיו זכות היא לו וראוי להודות עליה לה'. (שו"ת עשה לך רב ד, כו)

● מסופר על הצדיק רבי יצחק אלפיייה זצ"ל, שבכל פעם שהיה לו יום הולדת היה "חוגג" באופן מיוחד - הוא היה מבקש מחבריו שיעשו לו מסע הלוויה. היו נושאים אותו על אלונקה ואומרים: "יושב בסתר עליון" וכיו', וכשהיו מגיעים לחלקת הקבר שרכש, היה דורש הרב דברי תורה והתעוררות על יום הדין וההכנה אליו.

● החפץ חיים, בהגיעו לגיל תשעים שנה, חגג מסיבת יום הולדת. כששאלוהו תלמידיו: מדוע נזכר הרב לערוך מסיבת הודאה לקב"ה דווקא כעת בהגיעו לגיל זקנה כזו? השיב להם החפץ חיים ואמר: שמסיבת יום הולדת זו הוא חוגג מחמת 'הכרת הטוב' שהוא חב לקב"ה! ומדוע נזכר לעשות זאת רק כעת? הסביר הרב לתלמידיו: כידוע לכם, שאת כל ימי חי הקדשתי, כדי להפיץ בעולם את עניין איסור "לשון הרע". להחדיר לעם ישראל את

חומרת העוון, ומצד שני, להראות את השכר העצום שמובטח למי שנוצר לשונו, שזוכה לאריכות ימים. וכפי שהבטיח דוד המלך ע"ה בספר התהלים: "מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב נצור לשונך מרע!"

כל ימי דאגתי וחששתי, שמא יגרום החטא, ואמות ח"ו בגיל מוקדם יותר, ולא אזכה לאריכות ימים. ובזה יהיה ח"ו "חילול ה'" גדול מאוד, שכן, מה יאמרו הבריות: הנה ראו, גם מי ששומר על פיו ולשונו אינו מאריך ימים, אלא אדרבא - מת בקיצור ימים! ובזה יהיה חילול ה', כאילו ח"ו דברי הפסוק שבתהלים לא יתקיימו, וח"ו - אין אמת בדברי תורתנו הקדושה!

ואולם כעת, שבאמת זכיתי להגיע לאריכות ימים מופלגת, א"כ זכיתי לגרום בכך לקידוש ה' עצום מאוד! שהרי כעת כולם רואים בחוש שאכן מי ששומר על פיו ולשונו זוכה באמת לאריכות ימים!

למדנו מהחפץ חיים, שמסיבת יום הולדת - אינה סתם מסיבה של חגיגה והוללות, שמתבטאת רק באכילה ושתייה, בלונים צבעוניים, שירים וריקודים, וכמובן עוגת יום הולדת שהרי אין מסיבה בלי עוגה... לא ולא! שכן, חגיגות מסוג אלו מתאימות רק לפרעה וחבר מרעיו הגויים!

החפץ חיים לימד אותנו, שיום הולדת שיהודי חוגג - זו מסיבת הודיה של 'הכרת הטוב' לקב"ה, ובמיוחד אם יש בזה גם 'קידוש שם השם' בעולם!

☺ אשה אחת קמה בבוקר, ניגשה אל בעלה וסיפרה לו שחלמה חלום מוזר: חלמתי שאתה קונה לי שרשרת פנינים ליום ההולדת שלי שחל היום, מה לפי דעתך אומר החלום הזה?

הבעל מבשר לה במאור פנים: היום בערב את תדע!

בערב הבעל חוזר ומושיט לאשתו מתנה עטופה באריזה נאה. היא מתלהבת, פותחת את המתנה ומגלה שבעלה האוהב קנה לה ספר פתרון חלומות!

סיפורים

מעשה באדם שהיתה לו משאית בטון, ומכיון שמשאית זו גדולה ותופסת הרבה מקום, הוא קנה חניה פרטית למשאית ליד ביתו. אם היה מישחו חוסם לו את החניה, מיודענו היה כועס עליו, מבזה אותו וצופר חזק.

יום אחד הוא מגיע עם המשאית שלו, ורואה שהפעם עומד רכב חדש עם הניילון בתוך החניה הפרטית שלו. חמתו בערה בו, ואמר בלבנו: "אני אלמד את החצוף הזה לקח", ובתוך כדי דיבור הוציא את המשאבה של הבטון, כיוון אותה לאוטו החדש, ושפך עליו את הבטון, עד שהכל נתכסה בבטון, ורק לאחר מכן עלה לביתו.

הוא פתח את הדלת, ולפתע כולם צעקו לו: "הפתעה" ... הבית היה מקושט בבלונים, וכל הקרובים והחברים שלו הגיעו, והתחילו לשיר לו: "היום יום הולדת". אשתו אמרה לו: בוא אתי ותראה מה קניתי לך ליום ההולדת, היא קשרה מטפחת לעיניו והובילה אותו אל החלון הצופה אל החניה, הוציאה מעליו את המטפחת וחשכו עיניו. הרכב שהרס לא היה אלא רכבו שלו, שקיבל במתנה ליום הולדתו.

☺ אשה אחת ביום הולדתה היתה מאוד עצובה. מה קרה? בעלה שכח שהיום יש לה יום הולדת, והוא בכלל לא מתייחס אליה. היא התקשרה לחברתה הטובה כדי לשפוך את אשר על לבה, וזו אמרה לה שיום ההולדת הוא זמן של עת רצון, כדאי לה להתפלל לבורא העולם ולבקש ממנו שבעלה יתחיל להתייחס אליה כראוי.

שמעה האשה לחברתה, הדליקה נר לכבוד העדיקים ופתחה בתפילה נרגשת מעומק לבה: "רבנו של עולם, אני מבקשת שבעלי יתייחס אלי, יחשוב עלי, יתעניין רק בי, לא יסיר מבטו ממני, ויקח אותי אתו לכל מקום ולא יעזוב אותי" ...

נעשה לה נס והיא נהפכה לאיפון.

האמונה שהכל לטובה

המדרגה הגדולה באמונה, היא להאמין בקב"ה גם כאשר רואים דברים המנוגדים לשכל ומעוררים קושיות חמורות על הנהגת ה' ית', זהו ניסיון אמתי באמונה. אם האדם מתעלם מהתמיהות ומהקושיות שיש לו ומאמין בה' מתוך הבנה שלא יתכן שהנברא יבין את בוראו, זוהי המדרגה הגדולה ביותר באמונה. דבר זה נרמז כאן בפסוק זה - האמונה האמתית היא זו שאומרת "אין עָוֹל", אע"פ שלמראית עין אפשר לטעות ולחשוב שנעשה כאן עָוֹל ח"ו.

לבורא יש שיקולים וסיבות שונות מדוע להנהיג כך את האדם, ורק הוא שמכיר ויודע מה עבר, וצריך האדם לעבור בחייו, בגשמיות וברוחניות, רק הוא יודע את הטובה שתצמח מכל דבר. האדם אינו יכול לראות את הטובה בזמן הניסיון, כי א"כ לא יהיה זה ניסיון כלל. הדרך היחידה לעמוד בניסיון היא רק ע"י אמונה שהכל לטובה.

במשנה במסכת ברכות (פרק ט"ו) נאמר: "על הבשורות הטובות אומר (מברך) ברוך הטוב והמטיב, ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת". ובהמשך נאמר: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר: ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך וכו', בכל מאודך - בכל מידה ומידה שהוא מודד לך (בין מידה טובה בין מידת פורענות) הוי מודה לו במאוד מאוד".

ובגמרא (ברכות ס:) נאמר: "מאי (מה כוונת המשנה) חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה? אילימא (אם נאמר) כשם שמברך על הטובה הטוב והמטיב, כך מברך על הרעה הטוב והמטיב, והתנן (והרי שנינו במשנה) על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, על

בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת. אמר רבא (תרוץ) לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה". ופירש הברטנורה: "כשמברך דיין האמת על הרעה, חייב לברך בשמחה ובלב טוב כשם שמברך בשמחה הטוב והמטיב על הטובה".

ולכאורה קשה - אם הרע הוא טוב ולכן צריך לברך בשמחה, למה הנוסח "ברוך דיין האמת" ולא "הטוב והמטיב" כמו שמברכים על בשורות טובות? ואם הרע הנו באמת רע, מדוע חייב לברך בשמחה?

אפשר ליישב עפ"י דברי הגמרא שם: "לעולם יהא אדם רגיל לומר "כל דעביד רחמנא לטב עביד" (כל מה שעושה ה', הכל לטובה) כמו אותו מעשה בר' עקיבא, שהלך בדרך והיו עמו: חמור, תרנגול ונר. בא לעיר אחת וביקש מקום ללון, ולא נתנו לו. אמר: "כל דעביד רחמנא לטב", הלך ולן בשדה מחוץ לעיר. בא אריה טרף את חמורו, בא חתול ואכל את התרנגול, באה רוח וכיבתה את הנר (כעת אין לו נר ללמוד תורה, ולא תרנגול לקום לתפילה ואף לא חמור כדי להמשיך בדרך), אמר: "כל דעביד רחמנא לטב". באותו לילה באו לעיר לסטים, שדדו, רצחו ושבו את אנשי העיר. אמר להו (אמר להם): "אמרי לכו (אמרתי לכם) כל מה שעושה הקדוש ברוך הוא, הכל לטובה".

כתב המהרש"א, שהגמרא יכלה להביא כאן את המעשה של נחום איש גס זו. הבה נתבונן באותו מעשה המובא בגמרא (תענית כא.): פעם אחת רצו חכמי ישראל לשלוח מתנה אל הקיסר. אמרו: מי ילך עם המתנה לקיסר? אמרו: ילך נחום איש גס זו, שהוא מלומד בנסים. שלחו אותו עם ארגז מלא באבנים טובות ומרגליות יקרות. הלך ולן בדרך במלון אחד. בלילה עמדו בעלי המלון, לקחו כל מה שהיה בארגז ומלאוהו עפר. בבוקר ראה שהארגז מלא עפר, אמר: "גם זו לטובה", והמשיך ללכת.

כשבא עם הארגז לקיסר, פתחו את הארגז וראו שהוא מלא עפר. רצה המלך להרוג את כל היהודים לפי שצחקו לו. אמר נחום איש גס זו "גם זו לטובה". בא אליהו הנביא אל הקיסר בדמות אחד השרים היושבים במלכות ואמר: "אפשר שזה העפר של אברהם

אביהם, שיש בו כח סגולי, שבעת שהיה זורק אותו על אויביו, נהרגו כולם כאילו זרק עליהם חרבות".

היתה לקיסר מדינה אחת שלא היה יכול לכבוש אותה, לקחו מן העפר הזה ובדקו אם יועיל, ואכן, הצליחו לכבוש את המדינה, וכשראו כן, הכניסו את נחום איש גם זו לבית האוצר, ומלאו אותו הארגז באבנים טובות ובמרגליות, ושילחוהו לביתו בלבוש מלכות ובכבוד גדול. בדרך חזרה, לן באותו מלון, שאלוהו הבעלים מה הביא לקיסר אשר זכה לכזה כבוד וגדולה? אמר להם: "מה שלקחתי מכאן".

כאשר שמעו שהצליח באותו עפר אשר הם עצמם שמו בארגז, סתרו את ביתם, לקחו מן העפר הזה אל הקיסר ואמרו: "הבאנו לך מן העפר שהביא לך הרב של היהודים". בדקו ומצאו שהוא עפר רגיל והקיסר ציווה להרגם. ע"כ המעשה.

אכן, אם נתבונן היטב, נמצא שיש הבדל מהותי בהתייחסות אל הרע בין שני המעשים, וממילא אין המעשה של ר' נחום שייך לסוגיא שבמסכת ברכות:

אצל ר' עקיבא נאמר כל, "כל מה שה' עושה לטובה", נחום איש גם זו אומר "זה" - "גם זו לטובה".

נחום איש גם זו מתייחס לרע כטוב אפילו לכתחילה, ניגש לקיסר עם ארגז מלא חול.

אצל ר' עקיבא מוזכר הקב"ה - "כל דעביד רחמנא", משא"כ אצל נחום איש גם זו.

נחום איש גם זו אומר רק לעצמו, ר' עקיבא אומר גם לאחרים.

ר' עקיבא אינו מרוויח (הוא אפילו מפסיד, רק שהיה יכול להפסיד יותר), נחום איש גם זו מרוויח.

לנחום איש גם זו נעשים נסים גלויים נגד הטבע, לר' עקיבא לא נעשה נס נגד הטבע.

אצל ר' עקיבא נאמר "כל דעביד רחמנא לטב עביד" בשפה הארמית, נחום איש גם זו אומר בעברית "גם זו לטובה" (אפילו שהמעשה עצמו מסופר בגמרא בארמית).

כלומר, יש כאן שתי דרגות - נחום איש גם זו מתייחס אפילו לרע עצמו כטוב: "גם זו לטובה", אבל ר' עקיבא אינו רואה את הרע עצמו כטוב, הוא אומר: "כל מה שה' עושה לטובה", כלומר באופן כללי ה' עושה טוב, לכן הרע, אע"פ שהוא אכן לשלעצמו אינו טוב, מ"מ הוא חלק מ"פאזל" גדול שבכללותו ובסופו (בתמונה השלמה) רואים שהוא טוב. לכן גם ר' עקיבא צריך להזכיר את הקב"ה - כאשר ילד מקבל סוכריה, או מבוגר מקבל מתנה, לא משנה ממי, זה טוב. ואם מקבל מכה, אין זה טוב, אבל אם המכה זה אביו שרוצה לטובתו, זה טוב. דקירת סכין היא דבר רע, אבל אם ה"דוקר" הוא רופא מנתח שמציל חיים, זה טוב. ר' עקיבא מזכיר "רחמנא" כדי לשנן ולזכור שהמכה מאבינו שבשמים שהוא רחום וחנון וזה לטובה.

ר' עקיבא אומר בהתחלה "כל דעביד רחמנא לטב" בארמית, משום ששפת לעז היא מוסכמה חברתית ואין בה אמת (ארמית אותיות רמאית), משא"כ בלשון הקודש. כל זמן שאין אנו רואים את הטוב שבמכה, אנו כביכול משקרים לעצמנו שזה טוב ולכן נאמר בלשון לעז, משא"כ בסוף המעשה לאחר שכבר רואים שיצא מכאן טוב נאמר: "אמרי לכו, כל מה שהקב"ה עושה, הכל לטובה" בעברית ולפי זה מובן שכאשר הגמרא בברכות דורשת מאיתנו: "לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד" (וכן נפסק גם ב"שולחן ערוך" (אוי"ח רל, ה) וזהו דבר מחייב, שכל אחד יכול לעמוד בו) הכוונה לדרגה של ר' עקיבא ולא של נחום איש גם זו ולכן הביאה הגמרא בדקדוק דווקא את המעשה הנ"ל.

(בתלמוד הירושלמי בסוף מסכת פאה כתוב: "סליק לגביה רבי עקיבא אמר לו: אוי לי שאני רואה אותך כך, אמר לו: אוי לי שאני אין רואה אותך בכך. אמר לו: מה את מקללני. אמר לו: ומה את מבעט ביסוריך". כלומר התלמיד שאמר לנחום איש גמזו: "אוי לי שאני רואה אותך כך" היה רבי עקיבא, והוא מבין שמצבו של רבו הינו קשה ואיום, לעומת זאת נחום איש גם זו, מבין שזהו מצב אידיאלי ומברך שגם רבי עקיבא יזכה לזה, רבי עקיבא רואה זאת

קקללה. בסוף ימיו של רבי עקיבא, כאשר הרומאים עינו אותו וסרקו את בשרו במסרקות של ברזל, גם הוא הגיע לדרגה הנעלה של רבו נחום איש גם זו בהתייחסות אל הרע. הוא היה מאושר, הבין שהיסורים הקשים שעובר כעת, זה הטוב ביותר עבורו, ואמר: "כל ימי חיכיתי לרגע זה", קרא קריאת שמע, ויצאה נשמתו במילה "אחד" מתוך שמחה פנימית עצומה).

ולפי זה גם מובן מה שהקשנו בהתחלה - אם הרע הוא טוב, מדוע מברכים ברוך דיין האמת, ואם הוא רע, מדוע לברך בשמחה? והתשובה, שהרע עצמו אכן נראה רע, לכן יש לברך ברוך דיין האמת, אבל מכיוון שהוא חלק ממשוהו שבכללותו הוא טוב, ועתיד לצאת ממנו טוב, צריך לברך בשמחה.

על פי זה מובנים גם דברי הגמרא (פסחים נ.): "לא כהעולם הזה העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב". ולכאורה קשה, שמהגמרא משמע שבעולם הבא יש גם רעות, אבל גם עליהם יברך הטוב והמטיב, והרי מקובלנו שהעולם הבא כולו טוב? והתירוץ, פשוט וברור שבעולם הבא לא יהיו צרות, אבל באותם ימים יסובב כביכול הקב"ה כל אדם לאחוריו, ויצווה עליו להתבונן במשברים וביסורים, בשעות הקשות וברגעי האימה שעברו עליו, ויוכיח לו שהכל היה לטובה, ומה שנחשב 'בזמן אמת' כאירוע טראגי ומר, גם הוא היה אך ורק לטובה. לכן בעולם הבא ירצו להחליף את הברכה שבירכו בעולם הזה "דיין האמת" לברכת "הטוב והמטיב", וזה הפירוש לעולם הבא כולו הטוב והמטיב.

ונסיים בדברי החפץ חיים שהיה רגיל לומר, כי אם קרה לאדם איזה מקרה, אסור לומר שהוא רע, רק שהוא מר, כי כל דעביד רחמנא לטב עביד. אבל אפשר לומר שהוא מר, שהרי רפואה, גם אם היא מרה, יכולה להיות לטובת האדם. אבל אם אומר שהמקרה רע, הרי זה נגד הכלל שהכל לטובה, נוסף לכך, אוחז הוא במידת השקר, באומרו על דבר שנעשה לטובת האדם, שהוא לרעתו.

אין מקרה

כאשר יבואו עליו צרות ומקרים שיודה עלי פשעו לה', ויחשוב כי אין זה אלא מצד חטאו, ולא שיתלה אותם במקרה, כי אם יתלה זה במקרה הנה הקב"ה יוסיף לו מאותו "מקרה". (רבנו בחיי)

הגשם לא יורד ב"מקרה". וכך גם שאר מאורעות העולם: כל העולם שונאים אותנו ו"מזכים" אותנו לגינויים חמורים באו"ם, לא סתם כך כי משעמם להם ואין להם למי להציק. לא סתם יש בעולם שטפונות, רעידות אדמה וצונאמי, הכל מכוון מאת ה'. וגם כל הדברים הקטנים והגדולים ש"קורים" לאדם אינם מקרה כי "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא א"כ מכריזין עליו מלמעלה" (חולין ז:), ולכל דבר יש סיבה ותכלית. הכל מאת הבורא יתברך שהוא מנהיג את עולמו בהשגחה פרטית, ושולח לאדם מסרים.

אם נחשוב שזה "מקרה", אז חס ושלום גם הקב"ה ילך אתנו ב"קרי" ויגביר את האיתותים עד שלבסוף נבין את הרמז. הכל ממנו יתברך, וכל מה שצריך זה ללכת בחוקותיו, ולקלוט את המסרים ששולחים לנו משמים.

אדם נוסע ברכבו, ופתאום רואה נורה אדומה (עם ציור של כד שמן) שדולקת בלוח השעונים. יש לו שתי אפשרויות בכדי לבטל את האור האדום: א. להוציא את הפיוז של הנורה ולהמשיך לנסוע. ב. למלא שמן מנוע. אם הוא יבחר באפשרות הראשונה, אמנם האור האדום יכבה, אך במוקדם או במאוחר רכבו ישבוק חיים. כל התכלית של נורית השמן האדומה היא כדי להזהיר ולהרתיע שיש למלא שמן.

גם בורא עולם מאותת לנו ומדליק "נורית אדומה" בדמות פנצ'ר בגלגל, תקלה במכונת הכביסה, חולי, בעיה עם אחד הילדים ושאר מרעין בישין... לקב"ה לא חסרות "נורות אדומות" לאותת לנו שיש לנו מה לשפר ולתקן, ועלינו לקלוט ולהבין את המסר ולפתור את הבעיה מהשורש.

אגדה יהודית מספרת שכאשר סיים הקב"ה לברוא את העולם, הוא ביקש מכל המלאכים להתייצב בפניו כדי לקבל תפקידים, על כל פרט

ופרט בבריאה. רשימת התפקידים היתה ארוכה מאוד, אך לפניו נעמדו ביראה ורטט גדודי מלאכים עצומים ורבים, וכולם חזורי מוטיבציה ורצון עז לקבל סמכויות ואחריות על הבריאה המופלאה שריצדה לנגד עיניהם.

במועד שקבע בורא העולם נתבקשו המלאכים להגיע, כדי לקבל את כתב המינוי שלהם. ואכן בשעה הקבועה, התייצב תור ארוך של מלאכים יפהפיים, שלובי כנפיים ונלהבים, כולם אהובים, כולם ברורים, כולם גיבורים, כולם קדושים, כולם עושים באימה וביראה רצון קונייהם.

ואכן כל מלאך שנכנס מהוסס ונבוך, יצא מקודש הקדשים, כשכולו הארה ושמחת שחקים. הקב"ה מינה את חייליו העליונים לתפקידים מגוונים ומרתקים, על כל פרט ופרט בבריאה הנפלאה, שהרי על כל עשב ועשב עומד מלאך שאומר לו: "גדל".

לאחר שכבר חולקו כל התפקידים, לכל המלאכים, ונסגר ונחתם ספר התעסוקה השמימי, הגיח לפתע מלאך נבוך אל מרכז השמים, וביקש אף הוא תפקיד, אחריות, מינוי על שביב קטן ואלוקי מתוך הבריאה.

הקב"ה סירב לאותו מלאך, באומרו: "איחרת חביבי, קבעתי זמן ובו ניצבו כל מלאכי עליון, וקיבלו משימותיהם. מי שמאחר מפסיד, צר לו".

זרם של דמעות מלאכים פרץ מעיניו. "אני מתחנן אבא, אנא מצא לי תפקיד בבריאה. סלח לי, מחל לי על שלא ניצבתי במועד... אנא".

נכמרו רחמיו של הבורא ובעודו מדפדף בספר היצירה במכמני הבריאה, לפתע אורו עיניו. "מצאתי", אמר, "ברגע זה הנני ממנה אותך למלאך המוות. אתה תהיה השליח שלי להוציא את נשמות האנשים מגופם ולהשיבן אל גנוי מרומים, אל בית הדין של מעלה".

"רק לא זה", זעק המלאך וסכר של דמעות מלוחות פרצו מתוך עיניו המרובות, "אוי לי, רע ומר לי, חברי המלאכים מופקדים על החיים,

על הצמיחה, על פריה ורבייה, על האור הנשגב, ואילו אני ממונה על התמותה, השכול והאבל... אנא ריבונו של עולם, מצא לי בריה קטנה לשומרה ולהצמיחה... להיות מלאך המוות זה נורא, פשוט נורא. כל באי עולם ישנאו אותי, יקללו אותי, ישמיצו אותי. זה תפקיד כפוי טובה... אנא אל תטיל אותי עלי."

"אל תדאג בני מלאכי", חייך הבורא, "אף אחד מן הנבראים, מיצירי האנוש, לא יקלל ולא ישמיץ אותך. אף אחד לא יאשים אותך או ישנא אותך. אחרי שתסיים את תפקידך, ותיטול את נשמות הנבראים, ימצאו תרועים רבים למוות. זה יגידו עליו מת מדום לב, על אחר יגידו חיידיק הטורף הרגו, חברו ענח מהגג, ומשנהו נמחץ בין דפנות המכונית בתאונה קטלנית... אל תדאג בני, כאשר יבוא מר המוות, רק אותך לא יזכירו. וכך תהיה שותף לקשר הנשגב שבין העולם הזה, לעולם הבא, נקי וטהור כפיים..."

שוכנע המלאך המאחר, קיבל את הוראות השימוש לתפקיד מלאך המוות, ויצא לדרכו בשמחה למילוי משימתו החשובה.

הרבה אנשים מסתובבים בעולם הזה, עסוקים בבריאותם. וזה כמובן חשוב. הרופאים, המירשמים, התרופות והזריקות, הפכו לחלק מהותי בשיגרת חייהם. עד כמה אדם מקדיש עצמו למחשבה על קץ החיים על המפגש הבלתי נמנע עם מלאך המוות? זה המלאך שעושה מלאכתו נאמנה ואין מי שיאשים אותו.

בואו ונבכה על לבנו הקשיח, העיקש, אשר מרגיע אותנו במילים מלטפות מרנינות: אתם בסדר גמור, אתם צדיקים גמורים. מלאך המוות לא יגיע אליכם, ולכל היותר תמותו במיתת נשיקה ומשם היישר לגן עדן... (הרב קובי לוי)

אין מקרה בעולם כלל, הקב"ה מנהיג ומסובב את העולם בצורה נפלאה, כך שכל אחד יקבל את המסר האלוקי המגיע לו בזמן הנכון ובמקום הנכון, עלינו רק להתבונן ולהבין את המסר.

זיכרון יום המיתה

נאמר בגמרא (ברכות ה.): "לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע שנאמר (תהלים ה, ד): "רְגִזוּ וְאַל תִּחַטְּאוּ". אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה, שנאמר: "אִמְרוּ בְּלִבְבְּכֶם". אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע, שנאמר: "עַל מְשֻׁכְּבֵיכֶם". אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה, שנאמר: "דַּמּוּ סֵלָה".

כלומר, אם יש לאדם ניסיון, והיצר הרע מושך אותו לעשות עבירה, עליו להתגבר ולנסות להכניע את היצר הרע. אם לא הצליח ועדיין יש לו תאוה לעשות מעשה נגד רצון ה', עליו לעסוק בתורה, וכמו שנאמר: "בראתי יצר הרע, בראתי תורה תבלין", בתורה יש כח סגולי נגד היצר הרע. ואם גם זה לא עוזר, יקרא קריאת שמע - קבלת עול מלכות שמיים, ולא יתכן שהעבד יעשה נגד רצון אדונו. אם גם זה לא עוזר, לא לדאוג, ישנה סגולה נוספת שהיא היעילה ביותר - "יזכיר לו יום המיתה".

ולכאורה קשה, אם הזכרת יום המיתה זה הדבר הטוב ביותר כנגד היצר הרע, מדוע צריך קודם ללמוד תורה, לקרוא קריאת שמע, ואם כל זה לא עוזר, רק אז לזכור יום המיתה? למה לא להתחיל ישר מהדבר החזק ביותר, שהוא זיכרון יום המיתה?

ועוד קשה, שאם הזכרת יום המיתה אכן מועילה להתגבר על היצר הרע ועל תאוה, איך זה שעשיו שבא עיף מהשדה, התאוה לאכול נזיד עדשים, (עד שמוכן עבור זה למכור ליעקב את הבכורה שיקרה מכל), וכנימוק משתמש הוא בסיבה של "הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה", כיצד הופך עשיו את היוצרות ומשתמש בסגולה הרוחנית הנפלאה לחיזוק תאוותו מחד ולביטול ערך הבכורה מאידך?

ועוד שמצינו גם בתנ"ך שזיכרון יום המיתה הוא עצמו הסיבה לתאוה שנאמר: "וְהִנֵּה שְׂשׂוֹן וְשִׁמְחָה הָרַג בְּקֶר וְשָׁחַט צֶאֱן אֶכֶל בְּשׂוֹר וְשִׁתוֹת יֵין אֶכֶל וְשִׁתוֹ כִּי מִחַר נְמוֹת". וא"כ מדוע אמרו חז"ל שזו סיבה להתגברות על התאוה?

אומר ה'לב אליהו' שכוונת הדברים, שזיכרון יום המיתה אינו תרופת פלא לבטול התאוות, אלא זיכרון לאדם שישים לב לכך שיש קץ לימיו עלי אדמות. וממילא הרואה בעולם הזה ובתאוותיו את עיקר מגמת חייו, ועומד לרשותו רק פרק זמן מוגבל, יתעורר ויתאמץ לחטוף ולהשיג כמה שיותר הנאות כל זמן שהוא חי (כמו שמצינו אצל עשיו הרשע).

אך מי שעושה מלחמה עם יצרו ועוסק בתורה וקורא קריאת שמע, הרי כל מגמתו וחפצו להגיע נקי ומתוקן לעולם הבא אשר שעה אחת של קורת רוח שם, יפה מכל חיי העולם הזה.

אדם כזה המחפש להתגבר על היצר הרע כדי לזכות לעולם הבא, נתנו לו חז"ל עצה שיזכיר לעצמו את יום המיתה. כשיתבונן באחריתו ויזכור שאינו יודע מתי ימות, יכנס בו פחד שמא יבוא לעולם הבא בלתי מתוקן ולא יוכל להתענג על ה' וליהנות מזיו שכירתו. וע"י זה יתגבר על יצרו.

אולם לכאורה כל מהלך הגמרא בברכות תמוה, שהרי בגמרא בקידושין (דף ל:) נאמר: כך הקב"ה אמר להם לישראל: בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר 'הלא אם תטיב שאתי', ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו שנאמר 'לפתח חטאת רובץ'... תנא דבי ר' ישמעאל בני אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ (ולא מוזכר כלל עניין קריאת שמע וזכרון יום המיתה).

וכתב הרמח"ל (מסילת ישרים פרק ה') והנה פשוט הוא, שאם הבורא לא ברא למכה זו אלא רפואה זו, אי אפשר בשום פנים שירפא האדם מזאת המכה בלתי זאת הרפואה, ומי שיחשוב להנצל זולתה, אינו אלא טועה... ואם יעשה כל התחבולות שבעולם ולא יקח הרפואה שנבראה לו שהיא התורה, לא ידע ולא ירגיש בתגבורת חוליו אלא כשימות בחטאו ותאבד נשמתו. הא למה זה דומה, לחולה שדרש ברופאים והכירו חוליו ואמרו לו שיקח סם זה. והוא ניחח הסם ההוא ויקח מה שיעלה במחשבתו מן הסמים, הלא ימות החולה ההוא ודאי, כן הדבר הזה. כי אין מי שמכיר בחולי היצר הרע ובכוחו המוטבע בו אלא בוראו שבראו, והוא

הזהירנו שהרפואה לו היא התורה, א"כ מי אפוא יניחה ויקח מה שיקח זולתה ויחיה!?

ולפי זה קשה, איך הגמרא בברכות אומרת שאם לימוד התורה לא מועיל כנגד היצר הרע יקרא קריאת שמע ויזכור יום המיתה? הרי אין שום עצה מלבד לימוד התורה.

שמעתי מהרשלא"צ הגרש"מ עמאר שליט"א, להסביר את הגמרא בברכות כך: בכדי לנצח את היצר הרע על האדם לעמול ולעסוק בתורה לשמה, **אם נצחו מוטב** - סימן שלמד טוב וכראוי, **ואם לאו** - סימן שלא למד טוב, לכן **יקרא קריאת שמע**, יקבל עליו עול מלכות שמים ואז ילמד תורה לשמה ויוכל לנצח את יצה"ר. **אם נצחו מוטב** - סימן שלמד טוב וכראוי, **ואם לאו** - סימן שעדיין אינו לומד תורה כראוי, וזה משום שהראש שלו מלא שטויות ותאוות של הבלי עולם הזה, לכן **יזכור לו יום המיתה**, כאשר יתבונן על יום המיתה ויחשוב מה יהיה עמו ביום הדין, הוא יוכל לקבל פרופורציה נכונה על תאוות ותענוגות עולם הזה, ואז ילמד תורה לשמה ובכך להתגבר על יצה"ר.

התורה היא הנשק היחיד שיש לנו בכדי לנצח את היצר הרע שרוצה לאבדנו מהעולם ובעיקר מעוה"ב, ולכן היצה"ר נלחם בכל כוחו בלומדי התורה לבטלם מתורתם, כי התורה היא סם חיים עבור הלומדים, וסם המוות עבור יצר הרע וגרורותיו.

החפץ חיים זצ"ל אמר על כך: משל לשני מלכים אשר היתה ביניהם מלחמה תמידית, פעם זה מנצח ופעם זה, והנה ישבו לטכס עצה מה עושים כי כך אי אפשר להמשיך, והחליטו שני המלכים הללו שהפעם יצאו למלחמה, ומי שינצח במלחמה זו הוא יהיה המלך של שתי המדינות. מכיון שבמלחמה זו יקבע מי יהיה המלך, כל צד כינס את המפקדים מהדרג הגבוה ביותר למצוא איזו עצה ותחבולה היאך לנצח במלחמה. עמד אחד המפקדים הגדולים ואמר שישלחו מרגלים לראות היכן האויב מחזיק את נשקו, ויפשטו על המחסנים הללו ובזה ינצחו במלחמה. ואכן הם הצליחו להשמיד את כל כלי הנשק של האויב וכאשר לא היה להם במה להלחם הם הפסידו.

הנמשל ליצה"ר שהוא מלומד במלחמה ובמסירות נפש ומנסה לקחת מהאדם את נשקו שזו התורה הקדושה ובכך יוכל לנצח במלחמה ולהחטיא את האדם. לכן החכם שענינו בראשו, אם ירצה לנצח במלחמת היצר, הרי שמוכרח הוא להחזיק בנשק שנתן לו מלכו של עולם, ונשק זה הוא רק התורה הקדושה, ובלי זה לא שייך לנצח את היצה"ר.

יהי רצון שנוזכה להתגבר על היצר הרע ולהגיע שלמים ומתוקנים לעולם הבא.

למה באנו לעולם?

אולי חשבתם פעם לשם מה אדם בא לעולם?

כדי לאכול, לשתות, לישון, ללמוד, לסבול, ליהנות, או אולי כדי "לעשות חיים"?

התשובה - כדי "לעשות חיים"

כלומר לעשות כאן, בעולם הזה את החיים הנצחיים לעולם הבא. נסביר במשל:

אי שם, בארץ המשלים והאגדות, היתה ארץ יפה ועשירה 'ארץ החיים היפים'. כל הנכנס בשעריה של הארץ נדהם למראה העצים הירוקים והפרחים הססגוניים. אגמי מים תכולים שבהם שייטו ברבורים צחורים הוסיפו למראה המרהיב, וארמונות מפוארים השלימו את התמונה רבת הרושם.

שמה של 'ארץ החיים היפים' יצא למרחוק, ורבים חפצו להגיע אליה. אך לא רק בגלל יופייה של הארץ, אלא בעיקר בשל העובדה שכל אורח לא היה צריך לעבוד בה ולעמול לפרנסתו. מיד בכניסתו נמסרו לו ארמון למגורים ושלושה משרתים שתפקידם להשביע את רצונו ולמלא את כל מבוקשו. אין פלא אפוא שרבים חיפשו את ארץ החיים היפים וביקשו להגיע אליה.

אולם היה דבר אחד שכל אלו ששמעו את הסיפורים על ארץ החיים היפים לא ידעו: המשרתים והארמון עמדו לרשות כל אורח רק לתקופה של שנה אחת. לאחר מכן היה האורח נתפס ומובא למשפט בפני זקני הארץ, והללו שאלו אותו שאלה אחת ויחידה: 'מדוע הגעת לארצנו?', ועל האורח היה להשיב את תשובתו.

גזר הדין של האורח היה מוות בכל מקרה, אולם תשובתו יכולה היתה להשפיע על דרך ביצוע גזר הדין. מי ששיקר בתשובתו, נזרק לכלוב מלא אריות טורפים. אך מי שאמר תשובה אמיתית, הוכנס לכלוב ריק למשך ימים רבים עד שהוא מת ברעב.

מנהג זה נמשך שנים רבות ואיש לא ערער עליו. האורחים שהגיעו שמעו על המשפט שצפוי להם ימים מעטים לאחר הגעתם, אך ידעו שאין להם ברירה וגזר דינם נחתם. הם השתדלו ליהנות ככל יכולתם במשך השנה שנותרה להם, ובמשפט כל אחד השיב תשובה אמיתית או שקרית, כפי מה שהוא חשב למוות קל יותר: להיטרף בשיני האריות או לגווע ברעב.

יום אחד הגיע לארץ החיים הטובים אדם זקן והדור פנים, שפיו שופע דברי חכמה ותבונה. מיד כשנכנס לארץ, קיבל האיש ארמון ושלושה משרתים, כנהוג, אולם התנהגותו היתה שונה מכל האורחים שלפניו. במקום לעסוק באכילה, בשתייה ובשאר ההנאות, הוא עסק כל הזמן בעבירת רכוש, אבנים טובות ומרגליות. על שלושת משרתיו הוא הטיל מלאכה מוזרה: הוא שלח אותם אל מחוץ לגבולות הארץ, והורה להם לבנות עבורו מקומות מסתור ולהניח בהם את דברי הערך שהוא צבר.

מעשיו המוזרים של האיש עוררו תמיהה בארץ, וזקני הארץ התכנסו לדון בכך, אך הם לא מצאו כל פסול במעשיו כל עוד הוא עצמו אינו יוצא מגבולות הארץ. תושבי ארץ החיים הטובים חשבו את הזקן למשוגע. יש לו שנה בלבד לחיות, ובמקום ליהנות מכל רגע הוא

עושה לעצמו מחסנים ומחבואים שהוא לא יזכה לראות אותם לעולם...

השנה חלפה ביעף, ומועד משפטו של האיש החכם והזקן הגיע. הפעם התקבעו כל תושבי הארץ למשפט, כדי לחזות בסופו של האיש התמהוני ומעורר הסקרנות.

האיש הובל בשלשלאות כבדות והועמד בפני שלושת השופטים. 'מדוע הגעת לארענו, ארץ החיים היפים?', שאל אותו זקן השופטים. האיש הישיר מבט אל שופטיו והכריז: 'הגעתי לכאן כדי להיאכל על ידי האריות'.

השופטים גיחכו נוכח התשובה שללא ספק היתה שקרית. מי מגיע על מנת להיטרף בשיניהן של חיות רעות? זה שקר מוחלט! 'התשובה שיקרית – ולכן גזר דינך הוא להישלח לכלוב האריות', הכריז השופט.

שני גברתנים תפסו בידיו של האיש הזקן, אולם הוא ביקש לומר דבר מה לפני ביצוע גזר הדין.

'רבתי השופטים', אמר, 'אם תזרקו אותי לגוב האריות, הרי שתשובתי היתה אמת לאמיתה, ואם כך אינכם רשאים לזרוק אותי לאריות אלא להכניס אותי לכלוב שבו אמות ברעב'.

השופטים התלחשו ביניהם דקות ארוכות, ועד מהרה הכריז השופט הזקן על החלטתם: 'מכיוון שהנאשם אמר אמת, יש להכניסו לכלוב שבו ימות מרעב'.

שני הגברתנים כבר החלו לשאת אותו לעבר הכלוב, אולם אז הוא שוב ביקש לומר משהו: 'רבתי השופטים, אם תכניסו אותי לכלוב,

פירושו של דבר שלא נזרקתי לאריות, ואם כך שיקרתי, ולכן עליכם לזרוק אותי לכלוב האריות...'

המבוכה הרבה ניכרה על פני השופטים. הם התלחשו ביניהם זמן ארוך ביותר ונראו אובדי עצות, עד שזקן השופטים נקש בפטישו על השולחן: 'הנאשם משוחרר, אך עליו לעזוב את ארצנו עוד היום...'

האיש הזקן והחכם עזב את ארץ החיים היפים, כאשר בדרכו הוא עבר ליד המקומות שבהם הטמינו משרתיו את הזהב ואת היהלומים, והוא חזר לארצו עשיר ועמוס ברכוש. (שלום לעם)

העולם שלנו הוא 'ארץ החיים היפים'. אנו מגיעים לכאן לתקופה קצובה, ויכולים ליהנות בלי הגבלה אבל בסופו של דבר זה נגמר, ואנחנו יכולים להישאר בלי כלום.

אבל מי שדאג, כמו אותו זקן חכם, להכין לעצמו מצבורים יקרי ערך מחוץ לגבולותיה של 'ארץ החיים היפים'. מי שעושה מצוות ומעשים טובים שיעמדו לזכותו כאשר נשמתו תחזור לעולם העליון, יצא מהמשפט כשידו על העליונה.

מעשה במלך

למלך עשיר ומיוחס היו ארבע נשים.

ככל אדם הייתה האשה הרביעית מועדפת מהאחרות. הוא לא החסיר ממנה מאומה, פינק אותה עם בגדים יפים ומיוחדים, הביא למיטתה את המאכלים הטובים ביותר מהשפים הנחשבים מהארץ ומחו"ל. הוא לא התפשר לתת לה פחות מרמה הגבוהה ביותר...

אין זה אומר שהוא לא אהב את נשותיו האחרות. הוא העריץ את אשתו השלישית ותמיד השתבח בה בפני רעיו מהנסיכויות השכנות. אך עם זאת קינן בלבו חשש שמא תלך היא יום אחד ותשאיר אותו לבד.

את אשתו השנייה הוא אהב גם כן, כיבד אותה והשמועה שרצה בממלכה, שזו השנייה הייתה אף 'אשת סודו'. הוא היה מספר לה הכל והיא תמיד קיבלה אותו באדיבות רבה, השתדלה להתחשב בו עד כמה שיכלה והכריחה עצמה להיות סבלנית וממלכתית. כולם ידעו בארמון: בעת שהמלך נתקל בבעיה היא זו שפעלה תמיד 'מאחרי הקלעים', הוא היה שח בפניה את אשר על לבו והיא עזרה לו לעבור זמנים קשים ומתוחים.

בשימור האוצר וכספי הממלכה התעסקה בנאמנות אין קץ אשתו הראשונה של המלך. היא העליחה להביא לכך שרכוש המלך ונכסיו יישמרו גם לאחר שבנו יירש את כסאו. אך המלך לא אהב את אשתו הראשונה. הוא הזניח אותה למרות שהיא אהבה אותו מאוד אבל הוא בקושי שם לב אליה...

יום אחד, חלה המלך במחלה אנושה והוא הבין שזמנו תם. הוא העביר במוחו את מסכת חייו ותהה לעצמו: "יש לי ארבע נשים וכשאני אמות אני אהיה לבד?!..."

הוא אזר אומץ פנה אל אשתו הרביעית, ושאל: "ראוי מכל נשותי את תמיד היית במקום הראשון אהבתי אותך הכי הרבה וטיפלתי בך נהדר. כעת אני גוסס ומפחד להישאר לבד האם את תבואי איתי ותארחי לי חברה?". האישה נבהלה וקראה: "מה זה?! נראה לך?!... אין סיכוי!!!", ענתה והלכה מבלי להביט לאחור. תשובתה פילחה את לב המלך כתער – הוא לא האמין שזו שטיפח תנהג בכפיות טובה לאחר כל מה שעשה בשבילה.

אבל לא מלך כמוהו יישבר. הוא פנה לאשתו השלישית ואמר: "את יודעת שבלבי את היחידה מכל ארבע נשותי. קיצי קרב ובא וחושש אני להישאר לבדי, האם תבואי לארח לי חברה?". "ממש לא! וכי מה חשבת לעצמך?! הרי ברגע שתמות אשא לי מישהו אחר ואחיה

חיים מאושרים... " המלך לא הופתע - תמיד חשש שתעזוב אותו אך הדרך שבה נאמרו הדברים לא הלמה אשת מלך...

כשהוא פגוע עד עמקי נשמתו פנה המלך אל המוצא האחרון מבחינתו - אל אשתו השנייה. הפעם הוא ניסה גישה קצת אחרת: "אשתי היקרה, הזוכרת את איך שתמיד פניתי אליך לעזרה והיית שם בשבילי.... לפני שאמות, האם תהי לצדי ותארחי לי חברה?", "אני מצטערת, אך יש גבול לעזרה שאני יכולה להעניק לך!"... ואז היא הודיעה בקול נרגש: "המקסימום שאני יכולה זה לבכות עליך ליד הקבר ואולי קצת אחר- כך..." תשובתה הכתה במלך כברק ביום קיץ - המלך היה שבור ובמצב נפשי קשה.

הוא הבין שהוא נותר לבד, הכיעד יפנה אל אשתו הרביעית?! והלא עם את האחרות שכה אהב - נטשו הן, היעז פניו לזו שכלל לא אהב?!... הוא עצם את עיניו, נשך את שפתיו וניסה לעכל את גודל בדידותו.

בעודו תוהה שמע קול רך, נחוש ועדין: "אני אהיה אתך! אני אלוה אותך לאן שרק תלך!" המלך פקח את עיניו וראה מולו את אשתו הראשונה.

היא הייתה צנומה, רזה וכחושה עקב הזנחה ממושכת.

כשהוא מבין את גודל טעותו אמר המלך: "שוטה שכמותי! הייתי צריך לטפל בך כשהייתה לי הזדמנות... איזו טעות עשיתי!!!".

ומוסר ההשכל:

לכולנו יש בחיינו סוג של ארבע נשים.

האשה הרביעית היא הגוף שלנו. לא משנה כמה זמן ומאמץ נשקיע בלייפות ולחזק אותו - הוא יעזוב אותנו כשנמות.

האשה השלישית היא הרכוש שלנו - הכסף והמעמד. ברור לכולנו שכשנמות זה יעבור לאחרים - להזכירנו: "לא לוקחים כלום לקבר!"...

האישה השנייה היא החברים והמשפחה הקרובה. לא משנה עד כמה הם יהיו שם בשבילנו, הכי רחוק שהם ילכו אתנו יד ביד - זה עד הקבר, אולי גם באזכרות וביארציט - פעם בשנה...

האישה הראשונה הלא היא הנשמה שבנו. לרוב אנו מזניחים אותה במרדף אחר הממון, הכוח והנאות העולם הזה. לא שמנו אל לבנו, שבסופו של דבר היא זו שתלך אתנו לכל מקום...

לכן יש לחזק ולטפח את הנשמה. החלק שבנו שימשיך אתנו לנצח זקוק לחוסן אותו היא - הנשמה מקבלת ממצוות ומעשים טובים שלא בהכרח עולים לנו כסף...

שלושה דברים

כתוב במשנה (אבות ג, א): "עֲקֹבְיָא בֶן מִהֶלְלָאֵל אָמַר: הִסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵי אַתָּה בָּא לִיְדֵי עֲבָרָה: דַּע מַאֲזֵן בְּאַתָּה, וְלֶאֱזֵן אַתָּה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לֵתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן. מַאֲזֵן בְּאַתָּה? מִטְּפָה סְרוּחָה. וְלֶאֱזֵן אַתָּה הוֹלֵךְ? לְמִקּוֹם עֶפְרָיִם, רָמָה וְתוֹלְעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לֵתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן? לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא".

ויש לשאול כמה שאלות:

למה נאמר לאן אתה הולך - בלשון הווה, לכאורה, היה צריך להיות כתוב לאן תלך - בלשון עתיד.

מה זה דין ומה זה חשבון?

מדוע צריך להתבונן בשלושה דברים כדי לא לעשות עבירה? למה לא מספיק להתבונן בדבר השלישי - דע לפני מי אתה עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים, ואי אפשר להכחיש או לתרץ תירוצים, שהרי מלבד שה' רואה ושומע, הוא גם יודע את מחשבותינו וכל

מה שבלבנו, ואם "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", אי"כ מה אתנו שאנו לא כל-כך "צדיקים"? הרי אף אחד לא יעז לגנוב או לרצוח לפני מצלמה במעגל סגור. אם כן, לכאורה, אם אדם יתבונן בדבר השלישי בלבד, הרי זה מספיק כדי שלא לעשות עבירות, אז למה צריך גם להתבונן מאין באת ולאן אתה הולך?

בכדי לענות על השאלה הראשונה - למה נאמר לאן אתה הולך בלשון הווה, יש לשאול מעיין זה על משנה נוספת (אבות ב, טו): "ר' טרפון אומר היום קָצַר והמלאכה מרובה וכו' - למה נאמר היום קָצַר ולא היום קָצַר? אלא שהכוונה שהיום הולך ומתקצר בכל רגע ורגע. כמו כן כך הכוונה גם במשנתנו - דע לאן אתה הולך, בלשון הווה, שבאמת בכל רגע ורגע אדם הולך לכיוון המוות.

כל אדם לפני שנולד נגזר עליו כמה זמן יחיה ומתי ימות (לפעמים אפשר לשנות את הגזירה ע"י מעשה מיוחד), למשל, תינוק שנולד וקצוב לו לחיות שמונים שנה, אז כשנולד יש לו שמונים שנה, כשהוא חוגג בר-מצווה נשארו לו ששים ושבע שנים וכו'... שכל רגע ורגע אדם מתרחק מיום לידתו ומתקרב ליום מותו, ואת הזמן שעובר לא ניתן להשיב, לכן על האדם להתבונן בכל רגע על חייו שלא יבזבז אותם בדברים של הבל, אלא בתורה, מצוות ומעשים טובים, שרק זה יבוא אתו לעולם האמת.

לכן התנא אומר הסתכל והתבונן, לאן אתה הולך? גם עכשיו בהווה, תסתכל על היום, האם ניצלת אותו כראוי? האם קיימת מצוות? כל רגע אתה מתקרב ליום המוות.

כעת נסביר מה זה דין ומה זה חשבון:

דין הוא מה ששואלים ודנים את האדם (לאחר פטירתו) על עצם המעשים, המצוות והעבירות שעשה בעצמו. כגון אם הניח תפילין, נתן צדקה, קרא תהלים או ח"ו עשה עבירות, ועל כל זה יקבל שכר ועונש.

אבל חשבון, זה מה שיצא מהמעשים שעשה, כגון, אם זכה שיש לו ילדים וחינך וגידל אותם לתורה ומצוות - המצוות שהם עושים נזקפות לזכותו (בלי לגרוע מחלקם), או אם הציל בחור מטביעה בנהר, ואח"כ אותו בחור התחתן והקים משפחה, בניו, נכדיו וצאצאיו

עד סוף כל הדורות, יזכו את המציל, ומלבד שלפי הדין זכה להציל נפש אחת מישראל, (ועל זה לכשלעצמו מגיע לו שכר עצום), **בחשבון** יחשבנו את כל המצוות של כל אותם הצאצאים של הניצול לזכותו של המציל (ולא לחינם אמרו חז"ל כל המציל נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, כי האדם שניצל מביא ילדים וגם הם מביאים ילדים לעולם וכו').

ואם זכה שמישהו בזכותו יחזור בתשובה, ואותו חוזר בתשובה השיב רבים מעוון, הכל יזקף לזכותו של הראשון (וכן גם להיפך ח"ו, שאם גרם לכפירה כמו ירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים, הכל יחשב לרעתו).

ועל השאלה מדוע צריך להתבונן גם בשני הדברים הראשונים: מאין באת ולאן אתה הולך? ולא מספיק להתבונן רק על "דע לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון - התשובה לכך, שאם אדם לא יסתכל קודם שבה מטיפה סרוחה ושעתידים לאכול אותו התולעים בקבר, עלול לחשוב את עצמו למשהו, וממילא לא יעזור הדבר השלישי, שעתיד ליתן דין וחשבון לפני הקב"ה, שאם הוא מחשיב את עצמו, אינו מפחד מכלום וחושב שאפילו עם הקב"ה יוכל להסתדר. אבל אם מתבונן מאין בא ולאן הולך, מבין שהוא **כלום**, רק אז יוכל להתבונן בדבר השלישי שעתיד ליתן דין וחשבון לפני הקב"ה, אז גם יפחד ולא יעז לעשות עבירה.

ויהי רצון שנזכה לעשות מעשים טובים, ולשוב בתשובה כדי להיות זכאים בדין. אמן כן יהי רצון. (מהרב אהרן זכאי)

רבי אומר...

נאמר במשנה (אבות ב, א): רבי אומר, איזוהי דרך ישרה שְׁיָבוֹר לוֹ הָאָדָם, פֶּל שֶׁהִיא תְּפָאֶרֶת לְעוֹשֶׂיהָ וְתַפְאֶרֶת לוֹ מִן הָאָדָם. וְהוּי זֶהִיר בְּמַצְוֵה קִלָּה כְּבַחְמוֹרָה, שְׂאִין אֶתָּה יוֹדֵעַ מִתֵּן שְׂכָרְךָ שֶׁל מִצְוֹת. וְהוּי מְחַשֵּׁב הַפְּסֵד מַצְוֵה כְּנֶגֶד שְׂכָרָה, וְשִׁכָר עֲבָרָה כְּנֶגֶד הַפְּסֵדָה. וְהִסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵי אֶתָּה בָּא לִיְדֵי עֲבָרָה, דַּע מָה לְמַעַלָּה מִמֶּךָ, עֵין רוּאָה וְאֵין שׁוֹמְעֵת, וְכָל מַעֲשֵׂיךָ בְּסִפְר נִכְתָּבִין.

ויש לשאול על כך כמה שאלות:

א. בחלקה הראשון של המשנה נאמר, שהאדם צריך לברור לעצמו הנהגה שיהיה בה תפארת גם להקב"ה וגם לבריותיו, כלומר, שצריך להיות נוח בין לבורא עולם ובין לבריותיו.

ועל זה היו מרמזים הכרובים שהיו פורשי כנפיים למעלה - כנגד מצוות שבין אדם למקום. ופניהם איש אל אחיו כנגד מצוות שבין אדם לחברו, ובאופן כזה היה נשמע הקול מבין הכרובים. לפני כל מצוה ומעשה שאדם עושה יחשוב אם זה לרצון ה', ומה אומרים על כך בשמיים, אם טוב-יעשה, ואם לא - ימנע. ומאידך גם כשעושה מצוות צריך להתחשב בבני אדם, שלא יעשה מצוות על חשבון אחרים. יש ההולך באשמורת לסליחות, ועל הדרך מרעיש ומעיר את בני ביתו ואת השכנים, ועל זה נאמר "אל תהי צדיק הרבה".

ב. המשך המשנה לכאורה קשה - מצד אחד נאמר: "אין אתה יודע מתן שכרן של מצוות", ומאידך גיסא: "הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'". אם השכר אינו ידוע, כיצד אפשר לחשב? אפילו מנהל החשבונות הטוב ביותר, לא יוכל לחשב חשבונות אם חסרים לו נתונים.

נראה ליישב עפ"י מאמר מתוך הספר 'מכתב מאליהו':

אמרו חז"ל (קידושין ט:): "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא", כלומר, שלא משלמים לאדם שכר בעולם הזה בעבור המצוות שעשה, אלא רק בעולם הבא. עניין זה עמוק מאוד וראוי לביאור: נאמר במשנה (אבות ד, יז): יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה". וקודם שנבאר מהי קורת רוח בעולם הבא, יש להבין מהו כל חיי העולם הזה.

ר' אליהו דסלר זצ"ל כתב שאם נקבץ אל תוך רגע אחד את כל הרגעים של הנאות, עונג ונחת שיש לאדם במשך כל ימי חייו, ונצרף לזה את כל רגעי האושר והנחת של כל בני דורו, על פני כדור הארץ במשך כל ימי חייהם, ואת כל זה נרכז ונכניס לתוך רגע אחד, וניתן הכל לאדם אחד, אין לשער את מדרגת האושר וההנאה אשר ירגיש אותו אדם באותו רגע, אך כל זה עדיין לא עונה להגדרה "כל חיי העולם הזה".

הכוונה של כל חיי העולם הזה, שנצרף את כל האושר שבכל הדורות מראשית הבריאה ועד סוף כל הדורות, הכל ממש, כל טוב העולם הזה בלא יוצא מן הכלל, והכל ינתן לאדם אחד, ברגע אחד ממש, א"כ אין אושר יתר על זה כלל, ואעפ"כ קורת רוח בעולם הבא גדול הימנו.

ומהי קורת רוח של עולם הבא? קודם נבאר מהי קורת רוח בעולם הזה - למשל, סעודת שמחה גדולה בבית מלכים, שצולים שם בשר משובח, ויעבור עני ליד הארמון ויריח את הריח הטוב, זוהי בחינת קורת רוח. וכן גם בעולם הבא, אם אדם איננו זוכה ממש לעולם הבא עצמו, אלא שרק מרשים לו לעבור מבחוץ, וליהנות רק מהריח הטוב של העולם הבא המוכן לצדיקים, אותה הנאה נקראת קורת רוח (מלשון ריח, ולא עולם הבא עצמו), וזהו השכר הקטן ביותר שקיים בעולם הבא, ובכל זאת אמרו חז"ל שכל חיי העולם הזה וכל תענוגותיו והאושר וההנאות שנכלול ונרכז מראשית הבריאה ועד סופה, עוד לא יגיעו אל קורת רוח כזה בעולם הבא.

וממילא עכשיו מובן למה שכר מצווה בהאי עלמא ליכא, והוא משום שאין שום מצווה, אפילו הקטנה ביותר, אשר לא יהיה שכרה יותר מכל מה שאפשר שימצא בעולם הזה כולו. ויהיה כתרגום המילים ממש: "בהאי עלמא ליכא" - אין בכל העולם כולו מה שאפשר להיות שכר מצווה.

איננו יודעים מהו השכר הניתן על קיום המצוות, ואיזו מצוה נחשבת קלה ואיזו חשובה. יתכן שברכת "בורא פרי העץ" על אכילת תפוח שווה בשמים יותר מקניית "כל נדרי" ביום הכיפורים, שרבים מוכנים לשלם אלפי שקלים כדי לזכות במצוה זו.

אבל אנו אכן יודעים שהמצוה הקלה ביותר, ערכה כה רב, עד שלא ניתן לשלם עליה בעולם הזה, כי כל העולם כולו לא יספיק עבור שכר מצוה, ולו הקלה ביותר. וא"כ נתון זה מספיק לנו כדי להבין שכדאי לרדוף אחר המצוות, ולא שווה להפסיד הזדמנות לקיים מצוה, ולו הקלה ביותר.

אלא שלפי זה יש לכאורה קושיא:

כתוב בספרים הקדושים: מדוע צדיק ורע לו, רשע וטוב לו? צדיק ורע לו - בעולם הזה, כדי לקבל כאן בזה העולם עונש על עבירות שעשה [שהרי: "אין צדיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחַטָּא" (קהלת ז', יח)] ובכך להגיע נקי לעולם הבא ולקבל שם את מלא השכר העצום המגיע לו. רשע וטוב לו - בעולם הזה, שמקבל שכרו המגיע לו על המצוות שעשה (שאפילו רשעים מלאים מצוות כרימון), כאן בזה העולם, כדי להאביד אותו מהעולם הבא. ודבר זה רמוז בתהלים: "אִישׁ בְּעַר לֹא יִדַּע וְכֹסֵיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בְּפִרְחֵי רִשְׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיִּצְיָצוּ כָּל פְּעֻלֵי אָנוֹן לְהִשְׁמָדָם עֲדֵי עַד. הַכֹּסֵיל לֹא מִבִּין מַדּוּעַ הַרְשָׁעִים פּוֹרְחִים וּמִצְלִיחִים (רשע וטוב לו), והתשובה לזה, שהצלחת הרשעים בעוה"ז הוא שע"י זה ישמדו לעד.

ולפי מה שנאמר לעיל שלא שייך לקבל שכר בעולם הזה וכו', קשה כיצד מקבלים הרשעים את כל שכרם בזה העולם, והרי כל העולם כולו אינו מספיק כדי לשלם על המצוה הקלה ביותר?

אפשר לתרץ על פי הסיפור הבא:

עני מרוד נכנס אל חדרו של הצדיק מאפטא. "רבנו", אמר בקול מתחנן, "עזור לי, ביתי היחידה עומדת לפני חתונה, ואין לאל ידי להשיאה!"

"מהו הסכום הדרוש?", שאל הרב.

"אלף רובל", ענה העני.

"וכמה כסף יש לך?" התעניין הרב.

"רובל אחד בלבד", השיב המסכן.

הרהר מעט הצדיק, ואז אמר: "לך לך לשלום, והעסק הראשון שהזדמן לך בדרך, אותו עליך לעשות, וה' יהיה בעזרך".

האיש האמין לדברי הרב ויצא מעודד. בדרכו חזרה עצר בפונדק על אם הדרך כדי לטעום משהו.

קבוצת סוחרים שהסבה על אחד השולחנות, משכה את תשומת ליבו. עד מברה הבחין כי הללו סוחרי יהלומים, המנהלים עתה מקח וממכר. מתוך סקרנות קם האיש וקרב אל החבורה כדי להתבונן ביהלומים מקרוב.

אחד הסוחרים הבחין בו ושאל: "מה אתה לוטש עיניים, אולי אתה רוצה לקנות יהלום?"

בהתחלה חשב להשיב בשלילה, אולם משנוכר בדברי הצדיק השיב בחיוב.

"כמה כסף יש לך?", שאל הסוחר.

"רובל אחד", השיב העני, תשובה שגררה פרצי צחוק אדירים מפי כל המסובים.

"רגע, יש לי הצעה גם עבור רובל אחד", אמר הסוחר. "אוכל למכור לך את חלקי לעולם הבא".

מיד הסכים העני, וביקש לערוך שטר מכירה כדת וכדין, כדי שהעסק יהיה שריר וקיים.

הסוחרים התמוגגו מנחת ומיהרו להביא עט ודף, חיש נכתב השטר כשבסופו חתימות העדים. העני מסר לסוחר את הרובל, וקיבל לידו את שטר המכירה.

לקול צחוקם של הסוחרים חזר האיש לשולחנו. באותו רגע נכנסה אשתו של הסוחר, תוך התעניינות מה פשר לשמחה הגדולה. כאשר הסוחר סיפר לאשתו איך הצליח למכור כלום, את העולם הבא שלו, לעני תמים תמורת רובל אחד, אשתו לא צחקה. וכאשר הבחין הסוחר בהבעת פניה של אשתו, קפא צחוקו.

"מכרת את חלקך הזעום בעולם הבא בעבור בצע כסף?!... אתה כמו גוי!!!... אני רוצה להיות נשואה לגוי, אני רוצה להתגרש... עכשיו הולכים לרבנות!..."

"אבל... " גמגם הבעל, "זה היה בעחוק, רק מהתלה"

"לא!", צעקה האשה, "מכירה עם שטר ועדים אינה מהתלה, איבדת את חלקך לעולם הבא ואנחנו הולכים לרבנות תיכף ומיד!"

"רק רגע", אמר הבעל, בעודו חושב מה לעשות, "הקונה עדיין כאן, אוכל להחזיר לו את כספו ולבטל את המכירה".

כאשר הסוחר ביקש להחזיר את העניין לקדמותו, באומרו שהיה זה סתם מעשה לעזון, טען העני שהוא התכוון לקניין במלוא הרצינות, והוא אינו מתכוון לחזור בו מהעסקה.

הסוחר מתוך יאוש הציע לעני כמה עשרות רובלים עבור השטר, אך העני השיב: "אשיב לך את שטר המכירה רק אם תתן לי אלף רובלים".

"אלף רובלים?!", הזדעק הסוחר, "כיצד אתה מעז לדרוש ממני סכום כזה תמורת גליון נייר עלוב?"

"אתה יכול להשאיר את הנייר העלוב בידי", ענה העני.

"בסדר, שהנייר ישאר בידך", אמר הסוחר, אך מיד שמע את אשתו צועקת: "אם כך נלך לרבנות להתגרש".

"איני יכול לשלם סכור כה גדול בעבור פיסת נייר עלובה", אמר הסוחר.

"ואני איני יכולה לחיות עם גוי גמור", השיבה האשה, "או שתשלם לו, או שאנחנו הולכים להתגרש".

נפנה הסוחר אל היהודי וניסה להוריד את המחיר, אך העני עומד על שלו: "אלף רובל, ולא פרוטה אחת פחות, ותחליט מהר כי עלי ללכת".

חכך הסוחר בדעתו ולבסוף שלף את ארנקו והעניק לעני אלף רובלים. רק אז מסר העני לסוחר את שטר המכירה, תוך שהוא משבח את ה' ואת הצדיק מאפטא.

הסוחר ואשתו שאלו את העני לפשר הדבר, וזה סיפר להם את כל הסיפור.

האשה אמרה לבעלה שהיא רוצה ללכת אל הצדיק, ואכן בו ביום נסעה לשם.

כשנכנסה, אמרה לצדיק: "שמחה אני מאוד, שעל ידי נתגלגלה הזכות להושיע את היהודי הנערך, אך רצוני לשאול את הרבי: האמנם חלקו של בעלי בעולם הבא שווה אלף רובלים?"

השיב הצדיק: "כאשר מכר בעלך את חלקו לעוה"ב ברובל אחד, לא היה חלק זה שווה אפילו רובל אחד. אך לאחר מכן, כשקנה את חלקו תמורת אלף רובל, וסייע בכך ליהודי להשיא את בתו, חלקו לעוה"ב לא יסולא בפז".

אמר הרה"ג רא"ל שטיינמן שליט"א, שיסוד הוא ביהדות: אין ערכו של מעשה טוב נמדד, אלא כפי שמעריך אותו האדם עצמו. שכר המצוות נקבע על פי יחסו של האדם למצוה שעשה. אם הוא יודע ומכיר בערכה הנצחי, והיא שווה בעיניו יותר מיהלומים, אזי הוא יקבל שכרו בעולם האמת, משום שאכן אין בכל חפצי העולם הזה מספיק כדי להעניק לו את תמורתה. אך הרשעים שנזדמנה להם מצוה, אינם מאמינים בכוחה העצום, אלא מקיימים אותה כדי לזכות לכבוד, או משום אי נעימות וכדומה. לאנשים כאלו ניתן לשלם על מצווה במטבעות של כסף, כבוד והצלחה מפני שזה כל מה שהיא שווה בעיניהם.

ג. בחלקה האחרון של המשנה ישנה הצעה, איך להמנע מעבירות: "ידע מה למעלה ממך, עין רואה ואין שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין". או במילים שלנו - הזהר, עוקבים אחריך ואתה מצולם במעגל סגור. אם גנב רוצה לשדוד סניף בנק, ולא רוצה שיתפסו אותו, יש לו שתי אפשרויות: או שהוא מנטרל את המצלמות, או שהוא בא מחופש באופן שלא יוכלו לזהות אותו.

אף אחד לא יעשה מעשה מביש או לא ראוי אם יודע שמצלמים אותו, ולבסוף תהיה הקרנה פומבית בפניו ובפני כל מכריו, כמו שממחיש הסיפור הבא:

זוג צעיר התחתן, בשעה טובה, נערכה חתונה מפוארת עם המון מוזמנים. אבי החתן הביא עמו לאולם עשרת אלפים שקלים כדי לשלם לבעל האולם ולתזמורת, והניח את הכסף בכיס מעילו.

במהלך השמחה, נקרא האב לבוא ולרקוד עם החתן. הוא פשט את מעילו והניחו על מסעד הכסא. השמחה הייתה גדולה, האב עם בנו רוקדים מפוזים ומכרכרים.

לאחר הריקודים הסוחפים חזר האב המאושר למקומו, לבש את מעילו ובעודו ממשש... הכסף נעלם!!!

החוויר האב, חש שעולמו חרב עליו. ביגוננו, חשב לקרוא למשטרה ולערך חיפוש בקהל, אך לבסוף החליט שלא להשבית את השמחה, 'האירוע עלה כל כך הרבה כסף, יעלה עוד עשרת אלפים שקלים' חשב, בניסיון לעודד את רוחו.

החתונה עברה, השמחה הסתיימה, הסרט והתמונות מוכנים, המשפחה המאושרת נקראה לבית המחותן כדי לצפות יחדיו, בפעם הראשונה, בסרט החתונה.

יושבים החתן והכלה, הורי החתן, הורי הכלה, האחים והאחיות, הדודים, הקרובים והילדים, ועופים בסרט שנערך במקצועיות ובטוב טעם.

הנה החופה... הנה והריקודים, איזו שמחה...

המצלמה משוטטת לרגע על פני האולם, ואז, לא פחות ולא יותר, רואים איך אבי הכלה, מתגנב אל המעיל המיותם, מושיט את ידו ומוציא את הכסף מהכיס... מיד עצרו את הסרט, הדליקו את האור, והסתכלו עליו.

איזו בושה, איזו כלימה.

כמה היה נותן אבי הכלה כדי למחוק את הקטע מן הסרט?! הנה, כולם יושבים ורואים כיצד נתן ידו בכיס מעילו של האחר, כיצד הוא חומק ומתגנב. כמה היה נותן כדי לעצור את ההקרנה? כאשר האדם נפטר מן העולם, ועולה לפני בית דין של מעלה, מראים לו ולכל קרוביו שכבר נפטרו, את כל מה שעבר עליו במשך כל חייו (כמו בסרט) והוא לא יכול להכחיש, והבושה גדולה. אם היה יודע זאת היה מתנהג אחרת, לכן המשנה מיידעת אותנו: דַע מַה לְמַעַלָּה מִמָּוָה, עֵין רוֹאָה וְאַיִן שׁוֹמֵעַת, וְכָל מַעֲשֵׂיֶיךָ בַסֶּפֶר נִכְתָּבִין.

מי באמת חכם, גיבור, עשיר ומכובד?

בְּן זֹמַא אֹמֵר: אֵיזָהוּ חָכֵם? הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם! שְׁנֵאָמַר, "מִכָּל מְלַמְּדֵי הַשְּׁפֵלְתֵי כִי עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי". אֵיזָהוּ גִבּוֹר? הַכּוֹבֵשׁ אֶת יָצְרוֹ! שְׁנֵאָמַר, "טוֹב אֶרְךָ אַפִּים מִגִּבּוֹר וּמִשָּׁל בְּרוּחוֹ מִלֵּכַד עִיר". אֵיזָהוּ עֲשִׂיר? הַשֹּׁמֵחַ בְּחֻלְקוֹ! שְׁנֵאָמַר, "יִגִּיעַ כְּפִיךָ כִּי תֹאכַל, אֲשֶׁרִיךָ וְטוֹב לָךְ", אֲשֶׁרִיךָ, בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְטוֹב לָךְ, לְעוֹלָם הַבָּא. אֵיזָהוּ מְכַבֵּד? הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת! שְׁנֵאָמַר, "כִּי מְכַבְּדֵי אֲכַבֵּד וּבְזֵי יִקְלוּ".

(אבות ד, א)

איזהו חכם? הלומד מכל אדם!

החכם האמיתי הוא היודע להעריך את ערכה של החכמה ואוהב אותה, ולכן מוכן להוריד מכבודו ולרכוש אותה מכל אדם ואפילו מן הקטנים ממנו. אמר רבי חנינא (תענית טז): "הרבה למדתי מרבתי ומחבירי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם".

אדם חכם, הוא לא מי שיודע בעל פה אנציקלופדיות שלמות (אדם כזה נקרא ידען), חכם הוא מי שיודע להשתמש בידע שיש לו. לפי זה רופא הבקי בספרי הרפואה, יודע בנוזקי העישון ובכל זאת מעשן - אינו חכם, אלא טיפש. חכם הוא האדם היודע להתנהג בחוכמה ולהפיק את התועלת האמיתית שיש בכל דבר. לכן אמר המלך שלמה (משלי י, ח): "חֲכָם לֵב יִקַּח מְצוֹת וְאֵוִיל שְׁפָתַיִם יִלְבָּט" - החכם מבין שהעיקר והתכלית זה לעשות רצון ה' לכן רודף אחר קיום המצוות ובזה קונה את חלקו לעולם הבא. אבל האויל הטיפש מדבר הרבה ולא עושה כלום!

איזהו גיבור? הכובש את יצרו!

יש החושבים שגיבור הוא מי ש"יודע" ללכת מכות ובגבורתו הוא יכול להרוג במכת אגרוף, אולם מצינו להיפך - הקב"ה נקרא "גיבור", ובתפילה אנו אומרים: "אֲתָה גִבּוֹר לְעוֹלָם ה', מְחַיֶּה מֵתִים אֲתָה, רַב לְהוֹשִׁיעַ" - גיבור הוא מי שמסוגל להחיות מתים ולא מי שהורג את החיים!

הקב"ה גם נקרא "גיבור" בכך שכובש כעסו על החטאים והעוונות של בני אדם. הוא נותן לאדם חיים במתנה בכל רגע ורגע, ובאותה מתנה האדם "פוגע" בקב"ה - מורד בו ועושה עבירות נגד רצון ה' ית'. אך הקב"ה ארך אפיים, מבליג ומחכה שהאדם ישוב בתשובה.

אחד הדברים שהכי קשה להתגבר עליהם - זהו עניין הכעס! לכן מי שמצליח לעמוד בניסיון הכעס נקרא "גיבור"!

כאשר אדם זוכה ומצליח להתגבר על ניסיון הכעס, הוא זוכה בעולם הזה ובעולם הבא לברכות עצומות ושכר רב, ובאותה עת הוא מתגבר. זוהי עת רצון ומה שהוא מבקש ומברך מתקיים.

מעשה באברך חשוך בנים, שהיה נוהג מדי פעם לבוא ולהתברך אצל הצדיק רבי חיים קנייבסקי שליט"א, הרב היה אומר: "ברכה והצלחה", ובזה תם העניין. יום אחד האברך ניגש לרב ואמר לו: "כבוד הרב, הפעם איני מבקש ברכה, אני מבקש שהרב יגזור עלי זרע קודש של קיימא!", הרב אמר שלא הוא יכול לגזור על כך.

האברך שאל: "א"כ מי כן יכול לגזור?", השיב לו הרב: "חפש יהודי שמצליח לעצור את עצמו בשעת כעס כאשר מישחו פוגע בו ומבזה אותו, ובכל זאת מתגבר על טבעו ואינו עונה, ובקש ממנו שיברך אותך באותה עת".

האברך יצא מהרב מאוכזב, כיצד יוכל למצוא דבר כזה?! הוא התפלל לקב"ה שיעזור לו למצוא יהודי שמתגבר על כעסו ושיזכה ממנו לברכה. לאחר שבוע הגיע האברך לבר מצוה של ידיד, ומצא מקום ליד אדם שהיה שקוע רובו ככולו במנה העיקרית. כעבור שתי דקות ניגש אליהם מישחו עצבני והחל לצעוק ולבזות את האיש שיושב לידו: "אתה לא מתבייש... לאכול ככה שניצל עם חמוצים לאחר שעשית לי חמוץ על הלב?! איך העזת לבנות ככה מולי ולחסום לי את האויר?! האדם שישב ליד האברך החל להחליף צבעים והשכן הכועס התחיל בקללות עסיסיות... האיש המבזזה החל להתחמם וכמעט שהגיע לרתיחה של ממש, הוא כבר רצה לקום ממקומו ולשבור כסא על שכנו המעצבן, אלא שאז הוא שמע קול מתחנן מהאברך היושב לידו: "בבקשה, תתגבר!"

"מה?!", הוא תמה, אך האברך אמר: "אני מבקש ממך, עצור את כעסך, תבליג, תשתוק, אל תענה לו, תתגבר, עמוד בניסיון... בבקשה..."

"מי אתה בכלל?! ומה אתה מתערב?"

"הסברים אחר כך", אמר האברך, "קודם תתגבר, אח"כ תברך, הסברים בסוף!"

"מה יש לך?!", הוא שאל, "לברך?! להתגבר?! מה אתה רוצה?"

"תראה, אני נשוי עשר שנים בלא ילדים, ואני מבקש ממך שתברך אותי שאזכה לבנים צדיקים".

"יהודי יקר, טעית בכתובת, אני בכלל לא יודע לברך!", אמר לו ברוגע וברחמים.

"אין בעיה", אמר לו האברך, "חזור אחרי: אני מברך את ראובן בן מזל שיזכה לזרע קודש של קיימא השנה!"

הברכה כמובן התקיימה ולאחר שנה נולד לאברך בן והרב קנייבסקי היה הסנדק.

רבי משה לייב מסאסוב היה רגיל לומר: "אם יכבוש אדם את כעסו פעם אחת הרי טוב ומועיל לנשמתו ולכפרת עוונותיו יותר מאלף תעניות, ואם ישמע אדם חרפתו וישתוק הרי טוב מאלף עינויים".

מעשה בבנו של רבי מיכל מזלאטשוב זצ"ל, שקיבל מאביו בירושה את התפילין המהודרות שלו. הניחם בשמחה עצומה והרגיש קדושה נוראה. לאחר תקופה ביקשה ממנו אשתו שימכור את התפילין של אביו, כי הפרנסה בבית קשה מאוד ויש עשירים שרוצים לקנות את התפילין בהון רב, אך הוא לא הסכים. כאשר הגיע חג הסוכות, הלך הרב לקנות אתרוג, שבזמנם ובמקומם לא היה בר השגה, ולכן היה שווה הון תועפות. אמר לו המוכר: "מה אתה מוכן לשלם תמורת האתרוג המהודר?", אמר הרב: "אני מוכן לתת בתמורה את התפילין של אבי ר' מיכל מזלאטשוב". כששמע המוכר כך אמר בלבו: "זו עסקה מצוינת", וכך עשו.

בהגיע הרב אל ביתו שמח וטוב לב, שאלה אותו אשתו לפשר השמחה. אמר לה: "קניתי אתרוג מהודר, ובעזרת ה' אזכה את כל אנשי העיר לברך עליו". "מאיפה יש לך כסף לקנות אתרוג?!", תמחה. "נתתי את התפילין וקיבלתי אתרוג". כשמוע האשה את בעלה אומר כך, כעסה מאוד. לקחה את האתרוג, זרקה אותו על הרצפה ופסלה אותו.

מה שעבר על הרב באותו רגע, וודאי שאי אפשר לתאר במילים... אמר הצדיק: "תפילין אין לי, אתרוג גם אין לי, אבל שלום בית יהיה לי ולא אכעס!"

באותו לילה, בא אליו אביו בחלום ואמר לו: "זה שהיית מוכן לתת תפילין שזו מצוה לכל החיים בעבור אתרוג, שזו מצווה זמנית של שבעה ימים, וכל זה עשית כדי לזכות את הרבים, עשית רעש גדול בשמים. אבל זה שלא כעסת על אשתך, והתגברת על מידת הכעס – זה פי כמה וכמה. ובזכות זה אתה תהיה עשיר גדול כל ימי חיך". וכך היה.

כיצד יכול האדם להתגבר על מידת הכעס?

האם שחקן בסרט בפעולה, שמקבל 'סטירה מצלצלת' כועס על השחקן שהיכה אותו? וודאי שלא, הרי זה כתוב בתסריט, כך הורה לו הבמאי ועל כך הוא גם מקבל כסף... זאת העבודה שלו. אם האדם יפנים שהוא כמו שחקן בסרט, האדם שהזיק לו בסך הכל עשה מה שהיה כתוב לו בתסריט של בורא העולם, שהוא גם הבמאי שהורה לו לעשות כן (כי הכל מאתו יתברך), ועליו לשתוק ולא לקחת ללב, כי זוהי עבודתו ועל כך גם יקבל שכר לעולם הבא - ממילא יבין שאין לו על מה לכעוס.

איזהו עשיר? השמח בחלקו!

אדם השמח בחלקו ומסתפק במה שיש לו, אם מעט ואם הרבה, הוא רואה בכך כל סיפוקו, וזהו העושר האמתי שאין עמו דאגה ולא עצב (בניגוד ל"מרבח נכסים - מרבה דאגה"), "ברכת ה' היא תעשיר!"

מעשה במלך אחד שחסרה לו שמחת חיים, ועל כן היה שרוי במרה שחורה וחולה במחלת הדיכאון. הוא פנה לאדם זקן וחכם כדי שיתן לו עצה כיצד להגיע לאושר בחיים. אמר לו החכם שכדי להיות מאושר, עליו ללבוש חולצה של אדם מאושר, ועל ידי זה יהיה גם הוא מאושר.

שמע זאת המלך ומיד פנה לאחד מידידיו המלכים, וביקש ממנו שיתן לו ללבוש את חולצתו, כי הוא נראה לו אדם מאושר ואולי בכך ימצא מזור למחלת העצבות. אמר לו אותו המלך: "אינני הכתובת הנכונה, גם לי יש את הטרדות והבעיות שלי, ואיני מאושר כמו שאתה חושב, ולכן חולצתי לא תגרום לך את האושר בחיים".

שמע זאת המלך ופנה למלך אחר, וגם שם מצא תשובה דומה. כך הסתובב בין המלכים והשרים העשירים שחשב שהם מאושרים, ולא מצא אדם שאכן הוא מאושר באמת.

באחד הימים ראה איכר עני שעסק בעבודתו כשהוא נותן את קולו בשיר ובשמחה.

פנה אליו המלך ושאל: "האם אתה מאושר בחיים?" אמר לו האיכר: "בוודאי, לא חסר לי דבר ואני מאוד שמח ומאושר". שמח המלך ואמר: "האם תואיל בטובך למכור לי את חולצתך?" תמה האיכר: "חולצתי?! אין לי בכלל חולצה!!!..."

אז הבין המלך, שכונתו של אותו חכם היתה ללמדו, שהאושר לא תלוי בממון ובכבוד הגדול, אלא בהסתפקות במועט, ואפילו אדם ללא חולצה, יכול להיות מאושר אם אכן יודע הוא להסתפק במה שיש לו.

איזהו מכובד? המכבד את הבריות!

מעשה בעשיר גדול אשר כולם היו מכבדים אותו מחמת עושרו הרב, אך הוא היה עם האף למעלה, נהג בשררה ולא כיבד אף אדם. באותה עיר היה עשיר נוסף, פחות עשיר מהראשון אך היה מכבד כל אדם וכולם אהבוהו.

יום אחד העשיר הראשון עשה סעודה גדולה עבור נישואי בנו. הוא שכר שפים מומחים בעלי שם, וביקש מהם שיכינו את המטעמים

המשובחים ביותר. הוא הזמין לסעודה את כל יהודי העיירה כדי להראות להם "את עֶשֶׂר כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ וְאֵת יְקָר תְּפָאֶרֶת גְּדוּלָּתוֹ".

העשיר רצה לדעת מה כולם חושבים עליו, ולכן במהלך הסעודה יצא לרגע, החליף את מלבושיו המפוארים בבגדי עניים בלויים, חבש פאה נוכרית וחזר לסעודה כאדם פשוט. הוא עבר בין האנשים המסובים בסעודה ושמע אותם מדברים על הוצאות המשתה. אחד אמר לחברו: "איזו סעודה מפוארת! כמה נראה לך שהחמור הזה הוציא על כך?", אחד אחר אמר: "הכלב הזה יודע לעשות סעודות טובות", כולם ביזו אותו מאחורי גבו. הוא כעס מאוד אך שתק ולא אמר כלום.

לאחר שבוע גם העשיר השני עשה משתה לבנו והזמין את כל יהודי העיירה. העשיר הגדול בהתחלה לא רצה ללכת בגלל גאותו, אך לבסוף חשב לבוא בתחפושת העני כדי לשמוע מה כולם חושבים על בעל הסעודה.

כאשר הסתובב בין האנשים הוא שמע שכולם מדברים על בעל הסעודה בכבוד והערכה, והוא חזר לביתו כועס וזועף. אשתו שאלה אותו מדוע פניו זועפות, והוא סיפר לה מה כולם אמרו עליו במשתה המפואר שעשה להם, איך כולם מבזים ומגנים אותו. ואילו העשיר השני שעשה היום משתה עם הוצאות מועטות יחסית – כולם מכבדים אותו ומעריכים אותו.

אמרה לו אשתו: "דבר זה אתה גרמת לעצמך, מפני שאין אתה נזהר בכבודם של אנשים ומזלזל בהם. לכן אע"פ שלעיניך הם מכבדים אותך, אבל מאחורי גבך הם מזלזלים בך. אבל העשיר השני מכבד את כולם ולכן כולם אוהבים אותו ומכבדים אותו.

לדון לכף זכות

הַוּשֵׁעַ בְּךָ פְּרַחְיָה אֹמֵר, עֲשֵׂה לְךָ רֵב, וְקַנְה לְךָ חֵבֵר, וְהָיִי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת. (אבות א, ו)

בספר בראשית בפרשת ויגש, יוסף, שהינו המושל בארץ מצרים, מתגלה לאחיו שקינאו בו, שנאו אותו, רצו להורגו ולבסוף מכרו אותו לעבד.

הוא מזהה אותם מיד, גורם להם צער ועוגמת נפש, מכניס את שמעון לבית האסורים כדי שבפעם הבאה שבאים, יביאו איתם את בנימין. כאשר בנימין מגיע, יוסף עושה תחבולה כדי שבנימין יישאר במצרים והם יחזרו בלעדיו לאביהם יעקב. הם מתחננים שישחרר את בנימין, ויהודה מציע את עצמו לעבד במקום אחיו בנימין, ומספר ליוסף שיעקב, אביהם הזקן, עלול למות מרוב צער אם יראה שבנימין לא חזר.

יוסף "נשבר", ואומר: "אני יוסף, העוד אבי חי?"

אח"כ כתוב: "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו".

נאמר על זה במדרש (בר' רבה צג, ט): "אבא כהן ברדלא אומר: אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה וכו'... יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו אחיו יכולים לעמוד בתוכחתו, שנאמר: "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו". לכשיבוא הקב"ה ויוכיח לכל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר: "אוכיחך ואערכה לעיניך", על אחת כמה וכמה".

ויש להבין:

היכן התוכחה, בסה"כ אמר: "אני יוסף העוד אבי חי?"

מדוע נאמר קודם אוי לנו מיום הדין, ואח"כ יום התוכחה, לכאורה היה צריך להיות הפוך, קודם מוכיחים ואח"כ עושים דין (ועונש).

מה הכוונה שהקב"ה יוכיח לפי מה שהוא?

מה הראיה מהפסוק שבספר תהלים?

מדוע יוסף שאל אם אביו חי, הרי אמרו לו שאם בנימין לא יחזור ליעקב, הוא עלול למות מרוב צער, משמע שהוא אכן חי.

אם שאל, מדוע לא ענו לו?

מדוע נבהלו?

אפשר ליישב עפ"י המעשה של "כבשת הרש" (שמואל ב, פ' י"ב): כאשר בא נתן הנביא להוכיח את דוד המלך ע"ה על לקיחת אשת אוריה החיתי, לא אמר לו מיד את אשמתו, אלא סיפר לו תחילה על שני שכנים, האחד עשיר והשני עני. לעשיר היה רכוש רב, הרבה צאן ובקר, ולרש אין כל, רק כבשה אחת קטנה, ממנה מתפרנס. פעם אחת הגיע אורח לביתו של העשיר והוא בקמצנותו חמל על צאנו, לקח את כבשת הרש, שחט אותה והכין סעודה לכבוד האורח. שאל נתן הנביא מה דינו של איש זה?

נזדעזע דוד המלך ופסק: "חי ה' כי בן מוות האיש העושה זאת", אמר לו נתן הנביא: "אתה האיש", מיד אמר דוד: "חטאתי לה".

הדרך הטובה ביותר להביא את האדם להודות על האמת, להבין את חומרת מעשיו ולחזור בתשובה, היא כשמתארים בפניו כיצד נראים מעשים אלו, כאשר מישהו אחר עושה אותם. אז (בלא שוחד עצמי) ישפוט את עושה המעשים בכל חומר הדין. כשיוכח שבעצם גם הוא עשה את אותו עוול, יסתמו טענותיו. אבל אם נטיח באדם ביקורת ישירה, תמיד יחפש תירוצים כדי להצדיק את מעשיו.

כאשר שומע יוסף מאחיו (שמכרוהו והפרידוהו מאביו) כמה צער יגרם לאביהם הזקן אם יקח את בנימין, מיד אמר להם: "אני יוסף, העוד אבי חי?!" - הנה בעצמכם דברתם זה עתה בדאגה גדולה על העוול שאני עושה עם אביכם בלקיחת בנימין. האשמתם אותי כי אני גורם בזה צער וייסורי נפש עד מוות. מדוע, א"כ, לא חששתם אתם לצער של אבינו הזקן לפני 22 שנה כאשר מכרתם אותי לעבד, ואמרתם לו: "טרוף טרוף יוסף, חיה רעה אכלתהו"?

על פי זה מובן שבמילים ספורות אלו, אמר להם יוסף תוכחה קשה וחריפה ביותר. הוא גם לא ציפה לתשובה, משום שהעמיד אותם "במבוי סתום", שאין להם אפשרות להשיב. הצלחת

תוכחתו של יוסף היתה בכך שגרם להם שהם יפסקו בעצמם את דינם, וכך גם הבינו את חומרת המעשה.

לפי זה מובן גם מה ששאלנו, למה נאמר קודם **דין** ואח"כ **תוכחה**? הבעל שם טוב זצ"ל כתב שלעתיד לבוא כל אדם ידון את עצמו בשמים כמעשה נתן הנביא ודוד המלך, שכאשר יוכיחו את האדם בבית דין של מעלה, יתנו לו קודם לפסוק את הדין על מעשיו שלו (כאשר חושב שמדובר במישהו אחר), ואח"כ יוכיחו אותו לפי מה שהוא פסק לעצמו. וזו גם הכוונה בפסוק "אוכיחך ואערכה לעיניך" - התוכחה תהיה לפי מה שהאדם רואה לעצמו.

ומה יכול אדם לעשות כדי להנצל מדינו של עצמו?

התשובה לזה - ללמוד לדון כל אדם לכף זכות, כלומר, לחפש בכל אדם את הטוב שבו, ולנסות להצדיק את מעשיו-אולי טעה, אולי לא ידע, אולי מה שמספרים שעשה אינו מדויק וכן כל כיוצ"ב. אדם שמרבה להיטיב ודן את חברו לכף זכות, גם בסיפור של עצמו ימצא נקודות טובות, ויהפוך את הדין לרחמים, וממילא ישפיע הדבר עליו עצמו. (עפ"י הספר לקח טוב בשם הבית הלוי)

התורה הקדושה מצווה אותנו לדון לכף זכות, כמו שכאשר אדם רוצה ליטול דבר מה מקדירת החמין, הוא הופך ומגיס בכף עד שמוצא את מה שרוצה, כך כאשר רואה בחבירו חשש של צד חובה, יקח "כף" יהפוך ויגיס בה עד שימצא את הדרך להצדיקו (פני מנחם).

כאשר אדם מאבד חפץ החביב לו, קודם כל הוא מחפש בכל המקומות שעולה בדעתו שאפשר שיימצא שם. כאשר החפץ לא נמצא, אינו אומר נואש, אלא הולך הוא לחפש במקומות שהדעת רחוקה שהחפץ שם. אך חושב - אולי בכל זאת. אחר כך חוזר שנית למקומות הראשונים בהם חיפש, אולי לא חיפש היטב, שמא לא ראה, ושמא ימצא בסוף את היקר לו.

מדוע באמת הוא מחפש כל כך? כי הוא פשוט מייקר את הדבר שנאבד ממנו. כמו כן, אם אכן היית אוהב את רעך כמוך, היית מחפש בחורים ובסדקים שבמוחך זכות עליו, והיית מצליח להעלות ברעיון זכויות, ואפילו אם באופן שטחי זה לא יגלאט',

היית מחפש בנרות את צד הזכות שבענין, ואם אינך מחפש - זה משום שאינך אוהב את עמיתך! (לקח טוב)

לצערנו, במקום לדון ל"כף זכות", הרבה דנים את חברם ל"כף סחוג" חריף שישרף... אולם עלינו לדעת שמי שרגיל לדון את חברו לכף זכות, המרוויח העיקרי מכל העניין זה הוא בעצמו.

בכוחו של האדם להביא לכך שבשמים ידונו אותו לכף זכות ויראו את מעשיו באור חיובי. הדבר תלוי באופן שהוא מביט על מעשי הזולת. בדרך שהוא דן את חברו כך ידונו אותו. תנו רבנן: הדן חברו לכף זכות דנין אותו לזכות (שבת קכז, ב).

היה זה בכנוס מיחד שנערך על ידי תלמידיו של ה'חתם סופר' זצ"ל, במטרה להתחזק לאחר פטירת רבם הגדול, שנפטר בשנת ה'ת"ר.

ישבו שם מסולתה ומשמנה של יהדות הונגריה: רבנים, דיינים, ראשי ישיבות, תלמידי חכמים וראשי קהילות, כשהמכנה המשותף לכולם הוא היותם תלמידיו בעבר של ה'חתם סופר'. הם ביקשו למצוא תנחומים זה בזה, לצאת מחוזקים ברוחם ולהמשיך בפעולותיהם הברוכות, בדרכו של רבם.

בראש המסובים ישב בנו הגדול של ה'חתם סופר', רבי שמואל בנימין סופר זצ"ל, הידוע בכנוי ה'כתב סופר', סביבו התגודדו תלמידיו הוותיקים של אביו וביקשו להעלות זכרונות מימים עברו, להתבשר מדברי תורתו של האב שאיננו, וללמוד מעט מהנהגותיו המיוחדות בכל ענייני החיים.

תוך כדי הכינוס הכריז בן הרב זצ"ל, כי ברצונו לשתף את הנוכחים ולהראות להם חפץ יקר ערך שאותו קיבל ירושה מאביו. דממה שררה בקהל בעת שתיאר את המטבע היקרה שברשותו, מוחזקת היא ליחידה בעולם, והיא הועברה במשפחתו דור אחר דור מימות

בית שני ועד לאביו המנוח. יודעי דבר טוענים כי מטבע זו היא מ'שקלי הקודש', שנמסרו לידי הכהנים בבית המקדש הראשון.

הוא ביקש מהנוכחים להעבירה איש לרעהו, מיד ליד, שכולם יוכלו לראותה, ולמשש בה. המטבע הועברה מיד ליד, כל אחד מישש ונגע, בחן והסתכל במטבע הנדירה, לא בכל יום רואים מטבע שכזו. משך שעה ארוכה הועברה המטבע, ורבי שמואל בנימין הסיח את דעתו ממנה והמשיך בדבריו עם הסובבים.

כעבור זמן התנער לפתע וביקש לדעת היכן המטבע, הגיע הזמן שתשוב למקומה. רחש עבר בקהל, הרב מבקש את המטבע. כל אחד חיפש על שולחנו, מנסה להיזכר למי העביר אותה, אולם איש לא ידע היכן היא, המטבע נעלמה כאילו בלעה אותה האדמה.

רבי שמואל בנימין נראה נסער, המטבע היתה יקרה ללבו, הוא סרב להשלים עם העלמותה. 'אנא', הפעיר בנוכחים, 'חיפש כל אחד היטב בכיסו ובקפלי הבגדים, אולי תימצא בטעות, שמא הכניס אותה אי מי בטעות לארנקו'.

כולם מיהרו לפשפש בכיסים ובקפלים, אך לשווא, המטבע נעלמה, כאילו בלעה אותה האדמה.

ואז הציע אחד הנוכחים כי כדי להיות בטוחים שהמטבע לא נכנסה בטעות לכיסו של איש, יפשפש כל אחד בכיסו של היושב לידו, רק כך יוכלו להיות בטוחים כי אכן חיפשו אחר המטבע ביסודיות, מי יודע, אולי היא תימצא.

כולם נטו להסכים להצעה, אלא שאז התרומם אחד מזקני תלמידיו של ה'חתם סופר' ובקול מתחנן ביקש להמתין לפחות עוד עשר דקות בטרם יבצעו את החיפוש. עיניים תמהות נתלו באותו ישיש, ואם לא מפאת כבודו סביר להניח שהיו דוחים את דבריו.

עשר דקות חלפו, והאיש התרומם בשנית: 'אנא, בבקשה מכס, עוד עשר דקות!'. רחש לחש עבר בקהל, נשמעו רטינות מפה ומשם, אך ה'כתב סופר' השתיק את הקהל והורה להמתין עשר דקות נוספות.

גם אלו עברו, והזקן התרומם בשלישית ואמר: 'בבקשה מכס, יותר לא אבקש, אך אנא, עוד עשר דקות נוספות'. שוב נשמעו לחישות ורטינות, ושוב היה זה ה'כתב סופר' שהרגיע את הנוכחים והורה להמתין.

דקות מספר חלפו, ואל האולם נכנס משמשו של רבי שמואל בנימין, בשורה בפיו 'מצאתי את המטבע'. בתוך כדי ניעור המפות בחוץ נפלה המטבע עם שאריות האוכל ארצה, האבדה הושבה.

עיניים נתלו בתלמיד הישיש שהשעה את החיפוש, והוא הסביר: 'האימני לי שלא ידעתי היכן המטבע, וזאת היא הסיבה שכל כך חששתי מהחיפוש'.

בתוך כדי כך פשפש הישיש בכיסו והוציא משם לתדהמת הנוכחים מטבע זהה לזו האובדת. 'אף לי היתה מטבע שכזו, ירושה מאבות אבותי. בשעה שראיתי את שמחתו של רבי שמואל בנימין במטבע שברשותו, לא אמרתי דבר, לא חפצתי להוריד מערכה של המטבע הראשונה בעיני הקהל, שתקתי והשארת את המטבע בכיסי, על אף שהבאתי אותה לאותה מטרה כדי לשתף בה את הנוכחים. תארו לעצמכם מה היה קורה אילו בוצע החיפוש במתכונת שהוצעה, האם היה מישהו מאמין לי כי אף לי היתה מטבע כזו בדיוק, אותה נשאתי בדיוק בכיסי? אין טעם להאריך ב'חילול השם' שהיה נגרם, כאשר היה נופל חשד על אדם שכמוני כי שלח את ידו במטבע לא לו. לכן ביקשתי לרחות את החיפוש, ולהמתין אולי תימצא המטבע, בינתיים נשאתי תפילה שנענתה, והמטבע נמצאה'.

התרגשות ניכרה בקהל. רבי שמואל בנימין התרומם ממקומו, ואמר: 'רבותי, לימוד גדול יש כאן בדברי חכמים שחייבו: 'הוי הן את כל

האדם לכף זכות'. מסיפור זה נוכל להבין עד כמה צריך להרחיק לכת בלימוד זכות. הרי אילולא נמצאה האבדה סביר להניח כי חוטאים היינו בהטלת אשמה על אדם נקי כפיס, איש לא היה מעלה על דעתו כי מטבע זהה לזו היתה בכיסו, ובפועל, אלו היו העבדות, ובחסדי שמים נמנע מאתנו עוון זה. אילו לא התאספנו כאן היום אלא רק לצורך לימוד זה, דיינו!

קשה מאד ליישם בחיי המעשה את מה שאמרו 'הוי דן את כל האדם לכף זכות'. אך כגודל הקושי בעניין זה, כך מן הראוי להקדיש מחשבה ומאמץ לשינוי דפוסי חשיבה עתיקי יומין, ולאץ את עצמנו לחפש נקדות של זכות אצל זולתנו. מאמץ שכזה סופו להצליח ובכך גם להאיר את חיינו בעולם הזה ובעולם הבא באור שונה לחלוטין. יה"ר שנזכה לדון כל אדם לכף זכות, ובכך גם אותנו בשמים ידונו לזכות.

הספד שרה

(לא להתחרט על המצוות)

בפרשת חיי שרה כתוב: "ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה". המילה לבכתה כתובה באות כף' זעירא (קטנה), ונשאלת השאלה מדוע זה כך?

ועוד קשה, מדוע כתוב קודם "לספד לשרה" ורק אח"כ "ולבכתה", והרי הבכי קודם להספד, וכן כתוב בגמרא (מועד קטן כז:): "שלושה ימים לבכי ושבעה להספד"?

ראיתי שמבארים עפ"י מה שכתוב במדרש (פדר"א ל"ב): לאחר העקידה בא השטן לשרה ואמר לה: "שרה, לא שמעת מה נעשה בעולם?", אמרה לו: "לאו", אמר לה: "לקח אישך הזקן לנער ליצחק והקריבו לעולה. והנער בוכה ומיילל שלא יכול להנצל". מיד התחילה בוכה וכו', פרחה נשמתה ומתה. בא אברהם אבינו, מצאה שמתה, שנאמר: "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", מהיכן בא? מהר המוריה.

מדרש זה לכאורה אינו מובן, שהרי גם השטן הינו שלוחו של ה', ותפקידו הוא להעמיד את האדם בנסיון, וכתוב ב'זוהר' (תרומה קסג.) שגם רצונו של השטן שהאדם יעמוד בנסיון, ויעשה רצון ה'. וא"כ לכאורה, אינו מובן מה רצה השטן משרה לאחר מעשה העקידה?

אם לנקום באברהם לאחר שעמד בנסיון העקידה, הרי השטן הינו מלאך, ואצל מלאך לא שייכת מידת הנקמה, ועוד גם השטן רצה שאברהם אבינו ע"ה יעמוד בנסיון, וא"כ קשה מדוע השטן הבעית את שרה וגרם למותה?

אפשר ליישב עפ"י דברי הגמרא (קידושין מ:) "ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה, אין מזכירין לו שוב רשעו, שנאמר: "ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו". וכתב הרמב"ם (תשובה ב, ב): "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בליבו שלא יעשהו עוד, שנאמר: "יעזוב רשע דרכו". וכן **יתנחם** (יתחרט) על שעבר, שנאמר: "כי אחרי שובי ניחמתיו". ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

כלומר כאשר אדם שב בתשובה ומתחרט חרטה אמיתית על העבירות שעשה, עבירותיו נמחקים. וכן גם להיפך, שהרמב"ם כתב (תשובה ג, א): "כל מי שניחם על המצוות שעשה, ותהה על הזכויות, ואמר בליבו מה הועלתי בעשייתן, הלואי לא עשיתי אותן. הרי זה איבד את כולן, ואין מזכירין לו שום זכות בעולם, שנאמר: "וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו", אין זה אלא בתוהה על הראשונות". מקורו מהגמרא שם, ורש"י פירש: תוהה על הראשונות- מתחרט על כל טובות שעשה.

כלומר, אם אדם התחרט על מצווה שעשה, נחשב כאילו שלא עשאה, ולכן אם ע"י קיום מצווה כלשהי בא אדם לידי בזיון או הפסד ממון וכד', עליו לדעת שמעמידים אותו עכשיו בנסיון, שכך דרכו של יצר הרע, שכאשר אינו מצליח למנוע את קיום המצווה, הוא מנסה לגרום לאדם להתחרט אח"כ על המעשה הטוב שעשה, וע"י כך יפסיד שכרו.

נמצא לפי זה שעושי מצוות עומדים בפני שני נסיונות, האחד, קודם העשיה, שאז בא השטן ומנסה בכל מני דרכים למנוע את עצם קיום המצווה. והנסיון השני, לאחר שגבר על יצרו ועשה המצווה, גם אז בא השטן לגרום שיתחרט ויעקור ע"י זה את המצווה למפרע. לכן תיקנו לנו חז"ל בברכה שלאחר קריאת שמע של ערבית נוסח: "והסר השטן מלפנינו ומאחרינו". מלפנינו - לפני עשיית המצווה (שלא יבוא השטן וימנע מאיתנו לעשותה). ומאחרינו - לאחר קיום המצווה (שלא יגרום לנו להתחרט על מעשה המצווה).

גם בעקידת יצחק אנו מוצאים את שני הנסיונות האלה. בדרך לעקידה, הרבה השטן בנסיונות לעכב את אברהם ויצחק בדרכם, ולמנוע את עמידת אברהם בנסיון הגדול הזה. כשראה שהדבר לא עלה בידו, פנה אל הדרך השניה וניסה להביא את אברהם לידי חרטה, ואז זכות העקידה תעלם למפרע. בטוח היה השטן שאם ימית את שרה, בגלל העקידה, יתחרט אברהם על שעמד בנסיון העקידה ויתהה על הראשונות. אך אברהם עמד גם בנסיון הזה, הוא הלך לספוד את שרה, כלומר את מעשיה הטובים, ולמעט בבכי, שבכה רק על זה ששרה אשתו נפטרה, ולא על עצם העקידה. לכן כתבה התורה ולבכותה בכ"ף זעירא - כדי לרמוז שלא התחרט על מעשה העקידה.

ובזה מתורצת גם הקושיה השנייה - מדוע קדם ההספד לבכי? שההספד, שהוא סיפור מעשיה הטובים היה עיקר ולא הבכי. ודרך התורה לנקוט את הדבר החשוב תחילה. ומה שבכה, היה על עצם מיתתה של שרה אימנו שהיתה צדיקה ובעלת מעשים טובים, ולא על מעשה העקידה.

ויש ללמוד מכל האמור, כמה עלינו להזהר בקיום המצוות, שלא להצטער על המעשים הטובים שעשינו. גם אם לכאורה נגרם מכך הפסד. כגון, שנותן צדקה לקבצן ברחוב, ואח"כ מגלה שאין לו מספיק כסף לאוטובוס, עליו לשמוח במצווה שקיים ולא להתחרט, ויאמין שממצווה לא מפסידים ושהכל לטובה.

חשיבות קיום המצוות

כתוב בגמרא (סוטה ג): "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדמתו והולכת לפניו לעולם הבא שנאמר: והלך לפניך צדקך. וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר: ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו, רבי אליעזר אומר קשורה בו ככלב".

המהרש"א כתב: "מהידוע כי מעשה האדם מוליד מלאכים כפי מעשיו, הן לטובה, הן לרעה. כי העושה מצווה יהיה הולך בשמחה ואין צריכה המצווה, אלא להקדים לפניו להראות לו את הדרך לשם. אבל העושה עבירה, צריך מי שמוליכו לכורכו וללפפו, כי אינו הולך לשם מרצונו, כדרך שמוליכים לגרדום, שמוליכין אותו שלא לרצונו, אלא בעל כורחו".

ועוד נאמר במדרש (פדר"א ל"א): "שלושה אוהבים יש לו לאדם בחייו, ואלו הן: בניו ובני ביתו, ממונו ומעשיו הטובים. בשעת פטירתו מן העולם הוא מכניס לבניו ולבני ביתו ואומר להם: "בבקשה מכם הצילוני מדין המוות הרע הזה", והן משיבין אותו ואומרים לו: "הלא שמעת שאין שלטון ביום המוות?". כשהוא רואה כך, מכניס את ממונו ואומר לו: "הרבה טרחתני עליך לילה ויום, בבקשה ממך, פדני מן המוות הזה והצילני". והוא משיבו: "והלא שמעת, לא יועיל ביום עברה". אח"כ מכניס מעשיו הטובים ואומר להם: "בואו והצילוני מן המוות הזה והתחזקו עמי ואל תניחוני לצאת מן העולם, שעדיין יש לכם תוחלת עלי אם אנצל". והם אומרים לו: "לך לשלום, עד שלא תלך לשם אנו מקדימים אותך, שנאמר והלך לפניך צדקך, וכבוד ה' יאספך".

מה שחשוב בעולם הבא זה תורה ומצוות ומעשים טובים. אבל שם, בעולם הבא, כבר לא ניתן לקיים מצוות, שנאמר "במתים חופשי", שהמתים חופשיים מקיום המצוות. לכן צריך האדם להשתדל מאוד, בזמן היותו בעולם הזה, לרדוף אחר המצוות ולברוח מן העבירות.

ועל זה אמרו חז"ל (ערובין כב.): "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם", היום - העולם הזה. מחר - העולם הבא, שיקבל שכר על מה שעשה.

מסופר על שתי מדינות שנלחמו זו בזו במשך שנים רבות ללא הכרעה. יום אחד הכריז המלך של אחת המדינות, שמי שימצא דרך לשים קץ למלחמה ארוכת השנים והעקובה מדם, נתון תנתן לו אפשרות להיכנס חמש דקות לאוצרות המלך, ולקחת ככל אשר יוכל שאת. ואכן ביום מן הימים נמצא אדם שהשכיל למצוא דרך כיצד לסיים את המלחמה, לשמחת המלך וכל העם. כפי שהובטח נקבע לו תאריך שבו יבוא לבית המלך ויקבל את הפרס הגדול.

בהתקרב היום המיועד התלבט המלך היאך לקיים את הבטחתו. מצד אחד נחרד לנוכח העובדה שבפרק הזמן שישחה האיש בין אוצרותיו ויכל לרוקן את כל בית אוצרותיו, ומה שאספו ואצרו אבות אבותיו. ומאידך אם לא יעמוד בהבטחתו אין לך בזיון גדול מזה.

קם אחד היועצים ואמר: "אדוני המלך, איעצך עצה, כיצד תוכל לעמוד בדברך ובכל זאת לא יגרם שום נזק לאוצרותיך. יודע אני, שהאיש הזוכה אוהב מאוד לשמוע מוזיקה. על כן, ביום המיועד תעמיד קונצרט חזנות עם טובי הפייטנים והנגנים בעולם בפתח בית האוצר, ואין ספק שקולם הערב של הפייטנים יסיח את דעתו של האיש למשך חמש הדקות הגורליות וממילא לא יספיק לקחת הרבה". הדבר מצא חן בעיני המלך.

ביום המיוחל לבש האיש בגדי עשירים וכן הליבש את כל משפחתו אף שהפרוטה לא היתה מצויה בכיסו, בכ"ז לקח הכל באשראי, הזמין לביתו כרכרה הדורה ונסע עם משפחתו לארמון המלך, בני המשפחה ליווהו עד פתח בית האוצר ובקוצר רוח ציפו לרגע המיוחל בו תפתח הדלת ויצא משם כאיש העשיר בעולם.

כאשר נפתחה דלת בית האוצר, הופתע האיש לראות תזמורת ענקית ובה טובי הפייטנים בעולם. אילו ניגונים נפלאים, שובי לב ונפש, מעין עולם הבא. נעצר האיש, כולו נפעם מהשירים. וכך חלפו הדקות, מיד חזר והתעשת, אמר לעצמו: "אל תשכח לשם מה באת לכאן". אך גערה זו לא הועילה הרבה משום שבאותה שנייה השתלבו עוד כלי נגינה בשירה שובת לב. הקול היה כה מתוק ונפלא עד שכאשר נזכר לגשת למלאכתו, לפתח יד חזקה בעווארו ומשכה אותו החוצה, "זמנך תם" הודיע לו קול נעלם. "צא החוצה". מיואש מדוכא ומאוכזב ניעור האיש בחוץ מחלומו. כל ימי חייו יסר את עצמו על שהלך שולל אחרי מתיקות הנגינה ושכח את יעודו ותפקידו, בזה החמיץ הזדמנות גדולה להתעשר עושר רב.

הנמשל ברור ומובן: ימי שנותינו בעולם הזה נחשבים כחמש דקות ואף פחות מכך לעומת עולם הנעח עולם הבא, ובמשך החיים משמיע יצר הרע באוזנינו מנגינות ערבובת ושאר אמצעים של הסחת הדעת, וכל מיני פיתויים והבלים ובלבד להטות את האדם מעיקר תפקידו בעולם הזה. פעמים שאדם מתעורר ונזכר לשם מה בא לכאן, אולם פעמים שאין אדם מתעורר כלל מהמנגינה הנפלאה שבאמצעותה מצליח היצר "להרדים" אותו. על האדם להשתדל תמיד ובכל רגע לעורר לעצמו ולהיות איש "נבון וחכם" ולאגור תורה ומצוות ברוב עוז ותעצמות.

רק בעולם הזה אפשר לקיים מצוות, אלא שלפי זה, אינו מובן מה שאנו אומרים בתפילה בראש השנה: "ספרי חיים וספרי מתים היום לפניך נפתחים". את ספרי החיים צריך לפתוח, משום שבמשך השנה האדם החי עשה הרבה מצוות ועבירות וצריך לבדוק את "המאזן השנתי". אבל, למה צריך לפתוח את ספרי המתים? כמה מצוות ועבירות עשה במשך השנה מי שמת כבר עשרים שנה?

התשובה לכך היא, שבאמת הוא עצמו לא יכול לעשות כלום, ורק מה שהכין וצבר בעולם הזה, הוא שילווה אותו לעולם הבא, אבל בני המשפחה יכולים לעזור ולסייע לנפטר, והוא זקוק לזה עתה יותר מתמיד.

אם אתם אכן אוהבים אותו, עזרו לו עתה. כל מצווה, חסד, צדקה, קדיש, כל רגע של לימוד תורה, תפילה או ברכה שנאמרת בכוונה לעילוי נשמת הנפטר, הכל עולה ומצטרף לקופת הזכויות שלו בעולם האמת. נחת הרוח הגדולה ביותר שניתן לעשות כעת לנפטר, היא התעוררות והתחזקות רוחנית, שהרי אם בזכות הצער שהוא נלקח מאיתנו, נתחזק בתורה ובמצוות, הרי שכל זה יזקף לזכותו.

יהי רצון שיקוים בנו בקרוב הפסוק: "בַּלַע הַמָּוֶת לְנֶפֶשׁ וּמָחָה אֶדְנִי יְהוָה דְּמָעָה מֵעַל כָּל-פְּנִים", ושנזכה לתחיית המתים ולגאולה שלמה במהרה בימינו, אמן.

ערכן של מצוות

מעשה ביהודי מהונגריה שהנאציים ימ"ש רצחו בדם קר את כל בני משפחתו והוא התגלגל לאושוויץ. שם היה עמו באותו הדרגש בצריף יהודי תלמיד חכם צדיק, שידע את כל התפילות בע"פ וגם ידע לחשב את התאריך העברי. כאשר הגיע חודש ניסן, אמר לו היהודי הצדיק: "כבר חודש ניסן, עוד מעט פסח... "מרור" יש לנו כאן בשפע, אך מה יהיה עם מצות?"

באותה תקופה בעלות הברית הפעיעו מחסן של תבואה באזור. כמה יהודים מעונים החליטו לנצל את ההזדמנות ולנסות לקחת משם חיטים ולאפות מצות. אותו ניצול שואה סיפר שהוא התנדב להסתכן וללכת לשם. הוא הצליח לצאת מהמחנה בלי להתפס, להגיע למחסן החיטים, לקחת חיטים, לטחון אותם בעזרת אבנים וגם בדרך לא דרך לאפות כמה מצות בודדות.

הוא ניסה לחדור למחנה עם המצות והעליח לעשות זאת, אך בכניסתו לצריף תפס אותו קצין הגסטאפו שהרגיש בו שהוא מחביא משהו על גופו. הוא לקח ממנו את המצות והכה אותו מכות רצח עד שהתעלף. כאשר התעורר, מיוסר מכאבים, הוא חיפש את המצות והעליח למצוא רק כמה חתיכות שביחד יש בהן שיעור כזית.

הוא סיפר לחברו כל מה שעבר עליו, וזה ביקש ממנו והתחנן שיאפשר לו לקיים את מצוות אכילת המצה: "תן לי את המצה ואני אומר לך את כל ההגדה..." הוא הפעיר בלי סוף ולבסוף בעל המצה הסכים לתת לו את המצה אך בתנאי שאת שכר המצווה יקבל הנותן ולא האוכל. וכך היה. זמן קצר לאחר הפסח, נהרג היהודי הצדיק על קידוש ה'.

אותו יהודי שוויתר לחברו על המצה בסופו של דבר העליח לשרוד ועלה לארץ ישראל. כמה שנים לאחר מכן (בשנת תשל"ח) הגיע אליו חברו הצדיק בחלום והוא מתחנן ובוכה: "אתה נתת לי את המצה באושוויץ ואת שכר המצווה השארת אצלך... אנא ממך, תן לי גם את שכר המצווה".

אותו יהודי קם נסער והלך אל האדמו"ר ממכנובקה. הוא סיפר לו את כל הסיפור ושאל אותו בדמעות: "האם עלי לוותר לו גם על שכר המצווה?"

אמר לו האדמו"ר: "מצד מדת היושר, מן הראוי שתוותר לו גם על שכר המצווה!"

"למה?", שאל היהודי.

הרב השיב לו שהוא זכה לחיות ולקיים עוד הרבה מצוות, אך חברו שנפטר בקיצור ימים ושנים לא יכול לעשות זאת... האדמו"ר נתן ליהודי שני מפתחות ואמר לו: "אני נותן לך שני מפתחות: אחד של בית המדרש שלי והשני של ארון הקודש. לך לשם, פתח את ארון

הקודש, סגור אחריו את הפרוכת, וככה לפני ספרי הקודש ספר את כל סיפורך, אל תחסוך במילים... לאחר מכן תאמר שאתה מוותר לאתו יהודי על שכר המצווה של אכילת המצה, ואח"כ תבוא אלי".

היהודי עשה כמצוות הרב וסיפר את סיפורו בארון הקודש, במשך זמן רב ובדמעות רבות ולבסוף אמר כמה פעמים שהוא מוותר... כאשר סיים הוא הרגיש חולשה רבה. הוא מסר לגבאי את המפתחות ואמר לו שהוא אינו מסוגל לעלות כעת אל הרבי כי הוא שרוי באפיסת כוחות. הוא הגיע לביתו והלך לישון. הנפטר נגלה אליו שוב בחלום זורח מאושר כדי להודות לו. כאשר התעורר, הגיע לרבי וסיפר לו על החלום השני.

אמר לו האדמו"ר: "תראה, אותו יהודי שהיה עדיק ותלמיד חכם וזכה למות על קידוש ה' מתוך יסורים בשואה, אשר בוודאי זכה לקיים מצוות רבות מאוד בימי חייו, ובכל זאת בא אליך ומתחנן שתוותר לו על שכר של מצווה אחת... האם יש לך מושג מה זה מצווה?!"

חבל על הזמן, צריך לאסוף כמה שיותר מצוות!

משל יפה על ערכן של מצוות

מהו ערכה של מצווה?

מעשה ביהודי עני, ביש מזל ומחוסר פרנסה, בכל דבר שבו שלח את ידו – נכשל. היה מהלך, ונפשו מרה ועגומה, ידע כי אין בביתו מזון סעודה אחת. הלך שחוח, ובלבו זעקה: "ריבונו של עולם, עד מתי?!"

וה' שומע שוועת עניים, צעקת הדל מקשיב ומושיע. הלך העני שפוף ועיניו בקרקע, ולפתע צד מבטו נענוץ קרני אור משתברות.

הרהר בלבו: שבר זכוכית הוא או חתיכת פח בוחקת. כמעט ועבר משם, אך חכך בדעתו. חזר לאחוריו, גחן והרים את החפץ – אולי כפתור הוא, אולי איזו אגורת כסף? לא, אבן שקופה בידו, זוהרת באור יקרות. חשב: סוחר הסדקית ודאי ימצא בה עניין, אולי אף ייתן תמורתה איזה שקל, ואוכל לקנות מעט לחם להשביע את רעבוני...

סוחר הסדקית בחן את האבן, ואמר: אין זו זכוכית, זו אבן יקרה, גש אל הצורף. הצורף הזעיק משטרה – אבן חן כזו ביד אביון, בוודאי מאוצר המלך נגנבה. סיפר את סיפורו, ונתקל בחוסר אמון. הובל לתחנת המשטרה עד לביורר העניין.

האבן הובהלה אל ארמון המלוכה, האחראי על גנזי המלך נקרא לזהותה.

גילגל הממונה את האבן בין אצבעותיו, ולא פסק מלהלל את שקיפותה ואת צבעה, את בוחקה ואת ברקה, גודלה ונקיותה – לא, אבן זו לא נגנבה מאוצר המלך, אין אבן כזו בכל גנזי הממלכה! האבן אשר בכתר המלך – חיוורת לעומתה, אם בקולי ישמעו – יקבעו אבן זו במקומה!

אמר המלך: יובא לפני בעל האבן, שלו היא – וברצוני לקנות אותה ממנו. מיד הבהילו את העני לארמון, הריעוהו במדרגותיו ומבואותיו, מסדרונותיו ואולמותיו, עד שמצא עצמו בטרקלין הענק, ניצב לפני כס המלכות! ברך בהתרגשות "שחלק מכבודו לבשר ודם!" מי מילל ומי פילל שיזכה לכבוד כה רם!

"אבן זו שלך היא?!", נשמע קולו של המלך.

"איני יודע", מלמל, "אבן זו או אבן אחרת. מצאתי אבן נוצצת, ביקשתי למוכרה, ומצאתי עצמי במעצר..."

הנוכחים החניקו חיוך, והמלך שאל: "ומה מחירה?"

נבוך העני, מה יאמר? ממוכר הסדקית חשב לבקש שקל. מן הצורף אולי מאה שקלים, אולי אלף?! לא, אל יגזים, עוד יהיה לצחוק... אבל כאן עומד הוא לפני המלך, אולי יעז לבקש תמורת האבן איזו עבודה קבועה באורוות הסוסים, ובכך יושע מעוניו המשווע?

"ובכן, מה תאמר?", קטע המלך את הרהוריו.

נבוך וכנוע, קד ואמר: "אדוני המלך, וכי בקי אני בשוויין של אבנים טובות?! ייתן לי המלך כפי רצונו!"

הסתודד המלך עם הממונה על גזיו רגע קט, ואמר: "מכיוון שכך, הברירה בידך: רצונך במאה אלף דינרי זהב מזומנים, או במאה דינרי זהב לחודש במשך כל ימי חיידך?". אבל העני לא ענה, עיניו התגלגלו בחזריהן, והוא נפל ארצה מתעלף...

והנמשל ברור מאליו:

מקיימים אנו מצוות, ויודעים אנו שהן נכנסות אל גנזי המלך, מלכו של עולם. יודעים אנו כי יינתן עבורן שכר - אבל מה הם מושגיניו בשכר רוחני, מה היא הבנתנו בשכר נצחי? הן קטנים אנו וזעירים מושגינו. זוטות דומות בעינינו כשיא האושר וכפסגת הגמול!

על כן אומרים אנו: ריבונו של עולם, קבע נא אתה את גודל השכר, כידך המלאה, הרחבה העשירה והפתוחה - "עין לא ראתה אלוקים זולתך, יעשה למחכה לו..." (הגדת החפץ חיים)

אשתו של הגאון מוילנא, יחד עם חברתה, היו מפעם לפעם מסתובבות בין הבתים לאסוף תרומות, בעבור יתומים ואלמנות.

הן עשו ביניהן הסכם: הראשונה מביניהן אשר תיפטר ותגיע לעולם האמת, צריכה לבוא אל חברתה בחלום, ולספר לה מה היא רואה שם. אשת הגאון נפטרה ראשונה. כעבור ימים מספר באה בחלום אל חברתה ואמרה לה: מה שקורה בעולם האמת - אינני יכולה, ואין לי רשות לספר.

אולם אומר לך דבר אחד: זוכרת את, כי יום אחד כאשר הסתובבנו לאסוף צדקה, אמרתי לך שכדאי לנו ללכת להתרים את עשיר פלוני, והוריתי לך באצבע לכיוון ביתו. על אותה הנפת אצבע – אין לך מושג כמה גדול ועצום הוא שכרי. ("מראש אמנה")

גרביים של מיליונר

אצל יהודי, מיליונר, מארה"ב התגלה גידול ממאיר. לטענת הפרופסור היה כבר מאוחר, בשלב הזה אין מה לעשות, לא נותר לו זמן רב לחיות. לפתע הכל השתנה, החיים נראו אחרת, המצב הלך והתדרדר.

אסף הוא את כל בני משפחתו, שסירבו לקבל את הבשורה המרה, ואמר: "בקשה לי אליכם, יהיה מה שיהיה, **אין אדם יודע את יומו**, כלום אינו צפוי. מונחות על שולחני שתי מעטפות, את המעטפה הראשונה בקשתי שתפתחו ותקראו בבית ההספדים לפני הקבורה. את המעטפה השנייה לפתוח רק ביום האזכרה, ביום השלושים. זו בקשתי, זו צוואתי."

חלפו כמה שבועות קשים, והוא החזיר את נשמתו לבורא.

אסון כבד נפל על המשפחה כולה, רבים ליווהו בדרכו האחרונה, מכובדים, גבירים, עסקנים, רבנים, ועוד הרבה אח"מים.

ושם, בבית ההספדים, אחרי הדרשות וההספדים, עומד הבן הבכור, והמעטפה הראשונה נפתחת. כולם קשובים, כולם דרוכים. מה הוא כתב? מה ביקש?

וכך היה כתוב: "**אני מקפיד שתקברו אותי עם גרביים**"

כולם היו המומים.

"מה הבעיה, גרביים?! תקברו אותנו עם גרביים", אומר הבן הבכור.

מסתכל ונבוך איש החברא-קדישא. "אי אפשר", הוא אומר בעדינות.

"מה הכוונה אי אפשר?! זו בקשתו האחרונה!" מתעקש הבן.

"כן, אבל לא ניתן" ... מגמגם איש החברא קדישא.

"מה הבעיה, בסך הכל גרביים", חוזר הבן.

לחשושים, דעות ופלפולים בין הקהל הרב...

"נו, באמת, מה הבעיה?! ... מה כבר מבקש המת? ... איפה כבוד

המת? ... מה כבר ביקש? ... נו, באמת, ההלכות האלו... וכו'..."

האישה בוכה, הילדים בוכים, הקהל בוויכוח, והמת - ממתין.

הרבנים מתערבים - "אי אפשר, זו ההלכה!" נפסק לקבור בלי

גרביים.

עצבות, מרירות, תסכול וגם אי הבנה בדרכו האחרונה של המת.

גבשושי החול ממלאים את הקבר הפתוח, ואפילו בקשתו

האחרונה לא התמלאה.

המעטפה השנייה בהמתנה ליום השלושים, האזכרה.

הוזמן הקייטרינג הטוב ביותר, הוזמנו נואמים, דרשנים, משפחה,

חברים, קרובים וידידים לחלוק כבוד למת, ומעל לכל- הסקרנות:

מה נכתב במעטפה השנייה?

והנה פותח הבן ומקריא:

"אני יודע שקברתם אותי בלי גרביים!"

רק רציתי להראות לכם שלמרות כל הכסף שהיה לי, כל

הכבוד שנחלתני, וכל הצלחה שצברתי, לא יכולתי לקחת

אתי אפילו לז' גרביים!"

לפי שְׁבִשְׁעַת פְּטִירְתוֹ שֶׁל אָדָם אֵין מְלוּיִן לוֹ לְאָדָם, לֹא כֶסֶף וְלֹא

זָהָב וְלֹא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת, אֶלָּא תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים

בְּלִבָּד.

חלק לעולם הבא

נאמר במשנה: כל ישראל יש להם **חלק לעולם הבא**, שנאמר: **"וְעַמּוּד בְּלֶם צְדִיקִים לְעוֹלָם וַיִּרְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מְטַעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהִתְפָּאֵר"**. (סנהדרין ז.)

הגמרא בתענית (כב.) מספרת על רבי ברוקא חוזאה ששאל את אליהו הנביא בשוק הנקרא "בי לפט", האם יש בשוק זה "בן העולם הבא"? אליהו הנביא הצביע על שני יהודים שהיו משמחים בני אדם ואמר: "אלו בני העולם הבא". ולכאורה קשה, הרי "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", וא"כ למה אליהו הנביא הצביע רק על שני יהודים אלו בלבד?

ה'בן איש חי' בספרו "בן יהוידע" (שבת קנג.) כתב: "כל שנאמר בו **"בן העולם הבא"** אינו צריך סיוע מאחרים בעלייתו, אדרבה הוא יהיה מסייע לאחרים להעלותם עמו. אבל מי שנאמר בו **"חלק לעולם הבא"** הוא צריך לסיוע של צדיקים אחרים בעלייתו בסוד הבינה הנקרא העולם הבא".

ומעין זה כתבו התוספות (כתובות קג:), שבגמרא נאמר: "כל מי שהיה בהלוויתו של רבינו הקדוש **מזומן לחיי העולם הבא**". והקשו התוס', "והרי כל ישראל יש להם **חלק לעולם הבא**" ותירצו, ש"**מזומן לעולם הבא**" הוא ללא דין וללא יסורים. וכתב המהרש"א (חי' אגדות סנהדרין ז.) שלכל ישראל יש חלק לעולם הבא - לאחר כל התיקונים, העונשים והזיכוכים.

ולפי"ז מובן שאמנם לכולם יש רק "חלק לעולם הבא", אולם אותם יהודים בשוק, שהיו משמחים בני אדם, זכו להיות "בני העולם הבא", שהם מזומנים לעולם הבא תיכף ומיד לאחר פטירתם, ללא דין וללא יסורים.

אומרים בשם ה'חפץ חיים', שאמנם "כל ישראל יש להם **חלק לעולם הבא**", לכל אחד יש **חלקת** קרקע, אך תלוי איך מעבדים אותה. אם אדם לומד תורה ומסגל לעצמו מצוות ומעשים טובים, הרי הוא שותל שתילים יפים, עצים מלבליים ופירות מתוקים ומשובחים, שלעתיד לבוא יתענג ויתבשם מהם. אבל אם בעולם

הזה, עולם המעשה, ביטל זמנו ולא סיגל לעצמו תורה, מצוות ומעשים טובים, הרי החלק שלו בעולם הבא "עֲלֶה כְּלוֹ קְמָשִׁים, כְּסוּ פָּנָיו חַרְלִים וְגָדָר אֲבָנָיו נְהַרְסָה" (משלי כד, לא), וכמה בושה וכלימה מחכה לו לעולם הבא.

נמצא שכל שאדם ישקיע יותר במצוות ומעשים טובים שעושה בעולם הזה, כך העולם הבא שלו יראה מושקע ומפואר יותר, כי כל מצווה שאדם מקיים בעולם הזה, הרי היא לבנה ואריח לעולם הבא ובה יבנה את ביתו לאחר 120 שנה.

יש ואדם הולך לבית עולמו ורואה שם בחלקו אילנות יפים וטובים אולם הפירות קצת יבשים, הוא שואל: "מה קרה כאן?!", ואומרים לו: "אמנם קיימת מצוות ומעשים טובים, אבל לא שלחת מספיק מים כראוי לך, ו"אין מים אלא תורה". אמנם למדת תורה, אבל לא ניצלת את מלוא כשרונותיך. אמנם קיימת מצוות, אבל רק כדי לצאת ידי חובה, בלי נשמה ובלי כוונה כמצוות אנשים מלומדה. חבריך התפללו בהתלהבות, שמחו בעת קיום המצוות כמוצאי שלל רב, עסקו בתורה בהתמדה ובחשק גדול, ואילו אתה התרשלת בזה".

לכן ידע כל פעול ויבין כל יצור שהעולם הזה הוא עולם העשייה, "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם". ע"י תורה ומצוות שהוא מקיים בעולם הזה - מעבד הוא את החלק שלו בעולם הבא, ו"מי שטרח בערב שבת, יאכל בשבת". על כן נשתדל לקיים מאמר החכם מכל אדם: "כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדָךְ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה, כִּי אֵין מַעֲשֵׂה וְחֶשְׁבוֹן וְדַעַת וְחֻכְמָה בְּשֵׂאוֹל אֲשֶׁר אֲתָה הַלֵּךְ שָׁמָּה" (קהלת ט, ו). ויהי רצון שנזכה להצליח בתכליתנו, לאסוף כמה שיותר תורה מצוות ומעשים טובים בשמחה ובהתלהבות, אשר יהיו לנו לתועלת עצומה בעולם הבא.

משל בעניין העולם הזה והעולם הבא

מעשה בסוחר גדול של אבנים טובות ומרגליות שיצא לאחת הארצות הרחוקות לקנות שם סחורה. הוא קנה סחורה בכל הכסף שייחד לכך, והשאיר בידו סכום עבור הנסיעה חזרה לארצו. בשעה שהלך לאכסנייתו לארוז את חפציו פגש אותו סוחר שהציע לו יהלומים מיוחדים ונדירים במחיר זול במיוחד, בגלל שעומדים להחרים לו את כל הסחורה ורוצה להפטר ממנה בכל מחיר. הראה לו הסוחר את הסחורה, ואורו עיניו. סחורה כה משובחת לא ראה מימיו. אך היות ונשארו לו רק מעט מזומנים לצורך חזרתו לביתו, חכך בדעתו האם להיענות להצעה המפתה. שקל בדבר והגיע לכלל מסקנה שאת הזדמנות חייו הוא לא מחמיץ. הוא שלשל לידי הסוחר את הכסף ולקח את הסחורה, צרר את האבנים היקרות בכיס מיוחד ופנה לחזור לביתו. מאחר ומוכרח היה לקמץ בהוצאות הדרך נאלץ להתאכסן באכסניות הפשוטות ביותר שלא כהרגלו, ישן על גבי הקרקע ואכל מאכלים פשוטים: לחם צר ומים במשורה.

באחד הימים הזדמן סוחר עשיר לאכסניה בה שהה מיודענו, ובראותו את היהלומן, כמעט שהתעלף. נשתומם ולא האמין למראה עיניו, שאל אותו: "איך התגלגלת למקומות כאלה? האם ירדת מנכסיד?"

ענה לו הסוחר: "הלא יודע כבודו כמה טרחות טורח האדם להרוויח מאות דולרים, וכאן צפוי לי רווח של מיליונים!", הוא פתח את צרור האבנים והראה את טיבה של הסחורה. עיניו של העשיר הסתנוורו מהברק והוא אמר לחברו: "וודאי שלמען אוצר כזה כדאי לשאת בכל העינויים הללו במשך זמן קצר, ובלבד לזכות אח"כ ברווח גדול. אך תאמר לי בבקשה, כפי שאני מכיר אותך, אתה מפונק מאוד, רגיל למעדני מלכים ואינך מסוגל לישון על מיטה שאין בה מזרון 'קינג קווייל'. אי"כ, כיצד אתה מסתדר בלי אוכל משובח ושאר התנאים שאתה רגיל להם?"

אמר לו הסוחר: "אכן, רעות רבות שבעה נפשי בנסיעתי זו, אולם, בכל פעם שגוברת עליי המצוקה, אני מוציא צרור זה, פותח אותו

ומסתכל עליו. זה נותן לי כח להתגבר על הכל, ולדעת שבקרוב אחזור לביתי ואהיה העשיר הגדול ביותר! ואז מיד אני מתמלא שמחה וכח להמשיך הלאה.

והנמשל מובן מאליו.

מספרים על ה'חפץ חיים' זצ"ל, שפעם אחת בא לביתו עשיר אחד מחוץ לארץ, במיוחד כדי לראות את גדול הדור, והתפלא לראות באיזה בית עלוב ודל חי ה'חפץ חיים' המפורסם. השולחן היה פלטת עץ על שתי חביות, היו מדפי ספרים רעועים, שני ספסלי עץ פשוטים, מיטה, ועל מסמר בקיר היה תלוי כובע מרופט. אמר לו העשיר: "רבנו, היכן כל הרהיטים והרכוש שלך?", השיב לו החפץ חיים בשאלה: "והיכן הרהיטים שלך?", ענה העשיר: "אני כאן רק תייר, אורח, לכאן הבאתי רק מעט דברים הנצרכים לי, אבל בביתי שבאמריקה יש לי כל טוב, עושר וכבוד". אמר לו ה'חפץ חיים': "כך גם אני! גם אני רק אורח בעולם הזה, ויש לי כאן רק את המעט הנחוץ, ובביתי שבעולם הבא יש לי כל טוב ורכוש רב מאוד..."

הכל צפוי והרשות נתונה

רבי עקיבא אומר (אבות ג, טו): **הכל צפוי, והרשות נתונה, ובטוב העולם נדון, והכל לפי רב המעשה.**

רבי עקיבא מלמדנו במשנה זו ארבעה יסודות חשובים באמונה:

א. הכל צפוי - הקב"ה צופה ומשגיח על בני האדם. **ב. והרשות נתונה** - לאדם יש בחירה לעשות מה שירצה לטוב ולרע. **ג. ובטוב העולם נדון** - כל מה שהקב"ה עושה, הכל לטובה. **ד. והכל לפי רב המעשה** - יש שכר ועונש, הקב"ה דן את האדם לפי מעשיו.

הכל צפוי - כל מה שאדם עושה בחדרי חדרים, הקדוש ברוך הוא צופה ומביט, וכמו שנאמר (אבות ב, א): "ידע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשך בספר נכתבין". ולמרות שהקב"ה יודע כל מה שהיה ועתיד להיות, בכל זאת **והרשות נתונה** - בידו של אדם לעשות מה שיחפוץ, שנאמר: "רָאָה נְתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת

החיים וְאֵת הַטּוֹב וְאֵת הַמְּנוּת וְאֵת הַרְעָה... הַעֲדַתִּי בְכֶם הַיּוֹם אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, הַחַיִּים וְהַמְּנוּת נִתְּנִי לְפָנֶיךָ, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה, וּבְחֵרֶת בְּחַיִּים". וְעַתִּיד הָאָדָם לַתֵּת דִּין וְחִשְׁבוֹן עַל כָּל מַעֲשָׂיו.

לאדם יש "זכות בחירה", לבחור בין החיים והטוב לבין המוות ורע, ולבסוף גם המלצה "ובחרת בחיים". ונשאלת השאלה אם הבחירה היא בין שק מלא אבנים טובות, מרגליות ויהלומים, לבין שק מלא בתפוחי אדמה רקובים, האם צריכים לעצה הטובה לבחור בשק היהלומים?! מדוע כאן צריכים אנו לעצה לבחור בחיים, מי טיפש לבחור במוות וברע?!

אפשר לענות על כך במשל:

עני אחד מצא מפה לאוצר הנמצא ב"אי היהלומים". הוא לווה כספים ושכר אנייה עם רב חובל כדי להגיע לשם. אולם בדרך, לפני שהגיעו, היתה בים סערה חזקה, הרוח שברה את הספינה וכל אנשי הצוות טבעו בים, רק מיודענו הצליח לתפוש בחתיכת קרש אשר הובילה אותו לחוף, מחוסר הכרה.

כאשר התעורר, הוא לא זכר הרבה, אבל זכר שהגיע לאי כדי להביא אוצר. הוא קם, ולתדהמתו גילה שכל האבנים שיש בחוף אינם אבנים רגילות, אלא יהלומים, אבנים טובות ומרגליות. הוא הוציא שק, והתחיל למלא. בינתיים שומע מיודענו ציחקוקים מהשיחים, הוא חושב שהוא מדמיין, אולי זה מהמכה שקיבל בראש, וממשיך לאסוף. קול הציחקוק גובר, ומבעד לשיחים יוצאים ילידים כושים עם עצם באף.

האורח מפחד, אבל הם לא תוקפים, הם פשוט צוחקים. הוא שואל מה קרה והם עונים: "אתה משוגע, אוסף אבנים". הוא אומר שאלו אינם אבנים, אלא יהלומים. הילידיים פורעים בעחוק גדול, עד שאחד מהם אומר לו: "שמע, באי שלנו אכן יש יהלומים, אבל הם לא מפוזרים ככה על החוף". שאל האיש: "היכן היהלומים וכיצד הם נראים". הם ענו לו, שאחרי יער הקופים הפראיים ישנה ביצה גדולה,

אח"כ יש הר געש, מאחוריו ישנה חלקת אדמה, חופרים ומוצאים כדורים בעצב חום בהיר, מבשלים אותם, עושים מהם "פירה", ואפשר אפילו לעשות מהם "צ'יפס".

האיש רצה ללכת לשם, להשיג את האוצר, אבל הזהירו אותו – הרבה כבר ניסו, אבל רק אחד חזר משם חי, הביא שני "יהלומים" וכיום הוא מיליונר.

הוא רוקן את תכולת השק, והחל ללכת ביער הקופים, שם הכיר מקרוב כמה קופים שרדפו אחריו, והוא הצליח לברוח. כשהגיע לביצה הוא הצליח לברוח מעדר תנינים רעבים. הוא הצליח להגיע לחר הגעש, לעבור אותו ולהגיע לחלקת האדמה, בה טמונים היהלומים. הוא חפר בידיים והצליח להוציא שמונה "יהלומים" גדולים ויקרים והכניסם לתוך השק.

הוא רצה לחזור, הצליח לברוח שוב מהתנינים ומהקופים, והגיע לילידים באפיסת כוחות. כולם התפעלו מה"יהלומים" שהצליח להביא.

לבסוף ה"מיליונר" הצליח לחזור לביתו, לאחר כמה חודשים, עם האוצר, שם חיכתה לו קבלת פנים מדהימה. היו שם הרבה מאוד אנשים שלווח מהם כספים, וגם הרבה אחרים שפתאום נהיו חברים שלו, כולם ביקשו לראות את האוצר. הוא פתח את השק והסובבים כמעט התעלפו מהריח של תפוחי האדמה הרקובים.

כולם חשבו שהוא השתגע. אחרי שכולם עזבו באכזבה, אמרה לו אשתו שכדאי שילך לישון (והיא בינתיים תחפש פסיכיאטר). היא החליטה לנקות את השק המצחין, לתדהמתה נפל משם יהלום אמתי בגודל של ביצה ששרד את המסע שערך בעלה בחיפוש אחר "היהלומים האמתיים".

היא אמרה לבעלה: "אתה גאון, איך גרמת לכולם לעזוב אותך בכך שהחבאת יהלום בתוך תפוחי אדמה רקובים". הוא בכה. הם פנו ליהלומן שהציע מיליון דולר, הוא בכה. היהלומן העלה ל- 10 מיליון דולר, אבל הוא בכה. היהלומן הציע 20 מיליון דולר וזו הצעה אחרונה, אבל הוא בכה. היהלומן המשיך להעלות, והוא המשיך לבכות, ולא בגלל שהמחיר היה נמוך מדי, אלא בגלל שיכול היה להשיג בקלות יהלומים גדולים ורבים, ובמקום זה הסתכן בחיפוש אחר תפוחי אדמה רקובים.

מטרת האדם בעולם הזה היא להתגבר על היצר הרע, לעשות מצוות ולברוח מעברות, ועל כך יקבל שכר רב בעולם הבא. בנמשל, אנו אותו אדם שהגיע לעולם על מנת לאסוף יהלומים, שהם: תורה, מצוות ומעשים טובים, אשר נמצאים רק כאן בזה העולם, ושווים הון תועפות בעולם הבא. הילידים הם היצר הרע והחברה שמסיטים ואומרים שהדבר האמיתי זה הנאות: במקום ללכת לבית הכנסת, בוא נלך לים, במקום שיעור תורה, בוא למסיבה... בקיצור, תפוחי אדמה רקובים שאינם שווים כלום בעולם הבא, רק בושה ובזיון.

הקב"ה נותן לנו לבחור בין החיים והטוב (יהלומים) לבין המוות והרע (תפוחי אדמה רקובים), אבל ישנם אנשים שחושבים שה'טוב' זה מה שהם מכנים "לעשות חיים", כלומר, לרדוף אחרי הנאות ותענוגי העולם. אך זו טעות מבית היוצר של היצר הרע. עליהם אומר הנביא: "הוי האמרים לרע טוב ולטוב רע שמים חשף לאור ואור לחשף שמים מר למתוק ומתוק למר".

הקב"ה מגלה לנו שהחיים והטוב האמיתי זה ההליכה בדרכיו וקיום תורה ומצוות: "לֹא־תִבֶּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַקֵּת בְּדַרְכָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְחֻקֵּיהֶם וּמִשְׁפָּטָיו וְחַיִּיתָ וּרְבִיתָ וּבִרְכָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ". וכן: "לֹא־תִבֶּה אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמֵּעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּקָה בּוֹ כִּי הוּא תַּיִד וְאַרְךָ יָמֶיךָ". ועל כך אומר דוד המלך בתהלים: "וְאַנִּי קִרְבַּת אֱלֹהִים לִי טוֹב", הטוב האמיתי זה קרבת אלקים, שעיקרו בעולם הבא, וזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להמצא. ואפשר

להגיע לכך רק באמצעות העולם הזה ע"י בחירה בתורה, מצוות ומעשים טובים. לפי זה מטרת בריאת האדם היא באמת כדי ש"יעשה חיים". כלומר, שיעשה כאן בעולם המעשה את מה שביאי לו חיים לעולם הבא: תורה, מצוות ומעשים טובים.

ובטוב העולם נדון - האמונה שהכל לטובה

ה' ית' הוא השליט היחיד בעולמו, וכל מה שקורה בעולם, הכל מאת ה' בהשגחה מלאה ומדויקת, וכמו שמובא בשלושה עשר עיקרים של הרמב"ם: "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה, עושה ויעשה לכל המעשים". במילים אחרות, כל מה שנעשה בעולם מהדבר הפעוט ביותר ועד הדבר הגדול ביותר, הכל ה' עושה.

לכן צריך האדם להאמין שכל מה שעובר עליו, בין ברוחניות ובין בגשמיות, בין שזה בא לו ממקרי הטבע, בין שזה משאר בני אדם, ובין שזה בא לו מעצמו - הכל ברצון ה', מנהיג העולם, וגם הכל לטובה, כי "כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד" (מה שה' עושה, הכל לטובה).

מעשה ביהודי אחד שהיתה לו חנות בשוק מחנה יהודה בירושלים. אמנם השכירות היתה גבוהה מאוד, אולם בשל המיקום הטוב של החנות, ההכנסות היו גבוהות מאוד, הרווחים היו יפים והעסק היה משתלם.

יום אחד, מישהו פתח מולו חנות בדיוק כמו שלו, ומאז המכירות שלו הלכו וירדו, עד שההוצאות היו יותר גדולות מאשר הרווחים ולא היה יכול להתפרנס מהחנות.

הלך היהודי לגר"ב שמואלי שליט"א וסיפר לו כל מה שהיה. הוא היה מרוגז מאוד מכל העניין וכעס על אותו יהודי שקיפח את פרנסתו. הרב ניסה להרגיע את העומד מולו ואמר לו: "מה קרה לך?! היהודי

הזה לא עשה לך כלום, 'אין אדם נוגע במוכן לחברו', זה לא הוא, זה הקב"ה שעשה לך וזה לטובה".

היהודי שאל את הרב מה לעשות, והרב אמר: "הכל לטובה, תסגור את החנות ותפתח במקום אחר במקום בו השכירות זולה יותר. אולי לא תרוויח כמו בעבר, אבל לפחות תהיה לך פרנסה. עליך לקבל את הגזרה באהבה!"

היהודי יצא מהרב מתוסכל, אך עשה כעצת הרב ופתח חנות במקום אחר, ליד שכונת 'מאה שערים'. מעל החנות שפתח היתה גרה זקנה בודדה, ובעל החנות ריחם עליה, דיבר אתה, עודד אותה וגם היה דואג לה ועוזר לה בכל מני דברים.

יום אחד פנתה אליו הזקנה וביקשה ממנו, אם יוכל, להקדיש לה שעה אחת, כי היא רוצה לספר לו משהו חשוב. אותו יהודי, שהיה עייף ותשוש לאחר יום עבודה, חשב בהתחלה לסרב אך לבסוף הסכים ועלה אליה לביתה. הזקנה סיפרה לו את סיפור חייה, שלא היה מעניין במיוחד ובעל החנות כמעט ונרדם. לבסוף היא הגיעה לעיקר וסיפרה לו שהיה לה דוד עשיר בחו"ל, שכאשר נפטר הוריש לה חמשה מיליון דולר, והיא גלמודה ואין לה למי להוריש את זה. היא ראתה שהוא היחיד שבאמת התייחס אליה יפה והיטיב אתה במשך כמה שנים, אז היא מורישה לו את הכל. היא מבקשת רק טובה אחת – שיקנה חדר בישיבה, שילמדו בו תורה ויהיה לעילוי נשמתה.

הזקנה נפטרה, ובעל החנות קיבל את הירושה. הוא בא אל הרב שמואלי וביקש לקנות חדר בישיבה שלו עבור הנצחה לעילוי נשמתה. הרב זיהה אותו ואמר: "האם לא היית אצלי לפני כמה שנים ואמרת לי שירדת מנכסיך?!", סיפר לו היהודי את כל המעשה, ואמר שבזכות העצה של הרב הוא זכה לעושר רב. אמר לו הרב: "רואה אתה שהכל לטובה? ה' ית' רצה להיטיב לך ולהעניק לך את הסכום שמיועד לך משמים ונמצא אצל האשה הזקנה. הקב"ה סובב את

הסיבות כדי שהדבר יצא לפועל, ואתה חשבת שעושים לך רע. אם לא היו פותחים מולך חנות דומה, היית נשאר שם עד היום, מתפרנס בכבוד, אך לא מתעשר."

במקרים רבים ניתן לראות בבירור, כיצד דבר שנראה רע, מתגלה לבסוף שהיה לטובה. כל אחד שמתבונן רואה זאת במהלך חייו. לדוגמא: אדם הממהר לעבודה מגיע לתחנת האוטובוס בדיוק כאשר האוטובוס יוצא, הנהג סוגר את הדלת בפניו, תוך כדי התעלמות מנקישותיו וקריאותיו, ונוסע...

כמובן שאותו אדם כועס על הנהג, כועס על עצמו ועל כל העולם, ואינו מקבל באהבה את מה שקרה לו. אבל כאשר מתגלה לו לאחר מכן, שהאוטובוס שהוא רצה לעלות עליו היה מעורב בתאונה קטלנית, הוא מקבל את הדברים קצת אחרת...

בזמן הניסיון אין לאדם אפשרות לדעת מה יהיה אח"כ, כי הוא אינו צופה עתידות, ולכן הוא מתרגז על השיבוש בתכניותיו. אבל הבורא היודע את כל העתידות, שומר על האדם תמיד (ואף אם לא ארעה שום תאונה לאוטובוס, יש סיבות נסתרות רבות, מדוע זה לטובה, סיבות שרק ה' יודע. ועל האדם להאמין שזה לטובה, ולא להאשים אף אחד).

לבורא יש שיקולים וסיבות שונות מדוע להנהיג כך את האדם, ורק הוא שמכיר ויודע מה עבר, וצריך האדם לעבור בחייו, בגשמיות וברוחניות, כי רק ה' ית' יודע את הטובה שתצמח מכל דבר. האדם אינו יכול לראות את הטובה בזמן הניסיון, כי א"כ לא יהיה זה ניסיון כלל. הדרך היחידה לעמוד בניסיון היא רק ע"י אמונה שהכל לטובה.

פעם שאל החפץ חיים אדם אחד על מצבו, השיבו הלה: "לא היה מזיק אם היה קצת יותר טוב!". השיבו החפץ חיים: "וכי מנין לך שלא היה מזיק? הקב"ה הרחום והחנן יודע יותר טוב ממך, וברצונו להיטיב לך ככל שניתן, ואם לא נתן לך יותר, ודאי וודאי שכך טוב הדבר למענך!"

ב"שולחן ערוך" (או"ח ר"ל, ה') נפסק: "לעולם יהא אדם רגיל לומר: כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" (כל מה שעושה ה', לטובה הוא עושה).

לא כתוב כאן "כמעט הכל", אלא הכל - הכל ממש! לכן אי אפשר לומר: "הכל לטובה, חוץ מ...", אלא הכל טוב בלא הגבלה.

ישנם דברים שהאדם חייב לעבור, בין אם ירצה או בין אם לא, ואין באפשרותו לברוח מהם, וכל בחירתו היא רק כיצד לעבור את הניסיונות. אם יעבור אותם באמונה שהכל לטובה - אשריו ואשרי חלקו, ובאמת יראה איך הכל מתהפך לו לטובה, חייו יהיו יפים מאוד, רגועים ונעימים. ואם, חס ושלום, הוא חי בלא האמונה שהכל לטובה, אזי הוא יהיה רק ממורמר, בלתי מרוצה ושובר. הוא יתלונן ויאשים את עצמו ואת כולם, וכל חייו יהיו מרים, רעים וחשוכים.

דבר ברור הוא שלכל מה שה' עושה יש תכלית, ועל האדם המאמין בהשגחה פרטית לחפש מה ה' רוצה ממנו. זהו דבר שהשכל מחייב, שהרי הבורא מעביר עליו מאורעות שונים בשביל ללמד אותו דבר מסוים או לעורר אותו לתקן איזה דבר או להתחזק בעניין מסוים ועוד אפשרויות רבות. חיפוש המסר של הבורא הוא עניין עמוק ורחב מאוד, והיסוד הראשון שהאדם צריך להחדיר לליבו הוא ש"אין יסורים בלא עוון".

וְהַכֹּל לְפִי רֵב הַמַּעֲשֶׂה - כלומר, הקב"ה דן את האדם עפ"י מעשיו **יש שכר ועונש.**

על יסוד זה כותב הרמב"ן: "אין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהן יכריתנו עונשו, הכל בגזרת עליון".

בעניין השכר והעונש נשאלת השאלה המפורסמת: מדוע יש צדיק ורע לו, ויש רשע וטוב לו?

אפשר להשיב על כך באמצעות משל:

למלך אחד היו שני עבדים. את האחד הוא אהב מאוד ואת השני שנא. יום אחד ביקש המלך מעבדיו לעשות דבר גדול עבורו, ואמר להם שמי שיצליח לעשות זאת, ילבישו אותו בבגדי מלכות

וירכיבו אותו על סוס המלך בכבוד גדול. הוא גם הזהיר את שני עבדיו שלא יעשו דבר מסוים, והזהירם שמי שיעז לעבור על פקודתו יפשיטוהו וילקוהו בשוט.

שני העבדים הצליחו לעשות את מה שביקש המלך בצורה הטובה ביותר, אולם הם גם עברו על פקודתו ועשו את הדבר אשר הזהיר אותם שלא לעשותו.

יום אחד היה המלך ביער עם משרתיו ושני עבדיו. הוא ציווה למשרתיו לקחת את העבד האהוב, להפשיט אותו מבגדיו, להלקות אותו בשוט ולבזותו כדי להענישו על העבירה שעשה. וציווה עליהם לקחת את העבד השנוא, להלבישו בבגדי מלכות, להרכיבו על סוס המלך ולשבח אותו על שעשה רצון המלך.

כולם תמהו על כך, וגם העבד הנאמן תמה בלבו מדוע המלך שאוהב אותי מעניש דווקא אותי, ואילו את העבד השנוא המלך מכבד? ולא מצאו טעם ליישב את הדבר.

לאחר שבוע התקיים יריד גדול בעיר המלוכה. אז ציווה המלך לקחת את העבד השנוא להפשיט אותו מבגדיו ולהלקותו לעיני כולם כמשפטו. ואת העבד האהוב להלביש בבגדי מלכות, להרכיב אותו על סוסו בכל רחובות קריה ולקרוא לפניו: "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו".

אז נודע משפט המלך וחכמתו הרבה, שהיה מוכרח לתת לכל אחד מהם שכר ועונש כפי שהבטיח, אך היה לו קשה לתת שכר לעבדו שנוא נפשו ולהעניש את עבדו האהוב. לכן התחכם לשלם גמול לשונאו ועונש לאוהבו במעבה היער, שם איש אינו רואה (אז הכבוד אינו נחשב והבושה אינה גדולה), ולעשות ההיפך בעיר הבירה בזמן היריד לעיני המון עם.

הקב"ה הבטיח בתורתו לתת שכר לעושי מצוותיו ועונש לעוברי רצונו. אולם, "אין צַדִּיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא" - גם הצדיק האהוב שעושה רצון ה' אינו נמלט לגמרי מאיזה עוון. וגם אין רשע שכולו רק עבירות ולא עשה מעט מצוות, וכמו שאמרו חז"ל שי'אפילו רשעים מלאים מצוות כרימון'.

לכן הקב"ה משלם לרשעים ומעניש את הצדיקים בעולם הזה החומרי והחולף שהוא אינו עיקר ואת השכר לצדיקים והעונש לרשעים נותן בעולם הבא, שהוא עולם רוחני ונצחי, הוא העיקר והתכלית - שם יקבל הצדיק את שכרו המושלם, והרשע יבוא על עונו.

דבר זה רמוז בתהלים: "אִישׁ בְּעַר לֹא יִדְעַ וְכִסִּיל לֹא יִבִּין אֶת זֹאת: בְּפֶרֶחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיִּצְיָצוּ כָּל פְּעָלֵי אָוֶן לְהַשְׁמֵד עֲדֵי עֵד". הכסיל לא מבין מדוע הרשעים פורחים ומצליחים (רשע וטוב לו), והתשובה לזה, שהצלחת הרשעים בעוה"ז כדי שע"י כך יישמדו לעד בעולם הבא.

רבי יוסי בן יועזר איש צרדה, נתפס ע"י הרומאים, וגזרו עליו להיתלות על העץ, כעונש על שלמד ולימד תורה. הרומאים קשרוהו בידי וברגליו והרכיבו אותו על סוס אל בית התלייה.

בן אחותו של רבי יוסי בן יועזר, היה יקום איש צרורות, שהתרחק לגמרי מהתורה, המיר את דתו, והרומאים גידלוהו ומינו אותו לשר חשוב ונתנו לו סוס מפואר וכל תענוגי העולם הזה.

באותה שעה שהובילו את רבי יוסי אל בית התלייה, פגש אותו יקום איש צרורות ואמר לו בלעג: "ראה את הסוס שהרכיב אותי אדוני, וראה את הסוס שהרכיב אותך אדונך! מה יצא לך מכל התורה שלמדת? מה הרווחת מזה שהלכת בדרך התורה והמעוות?!"

אני, שהלכתי ובעטתי בתורה ובמעוות, והמרת את דתי - זכיתי לכבוד מלכים, אושר ועושר וכל תענוגי העולם! ואילו אתה, שהיית תמים והמשכת ללכת בדרך התורה והמעוות, דבר זה הוביל אותך לעבר עמוד התלייה!"

אמר לו רבי יוסי: "אם כך למכעיסיו, קל וחומר לעושי רצונו!"

אמר לו יקום איש צרורות: "האם עשה אדם רצונו יותר ממך?"

אמר לו רבי יוסי: "אם כך לעושי רצונו, קל וחומר למכעיסיו!"
 רבי יוסי בן יועזר אמר לו שאם הקב"ה נתן לו שכר כה עצום למרות
 שהוא בגד ובעט בו, הרי זה שכר עבור המצוות הבודדות שעשה,
 וא"כ איזה שכר עצום מחכה לאלו שמחזיקים בתורת ה' ית' ועושים
 את רצונו?! ואם כך הוא מעניש את עושי רצונו על העבירות
 המועטות שעשו, א"כ, האם אפשר לשער מה מגיע לרשעים על כל
 מה שפשעו והכעיסו את בוראם?

יקום איש צרורות שמע את הדברים והם הלחלו וחדרו אל עמקי
 נשמתו. הוא עשה תפנית של מאה ושמונים מעלות, עזב את כל
 תענוגי העולם, חזר בתשובה שלמה ומסר את נפשו על קידוש ה'.
 (עפ"י בראשית רבה ס"ה)

לזכות את ישראל

במשנה (מכות כג: פרקי אבות) נאמר: "רַבִּי חֲנִינְיָא בֶּן עֲקִיבָא אוֹמֵר,
 רָצָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזָכוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָּךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה
 וּמִצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: ה' חֲפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְנֶאֱדָר". הרי לן
 להדיא שריבוי התורה והמצוות זהו זכות לעם ישראל.

ואילו בגמ' (נדרים כב:) נאמר: "אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא
 חטאו ישראל - לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר
 יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא, מאי טעמא? "כי ברוב
 חכמה רוב כעסי". ופירש רש"י: "לפי שבעטו וחטאו נוסף להם רוב
 חכמה, שאר הספרים, להטריחן יותר". מכאן משמע שריבוי
 התורה שהי נתן לעמו ישראל אין זה זכות אלא עונש.

וקודם שנבוא ליישב בס"ד, יש להקדים דבמדרש (בראשית רבה פרשת
 טו) נאמר: "אמר רב הונא "הנה טוב מאד", זו מדת הטוב, "והנה
 טוב מאד", זו מדת יסורין, וכי מדת יסורין טובה מאד?! אתמהא,
 אלא שעל ידיה הבריות באים לחיי העולם הבא, וכן שלמה אומר
 "ודרך חיים תוכחת מוסר", אמרת צא וראה איזו דרך מביאה את
 האדם לחיי העולם הבא? הוי אומר זו מדת יסורין". תז"ל אמרו

שהיסורים טובים כי בכוחם לכפר על העוונות ולהביא את האדם נקי וזך לחיי העוה"ב.

וכתוב במדרש (ילקוט שמעוני תהלים תת"ט): "אמר רבי ביזנא, אין אדם בעולם בלא יסורין, חושש בשינו אינו יכול לישן, בעינו אינו יכול לישן, יגע בתורה אינו ישן, זה ער וזה ער, הוי "אֲשֶׁרִי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תִּיִסְרְנוּ יָהּ וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמָדְנוּ". כלומר, כולם סובלים ומתייסרים בעולם הזה בכל מיני סוגים של יסורים, אשרי מי שיסוריו הם ביגיעת התורה.

עפ"י כל זה נראה ליישב ולומר, שכאשר עם ישראל חטאו בעגל הם היו חייבים לקבל יסורים כדי לכפר על עוונם, אך ה' ית' שהוא רחום וחנון, רצה לזכות את ישראל שהיסורים יבואו ביגיעת ובעמל התורה ולכן הוסיף להם ספרים רבים, כדי שיתייגעו יותר בתורה ובכך יתקנו את חטאם ויבואו זכים ומזוככים לעוה"ב. ונראה שדבר זה רמוז במילים "לזכות את ישראל", שזה מלשון זך ומלשון זיכוד. ודרשו חז"ל (מדרש רבה פרשת אמור) על הפסוק "אמרת ה' צרופה" - לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהם את ישראל.

מעלת היסורים

(מתאים לומר כאשר הנפטר סבל מיסורים)

כל מה שקורה בעולם, הכל שקול ומדוד משמים, עד הפרט הקטן ביותר. אומרים חז"ל (ערכין טז): שאפילו אם אדם הושיט ידו לכיסו כדי להוציא משם שלוש מטבעות, ועלו בידו רק שתיים, ויצטרך עתה להטריח עצמו ולהושיט את ידו שנית כדי לקחת את המטבע השלישית - גם זה בכלל יסורים שנגזרו עליו משמים.

מדברים אלו לומדים שני כללים בהנהגת הקב"ה: **א.** 'אין אדם נוקף (מקבל מכה) אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזים עליו מלמעלה' (חולין ז): - אפילו כאשר נמצא האדם במצב הגרוע ביותר, כל פרט מכוון ומחושב מלמעלה. **ב.** היסורים הנשלחים לאדם מדודים בדקדוק עצום, ואין האדם מקבל יותר ממה שמגיע לו.

צריכים אנו להבין שהיסורים הם לטובתו של האדם, כי כל מה שהקב"ה עושה - הכל לטובה, והרי היסורים הם מאת ה' ית' שאוהב אותנו ומרחם עלינו וא"כ הם לטובה. הכיצד?

אפשר לבאר עפ"י המדרש (ב"ר פרשה ט'): "אמר רב הונא: "הנה טוב מאד" - זו מדת הטוב, "והנה טוב מאד" - זו מדת יסורין. וכי מדת יסורין טובה מאד?! אתמהא, אלא שעל ידיה הבריות באים לחיי העולם הבא, וכן שלמה אומר "ודרך חיים תוכחת מוסר", אמרת צא וראה איזו דרך מביאה את האדם לחיי העולם הבא? הוי אומר זו מדת יסורין". חז"ל אמרו שהיסורים טובים כי בכוחם לכפר על העוונות ולהביא את האדם נקי וזך לחיי העוה"ב.

אין אדם נקי לגמרי מחטא ועוון, "כִּי אָדָם, אֵין צָדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא" (קהלת ז, כ), אפילו צדיקים גדולים צריכים לתת למעלה דין וחשבון על מעשיהם. והרי על חטאים צריכים 'לשלם', החטא הוא 'כתם' על הנשמה וגורם לבושה גדולה בעולם האמת, לכן צריכים לעבור זיכוך בגיהנום כדי 'לכבס' את הכתם. ככל שהעבירות גדולות וקשות יותר כך הכתמים גדולים וקשים יותר, ויותר קשה לנקות אותם. ואמר הרמב"ן ששבעים שנה של ייסורי איוב אינם מתקרבים אפילו לשעה אחת בגיהנום, כי העולם הרוחני הוא הרבה יותר מרוכז ועוצמתי מהעולם הגשמי. א"כ ברור שעדיף לסבול יסורים בעולם הזה, ולא להגיע מלוכלכים לעולם הבא.

משל לאדם שהיה צריך לעבור ניתוח. הרופא המרדים הגיע כדי לתת לחולה זריקת הרדמה, אך החולה סירב בתוקף. "מדוע?!", שאל הרופא המרדים. "הזריקה כואבת", אמר החולה, "אני מעדיף לעבור את הניתוח בלי הרדמה" ... אבל לחתוך בבשר החי כואב הרבה יותר מאשר זריקת ההרדמה. ייסורי העולם הזה הם כמו כאב של זריקת הרדמה לעומת כאבים של ניתוח בלי הרדמה של עולם הבא.

פרופסור בכיר בבית חולים בעיר לונדון, שהיה ידוע כיהודי שאין לו שום קשר ליהדות, החל לפתע להגיע לעבודתו כשכיפה לראשו. לתדהמת הרופאים, סיפר להם את סיפורו:

"כזכור לכם, לפני כשבוע אושפז במחלקה שלנו זקן מופלג, שהיה סובל מלחץ דם גבוה, הפרעות בתפקודי הכליות והלב, ולאחרונה עבר גם אירוע מוחי קשה, והיה שוכב מחובר למכשירים ומיוסר. לאחר כמה ימים ללא שינוי, המלצתי לבני המשפחה שמוטב לעשות לזקן 'המתת חסד' ולנתקו מכל המכשירים אשר מחזיקים אותו בכוח בעולם הזה, סובל ומיוסר, עדיף לגאול אותו מייסוריו!

בני המשפחה הסכימו עמי, ואני בעצמי ניתקתי אותו מהמכשירים, מתוך רחמים, להצילו מייסורים.

באותו לילה בו ניתקתי את הזקן מהמכשירים, כאשר הלכתי לישון, ראיתי אותו בחלומי, ניצב מולי, כועס וצועק עלי: "מה עשית לי? למה קרבת את מתתי? מדוע עשית לי את העוול הזה?"

ואני מתוך פחד ורעדה, בקושי הצלחתי לגמגם ולומר לזקן: "אני התכוונתי בזה אך ורק לטובתך! ראיתי בעערך, את היסורים הרבים שעברת וחשבתני שכבר עדיף לך למות מאשר לחיות ביסורים נוראיים שכאלו!

ואילו הזקן כעס עלי יותר וצעק: "לטובתי התכוונת?! דע לך, שעבור כל דקה שהייתי סובל את היסורים הללו, מחקו לי מהשמים עגלות מלאות במלאכי חבלה! עבור כל גניחה ואנחה הורידו לי מהשמים טונות של עבירות! עולמות שלמים של חטאים, עוונות ופשעים מחקו לי תמורת הצער שהצטערתי! ואתה, ב'מיתת החסד' המדומה שלך, מהעת ממני את החסד האמיתי שעשו עמי במחיקת העוונות, וכעת עלי לשלם בייסורי גיהנום על כל העבירות שנותרו לי, והכל בגללך!

קמתי בבהלה, רועד ושטוף זיעה קרה, ובו במקום החלטתי לשנות כיוון ולחזור בתשובה! אם זכיתי לראות במו עיני שיש עולם הבא ויש למעלה דין ומשפט, יש שכר ועונש ויש גם חשבון מדוקדק על כל בסל של האדם... אני יכול להישאר אדיש!"

מטרת היסורים, שיתבונן האדם ויבין על איזה פגם וחטא בא לו זאת, וישוב תיכף בתשובה על זה. מעשה באדם שנסע ברכבו וראה שנורית אזהרה אדומה דולקת בלוח השעונים. הדבר הפריע לו, לכן פנה לחשמלאי רכב ובקש ממנו שיכבה את הנורית האדומה. החשמלאי פתח את לוח השעונים וניתק את הנורה מהחשמל. הנהג שמח ש"יצא בזול", אולם לאחר כמה שעות של נסיעה, הרכב לפתע הפסיק לעבוד... לפעמים אנו מקבלים רמזים ואיתותים מן השמים, צרות או יסורים, ועלינו להבין את הרמז ולעשות מיד את הדבר הנכון והרצוי ולא לחפש "קיצורי דרך". עלינו לעשות רצון ה' ית', לפשפש במעשינו ולשוב בתשובה.

מעשה ברופא יהודי חכם וגדול, שקצף עליו המלך ושם אותו בבית האסורים. המלך ציווה לשר בית הסוהר לשים אותו בעינוק צר וחשוך, עול ברזל יהיה על צווארו ויתנו לו לאכול את המינימום ההכרחי. עבר זמן והסוהרים הבחינו שעל פניו של האסיר לא ניכרו כל סימני צער וסבל. שאלו אותו: "כיצד אתה מצליח לשרוד בתנאים קשים כאלו?", אמר להם הרופא: "לקחתי לי חמשה סוגים של "תרופות" בהם אני מרפא את עצמי מכל צער ומכל כאב:

הדבר הראשון הוא הבטחון בה' ית' שיכול להצילני גם מיד המלך, כי לב מלכים ביד ה'. לכן אין כל סיבה שאהיה שרוי בצער, שהרי כוחו של הבורא גדול לאין ערוך מכוחו של המלך ששם אותי בכלא, ואם הקב"ה רוצה, יכול להוציא אותי מכאן. החיזוק השני הוא ביודעי שחטאיי גרמו לי זאת ואני עצמי הייתי הסיבה לכך, ולכן לא אתרעם, 'אין יסורים בלא חטא'. הדבר השלישי, ידעתי שלטובתי הקב"ה מייסרני כדי למרק עוונותיי בעוה"ז, ובזכות השמחה שאני שמח ביסורים אלו באה טובה לעולם. הרביעי: אפשר שהיה מביא עלי הבורא צרות גדולות מאלו. והדבר החמישי, שידעתי שתשועת ה' כהרף עין, כי חנון ורחום הוא וניחם על הרעה!

סימנים אלו ערכתי אותם ועשיתי מהם שיקוי ואני שותה ממנו מעט בכל יום וזה שהעמידני על כוחי ולא השתנו פניי.

דברי הרופא הגיעו לאוזני המלך, והוא ריחם עליו ונתן לו חנינה.

מעשה באדם שהיו לו יסורים רבים ומכאובים שונים. מחלות פקדו אותו ואת אנשי ביתו, הוא איבד כמה מיקריו, היו לו קשיי פרנסה ועוד צרות שונות וקשיים רבים שליוו אותו כל ימי חייו. יום אחד הוא החליט לנסוע אל הצדיק המקובל רבי שלום שרעבי זצ"ל כדי שיסביר לו מדוע עליו לסבול כל כך ומה עליו לעשות כדי שיוקל לו. כאשר הגיע לביתו של הרב, הוא התבקש מהרבנית לשבת ולהמתין עד שהרב יתפנה אליו. הוא ישב על אחד הכיסאות, ומכיון שהיה עייף מטורח הדרך, מיד נרדם ושקע בשינה עמוקה.

והנה בחלומו הוא רואה את עצמו מגיע לשמים ורואה לפניו דרך שוממה. החל האיש לעבוד במעלה הדרך. לפתע עקפה אותו מרכבה גדולה, מלאה מלאכים צחורים ויפים. המרכבה חלפה במהירות באופק. אח"כ חלפו עוד מרכבות רבות עמוסות במלאכים לבנים, חלקם גדולים ועצומים וחלקם קטנים וצנומים. כאשר תמה שיירת המלאכים הלבנים, החלה לעבור על פניו שיירה ענקית של מרכבות נושאות מלאכים שחורים ואיומים. הדבר עורר את סקרנותו, הוא החיש את צעדיו, עד אשר הגיע לכיכר רחבת ידיים, שם מצא את כל המרכבות חונות. במרכז הרחבה עמדו מאזניים ענקיים וכל המלאכים החלו להסתדר בתוך המאזניים, הלבנים בכף הימנית ואילו השחורים בכף השמאלית.

האיש לא הבין מה מתרחש לנגד עיניו, עד שהוסבר לו שכאן זה בית הדין של מעלה, וכעת דנים בדינו של אדם. כל המלאכים שעולים למאזניים נוצרו מהמצוות ומהעבירות שעשה האדם בימי חייו. כאשר אדם עושה מצוה בשלמות, נברא מלאך לבן גדול וכבד משקל, אולם כאשר אין המצוה נעשית בשלמות, נברא מלאך פגום, חסר איברים או צנום. הוא הדין גם לגבי העבירות – מלאכים שנוצרו מעבירות

שנעשו במזיד או מתוך הנאה הנם גדולים וכבדים, ואילו מעבירה שנעשתה בשוגג נבראים מלאכים קטנים וקלים.

בינתיים המאזניים מתמלאים במלאכים שחורים ולבנים. התעניין האיש לדעת מי הוא האדם הנדון במשפט זה. השיבו לו שהוא עצמו הנדון במשפט, ואז נחרד לראות שכמעט כל המלאכים כבר ניצבים על המאזנים וההכרעה נוטה לטובת המלאכים השחורים שנוצרו מעבירותיו. הוא הבין שאם כך, הולכים לדון אותו כאחד הרשעים, ולכן רעד מפחד.

כאשר עלו כל המלאכים, יצא כרוז ושאל אם נשארו עוד מלאכים. התשובה היתה – "לא"! ואז שאל הכרוז: "אולי סבל היהודי יסורים בימי חייו? א"כ אפשר לצרפם לצד הזכויות! מיד הופיעה מרכבה ענקית של מלאכים שנבראו מכח ייסוריו הרבים שסבל בימי חייו, וכנגד כל מלאך של יסורים הורידו מהמאזנים כמה מלאכים שחורים, לפי יסורים ממרקים ומצרפים את האדם מעוונותיו.

כעת רווח לו מעט, כאשר ראה שמשקלם של המלאכים השחורים הולך ויורד וכפות המאזנים כמעט השתוו. אולם כאשר תמו גם מלאכי היסורים, ראה האיש שעדין הכף נוטה במקצת לטובת המלאכים השחורים, ומזה הבין שמעבו בכי רע. הנה עוד מעט יוכרז על פסק הדין, והכף נוטה לרעתו.

בצר לו נפלטה לפתע מפיו זעקה גדולה ומרה: "הבו לי עוד יסורים... אני רוצה עוד יסורים!!!"... מקול הזעקה התעורר האיש מחלמו, ובני ביתו של הרב אשר נבהלו מן הזעקה חשו לעברו ושאלוהו מה קרה? רק עכשיו הבין שכל זה היה חלום. הוא קם מהכסא ופנה לצאת מבית הרב. הרבנית קראה לו ואמרה: "הרי רצית לדבר עם הרב!", והוא השיב: "כבר אין צורך, קיבלתי את התשובה המתאימה מן השמים".

מעשה קטן, אבל גדול

בגמרא (עבודה זרה יח.) נאמר: "תנו רבנן: כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנינא בן תרדיון לבקר. אמר לו: "חנינא אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה [ומקהיל קהלות ברבים] וספר מונח לך בחיקך!", אמר לו: "מן השמים ירחמו". אמר לו: "אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי מן השמים ירחמו?! תמהה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר התורה באש!", אמר לו: "רבי, מה אני לחיי העולם הבא?", אמר לו: "כלום מעשה בא לידך?", אמר לו: "מעות של פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים", אמר לו: "אם כן, מחלקך יהי חלקי ומגורלך יהי גורלי". אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא, והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול, ובחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בס"ת, והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור וכו'..."

ונשאלת השאלה, מדוע ר' חנינא נקט דווקא במעשה זה שהתחלפו לו כמה שקלים של צדקה, שהוא כביכול מעשה פשוט וקל, כאשר הוא עושה מעשים גדולים ועצומים מתוך מסירות נפש עצומה כאשר הוא מקהיל קהילות ומלמד תורה ברבים!

קודם שנבוא ליישב, יש לשאול על המשנה הידועה (בסוף מסכת מכות): "רבי חנינא בן עקיבא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויגדיר".

ולכאורה קשה, מדוע הקב"ה הרבה על עם ישראל מצוות, אם כדי להרבות בשכר, היה מספיק לתת מעט מצוות עיקריות ולשלם עליהן בכפל כפליים. ועוד שא"כ יצא שכרם בהפסדם, שאם לא יקיים רוב התורה יקרא רשע.

ונראה ליישב עפ"י הרמב"ם שכתב: (בפירושו למשניות): "מעיקרי האמונה בתורה כי כשיקיים אדם מצוה מתרי"ג מצוות כראוי וכהוגן ולא ישתף עמה כוונה מכוונת העולם בשום פנים, אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה, הנה זכה בה לחיי העולם הבא, ועל זה אמר רבי חנניא כי המצוות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהן על מתכונתה ושלמותה, ובעשותו אותה המצוה החיה נפשו באותו מעשה.

וממה ששאל ר' חנניא בן תרדיון "מה אני לחיי עוה"ב", והשיבו המשיב: "כלום מעשה בא לידך?", כלומר, האם נזדמן לך לעשות מצוה כהוגן? והשיבו כי נזדמנה לו מצות צדקה על דרך שלמות ככל מה שאפשר וזכה לחיי העוה"ב. ופירוש הפסוק "ה' חפץ למען צדקו" - לצדק את ישראל למען כי "יגדיל תורה ויאדיר".

מעשה אמיתי בעניין השכר בעוה"ב

באחד מהבתים בעיירה ראדין שבפולין, נשמעו מהמטבח קולות מזורים. בעל הבית שהיה יהודי ירא שמים, רץ בבהלה אל מקור הקול, ולתדהמתו הרבה מצא את אשתו, מוטלת על ספסל, בעיניה מבט אימתני ומגרונה יוצאים דיבורים בשפה הפולנית בקולו של גבר זקן.

הקול היוצא מגרונה של האשה ביקש שייקחו אותו תיכף ומיד אל הרב הצדיק שמתגורר בעיירה, הוא רוצה לומר כמה מילים וכדאי גם שכמה שיותר יהודים יבואו וישמעו.

הבעל ההמום הזדעזע מהמחזה המוזר ואץ רץ לבקש עזרה מעוברי אורח. אנשים טובים באו לעזור וכאשר ראו את האשה, מיד הכריזו במקלה שמדובר בדיבוק, ואכן יש להזדרז ולהביאה אל הרב ה'חפץ חיים'.

נטלו את האשה ולקחו אותה לביתו של קדוש ישראל ה'חפץ חיים', אשר היה בקי בנסתרות ובעניינים עליונים. השמועה כמובן עשתה

לה כנפים ומאות יהודים התאספו ליד ביתו של הרב. ה'חפץ חיים' ביקש מהרוח אשר נכנסה בזאת האשה לספר מיהו, מה חפצו ומדוע בא בדיבוק באשה זו?

הדיבוק, שהיה רוחו של פריץ נוכרי זקן, התחיל לספר, סיפור מדהים, מופלא ומרגש. זהו מעשה אמיתי ואחד ממאות העדים לו הוא רבי אליהו לופיאן, תלמיד ה'חפץ חיים', שהיה נוכח באותו מעמד, ולאחר עשרות שנים סיפר אותו לתלמידיו בישיבתו בכפר חסידים.

כחמישים שנה לפני אותו מעשה, התגורר במרחק רב מהעיירה ראדין אציל פולני עשיר שהיה לו רכוש רב: אחוזות ושדות, עסקים רבים ומאות פועלים עמלים. הפריץ האציל היה טוב לב ונוח לבריות, ומאמין גדול בבורא העולם שהוא צופה ומשגיח והכל ממנו יתברך. את האמונה הזאת קיבל הגוי מהיהודים רבים שעבדו באחוזותיו ביושר ובתום לבב. הנהגות היהודים נשאו חן בעיניו והוא הרבה לשוחח עמם בעניינים של תכלית הבריאה. מהם שמע שדי לו כגוי באמונה היסודית באל חי ובקיום שבע מצוות בני נח בכדי לקבל את השכר הצפוי לו בעולם הבא. הפריץ האציל היה מאמין ומכבד מאוד כל יהודי, ממונו הלך ופרץ והיה לו עושר ואושר עד בלי די.

יהודי בשם אייזיק היה מנהל האחוזות של הפריץ. הוא היה איש תם וישר והשתדל מאוד בשמירת התורה וקיום המצוות, בין אדם למקום ובין אדם לחברו, אם כי היה יהודי פשוט בתכלית. רוב היממה עסק בניהול האחוזות ועסקי הפריץ, אך כל זה לא גרם לו לדלג על חובותיו כיהודי. תפילותיו היו בכל לב, וכל מצוה קיים בהידור ובשמחה.

באחד הימים פנה הפריץ אל מנהל אחוזותיו היהודי ושאל אותו בסקרנות ובתמימות: "אמור נא לי אייזיק היקר, אני הפריץ, כאשר אסיים את שנותי עלי אדמות, היכן יניחו אותי – בגן עדן או שמא, חס וחלילה, בגיהנום?"

איזיק היה נבוך מהשאלה הישירה, הוא ידע שאדונו מתעניין בחיים שלאחר המוות ובעולמות העליונים. הוא נזכר ששמע פעם על כך שליהודי יש נשמה קדושה וטהורה. אחרי הפטירה הנשמה צריכה לעבור זיכוך וטיהור, אח"כ תשוב לכוך מחצבתה ותינה מזיו השכינה. אולם בגוי קיימת דרגה נמוכה בבחינת רוח, ואם הוא היה טוב בזה העולם אכן מגיע לו שכר בעולם הבא, אך לא כמו ליהודי.

איזיק אמר לפריץ: "ברור לי ללא כל צל של ספק שאתה תיקבר בשיבה טובה ורוחך תשכון בגן עדן. כל ימך נהגת כהוגן עם בני האדם ולא עברת על אף אחת מאותן שבע המצוות אשר ציווה הבורא את בני האדם שאינם יהודים".

הפריץ חיך חיוך רחב למשמע התשובה, ואז שאל: "ואתה איזיק חביבי, היכן תהיה נשמתך לאחר פטירתך?"

– "אני...", השיב איזיק בפנים מכורכמות, "אני אהיה בגיהנום".

– "על מה ולמה?!" נחרד הפריץ, "הן איש טוב אתה, צדיק וישר, שומר את השבת ומקיים את המצוות אשר ציווה אתכם אלוהים, מדוע שיענישו את מי שאינו בר עונשין?"

– איזיק ניסה להסביר את המעט שידע, ש'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', הוא מלמל דבר מה על זיכוך הנשמה מחטאים קטנים אשר מעכבים את הכניסה לגן עדן ולכן יש לעבור קודם את הגיהנום.

הפריץ, כמובן, לא הבין ושמר את התשובות המפתיעות בלבו.

שנים רבות חלפו עברו, הפריץ הזקין, כוחו נחלש, ראייתו התדרדרה וגם שמיעתו, אך חיוכו הטוב ואהבתו את הבריות לא פחתו ממנו. עד שיום אחד חיוו הגיעו לסיומם. בני ביתו ומשרתיו, תושבי אחוזתו והפעילים הרבים, יהודים ולהבדיל גויים שהתפרנסו דרכו בכבוד, הצטערו באמת וליוו אותו בדרכו האחרונה.

רוחו עלתה למעלה ובית דין מיוחד מנה את מעשיו בעולם הזה. שם מצאו שכל ימיו היה ישר דרך ומאמין, התפלל אל הבורא יתברך ושמר את מצוותיו כפי שהיה מחויב כגוי. גם בעסקי הממון מעולם לא שיקר ולא הונח. הוא היה טוב ומיטיב ליהודים, בני העם הנבחר, הוא העסיק רבים מהם באחוזותיו והיה שליח לפרנסם. לא מנע מהם לשמור את השבת והמועדות ואף העניק להם זמנים מיוחדים תוך כדי העבודה לתפילה ולתורה. א"כ מגיע לו שכר הגון עבור כל זאת.

"גן עדן", דרש הפריץ, "כך הבטיח לי אייזיק היהודי". בבית הדין הסבירו לו שאין הוא יכול להכנס לגן עדן הצפון ליהודים, אך יכול הוא לקבל סוג אחר של גן עדן, משהו מיוחד שמתאים לגויים. "מיד יעבירו אותך אל 'עולם הדמיון', שם לא תדע שאתה כבר לא בין החיים, תחוש צעיר לימים, תמשול על אחוזות ענק. מאות משרתים יעמדו הכן למלא את רצונך, ובשונה מן העולם ממנו הגעת, לא יהיו לך כל בעיות של ממון ובריאות, תחרות או עגמת נפש. תחוש כל העת ברום המצב והמזל, ונחת רוח תלווה אותך לנצח".

הפריץ הסכים אך ביקש ואמר: "זכורה לי היטב מן העולם שלמטה דמותו המיוחדת של אייזיק היהודי, מנהל האחוזות שלי. הוא אמר לי שאני אקבל גן עדן ואילו הוא עתיד לסבול גיהנום, והדבר הפליא אותי עד מאוד. כעת אני רואה שהחלק הראשון מתקיים ואני מקבל שכר, אבקשכם שכאשר אייזיק יגיע לכאן תאפשרו לי לראות מה נעשה בדינו".

הממונים בדקו והבטיחו לו שכך יעשו...

הפריץ הוכנס אל עולם הדמיון. הוא קיבל אחוזה ענקית ומפוארת. טירה נהדרת עמדה לרשותו ועבא רב של מנהלים ומשרתים לעשות רצונו. כל מסחר אשר שלח בו יד הצליח והניב לו רווחים עצומים. כל אשר ציווה התקיים מיד. רוחו היתה טובה עליו תמיד ו'חיוו' זרמו בנחת ובשלווה עילאית.

לאחר שלוש שנים בהן שהה הפריץ בעולם הדמיון בטוב ובנעימים, הגיע זמנו של אייזיק היהודי להפטר מן העולם. באותה שעה הגיעו מלאכים צחורים אל האחוזה והודיעו לו שעל פי בקשתו מוציאים אותו לזמן קצר מהעולם המדומה בו הוא שרוי. ברגע הראשון לא הבין הפריץ במה המדובר, מבחינתו הוא היה חי בעולם נפלא וטוב, עד שנזכר שלמעשה הוא כבר מת ורוחו נמצאת בעולם הדמיון. הפריץ הובא אל בית הדין העליון לדיני נשמות לחזות במשפטו של אייזיק מנהלו היהודי.

את מהלך המשפט הוא לא הבין, אך הוא הבין את גזר הדין שהחריד אותו עד מאוד – י"ב חודשים בגיהנום (ללא אפשרות של הורדת שליש על התנהגות טובה). היהודי אייזיק אכן עזק ואכן הוא הולך לגיהנום, הוא ניסה לצעוק לדיינים שיש להם טעות, הוא מכיר את אייזיק שהוא יהודי ישר וטוב... מגיע לו לכל הפחות את עולם הדמיון.

בבית הדין הסבירו לפריץ שאייזיק לא יישאר בגיהנום לנצח. הנשמה היהודית זכה וברה, ואייזיק עשה הרבה מצוות ומעשים טובים אשר מגיע לו עליהם שכר עצום, אולם כמה כתמים קטנים מחמת עבירות קטנות שעשה אייזיק בחייו מונעים ממנו כעת לקבל את שכרו. עליו להיכנס קודם לגיהנום בכדי להיצרף ולהיטהר, שם יכבסו את נשמתו מן הכתמים ותהיה זכה וברה לקבל את שכרה בגן עדן.

הפריץ ביקש מהם, אם אפשר, לראות את נשמתו של אייזיק כאשר תזכה להיכנס לגן עדן. בבית הדין הסכימו לכך, בבוא הזמן יוציאו אותו מעולם הדמיון כדי לראות לרגע אחד בלבד את אייזיק בגן עדנו.

הפריץ שב למלכותו המדומה וכעבור י"ב חודשים העירו אותו שוב כדי לראות את אייזיק מקבל את שכרו. הפריץ לא היה מסוגל להכיל את האור הגדול. הוא הביט וראה שאין במקום לא בתים ולא פרדסים, לא אחוזות ולא משרתים. את אייזיק הוא הצליח לראות רק מהצד, אך המראה היה עצום ונורא. אייזיק היה זורח מאושר, חש

בתענוג עילאי שאין דומה לו. הפריץ הבין שאייזיק נהנה מזיו השכינה וכל העולמות וההנאות הם חסרי ערך לעומת התענוג הרוחני העצום של גן עדן.

הוא כל כך נהנה להביט במי שנחנה והבין שהתענוג של אייזיק עצמו הוא בלא שיעור. הוא רצה להביט עוד ועוד, אך אחרי דקה בדיוק, נטלוהו משם הממונים, הרי הרשות ניתנה לדקה אחת בלבד. "בבקשה", התחנן הפריץ, "הראוני לעוד רגע אחד את המראה הגדול הזה, אני עזרתי ליהודי הזה לקיים את התורה והמצוות, אינני מבקש שכר כמותו, אך לפחות לראותו בשעתו הגדולה..."

הממונים פנו להנהלה כדי לברר. כעבור שנייה הם שבו ואמרו שהבורא יתברך עצמו הסכים לבקשתו של הפריץ לעוד רגע אחד שיזון את עיניו ממראהו של אייזיק נהנה מזיו השכינה. אך יש תנאי לדבר: על הפריץ לרדת חזרה אל העולם שבו האנשים עדיין חיים, יבחר מקום שבו נמצאים יהודים ויזהיר אותם על קיום המצוות, ועשיית חסד. שישפר להם את גודל התענוג, המגיע בגן עדן למי שקיים מצוות ועשה רצון ה' ית'. רק אחרי שיפרסם את כל הקורות אותו בעולם הזה ובבא, אז יוכל לשוב ולראות עוד רקע קט את אייזיק זורח מהתענוג העילאי והקדוש של זיו השכינה בגן עדן.

. מעשה ברבה בר אבוב שמצא את אליהו הנביא בבית קברות של גויים. רבה שאל אותו כיצד הוא עומד בתוך בית קברות והרי הוא כהן? אליהו הנביא תמה עליו כיצד אין הוא יודע את ההלכה שאמר רבי שמעון בר יוחאי, שקברי גויים אינם מטמאים? מדוע אין הוא בקי בסדר טהרות? אמר לו רבה: "העניות גרמה לי זאת, עלי לעבוד כדי להתפרנס ולהביא טרף לביתי".

לקחו אליהו והכניסו לגן עדן. אמר לו: "פשוט בגדיך ולקוט מאלו העלים". לקח רבה מהעלים אשר הדיפו ריח גן עדן, וצרר אותם בתוך

גלימתו. כאשר בא לעצאת, שמע קול שאומר: "מי רוצה לאכול עולמו בחייו כמו רבה בר אבובה!?"

כאשר שמע זאת, מיד השליך את כל העלים מתוך הגלימה, אולם הריח הטוב נשאר בה. רבה בר אבובה מכר את הגלימה בשנים עשר אלף דינרים וחילק את הכסף לבני ביתו.

תקוות אנוש רימה

נאמר במשנה (אבות ד, ד): רַבִּי לֵוִיטָס אִישׁ יִבְנֶה אוֹמֵר, מְאֹד מְאֹד הָיִי שְׂפֵל רוּחַ, שְׂתִקְוֶת אֶנוֹשׁ רָמָה.

למה להיות מְאֹד מְאֹד שְׂפֵל רוּחַ? מפני שְׂתִקְוֶת אֶנוֹשׁ רָמָה! אם נשאל ילדים מה כל אחד רוצה להיות כשיהיה גדול, אחד יאמר שרוצה להיות רב חשוב, שני טייס, אחר רופא, וכן על זה הדרך. אבל אף אחד לא יקום ויאמר: "אני מאוד רוצה להיות בקבר, שיאכלו אותי התולעים".

א"כ אינו מובן מה שחז"ל אומרים שתקוות אנוש רימה.

ונראה לבאר בס"ד עפ"י הגמרא (ראש השנה יז): "אמר רבא: כל המעביר על מדותיו (מוותר) מעבירים לו על כל פשעיו, שנאמר: 'נשא עון ועבר על פשעו', למי נושא עון? למי שעובר על פשעו". ופירש רש"י: "אין מדת הדין מדקדקת אחריו, אלא מניחתו והולכת".

הגר"ח שמואלביץ זצ"ל דייק, כי מדברי רש"י נראה, שאף על פי שלא נתכפרו לאדם פשעיו ועדין חוטא הוא, מכל מקום, כיוון שמעביר על מדותיו מדת הדין מניחה לו.

הגמרא שם מספרת על רב פפא שבא לבקר את רב הונא בריה דרבי יהושע שחלה. כשראה את מצבו האנוש, אמר שיכינו לו תכריכין. לבסוף נרפא רב הונא בדרך נס, ואמר שאכן נגזרה עליו מיתה, אלא שהקב"ה אמר, שמכיוון שאינו עומד על מדותיו אלא מעביר עליהן, אל תדקדקו אחריו. רואים אנו, שאף לאחר שנגזרה עליו

מיתה והיה כבר במצב של גסיסה, הועילה לו מדה זו להצילו מן הדין ולהשיבו לתחיה.

באחד מבתי הכנסת נהגו למכור את מקומות הישיבה לתפילה בימים הנוראים. המקומות הטובים עלו יותר, הפחות טובים עלו פחות, ומי שלא שילם קיבל מקום מיוחד על גבי השטיח.

הגבאי נהג למכור את המקומות בעזרה מסודרת, כל אחד מהמתפללים קיבל פתק ובו מספר השורה והכסא.

בתפילת מנחה של ערב רה"ש התברר שאחד המקומות היותר טובים נמכר בטעות פעמיים, לשני אנשים שונים. השניים ניגשו לגבאי והעמידו אותו על טעותו, והוא השיב שאין לו פתרון מאחר שכל המקומות כבר נמכרו, הוא הציע שאחד מהם יוותר וכספו יוחזר, אבל אף אחד מהם לא הסכים לוותר. מאחר שבתפילת מנחה וערבית ישנם פחות מתפללים מאשר בבוקר, עוד איכשהו שניהם הסתדרו, אך היה להם ברור שמחר בבוקר על אחד מהם לוותר.

אחד מהשניים לאחר שקידש, וערך סעודת חג מפוארת עם בני משפחתו, הלך לישון. והנה מוצא הוא את עצמו בודד במרכזו של שדה רחב ידיים, הוא מתחיל ללכת ולפתע עוברת לידו מרכבה עמוסה במלאכים לבנים. מאות מלאכים בגדלים שונים נדחסו בתוך העגלה.

הוא המשיך ללכת אחרי העגלה ובדרך חלפו על פניו אלפי עגלות עמוסות מלאכים, חלקם לבנים וחלקם שחורים.

לבסוף הוא הגיע לרחבה ענקית, שם עמדו מאזניים עם שתי כפות ענקיות, לתוכן נתקבעו המלאכים, הלבנים מימין, והשחורים בכף השמאלית...

הוא שאל מה קורה כאן, והסבירו לו שהיום זה יום הדין וכעת שוקלים את העברות והזכויות של בני האדם. הוא שאל של מי כל

המלאכים האלה, והשיבו לו שאלו כל המעשים שהוא עשה במשך השנה.

מיודענו קצת נבהל כי הכף של המלאכים השחורים היתה הרבה יותר כבדה. פתאום שאלו מה קורה עם היסורים, אז באו כל המלאכים שנוצרו מהיסורים שעבר במשך השנה, אמנם הם הוסיפו קצת משקל לטובת המלאכים הלבנים, אך לא היה בזה מספיק כדי להכריע את הכף.

ואז אמרו תביאו את המלאכים של מעביר על מידותיו. אולם אף מלאך לא הגיע, במהלך השנה לא נוצרו כאלו, הרי הוא אף פעם לא ויתר.

לפתע ניגש אליו מלאך ואמר: "יש לך עכשיו הזדמנות להכריע את הכף, נתנו לך ניסיון של מעביר על מידותיו, אם תעמוד בו ותוותר תזכה להכתב בספרן של צדיקים".

אותו יהודי קם נסער מהחלום, כשהגיע לבית הכנסת הוא אמר לגבאי שהוא מוכן לוותר, הוא מוכן לשבת כל התפילה על גבי השטיח, רחוק מהמזגן, ואף הוא לא מעוניין לקבל בחזרה את הכסף ששילם בעבור המקום שקנה. אולי בכך יזכה להכריע את הכף...

ועל פי זה מתבארים דברי התנא שאמר "שְׁתַּקְוֹת אֲנוֹשׁ רָמָה" - התקווה היחידה שיש לו לאדם כדי להינצל ביום המשפט, היא שישפיל עצמו כמו רימה ותולעה, ויוותר וימחל לכל מי שפגע בו. כי הַמַּעְבִּיר עַל מִדּוֹתָיו, מַעְבִּירִים לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו, ובזכות זה תהיה לו תקווה להנצל ביום הדין.

האדם - גוף ונשמה

"כִּי עֵפֶר אֶתָּה וְאֶל עֵפֶר תָּשׁוּב" (בראשית ג, יט).

על בריאת האדם נאמר (בראשית ב, ז): "וַיִּצְרֶה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֵפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשֵׁמַת חַיִּים" - באדם ישנם שני חלקים: חלק רוחני, אלוקי, וכמו שאמרו חז"ל: "מאן דנפח מדיליה נפח" (מי שנושף אויר זה מתוכו) - הקב"ה נפח באדם נשמה כביכול ממנו עצמו. ויש גם חלק גשמי - עפר מן האדמה.

ישנה ברכה מיוחדת על יצירת האדם - "אשר יצר את האדם בחכמה", אותה אנו מברכים מספר פעמים ביום. חתימת ברכה זו היא: "רופא כל בשר ומפליא לעשות". וכתב הרמ"א (אור"ח ו'): "ומפליא לעשות - במה ששומר רוח האדם בעצמו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי". וודאי שכל מעשי ה' ית' הם פלאי פלאים, כל פרט ופרט בבריאה - הכל פלא אחד מופלא ועצום. אולם הפלא הגדול מכולם, עליו נתייחדה ברכת "מפליא לעשות", הוא חיבור הנפש עם הגוף היוצר את היצירה ששמה "אדם".

הגוף הוא דבר גשמי, עפר מן האדמה כעצים ואבנים, לעומתו הנפש היא דבר רוחני. הרי שאלו שתי מציאויות שונות שאין שום קשר ביניהן. א"כ, כיצד ניתן לחבר גשמיות עם רוחניות? כיצד יתכן שהמושג הרוחני הנקרא "נשמה" יתחבר לאברים ולכוחות גשמיים?

לכן דווקא על חיבור מופלא זה בין הגוף לנשמה נאמר "ומפליא לעשות". כי הביטוי "פלא" מורה על דבר שיש בו סתירה לחוקי הטבע. הפלא הגדול ביותר הוא האדם. המילה "אדם" מורכבת משני חלקים: א' - דם. האות א' בכל מקום מבטאת אלוקות, רוחניות, עוצמה וקדושה. "דם" מבטא בשר וגשמיות. אולם החיבור בין האות א' לדם, בבחינת "הדם הוא הנפש", הוא היוצר את ה"אדם". (עפ"י שיחות הגרש"ד פינקוס זצ"ל)

האדם, בחיר הבריאה, יכול לבחור בין טוב לרע, בין דבר המביא לו תועלת רוחנית או גשמית לבין דבר הגורם לנוזק. האדם יכול לעלות למדרגה הגבוהה ביותר, וכן גם להיפך, לרדת לתחתית

המדרגה. האדם נברא מגוף ונשמה, הגוף מהווה משכן לנשמה, ושני הפכים אלו ביחד יוצרים את השלמות. הגוף מושך לחומריות, לתאוות ולהנאות העולם הזה, ואילו הנשמה מושכת לרוחניות. הנשמה דורשת רוחניות וכל הנאה גשמית לא תספק אותה.

בכפר אחד קטן ונידח התגורר אדם עשיר מאוד (ביחס לאנשי הכפר). הוא זכה לגור בצריף עץ, בניגוד לאחרים אשר גרו בבתים עשויים קש וחמר. היו לו גם סוס ועגלה, עיזים, תרנגולים ושדה, בה היה מגדל ירקות משובחים, אותם הוא היה מוכר בעיר הגדולה. בקיצור, כל מה ש"עשיר" צריך. בנוסף היו לו גם דברים שהוא ממש לא היה צריך – בעיות בשידוכים, הוא לא היה נשוי.

יום אחד, יצא העשיר הכפרי למכור את תוצרתו בעיר הגדולה. בהיותו בדרך שמע קולות המשוועים לעזרה מתוך הנהר. הוא קרב למקום וראה אדם לבוש בגדים מהודרים טובע בנהר. הכפרי קפץ למים והצליח להוציא משם את האיש שבינתיים איבד את הכרתו. הוא ביצע בו החייאה והביא אותו לעיר הגדולה. הוא הזעיק רופא כדי לטפל באדם שהציל ואז התברר שזכה להציל, לא אחר מאשר את המלך בכבודו ובעצמו. המלך הודה מאוד לכפרי שהצילו והחליט לתת לו לאשה את בתו הנסיכה. החתונה נערכה ברוב פאר והדר ולאחר שבעת ימי המשתה, לקח החתן המהולל את כלתו הנסיכה אל הכפר.

הכפרי ידע שאשתו נסיכה עשירה ומפונקת ולכן דאג שיהיו בביתו כל הדברים הכי טובים שיכולים להימצא בכפר: מיטה עם מזרון (לא קש), שטיחים נאים עשויים מנצרים ואפילו כסא ושולחן. נשות הכפר הכינו לה את התבשילים הכי משובחים: מרק שעורים, פירה עם בצל וקציצות עשויות מבשר משובח (של עז זקנה).

הנסיכה נכנסה לביתה החדש ועיקמה את אפה המלכותי. כאשר היא טעמה מהתבשילים ה"משובחים", מיד היא הקיאה, וכל מה שניסו לרצות אותה, לא עלה בידם. כי הנסיכה מפונקת ורגילה לרמת חיים אחרת, כל ה"עושר" שיש בכפר אינו מתאים לה כלל וכל מה שנחשב שם לתענוגות, בשבילה נחשב ליסורים.

כך גם הנשמה בתוך הגוף אשר היא מואסת בכל תענוגי עולם, והמזון האמתי שלה הוא מזון רוחני: תורה, מצוות ומעשים טובים. (עפ"י הימסילת ישרים')

נפש האדם חצובה מכסא הכבוד, מקור הנשמה מפנימיות הקדושה, וע"י הרכבתה על הגוף הגשמי נוצר אדם. ואכן מטרת כל התורה כולה לבנות את האדם השלם - שילוב אמיתי בין חומר לרוח. אנו, עם ישראל, איננו מפרידים בין השגת הרוחניות לבד, לבין השגת הגשמיות לבד (בניגוד לאומות העולם), אלא שאנו חפצים בחיבור ובהרכבה של שני הדברים כאחד - גשמיות עם רוחניות. מטרתנו לחיות את החיים הטבעיים, ובתוכם להכניס את הקדושה ואת הטהרה. זוהי צורת "אדם"!

באופן טבעי, כל יהודי, יהיה מי שיהיה, יכול להגיע לגדלות עד אין סוף! אדם שיש בתוכו נשמה קדושה שהקב"ה נתן אותה מעצמו כביכול. לא רק שהקב"ה אמר שתהיה לנו נשמה, אלא "ויפח באפיו נשמת חיים". אדם מטבעו יכול להגיע לגדולות בתורה, בתפילה, ביראת ה', ברוחניות, בלי שום גבול.

אם הקב"ה נתן בנו נשמה קדושה, הוא נתן לנו אותה כדי שנשתמש בכח הטמון בה, וכלשון הימסילת ישרים: "בריאיתו של האדם למצבו בעוה"ב היא, ועל כן ניתנה בו נשמה זאת, כי לה ראוי לעבוד, ובה יוכל האדם לקבל את השכר במקומו ובזמנו". (עפ"י שיחות הגרש"ד פינקוס זצ"ל)

דרשה בנושא ברכות

בבתי אבלים וביום האזכרה נוהגים לחלק לציבור כל מני מאכלים שונים כדי שיברכו עליהם לעילוי נשמת הנפטר.

בגמרא (ברכות לה.) נאמר שצריכים לברך לפני כל דבר שאוכלים: "נתנו רבנן, אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה - מעל". מי שאוכל בלא ברכה כאילו גוזל מהקב"ה. רבי לוי הקשה סתירה בפסוקים: מצד אחד נאמר (תהלים כד, א): "לְדָוִד מִזְמוֹר, לַיְיָ הָאֲרֶץ וּמְלוֹאָהּ, תִּבְל וַיִּשְׁבִּי בָּהּ" - מכאן משמע שהארץ וכל אשר בה שייכים לקב"ה. אך מצד שני נאמר (תהלים קטו, טז): "הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאֲרֶץ נָתַן לְבָנֵי אָדָם" - מכאן משמע שהארץ שייכת לבני האדם. וא"כ יש לשאול למי שייכת הארץ, לקב"ה או לבני האדם? רבי לוי מתרץ: שבפסוק הראשון מדובר קודם הברכה, אז הכל שייך לקב"ה, אך בפסוק השני מדובר לאחר הברכה, אז האדם "קונה" את המאכל מהקב"ה, נעשה שלו ויכול לאוכלו.

המקובלים אמרו גם טעם נוסף מדוע צריכים אנו לברך: בכל דבר שאנו אוכלים יכולים להימצא נשמות של אנשים שהתגלגלו לשם והתיקון שלהם הוא בכך שיברכו על המאכל ויאכלו אותו.

. ר' עזריאל היה אחד מתלמידי המגיד ממזריטש זצ"ל. הוא היה ירא שמים, תלמיד חכם, ישר וצדיק, וקיבל קצבה שבועית מרבו הקדוש.

יום אחד נקרא האברך אל הפריץ המקומי. הפריץ אמר לו: "זקוק אני לאדם נאמן, כדי להעביר עמו סכום כסף גדול מאוד לארץ רחוקה. לפי מה ששמעתי עליך הנך אדם אמין וישר, עליך אני יכול לסמוך ובקשתי שתעשה עבורי את השליחות החשובה".

ר' עזריאל ניסה לסרב בנימוס לפריץ, אך כאשר הפריץ הבהיר לו שאין הוא "מבקש" אלא דורש" ושאין לו ברירה, הוא קיבל על עצמו את המשימה. קודם צאתו לדרך ביקש לקבל את ברכת רבו,

אולם כשבא אליו היתה הדלת נעולה והוא נאלץ לצאת לשליחות בלא ברכת הדרך.

ר' עזריאל הפליג בספינה ובדרכה עגנה ליד אי קטן. לנוסעים ניתנה אפשרות לרדת מהספינה ולטייל באי לכמה שעות. ר' עזריאל ירד גם הוא עם הגמרא ושקע בלימוד תחת עץ. הוא היה כל כך שקוע בלימודו עד שלא הבחין כי כל הנוסעים עלו לספינה והיא הפליגה בלעדיו. הוא נותר באי לבדו, עזוב וחסר כל. חפציו וצרור כספו של הפריץ נותרו בספינה. שעות רבות התהלך כסהרורי, עד שהכריעו אותו הצער והעייפות והוא נפל על הארץ.

כשהתעורר חש צמאון גדול. הוא קם בקושי על רגליו והחל לחפש מים מתוקים. ממרחק הבחין במעין מפכה ובכל לבו קיווה כי אין זה תעתוע דמיון. כשהתקרב נוכח כי אכן מים חיים זורמים במקום. בכוחותיו האחרונים התכופף ארצה, בירך מעומק לבו: "שהכל נהיה בדברו" ולגם בשקיקה מהמים הזכים. לאחר ששתה קמעה התחזק בגופו וגם ברוחו: "מן השמים סייעו לי למצוא מים ומן השמים יעזרו לי לצאת מכאן", אמר בלבו.

כעבור שעה הבחין בספינה אחרת השטה לא הרחק מהאי. במאמצים רבים הצליח ללכוד את תשומת לבם של המלחים, והם הטו את הספינה ממסלולה ופנו אל האי להצילו. כאשר ירד מהספינה, הרחק מארצו, הצטרף לחבורת עניים שנדרה מארץ לארץ ורק כעבור מספר שנים הגיע שוב לעירו מזריטש. הוא לא ידע את נפשו מבושה וחשש מתגובת הפריץ שאת כספו איבד ברשלנות. אולם במהרה נודע לו כי הפריץ מת לפני שנה והוא אזר אומץ ושב לביתו.

למחרת בבוקר בא אל רבו. המגיד קבלו במאור פנים, ור' עזריאל סיפר לו בשברון לב את כל קורותיו. ניחמו המגיד ואמר: "דע, כי במימיו של אותו מעין שגילית על אדמת האי היו מגולגלות נשמות יהודיות חסרות תיקון. כאשר ברכת על המים ברכת "שהכל נהיה

בדברו", בכוונה גדולה, תיקנת את כל אותן הנשמות והן חזרו לשורשן. כדאיות היו כל תלאותיך בשביל הצלת אותן נשמות קדושות!".

הקב"ה רחמן

מצד אחד אנו אומרים על הקב"ה שהוא רחום וחנון, אולם מצד שני, שלמה המלך, החכם מכל אדם, כתב בספר קהלת (יב, יד): "כִּי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה, הַאֱלֹהִים יָבֵא בְּמִשְׁפָּט, עַל כָּל נַעֲלָם, אִם טוֹב וְאִם רָע" - הקב"ה אינו מוותר על אף עבירה, כמו שאמרו חז"ל (ילקו"ש מיכה תקנ"ו): "אם אומר לך יצר הרע, חטא והקב"ה מוחל לך, אל תשמע לו", ובתלמוד (בי"ק נ.). נאמר: "כל האומר, הקב"ה ותרן הוא, יותרו חייו".

וא"כ, יש לשאול, היכן וכיצד מתבטאים רחמי ה' ית' עלינו?

הרמח"ל כתב (מסילת ישרים פ"ד), שבלי מידת הרחמים העולם לא יכול היה להתקיים, והיא באה לידי ביטוי בשלוש דרכים:

א. זמן הענישה - לפי מידת הדין החוטא היה צריך להיענש מיד, תוך כדי מעשה החטא. ברגע שהיה מדליק את האור בשבת, היה צריך להתפוצץ... אולם משום מידת הרחמים, הקב"ה מאריך את אפו, ומחכה שהחוטא יחזור בתשובה.

ב. חומרת העונש - אם המורד במלך בשר ודם חייב מיתה, כל שכן המורד במלך מלכי המלכים הקב"ה עפ"י הדין אין לו זכות קיום. האדם שחוטא עובר הוא על רצון ה' ית' ומורד במלכו, ולפי מידת הדין אפילו על העבירה הקטנה ביותר היה צריך האדם להיענש במלא חומרת הדין בעוה"ז ובעוה"ב, אלא שהקב"ה ברחמיו מקל בעונשו.

דבר נוסף, בכל עבירה ולו הקטנה ביותר שיהודי עושה בזה העולם, פוגם הוא והורס הרבה מאוד בעולמות העליונים. ונבאר במשל:

מעשה בראש ישיבה מא"י שהלך לעשות קצת "שנורר" עבור הישיבה בחו"ל, הוא קיבל המלצות על הישיבה מכל גדולי הדור, וגם כתובות של יהודים עשירים נדיבים. הוא ירד מהספינה בנמל, ומיד הלך עם כל המזוודות לכתובת הראשונה. היה זה בית ענק ומפואר, עם גינת נוי מדהימה, אגם ברבורים ובריכת שחיה. הוא נקש בדלת והוזמן להכנס פנימה לפגוש את הארון. הבית היה מלא ביצירות אמנות יקרות, רהיטים עתיקים, ומהתקרה השתלשלה נברשת קריסטל יקרה, שהיא לבד יכולה לממן את הישיבה לעשר שנים.

בעל הבית קיבל את האורח בסבר פנים יפות, הוא ראה את הסכמות הרבנים, הביע התעניינות ושאל אם יש לרב היכן ללון. משנענה בשלילה, הציע לרב ללון אצלו, בעליית הגג מעל הסלון, עד אשר ישיג את הסכום הדרוש ויחזור לארצו. הוא גם הציע שבמקום שהרב ילך ויכתת את רגליו בחיפוש אחר עשירים נדיבים, הוא יוכל לקרוא לכולם אליו לארוחת ערב מכובדת, בה הרב ישא דברים, ויקרא לכולם לתרום לאחזקת הישיבה. הרב כמובן הסכים מיד.

ביום המדובר, המשרתים הכינו את הסלון לסעודה המפוארת, הם ערכו את השולחנות בכלי פורצלן יקרים ברוב פאר והדר. בינתיים, בעליית הגג מעל הסלון, הכין הרב דרשה מיוחדת. כאשר הוא קם, הבחין כי המכנסיים מעט גדולים עליו, הוא רצה לשים חגורה, ומשלא מצא חשב לקשור חבל (החליפה הגדולה תסתיר, וככה לא יפלו לו המכנסיים באמצע הדרשה). הוא הבחין בחבל שיוצא מהרצפה וקשור לו בקיר. הוא חתך את החבל במידה הרצויה וקשר למכנסיו. באותה שניה שהרב חתך את החבל, מנורת הקריסטל נפלה מהתקרה על השולחן, נשברה לרסיסים, שברה את כל כלי הפורצלן ופצעה שני משרתים שהיו זקוקים לטיפול רפואי, חודש אשפוז על חשבון הברון בבית חולים.

בעל הבית, החליט שלא לומר מילה לרב, לסדר את הכל מהר לפני שכולם יגיעו ולהמשיך כאילו לא קרה דבר. העשירים הגיעו והרב ירד ודרש דרשה נפלאה. בעל הבית והאורחים תרמו סכומים נכבדים, הרבה מעבר למה שחשב להשיג, כך יכול היה לחזור לארצו כבר למחרת.

בבוקר, לאחר התפילה וארוחת בוקר כיד המלך, הרב הודה לבעל הבית על האירוח הנפלא, על תרומתו הנכבדה ועל כך שארגן את כל העשירים שתרמו מכל הלב והארנק. לפני שיעצא מפתח הבית, המארח ביקש מהרב לראות את החגורה של הרב, כאשר ראה את החבל שכרוך סביב מכנסיו, התעקש שהרב ישלם 4 דולר עבורו. הרב שילם וביקש להבין מדוע העשיר מתעקש על כך. העשיר לקח אותו לחדר צדדי, שם היו שברי קריסטל ושברי פורצלן, ואמר: "אתה חתכת את החבל שהחזיק את נברשת הקריסטל היקרה, הנברשת נפלה, נשברה, שברה את הכלי הפורצלן היקרים ופצעה קשה שני משרתים. עלות הנזק כשני מיליון דולר, ואני ביקשתי רק 4 דולר שזה עלות החבל שקשרת למכנסיים במקום חגורה..."

כאשר אדם חוטא ופוגם בכל העולמות, הקב"ה לא מעניש לפי מה שפגם בעולמות העליונים, אלא רק לפי מה שפגם בעולם הזה, וגם אז משלם לפי "תעריף מסובסד", ולא כפי שבאמת היה צריך לשלם.

ג. תיקון החטא - לפי הדין, לא היתה צריכה להיות בעולם מציאות של תשובה, כי איך יתקן האדם אשר עיוות וחטא, ואיך אפשר להחזיר את המצב לקדמותו ולהסיר את המעשה אשר כבר נעשה? וכי הרוצח שחזר בתשובה החזיר את הנרצח לחיים?!

בזכות מידת הרחמים, יכול האדם לשוב בתשובה, והקב"ה מוחל לו על חטאו. ולא זו בלבד, אלא שע"י חרטתו ועקירת רצונו לחטוא, נחשב הדבר עבורו כעקירת המעשה, כאילו החטא לא נעשה.

התשובה היא נס ופלא, חסד גדול מצד מידת הרחמים של הקב"ה, כמו שכתב הישערי תשובה': "מן הטובות אשר היטיב ה' ית' עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם, ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן. ולמדס והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו לרוב טובו וישרו, כי הוא ידע יצרם שנאמר: "טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך". ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדס דלתי תשובה". התשובה כוללת: חרטה, וידוי ועזיבת החטא (קבלה לעתיד שלא ישוב לזה החטא לעולם). החרטה עוקרת את החטא כאילו לא היה, את הווידוי כולנו אומרים פעמים רבות בתפילות של יוה"כ, אבל עלינו לזכור גם את הדבר השלישי, עזיבת החטא. הרמב"ם כתב: "כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ".

בחור אחד קיבל מתנה לבר מצווה – גרביים מסבתא שלו. הוא מעולם לא החליף ולא כיבס אותן, גם כשהיה מתרחץ, היה חוזר לאותם הגרביים. הריח היה איום ונורא. למרות שהיה בחור חברותי, מעטים היו מוכנים להתקרב אליו. היה לו חבר אחד טוב, ממש מסירות נפש ורפש.

משום מה, היו לו בעיות בשידוכים וכאשר סוף סוף היה נפגש עם מישהי, מיד היא היתה בורחת ממנו, בגלל הריח. החבר היה אומר לו כל הזמן להחליף גרביים, אבל הוא היה אומר שבכלל אין לו ריח לא טוב, וגם אם יש, זה בוודאי לא בגלל הגרביים.

הוא פנה לשדכן מוצלח, ולאחר ששילם טבין ותקילין הוא מצא לו שידוך מוצלח, בחורה נאה וטובה, רק שהיה לה מום קל, היא היתה תתנית (חסרת חוש ריח). כמובן שהשידוך התאים, ונקבע תאריך לחתונה. החבר הנאמן החליט שהוא יודע מה לקנות לו מתנה לחתונה, גרביים, והוא חייב להביא לו אותן לפני החתונה, כדי שהחתן ילבש אותן, ולא יהיו בושות (שאנשים לא יברחו). החתן קיבל את הגרביים החדשות והתחייב לחברו שהוא ילבש אותן בחתונה שלו.

החבר הגיע באיחור קל לחופה. הוא ראה שהחתן והכלה תחת החופה, אבל הרב, העדים, הצלם וההורים, כולם מחוץ לחופה, רחוקים מאוד, עם אטבי כביסה באף...

החבר נזף בחתן, ואמר לו: "קניתי לך גרביים חדשות, במיוחד לחתונה, מדוע לא גרבת אותן?! הרי התחייבת!"

השיב לו החתן: "אני אכן לובש אותן... ידעתי שלא תאמין לי ולכן הבאתי גם את הגרביים הישנות", תוך כדי שהוא הוציא מכיס חליפתו זוג גרביים דהויים ומצחינות...

אם האדם רוצה לחזור בתשובה אך בדעתו עדיין לשוב לסורו והוא אינו באמת עוזב את החטא, תשובה כזו אינה יכולה לנקות אותו מחטאיו והוא נשאר "מסריח".

יהי רצון שנוכח כולנו לשוב בתשובה שלימה ואמיתית, והקב"ה ירחם עלינו ויגאלנו במהרה!

תכלית בריאת האדם

במשנה (אבות ד, כב) נאמר: "על פְּרָחֶךָ אֶתָּה נוֹצֵר, וְעַל פְּרָחֶךָ אֶתָּה נוֹלֵד, וְעַל פְּרָחֶךָ אֶתָּה חַי, וְעַל פְּרָחֶךָ אֶתָּה מֵת, וְעַל פְּרָחֶךָ אֶתָּה עֵתִיד לָתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא".

בספר "מסילת ישרים" כותב הרמח"ל שלא יתכן שהאדם נברא עבור מצבו בעולם הזה, כי מי באמת שמח ושלם ממש בעולם הזה? למי אין צרות וחולאים ומכאובים וטרדות? רק מיעוט האנשים מוצאים בעולם הנאות ושלמה אמיתית. ועוד שאם תכלית בריאת האדם היתה לצורך העולם הזה, לא היה צריך לנשמה כה חשובה, עליונה וקדושה, לכן הנשמה אינה מוצאת שום נחת רוח בכל עינוגי העולם. והוכיח ממשנתנו: "על פְּרָחֶךָ אֶתָּה נוֹצֵר, וְעַל פְּרָחֶךָ אֶתָּה נוֹלֵד" - כי אין הנשמה אוהבת העולם הזה כלל, אלא אדרבה מואסת בו. וכתב שבריאתו של האדם עבור מצבו בעולם הבא,

ובאמצעות מצוות ומעשים טובים שיעשה בזה העולם, יזכה לשכר עצום בעולם הבא.

ולכאורה קשה, איך מוכיח הרמח"ל מתחילת המשנה שלא טוב לנשמה בזה העולם, והרי מהסוף משמע להיפך, שנאמר: "ועל כרחך אתה מת", משמע שהנשמה אינה רוצה לעזוב, וא"כ בעולם הזה יותר טוב.

התשובה היא שלפני שהאדם בא לעולם הזה, הרי שם (בעולם הנשמות) יותר טוב, אבל כשכבר בא, אזי אולי פה יותר טוב, כי מי יודע איזה משפט צפוי לו בעולם הבא. ולכן לאחר שאמר התנא במשנה "על כְּרַחֵף אֶתְּהָ מֵת", אמר "על כְּרַחֵף אֶתְּהָ עֲתִיד לִיָּתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, לְפָנַי מְלָךְ מַלְכֵי הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא". כלומר, למה בעל כְּרַחֵף אֶתְּהָ מֵת, והנשמה אינה רוצה לעזוב? מפני שבעל כְּרַחֵף אֶתְּהָ עֲתִיד לִיָּתֵן דִּין וְחֶשְׁבוֹן, ומי יודע אם תצא זכאי בדין. ומפני שכל אדם סופו למות, ולא ידע האדם את עתו, לכן בעולם הזה צריך לעמול ולעשות כל מה שאפשר כדי שיצא זכאי בדינו בעולם הבא, ויזכה לשכר עצום מעבר לכל דמיון. נמצא שבוודאי תכלית בריאת האדם בעולם הזה היא רק לצורך מצבו בעולם הבא, ואילולי זה, טוב היה לו שלא נברא.

אולם לכאורה קשה - אם יצירתו ולידתו וחיייו של האדם, הם על כורחו ונגד רצונו, מדוע א"כ צריך האדם לתת דין וחשבון על חיים שאינו חפץ בהם, מדוע עליו לשלם על דבר שבכלל לא רצה בו.

ענה על כך המגיד מדובנא במשל:

מעשה ביהודי שהיו לו שתי בנות, האחת היתה שיא הכיעור, עד שהיו נבהלים מפניה. והשנייה הייתה בעלת פה מלוכלך, כל הקללות והחרמות שיש בעולם היו שגורים על לשונה. האב כבר השלים עם זה שבנותיו תשארנה רווקות כל ימיהן.

יום אחד הגיע לעיר שדכן מומחה (שדכן ר"ת שקר דובר כסף נוטל), שלא היה סיר שלא סידר לו מכסה. פנה השדכן לאב ואמר לו: "הסר דאגה מלבך, יש לי עבור בנותיך שני חתנים מוצלחים: הראשון עיוור

בשביל הבת המכוערת והשני חרש בשביל הבת המקללת". ואכן השיא האב המאושר את בנותיו לחתנים אלו. שני הזוגות חיו באושר ובשלווה, העיוור חשב שאשתו היפה בנשים, והחרש חשב שאשתו כל הזמן מברכת, מתפללת ואומרת מזמורי תהילים, ממש צדיקה.

יום אחד הגיע לעיר רופא מומחה שיודע לרפא כל מכאוב וכל מחלה. באו אליו שני החתנים כדי להתרפא. אחרי ניתוח מסובך העיוור החל לראות והחרש החל לשמוע, אך מאותו היום הפכו חייהם לגיהנום עלי אדמות. כשראה האחד את אשתו מכוערת נפלה רוחו. וכן גם השני כאשר הבין שאשתו כל הזמן מקללת.

לאחר כמה ימים בא הרופא לבקש את שכרו. אמרו לו השניים: "אין אנו משלמים לך, מרגע שניתחת אותנו חיינו נהפכו לסיוט, ממש חלום בלהות". בער לו פנה הרופא לשופט לתבוע את כספו. השופט אמר לחתנים: "יש לכם ברירה או לשלם את מלוא הסכום, או שהרופא ינתח אתכם שנית ויחזיר אתכם למעבכם הקודם. מיד החלו לצעוק: "לא! לא! לא רוצים לחזור למה שהיינו קודם!", אמר להם א"כ חייבים אתם לשלם!

כך הדין גם ביחס לכל בן תמותה עם בוראו. אכן הבורא יתברך הוריד את נשמתו לעולם הזה נגד רצונו של האדם. אולם איזה בר דעת מוכן לעזוב את העולם הזה מרצונו, מי מאתנו רוצה להשיב את פיקדונו לבורא עולם בטרם בוא עתו. גם אדם חולה ומלומד ביסורים, פונה לממחים הגדולים ביותר, ונאבק על כל יום של חיים. רצונו לחיות כאן בעולם הזה, מוכיח כי אמנם על כורחנו ירדנו לעולם, אך בדיעבד אנו מרוצים מ"הסחורה", ואיננו מוכנים לותר עליה, אם כך, ברור מדוע עלינו לתת בעל כורחנו "דין וחשבון" על חיינו.

מה המתים היו עושים

רבי שלום שבדרון זצ"ל אמר פעם בדרשה: תארו לעצמכם שיוצאת בת קול מן השמים ופונה אל כל המתים שבבית העלמין סגולה בפתח תקוה ואומרת להם: יש לכם חצי שעה בלבד לחזור לעולם הזה, ולעשות בו ככל העולה על רוחכם, לאכול, לישון, להתקשר למשפחה וכדומה אבל רק לחצי שעה, מה הם יעשו?

מיד השיב ר' שלום במתק לשונו ואמר: ברור לי ללא צל של ספק, כי הנפטרים אשר זכו לראות ולהבין בשמים כי אין יקר יותר מרגע של לימוד תורה אשר שווה בערכו יותר מכל הכסף והזהב שבעולם, ידעו כי הצורה הטובה ביותר לנצל את חייהם, אין זה אלא בחטיפה של עוד פסוק משנה גמרא או כל דבר תורה. ואם כך יש לשאול, הרי גם אנו חיים כאן בעולם הזה רק זמן קצוב, מדוע אנו איננו חוטפים רגעי החיים, שניתנים לנו ברחמים, לתורה ולתפילה?

לפנינו מעשה מרטיט ומרגש שאירע ממש לאחרונה אשר בכוחו ללמדנו מהו ניצול הזמן האמיתי. במשפחה אחת בארץ ישנו סבא החולה במחלת השכחה (אלצהיימר), ועל כן אין לו אפשרות להשתתף באירועים משפחתיים, והדבר גורם צער רב לכל בני המשפחה, מה גם שמדובר בתלמיד חכם גדול שהופעתו מכבדת את כל בני המשפחה. לקראת החתונה של אחת הנכדות חיפשו אחר תרופה שתביא מזור למחלת הסבא, ולאחר בירורים רבים שמעו על תרופה מסוימת שבכוחה להחזיר את החולה במחלה זו למעב בריא לחלוטין וזאת לכמה שעות בלבד. שמחו בני המשפחה והחליטו להשיגה לסבא בכדי שיזכה לשמוח בחתונת נכדתו.

כאשר הגיעו לקנות את התרופה נדהמו לשמוע את מחירה המופקע שהסתכם באלפי דולרים לכדור אחד המועיל לשעות ספורות בלבד, וכששמעו את המחיר התלבטו רבות, עד שלבסוף החליטו לרכוש את התרופה והעיקר שהסבא יוכל להשתתף ולשמח בחתונה.

ואכן, הסבא לקח את התרופה וממש היה לאדם רגיל, ותיפקד כאחד האדם בלא שום בעיה. הסבא היה בחופה והתכבד בברכה, והשמחה הרקיעה שחקים. והנה זמן קצר לאחר החופה נעלם לפתע הסבא מהאולם. בני המשפחה נבהלו ולא ידעו מה אירע וחששו שמא פקע כוחו של הכדור וכי כעת הסבא לא זוכר כלום ונעלמו עקבותיו. לאחר שעה שלימה של חיפושים מצא אחד הנכדים את הסבא בתוך בית מדרש סמוך לאולם השמחות, כשהוא יושב והוגה בתורה מתוך התלהבות עצומה. מיד הזעיק הנכד את כל בני המשפחה אשר נדהמו מהמחזה שכבר שנים לא ראו, כיצד הסבא עוסק בתורה מתוך התלהבות עצומה.

מיד פנו אליו בני המשפחה ואמרו לו: "סבא מה קרה לך? הרי השקענו אלפי דולרים כדי שתוכל להשתתף עמנו בשמחה, מדוע ברכת משם? כולם ממתנינים לך באולם השמחות בכליון עיניים, וכי אין זה בעיניך בזבוז זמן? הרי כל דקה שהכדור משפיע עליך שווה הון עתק, ועוד מעט תחלוף השפעתה של התרופה היקרה, בוא נא יחד עמנו אל השמחה, מהר לפני שהשפעת הכדור תיגמר".

הסבא הביט בבני המשפחה שסבבו אותו ואמר להם: ילדי ונכדי היקרים, האם מה שאני עושה כעת נקרא בעיניכם בזבוז זמן? מה קרה לכם?! וכי לא חיונתי אתכם במשך כל שנתי שהתורה היא החפץ היקר בעולם, 'כל חפצייך לא ישוו בה', וכל מילה שלומדים בה שווה פי אלף אלפי אלפים מכל דבר אחר עלי אדמות.

דעו לכם כי אם ריחם עלי ה' ונתן לי כמה שעות בודדות של שקט ממחלתי בהן זוכה אני לצלילות הדעת והזיכרון, הרי שלא אבזבז את זמני בהשתתפות בחתונה, אלא אשב ואנצל את הזכות הגדולה ללמוד עוד שורה של גמרא ועוד פרק תהלים אשר שוויים הוא עצום ונורא בעוה"ז ובעוה"ב.

כל רגע בחיים שלנו הוא כמו אותו כדור של חיים, הבה ננצל אותו לחטוף עוד מצוה ועוד לימוד תורה.

קיום מצוות בזמן תחיית המתים

בגמרא (נדה סא.) נאמר, שמותר לעשות תכריכין של כלאיים משום שמצוות בטלות לעתיד לבוא. ור' יוחנן שם דרש: "מאי דכתיב במתים חופשי? כיוון שמת אדם, נעשה חופשי מן המצוות".

הריטב"א ביאר שבזמן ימות המשיח, קודם תחיית המתים, עדיין לא יתבטלו המצוות, אבל לאחר תחיית המתים, המצוות יתבטלו, ולכן מותר לקבור את המת בבגד כלאיים, שהרי בזמן שיקום מקברו יהיה פטור מן המצוות. אבל הרשב"א חולק וסובר שאף בזמן תחיית המתים לא יתבטלו המצוות, ומסביר את הגמרא שמצוות בטלות בזמן שאדם מת (שאף המיתה נקראת 'עתיד לבוא') ואין החי מצווה על המת. ונראה שאף הרמב"ם (פרה"מ כלאיים א, ד) סובר כך.

ולפי זה קשה מה שייך קיום מצוות בזמן תחיית המתים, דהרי זמן תחיית המתים הוא הנקרא העולם הבא כדמוכח מהגמרא (ברכות נח:): "הרואה קברי ישראל מברך - אשר המית אתכם בדין והוא עתיד להקים אתכם לחיי העולם הבא בדין ברוך אתה ה' מחיה המתים", וכידוע העולם הבא הוא התכלית ושם מקבלים את השכר הנצחי בעבור קיום המצוות, וכתב הרמח"ל במסילת ישרים: "והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר ציונו עליהן האל יתברך שמו, ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה, על כן הושם האדם בזה העולם בתחילה כדי שע"י האמצעים האלה המזדמנים לו כאן, יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העולם הבא, לרוות שם בטוב אשר קנה לו ע"י אמצעים אלה, והוא מה שאמרו ז"ל היום לעשותם ומחר לקבל שכרם". וא"כ אין מצוות בזמן תחיית המתים ולכן סובר הריטב"א שמצוות בטלות לעתיד לבוא.

ונראה שמחלוקת זו אם מצוות בטלות בזמן תחיית המתים תלויה במחלוקת ראשונים. הרמב"ם (תשובה ה, ב) כתב: "העולם הבא אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים בלבד, בלא גוף,

כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות, אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני האדם צריכים להם בעולם הזה וכו'". והשיג הראב"ד: "דברי האיש הזה בעיני, קרובים למי שאומר אין תחיית המתים לגופות, אלא לנשמות בלבד, וחיי ראשי, לא היה דעת חז"ל על זה, שהרי אמרו - עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהם קל וחומר מחיטה וכו', וכן היו מצווים לבניהם אל תקברוני בכלים לבנים ולא שחורים שמא אזכה, וכן אמרו שלא ישוּבו הצדיקים לעפר, אלא עומדים בגוייתם. וכן אמרו במומם עומדים ומתרפאים, וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הן עומדים חיים".

ואמנם קשה מה שכתב הרמב"ם, אבל גם לא יתכן שהרמב"ם לא סובר שיש תחיית המתים, שהרי בפרושו לפרק חלק כתב: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבנו ע"ה, ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין זה", וכן הרמב"ם מנה את האמונה בתחיית המתים ב- י"ג עיקרי האמונה. ובהלכות תשובה כתב שהכופרים בתחיית המתים אין להם חלק לעולם הבא.

לכן כתב הכסף משנה לתרץ שהרמב"ם והראב"ד אינם חולקים, אלא בשמות בלבד, שהרמב"ם דיבר על העולם שאחרי המוות וכן עדן לנשמות), וקורא לו עולם הבא, ולדעת הראב"ד, דווקא עולם תחיית המתים הוא הנקרא העולם הבא.

אך תירוץ זה אינו מספיק, שהרמב"ן (שער הגמול ש"ה) כתב: "כל אלו דברים ברורים, שהעולם הבא בכל מקום, אינו עולם הנשמות והשכר המגיע להם מיד אחר המיתה, אלא עולם הוא שעתיד הקב"ה לחדשו לאחר ימות המשיח ותחיית המתים", והביא לזה ראיות רבות, ואח"כ העתיק את דברי הרמב"ם שהביא ראיות רבות שבני העולם הבא הם נשמות בלבד, בלא גוף, ואח"כ תמה הרמב"ן, שאם כוונת הרמב"ם שהעולם הבא הוא העולם שמגיע לאדם מיד אחרי המוות, מה צורך לראיות והכרעות שאין באותו העולם גוף, אלא נשמות בלבד?

וכתב: "אבל יראה מכוונת הרב ז"ל שהעולם הבא אצלו משמש לכל עולמי הנפשות ולכל המגיע עליהן לעדי-עד, והנה יאמין באמת שתחיית המתים, שהוא עיקר מעיקרי התורה, הכוונה בו שתשוב הנפש לגוף ברצון הבורא ית"ש, ויצאו הנשמות מן העולם הבא (גן עדן) וישובו לגוף בימי תחיית המתים, ויתעדנו האנשים ההם הזוכים בטובת העולם הזה בימות המשיח ויזכו בו למעלה עליונה ממעלתם הראשונה, אבל אחרי כן יגזור הרב ז"ל מיתה על המשיח ועל דורו, ויהיו נפשותיהם בטוב העולם הבא, בלא גוף, כמו שהיו בתחילה במעלה גדולה ממנה, שזכו לה במצוות שעשו בזמן התחייה, וזה יתקיים להם לנצח. ולבסוף סיכם את מחלוקתם וכתב שדעת הרמב"ם נותנת קצבה לזמן התחייה ומחזיר הכל לעולם הנשמות. ואנחנו (הרמב"ן) מקיימים אנשי התחייה לעדי-עד מימות תחיית המתים לעולם הבא שהוא ארוך".

נמצא לפי זה, שלרמב"ם עולם תחיית המתים הינו עולם זמני ואינו התכלית, בו מקיימים מצוות ואח"כ עתיד להיחרב, ואח"כ יהיה עולם רוחני של נשמות בלא גוף שהוא הנקרא העולם הבא, ובו מקבלים את השכר הנצחי ולא שייך בו קיום מצוות.

ואפשר שהרשב"א סובר כהרמב"ם, והריטב"א סובר כהרמב"ן והראב"ד.

וראיתי לנכון להעתיק דברי רב האי גאון שכתב על אנשי תחיית המתים: "וישבו במלכותם עד סוף העולם (כדעת הרמב"ן), וי"א עד תום שבעת אלפים שנה מימי בראשית, וי"א אלפים הרבה, בלא שיעור נודע, ואחרי כן יכלו שמים וארץ (כדעת הרמב"ם), שנאמר "כי שמים כעשן נמלחו", והמתים שחיו וראו את הישועה יצאו בעצמם אל העולם הבא שנאמר "וישועתי לעולם תהיה, וצדקתי לא תחת".

ויהי רצון שנוזכה לימות המשיח, לתחיית המתים ולטוב אשר צפן ה' ליראיו. אמן כן יהי רצון.

שביבים

● על האדם להאמין שכל הקורות אותו, הכל מאת ה' יתברך, שאוהב אותו, והכל לטובתו. אדם המאמין בנצחיות הנשמה, שיש חיים לאחר המוות, יש עולם הבא, בו האדם מקבל שכר על מה שטרח ועמל בעולם הזה, לאדם כזה קל יותר להתמודד ולהתנחם בפטירת יקיריו.

נאמר בתורה: "בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא-תִשְׁיִמוּ קַרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת". כוונת הכתוב להורות שאין להצטער על המת יותר מדאי, שהאבלים לא ישרטו עצמם ולא יתלשו שערותיהם מרוב צער, כדרך שעושים אומות העולם. בדברי המפרשים אפשר לספוג הרבה עידוד ואמונה:

דעת זקנים: "בנים אתם לה' אלהיכם. ולכן אם מת אביכם הבשר ודם לא תתגודדו שהרי אינכם יתומים בכך כי יש לכם אב שהוא חי וקיים יתברך שמו אבל העכו"ם (גוי) כשמת אביו יש לו להתגודד".

אורח חיים: "צריך לדעת מה טעם סמך מאמר 'בנים אתם' למאמר 'לא תתגודדו', נראה שנתכוון לומר שבמיתת איש אין אבדה למת אלא הרי הוא דומה לאדם ששלח בנו לסחורה לעיר אחרת ולימים שלח האב אחר בנו ואין העדר הבן אלא מן המקום שהלך משם אבל על כל פנים ישנו ואדרבה בטוב לו שחזר הבן אצל אביו שהוא מקור החיים ועל זה אין לנו להתגודד ולשים קורחה מה שאין כן העכו"ם שלא נקראו בנים לה', והוא אומר אתם לשלול העכו"ם שעליהם ידו הדווים ביום מיתתם שהם מתים מיתה שאינם עוד בנמצא בין החיים".

אבן עזרא: "אחר שתדעו שאתם בנים לשם והוא אוהב אתכם יותר מהאב לבן אל תתגודדו על כל מה שיעשה כי כל אשר יעשה לטוב הוא ואם לא תבינוהו כאשר לא יבינו הבנים הקטנים מעשה

אביהם רק יסמכו עליו כן תעשו גם אתם כי עם קדוש אתה ואינך כשאר כל הגוים על כן לא תעשה כמעשיהם".

כלי יקר: "לפי שהאומות מצטערים כדין על דבר אבד אשר הולך ולא ישוב, אבל אתה לא כן כי בך בחר ה' להיות לו לעם סגולה וכל סגולת מלכים היינו דבר שמכניסין לאוצר, כך הקדוש ברוך הוא מכניס לאוצר נפשות הצדיקים הטהורות ואינו דבר האבד ולמה יצטער על דבר שיש לו מציאות וזורח הוא שם, ורק הערב שמשו בעולם הזה אבל אוכל הוא תרומותיו בעולם הנצחי".

רמב"ן: "ולפי דעתי כי טעם "עם קדוש" הבטחה בקיום הנפשות לפניו יתברך, יאמר אחרי שאתה עם קדוש וסגלת ה' ולא ישא אלהים נפש, וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח, אין ראוי לכם להתגודד ולהקרח על נפש ואפילו ימות בנוער. ולא יאסור הכתוב הבכי, כי הטבע יתעורר לבכות בפירוד האוהבים ונדודם אף בחיים. ומכאן סמך לרבותינו (מו"ק כז:). באסרם להתאבל על נפש יותר מדאי".

● בספר "בדרך עץ החיים" מובא ביאורו של הג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל על הפסוקים "גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי. שבטך ומשענתך המה ינחמוני".

משל למה הדבר דומה לאב שטייל עם בנו בתוך יער עבות. לפני כניסתם אל היער הזהיר האב את הבן באזהרה חמורה לבל יִפְרֵד ממנו, אפילו לא לרגע קט. את אזהרתו נימק האב בכך שמשוטט ביער בלי להכיר את הדרך מסכן את חייו, ועלול הוא להיות טרף לשיניהן של חיות טורפות.

בתחילה נזהר הילד, ואכן לא זזה ידו מתוך יד אביו. אך הנה הבחין הילד בדבר מה שמשך את תשומת לבו, נשטט מאביו ופנה לצידי הדרך. האב, שלא הרגיש, המשיך בדרכו. כאשר רצה הבן לשוב אל אביו, לא הצליח למוצאו.

נבהל הילד מאד והחל לבכות ולחפש את אביו במעבה היער. תוך כדי חיפושיו הלך והסתבך, ותעה יותר ויותר בסבך היער. הלילה ירד, וחשיכה מבעיתה השתררה במקום. מכל עבר נשמעו צריכותיהם של עופות לילה, וממרחק לא רב נשמעו גם קולות זאבים, אריות ודובים המשחרים לטרף. מובן מאליו שהילד האובד נתקף בפחד נורא, ובגעגועים עזים לאביו.

לפתע חש הילד כאב עז בלחיו. היתה זו סטירת לחי שניחתה עליו מידו של מכה אלמוני. אך בטרם הספיק להשמיע קול זעקת כאב, הבחין שהסוטר הוא אביו. במקום לזעוק על כאבו, השמיע הילד קריאות שמחה וגיל: "אבא. אבא", וחבקו ונשקו.

מצבו של אדם החוטא. דומה למצבו של הילד האובד. כל אימת שהוא חוטא, הרי הוא מתרחק מאביו שבשמים והינו שרוי בצער. כשבאים עליו יסורים עליו להתבונן ולהכיר שאביו שבשמים הוא הניצב עליו ומיסרו על שסטה מן הדרך, ואז יתמלא שמחה על המכות שקבל. כי בד בבד עם הסבל שבעונש. הוא נוכח לדעת כי בן אהוב הוא אצל אביו הדואג לו ושומר עליו.

לפיכך, גם כאשר ילך היהודי בגיא צלמוות, לא יירא, כי גם שבטו המיסר של הקב"ה, כמו משענתו, הוא לו לנחמה - "שבטך ומשענתך המה ינחמוני".

● בתו של אחד מגדולי הדור ז"ל שנתאלמנה בגיל צעיר נשאלה: במה ניחמך אביך לאחר מות בעלך?

השיבה האשה וסיפרה שלאחר תום ימי השבעה אמר לה כך: "הראית מה רבו האנשים אשר באו לנחם אותך בימי אבלך כולם מרחמים עליך מאוד. אך דעי לך שהקב"ה מרחם עליך הרבה יותר מכל מה שכל אלה מרחמים עליך".

● אחד מישישי עיר הקודש צפת, אמר ביום השנה לפטירת אמו למתפללי בית הכנסת שבו התפלל: בואו ואספר לכם מה היו הדברים האחרונים ששמעתי מפי אמי ע"ה.

כאשר שכבה על ערש דווי, קראה לי אמני ואמרה: גשה נא אלי ילדי (ואני הייתי בגיל פחות מבר מצוה), ואבאר לך מהו "אל מלא רחמים". כאשר כוס מלאה מים על כל גדותיה, די בנגיעה קלה ביותר בכוס וכבר נשפכים מים מתוכה החוצה. גם הקב"ה מלא רחמים כל כך, עד שאין צורך ביותר מנגיעה קלה וכבר נובע ממנו, יתברך ים של רחמים.

אלו היו דבריה האחרונים של האם לבנה. והישיש סיפר את הדברים ששמע לפני למעלה משבעים שנה ברטט ובהתרגשות כאילו נאמרו אך תמול שלשום.

● סיפר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ראש ישיבת פוניבז', שכאשר מתה עליו אשתו, שלח לו הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל מכתב תנחומין. וכה היה תוכן דבריו כדי לנחם את מי ששרוי בצער יש צורך לחוש את הצער. ומאחר ששנינו שאין אשה מתה אלא לבעלה. אין אף אחד שירגיש כהוגן את צער הבעל במות אשתו ר"ל, וממילא אין בכח איש לנחמו. רק המקום ברוך הוא יודע ומקיף את גודל הצער, ועל כן "המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים".

מעין דברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל אומר הגר"י סרנא זצ"ל על אבל אם, ואלו דבריו: "כאבל אֵם קדר שחותי" (תהלים לה). במה נתייחד אבל-אם יותר משאר אבלות נראה שהוא משום שנאמר: "כאיש אשר אמו תנחמו, כן אנכי אנחמכם ובירושלים תנחמו" (ישעיה סו). רואים אנו שתלה הכתוב הנחמה באם, ומכאן שהיא מסוגלת לנחם את בנה יותר מכל אדם אחר. כיון שנסתלקה מן העולם אבדה עמה סגולת הנחמה, שאין לו מי שינחמו, לפיכך נתייחד אבל אם כאבל מיוחד.

לפי דברי הנר"ח שמואלביץ זצ"ל, אפשר להוסיף, שגם באבל על אם יש מקום להדגשה המיוחדת שאין בפינו אלא הברכה: "המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים".

● סיפר הגרמ"מ שולזינגר שליט"א: מעשה ביהודי מתל-אביב שבא ותינה צערו לפני מרן הסטייפלר זצ"ל.

סיפר האיש שאשתו מתה עליו, ונעשה לו מר מאד. נטל מרן את ידו ואמר לו: "אף אני במצב כמוך, אלמן מזה זמן מה, גם לי מר מאד. אמנם מטפלים בי על הצד היותר טוב, אולם אין תחליף למקורי".

אחר כך הוסיף ואמר: חשבתי הרבה על הענין, וראיתי שטבע הבריאה שברא הקב"ה שאין שני בני זוג מתים בבת אחת, אלא האחד מת לפני בן זוגו, והשני שנשאר סובל ממיתתו. ואף אילו היינו נשאלים בזה לרצוננו, לא היינו אומרים אחרת... לפיכך, חייב אותנו שנשאר חי להודות לקב"ה על שלא היה הסדר הפוך במיתת בני הזוג.

לשמע הדברים נתנחם האיש ויצא מעודד.

● ניכר היה על מרן הרב שך זצ"ל שהיה מתמסר להשפיע דברי נוחמים, הוא היה יושב ומסביר לכל אחד מהפונים אליו, שהיסורים שהוא סובל הם הטוב בשבילו וכו'.

ניכרת היתה בו האמונה הפשוטה. היה אפשר לראות בעליל שהאמין בדברים שהיה מוציא מפיו ולא נאמרו ח"ו מן השפה ולחוץ. תמיד הכיר שכל מה שקורה לו זהו הטוב ביותר עבורו בשעה זו. זהו פירושה של הברכה "שעשה לי כל צרכי" שהרי אם צרכי היה בשאר דברים אף הם היו מתקיימים.

יהודי ששיכל את צאצאיו ר"ל, שאל את הרב שך זצ"ל כיצד עליו לקבל את העניין, השיב לו הרב: "עליך לחשוב שהילדים נסעו למרחקים ושהם נמצאים עתה במקום שלפי שעה אי אפשר לפגוש אותם. לכשיתאפשר הדבר שוב תיפגשו".

● בבואו לנחם אלמנה צעירה, אמר הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: "וודאי ישנם האומרים לך שעם הזמן צערך ישכת, ובזה הם רוצים לנחמך. אך האמת היא שאי אפשר לשכוח, ולכן טעות

לומר לך שתשכחי, אלא עליך לחיות במצב זה. אך יחד עם זאת להתחזק באמונה ובטחון בקב"ה, והוא יהיה בעזרך".

● הגר"ש רוזובסקי זצ"ל היה אומר :

יש להבין מדוע מדגישים אנו : "המקום ינחם אתכם", הרי מצות הניחום מוטלת על המנחמים, ואם כן, מן הראוי היה לכאורה, שהמנחמים יאמרו שהם עצמם מנחמים את האבל.

יש לומר שהדגשה זו ללמדנו באה שאכן דווקא "המקום ינחם", שכן בן תמותה אינו מסוגל לאמוד נכונה את גודל השבר והצער של הזולת לפיכך לעולם לא ידע במה לנחם וכיצד לרפא שבר לבו של חברו, על כן מדגישים אנו שהקב"ה, המקום, מקומו של עולם, שהוא נותן המכה ויודע נכונה מהו שיעור השבר וכובד היגון, רק הוא יכול לנחם.

רבה של הקהילה החרדית בפרנקפורט אמר דברי תנחומים לצעיר שאביו ואמו נפטרו תוך פרק זמן קצר וכה היו דבריו : "חז"ל למדונו שלושה שותפים באדם אביו אמו והקב"ה מה קורה לאדם כאשר שני השותפים הראשונים מסתלקים לבית עולמם והוא נעשה יתום וחש עצמו בודד ועזוב, תשובה לשאלה זו אנו מוצאים בדברי דוד המלך ע"ה "כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני". (תהלים כז) כלומר, כאשר האב ואם עוזבים את הבן, הוא נאסף על ידי הקב"ה יד ה' מושטת אליו, ובכך נפתח בפניו פתח לחזק ולהעצים את הקשר עם השותף השלישי.

● אנו אומרים "המקום ינחם אתכם", בדרך דרש אפשר לומר : אילו היינו רואים את המקום שאליו הגיע הנפטר, אילו היינו מקבלים ממנו תמונות ומכתבים, מהמקום שבו הוא נמצא, היינו מבינים שבכל רגע הוא עולה ומתעלה, מלאכי השרת מלבישים אותו מלבושי כבוד והדר על כל מצוה שעשה.

זהו המקום על פי התיאור החלש והחיוור שאנו מסוגלים לחשוב עליו.

ומקום זה יפייס אתכם ויזכיר לכם ולנו שלנפטר טוב עתה.

● סיפר הגר"י זילברשטיין: הגעתי פעם לניחום אבלים עם הגר"י צדקה זצ"ל, ראש ישיבת "פורת יוסף", שביקש לנחם את ההורים שהתאבלו על בן צעיר שניפטר באיבו, וכך אמר להם:

העולם הזה דומה לאוטובוס שנתיב הנסיעה שלו מורכב מתחנות רבות. יש מי שיורד כבר בתחנה הראשונה, יש שנוסע עד השנייה ואחרים יורדם לקראת הסוף. האם שואלים אי-פעם הנוסעים את עצמם, מדוע ירד מי שירד בתחנה הראשונה - לא.

והסיבה, כי גם הם מבינים שאם הוא יורד שם, מן הסתם יש לו סיבה לכך. ייתכן שהוא עובד במקום ההוא, ייתכן שהוריו מתגוררים שם והוא הולך לבקרם, או כל סיבה אחרת.

גם אתם, ההורים, המשיך ראש הישיבה, אין לכם לשאול שאלות מדוע בנכם ירד באחת התחנות הראשונות של חיו, כי בודאי יש לכך סיבה שמימית.

● מרן הגר"י"ש אלישיב זצ"ל כותב במכתב תנחומים למשפחת ת"ח צעיר שנסתלק לבית עולמו בדמי ימיו, וז"ל:

"על השאלה שנשאלתי על מה ולמה עשה ה' ככה, על שאלה זו כמובן שאין בידי להשיב. דרכי ה' נסתרים ומופלאים, והצור תמים פעלו. עם כל זה אני רוצה לציין כאן מה שכתוב בזוהר הקדוש פ' וישלח:

רבי שמעון אומר, הָא אֲתָמַר דְּדָוִד מְלָכָא עַד לֹא הָוָה, לֹא הָוֵי לִיָּה חַיִּים כָּלֵל. בְּרַ דְּאָדָם קְדָמָאָה יְהֵב לִיָּה שְׁבַעִין שָׁנִין מִדִּילִיָּה, וְכַד הָוָה קִיּוּמִיָּה דְּדָוִד מְלָכָא שְׁבַעִין שָׁנִין הָוֵי. וְקִיּוּמָא דְּאָדָם קְדָמָאָה אֶלְף שָׁנִין חֹסֵר שְׁבַעִין. אֲשַׁתְּכַחוּ בְּהִנֵּי אֶלְף שָׁנִין קְדָמָאֵי, אָדָם הָרֵאשׁוֹן וְדָוִד מְלָכָא. פִּירוּשׁ: דוּד הַמֶּלֶךְ נוֹלַד בְּלֵי שָׁנִים, וְאָדָם הָרֵאשׁוֹן הוּא אֲשֶׁר הֶעֱנִיק לוֹ שְׁבַעִים שָׁנָה מִתּוֹךְ אֶלְף הַשָּׁנִים שֶׁהֵיוּ קְצוּבִים בְּשִׁבְלוֹ.

"יוצא מזה שלפעמים אדם חי עלי אדמות, ואינו יודע שיתכן שכל ימיו ושנותיו אשר הוא חי, ניתנו לו במתנה ובחסד, ולכן יש להודות לה' על המתנה היקרה הזאת אשר ניתנה, ואשר זכה לכתר תורה ולכתר שם טוב, ולהשאיר זרע פרי צדיק, דור ישרים יבורך אי"ה" עכ"ל.

● מסופר על הגאון רבי חיים מצאנז זצ"ל, שכשנפטר לו בנו וקיבל עליו תנחומים בסבר פנים יפות, וכשנשאל: הכיצד מצליח הוא לעשות זאת, אמר: משל למה הדבר דומה לאדם שהיה יושב במנוחה בגינתו ובא אדם וסטר לו על גבו בכל כוחו, בזעם גדול הסתובב מיד לראות מי הוא זה שהעז להפר את מנוחתו באופן שכזה, והנה להפתעתו אינו אחר מאשר אוהבו הגדול ביותר שממנו הוא מתפרנס, וכי הוא איש מיטיבו לכל אשר יצטרך, ובפרט כאשר הוא לא אחר מאשר אביו, ובכן הלא בוודאי מיד חושב הוא: וכי מן הדרך ארץ להגיב בזעם לאותו אוהב?

ובכן, אמר הגאון, אמת, כשקיבלתי את המכה הזדעזעתי והוממתי, אולם מיד הפניתי פני לראות מי הוא המכה, ונוכחתי להבין שאינו אלא הבורא יתברך שהוא המטיב עמי לאין קץ, והלא הוא זה שאני אומר עליו שאהבתי אליו בכל לבבי ובכל נפשי ומאודי בכל יום כמה פעמים בקריאת שמע, וכמו כן הוא זה שאוהבני אהבה שאין אחר אוהבני כמותו, וכמו שמברך אני בשמו: "הבוחר בעמו ישראל באהבה", וכן "אהבת עולם אהבתנו", ואם כן האם מן הדרך ארץ להראות לו פנים של זעף...

ובפרט שהנמשל יותר מהמשל, במשל יתכן ואותו מכה נתן מכתו סתם לשם ליצנות או חברות, ועם כל זה הנימוס מחייב להתאפק ולסבול, על אחת כמה וכמה הכאתו של הקדוש ברוך הוא, שאינה אלא רפואה וכל דעביד רחמנא לטב, שמחוייב האדם לצמצם זמן סבלו ומיד להתאושש ממנה ולשוב בסבר פנים יפות לבוראו ולהצדיק עליו את דינו.

סיפורים

היה זה ביום ששי, י"ח בטבת תשנ"ח. הרה"צ רבי מרדכי לאווי זצ"ל, בנו בכורו של כ"ק האדמו"ר מטאהש זי"ע, נערך כמדי יום לתפילת שחרית בשעת בוקר מוקדמת. הוא התעטף בטלית והתעטר בתפילין, ועם תחילת התפילה חווה התקף לב קשה, הוא קרס על מקומו בלי דופק ונשימה, לתדהמת סובביו.

כוחות ההצלה חשו למקום, אך לא נותר להם מה לעשות. רבי מרדכי השיב את נשמתו לבוראה במיתת נשיקה, בתוך רגע קט נפטר, ואיננו כי לקח אותו אלוקים. עסקני הקהילה וגבאי הרבי החלו בהכנות קדחתניות להלוויה, מנסים לארגן בזמן הקצר שנתר להם עד כניסת השבת הלוויה מכובדת כראוי לכבודו של הנפטר הדגול.

הבשורה על הפטירה הפתאומית וההלוויה הצפויה, הכתה את כל שדרות הציבור כרעם ביום בהיר. הוא היה בסך הכל בשנות החמישים לחייו, בשיא פריחתו, והכל צפו לו גדולות ונצורות. לפתע, אסון כה קשה וכואב!

בשעה היעודה להלוויה, התקבעו בחצר בית המדרש הגדול בקרית טאהש שבקנדה אלפי יהודים, שבאו לחלוק כבוד אחרון לנפטר החשוב. בעיניים דומעות הביטו במיטת המנוח, כשמכל עבר נשמעים קולות בכי ונהי על סילוקו של צדיק. הכל המתונו לאביו הגדול, האדמו"ר מטאהש, שיבוא להשתתף בהלוויית בנו בכורו.

השעה היעודה לצאת ההלוויה חלפה עברה, אך דמותו של הרבי אינה נראית בפתח הדלת. המשתתפים הוסיפו להמתין בסבלנות,

מהם שמדברים בגדולתו של המנוח ומהם שמבכים את לכתו בדמעות שליש. אך חצי שעה נוספת חולפת, והרבי אינו מגיע.

עם התמשכות הזמן, החלו נישאים מבטי תמיהה לעבר הדלת הסגורה. נישאו השערות שונות לפשר העיכוב, היו שאמרו כי הרבי מצדיק עליו את הדין באהבה, אחרים אמרו כי העיכוב נובע מטעמים טכניים. הכל הסכימו כי עיכוב שכזה לא קורה סתם כך, ישנה סיבה לעיכוב הממושך. בשלב מסוים, נכנסו בני המשפחה לחדרו של הרבי, מבקשים לברר את הסיבה לעיכוב. להפתעתם, מצאו את הרבי משוחח בטלפון, ומבין שברי המשפטים הבינו כי מדובר באשה קשת יום אשר שלום ביתה התערער, המספרת באוזני הרבי את סאת יגונה.

האשה כלל לא ידעה, כי הרבי עמו היא מדברת, נמצא באחד הרגעים הקשים בחייו – בין פטירת בנו להלוויה. הרבי האזין לה בקשב, לא זירז אותה ולא מיהר את דבריה, אלא נתן לה לספר את כל מכאובי לבה, לשפוך ולפרוק את כל המעיק עליה. והאשה סיפרה פרק אחרי פרק בסבלנות, איך החלו נישואיה באושר, איך נולד הילד הראשון, כיצד מערכת היחסים הלכה והתערערה, ועד שהגיעה למסקנה כי חיי המשפחה שלה עלו על שרטון. והרבי? הרבי מקשיב. שומע. תומך. מייעץ. מאזין. נאנח. הוא לא אומר אף מילה על ההלוויה הממתינה בחוץ, לא חושף את תחושותיו לנוכח האסון הנורא שקרה במעונו רק הבוקר. כל כולו נתון להקשבה לאשה הבוכיה, בכל כוחו הוא מרוכז בתמיכה בה, בדברי עידוד וחיזוק, בייעוץ נבון ובהשתתפות כנה.

בחוץ מתחוללת סערת רגשות, הכל בוכים על פטירתו של בנו, ונקל להבין כי הבשורה הקשה מעיקה על הרבי, שוברת את לבו.

אך לאשה הוא לא אומר דבר, ממשיך להאזין לה בסבלנות אין קץ, מוסיף להעתיר עליה טללי נוחם וברכות חמות, מעודד אותה ומייעץ לה כדת מה לעשות, למענה ולמען משפחתה, כאילו שעת קבלת קהל שגרתית היא זו... רק כשהאשה רגועה ומפוייסת, רק כשהרבי חש כי התחזקה וקיבלה כוחות חדשים – בירך אותה הרבי, והניח לאבל ולכאב האישי האצור בתוכו מזה שעה ארוכה, לפרוץ החוצה בהלוויה נסערת ורוויית דמעות. (הרב קובלסקי)

● היה זה בחודש אלול תשכ"ג, למעלה מחמישים בחורים מישיבת 'שבט סופר' נסעו למקומות הקדושים בגליל במשאית טיולים, להתפלל על קברו של רבי שמעון בר יוחאי לקראת הימים הנוראים.

באחד העיקולים בדרכם מירונה התהפכה המשאית אל הוואדי בשולי הכביש, התגלגלה כמה גלגולים שבמהלכם התעופפו כולם החוצה, ולבסוף נחתה על צדה. נהג המשאית ושלושה מבחורי הישיבה נהרגו וכל השאר נפצעו.

אחד ההרוגים היה הבחור החשוב מרדכי פולק ז"ל, שהיה ידוע כאחד הבחורים המצויינים בישיבה, מתמיד עצום וירא שמים בתכלית. הוא הצטיין בתורה ובתפילה ובגמילות חסדים, היה סמל של עובד ה' ומתו הטראגי השרה אבל כבד על כל מכריו.

ידיד טוב היה לו למרדכי בשם זאב הלוי שמסיבות שונות לא הצטרף לנסיעה ונתר ללמוד בישיבה. הוא קיבל מאוד קשה את הבשורה המרה ששלושה מחבריו נהרגו בתאונה, ואמנם ידע בידיעה ברורה כי 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא', אך מכל מקום היתה שאלה גדולה מנסרת בחלל ראשו על שום מה נגזרה גזירה קשה זו על שלושת בחורי החמד שהיו עמלים ויגיעים בתורה הקדושה?

לאחר כמה שבועות חלם זאב חלום מסמר שיער, ידידו הטוב מרדכי פולק נגלה אליו, פניו מפיקות אור יקרות וכך אמר לו: זאב, ראיתי את צערך הגדול ובאתי לעודד אותך, אל תצטער על המאורע אשר קרה לנו. רק למראה עיניכם, עיני בשר ודם, הוא אסון, אבל אצלנו הכל נראה אחרת לגמרי, אני מאושר מאוד. דע לך כי מיד בעלותי השמימה הכניסו אותי לגן עדן ופתחו בפני את שערי היכלו של התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי שצירפני מיד למתיבתא שלו, יען זכינו להקריב את חיינו לטובת עם ישראל בנסיעה שנועדה לתפילה על ציונו הקדוש.

זוכר אתה את מנהגי הקבוע ללמוד בכל ערב שבת את פרשת השבוע אחד מקרא ושנים תרגום עם פירוש רש"י? היודע אתה מה שכרי? ובכן זוכה אני ללמוד בחברותא עם רש"י הקדוש ואני מסתופף בעלו, האם לא טוב לי?! מה לך להצטער ולבכות על גורלי?

שערותיו של זאב סמרו למשמע הדברים אך הוא לא איבד את עשתונותיו, הוא פנה אל מרדכי ואמר לו: שתי שאלות יש לי לשאול אותך, האחת היא נכנסת לגן עדן מבלי לעמוד קודם במשפט בפני בית דין של מעלה? והשנית מה טעם נקנסה עליכם מיתה משונה ואכזרית בקיצור ימים ושנים?

ענה מרדכי: לפני שנה בראש השנה נגזרה גזירה קשה ומרה על כל הישוב היהודי בארץ ישראל, אסון כבד עמד לרדת על כל יושבי הארץ בגלל העוונות שהיטו את הכף לחובה, אך בעל הרחמים ריחם על עמו שארית נחלתו, והחליט לכפר על הכלל בקרבן ציבור של ארבע נשמות זכות וטהורות ובתוכם שלושה תלמידי ישיבה מעיר הקודש ירושלים. אנחנו היינו קרבן של כולכם, מעתה תבין גם איך יתכן שבתאונה כזאת היו רק ארבעה הרוגים ולא יותר, כי הגזירה היתה רק על ארבעה.

ולא רק זה אלא שאף הפצועים מהתאונה, כל פצוע וחשובנו המדוקדק, כל שריטה ושבר הכל בחשבון, לכל אחד סיבה מדוייקת ומפורטת מדוע ולמה כך ולא אחרת. הכל היה מכון בחשבון אלהי מדוקדק עד מיצוי הדין. מעכשיו תבין מדוע לא עמדנו למשפט, כי היינו קרוב עולה על כלל ישראל, וקרוב עולה כידוע עולה לשמים לרצון ולכן עלינו מיד לגן עדן מבלי לעמוד בפני בית דין של מעלה.

זאב הקיץ בבהלה מהחלום, אך הרגיש ספק בלבו אם היה זה חלום אמיתי או בגדר חלומות שוא ידברו, שהרי מה שאדם מהרהר בלבו ביום חולם על כך בלילה. הוא החליט לעשות מעשה ולבקש שחברו מרדכי יתגלה אליו שוב והפעם יתן לו סימן לנכונות החלום, והבין שלשם כך עליו להיות בעל מדרגה, להתקדש ולהזדכך כראוי.

זאב החל לנהוג בגינוני קדושה וטהרה מופלגים, טבל במקוה, הרבה בצומות, התפלל בכוונה ובבכיות מרובות והתחנן כי ה' יאיר פניו אליו וישלח לו ברוב חסדיו את חבירו מרדכי שיתן לו סימן אם החלום אמיתי או שמא דמיון פורח.

אחרי שמונה עשרה חודשים הופיע מרדכי בחלומו ואמר לו כך: משמים השגיוחו עליך בעינא פקיאא ועקבו אחרי כל הנהגה של קדושה וטהרה, וכעת ראוי אתה ולפיכך נשלחתי אליך שוב. הסתפקת אם החלום הוא אמיתי או שמא פרי דמיון, דע לך שהחלום ההוא היה אמיתי, וזה לך האות כי בעוד שבעה שבועות מהיום תתארכ עם בת זוגך בשעה טובה ומוצלחת ושמה דבורה בת שמעון. שלושה שבועות לאחר מכן יופיע פתאום דוד ארוסתך שנעלמו עקבותיו באירופה בזמן השואה והיה נחשב למת.

זאב התעורר וזכר היטב את החלום הנפלא, הוא רשם את הסימנים על גבי פתק שלא ישכח וציפה להתממשותם. לאחר כמה ימים החלו מדברים נכבדות על נערה בת טובים שעלתה זה מקרוב מארגנטינה, ושמה דבורה בת שמעון. השידוך בהתחלה התנהל בעצלתיים,

ובדיוק שבעה שבועות לאחר שהתגלה שוב מרדכי לזאב בחלומו התקיימו האירוסין.

זאב לא שכח את הסימן השני ובתום סעודת האירוסין ניגש לשמעון, אבי הכלה, ושאל אותו אם היה לו אח שנעלם בתקופת השואה. האב שהתפלא על השאלה השיב אכן כן, אחי היקר נשלח למחנה עבודה ונעלם, אין לנו עדות מה קרה אתו וכנראה שמת יחד עם ששה מליון הקדושים שעלו בסערה השמימיה.

זאב נענה כממתיק סוד ואמר: אחיך חי ובעזרת ה' בעוד שלושה שבועות יתגלה! שמעון הביט בו במבט מוזר, האם חתן מגלה עתידות הוא לקח לבתו, או שמא בעל דמיונות או מעורער בנפשו... שלושה שבועות לאחר האירוסין הגיע מברק בהול לישיבה, החותן המיועד שלח לחתנו: אכן צדקת, אחי הגיע פתאום ארצה, הוא נותר בחיים וברח לרוסיה, שם נשלח למחנות עבודה ולאחר ששוחרר באורח פלא עלה ארצה וחיפש ומצא אותנו!

כעת ידע זאב בידיעה גמורה וברורה מאין כמותה כי דרישת השלום שקיבל ממרומים היתה אמיתית. ארבעת ההרוגים היו קרבנות ציבור, עולה תמימה, ומי שלומד בכל שבוע את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום עם פירוש רש"י בא על שכרו, ומעל הכל כל מקרה הקורה עמנו בעוה"ז הרי הוא בחשבון מדוקדק על פי ה'.

יתגדל ויתקדש

מבוא לקדיש

נוהגים לומר קדיש בשנה הראשונה לפטירת האב והאם, מקור המנהג הזה הוא במדרש (מעשה זה מופיע בכלה רבתי פ"ב, ובאריכות בספר "אור זרוע" ח"ב, ס"ט): מעשה ברבי עקיבא, שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם, והיה רץ כמרוצת הסוס וחבילת עצים גדולה על כתפו. גזר עליו ר' עקיבא והעמידו. לשאלת ר' עקיבא על מעשיו, ענה לו אותו אדם: "מת אנוכי, ובכל יום פוקדים עלי מלאכי חבלה הממונים עלי לחטוב עצים, ושורפים אותי בהם. וכל כך למה? מפני שעברתי על כל מצוות התורה". אמר לו ר' עקיבא: "כלום שמעת מן הממונים עליך, אם יש לך תקנה, להפטר מפורענות זו?" אמר לו: "שמעתי שהיו אומרים אלמלי היה למסכן זה בן, שעומד בתוך הקהל ואומר קדיש, וברכו את ה' המבורך, והקהל עונים אחריו אמון, יהא שמייה רבא מברך, וברוך ה' המבורך, מיד היו פוטרם אותי מן העונש". שאל אותו ר' עקיבא על עירו, והלך לשם.

לאחר דרישה וחקירה, מצא ר' עקיבא את בנו של האיש, כשעודו ערל ולא נימול. נטלו ר' עקיבא, מל אותו, והושיבו לפניו ללמדו תורה, ולא היה מקבל עד שישב עליו ר' עקיבא בתענית ארבעים יום והתפלל עליו, עד שיצאה בת קול ואמרה לר' עקיבא שנתקבלה תפילתו. אז הלך ולימדו תורה, קריאת שמע, תפילה וברכת המזון. העמידו בתוך הקהל **ואמר קדיש** וברכו את ה' המבורך, וענו הקהל אחריו. באותה שעה התירו את המת ופטרוהו מן הפורענות.

בספר הזוהר (זוהר חדש פ' אחרי דף מט): מובא המעשה הנ"ל ושם כתוב שר' עקיבא לימדו לומר הפטרה בבית הכנסת, וכן עשה, והמשיך ולימדו תורה עד שנסמך בתואר רבי, ואז נגלה המת בחלום אצל ר' עקיבא, ואמר לו: "רבי, הקב"ה ינחמך כפי שניחמתני, כי בשעה

שאמר בני ההפטרה, הפקיעו ממני דין גיהנם, ובשעה שעבר להתפלל ואמר קדיש, קרעו לי גזר דיני מכל וכל, ובשעה שנתחכם בני והוסמך על ידך, עטרוני בכתרם של צדיקים והושיבוני עמהם בגן עדן.

כתב ה'בית יוסף' (יורה דעה שע"ו): "כתב 'הכל-בו' על מה שנמצא באגדה שפעם אחת פגע ר' פלוני באחד שהיה מקושש עצים וכו'. אמר לו: אין מי שיצילני אם לא שיאמר בני קדיש או יפטיר בנביא. על זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל שנים עשר חודש וגם להפטיר בנביא". והרמ"א הוסיף: "כשהבן מתפלל ומקדש ברבים, פודה אביו ואמו מן הגיהנום.

הקדיש אינו מועיל רק להנצל מהגיהנום לבד, אלא גם מועיל להעלותו בגן עדן ממדרגה למדרגה. גם לימוד התורה מועיל מאוד לנשמת הנפטר, והבן הלומד תורה מציל את אביו מדינה של גיהנום ומכניסו בגן עדן. גם לימוד משניות הוא תיקון גדול לנשמת הנפטר (משנה, אותיות נשמה) לכן נוהגים ביום היארצייט (יום השנה, אזכרה) ללמוד משניות המתחילות בשמו של הנפטר.

גם אם היה האב רשע, מועיל מה שהבן עושה בשביל אביו. כל שכן אם ציוה לו אביו שיעשה בעדו תפילה וצדקה אחר מותו, שיועיל יותר ויותר, ועושה נחת רוח לאביו המת ומקיים בזה כיבוד הורים, ובפרט אם תוך שבעה ושלושים יום שמידת הדין מתוחה על נפש המת אם ירבה בלימוד ותפילות וצדקות על נפש אביו ואמו יש כח להתירם מהיסורים והמשפטים של גיהנום, וכרחם אב על בנים ירחם הבן על נשמות אביו ואמו לגמול להם חסד של אמת.

גם יכול אדם להקל דין ועונש מחברו בעולם הבא, כשהוא נותן צדקה ולומד תורה בשביל המת ומתפלל עבור נשמת המת. כל שכן הבן שהוא כרעא דאבוה (הבן הרגלים של אביו), כשעושה זה לאביו ולאמו ומקיים בזה כיבוד אב ואם. וכן כתוב בזוהר הקדוש (ויקרא קטו): שלאחר מותם מחוייב הבן לקיים כיבוד אב ואם יותר, ובודאי אין כבוד יותר מזה שמעלה את נשמתם.

הגמרא (כתובות לג) מספרת על רבנו הקדוש, רבי יהודה הנשיא (מחבר המשניות), כי לפני פטירתו אמר: "לבני אני צריך". אם רבנו הקדוש אמר כי זקוק לעזרת בניו לאחר מותו, בוודאי כל אדם אחר זקוק לבניו. כי כל זמן שאדם חי בעולם הזה, העניק לו הבורא את האפשרות לחזור בתשובה ולתקן את מעשיו. אך כאשר עוזב את העולם הזה ומתעלה לעולם האמת, שם אין לו יותר אפשרות לתקן ולהוסיף במצוות ובמעשים טובים, רק מה שצבר בעולם הזה נותר עמו.

בשלב זה רק מעשיהם הטובים של בניו ובנותיו יכולים לסייע לו. מעשי הילדים משפיעים על נשמות ההורים ומוסיפים להם זכויות, וכך גם חלילה, למעשים רעים יש השפעה שלילית על מצבם של ההורים.

בתפילת ראש השנה אומרים: "ספרי מתים וספרי חיים, היום לפניך נפתחים". אכן מובן מדוע נפתחים ספרי החיים, הרי האדם במשך השנה צובר זכויות ועבירות, וביום זה בוחנים את מעשיו. אך מדוע נפתחים גם ספרי המתים? הרי אדם שנפטר לפני חמש שנים, לא עשה במשך השנה מצוות או עבירות, אם כן, איזה שינוי יש בספריו? התשובה לכך, כי מעשיהם של בני הנפטרים (וכן כל אחד אחר שמתחזק ועושה מעשים למענם) משפיעים עליהם, ומוסיפים להם זכויות (או קטרוג), ולכן יש צורך לפותחם כל שנה מחדש.

הגמרא (סנהדרין קד). אומרת: "ברא מזכי אבא", פירוש: כל מצוה שעושה הבן לאחר מיתת אביו או אימו, נזקפת לזכותם ובכך הוא מעלה את נשמתם. וכך כותב רבנו יונה ב"אגרת התשובה" (דרש ג', יום ו', ע"ט): עיקר זכותה של אשה לעולם הבא שבניה עובדים לקב"ה, עושים רצונו ויראים אותו. וכשהיא בבית עולמה, ובבניה יש בליבם יראת שמים ועוסקים בתורה ובמצוות, נחשב לה הדבר הזה כאילו היא בחיים ועושה כל המצוות והיא במעלות עליונות לעולם הבא".

החפץ חיים, בספרו 'אהבת חסד' (ב, טו), מביא את דברי הספר 'יש נוחלין', הכותב שזכויות ומצוות שעושה הבן אחר מיתת אביו, הנן כפרה לנפש אביו, אע"פ שעושה אותן מעצמו. וכתב על זה בעל השלי"ה: ולא זו בלבד שמציל את אביו מדינה של גיהנום ומתירו

מן הייסורין, אלא אף זו שמכניסו אחר כך לגן עדן, ונותנו במחיצת הצדיקים, כדאיתא בזוהר (סוף פרשת בחוקות): "בן יכבד אב" - אע"פ שמחויב יותר לכבדו, דכתיב "כבד את אביך". דאם אותו הבן הולך בדרך רע ומכשול, ודאי מבזה לאביו וכו'. ואם הבן ההוא הולך בדרך הישר והטוב ומעשיו מתוקנים, ודאי שהוא מכבד לאביו בזה העולם לנגד בני האדם, ומכבד אותו בעולם הבא נגד הקב"ה. והקב"ה מרחם על האב ומושיב אותו בכיסא הכבוד". והנה אם יפה כח הבן לעשות לאביו את כל הכבוד הזה להכניסו לגן עדן, קל וחומר שיפה כוחו לגרום לאביו שלא יהיה נידון בגיהנום וביסורים.

ממשך ה"חפץ חיים" ואומר: יתאר האדם לעצמו כאילו הוא מושלך לתוך האש או מיוסר בשאר יסורים קשים, מה היה עו חפצו ותשוקתו שבניו יחלצו לעזרתו ויושיעוהו מצרתו. ומאיך יחשוב עד כמה היה מוסר הוא את נפשו כדי לחלץ את אביו מצרה. מתוך כך יתעורר לעשות למען נשמות אביו ואימו להצילם מעונש עוונותיהם המר ע"י מעשיו הטובים. ובמיוחד אמורים הדברים בתוך ה"שבעה" וה"שלושים", שאז כח הדין מתוח ביותר, כידוע. בימים אלה ישתדל הבן להרבות עבורם תורה וצדקה וחסד כפי כוחו, שבזה יצילם מדינה של גיהנום. וסיים השל"ה: דהעושה צדקה בשביל נפש המת (אפילו אם אינו קרוב) בודאי הוא עושה הצלה גדולה ונחת רוח לנשמתו.

כתב בספר 'פלא יועץ' בענין כיבוד הורים: "ועיקר הכבוד הוא שיהא מכבדו במותו, וכל אשר בכוחו למעבד ליה ניח נפשיה (פירוש: לעשות לו נחת רוח) יעשה מדי יום יום. כי כן ראוי לבן שכל ימי חייו יהא דיוקנו של אביו חקוק בפניו, וידמה כאילו הוא צועק מרה מתוך אש להבה ואומר: "בני ידידי! חונני, חונני! הצילה מחרב נפשי, מיד כלב יחידתי!"

ואף אם חושב הבן שאביו צדיק גמור ותתענג בדשן נפשו, ידמה כאילו נותן לו מטעמים כאשר אהב אביו בעבור תברכהו נפשו וכו'. ומה טוב שיהיה שגור בפיו לומר יום יום: "יהי רצון מלפניך, ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו, שתקבל ברחמים וברצון כל מעשה טוב אשר אני עושה, בין במחשבה בין בדיבור בין במעשה. ויהיה

הכל לזכות ולמנוחה ולעילוי נפש רוח ונשמה של (אבי, אמי, חמי או חמותי). יהי רצון שתהא נפשם צרורה בצרור החיים". ובה ישא ברכה מאת ה' ומנפש הוריו.

כתוב בספר 'קיצור שולחן ערוך' (הרב גאנצפריד סוף סימן כ"ו) : "אף על פי שאמירת הקדיש והתפילות מועילות להאבות, מכל מקום אין אלו העיקר, אלא העיקר הוא שהבנים ילכו באורח מישור, כי בזה הם מזכים האבות, הכי איתא בזוהר הקדוש (ויקרא קטו): בן יכבד אב וְעַבְד אֲדָנָיו. בן יכבד אב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּבְד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ', וּפְרָשִׁי, בְּמֵאֵל וּבְמִשְׁתָּהּ וּבְכָל. זֶה בְּחִינּוֹ שֶׁהַתְּחִיב בּוֹ. אַחַר שְׁמִת, אִם תֵּאמַר הֲרִי הוּא פְטוּר מִמֶּנּוּ - לֹא כֵן. שְׂאֵף עַל גֵּב שְׁמִת, הַתְּחִיב בְּכַבּוּדוֹ יוֹתֵר, שֶׁכְּתוּב כִּבְד אֶת אָבִיךָ. שְׂאֵם אוֹתוֹ הֵבֵן הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ עֲקֻשָּׁת, וְדַאי שֶׁהוּא מְבַזֶּה אֶת אָבִיו, וְדַאי שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ קֶלוֹן. וְאִם אוֹתוֹ הֵבֵן הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ שְׂרָה, וּמִתְקַן אֶת מַעֲשָׂיו, וְדַאי שֶׁזֶה מְכַבֵּד אֶת אָבִיו, מְכַבֵּד אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ הַעוֹלָם אֶצֶל בְּנֵי אָדָם, מְכַבֵּד אוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ הַעוֹלָם אֶצֶל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֹסֵעַ עָלָיו וּמוֹשִׁיב אוֹתוֹ בְּכֶסֶף כְּבוֹדוֹ. וְדַאי בֶּן יְכַבֵּד אֶב, עַד כֵּן לְשׁוֹעִי כֵּן. וְיֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְצוּת אֶת בְּנָיו לְהַחזִיק בְּאִיזָה מְצוּה, וְאִם מְקַיֵּמִין נַחֲשֵׁב יוֹתֵר מִן הַקְּדִישׁ, וְהוּא תִקְנָה טוֹבָה גַם לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בְּנִים אֲלֵא בְנוֹת."

קדיש יתום

כוחה של המצוה הגדולה של אמירת קדיש, להגן ולהציל את נשמת הנפטר, הוא רב מאוד. אולם אין לכוון באמירת הקדיש רק לתועלת נשמת הנפטר, עיקר הקדיש הוא שבחים ותפילות שיתגדל שמו יתברך. במילים: "יהא שלמא רבא" ו"על כל ישראל" אפשר לכוון על נשמת הנפטר, וכן במילים: "עושה שלום במרומיו".

עניין נוסף באמירת הקדיש הוא צידוק הדין, וכן כתב ביסרף החיים' (לאחיו של המהר"ל מפרג סוף פרק ח') ואלו דבריו: "עיקר תועלת הקדיש לנפש הנפטר היא לפי שאין מיתה בלא חטא. רוב ההולכים לעולמם נפטרים בגלל עוון חילול השם, שאין לו כפרה,

אלא מיתה. וכאשר הקב"ה נפרע מהחוטא, שמו של הקב"ה מתקדש, שנאמר: "ונשפטתי", ואח"כ: "והתגדלתי והתקדשתי".

לכן עומד בנו של הנפטר ואומר: "יתגדל ויתקדש שמיא רבא", כלומר: מתנחם אני על מיתת אבי, הואיל ושמו של אבי שבשמים מתגדל ומתקדש ע"י מיתתו, ומיד מתכפר עוון חילול השם שעשה, וכן היה בתקופת הסנהדרין, שלאחר שפסקו הדיינים עונש מוות, היו בני משפחת הנידון צריכים לבוא ולומר לבית הדין: "יפה דנתם", כדי להראות שאין בליבם על הדיינים ולא כלום, וזהו גם כן מה שמסיים "בחייכון וביומיכון" וכו', כלומר, אתם בית ישראל הזהרו במעשיכם שלא תגרמו מיתה לנפשיכם, רק תחיו ביראת ה'".

בספר 'עולם התפילות' נכתב: "מהסיפור המפורסם על רבי עקיבא (המובא לעיל) נראה להסיק שהקדיש אינו כלל וכלל תפילה על חיי העולם הבא וישועת נפשם של הנפטרים, כמו שרבים חושבים בטעות. אין בתוכנו שום רמז על רעיונות כאלו, וכמו כן, אף לא שמץ של בקשת חנינה לטובת נשמות הנפטרים או של תחינה של כפרת עוונותיהם, מתוך הנימוק שכאלו זכויות הבנים מסוגלות להמתיק את העונש המגיע לנשמות הוריהם אחרי פטירתם. לא זו מגמת הקדיש.

תקנת אמירת הקדיש מיוסדת, אך ורק על הרעיון של קידוש השם ברבים. בנו של הנפטר מקדש את השם בזה שהוא מזמין את כל הקהל לברך את ה' בפרהסיא, בציווי "ברכו" (שאומרים לאחר הקדיש בתפילת שחרית ומעריב), או לאשר ברבים את כל התשבחות שבקדיש ע"י אמירת "אמן". כן ישמש קידוש השם בציבור הוכחה, שהעץ שעשה פרי כזה (כלומר, ההורים שהולידו בן כזה) לא היה חסר ערך לגמרי. הוריהם של בנים כאלה "לא תם לריק כוחם", והם נחשבים לשותפים לקידוש השם, שבנם זוכה לגרום ע"י אמירת "קדיש" ו"ברכו".

עובדה זו עשויה להשפיע לטובה על פסקי הדין שהקב"ה, השופט כל הארץ, יחרוץ על מעשיהם.

לפי המסורת, מגיעה נפש הנפטר לתכליתה ולמנוחתה הנכונה, תחת כנפי השכינה, רק אחרי זמני הזיכוך והצירוף. העלייה מן העולם הזה, עולם השוא והשקר, לעולם הבא, עולם האמת, מעבירה את נפש הנפטר דרך עמק הבכא, הגמול והעונש, כי (קהלת ז, כ) "אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה-טוֹב, וְלֹא יִחָטָא". לפיכך על הבן לעזור תמיד, ובמיוחד בשנת האבל וביום היארצייט. ע"י זכויותיו הוא יכול לקצר את ימי הזיכוך.

ילך הבן בדרך הישרה ובדרך היראה. יקדיש עיתים לתורה, יתפלל לפני התיבה ויאמר קדיש, ולא כמצוות אנשים מלומדה, אלא בכוונה לקדש שם שמים ברבים ולעורר את הציבור לקידוש זה. רק ע"י כל הדברים האלה זוכה הבן לזכות את הנשמה".

קדיש מזה את בוא המשיח

מאז חורבן הבית, גלתה השכינה עם בני ישראל, ומצטערת היא עמם בייסורי גלותם. בתפילת הקדיש טמונים כוח ועוצמה, המסוגלים לנסוך נחמה, כביכול, בצערו של הקב"ה, ורצון להחיש את גאולתנו.

בגמרא (ברכות ג.) מספר התנא רבי יוסי על פגישתו עם אליהו הנביא:

פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל. בא אליהו זכור לטוב, ושמר לי על הפתח (המתין לי) עד שסיימתי תפילתי. לאחר שסיימתי תפילתי, אמר לי: 'שלום עליך רבי'.

אמרתי לו: 'שלום עליך רבי ומורי'.

אמר לי: 'בני, מפני מה נכנסת לחורבה זו?', אמרתי לו: 'להתפלל'.

אמר לי: 'בני, מה קול שמעת בחורבה זו?'

אמרתי לו: 'שמעתי בת-קול שמנהמת כיונה, ואומרת: אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות'.

אמר לי: 'חייך וחיי ראשך. לא שעה זו בלבד אומרת-כך, אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך. ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין "יהא שמיה הגדול מבורך", הקב"ה מנענע ראשו ואומר: "אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם".

אמן יהא שמיה רבא

יעקב אבינו ע"ה היה הראשון שאמר "אמן יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא". חז"ל אמרו (פסחים נו.) שכאשר יעקב חש כי ימיו ספורים, אסף את בניו ורצה לגלות להם את קץ הימים.

"היאספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים" (בראשית מט, א). כיוון שלא רצה הקב"ה שיגלה זאת, נסתלקה ממנו רוח הקודש.

נחרד יעקב אבינו ואמר: "שמא חס ושלום יש במיטתי פסול כאברהם, שיצא ממנו ישמעאל, וכאבי יצחק שיצא ממנו עשיו"?

השיבו בניו השבטים הקדושים: "שמע ישראל, ה' אלוקינו, ה' אחד" - כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד".

באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

דברים אלה מופיעים גם בתרגום ירושלמי, בשינוי קל: לאחר דברי השבטים, אמר יעקב אבינו: "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא".

אם כן, מה אמר יעקב אבינו - "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", או "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא"?

מבט מעמיק יותר בשני הפסוקים מעלה כי לשניהם משמעות אחת: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", פירושו בארמית: "יהא שמיה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא". מדוע אפוא איננו

אומרים בקדיש את הפסוק בלשון הקודש, אלא דווקא את הפסוק בארמית?

במדרש (דברים רבה ב, לה) מובא שכאשר עלה משה רבינו למרום לקבל את התורה, שמע את המלאכים אומרים: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". נטל משה רבינו מילות שבח נפלאות אלה, והעניקן לישראל. אך כדי שלא לעורר את קנאת המלאכים, הן נאמרות בארמית, וכאשר אנו אומרים אותן בלשון הקודש לאחר קריאת שמע, הן נאמרות בלחש.

רבי אסי המשיל זאת לאדם שנטל בגניבה יהלומים מארמון המלך. כאשר העניקם לאשתו, הזהיר אותה שלא תתקשט בהם בפרהסייה, אלא תענדם בבית בלבד. פעם אחת ויחידה בשנה, ביום הקדוש ביותר, יום הכיפורים, כשעם ישראל דומים למלאכים, אנו אומרים את הפסוק בקול רם. (מילה אחת)

שכרו של האומר "ברוך הוא וברוך שמו" עצום ורב. בשכלנו הארצי והמוגבל, איננו יכולים להשיג את הגמול האינסופי, המזומן ליהודי המבטא בשפתותיו את המילים המגדלות את שמו של הקב"ה בעולם.

המשנה אומרת (אבות ד, כב): "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה". מהי המצוה ששכרה הוא "קורת רוח" (השכר המזוער) בעולם הבא?

הסבא מקלם לימדנו, כי פעם אחת ויחידה שבה נאמרות המילים "ברוך הוא וברוך שמו" מזכה אותנו בקורת רוח בעולם הבא, שכר העולה על כל הנאות העולם הזה, הצפויות לנו עד סוף ימינו.

הוסיף ה"סבא מקלם" ואמר: השכר על עניית "אמן" אחת גדול אלף מונים מהשכר המובטח למי שעונה ואומר "ברוך הוא וברוך שמו", ואילו שכרו של העונה "אמן יהא שמיה רבא" גדול אלף מונים מזה השמור למי שעונה, "אמן" אחת.

נמצאנו למדים, ביאר הסבא מקלם, כי ערכה של אמירת "אמן יהא שמיה רבא" גדול פי מיליון מעניית "ברוך הוא וברוך שמו",

ששכרה עולה על כל הנאות העולם הזה. (ר' גבריאל ריקליס מפי המשגיח רבי ירוחם ליבוביץ)

אמר הגה"צ ר' אליהו לופיאן זצ"ל בשם "הסבא מקלם" זצ"ל: היה "כדאי" לקב"ה לברוא את העולם למשך ששת אלפים שנה כדי שיהודי יזכה לומר פעם אחת בלבד בכל משך זמן הבריאה "ברוך הוא וברוך שמו".

ואלף פעמים ברוך הוא וברוך שמו לא מגיע לגודל חשיבות של אמירת "אמן" פעם "אחת" בלבד.

והגר"י לוינשטיין זצ"ל היה נוהג לומר בשם הרש"י מקלם זצ"ל, "שכדאי" לו לאדם להברא ולבוא לעולם הזה, ואפילו לסבול יסורי איוב שבעים שנה, בשביל שיענה פעם אחת אמן במשך כל ימי חייו.

והיה מזהיר לעולים לתורה לברך בקול כדי שישמעו כל הציבור, וכאשר היו עולים לתורה ומברכים את הברכה בשקט היה גוער בהם שמפסידים את הציבור מעניית אמן.

המגיד הירושלמי הרה"ג רבי בן ציון ידלר זצ"ל היה רגיל להזכיר את דברי חז"ל: אמר ר' שמעון בן גמליאל משום ר' יהושע מיום שחרב בית המקדש, אין לך יום שאין בו קללה, ולא ירד הטל לברכה, וכל יום קללתו מרובה מיום שלפניו, אלא העולם על מה מתקיים, על קדושת 'ובא לציון' ועל שעונין אמן יהא שמיה רבא לאחר שיעור תורה או אגדה.

ומבואר בדברי ר' יהושע שאמן יהא שמיה רבא שעונים לאחר השיעור או דרשה, הרי הוא "סגולה לבטל גזירות רעות". והיה רגיל רבי בן ציון לעורר את הקהל, שיענו אמן יהא שמיה רבא בכוונה, ובזכות זה יזכו להינצל מגזירות קשות ורעות, ולהוושע בגזירות טובות ישועות ונחמות. (שכרן של מצוות)

פירוש הקדיש

יש לכרוע במילים המסומנות (עפ"י שו"ע הרב נו, ה).

שיתגדל ויתקדש שמו הגדול של ה'
יִתְגַּדַּל¹ וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמִיהַ רַבָּא. אמן²

בעולם שברא כרצונו
בְּעֵלְמָא דִּי³ בְּרָא, כְּרַעוּתִיהַ.

שיגלה מלכותו עלינו, יצמיח ישועתו ויחיש ביאת המשיח
וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתֵיהַ, וַיַּצְמַח פְּרָקְנִיהַ, וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אמן

בחייכם וביומכם ובחיי כל בית ישראל
בְּחַיֵּיכֹן⁴ וּבְיוֹמֵיכֹן וּבְחַיֵּי⁵ דְּכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל,

במהרה ובזמן קרוב
בְּעֵגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב, וְאָמְרוּ אָמֵן⁶. אמן

יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים
יְהֵא⁷ שְׁמִיהַ רַבָּא מְבָרַךְ, לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא יְתַבְרַךְ,

¹ מיוסד עפ"י המקרא: "והתגדלתי והתקדשתי" האמור במלחמת גוג ומגוג, שאחרי זה יתגדל שמו של הקב"ה, שנאמר: "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד". יאמר ברור: "יתגדל" ולא כאותם האומרים: "יתקדל".

² פירוש האמנים שבקדיש – כן יהי רצון.

³ שתי תיבות, שלא יאמר: "דברא".

⁴ בחייכם העתידיים לעולם הבא, וביומיכם העכשויים.

⁵ החיים כיום, ושיחיו בתחיית המתים. וכן יש בזה גם בקשה שנוכה להיות מהנשארים בחיים בתקופת הגאולה.

⁶ יש להפסיק מעט בין אמירת מילת "אמן", לבין "יהא שמיה רבא וכו'".

⁷ אמרו חז"ל (שבת קט): "כל האומר אמן יהא שמיה רבא מברך בכל כוחו, קורעים לו גזר דינו". ופירוש בכל כוחו - בכל הכוונה ובקול רם. ויכוון שיומשך וירד שפע לעולם ויתבטלו מישראל גזירות קשות ורעות.

וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיְתַרְוֶמֶם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיְתַהַדֵּר

שמו הגדול של הקדוש ברוך הוא

וַיִּתְעַלֶּה וַיְתַהַלֵּל¹, שְׁמִיָּה דְקַדְשָׁא בְרִיךְ הוּא. אמן

מעל כל הברכות השירות התשבחות והנחמות
לְעֵלָא מִן-כָּל-בְּרֻכְתָּא, שִׁירְתָּא, תְּשֻׁבָּחָתָא וְנַחְמָתָא

שנאמרות בעולם

דְאֲמִירֵן בְּעֵלְמָא, וְאֲמָרוּ אָמֵן. אמן

על ישראל ועל רבותינו ועל תלמידיהם ועל כל תלמידי
עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן וְעַל תְּלַמִּידֵיהוֹן וְעַל-כָּל-תְּלַמִּידֵי

תלמידיהם שיושבים ועוסקים בתורה הקדושה
תְּלַמִּידֵיהוֹן, (דִּי-תִבְיֹן) דְעֵסְקִין בְּאוֹרֵיתָא קְדִישָׁתָא,

אשר במקום הזה ואשר בכל מקום ומקום
דִּי בְּאַתְרָא הַדִּין וְדִי בְּכָל-אַתְר וְאַתְר,

יהא לנו ולכם ולהם שלום חן וחסד ורחמים
יְהֵא לְנָא וּלְכוּן וּלְהוֹן, שְׁלָמָא חֲנָא וְחֻסְדָּא וְרַחֲמֵי,

וחיים ארוכים ומזון (פרנסה) ברווח מלפני אלוקי
(וְחַיֵּי אַרְיֵכִי וּמְזוּנֵי רֵיחִי), מִן קַדְשֵׁי (אֱלֹהָא)

¹ יש כאן שמונה לשונות של שבח כנגד שבעה רקיעים וכנגד הרקיע שמעל המלאכים, ועוד שתי לשונות של שבח בהתחלה (יתגדל ויתקדש), סה"כ עשר לשונות של שבח שהם כנגד עשרת הדברות, עשרה הילולים שאמר דוד המלך בספר תהילים וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

² צריך לומר בשתי תיבות ולא "מכלי".

³ קטע זה מוסיפים בקדיש דרבנן הנאמר אחרי דברי תורה, וכן לאחר קטעים מסויימים בתפילה שהם תורה או אגדה.

אדון השמים והארץ
מֵאֲרֵי שָׁמַיָא וְאֲרַעָא, וְאָמְרוּ אָמֵן. אמן

יהא שלום רב מן השמים ושובע
יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שָׁמַיָא, חַיִּים וְשָׁבַע וְיִשׁוּעָה

ונחמה והצלה
וְנַחְמָה וְשִׁיזָבָא וְרַפּוּאָה וְגֵאָלָה וְסְלִיחָה וְכַפְרָה

וְרוּחַ וְהַצְלָה, לָנוּ וּלְכָל-עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן. אמן

¹ עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרְוּמֵי², ³ הוּא בְּרַחֲמֵי עֹשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ,
⁴ וְעַל כָּל-עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ אָמֵן. אמן

¹ לפני אמירת "עושה שלום" יפסע שלוש פסיעות לאחוריו, יאמר: "עושה שלום במרומיו" כאשר הוא כורע לצד ימין.

² במרומיו - למרות שיש מלאכי אש ומלאכי קרח, מלאכי דין ומלאכי רחמים, אעפ"כ יש שלום ביניהם, מפני שמטרת כולם לעשות רצון ה'. כך מבקשים אנו שישכין ה' שלום עלינו, שכל אחד ימלא תפקידו לפי הכוחות והכלים שניתנו לו ומטרת כולם תהיה קיום רצון הבורא.

³ יכרע לצד שמאל.

⁴ יכרע לפנים.

הלכות קדיש

מלוקט מהספרים: ילקוט יוסף (ילקו"י), יקרא דחיי (יקד"ח), בן איש חי (בא"ח), שולחן ערוך (שו"ע), קיצור שולחן ערוך (קצשו"ע)

א. הקדיש שאומרים לעילוי נשמת הנפטר יש לו מעלה גדולה מאוד. וכתב רבינו האר"י ז"ל שאין טעם אמירת הקדיש להציל המת מדין גיהנם לבדו, כמו שחושבים המון העם, אלא יש בו תועלת גדולה להכניסו לגן עדן ולהעלותו מדרגה לדרגה, ולכן יש לאומרו גם בשבת ויום טוב. (יקד"ח)

ב. נאמר בתורה: ונקדשתי בתוך בני ישראל. ודרשו חז"ל, מכאן שכל דבר שבקדושה לא יהיה בפחות מעשרה. צריכים כל העשרה להיות גדולים, מבן י"ג שנה ומעלה. (ילקו"י)

ג. קטן פחות מ"י"ג שנים האומר קדיש, בקדישים שהם מחובת התפילה יאמר החזן יחד עם הקטן, ובקדישים שהם רשות יכול הקטן לומר לבדו. (יקד"ח)

ד. בעת אמירת הקדיש נכון להחמיר להשוות הרגלים כמו בתפלה. ואותם המתחילים לומר קדיש כשהם בישיבה או בהילוך, לא טוב הם עושים. (ילקו"י)

ה. השליח צבור עצמו אומר "יהא שמיא רבא", אך אינו אומר "אמן". (ילקו"י)

ו. יש לומר בעלמא די ברא כרעותיה, הכ"ף של כרעותיה דגושה. ובאמירת יהא שמיא רבא יש לומר מברך, קמ"ץ תחת הבי"ת ופת"ח מתחת לרי"ש. ולא מבורך בחולם. ואומר תשבחתא התי"ו הראשונה בחיריק ולא בשורוק. (ילקו"י)

ז. יש לומר בקדיש "לעלם ולעלמי עלמיא" עם ו', וכן על הצבור לענות ביהא שמיא רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא, בתוספת ו'. ודלא כמו שנדפס באיזה סידורים, לעלם לעלמי עלמיא, בלי ו', שזה אינו נכון. (ילקו"י)

ח. יש לומר ולכוין בקדיש תיבת שמה חסר י'. ויש שגורסים שמה ביו"ד. ויש גורסים ועלמי בלי למ"ד, כדי להשוות המנין לכ"ח

אותיות. אבל הגירסא הנכונה היא "שמה" בלא יו"ד, ולעלמי בלמ"ד. (ילקו"י)

ט. יש לומר בקדיש "לעילא מן כל ברכתא", ולא מכל ברכתא. (ילקו"י)

י. נכון לפסוע שלש פסיעות בכל קדיש שאומרים בו: "עושה שלום במרומיו", הן בקדיש על ישראל, והן בקדיש יהא שלמא, ולא רק בקדיש תתקבל. ואין חילוק בזה בין שליח צבור לשאר כל אדם שאומר קדיש "יהא שלמא" או "על ישראל". וכן יש לפסוע בקדיש תתקבל של ערבית, וכן בקדיש שלאחר ברכה מעין שבע בליל שבת. (ילקו"י)

יא. המתפלל עם אשכנזים והוא בתוך י"ב חודש לאב או לאם, ואומר קדיש לע"נ אביו או אמו, אין לו לשנות מהנוסח המקובל אצלינו, הן באמירת ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה, וכן בחייכון וביומיוכו וכו', והן באמירת יהא שלמא, ועל ישראל. אולם אם אומר קדיש יהא שלמא בבית כנסת של אשכנזים עם אחרים, רשאי לקצר בנוסח יהא שלמא, כפי מנהג נוסח האשכנזים, כדי שיסיים ואמרו אמן עם כולם. אך אין לו לשנות את מבטאו ולומר כמבטא אשכנזי, אלא כל עדה צריכה להחזיק במנהגה, ובמבטא המקובל אצל בני העדה מדורי דורות, מבטא שהחזיקו בו גדולי תורה וענקי הרוח מדורי דורות. ואף במבטא שם ה' אין לו לשנות ולומר הנו"ן כמו חול"ים, אלא יש לומר בקמ"ץ. (ילקו"י)

יב. מנהגינו שכל המחוייבים לומר קדיש יתום, אומרים אותו כולם ביחד, הן בקדיש על ישראל שקודם הודו, והן בקדישים שאחר בית יעקב, וקודם עלינו לשבח. אך יש להקפיד שלא יהיה אחד אומר הקדיש במרוצה, וחבירו לאט מדאי, אלא ישתדלו שכולם יאמרו הקדיש מלה במלה ככל האפשר. וכשיש כמה שאומרים קדיש ביחד, ואחד מהם אומר הקדיש בלחש, לכתחלה אין לעשות כן, דצריך שכל אחד יאמר הקדיש בקול רם. אך אם הוא צרוד, והוא בתוך י"ב חודש, יכול לומר הקדיש בלחש עם אחרים שאומרים הקדיש בקול רם. (ילקו"י)

יג. אין לבת לומר קדיש על אביה או אמה, אפילו אם הוריה כתבו כן בצוואה, ואפילו אם עושים לימוד בבית עם עשרה אנשים מבני משפחתה. (ילקו"י)

(הרה"ג אברהם יוסף שליט"א כתב בתשובה: "כשיש מנין גברים והאישה נמצאת בעזרת נשים ומצטרפת לומר קדיש עם הגברים, כאשר חברותיה בלבד שומעות אותה מותר לה לומר את הקדיש, אולם המנהג הנכון והטוב ביותר, כאשר אדם נפטר בלא בנים שיאמרו קדיש, לשכור תלמיד חכם שיאמר את הקדיש במשך השנה, ותבוא עליהם ברכה")

יד. גר צדק רשאי לומר קדיש על אביו או אמו הגויים, לאחר פטירתם, וכן רשאי לומר השכבה בבית הכנסת. אך כדי שהדבר לא יראה תמוה לרבים, יאמר את ההשכבה בדרך הבלעה ולא באופן מיוחד. (ילקו"י)

טו. מי שמת בלי בנים או שבניו קטנים ואינם יכולים לומר קדיש, יכולים לשכור אדם שיאמר בעבורו קדיש ויועיל לעילוי נשמתו. כן הוא הדין אם הניח רק בנות, אפילו גדולות, שאינן רשאיות לומר קדיש, שיש לשכור אדם שיאמר בעבורו קדיש. (יקד"ח)

טז. מי שאין לו בנים שיאמרו עליו קדיש, עדיף לשכור אדם בכסף שיאמר עליו קדיש, מאשר יאמרו עליו קדיש בחינם. (יקד"ח)

יז. אדם שהושכר על מנת שיאמר קדיש, מותר לו לומר קדיש עבור מספר נפטרים ומועיל לכולם. (יקד"ח)

יח. מי שציוה לבניו שלא יאמרו עליו קדיש לאחר מותו, אין להם לשמוע לצוואת אביהם, שאילו ידע מהתועלת שיש באמירת הקדיש לא היה מצוה כן. (יקד"ח)

יט. בעל שנפטרה אשתו, אינו מחויב לומר עליה קדיש בפרט אם יש לה בנים האומרים עליה קדיש. אך מכל מקום בודאי שלא גרע מאדם זר שאומר קדיש ומכוין שיהיה לעילוי נשמתה שמועיל לה, ולכן אם אין מי שיאמר עליה קדיש ראוי שבעלה יאמר עליה קדיש. ויאמר בפיו שכל הקדישים והמצוות שעושה במשך השנה יהיו לעילוי נשמתה. (יקד"ח)

כ. צריך לומר קדיש כל שנים עשר חודש לעילוי נשמתו, ופוסקים מלומר קדיש שבוע אחד בתחילת חודש שנים עשר, שלא יאמרו

ההמון שאביו רשע ומשפט רשעים בגיהנם שנים עשר חודש.
(יקד"ח)

כא. בשבוע הראשון בתחילת החודש השנים עשרה יפסיק מלומר קדיש יתום שבתפילות, אך קדיש שאומרים אחר הלימוד יכול להמשיך לומר כהרגלו. (יקד"ח)

כב. מי שאומר קדיש על אביו ומפסיק בשבוע הראשון של החודש השנים עשר, אולם אומר קדיש גם על נפטר אחר שאין מי שיאמר עליו קדיש, יכול להמשיך לומר את הקדיש כדרכו אף בתחילת החודש השנים עשר כיון שיש סיבה לאמירתו. (יקד"ח)

כג. אם לומד לימוד מיוחד לעילוי נשמת הנפטר בשבוע הראשון של החודש השנים עשר, יש להמנע מלומר קדיש אחר לימוד זה, ורק לאחר לימוד רגיל שאין לו שייכות לנפטר בדוקא, יכול לומר קדיש. (יקד"ח)

כד. לאחר שנים עשר חודש פטור מלומר קדיש, ואף על פי שהשנה מעוברת צריך לומר שנים עשר חודש ולא יותר. וטוב לומר קדיש גם לאחר שנים עשר חודש. (יקד"ח)

כה. אומרים צידוק הדין וקדיש על תינוק שנפטר משעברו עליו שלושים יום. וכן יש לערוך השכבה ואזכרה גם לקטנים שנפטרו קודם שהגיעו לגיל שלש עשרה. (יקד"ח)

כו. מי שיש לו אב ואם מותר לו לומר קדיש יתום אם אין אביו ואמו מקפידים. ואם אביו ואמו מקפידים צריך לשמוע להם. (יקד"ח)

כז. אם התחיל לומר קדיש בעשרה ויצאו מקצתם, גומרים את הקדיש, והוא שנשתיירו רובם, ועל אותם שיצאו נאמר: "ועוזבי ה' יכלו", ואם היו עשרה בזמירות ושירת הים ויצאו מהם קודם שיתחיל הקדיש לא יאמר קדיש בפחות מעשרה, וכן בשאר הקדישים, אע"פ שהם חובה. (בא"ח)

כח. אם הם עשרה בצמצום ואחד מהם מתפלל תפלת עמידה, שאינו יכול לענות עמהם קדיש, אעפ"כ מצטרף עמהם, והוא הדין אפילו אם היו ב' או ג' או ד' מתפללין כל שנשאר רוב שעונין קדיש

ואמנים מותר לומר קדיש, דכל שיש שם עשרה שכינה שורה עליהם ויכולים לומר דבר שבקדושה, אבל אם היה אחד מהעשרה ישן אין לצרפו ולא יאמרו קדיש עד שיקיצו אותו, ואם אי אפשר להקיצו לא יאמרו. (בא"ח)

כט. צריך שיהיו כל העשרה במקום אחד, אבל מקצתם בחדר זה ומקצתם בחדר זה אינם מצטרפים אע"פ שפתח פתוח ביניהם, ותיבה או בימה שבבית הכנסת שעומד עליה הש"ץ אע"פ שהיא גבוהה עשרה טפחים ורחבה הרבה ויש לה מחיצות גבוהים עשרה הש"ץ מצטרף, ומה שצריך שיהיו כל העשרה במקום אחד כל זה לענין צירוף, אבל אם יש עשרה במקום אחד שאומרים קדיש או קדושה כל השומע קולם אפילו עומד בבית אחר ואפילו יש בינו לביןם כמה בתים הרי זה עונה עמהם קדיש. (בא"ח)

ל. כשאומרים שנים או שלשה יחד קדיש, והאחד מקדים את חבירו, אם כל אחד בא בתוך כדי דיבור של חבירו, יש אומרים שימתיך לאחרון ויענה אמן אחד ויעלה לכולם. וכן יכול להקדים ולענות אמן אחר הראשון ויעלה לו גם לשני. ויש שנוהגים לענות "אמן ואמן" על שניהם. ואם יש הפסק ביניהם אחר תוך כדי דיבור, יענה אמן אחר כל אחד ואחד. (ילקו"י)

לא. יש לכוון בעניית הקדיש ולענות אמן בקול, ולהשתדל לרוץ כדי לשמוע קדיש. שכל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו, קורעים לו גזר דינו של שבעים שנה. ומה שעונים יהא שמיה רבא בקול רם הוא כדי לעורר הכוונה. אך אין צריך לתת בעוז קולו יותר מדאי, עד שיהיה ללעג בעיני הבריות, אלא יענה בקול רם ובכל כוונתו. ועל כל פנים לא יגביה קולו יותר מהמברך. ופירוש יהא שמיה רבא היינו שיהיה שמו של הקדוש ברוך הוא שלם, שנשבע הקדוש ברוך הוא שלא יהיו שמו וכסאו שלמים עד שימחה שמו של עמלק. (ילקו"י)

לב. כשאומר השליח צבור קדיש, אין הקהל חייבים לעמוד, כדי לענות אמן יהא שמיה רבא מעומד, אלא רשאים לענות אמן יהא שמיה רבא כשהם יושבים. וכן המנהג פשוט אצל הספרדים ועדות המזרח. ורק מי שהיה עומד והתחילו לומר קדיש כשהוא עומד, לא ישב עד שיענה אמן יהא שמיה רבא עד דאמירן בעלמא, ואחר

כך ישב. וכן אם עמד בקדיש מלא קומתו לכבוד תלמיד חכם או זקן, ישאר עומד עד שיסיים לענות אמן יהא שמייה רבא, ואחר כך ישב. וכל זה כשקם מלא קומתו, (כגון שקם מפני שיבה), אבל אם קם בהידור בעלמא, אין צריך לעמוד כדי לענות. והרואה את חבירו שבא לישב באמצע הקדיש, נכון שיזכירנו שצריך לעמוד עד שיסיים עניית יהא שמייה רבא. נוהגים על פי הקבלה לעמוד בשעת אמירת קדיש וברכו שלפני תפלת ערבית של ליל שבת, כדי לקבל שבת בתוספת הרוח. ומנהג האשכנזים כדעת הרמ"א, לעמוד בשעה שעונים קדיש וברכו, וספרדי שמתפלל עם אשכנזים, נכון שיעמוד גם הוא עמהם בעת אמירת קדיש וברכו, כדי שלא יהיה בכלל יושב בין העומדים. (ילקו"י)

ג. לא יענה אמן חטופה, דהיינו כאילו האל"ף נקודה בחטף, ונשמע כאומר "מן". וכן שלא יחטוף וימהר לענות אמן בטרם סיים השליח צבור את הברכה, או אמירת הקדיש. וכן לא יענה אמן קטופה, דהיינו שמחסר קריאת הנו"ן ואינו מוציאה בפה שתהא ניכרת. (שו"ע)

ד. וכן לא יענה אמן קצרה, ולא ארוכה מדאי, אלא יאריך קצת עד כדי אמירת אל מלך נאמן. (ילקו"י)

ה. יש להפסיק מעט בין אמן ליהא שמייה רבא, היות והאמן שעונה היא ענייה על מה שאמר השליח צבור, ויהא שמייה רבא הוא התחלת שבח בפני עצמו. ועל השליח צבור (וכן על כל אומר קדיש) להמתין מעט קודם שימשיך לומר יהא שמייה רבא וכו', ויאמר יהא שמייה רבא בנחת, לאט לאט, ולא במרוצה, כדי שהקהל יספיקו לענות עד דאמירן בעלמא (לפי מנהגינו), ואחר כך יענו גם כן אמן אחר שמייה דקודשא בריך הוא. והאומר הקדיש במרוצה עליו נאמר חוטא אחד יאבד טובה הרבה. (ילקו"י)

ו. מה שיש נוהגים שהצבור או חלק ממנו אומרים הקדיש בניגון יחד עם השליח צבור כשהם יושבים במקומם, ראוי לבטל מנהגם, שאין לומר קדיש עם החזן, אלא צריך להקשיב לו ולענות אחריו אמן, ויהא שמייה רבא. (ילקו"י)

עניינים שונים באמירת קדיש

אמירת קדיש בלחש

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סימן טו אות ח') כתב: "יש להתריע על תקלה גדולה בענין אמירת הקדישים בבת אחת, דלא פעם ראיתי גם לגדולים וטובים שמצטרפים אל אומרי הקדיש ואומרים אותו בלחש עד שקולם לא ישמע. ולכאורה אין כל תועלת באמירת קדיש בלחש בהיות דיוצא דהציבור לא עונים כלל בגינו אמן יהא שמיה רבא, ואינו מזכה כלל לציבור בקדישו, והרי זהו כל התועלת של האמירה, שיזכה ע"י כך את הציבור שיענו אחריו. ויעוין בשו"ת בנין ציון שהשואל הציע להנהיג בכעין זה שהש"ץ יאמר הקדיש בקול והאבלים יאמרו בלחש עמו, והגאון בעל בנין ציון ענה לו בחריפות על כך ודחה את ההצעה בשתי ידיים, ובנמקו שהלא תכלית וגדולת ענין הקדיש הוא שכמו שעל פי דיבורו יזכו רבים לקדש שם ה' כן יזכה אביו על ידו, וכי יושג תכלית זה אם האבלים יאמרו קדיש וקולם לא ישמע, הלא שתיקתם יפה מדיבורם כי נראה כשקר בפייהם ותרמית בלבם לומר לרבים שבחו לד' אתנו ואמרו אמן יש"ר, ונשמרים לבלתי הרים קול לבל ישמעו רבים דבריהם ורק על דברת הש"ץ ישבחו הציבור עיין שם. ועל כן יש להזהיר את אומרי הקדיש על כך ולהסביר להם שכל עניין האמירה הוא בכדי שכל אחד מהאומרים יזכה את הציבור כשיענו אמן יהא שמיה רבא בשומעם אמירתו, אבל כשיגידו בלחש הרי כאילו אך הבל יפצה פיהם.

אמירת קדיש על אנשים שאינם קרובי

הנה בשו"ת מהר"ם חלאווה (סי' יז עמוד טו) כתב וז"ל: אין ספק כי לא יועיל ולא יציל מה שיעשו בשביל אדם אחרי מותו, כי כל אדם נידון לפי מה שהוא בעת מותו, ואין תוספת ומעלה ותועלת במה שיעשו אחרי כן (וכמובן שאין כוונתו על בן שעושה לע"נ אביו, שהרי ברא כרעיה דאבוא והקדיש שאומר הבן על אביו מועיל להוציאו מדינה של גיהנם). אולם האליה רבה (קלב, ט) כתב: "ואם היתום נוסע למרחקים, משמע בתשובת בנימין זאב (סימן ר"א) שטוב לשכור אחר במקומו. ואולי

אף שיש שם אבלים על אב ואם אין יכולים למחות, דשליחו של אדם כמותו כמש"כ בטורי זהב".

ובמטה אפרים, (הל' קדיש יתום, פ"ד, סק"י) העיר על דברי הבנימין זאב הנ"ל מדברי התוס' רי"ד בקידושין דמבואר בדבריו, דבמצוות שעל גופו לא אמרינן שלוחו של אדם כמותו, ונשאר בתימה. ובשו"ת בנין ציון (ח"א, סי' קכב), איתא דהקדיש אינו תפילה שיתפלל הבן על האב לפני ה' שיתעלה משאול מטה, אלא זכות ומצוה היא למת כשבנו מקדש את ה' ברבים והקהל יענו אחריו אמון. ולפ"ז תתעצם התימה היאך מועיל שישכור מישהו אחר שיאמר הקדיש במקומו?

והבא"ח בשו"ת תורה לשמה (סימן תי"ב) כתב: בענין שכירות הקדיש לשכור אדם שיאמר קדיש, לכאורה יש להסס בזה, כי מה תועלת לנפטר בקדיש של אחרים אם לא יהיה זה האומר קדיש הוא בנו של הנפטר, דאז ברא מזכה אבא, והלא התועלת של הקדיש לנפטר למדו אותה מן האגדה שנמצאת במדרש, שרבי עקיבא מצא מת אחד שהיו דנים אותו ביסורים מרים, ואמר לו ששמע אומרים שאם היה לו בן שאומר עליו קדיש יש לו תקוה להצלתו, ושאל שם עירו ושמו, וטרח רבי עקיבא מאוד עד שמצא את בנו שהיה רשע ובור והביאו אצלו ולמדו תורה ואמר קדיש וכו', ובא אביו בחלום אצל רבי עקיבא וא"ל תנוח דעתך וכו' ע"ש, ראה כמה טרח אותו צדיק עד שהניח את בנו של אותו אדם לומר קדיש על אביו ועם כ"ז לא אמר הוא בעצמו קדיש בעבורו תיכף באותו היום אע"פ שחס עליו להצילו, ואפילו שרצה לעשות עמו חסד גמור לזכות את בנו, עם כ"ז היה אומר הוא עצמו קדיש תיכף כדי שיועיל לו ויקל מעליו היסורין, כי עד שמצא את בנו ולימדו לומר קדיש היה צריך לזה כמה ימים, אלא ודאי שידע רבי עקיבא שאין תועלת לו בקדיש אלא אם יאמר הבן בעצמו, על כן יש להסס בזה להביא אדם אחר לומר קדיש.

מיהו מצאתי שהמג"א ז"ל כתב שאם הבן רוצה להעמיד אחר במקומו לומר קדיש היכא שהבן יש לו אונס שאינו יכול לומר קדיש הוא בעצמו, טוב להעמיד אדם בשכר מלומר אחר קדיש בחינם, נמצא לפי זה שיש תועלת לנפטר בקדיש שאומר אדם

בשכר ואולי כי ע"י השכר שנותן הבן חשיב כאילו הוא עצמו אומר הקדיש עכ"ל.

ובשו"ת יביע אומר (ח"י עמוד שסו) כתב דנראה שכוונתו כמ"ש המחנה אפרים (הלי שלוחים סי' יא) שהבונה מעקה ע"י פועל בשכר אפילו הוא נכרי יכול בעה"ב לברך "לעשות מעקה", שיד פועל כיד בעל הבית. ויש לומר דבכך שהבן שוכר אותו, ומשלם לו את שכרו, נקראת המצוה עליו כאילו הוא עצמו אמר את הקדיש על אביו. ולפי"ז צ"ל שלכן ר"ע לא יכול היה לומר עליו קדיש בעצמו, כי צריך שדוקא הבן יתן לו את שכרו, ולאחר שמצא את בנו אין חולק שעדיף שהבן יאמר בעצמו קדיש על אביו.

ומדברי מרן הב"י (יו"ד סי' ת"ג) מוכח שהיו נוהגים לשכור אדם לומר קדיש על נפטר, ושיש בזה תועלת לנשמת הנפטר. וכן כתבו המג"א והאחרונים (בסי' קל"ב), דמשמע מהב"י שמוטב לבן להשכיר אחד לומר קדיש במקומו, משיאמר אחר בחנם. ובשו"ת 'חזון נחום' (סי' קי"ז) כתוב, שאם שוכר אדם אחר במקומו לומר קדיש, כאילו הוא עצמו אומר קדיש. ובספר חסידים (סי' תתשע"א) כתב: "מה שהחיים מתפללים לעילוי נשמת המתים או צדקה שעושים לעילוי נשמתם, מועיל למתים".

וכתב הרמ"א (יו"ד שע"ו סי' ד), שאם אין אבל על אב ואם בבית הכנסת, יאמר הקדיש מי שאין לו אב ואם בעד כל מתי ישראל. וכן כתב הגר"ח פלאגי (כף החיים יג, ה), שהמנהג בכל אתר ואתר שהחכם מרא דאתרא אומר קדיש בתרא לע"נ מתי ישראל. ומשמע שמועיל לנפטרים בגדר זכין לאדם שלא בפניו, אף על פי שלא נתבקש מבניהם. וכתב עוד (בשו"ת חיים ביד קי"ד), כי מה שנהגו באיזמיר ובכמה מקומות שהרב מורה צדק שבעיר אומר קדיש בתרא לע"נ הנפטרים, הואיל וטעם אמירת הקדיש הוא להגן על נפשות המתים להצילם מעונש גיהנם, והרי יש כמה נפטרים שלא זכו לבנים שיאמרו עליהם קדיש, לכן תיקנו שהרב מורה צדק בעירו יאמר הקדיש, והוא מגן על כל נפשות הנפטרים שאין אומרים עליהם קדיש. ובפרט לפי מה שגילה רבינו האר"י, שטעם אמירת הקדיש אפי' בשבתות וימים טובים שאין בהם דינה של

גיהנם, הוא כדי להעלות נפש המת בגן עדן ממדרגה למדרגה, ולכן טוב לומר הקדיש תמיד וחשוב מאד לנהוג כן.

אמירת קדיש על שני נפטרים

בשו"ת מהראנ"ח (ח"א ע"ז ומובא בשדי חמד מעי אבלות אות קנ"ד) נשאל אודות אשה שצוותה לשלם סכום נכבד מעזבונה לר' יוסף כדי שיאמר עליה קדיש אחר פטירתה, ובאותו זמן נפטר גם אביו של ר' יוסף, והלה שאל האם יוכל לומר קדיש אחד עבור שניהם? המהראנ"ח השיב שלמרות שר' יוסף מחויב לומר קדיש עבור נשמת אביו, מכל מקום זיכרון אחד עולה לכאן ולכאן, וכיוון שמכוון גם לקיים צוואת הזקנה הנפטרת ולעילוי נשמתה - קיים תנאו בזה. והביא ראיה לדבריו, שמי שקיבל על עצמו להתענות בימים שני וחמישי, וחל אחד מהם ביום של תענית ציבור (שבו בכל אופן חייב להתענות), מ"מ יוצא יד"ח נדרו באותה תענית ועולה לו לכאן ולכאן.

ומרן הראשלי"צ הגרע"י בשו"ת יביע אומר' (ח"ח יו"ד ל"ז אות ד') כתב לדייק מדברי המהראנ"ח שזכות אמירת הקדיש עולה בשלמות גם לעילוי נשמת הנפטרת, ואין נגרע דבר מחלק זכותה בקדיש מפני שהקדיש נאמר גם לע"נ אביו, ולא אמרינן שזכות הקדיש מחציתו עולה לע"נ אביו, ומחציתו לע"נ הנפטרת, שאילו היה הדבר כן, אין לו לקבל אלא מחצית השכר שקצבו לו, שלא נתקיים תנאו בשלמות. אלא ודאי שהזכות של הקדיש נשארת בשלמות הן לגבי אביו והן לגבי הנפטרת, כי השי"ת רב חסד ואמת, ומטה כלפי חסד לשלם לעושי רצונו בשלמות לכל אחד ואחד (וכמ"ש בספר הפלאה בהקדמה (פתחא זעירא אות מ"ג): יש שחושבים שהמחזיק בידי ת"ח, ע"י החזקתו קונה ממנו חלק מתורתו, כדרך שאר משא ומתן, אך חלילה מלחשוב כן, וכי ימכור ת"ח אפי' שעה אחת מחיי עוה"ב אשר היא יפה יותר מכל חיי עוה"ז?! אלא כל אחד מהם מקבל שכרו משלם, משל למי שמדליק נר מנר שאין מחסור לאורו, כן הדבר לגבי המחזיק בת"ח שנטול שכרו משלם ואינו נוגע ח"ו בחלקו של הת"ח). וגם הגר"י"ח בספרו בן איש חיל (ח"ב דף כה ע"ד) כתב, שאדם האומר קדיש ומתכוון לשני אנשים - התועלת בזה היא בשלימות לשניהם, ורבים הם הסוברים כן.

אולם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (אג"מ ח"א יו"ד רנ"ד) כתב שאדם שנשכר לומר קדיש על כמה נפטרים, אינו יכול בקדיש אחד לומר על כולם, אלא צריך לכוון בכל קדיש על נפטר אחר, ויכול לומר קדיש אחד בלבד על כל נפטר. וכן כתב גם הגר"ש קלוגר (האלף לך שלמה או"ח ס"א).

ה'מנחת יצחק' (ח"ג קמ"ד), הביא מחלוקת הפוסקים בזה והכריע שאכן זיכרון אחד בקדיש עולה לכאן ולכאן, אך יש יתרון ומעלה כשאומר קדיש על נשמה אחת בפני עצמה. ולכן צריך הנשכר להודיע למשכיר שהוא אומר קדיש על אדם אחר, ואם בכל זאת יסכים אין מניעה לקבל ממנו כסף עבור הקדיש. ומ"מ גם אם קיבל ממנו כסף ולא הודיע לו, אין השוכר יכול לדרוש ממנו את כסף השכירות בחזרה.

למסקנה נראה, שמכיון שרוב האחרונים סוברים שמותר לומר קדיש על שני נפטרים, והקדיש עולה לשניהם באופן מושלם, אין כל מניעה לעשות זאת ולקבל על כך שכר, אך מכל מקום עליו להודיע למשכירים שהוא אומר קדיש גם על נפטרים נוספים. ופשוט שאם התנו המשכירים במפורש בשעת השכירות שאין לו לכוון בקדיש עבור אדם אחר - אסור לנשכר לעשות כן, כי כלל הוא בדיני ממונות שהולכים לפי התנאי.

אמירת קדיש על אחד מהוריו כאשר השני מקפיד

אם אביו מת ואמו מוחה בידו לבל יאמר עליו קדיש בחייה - לא ישמע לה. אבל להיפך שמתה אמו ואביו מקפיד עליו לבל יאמר קדיש בחייו צריך לשמוע לו נוכח זה באופן שניכרים הדברים שאביו מקפיד מפני שחושש לחייו כדברי ההמון, אבל אם אביו מצווהו כן מפני כעסו על אמו וכיו"ב אין לשמוע לו. ומה טוב שיקח את אביו בדברים וירבה עליו ריעים שיפצירו בו להרשותו לומר קדיש על אמו, ושלא יחוש כלל לנפשו, כי אדרבה זכות הקדיש יגן עליו ג"כ להאריך ימיו בטוב ושנותיו בנעימים, כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא. (שו"ת יביע אומר ח"ג - יו"ד כ"ו)

סיפורים

המעשה שלפנינו מועתק מילה במילה מתוך הספר "האיש על החומה" – תולדות הרב זוננפלד:

הגאון זקן המקובלים ר' אהרון סלוסקי שליט"א, שמע מעשה מופלא מפי מורנו על ענין אמירת הקדיש שהתרחש בפרשבורג, בעת שלמד בישיבת הכתב סופר, ומעשה שהיה כך היה:

אשה מכובדת ובעלת עסק מבוסס, היתה נוהגת במשך שנים רבות להביא מדי פעם בפעם תרומה הגונה לישיבה, בתנאי שיגידו בישיבה קדיש תמידי לעילוי אותן נשמות גלמודות שאין מי שיגיד קדיש אחריהן, והישיבה העמידה בחור מיוחד שאמר קדיש לטובת נשמות אלו.

לימים הסתלק לעולמו בעלה של אותה אשה, ומכיון שהוא ניהל את העסק ביחד איתה, פגעה פטירתו בעסק, שנצטמק והלך עד שנסגר כליל. מצבה הכלכלי של האשה הלך והחמיר, וברבות הימים נפל עליה עול נוסף, כאשר הגיעו שתי בנותיה לפרקן, וכסף מנלן? נשאה האשה את סבלה בדומיה, קיבלה עליה את הדין באומץ והשלימה עם גורלה. אולם, על דבר אחד לא יכלה לוותר ולבה היה מר עליה ביותר והכאיב אותה מאוד, וזהו, ענין שמירת הקדיש שעלול להתבטל, אחר שהפסיקה את ההקצבה למטרה זו.

במר נפשה עלתה להנהלת הישיבה ושטחה את בקשתה שהישיבה תואיל להמשיך גם הלאה את שמירת הקדיש לעילוי נשמות גלמודות, עד שירחיב ה' את גבולה ותחזור לתמוך בישיבה כמקודם. נתרגשו מאוד ראשי הישיבה מתום לבה ועדקת נפשה של אלמנה זו, והבטיחוה למלא את מבוקשה לשמור את אמירת הקדיש כמו עד כה. הבטחה זו מלאה את נפשה באושר אין קץ, וכשברק של אושר מנצנץ מעיניה הנוגות, נפרדה מראשי הישיבה ופנתה ללכת לדרכה.

מעתה שוב לא העיק עליה כל כך מצבה היא, ואפילו מצב שתי בנותיה שהגיעו כבר מזמן לפרקן. כי מרגע שענין הקדיש לנשמות גלמודות הובטח לה, כמעט שלא חסר לה כלום בעולמו של הקב"ה. ובענין שתי בנותיה, שמה מבטחה בה', אבי יתומים ודיין אלמנות. והוא הרחום וחנון יראה בודאי בעונין של בנותיה, וזמין להן את זוגן וכל צרכיהן.

בצאתה לרחוב בא למולה יהודי ישיש בעל הדרת פנים נדירה, כשזקן צח כשלג יורד לו על פי מדותיו, וברכה לשלום. הופתעה האשה מהסברת הפנים הלבבית של הזקן הבלתי מוכר לה. הפתעתה גדלה שבעתיים, בעת שהזקן התקרב אליה ונכנס אתה בשיחה לבבית תוך התעניינות במצבה ובמצב בנותיה.

נאנחה האשה קשות ושטחה לפניו את מר גורלה ואת נפילתה מאיגרא רמה לשפל המדרגה, עד שאין לה האמצעים ההכרחיים להשיא את בנותיה הבוגרות.

"מהו הסכום המשוער הדרוש לך להוצאות נישואיהן של בנותיך?", שאל הזקן.

"לשם מה חשוב לכבודו לדעת, למאי נפקא מינה?", השיבה האשה בתמהון ונקבה בסכום המשוער.

שלף הזקן גיליון נייר ורשם הוראה לבנק המקומי לשלם לאשה את הסכום שנקבה. אולם בטרם שם את חתימתו, הביע את משאלתו שהיות ומדובר בסכום רציני מאוד, רצוי שתהא חתימתו בנוכחות עדים שיראו במו עיניהם כשהוא חותם אישית על ההמחאה, ויאשרו זאת בחתימת ידם.

נרגשת ומופתעת ממה שהתרחש, עלתה לאולם הישיבה וביקשה משני בחורים להילות אליה. משראה אותם הזקן, הציע להם שיתבוננו איך שהוא שם את חתימתו על הוראת התשלום, וליתר

בטחון ביקש מהם פיסת נייר ורשם עליה את חתימתו למזכרת ולדוגמא. במסרו את ההמחאה על הסכום הנכבד לידי האשה, הורה לה שתלך לפדות את ההמחאה למחרת בבוקר.

כל הענין נראה לאשה ההמומה תמוה ומוזר. מה ראה הזקן הזר הבלתי מוכר להסביר לה כל כך פנים, ולהראות רוחב לב כזה, עד כדי כיסוי הוצאות השאת שתי בנותיה. אעפ"כ הזדרזה למחרת לסור אל הבנק ולנסות בלב דופק את מזלה.

כשבחן פקיד הבנק את ההמחאה, תקע בה מבט תוהה, מסתכל פעם ופעמיים וכולו נבוך ומשתאה. תוך הבעת סימני המבוכה ביקש מהאשה להמתין, והוא נכנס עם ההמחאה למנהל הבנק שהיה גם בעליו. וכאן התרחש משהו דרמתי ביותר.

כשראה מנהל הבנק את ההמחאה, ענח מכסאו והתעלף...

בבנק קמה מהומה, הפקידים ששמעו על המתרחש, הכניסו מיד את האשה לחדר צדדי והפקידו עליה שומר לבל תתחמק, תוך חשד שיש כאן ענין עם מעשה מרמה. אחרי ששבה רוחו של מנהל הבנק, ביקש לראות את האשה שהגישה את ההמחאה לפרעון. בהיכנסה בבהילות שאל אותה, מתי וכיצד קיבלה את ההמחאה.

"רק אתמול קבלתיו מיהודי מכובד בעל הדרת פנים, וישנם אפילו שני בחורי ישיבה היכולים לשמש כעדים, שראו איך שכותב ההוראה חתם על ההמחאה", ענתה האשה כמתנצלת.

"האם תוכלי לזהות את האיש אם אראה לך אותו בתמונה?", שאל המנהל.

"בודאי אזהה אותו, ואין לי כל ספק שגם שני הבחורים יוכלו לזהות אותו", ענתה.

הורה המנהל להביא לפניו את תמונת דיוקנו של אביו המנוח, וכשהוצגה התמונה בפני האשה, הצביעה בלא היסוס עליו כעל האיש שנתן לה את ההמחאה. ציזה המנהל לפרוע את ההמחאה ושחרר את האשה.

אחרי שהאשה עזבה, סיפר המנהל לנוכחים את פשר הפרשה המוזרה שהתחוללה לנגד עיניהם. האיש שמסר את ההמחאה לאשה, אינו אלא אביו שהלך לעולמו לפני עשר שנים. בלילה שלפני זה הופיע אביו בחלום ואמר לו בזו הלשון: "דע לך שמאז שסרת מן הדרך הישרה והתחתנת עם נכרית והפסקת לשמור את הקדיש, לא מצאה נשמתי מנוחה, עד שבאה אשה אלמונית וצוותה להגיד קדיש לנשמות שאין אומרים קדיש אחריהם, וזכותי עמדה לי שהקדיש הזה שאמרו בישיבה לפי פקודת האשה גרם עילוי ונחת רוח לנשמתי. אשה זו תופיע מחר בבוקר בבנק שלך עם המחאה שמסרתי לה לכיסוי הוצאות נישואי שתי בנותיה". כשקמתי בבוקר נפעם מהחלום, ספרתי לאשתי שלעגה לכל הענין. אולם משהופיעה האשה עם ההמחאה נתאמת לי שאכן החלום אמת היה.

וסיים מורנו (הרב זוננפלד): "מי היו שני הבחורים? אני הקטן וחברי ר' יהודה גרינוואלד..."

האיש נהיה לבעל תשובה, אשתו נתגיירה כדון, וזכו להקים בית נאמן בישראל.

הנפטר 'ארגון' מניין לקדיש

סיפר הרה"ג מרדכי גיפטר שליט"א: הוזמנתי על ידי אחד מתלמידי להשתתף בשמחת כלולותיו. מאחר והחתונה נערכה במקום מרוחק ממקום מגורי, שיגר התלמיד כרטיסי טיסה עבורי ועבור עוד שמונה מחבריו שהוזמנו גם כן לחתונה. ביום המיועד יצאנו לדרך בהקדם

כדי להגיע בזמן לחופה. אך משהתקרבו למקום הנחיתה התברר כי המטוס לא יוכל לנחות שם מפאת הערפל הכבד ששרר במקום. על כורחנו המשכנו לטוס עד שהגענו לשדה תעופה במקום רחוק מהמקום שבו נערכה החתונה.

משנוכחנו לדעת כי לא נספיק להגיע לחופה בשעה המיועדת, ואף לתפילת מנחה בעיבור לא נזכה, נערכנו לתפילת מנחה ביחידות בנמל התעופה. ביקשנו מאחד הסבלים שנקרה בדרכנו להפנות אותנו למקום שבו נוכל להתפלל באין מפריע.

הסבל האלמוני נעתר לבקשתנו והביא אותנו לחדר צדדי בנמל התעופה. עמדנו להתפלל והסבל נשאר בפתח החדר והשקיף על תשעת המתפללים. משסיימנו את התפילה שאל הסבל להפתעתנו: "מדוע לא אמרתם קדיש?"

משהשבנו לו כי חסר לנו העשירי למניין, חזר והקשה באידיש: "אונד איך בין נישט קיין איד?" (וכי אני אינני יהודי?), ומיד עמד ואמר קדיש.

אחר כך סיפר להם האיש בהתרגשות: "היום הוא יום השנה לפטירת אבי ז"ל. זה זמן רב פרקתי מעלי עול תורה ומצוות, ומובן שגם אינני מתפלל. בלילה שעבר נגלה אלי אבי ז"ל בחלום ואמר לי: 'היום הוא יום היארצייט, וגוזרני עליך לומר עליו קדיש'. אמרתי לו: 'אינני מתפלל, ואפילו הייתי רוצה לומר קדיש אינני יכול. הואיל ובמקום שאני נמצא אין מניין יהודים'. אך אבא חזר ואמר: 'אני אדאג לכך שיהיה לך מנין, ואתה תאמר קדיש!'

כשקמתי בבוקר אמרתי לעצמי: 'אני לא אומר קדיש! אבל עכשיו משראיתי כיצד מתגשמים דברי אבי. ובסייעתא דשמיא הובאו לכאן תשעה יהודים כשרים ממרחק רב, לא יכולתי להימנע מלומר: יתגדל ויתקדש שמיא רבא..."

השופט הגוי שיבח את הקדיש

מעשה שהיה ביהודי עשיר שנפטר בארה"ב והוריש הון רב לבנו שהיה כופר גדול, ובעוואתו התנה את מסירת הרכוש רק אם הבן יאמר עליו קדיש.

התנאי לא מצא חן בעיני הבן, שראה בענין התפילה לעילוי נשמת האב "כפייה דתית", ופנה לבית המשפט. השופט שלא היה יהודי, ביקש לדעת מה כלול בטקסט של הקדיש, הוא קיבל לידיו סידור תפילה מתורגם לאנגלית, וכאשר ראה את פירוש הקדיש התפלא מאוד ואמר:

"כיצד מעז אתה לטעון שיש באמונה של השארות הנפש משום כפייה דתית?! הרי אין כאן מילה אחת הקשורה לנפטר, והקדיש אינו מדבר על עילוי נשמת המת, אלא רק על התפשטות מוסר ה' בעולם, על החוקים היפים שיש בתורה שיתגדלו בעולם, ועל השלום – "יהא שלמא רבא מן שמיא", ועל כך שהעיקרים הכתובים בתנ"ך (שמקובל על כל גויי הארצות) יתפשטו בכל רחבי תבל, ותורת ה' ומעשיו הטובים עם הבריות יתפרסמו בעולם".

השופט לא הסכים לתביעתו של הבן, וציווה עליו לומר קדיש, ואם יסרב תופקע זכותו לירש את אביו.

קדיש על חתולה

בעל ואשה חרדים שגרו בעיר נתניה בשכונת סלע, היו חשוכי בניס ולא זכו לפרי בטן, למרות כל הטיפולים שעשו ודרשו ברופאים. הם גם הלכו לרבנים לבקש ברכה, אך משום מה נסתרות דרכי ה' וכך עברו להם עשרים שנות נישואין, ובכל זאת הם לא התייאשו.

ביום מן הימים נודע להם על הצדיק רבי אלימלך מליז'נסק זצ"ל, והחליטו לנסוע לפולין להתפלל על קברו, אולי הצדיק יעתיר למענם

אצל אב הרחמים וזכו לפרי בטן. הדרך אמנם היתה ארוכה, אך התקווה היתה גדולה. כשהגיעו אל ציון הצדיק הם פרצו בבכי תמרורים והתפללו לה' יתברך שבזכות הצדיק יושעו. הבשורה הטובה אכן באה, ובתוך שנה נולדו להם תאומים, לאחד קראו בשם נועם ולשני קראו בשם אלימלך, על שם ספרו הנודע של רבי אלימלך מליזנסק, נועם אלימלך.

ויגדלו הנערים, וההורים עשו את מיטב המאמצים שיתחנכו בדרך התורה ושלחו אותם לתלמודי תורה מצויינים, ואכן אלימלך השכיל למלך על היצר הרע שלו, והלך בדרך התורה לשמחת הוריו היקרים ששאבו ממנו רוב נחת. אך לעומתו אחיו נועם אהב יותר את הבלי עולם הזה. לאט לאט סטה מהדרך הישרה והתחבר לנערים מפוקפקים שמשכו אותו למועדונים ולכל מיני מקומות מפוקפקים, עד שהכיפה היפה הוסרה מעל הראש וגם הציצית, ובמקום חליפה וכובע, הוא לבש ג'ינס קרוע וחולצה בלויה, ועשה קוצים ודרדרים בראשו.

את כל זה רואים ההורים וזועקים במר ליבם, האם אל הנער הזה התפללנו? הם ניסו לדבר עם נועם בדרכי נועם, אך כלום לא הועיל, הוא פרק עול ונעשה חוצפן ועז פנים. כשאביו כבר היה מבוגר וניסה לדבר אל הרגש של נועם אמר לו: דבר אחד אני מבקש ממך, שאחרי שאפטר מן העולם אזי לפחות תגיד עלי קדיש. אך נועם אמר לו בחוצפה: גם אם תמות לא תזכה ממני לקדיש! דבר זה שבר את האבא לגמרי. לאחר זמן קצר נפטרו הוא ואשתו, ונועם אכן קיים את דבריו ולא אמר קדיש על הוריו אפילו פעם אחת.

אלימלך הצטער מאוד גם על הוריו שנפטרו וגם על אחיו שאפילו קדיש לא אומר, אך העדיף לשתוק, כי כמו שיש מצוה לומר דבר הנשמע כך יש מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. כעבור שנה אלימלך זכה ומצא את בת זוגו והקים בית נאמן בישראל, אבל אחיו נשאר בבית הוריו וחיפש מה לעשות עם עצמו והחל להתעסק בטיפול

בבעלי חיים. והנה ביום מן הימים יורד נועם מביתו ולמול עיניו עוברת מכונית במהירות, פוגעת בחתולה מסכנה ומעיפה אותה לצידי הכביש. נועם מיד ניגש לחתולה וראה שהיא עדיין חיה, אך גוססת וסובלת. הוא עצר מיד מונית ונסע לבית חולים וטרינרי כשהחתולה בחיקו, ונכנס בבהלה אל הרופא ואמר לו שיש כאן חתולה בין חיים למוות ושיטפל בה והוא מוכן לשלם את כל מה שצריך, ואכן לאחר ניתוח דחוף, החתולה ניצלה ולאחר זמן קצר שבה לאיתנה.

נועם הרגיש מאושר מאן כמותו, שהרי הוא זה שהציל את החתולה ממוות. החתולה הובאה לביתו והוא דאג לכל מחסורה. קנה לה מעדנים ומזון חתולים משובח, וכל בוקר היה יוצא עם החתולה לטיול ליד הבית. יום אחד כשהוא יצא עם החתולה לטיול ליד ביתו, החתולה ירדה לכביש הסואן, ועוד לפני שנועם הרגיש הגיעה מכונית במהירות ודרסה אותה, אלא שהפעם היא לא פירפרה וגססה, אלא מתה במקום.

נועם לא ידע את נפשו, הרים את החתולה והצמידה לליבו כשדמעות זולגות מעיניו. הוא הלך לביתו כשהוא מסוחרר כולו, התיישב על הספה וחשב, איך אעשה טוב לחתולה האהובה לאחר מותה? הוא החליט לעשות קבר ליד ביתו בו יקבור את החתולה, ובנוסף רצה גם לומר על החתולה קדיש. הלך נועם לבית הכנסת באיזור מגוריו לתפילת ערבית, חיכה לקדיש שאומרים היתומים בסוף התפילה, נעמד על רגליו ואמר: יתגדל ויתקדש שמייה רבא וכו'. בסוף התפילה ניגשו אליו המתפללים ושאלו מה קרה נועם, על מה הקדיש? אך נועם אמר להם: זה עניין אישי ואין צורך שתדעו, וחזר לביתו.

בשעה עשר בלילה הטלפון מצלצל בביתו של נועם ועל הקו נשמע קולו של אחיו אלימלך, מה נשמע נועם, איך אתה מרגיש? מה קרה שנוכרת להתקשר אחרי הרבה זמן שלא דיברנו? שאל נועם, מה יום מיומיים?

שמעתי שהיום אמרת קדיש יתום בבית הכנסת אז רציתי לשאול מה קרה?

זה עניין אישי וסודי, אבל כיון שאתה אחי התאום אני אספר לך אבל תשמור את זה בסוד... ואז הוא סיפר לו את כל העניין עם החתולה איך שהוא הציל אותה ממוות, גידל אותה במסירות... לבסוף היא מתה ולאחר שקבר אותה, הרגיש צורך לומר עליה קדיש... ולכן הייתי היום בבית הכנסת אחרי המון שנים ואמרתי קדיש על החתולה... האם יש איזה פגם במה שעשיתי? שאל נועם את אחיו אלימלך.

אמר לו אלימלך: אולי אתה לא יודע, אבל היום האזכרה של אבא. על אביך שגידל אותך במסירות לא שבוע, לא חודש ולא שנה, אלא למעלה מעשרים שנה, לא אמרת קדיש, ועל חתולה מסכנה אתה אומר קדיש?! עשה קל וחומר בעצמך, מה החתולה שהיית קשור אליה כל כך, למרות שהיא לא הבת שלך, אלא רק הצלת אותה וגידלת אותה לכמה חודשים, הרגשת קשר חזק כל כך, הצטערת על מותה ורצית לומר עליה קדיש. א"כ אביך המסור ז"ל, שרק אחרי עשרים שנה זכה להביא אותך ואותי לעולם, תחשוב כמה הוא היה קשור אלינו וכמה היה צמא לקדיש שלך, ואתה העדפת לומר זאת על החתולה!?

נועם הרגיש חסר אונים, הוא ידע שאחיו התאום צודק ונפל עם הטלפון על הריצפה. למחרת נירשם לסמינר וכיום הוא חוזר בתשובה נשוי עם שני ילדים וגר בבית שמש. (הרב בנימין דרוק)

הכל בזכות קדיש אחד

ספרי המוסר משתדלים להמחיש את מציאות החיים בעולם הזה כמקום בו אפשר לעשות מצוות ללא סוף ולזכות באמצעותם לחיי העולם הבא, וגם בכוחו של מעשה קטן אחד להעניק לאדם אשר

נצחי בעולם האמת, מה שלא יוכל האדם לעשות רגע אחד לאחר צאת נשמתו.

בספר "טובך יביעו" הובא מעשה במשיגיה כשרות בבית ההארחה של המושב שורש שבהרי ירושלים, שנהג לארגן מדי יום ביומו מניין לתפילת מנחה בבית המרגוע. והנה אירע יום אחד שהיה חסר העשירי למניין. המשיגיה יצא החוצה, ופגש חקלאי שהיה לבוש במכנסיים קצרים ומראהו כשל יהודי פשוט לכל דבר.

כשהציע לו להצטרף למניין, לא ידע האיש מה הוא שח ומה פירושו של המושג מניין. לאחר שהסביר לו את גודל חשיבות המצוה, ניאות להיכנס לבית הכנסת. לאחר הקדיש, לפני שהקהל התחיל להתפלל, נכנס בחזר דתי לבית הכנסת, והנה היו כבר עשרה מתפללים גם בלי החקלאי, שאכן יצא את בית הכנסת והלך לביתו.

עברו כמעט עשר שנים מאז המקרה. המשיגיה עזב מזמן את בית ההארחה ועבר לבני ברק. בלילה אחד הוא רואה בחלומו את החקלאי שהצטרף למניין, ופניו קורנות. האיש מספר לו שעזב את העולם לפני כחודש, "ואין לך מושג איזה שכר קיבלתי בשמים על שהסכמתי להשלים לכם את המניין".

הנפטר הוסיף ואמר שבזכות המצוה ההיא שקיים, נתנו לו הזדמנות להתגלות אליו בחלום ולבקש ממנו שילך אל בנו יחידו המתגורר בירושלים, חילוני גמור, וישכנעו לומר עליו קדיש. הוא מסר את כתובתו המדויקת של הבן, והמשיגיה הנפעם אכן קיים את בקשתו והצליח לשכנע את הבן לומר קדיש על אביו.

שוו בנפשכם: מה עשה אותו חקלאי ממושב שורש? בסך הכל הביע נכונות להצטרף למניין, זה הכל, לא יותר מזה. ואיזה שכר קיבל על כך עד כדי כך שנתנו לו רשות להתגלות לאחר פטירתו!

מוסר השכל עצום אפשר ללמוד ממעשה זה, על ערכו של כל צעד קטן שאנו עושים בדרך אל הקדושה.

מנוחה בעולם האמת

משפחה יהודית עלתה מאירן לפני כמה שנים. הבנים והבנות לא שמרו מצוות, מלבד בת אחת. כאשר נפטרה האם לא היה מי שיאמר עליה קדיש וגם אף אחד לא דאג לכך.

בתום השנה לפטירתה התגלתה האם לבתה בחלום ואמרה שאין לה מנוחה בעולם האמת. מתוך הדברים שאמרה אפשר היה להבין שהסיבה היא אי אמירת קדיש. מיד נשכר אברך בן תורה וירא שמים שיאמר קדיש וילמד משניות לעילוי נשמתה.

שלושים יום לאחר מכן התגלתה שוב האם לבתה בחלום ואמרה לה: "הנחת את דעתי".

התודה והברכה

לאמי מורתי מרת שרה בת חיה יהודית תחי' על כל התמיכה והעזרה, העידוד, המילים הטובות והתרומה הנכבדה להוצאת הספר.

להצלחת ה"ה גבריאל בן סעדה ה"י, ולרפואת חיה יהודית בת חנה פוריה

יה"ר שזכות זו תעמוד להם להצלחה בכל העניינים ברוחניות ובגשמיות ושהשי"ת ימלא כל משאלות לבם לטובה ולברכה לאורך ימים ושנות חיים, ושיזכו לנחת, שלווה, אושר, שמחה, בריאות, פרנסה טובה וכל מילי דמיטב.

זכות התרומה תעמוד גם לע"נ מו"א:

ה"ה יצחק רפאל בן לולו ז"ל

אשת זיו"ל מי ימצא ורזוק מפגנינים מכרה

לעילוי נשמת האשה הצדקנית

הרבנית מרים יפרה ע"ה

אשת חבר למרן הרה"ג ראש הישיבה המעטרה
ישיבת "שערי תשובה וחיים"

הרה"ג ר' משה יפרה שליט"א

זכות התורה תליץ טוב בעדה ויעלה זכרונה לטובה, בגן עדן תהא מנוחתה
ובצרור החיים תהא נשמתה ותנוח בשלום על משכבה אמון.

ת . נ . צ . ב . ה .

לע"נ נורית פוס ע"ה
בת אריה ויהודת
תנצב"ה

לע"נ יצחק בן רחל ז"ל
לע"נ בתיה בת לאה ע"ה
תנצב"ה

לע"נ רחמים בן דוד ז"ל
נלב"ע ד' באדר תשע"ז
תנצב"ה

לעילוי נשמת
חנה בת סולטנה ע"ה
תנצב"ה

לע"נ בועז בן אילנה ז"ל
לע"נ אהובה אדוה בת רויטל ע"ה
תנצב"ה

לע"נ ר' מנחם בן רחל ז"ל
נלב"ע כ"ח מנחם אב תשע"ז
תנצב"ה

לע"נ שלום האברד ז"ל
בן בצלאל (סגיר) ורבקה
תנצב"ה

לעילוי נשמת
דואלט נג'אתי ע"ה
בת במון ורבי
תנצב"ה

לע"נ שלום יעקב ז"ל
בן ר' מנשה וכתון
תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרגלית בת חממה
תנצב"ה

לע"נ אברהם כרום ז"ל
בן דונה
תנצב"ה

לעילוי נשמת
מיכאל בן אסתר ז"ל
נלב"ע ג' בטבת תשע"ז
תנצב"ה

**רפואה, ישועה, ברכה,
הצלחה וכל מילי דמיטב:**

ר' שלום בן רחל ורעייתו,
ר' משה בן רחל, ר' יהודה
מנחם וב"ב, שושנה בת
רוזה, יעקב בן שושנה,
לילך בת שושנה, דניאל בן
לולי, יצהר בן שרה, מירב
בת שרה, גבריאל בן סעדה,
גיא בן איריס וכל בני
משפחתו, יוסף בן שושנה,
חביב בן פרלה, שושנה בת
פסיה, ססיה בת רחל,
הראל בן רומה, מרים בת
אילנה, רחמים בן צפורה,
יצחק בן דואלט, יגאל כהן
וב"ב, אברהם אשכנזי בן
מרים וב"ב, צפורה בת
צביה, תהילה בת שרה, ינון
בן שרה, אליה בן שרה,
מוריה בת שרה, שירה בת
שרה, יצחק שאול בן שרה,
הצלחת התורם בעילום
שם ובני ביתו.

הצלחה וזיווג הגון:

גלית שני בת רחל, אורי בן
רות, מוריה בת אסתר,
ניסן בן פנינה, שלמה בן
אורית, ענת בת יפה, אביה
בת בת-שבע, זיוה בת בלה,
רחל רבקה מינדל בת
מלכה מינה, אריאל בת
מלכה מינה.

לעילוי נשמת

ברוך בן שרח, ר' יעקב בן חכם
מנשה, לולו בת ויקטוריה,
אליהו בן מלכה רגינה, לולי
בת אסתר, ר' הלל דוד בן
לונה, חנה פוריה בת אסתר,
טוביה בן חנה פוריה, אליהו
בן חנה פוריה, ידידיה בן חנה
פוריה, חנניה בן חנה פוריה,
בתיה בת חנה פוריה, מרדכי
בן צפורה, צפורה בת דבורה,
אירית בת מזל, יורם בן
צפורה, ר' דוד מוסאי בן
אברהם ומחטב, חנה מוסאי
בת שמואל ורבקה, אלישע בן
שלמה ויפה זגול, יוסף בן
רוחמה קימה, לאה בת חנה
קרביץ, ר' מאיר בן סעדה,
רחל בת עליה, עליה בת רחל,
רחל בת יקוט, פרלה בלה בת
זמרודה, גילה פיבי בת זוהרה,
ר' יצחק משיח בן אברהם
ויהודית מורסיה, וגם לכל מי
שאין מי שילמד לעילוי
נשמתו.

תנצב"ה.

